

8/7906

TÖRTÉNELMI TÁR.

KIADJA

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK

HOZZÁJÁRULÁSÁVAL

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT.

SZERKESZTI

DR. KOMÁROMY ANDRÁS.

ÚJ FOLYAM IV.

===== 1903-diki ÉVFOLYAM. =====

BUDAPEST.

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT TULAJDONA.

1903.

M. N. MUZEUM
Levéltári Osztálya
Cs. Sándor Imre
gyűjteménye
1934. év 40. szám.

Budapest. Az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

TARTALOM.

	Lap
Br. Wesselényi Miklós kiadatlan levelei Kossuth Lajoshoz. I—IV. közlemény Közli: <i>Dr. Ferenczi Zoltán</i>	1, 161, 321, 583
Adalékok Szapolyai János király történetéhez. I—II. közlemény. Közli: <i>Dr. Kretschmayr Henrik</i>	34, 198
Koháry István levelei Eszterházy Pál nádorhoz. I—II. közlemény. Közli: <i>Dr. Merényi Lajos</i>	67, 232
Hidvégi id. Nemes János naplója 1651—1686. Befejező közlemény. Közli: <i>Tóth Ernő</i>	83
Oklevelek a kegyuri jog történetéhez 1508—1521. Közli: <i>Dr. Tóth-Szabó Pál</i>	99
Levéltári kutatások (1216—1717). I—II. közlemény. Közli: <i>Komáromy András</i>	118, 414
Tatai János önéletírása. I—II. közlemény. Közli: <i>Mokos Gyula</i>	138, 280
Művelődéstörténeti adatok. Közli: <i>Dr. Illéssy János</i>	146
Kivonatok Liptó vármegye XVI. századi jegyzőkönyvéből. Közli: <i>Dr. Illéssy János</i>	253
Adatok a debreczeni régi polgárok háztartásához, 1567—1638. Közli: <i>Zoltai Lajos</i>	266
Bakonybéli regesták a XV. század első feléből Közli: <i>Sörös Pongrácz</i>	355
Adatok Léva 1663. évi ostromához. Közli: <i>Dr. Illéssy János</i>	373
Két költemény Zrinyi Miklósról. Közli: <i>Mencsik Ferdinánd</i>	387
Lányi Pál gömöri alispán naplója az 1712. évi pozsonyi országgyűlésről. Első közlemény. Közli: <i>Thury Etele</i>	395
Cserei Mihály jegyzőkönyvéből. Közli: <i>Dr. Szádeczky Lajos</i>	481

VEGYES KÖZLÉSEK.

Simaházy Károly István kapitány verses életrajza. Közli: <i>r. r.</i>	150
Kövesdy Lukács végrendelete 1566. Közli: <i>ifj. Kemény Lajos</i>	156
A bécsi ostrom 1683-ban. Közli: <i>Dr. Merényi Lajos</i>	294
Eszterházy Miklós nádor semptei várnagyának instructiója. 1640. Közli: <i>Dr. Merényi Lajos</i>	296

IV

	Lap
Frölich Tamás levelei 1566-ból. Közli: <i>Dr. Jurkovich Emil</i>	300
Losonczy Gyürky István családi naplója. Közli: <i>Csoma József</i>	446
Pör Czobor Imre holttestéért. Közli: <i>Dr. Domanovszky Sándor</i>	456
A kassai élelmezési biztos utasítása 1553-ból. Közli: <i>Dr. Kárffy Ödön</i>	471
Pesti Ferencz deák lustramester utasítása 1555-ből. Közli: <i>Dr. Kárffy Ödön</i>	474
Bocskai hadainak rendtartása 1606-ból. Közli: <i>Dr. Kárffy Ödön</i> ...	476
A pozsonyi koronaörség utasítása 1657-ből. Közli: <i>Dr. Kárffy Ödön</i>	479
<i>Név- és tárgymutató</i> Összeállította: <i>Maróthi Rezső</i>	608

B. WESSELÉNYI MIKLÓS KIADATLAN LEVELEI KOSSUTH LAJOSHOZ.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

A *Történelmi Tár* 1902. évi II—III. füzetében kiadtam volt Kossuthnak eddig ismeretlen leveleit b. Wesselényihez, melyek méltán keltettek figyelmet azoknál, kik hazánk akkori történelmének belsőbb, bizalmasabb, de annál jellemzőbb részei iránt érdeklődnek. Azonban e leveleket valóban érthetőkké s a két férfiú viszonyát teljesen világossá csak az teheti, ha Wesselényi leveleivel együtt olvassuk őket s a mennyiben ránk maradtak, most kiadjuk ezeket is úgy, a mint a Wesselényi *Levélmásolati könyvei*-ben olvashatók, melyekbe 1841 febr. 4-ike óta Wesselényi minden fontosabb levelét elébb bediktálta s onnan másolták le őket elküldés végett, vagy megfordítva. Az idézett közleményben kifejtettem, hogy a két férfiú levelezése mikor és hogyan kezdődött s szakadt meg 1837—40. közt Kossuth fogsága miatt; miként helyettesítették ezt Vörös Antal tudósításai Kossuth és családja helyzetéről. Megjegyezzük, hogy Wesselényinek 1841-ig Kossuthhoz írt levelei maig ismeretlenek, mert Wesselényi levélmásolati könyveket csak 1841-ben kezdett vezetni. Nem ismert az a levél sem, melyet Wesselényi Kossuth kiszabadulása alkalmával (máj. 10-én d. u. 5—6 óra közt) 1840. máj. elején írt, melyet Kossuth máj. 11-én kapott meg és rá 14-én felelt; de tartalma Kossuth válaszából eléggé meghatározható. Wesselényi e levelét D.(?) hozta Pestre, mert postán küldeni nem volt tanácsos. Ezután, miután Kossuth Pest m. közgyűlésén jun. 11-én ismert beszédét tartotta, családjával együtt Zemplénbe ment, azután jul. 8-án Parádra, így hosszasabban nem váltottak levelet. Ezt különben némi

félreértés is okozta s Wesselényi jul. 1-ig sem felelvén Kossuth máj. 14-iki levelére, Kossuth jul. 1-én megint írt, melyet Vörös Antal egyéb küldeménynyel együtt Olmützbe küldött el poste restante. E levél czélja, melyet a *Történelmi Tár*-ban kiadtunk, a félreértések elosztatása volt, mintha Kossuth elhidegedett volna Wesselényitől s ez e levélnek teljesen sikerült; de Wesselényi válaszát nem ismerjük, sőt hosszasabban nem írt, mert 1840. augusztusában több óra próbából eltávozott Freywaldauból, s csak 1841. elején tért vissza szeme rosszabbodása miatt. Ekkor látjuk a másolati könyvben először e bejegyzést 1841. ápr. 4-én: »T. Kossuth Lajos urnak Pesten«; de a levél bemásolva nincsen. Kossuth szintén hosszasabban nem írt; elébb házassága, majd lapja foglalták le idejét s a két férfi közt jó ideig Vörös Antal maradt a közvetítő; neki írta meg véleményét is Wesselényi 1841. ápr. 13-án a *P. Hírlap*-ról egy ma ismeretlen levélben, melyet Kossuth szintén Vörös Antal útján tudakolt; Vörös Antalnak írta meg nézetét 1841-ben a Kossuthnak 1841. jun. 27-én adott fáklyás-zenéről; Vörös útján tudakolta Kossuth Wesselényi véleményét a Széchenyi *Kelet népére* írt *Felelet*-ről; de Wesselényi erre még nov. 1-én is csak azt felelte, hogy egészsége gyöngélkedése miatt nem írhat a két könyvről, s valóban csak Deáknak írta meg véleményét jul. 17-én. Vörös útján biztatta továbbá Kossuth Wesselényit, hogy a küszöbön álló erdélyi országgyűlésre vállaljon követséget; de Wesselényi nov. 18-án erre ugyancsak Vörösnek tagadó választ adott. Így folyt a két férfi érintkezése 1842. jun. 11-ig, midőn Wesselényi megkezdli újra a levelezést s ezóta megszakítás nélküli folyt 1848. okt. 24-ig. E leveleket itt mind adjuk, kivéve a már megjelenteket. Ezek közül az 1843. jan. 4-iki, 1843. jan. 12-iki, 1843. febr. 17-iki, 1843. márcz. 4-iki, 1843. márcz. 12-iki, 1843. márcz. 31-iki leveleket kiadtam *Széchenyi és Kossuth írói harcza* értekezésemben (*Uj Magyar Szemle* 1900. II. 388, 396, 399, 402, 404, 405. l.), a Zsibón, 1846. aug. 16-án kelt levelet kiadtam *Kossuth és Wesselényi s az urbér ügye* értekezésemben; (*Századok*. 1902. 140. l.) ezek kiadását tehát itt mellőzöm.

I.

Kossuth Lajosnak, Freywaldau, 1842. jun. 11.

Kedves Barátom! Majd minden hirlap olvasásakor szeretném veled egy s más tárgy iránti részvéteimet, örömeimet s némely események iránti boszankodásomat közleni s téged sok holmiról kérdezni. Tudakoló vagy figyelmeztető észrevételim már sokszor halomra gyűltek, de nem-tehetési tespedésem hinárjába rekedtek, s végre az idő folyama megint elmosta. Majd ha együtt lehetünk — de lesz-e ez és mikor, Isten tudja — kibeszéljük, kiörüljük, kipanaszoljuk magunkat a sok váratlan s fontos jelenetek, sok reményt s örömet nyújtó, vagy szomorító s rémitő körülmények iránt.

A teendők helyes sorozatának szükséges és fontos voltát én is vallom; nem oly szórszálhasogatólag s oskolai pedáns-sággal s rebbenczességgel, mint némelyek; ¹⁾ hanem — úgy lévén meggyőződve, miszerint semmi sincs a teendők során kívül, mit hazafi s polgári kötelesség elmulasztani tilt s tenni parancsol és hogy semmi sincs a teendők sorában, mi szellemet ront, elvnek árt, haladást gátol, vagy nyaktörő rohanást vagy megoszlást és így gyengülést okoz. És éppen ezért hiszem, miként nemcsak egy, hanem több tárgyak vannak együtt és egyszerre e teendők sorában. Ilyek közé számítom én azt, — mi különben sok egyebeknél kevésbbé fontos, de mégis szükséges — t. i. külföld előtt s külföldi lapokban hazánkat s főként annak alkotmányi helyzetét s jelen polgári életét ösmertetni, kivergődni már valaha a terra incognitak sorából s lerontani s kiigazítani azon sok félszeg és balvéleményeket, melyek felőlünk tudatlanság, elleneink gonoszsága s önhanyag-ságunk által világszerte megrögzöttek. Valamint egyénre nézve, mig mint gyermek nevelő-szobában vagy intézetben él, sem cél, sem főgond tárgya, hogy a világ által ösmertessék s igazán ösmertessék: ellenben mihelyt azon világban vagy társaságban, mint annak tagja rendeltetési helyét foglalja el, főfontosságúvá válik s helye betöltése s céljánaki megfelelése feltételévé lesz az, hogy ismertessék, valóban s méltatva ismertessék; úgy nemzetnél is, mig mint kiskorúnak szűk körében csak önléte kivívása feladata, addig lehet mellékes gondja, ismerik-e s mit tartanak róla külföldön; de midőn van már értelmi- és anyagiilag annyira kifejlve s bir már annyi súlylyal, hogy a nemzetek világában s társaságában mint annak tagja föllépjen, akkor más nemzetekkel magát ösmertetni s nem tűrni el felőle s kisebbségére terjedett vagy terjesztett hibás véleményeket,

¹⁾ Cézlás Széchenyi *A kelet népe* művére.

múlhatlan kötelessége. Nemzetünket már ezen helyzetben gondolom s hiszem lenni, és azért kötelességnek, következőleg a tenni valók sorában lévőnek ítélem, hogy gyökeres, rövid s velős értekezések által a külfölddel, külföldi érdekes lapokban sajtóságos polgári alkotmányunkat s helyzetünket sajtóságában s a külföld által érthető modorban megösmertessük; s polgári alkotmányunk s társadalmi helyzetünk következtetésbeni közéletünk műveit s folyamát ábrázoljuk. Továbbá, hogy felkeresvén mindazt, mi e két utolsó évben (messzebb hátramenni feleslegesnek vélem) nevezetesebb külföldi lapokban honunk felől megjelent, mindent, mi azon, vagy ezentúl megjelenendő cikkekben, félszeg, vagy hamis, kiigazítani s megczáfolni, — természetesen mindig legnagyobb mérséklettel, illedelemmel s részre nem hajló hűlepültséggel. Szükséges ugyan azt tenni a tót és illir lapokra nézve is, s annnyival szükségesebb, mivel ezekben igen sok hamis közlések s oly ellenséges declamatiók vannak, melyek azon nemzeteknek ellenünk érzeteit s törekvéseit (miket megvetni s kicsinybe venni veszélyt szülő hiba) nagyon ingerlik. Nem kevésbbé szükséges különben is azon lapoknak figyelemmeli kísérése, mert sokat lehet azokban látni, minek eddigi nem tudása vagy figyelemre nem méltatása szintoly káros és veszélyes volt, milyen elkerülhetetlen azoknak ezentúli legnagyobb tekintetbe vételök. Hasznosnak tartanám azért egy ily felszólítást intézni azokhoz, kiknek ilyesre mind tehetségök, mind akaratjuk van. Nem kétlem, miszerint hazánkról külföldi lapokba eddig s már régóta küldettek volna alapos és nemzeti s alkotmányos szellembeni felvilágosító s helyreigazító cikkek; de azok nem vétettek fel, kivált oly lapokban, melyek hozzánk szabadon járnak; de úgy vagyok értesülve s az *Allgemeine Ztg*-ban a múlt és e jelen évben megjelent néhány cikkekben itélve azt hiszem, hogy most érdekünkbeni igaz s illedelmes cikkek bizonyosan helyt találndanak. Ha pedig ezen remény csalna, legalább megtudnók s országszerte tudathatnók, hogy mit nem akarnak a külfölddel felőlünk tudatni. Talán jó lenne, ha azok, kik az említett tevésekre készek és képesek, egyetérténe, a teendőket egymás közt felosztanák s azoknak teljesítést s a kifejtett cél sükerítését, mint múlhatlan kötelességet, szabnák maguk elébe.

Ide tegnap érkezett 149. lapodnak vezércikkét ¹⁾ nagyon szeretem. Mind az adó, mind más tárgyakat azon szempontból mutatni s általában a körülünk s keblünkben lévő népek nemzeti törekvéseit s azon tömérdek veszélyt, mi minket annak

¹⁾ Adó nemzetiségi tekintetben.

következésében fenyeget, ismertetni és újra meg újra ismertetni és az által távoztatni mindazt, mi azon veszélyeket öregbitheti, s gyógy- s óvószer feltalálását s használását eszközölheti. a szükségek legelsőbbjei közé tartozik s azért — hitem szerint — a teendők közt is előláll, mert tisztán látom, miszerint nemzetünkre nézve a »lenni vagy nem lenni?« kérdése oly éltre állítva létezik, mint soha sem inkább. A Bécsbe ment tót küldöttség, a fiumei botrány s annyi más körjelenségek, ha magukban nem nagy fontosságúak is, de rémitő betegségre s annak rémitő fokra hágottságára mutat. Sokat késtünk s félek el is késtünk az óvó- s gyógyszerekkel. Nagyon szeretnék e tárgy iránt valamit írni; mert sokat gondolkoztam felőle, s itt a távolban sok nemzetbeliekkel s színezetűekkel jövén egybe, soknak jöttem tudására, mit talán ti éppen nem, vagy nem oly kiterjedésben tudtok; de fejem és szemem bajosan fogja a dolgozhatást engedni.¹⁾

A fiumei vasút s kikötőrőlí czikk is érdekes.²⁾ A Turnbull állítása nem egészen áll: a bukari öböl koránt sincs a Borának is úgy kitéve, mint Fiume, Porto-Re pedig éppen nem oly szűk kiterjedésű, hogy emián alkalmas ne lenne. E két hely a természettől oly kedvezően van alkotva, mint — a dologhoz valóban értők ítélete szerint — kevés hely e világon; s ha van magyar tengermellékiünknek jövendője, — mit hiszek és reménylek — úgy az nem Fiumében, hanem Bukariban és Porto-Rében vagyon. Fiume roppant költséggel sem válhatik kényelmes s bátorságos kikötővé. Egyébiránt e helyek Fiuméhez oly közel vannak, s a fiumei nagyobb házak Bukariban most is annyit birnak, miszerint Fiume sem vesztene azon kikötők lábrakapása által, sőt a vasutnak létesülése után mostani helyzeténél hasonlíthatlanúl jobbra emelkednék. Áldjon az ég. maradok barátod.

II.

Kossuth Lajosnak. Freywaldau, 1842, jun. 26.

Kedves Barátom! Ezen leveletem Gróf Nugent viszi, ki a múlt évi siriai expeditiokor egy párszor említve volt; ezen érdekes, sajátságos és sok tekintetben kijelelt embert nagyon ajánlom. Ő eredetileg irlandus s az testestől lelkestől, de azonban apjának s neki birtokai Horváth-országban lévén, horváth vagyis illyr is, még pedig nagyon is az. Nem fogod

¹⁾ A levél e részét Kossuth kiadta *Virasszunk* vezérczikkében. *P. Hirl.* 153. sz. s az egész u. o. 155. sz

²⁾ *Pesti Hirlap.* 1842. 149. sz. *A fiumei vasut.*

érdektelennek találni vele a slavismus, illyrismus — s ezek jövődjé s irányai felől szólni. Keveset kezén adva sokat fogsz megtudhatni és sok felvilágosítást kaphatni azon népek nagyszerű, roppant kiterjedésű, s igazán felvéve szép, de kivált reánk nézve oly nagyon veszélyes czélzataik s törekvésök felől.

Mit a zágrábi esemény felől a ma vett Hírlapban olvasék,¹⁾ arra futólag azt kell megjegyeznem, miszerint nem hiszem, hogy ott s általában is horvát és illyr párt léteznek, az ottani mozgalom bizonyosan nem az illyreknek a horvátok elleni törekvése, — mert a kettő most egészen egy — hanem vagy csak restaurationalis egyedi zászló követése, vagy a magyar elem elleni tény volt.

Pestnek Horváth-ország iránti indítványa nagyon fontos.²⁾ Ily forma lépés szomorú szükségét, s elkerülhetetlenségét részemről régóta látom, de meglepett annak ily hamar törvényhatóságilag történt indítványa s elhatározása. — Aligha nem késő már virasztanunk, s aligha a pajta ajtaját akkor nem zárjuk be, midőn már üres. Áldjon az ég.

Maradok stb.

III.

Kossuth Lajosnak. Freywaldau, 1842. júl. 17.

Kedves Barátom! Betegségem miatt nagyon sokáig nem írhattam, s nem köszönhettem meg Udvarhelyszéknek követnek választása általi megtiszteltetésem; ezt csak nem régiben tehettem. Azon köszönő iratomat s abban kifejezett nézeteimet már akkor szerettem volna veled közleni, de jobbnak tartottam ezt akkor tenni, midőn annak a levélnek Udvarhelyszék rendei által lett vétele iránt tudósítást veszek; mai postával vevém a rendek nagyon lelkes, de személyem iránt túlságig kegyes s ezért nem közölhető válaszát. Most tehát küldöm ama levelemet, — nem mint hírlapszerkesztőnek, hanem mint barátomnak, azonban tetszésedre bízván az azzali rendelkezést. Hogy minapi levelemet közrebocsátásra méltattad, nem kellemetlenül ugyan, de mégis meglepett, mert annyival kevésbbé volt ily sorsra számítva, mivel nem hittem, hogy nevem alatti czikkek a tiltott portékák közé többé nem tartoznának. Azon levelemmel azt szándéklottam eszközölni, miszerint azon általam kifejezett cél sükeresítésére Te fogsz majd felszólítást tenni, de ezen felszólítás, mely az előrebocsátott nézeteknek s fejtegetéseknek szükséges következménye volt, közlött levelemből is kihagyatott,

¹⁾ 153. sz. *Vezércikk.*

²⁾ U. o. *Pesti közgyűlés.*

mi miatt azon megpendített, valóban szükséges dolog, hihetősen következés és siker nélkül fog elpengeni.

En most csak ritkán s keveset olvastathatván magamnak komolyabb tartalmú iratokat: az irodalom újabb jeleneteiben is nagyon hátra vagyok. Így a Wildner *Fő akadályát* is csak most ösmerém meg. Ezen jó úrnak, mint új magyar nemesnek, e munkája következtében illő czimert lehetne adni: Ész s helyesség vezette hazafiság nemtője zöld mezőre hinti a közterhek egyenlő viselésének magvait. A nemtő édesgető hangjára már szelidülve s neki bátorodva közelítő tollas serge a kiváltságosoknak felriadva fordul vissza s távozik egy elejébe tartott madárijesztőtől, melynek »*Fő akadály*« czíme. Nem ösmerek — a *Kelet népét* kivéve — mostanság megjelent rosszabb s ártalmasabb munkát. Rossz, mert teli hamis adatokkal, állításokkal s logikátlan következtetésekkel: ártalmas, mert a nem legrebbenczesebbeket is képes az abban kifejtett gonosz mód, s felfedezett gonosz cél visszaijeszteni s a nem akaróknak nem alaptalan ürügyül szolgál. Az az egy örvendeztető van e könyvecske megjelenésében, hogy valóban bizonyosága a kormányrajtó iránti mostani türelmességének, mert az általa is óhajtott s érdekében álló célnak árt, s árt neki, őt gyanúsá tévén. Mind ezen tekintetekben, mind az ellenünki hamis nézetek s állítások terjesztése által sokat árthat e munka s ártand is, mert hatása bizonyosan leend. Kevesen fognak lenni, kik azt csak költői kitörésnek vennék. Ezért nem csak jónak, sőt szükségesnek látnám, hogy mentől előbb alapos czáfolata jelenjen meg, még pedig németül s az ily ajkú, nézetű s érzetűekre számítva.

Most irogatok valamit a slavismusról; nem tudom meg fogja-e szemem — mely most megint rosszabbúl van, — bevégezését engedni. Deákot s többi barátinkat szívesen köszöntöm; mondd Deáknak, hogy emléknék rég nem áldoztam melegebb s tisztább könnyűt, mint Antalénak.¹⁾

Áldjon az ég! Maradok stb.

IV.

Kossuth Lajosnak. Freywaldau, 1842. aug. 15.

Kedves Barátom! Midőn június 11-iki levelemet a hírlapban megjelenve látám, nem vala kedvemre abba azt is beleiktatva szemlélni, mit nagyon igénytelen vélemény gyanánt s teljességgel nem közrebocsátásra szánva Fiume felől írtam; de nem hittem, hogy az hírlapi észrevételekre s czáfolatokra adjon

¹⁾ Deák Antal, megh. 1842. jún. 20.

alkalmat; s olyakra méltattassék. Hogy ez történt, nagyon restellem s részint csudálom. Restellem, mert oly tárgy iránt különben sem igen, a közönség előtt pedig épen nem szoktam szólni, a mihez nem igen értek s mindég óvtam magam azon kellemetlen s ügyetlen helyzettől, mely természetes következménye oly állítás közrebocsátásának, melyet kivívni nem tudunk. Véleményünk s nézetünk minden tárgyban s minden tárgy felett van és lehet, s ilyet bizodalmas beszédben vagy levélben mással is közleni igen természetes; de egészen más nézetnek vagy véleménynek publicum elébe állítása; erre mind magunk, mind a publicum iránti köteleesség következtében csak olyasmit méltathatunk, mit alaposan tudván, mind bebizonyítani magunkat képeseknek érezzük, mind a publicumot a felől meggyőzni helyesnek tarthatjuk. Csudálom is, hogy azon néhány szavaimat valakinek eszébe jutott mázsásoknak nevezni, s hogy megint ezen szerencsétlen mázsa kitételből egy másik egész cikket faragott. Egy oly merő szárazföldi állatnak, milyen magyar ember létemre vagyok, szava tengeri s hajózási tárgyakban nemcsak mázsás vagy fontos, de csak köntinges sem lehet. Egyébaránt én azon helyeket jól ismerő s a dologhoz értő emberek ítéleteiből merítettem azon nézetemet, mert én szárazföldi szememmel láttam ugyan azon helyeket, de igen kevés ideig s nagyon felületesen vizsgálva; a vizet pedig csak igen csendes és nyugodt állapotjában láttam; mert mind az én, mind a Császár nagy meglegedésére sem Bora sem más gonosz kölyke Eolusnak nem bolygatta töredékeny sajkánkat. E napokban írtam Hallernek mostani helyzete s új körülményei iránt.¹⁾ Miket a szláv mozgalmak iránt mint általános nézeteket kifejtettem, ezennel közlöm veled. Abban, mit most a szlávtság dolgai felől írok, mind ezek s több egyebek is bővebben lesznek kifejtve. E jelen közlöttet ha akarod s teheted, használd, hogy mi cím alatt, az tőled függ.

Maradok stb.

V.

Kossuth Lajosnak. Freywaldau, 1842. nov. 25.

»Az ellenüink külföldi cikkeknek ugyanazon hírlapokba iktatandó czáfolatok iránti felszólításomat újítom; s kérem, hogy ezt új felszólítás vagy más mód által sikerítse.«

(A levél csak e kivonatban van meg.)

¹⁾ Aug. 8-án kelt e levél, megküldte Kossuthnak, ki beleszötte Pest-m. gyűlésén mondott beszédébe aug. 31. *Pesti Hírlap.* 175. sz. Külön a cenzura miatt nem adhatta ki.

VI.

Kossuth Lajosnak. Freywaldau, 1842. nov. 29.

Utóbbi levelembe megyen, mi jelen (levelem) foglalatja; ha azon meggyőződés el nem tartóztat, miszerint lelkiismeretben járó dolog idődből bármi keveset is elrabolni, mire oly nagy szükséged van, a mit a hon javára oly jól, oly gondosan használsz. Most egyszer mégis kénytelen vagyok ily rablás bűnébe esni. Nincs Vörös Pesten. s nincs kihez folyamodjam. Tudod, miszerint a Slavismus tárgyában kezdettem volt firkálni; fejem, szemem s különbeni szenvedéseim gördítette akadályokat legyőztem annyira, hogy azon iratnak mintegy fele már készen van. Lesz hozzávetőleg mintegy 15 nyomtatott iv, oly formán nyomtatva, mint Nagy Károly *Daguerreotypje*. A censura nálunk hihetősen nem lábolná meg; nem azért, mintha kormány elleni volna, mert lelkemre mondom, hogy a magokat pártjáni lévőknek nevezni szeretők őszintébben bizonyosan nem s oly hasznost sem könnyen irtak valódi érdekére nézve; de belekötne a censura azért, mert észak ármányait leplezi le. Ezen okból nem fog Pesten megjelenni. Szeretném tudni, hogy mennyi példánynak és mi áron elkelésére lehetne biztosan számítani. ha ezen munka tulajdon nevem alatt megjelenne.

Egy második kérdéssel is téged terhellek. Ha tudnám, hogy Deák, Bezerédy s Klauzál bizonyosan Pesten vannak, közölök kérném meg valamelyiket. A Varasd deák levelét el nem fogadó megyék mire alapították e tettöket, jól nem emlékezem s mennyibe van tettök helyessége tisztában — megvallom — nem tudom egészen. Ez iránt kérek rövid felvilágosítást, mert szükségem van tudására. A *Hírlap* minden censurai békók mellett igen hasznos és igen derék czikkekkal dús. Ha volna itt egy kis fiam, azzal huzatnék, mint Széchenyi s akármelyiket huzná, biztosan ki merném nemcsak az iránti helyeslésemet, sőt azéérti köszönetemet is fejezni. Beh derék a *Duna és Fiume*¹⁾; a *Magyarország és Keleti kérdés*²⁾ is igen jó. Ki az a H. I? Dolgozó társaid és levelezőid között is kijeleltek vannak. Ki Csertán, az *Egyesülési pont* cikknek lelkes írója? Csak a jó Kazinczy Gábornak hyperboreicus stilusu közlései olvasásakor szédül fejem, mi nálam gyomorémelyégésnek szokott következése lenni. Bocsánat időrablási bünömért. Köszönts barátnokat. Éljen boldogul!

Barátod stb.

¹⁾ 194. sz.

²⁾ 195, 196. sz.

VII.

Kossuth Lajosnak. Freywaldau, 1842. decz. 1.

Megint levél tőlem s megint bocsánatkérés és kérdés. Tudom jól, megszídsz magadban. Szídj, csak felelj; mert nagy szükségem van reá.

Hozzávetőleg, — mert, hogy tisztán tudni nem lehet, jól tudom, — valjon mennyi lehet 1-ször a mintegy 260.000 nemességből a főrendre, a papságra, birtokosabb s műveltebb nemességre, vagyis összesen azon nemesi osztályra, mely hihetősen latinul ért, számítani, a horváthországiakat s szlavoniaikat ide nem számítván.

2-szor. Mennyi lehet az összes nemesség közt magyarul értő?

3-szor. Mennyi ilyen a városi polgárság közt? Ezekre nézve adj, vagy adass barátaink valamelyike által felvilágosítást.

Kérlek, irasd ki s küldd el nekem a 791-iki 17, 792-iki 7 és 805-iki 4-ik t.-cikket vagy azoknak foglalatját. Áldjon az ég.

U. i. Soós Jánosnak fia darabig itt mulatott; de egy rakás adósságot s egy inasát hagyván itt, elébb állott. Azok kiknek adós maradt, pénzükre, s e szegény inas urára már több havak óta hiába várnak. Az atyjának irtak, s talán egy pár akkor itt volt magyar meg is kapta pénzét; de az itt helybeli u. m. Priesznitznéli étel, lakás s másoknak tartozásai is fizetetlenek. Nagyon restellem e dolgot s szégyellem, hogy magyar tett ilyet. Ha Soós megfordul Pesten, kérlek szólj neki, hogy e nemzetet s nevét terhelő szennyet mossa le.

Valjon a József császár halálakor magyar szalmatűz, azon buzgalom, mely akkor idegen köntös s nyelv ellen csaknem dühöngött, mennyire hatott volt a tótok s horváthok közé; szült-e ez náluk reactiót, vagy vettek-e közülök részt is abban?

Hát a József által a német s a Napoleon által a francia nyelvnek reájok történt erőltetését miként türték?

NB. Mennyi állott s meddig francziakormány alatt; ¹⁾ s ezen résznek a francziáktól visszakapása után, de Magyarországhoz visszakapcsolása előtt német vagy deák nyelv használtatott-e a közigazgatásban? — E pótló kérdésekért, pótló bocsánatkérés. Cura ut valeas.

VIII.

Kossuth Lajosnak. Freywaldau, 1842. decz. 8.

Kedves barátom! Elszomorodva olvasám a *Hírlap* 200-ik számában a m. t. t. nov. 27-iki nyilvános üléséről irtakat.

¹⁾ T. i. Horváthországból.

Szegény haza! Boldogtalan nemzet! Ide mellékelek egy *Nyilatkozatot* s egy *kéziratombóli töredéket*. Használd ezeket, ha jónak látod. Ha az ördög nem épen oly fekete, milyennek első tekintetre látszott, tedd a *Nyilatkozatot* félre. A *Töredéknek* ¹⁾ megjelenése talán semmi esetre sem lenne rossz. Ha ezt felveszed lapodba, kérlek, igazítsd ki, mert a kézirat azon részét, melyben ez áll, még nem néztem át; s most oly hirtelen irattam le, hogy átnézésre s kiigazításra időm nem volt. Hol ezen töredékben egy csillag áll, az alá némely tényekkel akartam idézni: mint p. o. — ha jól emlékezem — tavaly az *Athenaeumban* közlött Dévényi Svatopluk árnyának néhány jobb képét áldozatul megégető sat. ünnepet. Ily idézetet tegyél vagy ne tegyél, amint tetszik. Mindenesetre kérlek, keressed ki a hirlapokból azon s ahhoz hasonló több esetet; s irasd meg nekem azok rövid foglalatját s a közlő ujság nevét és számát.

Említett kéziratomhoz talán a Pagette munkájában lévő s a különböző nemzeteket színekkel kijelelő abroszt hozzá fogom csatolni. Kérlek, járj végire, metszethetném-e ezt Pesten ugyanazon nagyságban, de a bele irtakat megmagyarosítva, rézre, aczélra, vagy kőre; s ezen különbségek szerint mi áron; és mi lenne mintegy 3000 példánynak illő szép papirosrai lenyomási ára?

Megbocsáss ezen új alkalmatlanságomért. De hiszen ezt mással is megtudakoltathatod s engem aziránt tudósíttathatsz.

Örömmel értettem, hogy újra atyai örömök nevetnek feléd. Áldjon az ég. Neked s a honnak hozzád hasonló magzatokat! Barátod.

Nyilatkozat: Ha a *Pesti Hirlap* 200-ik számában említett nézetek s állításokra nézve nem létezik hiányos felfogás-szülte tévedés; hanem azok valóban oly értelemben mondattak, a m. t. t. nov. 27-iki nyilvános közülésében s mondattak az elnöki székből, ezen esetre kényszerítve érzem magamat, mint a m. t. t. igazgató s tiszteletbeli tagja felszólalni.

Azon állítást, mintha a szláv mozgalom, magyar nyelv melletti túlbuzgóság okozta reactió lenne, alaptalannak tartom; hogy az rosszul fedő palást s erőltetett ürügy gyanánt használtatik, azon mozgalmak valódi eredete s minősége fedezésére. arról meg vagyok győződve; hogy sem törvényhozás, sem t. hatóságok, sem egyének tettei azon állításra bevezethető okot nem adtak, állítom s be is merem bizonyítani; hogy azon hamis váddal minket akarnak kül- és belföld előtt gyűlöletessé tenni, s végre hogy a honunkban s azonkívül is létező szláv mozgal-

¹⁾ E töredék meg is jelent a *Nyilatkozat*-tal egyidejűleg. *P. Hirl.* 1842. 205—206. sz.

mak egész Európát, uralkodó házunkat s honunkat nagy veszéllyel fenyegetik, ezt hiszem s vallom.

Következőleg hiszem, hogy azon helytelen vádnak elösmérése, nemzetünkre nem érdemlett gyalázat bélyegét süti; hiszem, hogy azon vádnak közhitté válása, azon szent paizstól foszt meg, mely leginkább védhet, s mely ha veszni kellene is, a nemzet sírját magasztalva fedné, t. i. jó ügyünknek tiszta fényben állásától; hiszem továbbá, miszerint a szláv mozgalmak fenyegető veszélyei létezésének tagadása: ébrenlétet legsürgetőbben parancsoló órákbani veszélyes elaltatás.

Ezekre nézve a m. t. t. nyilvános ülésében elnöki szék-ből mondott beszédet magány nézetnek s véleménynek — mit különben mint szellemi tulajdont mindig tisztetek — nem tekinthetvén; *s ott a beszélő nemcsak mint elnök a társasághoz, hanem a közönséghez s egész hazához mint egy a társaság nevében szólván*: ezennel ünnepélyesen tiltakozva mondok ellene a közlött nézetek s állításokból mindannak, mi feljebb elősorolt meggyőződésimmal s tudomásimmal ellenkezik. És nyilván kifejezem, miszerint azokat a m. t. t. létező vagy létezhető nézeteinek s állításainak el nem ismerem; s merőben tagadom, hogy azon reactionári állítás megállható s a szlávok által ellenünk emelt azon vád rágalomnál egyéb lenne; tagadom, hogy az alkotmányilag szabad szellemű magyar nemzetisége s nyelve iránti legforróbb buzgalma is, szlávok üldözésire vagy azok elleni gyűlölségre birna s birhatna; s elhatározottan állítom, miszerint valamint azok, kik nemzeti-ségünket az idegen fajuk s ajkuak elleni erőszak által akar-nák emelni vagy terjeszteni, jog s ész ellen vétkeznek; úgy mind az, ki a magyar nyelv s nemzetiség ellen törekszik, s ama szláv mozgalmakat pártolja s előmozdítja, — tudva vagy nem tudva — a közbékének, alkotmányunknak s trónunknak ellensége.

Tudom, hogy vannak s óhajtvá reméllem, hogy sokan vannak a m. t. t. tagjai közül, kik ezen nyilatkozatomban osztoznak.¹⁾

IX.

Kossuth Lajosnak. Freywaldau, 1842. decz. 25.

Válasz múlt postán vett levelére. A közlött nyilatkozat s töredékre tett változást s igazítást (a népességi adatokat illető) helyeslem s köszönöm. A 15. decz. *Allgemeine*-ban megjelent ellenünki cikket említve, újra ismételem (nézetemet)

¹⁾ E nyilatkozatról s az egész kérdésről l. *Széchenyi és Kossuth írói harca. Új Magyar Szemle.* 1900. II. kötet.

a német lapokba igtatandó igazolási s czáfolati czikkeket szerkesztendő társulat úgyszólván hivatal alkotása iránt. Kérdés a német *Vierteljahrschrift für und aus Ungarn* iránt. Kérés: tudakolná meg tartozom-e én a M. gazd. egylet pénztárába valami fizetéssel?

(A levél csak e kivonatban van meg.)

X.

Kossuth Lajosnak. Freywaldau, 1843. febr. 17.

Kedves Barátom! Péterffy, volt zempléni követ megy innen s viszi magával a fiatal Soósnak inasát, kit ez még a mult nyáron egy rakás adóssággal együtt itt hagyott, s kit azóta Priesznitz volt kénytelen tartani. Péterffy néhány napot Bécsben szándékozván mulatni, ezen inast pedig egyenesen Pestre küldvén le, ezen levelet általa küldöm, kérvén Téged, hogy ha valami alkalom lenne, küldd őtet urához. — Első magyar vala ez, ki innen gyalázatot hagyván maga után, távozott. Kell valamit tennünk, hogy itteni szennyes adósságait ő vagy apja megfizesse. Péterffy e tárgyról fog bővebben szólni. — Péterffy által is küldök neked egy levelet, melyben holmiről irok, mit e jelennél biztosabb alkalomra szántam. Áldjon az ég.

XI.

Kossuthnak. Freywaldau, 1843. ápr. 12.

Kedves Barátom! Nem követelve, mert dolgod sok s időd drága voltát képzelni tudom, hanem sóvárogva várok s reménylek minden posta érkezévével tőled levelet vehetni.

A zalai gyászhi¹⁾ reggel vevém s látásomat azon egész napra elhomályosította. Lelki szememet is jövődönkre nézve ború fedi. Mindent higgadtan s öncsalás nélkül elgondolva, látni kell, miszerint institutioinkban annyi fonákság s annyi hiba van, mi képes lenne bármi szilárd s megtisztult jellemű s a legjobb irányu nemzetet is tönkre tenni; s látni kell, hogy nemzetünk nagy többségének jelleme pedig oly léha, iránya oly tévedt s annyira míveletlen, mi által a legbölcsebb s üdvösebb institutióknak is meddőkké kellene válniok. És ezeket látni kénytetve, mégis ki nem fáradni, s el nem csüggedni, valóban nem kis lelki erő vagy roppant ábránd kell.

Helmeczy ²⁾ Szontágnak nagy köszönettel tartozik a kereszt-

¹⁾ A házi adó megbuktatását érti ápr. 4-én s ebből folyólag Deáknak a követségről lemondását.

²⁾ A *Jelenkor* szerkesztője.

apaságért. Aligha a jó Miska eddig maga is tisztában volt: lapja ki telene, borja legyen; de most már tudja, hogy ő a *syntheticum organum*; s hihetősön örül a nagyhirű magzatnak, mely feletti atyaságban csak igen annyi része van, mint nem kevés férjnek háza idegen vérű sarjadékiban. — Buffon sem classícalhatja jobban állatjait, mint Szontágh hírlapjainkat; csak hogy amaz az alkalmazásban jobban vigvázott s agyart fognak, s marczangoló körmöket sima kacsóknak nem bémál; sem a crocodilt még azért, hogy tojik, a szárnyas éneklők, vagy az estvikét, mivel húst is eszik, a ragadozók közé nem sorolja: melyről pedig mondja, hogy elevent szül s azt tejével táplálja, annak emlősállatságát is elősmeri.

Kérlek, ha van módod benne, s nagy alkalmatlanságod nélkül teheted, add Hoffmannak tudtára, miszerint jó lenne, hogy Erdélyben is galétabeváltó-állomásról gondoskodnék. Ott már többen tenyésztenek selymet; nekem is van évenként néhány mázsa galétám, egy pár év múlva pedig sokkal több lesz; de azt nem lehet ott illő áron eladni, s mult évben is 10 kron voltak kénytelenek fontját elvesztegetni, mely ár mellett nem haszon, sőt veszteség van a selymentenyésztésben. Áldjon az ég!

U. i. Feszültséggel várom a pesti választás eredményét. Hallottam, hogy Deákot szándékozták választani, adja isten, hogy úgy történt legyen. Ide egy Bécsből érkező azon hirt hozta, hogy Deákot ama gyalázatos gyűlés után felgyújtották s két emberét vagy cselédjét megölték; és hogy ő erre kinyilatkozta, hogy soha semmi közdologba többé nem elegyedik. Ez utóbbinak lehetetlensége reménylteti velem a hír több részének is alaptalanságát. A mint hallom, Vasban is botrányos ülés volt. Akár egyének hatása, akár a körülmények összemunkálása idézte a háziadó ügyét szőnyegre, s tette azt most már napi kérdéssé, — sajnálandó esetnek tartottam és tartom. Nem vagyok ugyan »a még nincs ideje« tespedési jelszó s palást pártolója; de annyi bizonyos, hogy indítványtételére nézve sokkal többször áll »a még nincs ideje«, mint valaminek gyakorlatba vétét illetőleg. Mit nem lehet kivinni, olyasmi indítványozása többnyire korán van; mert mint anyagi úgy szellemi vállalatok s merényletek, ha nem sikerülnek s marokba szakadnak: nem lépésnek tekinthetők a cél felé, hanem a céltól messze s gyakran nagyon is messze távozásnak. A háziadó kérdése volt az, melynél nagy figyelemmel kellett volna előbb a nemzet üterét megtapogatni; még pedig nem csak a főben vagy szivben, hanem minden tagokban; mert tudjuk, miszerint ritka nemzet az, s a mienk legkevésbé olyan, melynek egész testében vére egyenlőn lüktessen. Józan és ügyes tapo-

gátás s előkészítés után meggyőződván, hogy a megyéknek tiszta többségére csálhatlanul lehet számítani: akkor és csak akkor volt volna e tárgy szőnyegre kerülésének ideje. Hogy ez a nélkül és előbb történt, ha egyének okozták: vétkeztek; ha körülmények: az a ránk mért csapások nem gyengébbike.

XII.

Kossuthnak. Freywaldau, 1843. máj. 9.

Kedves Barátom! Apr. 17-én irt leveledre nem azért válaszolok csak most, mintha még egy t. i. Apr. 12-iki levelmei válaszodat bevárni akartam volna; hanem betegség, cura s egy kevés elfoglaltság is gátoltak. Epen ezen elfoglaltság, mely a tiedhez képest számításba sem vehető, nem engedi elfelejtenem, hogy a Te időd minő drága s mennyire kell azzal gazdálkodnod. És ezért nemcsak hogy Tőled hosszas leveleket s mindenkori válaszolást nem követelek, sőt mindenkor furdal lelkiismeretem, midőn valami kérdéssel vagy kéréssel idődöt rablom. S mégis e levellem sem lehet ilyesmitől ment.

A nőnevelőket képző intézet iránti egy pár nézeted közlését köszönöm. Főként a magyar városokat érdeklő sikert ígér; csakhogy 2000 frtot alapítványul keveslek, mivel 500 frtnál kevesebbre egy nevendéket éven át nem számíthatni. Valjon ennyinek megalapítását 12—15 várostól reménylhetnők-e?

A *Magyar Életképeket* kaptam; valamint Kisfaludy s Vörösmarty munkáit is. Mit ezekért kiadtál. Wodianer fogja megfizetni.

A szláv adatok megbocsáthatlan feledékenység következtében csak ma indulnak diligenceon utnak. Más alkalom nem volt s most sincs.

A Stocklassa dolga nekem is zavart s mondhatom, bűt okoz. Én neki köszönettel tartozom; de az, mit érte tenni kellene s minél kevesebb rajta hihetősön nem is segíthetne, — sokkal felülmulja azt, mit más és szorosabb kötelességek tennem engednek. Nem lenne-e más mód rajta ideiglenesen is segíteni?

Közdolgainkról s hirlapjainkról nem kezdek írni e levélben: erre ívek kellenének. — A megyei eseményekről most irok valamit s annak egy részé tmár e napokban megküldöm.¹⁾ De az egész mintegy négy írott ívet teend (ugy írva mint a töredék volt); fogsz-e ily soknak helyet adhatni? Erről kérlek tudósíts; mert ha nem, még valamit hozzácsatolva. röpiratul adandom ki.

¹⁾ *Nemzeti közállapot* cz. cikksorozata *Pesti H.* 256—261. és 265. sz.

Most már egy kérést és kérdést. Az erdélyi megyékben kik assessorok akarnak lenni, megvizsgáltatnak, hogy bírnak-e törvényismerettel; ha arravalóknak találtnak, föleskettetnek; s csak ezek és csak ezek vannak felhatalmazva érvényes kötlevelek készítésére, hitelesítésére, coramisalásra, esketések tételére, admonitiókra s többféle functiókra. Megvallom, nem tudom, (pedig nagy és *sürgető* szükségem volna ezt tisztán tudni) a magyarhoni megyékben így vagy miként vagyon? Magam is néhány megyének vagyok táblabirája s mégsem tudom voltaképen, hogy az a »főtáblabiróság, táblabiróság« sat. mi és mit tesz. Igaz, hogy ez gonosz ignorantia, de hiszen nem én vagyok az első v. egyedüli, kire nézve van valami olyan, mit nem tud, hogy mi. Azt tudom, hogy Magyarhonban inkább a sz. bírák s esküttök fungálnak az említett s azokhoz hasonló teendőkben; de hogy ezeken kívül más nemes fungálhat-e s arra kell-e, hogy assessor vagy t. bíró legyen, ezt valóban nem tudom. Eziránt kérlek, világosíts fel, még pedig az első postával.

Országgyűlés alatt Pesten vagy Posonban leszesz-e? — Regalist még nem kaptam; ha nem küldenek, — mint már irtam — követelendem.

Ki volt Szabolcsban Eördögh mellett a másik fő bunkókrata? — A szabadszellemeű pártnak Szathmári győzelme ¹⁾ inkább búsit és boszant, mint a másik fél minden eddig kivívott diadala. Ily győzelem megveretésnél rosszabb; s ez az eddig e részben kevesebbé szeplősített ügyön rút mocskok.

Engem egészségi állapotom jogosított volt az utóbbi időkben azt hinni, hogy még nyár előtt haza mehetek; de most megint úgy vagyok — főként lábammal — miszerint nem tudom, mikor menekedhetem innen. Áldjon az ég! barátod . . .

XIII.

Kossuthnak. Freywaldau, 1843. máj. 13.

Kedves Barátom! Ezennel küldöm a mult levelemben említett iratom egy részét. Ez az egésznek több felénél, de háromnegyede nincs. Több még nincs letisztázva s az egész még készen sincs. Ebből, mit küldök, láthatod: 1-ör, hogy érdemesnek találod-e a közrebocsátásra s hasznosnak véled-e megjelenését; 2-or, hogy nem találod-e igen hosszúnak s hosszadalmasnak a hirlapbani iktatásra. Ha ez nem lenne akadály, úgy öt vagy hat szakban gondolnám felvételét. A most

¹⁾ *Pesti Hírl.* 244. sz.

küldött foglalná magába a három első cikket; a negyedik félben van. A szakaszok ólomvonalokkal jegyezték. Meglehet, hogy nem eléggé ügyeltem arra, miszerint nem folyvást olvasva, hanem szakaszonként, az emlékezet minden szakasz kezdetével a mondottakra visszavezettség s a figyelem a mondandókra serkentve legyen. Ezen hiányt, (így!) ha jónak látnád s e fáradsággal engem s iratomat szerencsétlenül méltóztatnál, a cikkek kezdetén lehetne néhány szót módosítani vagy hozzáadni. — 3-or. Látni fogod e közlöttből, hogy a censurán át fog-e mehetni; mert ha a második cikket átbocsátja, úgy a többiben bizonyosan nem fog gáncsolat kaphatni. — Ha akár terjedelmességeért, akár a censura mián nem vehetnéd ez iratot fel a hirlapba: úgy kérlek, tudósíts haladék nélkül s küldd az iratot postán vissza. Ezen esetben egy más hasonló sorsu dolgozatomat kapcsolván hozzá, röpiratként fogom ez iratot közrebocsátani.¹⁾

E pillanatban veszem a Hirlap 245-ik számát. Tartok tőle, hogy az abban tett reám hivatkozás következtében Széchenyi megint ostora alá vesz, pedig már örültem, hogy a rám mért ütlegetagot kiállván, nyugodni foghatok. Áldjon az ég! maradok

XIV.

Kossuthnak. Freywaldau. 1843. máj. 15.

Kedves Barátom! Tegnapelőtti levelemmel küldött iratom oly sietséggel volt szerkesztve s letisztázva, hogy az impurumot ma újra átnézve, több hibákra akadtam. A cikkek megjegyzése is el fogott maradni. Ezen igazítandók következők: az első utáni második kikezdésnek, mely így kezdődik »Ily körülmények« sat. közepe táján e helyett »honunk rongált *testét*«, igazítsd »honunk rongált *testén*«.

A 3-ik kikezdés első periodusában »*töltött*« helyett »*telt*«, »*tudós*« helyett »*tudó*«, »*akarót*« helyett »*akaró*«. — Ugyanazon kikezdés közepe táján »*nem lenne lehetlen felszámítani*« helyett »*jó részt fel lehetne számítani*«.

A 15-ik kikezdésben, mely így kezdődik »Gyász és borzasztó« sat., a »féktelenség uralkodik« után kell egy »s«; ugyanazon periodusban a »zabolátlanság« után »*de*« kitörleendő. Továbbá ezen paragraphus végén »*féktelenségeket*« helyett »*kicsapongásait*«.

A 25-ik kikezdés végéig terjed az első cikk. A második

¹⁾ Az *Erd. Híradó*-nak 1842-ben küldött urbéri cikkről van szó, mely ott a censura miatt nem jelenhetett meg.

czikk így kezdődik »A botrányos jelenetek gátlására« sat. Ezen 26-ik §-ban »intézetek« helyett »intézkedések«.

A 36-ik §-ban, mely így kezdődik: »Jelen esetek igénylik« sat., a második periodusban »szónoklatról,« »beszégekről« helyett »szónoklat«, »beszések«.

A 40-ik §-nak, mely így kezdődik: »A kormány részéről teendő lépésekre nézve óhajtott« sat., közepén »kik a botrányok ellen nem tették azt, mit tehettek s tenniök lehetett« helyett »kelletett«.

Ugyanezen §. utolsó periodusában »a megyék kormányzói« helyett »a megyei kormányzók«; és »egész elszántsággal« helyett »teljes elszántsággal«.

A 42-ik §-sal végződik a 2-ik cikk; s a 3-ik cikk a 43-kal kezdődik, melynek első szavai ezek: »Bővebben nem ereszkedvén« sat.

A 48. §. második szava »bizottmány« helyett »bizottmányok«; s még ezen paragraphusban arra hivatkozólag egyes számban voltak többes számra változtatandók; és a periodus vége felé, hol ez van »s a legkijeleltbeknek is diszére lenne« helyett »s az azokbani eljárás a legkijeleltbeknek« sat.

A 68-ik §-nak, mely így kezdődik: »Ezen körülmény épen« sat, a vége felé »ha mondom e tekintet« helyett »ha mondom így tekintet«.

A 4-ik cikk a 72. §-sal kezdődik, melynek első szavai ezek: »Mondottam már, miszerint higgadtan« sat. Maradok barátod.

XV.

Kossuthnak. Freywaldau. 1843. máj. 18.

Kedves Barátom! Ezennel küldöm a közöltnek hátralevőjét. Az előbbeninek 80-ik vagyis utolsó előtti §. végén ezen szavak után »A birói hatalomra nézve is ilynemű szokott a nemzet befolyása lenni«, az idezárt, külön papiroson levőnek kell jönni vagyis közbeszuratni. Áldjon az ég! maradok barátod.

XVI.

Kossuthnak. Freywaldau, 1843. máj. 27.

Kedves Barátom! F. h. 21-ikről Posonyból írt leveledet csak a mai posta hozá meg. Nem tudom, mi lehet a késedelem oka. Ha ezen levelém is oly csigamódra utazand, tartok tőle, hogy már nem talál Posonyban. Emelített dolgozatomat két ízben küldöttem neked. de természetesen Pestre előbb egy

részét f. hó 13-án, a többbit 18-án. Czímet elfelejtettem neki adni, kereszteld. minek tetszik.

A *Szózat*ról kedvező ítéletednek örülök. Bár lenne azon munkának valami hatása; de vagy két ujságlap után mérve (mert egyéni tudósítást semmit sem vettem) tartanom kell, hogy süker nélkül hangzand el. Ez vagy a munka vagy az olvasók hibája lenne; mentsen isten az utolsótól: aggasztó kórságunk legaggasztóbb jele volna ez. Hogy a *Jelenkor* 38. száma Budapesti naplója (ki ennek írója?) könyvemről oly en bagatelle szól, nem csodálom; nem azért ugyan, mivel e lap tulajdonosa legrégibb barátom — ámbár reám nézve ez is okúl szolgálhatna — (kinek üldöztetésére legrégibb baráti használtatták magukat legjobban); de nem csodálom azért, mert a szegény tarka *Jelenkor*, nem tudom, függetlenségének bebizonyítására-e vagy annak megmutatására, hogy a tarkának is van valami alapszíne, nem kíván sympathiát mutatni vagy csak gyaníttatni is azoknak egyike iránt, kiket mestere ¹⁾ pártnak, még pedig veszélyesnek kürtöl ki s napszámosi utána sipolják. Miként is merhetné ezen független syntheticus lap olyannak dicsérni s helyesleni munkáját, ki az ő mestere némely állításai ellen fel mert szólamlani, s az által annak nem annyiban peleusi mint ulyssesi haragját vagyis boszúját maga ellen lobbantotta; s miként követné el azon ildomtalanságot, miszerint egy olyannak munkáját figyelemre méltatván, az által annak súlyát vagy érdekét emelje. Mindezeket, mondom, természetesnek találom; hanem hogy ezen készsége s buzgósága arra bírja, miként a közigyelmet s méltatást nemcsak azon munkáról, hanem azon tárgyról igyekszik elvonni, mely minden tárgyak legmázásbika: ez polgári bűn; és hogy most a német nemzetiség ellen bujtogat, azt gyanúsítja, attól idegeníti, ki most természetes s egyedüli frigyünk s reményünk lehet, ez csakugyan a tactikák legostobábbika s az ildomtalanságok legildomtalanabbika. E bűn és hiba egyenlőn megrovást érdemel s követel. Ha hírlapi harczokra nézve nem volnék silentarius, felszólamlanék; így azt mástól kell várnom s másra bízom. — A *Honderű* is a *Szózat*ot megemlíttette, igen laconice s annyiban lapidarius stilusban, a mennyiben e kitételt a megkövezés eszméjével rokonítani lehet. Ez felejtván, hogy mi licet — azaz eltűretik — Jovi, non licet bovi. Igaz, hogy ezen állathoz ő legkevesebbé hasonlít, mert hiszen »bovis omnia magna«, ő pedig mind részenkint, mind egészben, mind anyagilag, mind szellemileg mi parányi! de nemcsak a jó ökörnek, hanem a majomnak sem szabad mindaz, mit a nagyszemöldökű (cuncta

¹⁾ T. i. Széchenyi.

supercilio movens) tehet; s nevetségesen szajkózza utána Sz. kedélyszínű, de gyöngédtelen invitatioját. Azonban ezen emberke nem a munkáról szól, mihez teljesen joga van, sem az író invitálgatásával — mitől magát megkimélhetné — be nem éri; hanem egykét szóval olyasmit érint, mihez nyúlni sem ő, sem más bárki is jogosítva nincs; s oly sértőleg teszi ezen érintést, minél sem ármány, sem erőszak többet, sőt ahoz foghatót sem tehetne. Azt mondja ugyanis: »a ki ilyeket ír, az nem halott, hacsak magamagát nem akarja eltemetni.« Hiszem ugyan, hogy szegényke bántani nem akart; mert nem képzelem, hogy ezt miért akarná tenni; s az irántami negativságával már biztosítja magát a Széchenyi s salonja roszalása ellen; positiv bántásomat pedig nem gondolom, hogy azok is óhajthatnák; azért lehet, hogy a homunculus csak gondatlanságból vagy talán épen valami udvariság gyanánt írta az említetteket s furcsálkodni akart. De az eredményre nézve mindegy: akár készakarva sújtson valaki, akár ügyetlenül hadarászván, üssön, vagy nem bírván botját, fejünkre ejtse. Az idézett néhány szó sem kevesebbet, sem többet nem tesz, mint egyfelől, hogy nem igaz. mit állapotom felől állítok, vagyis hogy hazudok s komédiáskodom; továbbá azon általa igaztalannak bélyegzett állításom szerint cselekedvén, mint mondja, »magamat temetem el«, mi pedig vagy gyávaság vagy henyeség vagy minden kötelességrőli megfélelkezés szüleménye és semmi egyéb nem lehetne. Ily néhány szóval — mondhatni — egy rövid lélekzettel bajosan lehet több kedvetlent és sértőt és potencirozotabb rágalmat s gyöngédtelenséget kibőfienteni: mert oly szomorú helyzetbelit, mint én, épen helyzetét illetőleg érinteni ily váddal, sújtani ily rágalommal és még gúnynyal tenni ezt, valóban gyomorémelyítő. Mostani helyzetem tudva van; magam is ábrázoltam azt soknak s az unalomig sokszor s részletesen. Hánynak s hány-szor nem írtam meg: hogy az egész telet fűtetlen szobában s bármi zivatar közt is nyitott ablak mellett ülve, vagy a szabad ég alatt kellett töltenem; hogy a dohányfüstöt szemem teljességgel nem tűri; — s hogy mihelyt szobába, — ha nincs is fűtve — csak egy félórát töltök, — mihelyt szememet — habár künn is, — pipa- s főként cigarofüst éri, mihelyt hosszabbban élénkséggel s erősebben beszélek vagy valamire huzamosb feszült figyelmet fordítok, avagy valami kedvetlenség s boszúság ér, látásom mindjárt megzavarodik s elhomályosodik; mi gyakran, sőt többnyire oly fokra hág, hogy csak mint sűrű köd vagy fátyolon át inkább csak sejdítem, mint látom a tárgyakat; s mely állapot mindaddig tart, míg csendesen alhatom, mi hogy ily hangulatban nem könnyen történhetik, képzelhetni. Már ki ily helyzetben van, nincsen-e az nemcsak a polgári

közéletbeni részvét minden lehetőségétől, hanem a társas élettől is teljesen elzárva; lehet-e ilyennél akár polgári, akár társadalmi tekintetben még lélekző lény kevesebbé létező és valódibb halott? Az említettekhez járul, hogy nem tudom s nem lehet tudnom: valjon ez a gyógymód s az itteni mulatás tartogatja-e szemem világát? Erre mutat az, hogy az egyik szemem fekete-hályogszülte vaksága négy év óta a másakra még egészen át nem ment, mi különben majdnem kivétel nélkül mindennél igen hamar át szokott menni. Az, hogy állapotom mindamellett is rosszúl, nem czáfolja azt, hogy az itteni mulatás tartogatja szememet, hanem csak menthetlen voltát bizonyítja. Már ezen lehetőségben s hihetőségben magam iránti kötelesség az itteni unalmas és gyötrelmes mulatás; mi ellenkező — hasonlóan lehet — esetben, ok- és haszon nélküli önkínzás. Ily kínosan lelánczolt embert invitálgatni s vele furcsálkodni oly otrombaság s gyávaság, minek bélyegzésére új szót kellene találni, mert a létezők mind igen gyengék. Helyzetemet a *Honderű* szerkesztője ha ismerte, mit mondjak tettéről; ha pedig azt vallja, hogy nem ösmerte, úgy maga tanúsítja, hogy ő is halottnak tartott s tart; mert honunkban minden ismertebb élő embernek sorsát s mikéntlétét ő minden aprólékában tudja, s tudnia is kell. — Meglátom: leszek-e kénytelen a beteg orosz-lán (sans comparaison) szerepét annyira játszodni, hogy magam nem mozdúlhatván, még a *Honderű* is (hasonlóan sans comparaison) senkitől sem büntetve fogjon rugdoshatni?

Leveled több pontjaira jövő postával, de már Pestre. Barátod stb.

XVII.

Kossuthnak. Freywaldau, 1843. máj. 29.

Kelvet Barátom! Tegnapelőtt félbeszakított válaszomat folytatván, legelőbb is ki kell a királyi előadásokon örömet fejeznem; korszerűek s okosak. Ezeknél jobbak mostanság bizonyynyal nem voltak. A nagyok nyilatkozatai is igen örvendeteseek. Mondod, hogy nagy az idő hatalma. Igaz, az idő, ezen nagy zsarnok, személyünknek ezen soha nem nyugvó ellensége, nemzetek s az emberi nem ügyét tekintve gyakran a legjótévőbb frigyes s leggondosabb ápoló; sok jót fejt ki, sok nagyot épít, ha szinte később önmaga által újra felforgatandót s megemésztendő; de ezeknek, felemésztésre szánt s azzal végezendő létezésök hosszabbra s szabály szerint annyira van mérve, hogy mi sokkal mulékonyabbak, saját pillanatnyi létünkhöz mérván a létezést, hosszúnak találjuk amazt; s építőnek, fentartónak véljük, s mint olyat áldjuk az időt, melynek személyünkre s

tettünkrei hatásának dúló erejét keserűn érezzük s az ellen méltán panaszkodunk; pedig minket is ő alakít s tart szintűgy, mint nemzeteket s országokat, de ezeket is éppen úgy mint minket, csak azért, hogy megint felfaljon. Nemcsak egyénekre, de nemzetekre nézve is áll, a laetus in praesens animus oderit curare quod ultra est; csakhogy a »laetus« az okos használást tegye s az »oderit curare« nem buta fatalismusbani megnyugovásban, hanem a változandóság változhatlan törvényének mindig szemelőtti tartásában álljon. — Nekünk is a jelen kedvező körülményeknek örülnünk kell s a lehetőségig használnunk, még pedig idővesztés nélkül; mert e kedvező körülmények a mulandóságok mulandóságai közé tartoznak.

Kérlek, ha érkezel, rajzold nekem néhány vonással a követi kar személyzeti állásának képét.

Ha ezen levelem még Pozsonyban érne, kérlek, kérdezd meg Rádaytól, megrendelte-e számomra az országgyűlési irományokat s a RR és FÖRR naplóját, valamint a Záborszky tudósításait, amazokat ez időszerint magánál megtartván, ez utolsót pedig rendesen ideküldvén. Rádaynak f. hó 23-án írtam, innen oda utazó főhadnagy Nádas által.

Stocklassaért a jótállást 400 frtig elvállalom; odaértvén, hogy általa a rendes havi fizetés iránt biztosítva legyek. De hát azon kölcsönözendő pénz kamatjának fizetése miként történendik? A dolog elrendelését s Wodianerrel eligazítását vállald, kérlek, magadra, ott helyben azt személyesen Te könnyebben tehetvén, mint én innen levél által.

Szegény Lovassyra nézve örömost tenném bárkinek is felszólítását, de az érdeklettekkel ösmeretségem nem oly természetű, hogy sükert remélhetnék. Ha aláírás nyittatik, engem is írj be 20 vagy 40 conv. frttal ahhoz képest, mint a körülmény kívánandja. De ugyan miként van, hogy 1000 frt kívánatik számára egy évre; ez nekem nagyon soknak látszik.

A nőnevelő intézetre nézve felszólítást én tehetek, de csak ez is az, mit fogok tehetni; mert comité alakítását én a távolban nem eszközölhetem. Még nem kaphattam elegendő adatokat arra, hogy a felszólítást valami, ha csak rövid tervvel is egybeköthessem, mit pedig szükségesnek tartok. Az 500 frtot nem váltóban, hanem ezüstben értettem. Ez iránti tudakozódásaim s tapasztalásim szerint 500 efrt jó részt kell. Tartás, tanítás, ruházat sat. sokra megy; leánykáim, kik Tünczeréknél vannak, évenként mintegy 1300 efrtra mennek, pedig feleslegesen s fényűzőleg semmi sincs. Nem tudnád-e a hernalsi vagy más ily intézetek leírását, szabályait nekem megszerezni? én Bécsbe írtam Nagy Károlynak, de nem vettem még választ.

A táblabírák iránti felvilágosítást köszönöm. Nem tisztán

ugyan, de ilyenformán tudtam én is a dolgot; azért iratomban nem a magyarországi t. bírásokról, hanem az erdélyi magyar assessorokról szóltam.

A *Szózat* mind a magyar lapokban, mind az Allg.-ban 2 f. 40 krrel van hirdetve; pedig Wieganddali egyezésem következtében 2 fnak kellett volna a bolti árnak lenni. Tartok tőle, hogy ezen árfelemelés következtében nehezen kelend; pedig nemcsak finansialis tekintetben, hanem az ügyért hamari kelését nagyon óhajtottam volna.

Az úrbérről Erdélyt illetőleg írtam volt a múlt erdélyi országgyűlés alatt valamit s még Dec.-ben megküldöttem a Híradónak; de nem jelent még mindeddig meg, a censura akadékoskodván, mit nem tudok megfogni; mert annál sokkal keményebb czikkek is jelentek s jelennek meg a Híradóban. Ezen iratomnak (valamivel kevesebb a most Neked küldöttnél) megjelenését Erdélyre nézve nagyon szeretném. Lehet, hogy a napokban meg fogom azt neked küldeni, azon kéréssel: kísértsd meg Pesten kapni reá »imprimatur«-t. Ha ez sikerülne, röpirat-alakban bocsátanám közre. A Hírlapban nem követelek számára helyt, az inkább csak erdélyi érdekű lévén.

Regalist a napokban kaptam, miután az iránt a cancellárnak írtam. Azonban hasznát vehetni nem fogom. Nem tudom, fogok-e a nyáron Pestre s onnan haza mehetni; — mi körülményeimre nézve felette szükséges lenne. Egészségi állapotom a mellett, hogy rossz és gyötrelmes, nagyon habozó s változékony.

Nem írod, hogy fiúval vagy leánynyal ajándékozott-e meg az ég Téged s te a hont? Isten veled.

XVIII.

Kossuthnak. Freywaldau, 1843. máj. 30.

Kedves Barátom! Postán volt már tegnapi levelem, midőn ma 26-iki soraidat vettem. Nagyon sajnálom leveledből nem láthatni, vetted-e második közlésemet is? Véleményem szerint ezen második közlés kifejezett aggodalmidra nézve tesz a dologban változást. Észrevételeidet csak úgy foghatnám teljesen fel, ha tudnám, azok az értekezésnek csak az első részét vagy az egészet illetik. Nem tudván előre: lesz-e a kir. előadásokban a tárgyról említés, természetesen nem alkalmazhattam magamat a szerint. Ennek tudása — hihetősön — az értekezésnek vagy legalább némely részeinek más fordulatot adott volna. Ezen tekintetben az egésznek megjelenése már megkésett s egy részben idejét multa. — Annak előérzete vagy sejdítése, miszerint a törv. hozás az általad említett két veszély közt leend, okozta azon óhajtásomat s annak javalla-

tát, hogy a tárgyban legtöbbet magok a t. hatóságok tegyenek; minek reménylhetésére pszichológiai okok is jogosítottak s a szathmári sat. legutolsó határozatok csaknem teljes biztosságot adnak. Ezért érdekelttem a törvényhozás által teen-dőket csak általánosan s inkább mellékesen. Mind a kormány, mind a törvényhozás részéről inkább a történetek büntetését s orvoslását óhajtottam; s a jövőre a rend biztosítására javallt módok per excerpta leendő létesítését véltem legtanácsosabbnak s egyszersmind kivihetőnek, de azonban elkerülhetlennek is. Megyei coordinatiobai kezdés nemcsak igen hosszadalmas s nemcsak épen a létező bajok által gátolt ut, hanem veszélybe is vezető lenne.

Egyébiránt kérde: »tanácsosnak tartom-e a megyei kicsapongások kérdését most azon szempontból venni discussio alá, (s pedig *most*, épen *most*, midőn azok a megyei köztanácskozások szőnyegén forognak) hogy a *nemesség tömege eszeveszett csoport*, hogy a *nagy számnak választásokba s köztanácskozásokba befolyása vétkes, káros, botrányos képtelenség*; hogy a *dolog jobban volna, ha minden választás a kormány kezében volna, minthogy a buta tömegnél van* sat.; mondom, tanácsos-e a thesist így állítani, mintha csak anarchia és absolutismus közt kellene választanunk« sat. Én mindezt tanácsosnak épen nem tartom; s ha értekezésemnek egésze akaratom ellen ily értelművé alakult, úgy kétségen kívül azt közrebocsátani nem kell s nem lehet. Azonban én nemcsak akartam azt kimondani, hanem nyilván ki is fejeztem, hogy nem a választási jognak közös volta, hanem a joggal bíróknak elvetemedettek által eszköz gyanánti használata botrányos és káros; — és hogy nem a köznemességnek köztanácskozásokbai befolyása, hanem ezen befolyásnak közvetlenül s elámitott, megvesztegetett s dühödtté tett tömeg általi gyakoroltatása vétkes, káros s botrányos képtelenség. Ezt pedig ki kell s épen nekünk kell kimondanunk. Ha ezt mi nem mondjuk s a megyék érezni nem fogják: reménylni nem lehet, hogy a különben idves dolognak kárhozatos alkalmazásán változtassanak; s ha mi nem mondjuk ki, minő hatályossá teszszük ennek elleneink általi kimondását s ügyünk elleni felhasználását. Ha nem volna más választás, mint megvesztegetett, elámitott, vérengző csoport bottal s bicsokkali határozatai által eszközlendő, vagy egyenesen a kormány kezében lévő igazgatás — és a hivataloknak vagy ezen csoporttól megvásárolhatása vagy a kormánytól kaphatása közt: úgy természetesen ezt választanám; de hogy ezen két extremum s az anarchia vagy absolutismus közt kellene választanunk, az talán állításaimból nem foly, s azokból — azt hiszem — kifacsarni sem lehet.

Mindemellett is a távolból a körülmények képét s azoknak főként rejtettebb oldalait oly kevésbé ismerem, s az ügyöt oly szentnek, de egyszersmind oly kényesnek vallom, miszerint felszólításodra s kérdésedre egyenesen nem felelhetek, hanem felhatalmazlak s kérlek: néhány barátainkkal, u. m. Klauzállal, Bezerédyvel, Beöthyvel s még a kivel jónak látandod, közöld az értekezést; fontoljátok s rostáljátok meg; egészen töletek függjön meg- vagy meg nem jelenése. Ha jónak látjátok, azt sem bánom, hogy belőle valamit kihagyjatok, változtassatok vagy hozzáadjatok. Hiszen nem írói viszketegségből s szeszélyből irtam; hanem azért, hogy valami olyan jelenjék meg, minek haszna legyen. E cél elérésére még arra is kész lennék, hogy valami olyan jelenjék meg nevem alatt, mibe Ti változást tettetek s miből töröltetek vagy mihez hozzáadtatok. — Az igazításokat azonban velem mentől elébb közöljétek, nem azért, hogy a megjelenés ettől legyen felfüggesztve, hanem azért, mivel lehet (de csak lehet), hogy még fogok egy cikket pótlólag írni s ezt igazításaitok szerint akarnám alakítani. Ezen pótlékban a kir. előadások e tárgy iránti pontját, mint oly szerencsés körülményt említvén, mely az iratom végén kifejezett reményem teljesülésére mutat, arról szólandok, hogy most mind t.-hozás, mind a t. hatóságok előtt minő sikerdús, de egyszersmind kétes mező nyílik meg; s eléadandom előfordulandó ellenvetés alakjában mindazt, a mit irsz, hogy az olygarchia bujtogatásul mondand, mind pedig annak szükségét, hogy épen ezért kell a t. hatóságoknak tenni s tevésök által az országgyűlés teendőit elősegíteni, nehogy csak anarchia vagy absolutismus közti választásnak lehetsége álljon elő. Mentől előbbi válaszodat kéri barátod.

U. i. Értekezésem megjelenése esetében jó lenne előre bocsátólag megemlíteni: miszerint ezen értekezés még május elején iratott, hanem akadályok mián mind megküldése, mind megjelenése elkésett.

Meg volt már ezen levelem írva, midőn eszembe jutott, hogy a második cikk végéhez vagyis a 41-ik §. után is még szurjak valamit közbe, az általa kifejtetteket tartván szem előtt. Ezt el is készítettem, de még nincs leírva, azért csak a közelebbi postával küldöm.

XIX.

Kossuthnak. Freywaldau, 1843. jun. 1.

Kedves Barátom! Ezennel küldöm a 41. §., mely ezen szavakkal kezdődik: »A kormány hatalmában levő« s ezen szavakkal végződik: »baj ellen tenni lehet és kell« után iga-

zitandót. — Ez alkalommal futólag az egész értekezést átnézvén, még több változást s igazítást kívánókra találtam. Néhányat ide feljegyzek.

A 11-ik ezen szavakkal »*Ha felette nagy szám általi választás*« kezdődő §. közepén ezen szavak után »ha ennek következtében az«, közbeszurandó »*hogy a választások egyenesen s kirekesztőleg buta s megrásárolt tömegtől függjenek*«. A végre pedig azon §-nak ezen szavak után: »*sőt közvetre törvények hozatalát is bízni*« ez jön: »*s oly móddal bízni, hogy az által értelmesség teljesen ki legyen zárva; s az értelmesség s a lélekvásárlásra vetemedni nem akaró erényesek befolyásuktól s jogaik gyakorlatától meg legyenek fosztva*.«

A 31-ik vagyis az ezen szavakkal »*A kölcsönös visszatörlesztés*« kezdődő §. közepén ezen szavaknál »*még a másik felet ezen helytelen és tilos eszköz használatától megfosztani*« után egy »is« jön.

A 72-ik §-ban e helyett »*De haszinte ez lenne a legtermészetesebb*«, jöjjön »*De ámbár ez lenne a legtermészetesebb*«.

A m. hó 18-án külön papíron küldött s a 80-ik §. után jövő pótléknak azon §-ában, mely így kezdődik »*Ezen qualificatio*«, ha e szó egyesszámban találna lenni, úgy az s az arra vonatkozók többesre változtatandók.

A 111-ik vagyis a VI. cikk 4-ik §-ának végén ezen szavak után »*De a tisztválasztásokra*« jön egy »*nézve*«.

A 119-ik vagyis a VI. cikk 12-ik §-ában ezen szók után »*az azon functióknál hasonlíthatlanul fontosabb tanácsadói*« hozzáadatik e szó »*tiszt*«.

A 122. §. 2-ik periodusában ezen szavak után »*alkotmányról tiszta fogalom s közjogi ismeretek*« helyett »*ismeret*«.

Üdvözeld barátinkat s élj szerencsésen.

XX.

Kossuthnak. Freywaldau, 1893. jun. 11.

Küldöm azon egyik cikket, melyről a Rádaynak írt s általa veled közölt levélben említést tettem. Ha tetszik, használd. Címezd, mint tetszik.¹⁾

Kik azon fejérmegyei szereplők, kikről a 253-ik számban említés van? s kik az árvaik? s melyik szellemű párt lett ott győztes? A Kliegel gépére irj alá s fizess nevemben 10 frtot. Barátod W.

¹⁾ A cikk, melyről Ráday Gedeonnak jul. 9-iki levelében írt. az országgyűlési ifjuságról szólt.

XXI.

Kossuthnak. Freywaldau, 1843. jun. 20.

Kedves Barátom! Ez órában vettem f. hó 11-iki leveledet s ugyanaz órában a Hirlap 256-ik számát is. Az általad tett változásokban megnyugszom, a censoréiban meg kell nyugodnom s így az egész értekezést sorsára bízom. Még fogok talán ez értekezéshez egy pótléket küldeni.

Reménylem, Ráday közölte veled eddig kétrendbeli neki irt levelemet, melynek egyike mellett egy Neked szóló levél s egy cikk volt. — Sietek, hogy e soraím mai postáról el ne maradjanak s szemem is ma nagyon rosszul van; — azért közelebbről többet. Áldjon az ég!

XXII.

Kossuthnak. Freywaldau, 1843. jun. 29.

Kedves Barátom! Küldöm a pótlékcikket is. Második czikkem ugyan gyalázatosan megheréltetett. Ki azon censored barom, ki ily műtéteket teszen?

Szegény Lovassyra nézve egy felszólítást irtam. Ennek egy példányát Posonyba küldöm Rádaynak; a másikat neked. de csak a jövő postával, mert előbb az itt levő egy-két magyarnál próbát teszek.

Vágyom tudni, vetted-e f. h. 11-iki és 20-iki levelemet? Áldjon az ég!

XXIII.

Kossuthnak. Freywaldau, 1843. jul. 1.

Kedves Barátom! Küldöm ezennel a szegény Lovassy ügyébeni felszólítást; s küldök egy utalványt az íven álló 100 s a Kliegl számára aláírt 10, együtt 110 p. frtra.

Alkalom szerint, kérlek, ird meg, ki a Jelenkornak a pesti gyűlésről tudósítója? Áldjon az ég.

U. i. Lehetne v. talán kellene is tudnom s mégsem tudom, hogy az iparegyesületre tett alapítvány kamatját mikor és kinek kell fizetni? Én a neked küldött ívet néhány aláírással . . . [Itt megszakad.]

XXIV.

Kossuthnak. Freywaldau, 1843. jul. 7.

Kedves Barátom! Tegnap érkezett ide egy ifjú Posonyból, kitől ottléted értesemre esett. Sajnálom, hogy ezt előbb nem tudtam s hogy utóbbi leveleimet mind Pestre utasított-

tam. M. h. 29-én küldöttem el a pótlékczikket. F. h. 1-én pedig Lovassy számárai aláírást. Mind ezeket, mind előbbi leveleimet illetőleg nagyon óhajtom válaszodat s tudósításodat vehetni. Barátinkat köszöntsd. Áldjon az ég!

XXV.

Kossuthnak. Freywaldau, 1843. jul. 10.

Kedves Barátom! Közölte-e veled Ráday Jun. 9. s 11-iki leveleimet s Te vetted-e máj. 27. s 29-iki soraimat? Megbocsáss, hogy roppant sok dolgaidd közt még én is zaklatlak. Azon részvétlenség, melyre — mint leveleimben érintettem — a *Szózat* talált, minden tekintetben szomorító. Annak *Jelenkor* s *Honderübeni* boszantó modoru említéséről már szóltam. Azóta semmi nyomát sem tapasztalom, hogy valaki figyelemre méltatta volna, kivéven az *Allgemeine Zeitung* egy levelezőjét; de a ki épen azt s csak azt emelte ki belőle, mi oly egyoldalulag véve az egésztől csak ferde fogalmat terjeszthet s kivéven az országgyűlésen egy követet, de ennek megemlékezésében sincs több köszönet; pedig épen azon tárgyak lévén ott szőnyegen, melyekről irtam, sokak beszédét olvasva, lehet s kell óhajtani, hogy bár a *Szózatban* mondottakat figyelemre méltatta volna.

Valljon ki az a Kocsi Horváth Zsigmond, ki a *Jelenkor* 52-ik számában »Magyarország s a vészes szomszéd« című igen ostoba cikket irta? Ilyesmit hirlapba fölvenni s közrebocsátani bűnös ostobaság. Áldjon az ég!

XXVI.

Kossuthnak. Freywaldau, 1843. jul. 15.

Kedves Barátom! Ha foglalatosságod csak levelezés volna, úgy maga rendén találhatnád sűrű s mindig választ követelő leveleimet; de annyi s oly fontos dolgod közt lehetlen, hogy ezekkel neked unalmat s alkalmatlanságot ne okozzak. S mégis kénytelen vagyok most megint, még pedig igen furcsa kérést intézni hozzád. Bendik Antal, gróf Apponyi titoknoka, húzamos ideig volt itt curában; altest-bajok s hypochondria környezte. Mint igen becsületes, értelmes és művelt embert, itt minden ösmerősi becsülték s szerették. Télen múlt egy éve, midőn innen hazament; azóta róla sem hallottam, míg egy pár hét előtt megint ide jött. Szegénynek hypochondriája egy rögeszmében pontosult; abban t. i., hogy ő nehányszor én ellenem s némely megyék cselekvésmódja ellen s a muszkák mellett szólván: ő nekem s a szabadszellemeű pártnak feladatott; a *Hirlapban* megjelent cikkeiben, főként az

enyimekben ő érdekeltetik; reá czéloz Lukács az *Allgemeine*-ben megjelent nyilatkozatában. Mindezek következtében ő perbe fog idéztetni; az országgyűlésen előforduland neve s gyalázattal fog bélyegeztetni sat. sat. Priesznitzzel egyet értve, minden lehető próbálunk megnyugtatóra vagy gyógyítására; sikerült is némely képzetét eloszlatni s aggodalmai egy részét lecsillapítani; de azon képzettel nem akar felhagyni, hogy csakugyan feladták őtet neked s más barátinknak. Erre nézve a szerencsétlen számára gyógyszerül szükségem lenne tőled egy levélre, melyet neki megmutathatnék s melyben biztosítanál, hogy őtet neked fel nem adták s hogy Te végire járván, bizonyossá tehetsz, hogy máskor is ily ellenei feladás nem tétetett s országgyűlésén róla, mint országgyűlési tárgyról senki sem is gondolkodik. Lukácstól is szint ily levélre volna szükségem; azért kérlek, szólítsd fel őtet e végre nevemben szíves idvezletem mellett. Aldjon az ég!

Barátod . . .

XXVII.

Kossuthnak. Freywaldau, 1843. jul. 20.

Kedves Barátom! Jun. 11-iki leveled óta mást nem vettem; s így csakugyan Jun. 11. [melyhez egy cikk volt csatolva] Jun. 20-iki, 29-iki [midőn a *nemzeti kórállapothoz* a pótlékcikket küldöttem], Jul. 1-rőli [melyben volt a Lovassy melletti felszólítás zárva], Jul. 10-iki és 15-iki leveleimre várom válaszodat. De még május 27-iki, 29-iki soraim több tárgyaira is nagyon óhajtanék egy pár szó feleletet vehetni.

Leánykáim — kik mint tudod, Tanczeréknél vannak — eddig a *Hírlapot* olvasgatták Taschnernek — ki Tanczeréknak sógora — járván egy példány; de ezen példány elmaradván, ők pedig — minek nagyon örülök — tovább is olvasni akarván: kérlek, ha van kapható példány, egyet az év kezdete óta tégy számomra félre s a mostantól következő számokat rendesen küldd hozzájuk; ők laknak Veréb-utcza új Fessel-féle házban.

Maradok . . .

XXVIII.

Kossuthnak. Freywaldau, 1843. aug 4.

Levelet levélre, kérést kérésre halmozok hozzád; amazokat azon reményben, hogy ha sok dolgaid mián nem igen válaszolhatsz is, egyszer csak fogsz nekem irhatásra is egy kis időt kigazdálkodhatni; kérésimmal pedig jószágod rovására vétkezek, bocsánatért könyörögve s azt reményelve. Mostani kérésem

következő. Bizonyos hirdetménynek magyar és német ujságokba leendő iktatása tárgyában irok mai postával Fényes Eleknek mint a magyar gazdasági egylet . . . [Török úgy tudom, nemlevén már Pesten]; ha valahogy ő sem lenne Pesten, kérlek méltóztassál azon levelet felbontani s az abbani kérést teljesíten.¹⁾

U. i. Fényes lakását nem tudván, a *Magyar gazda* szerkesztőségéhez utaltam az említett levelet.

XXIX.

Kossuthnak. Freywaldau, 1843. aug. 5.

Kedves Barátom! Egy levelemben tettem említést egy czikkről, az erdélyi úrberről szőlőről, melyet még a múlt Deczemberben küldöttem volt az *Erdélyi Híradó* szerkesztőségének; de a mely mindeddig meg nem jelenhetett s a mint már most bizonyos tudósításból tudom, meg sem is fog jelenhetni. Ezen meg nem jelenhetésnek egyedül tartományi szűkeblűség s azon túlságos szigor oka, melylyel most az erdélyi könyvvizsgálat kezelteik. Ezen cikkben semmi sincs, minél keményebb dolgok s igazságok a magyarhoni hírlapokban naponta meg ne jelennének; azért azt hiszem, hogy az ottani censurát meglábolhatja. Kérlek tehát, Barátom, méltóztasd megpróbálni s ha átbocsáttatik, úgy akár a *Hírlap Értekezőjében* adj neki helyet, akár pedig mint kis röpiratocskát külön nyomasd ki. Közelebbről egyedül Erdélyt érdeklő levén, lehet, hogy nem fogod a *Hírlapnak* még *Értekezőjében* is maga helyén levőnek találni; azonban talán többen is fognák — legalább Erdélyben — olvasni, ha röpiratként jelenik meg. Célom természetesen az, hogy mentől többen olvassák s még pedig épen Erdélyben; mert igen szükséges, hogy azok ilyesmit s épen énféle embertől jövőt olvassanak. Ha röpiratalakban nyomatod ki, úgy azon kis összeget, mi abból a nyomtatás költségein feljül bejőne, akár az ipar-egyesület, akár a kisdédvő-egyesület tőkéje gyarapítására adnám.

Nem szemrehányáskint említem, hogy több leveleimre nem vettem válaszodat: csoportos dolgaid bőven elég okok s mentségek; de nagyon szeretném tudni, hogy jelesen Június 11-iki levelemet s az ahhoz csatolt *Országgyűlési ifjúságróli* cikkemet vetted-e? Ezenkívül Június 20-kán, 29-kén, Július

¹⁾ Egy hirdetésről van szó e levélben, hogy okt. 2-án ménésének felét elárverezzi. A hirdetés meg is jelent. Az árverezés megtörtént s 101 lovat adott el kb. 26.000 ezüst frton.

1-én, 10-kén, 15-kén, 20-kán s Augusztus 4-kén írtam neked. Ezekre, valamint Május 27-ki, 29-ki leveleim több tárgyaira még nem vettem válaszat.

Csak ma olvasám a *Kérdések legkényesbise* című vezércikkedet. Ha soha egyebet nem írtál volna s nem írnál, e cikk már magában mind írók, mind hazafiak közt első helyre lenne képes nem csak pillanatra, de maradandólag helyezni. Mi silányan és soványúl jelennek meg e mellett az én e tárgyról szóló cikkeim; de ily móddal árnyékoltatni öröömre szolgál.

Áldjon az ég! maradok . . .

XXX.

Kossuthnak. Zsibó, 1843. okt. 19.

Kedves Barátom! Megválásunk óta még nem írok Neked,¹⁾ gondolván, hogy levelem nem fog Pesten találni; míg e soraim felvászorognak, talán Te is vissza léssz fiúmei utadból térve. Én képtelen rossz útban, még egy helyt ökör-előfogatra is szorulva, de szerencsésen megérkeztem a már megkezdett árverésre. Az árverés várakozásomat feljűlmuló jó eredményű volt. 101 ló kelt el s mintegy 26.000 eft jött be. Az angol-székely ivadékok részint már el voltak adva, midőn megérkeztem; de mégis vettem a számodra kettőt 301 frton; nem kifeleltek, de jók. Ha nincs reájok szükséged, vagy hozzájuk kedved: szívesen megtartom; ha pedig van, úgy néhány hét múlva felküldöm; akkor még más lovat is kellestven felküldenem.

Az öcsém, Wesselényi Ferencz, nyolcz éves fia mellé keres nevelőt: ezen nehéz feladatban hozzám is folyamodott s folyamodik általam hozzád is; kérünk, tudakozódj s tudakozódtass. Becsületes magyar családnak jóvérű ivadékát jó nevelő szerzése által jó emberré s igaz polgárrá alakíttatni: üdves tett.

Szemem többnyire tűrhetőleg van; lábom sokkal rosszabbul. Ennek az itt járó rémítő rossz idő is lehet oka. Épen ezen állapotja lábomnak, a borzasztó rossz út s itteni sok dolgom bajosan fogják engedni, hogy ezen hónap végével Pestre menjek. Oly sokáig valék fészketlen, hogy most valahára abba beleülhetvén s bele melegedvén, bajosan mozdulok ki belőle. Barátnkat szívesen köszöntvén, maradok . . .

¹⁾ Wesselényi 1843. aug. 24-én elhagyta Freywaldaut, 26-ika óta Lévárdon időzött Kollonicsnál, honnan többször Pozsonyba is berándult, majd Adándra ment s szept. 20-dika tájt ért Pestre, hol Kossuthal találkozott. Onnan okt. 2-dikára ért haza Zsibóra.

XXXI.

Kossuthnak. Zsibó, 1843. nov. 14.

Kedves Barátom! Ezennel küldöm neked a két kanczát. Ki őket vezeti, viszen még egy hátaslovat Kollonics számára Lévárdra s onnan azon két lovamat, melyet ott hagytam, lehozandja. Ennél fogva ezen lóvitel s hozatal közös lévén, az — az ide mellékelt szerint, — azt hiszem, illően leszen elosztva. A Te részedre, mint látod, 16 f. 32 kr. esik; a lovak ára pedig 301 f.; s tehát 317 f. 32 krt fogsz Te nekem, majd mikor felmegyek, fizetni vagy arról kötelezvényt adni. A két kancza jó hámos, s mindkettő hátas is; azt hiszem, hogy csikózók is. Nemcsak óhajtom, de bizton reménylem is, hogy meg leszesz velek elégedve s nem leszen bennök károd. A vezető az egész pénzbeli illetményt itt kezéhez kapta; azért neki csak kötőfékpénzt s egyebet semmit sem vagy fizetendő. Áldjon az ég! Maradok . . . [A lovakat vezető ember által küldte.]

XXXII.

Kossuthnak. [Postán.] Zsibó, 1843. nov. 14.

Kedves Barátom! Ma indult a számodra vett két kancza Pestre. Tíz nap van a vezetőnek Pestig menésére számítva. A kanczák jók, kivált a barnapej. Azt hiszem, hogy mindkettő csikózó, hágatva mindkettő angol televér ménnel van s mindkettő angol televér mén leánya s a barnapej anyjáról is angol televér ivadék, mert csak nagyanyja volt eredeti székely kancza.

Egészségem nem hiszem, hogy tavaszig engedje a felmegetelt: lábom nagyon rosszul van s szemem állapota is, nem gyors léptekkel ugyan, de hanyatlik. Áldjon az ég! Maradok barátod . . .

XXXIII.

Kossuthnak. Zsibó, 1843. nov. 19.

Kedves Barátom! Ezen levelem vételekor bizonyosan kezedben lesz már f. 14-iki postán küldött levelem. Reménylem, hogy akkorra az ugyanaznap felindított lovak is meg lesznek érkező. Bár a temérdek rossz utban baj nélkül érkeztek legyen meg s bár meg lennél velük elégedve.

Én 1838-ban a pesti vakok intézetére alapítványt tettem — úgy emlékezem 500 frtnyt — de oly móddal, hogy ezen alapítvány csak akkor váland kamatolandóvá, midőn én honomba s lakomba vissza fogok térhetni; ez már most megtörténvén,

kérlek, tégy nevemben az illető helyre felszólítást, hogy küldjék meg nekem azon akkor adott kötelezvényemnek mássát és add tudtokra, miszerint azon kamatra ez év okt. 1-től számíthatnak.

Látogatások s foglalatosságok annyira elveszik minden időmet, hogy a hirlapoknak is egész halmaza van előttem; bár a pesti körlevél ismét ezek között volna; egy csomó bosszúságtól lennék ment. Ez sok rossznak hév vagyis fagy mérője.

Lukáts Mórítznak f. hó 3-án irtam s kértem, miszerint a *Szózat* fordításának megjelenését a velem közlött terv szerint eszközölje; e végre 500 frtról Wodianerre szóló utalványt is küldöttem kezébe. Kérlek, tudd meg tőle, vette-e ezt s miben van a dolog? Óhajtanám mentől hamarábbi megjelenését. Barátinkat szívesen üdvözlem s maradok...

Közli: FERENCZI ZOLTÁN.

ADALÉKOK SZAPOLYAI JÁNOS KIRÁLY TÖRTÉNETÉHEZ.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

BEVEZETÉS.

A következőkben néhány adatot teszek közzé, mely a XVI. század viszontagságos magyar történetére vonatkozik. A »*Függelékben*« olvasható közleményekre, a Szapolyai Jánosra 1527-ben írt gúnyversre és János király 1529 augusztus havában kelt levelére való megjegyzések ott az illető helyeken olvashatók.

Az I. sz. alatt Schepper Cornelius Duplicius császári követ 1533. tavaszán Konstantinápolyban írt naplójának töredékét közlöm. Ez, mint már Gévay az ő becses közleményeiben megjegyzi, nagyon érdekes kiegészítése annak a jelentésnek, melylyel Zárai Jeromos és Schepper C. D. követek 1533. szept. 27-én a Fényes Portán való diplomacziai küldetésükről beszámolnak.¹⁾ A napló hangulatokat fest és a hely színén tett megfigyeléseket közöl, melyekről a hivatalos jelentés csaknem teljesen hallgat, de a hol érdemleges tárgyalásokról van szó, ott nagyjában meglehetősen összevág vele és azt a benyomást teszi, hogy a napló illető részei, megfelelő átdolgozással ugyan, de bizonyos fokig mégis alapjául szolgáltak a hivatalos jelentésnek.

Ez a napló — sajnos — nemcsak töredék maradt, hanem még így is a legeslegsilányabb feljegyzésben maradt ránk.²⁾ A másoló felületessége és tudatlansága, melylyel az eredeti szöveget oly hihetetlenül elferdítette, arra indította Gévayt,

¹⁾ Gévay A. v., Urkunden u. Actenstücke zur Geschichte Oesterreichs, Ungarns u. der Pforte. Wien. 1838. II. skv. 1.

²⁾ A XVII. századból való rossz másolata a bécsi udvari könyvtárban: *Cod. 9026*.

hogy ezt a becses töredéket közleményei közé fel sem vette. Én azonban nem találhatom elég nyomósoknak ezeket az okokat és legjobb igyekezetemmel azon vagyok, hogy az eredeti szöveget, a mennyire lehetséges, helyreállítsam. A kísérő jegyzetekben a legvastagabb tévedések közül csak néhányat sorolok fel; az összes tévedések feltüntetése nézetem szerint csak fölösleges betűpazarlás volna.

A napló a május 24—27-éig és június 1—16-áig bezárólag terjedő időt öleli fel. Az eleje, vége és közepének egy része hiányzik; de még ebben az állapotában is elég becses adatokat nyújt az akkori idők politikai és kivált művelődési viszonyainak megismerésére.

A közlésre nézve csak azt jegyzem meg, hogy a kézirat állapotára tekintettel valamelyes értelem kedvéért itt-ott nagyon is önkényes igazításokat kellett eszközölni. Közöltem azokat a részeket is, a hol a hivatalos jelentés ¹⁾ szószerint összevág a naplóval, mert különben az amúgy is hézagos szöveghagyomány még jobban szétforgácsolódott volna. Egyébiránt pedig a meg lehetős nagy számú jegyzetre utalok.

A II. szám alatt Gritti Lajosnak Tranquillus Andronicus-tól való életrajza következik. Eddig (1480—1534.) ennek a nevezetes férfinak csak egy — még pedig nagyon rosszúl kiadott — életrajza jelent meg, melyet az ő kamarása, della Valle írt (Közli a Történelmi Tár III. évf. 23. stb. l.) Mindkét életrajz többé-kevésbbé nagyobb ellenszenvvel viseltetik Szapolyai, Czibak és általában a magyarok iránt és éppen azért nagy óvatosságra int. Tranquillus Gritti titkára és bizalmas embere volt; jól értesült és művelt férfi, a ki unokaöccse szerint sokat írt is, szellemi tehetségre nézve pedig nagyon fölötte állott della Vallenak, a kinek adatai, különösen a hol számokról van szó, sokszor nem pontosak, bajosan áttekinthetők és olykor zavarosak is. Gritti nagyszabású tervei egyáltalában nem érdeklik; de még Tranquillus sem foglalkozik velök sokat, mert egyszerűen letagadja azokat és Grittinek látszólag őszinte nyilatkozatait csaknem vak bizalommal fogadja. Érdekesekek és

¹⁾ Közli Gévay az id. műben.

fontosak azonban különösen azon feljegyzései, melyek Grittinek Szapolyai János királyhoz való viszonyára, valamint ennek erdélyi szereplésére vonatkoznak, és éppen azért az akkori magyar történet szempontjából is nagyon becsesek. — Egyébként hadd utalhassak Gritti Lajosról írt és a Magyar Tört. Életrajzok XVII. kötetében megjelent tanulmányomra, különösen pedig az ott (143—144. l.) közölt irodalmi forrásokra.

A Tranquillus-féle életrajz abban az alakban, melyben jelenleg a budapesti Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában (cod. 3760. fol. lat.) látható, mint Laski Jeromos fiának Albertnek szóló ajánlás Tranquillus unokaöcsésétől, Ferencztől ered. Címe: »De rebus in Hungaria gestis ab illustrissimo et magnifico Ludovico Gritti deque eius obitu epistola.« Az életrajz figyelmen kívül hagyja Gritti ifjúságát és csak a Laski Jeromos küldetése alkalmából Konstantinápolyban játszott szereplésén kezdi. — A 27 folióra terjedő, jelenleg bekötött füzet ajánló irathoz illően szép és világos írást mutat. Könnyebb áttekinthetőség kedvéért fejezetek szerint kisebb cikkekre osztottam és rövid lapszéli jegyzetekkel kísértem.

I.

Schepper C. D. konstantinápolyi követ naplótöredéke
1533. évből.

XXIV° [mensis maii 1533].¹⁾

Mane surrexi more solito et intendimus ad ea, quae erant necessaria. Ego habueram mirabile somnum. Visus enim eram mihi pugnare cum demonibus, ferirem eos punctum. Visa sunt converti in lapideos homines, tamen humerum unius transfodi et alios male tractavi. Legi ergo interpretationem somnii eo mane et valde admirabamur, quod nullum nuncium haberemus de audientia habenda a magno Cesare aut ab ipso Bassa. Demumque pransi essemus et non sine dolore loqueremur de hac re. Incepimus ludore scacis,²⁾ quo in ludo subortus est domino Hyeronimo meror quidam et fantasia, ut non

¹⁾ Hiányzik a kéziratban, a hol ugyanaz a kéz a lap szélén tévesen »Junius 1533«-t ír. A kelet jelzése csakis XXIV. lehet, nem pedig XXV. mint a kéziratban.

²⁾ Sakkjáték.

viderit quid luderet. Sicque ludo dimisso, dum forte ipsius puer curaret res, in ipsius cubiculo invenit prope lectum ipsius serpentem colubrum viri[7¹]dem et longum,¹⁾ quem manu coepit et ad nos tulit, postea e fenestra eiecit. Quem eiectum, cum videre cupiemus, non vidimus. Contulimus somnium et prodigium istud rogantes dominum, ut omnia in melius²⁾ converteret.³⁾ Fuit apud nos⁴⁾ Michel Cusano gentilhuomo meo de Milahno,⁵⁾ qui apud dominum Aloisium Gritti, qui vocatur Begoglii domini filius, et est eidem Aloisio valde familiaris. Is dixit de magno apparatu triremium,⁶⁾ quem Thurcae faciunt et qualiter in animo haberent invadere Apuliam aut regnum Neapolis. Et fama erat, cesarem Carolum optimo vento usum octava die huius mensis aprilis recessisse a Genua. Dixit de exploratoribus missis ab Aloisio Gritti in Italiam, et quod idem Aloisius mandasset pro mille archabusariis Italis quendam nomine capitani Ricardo, quos quidem archabusarios fama erat ipsum Aloisium velle mittere Budam. Hoc etiam die quidam bergantinus nunciabatur captus esse a Turcis veniens ex Corone, et quod unus ex his, qui in eo erant, huc esset dictus cum litteris, [per] quas litteras [dicit],⁷⁾ qualiter commeatum satis haberent et quod ad quinquaginta triremes, que prius ibi erant, ex parte Turcarum advenissent aliae viginti. Se tamen non timere nabulones illos, nam compertam habere ipsorum vilitatem. Fuerunt in hoc bergantino aliquot Coronenses, qui visis Thurcis timentes deteriora precipitaverunt in mare. Capitaneus Ricardo servierat Venetis in bello Appulo contra cesarem ibique fuit in praesidiis quibus restitur cesari; hic rediit Venetias; ibi secrete ab ipso duce admonitus est se conferre ad Aloisium Chryti filium suum. Voluit idem dux Andreas Chryti [8] mittere alios quosdam duces ad filium suum, inter quos erant el Gattin da Boloigna, Thoso Forkan, (?) qui secrete admoniti noluerunt tamen eo proficisci, Intellexi etiam qualiter Caesar Cantelino Neapolitanus exul anno superiori fuerat cum Anthonio Rincon⁸⁾ apud Caesarem Thurcarum et in ipsius reditu iterum illi obmanit (?).

Coluber iuxta lectum legati.

Michele Cusano defert quaedam legatis.

Begogli Grittus.

Turcae apparatus contra Apuliam.

Gritti explorator in Italiam; mille equites sclopeta-rios Italos petit.

Navis Coronensis capta.

Richardus capitaneus Const. ad Grittum venit suasu Andreae Chriti ducis.

¹⁾ Az összes lapszéli jegyzetek, hacsak külön nem jeleztetik, egy XVII. századbeli kéztől erednek, mely egyúttal a szöveg vastag íráshibáit kiigazította.

²⁾ Harmadik kéz javítása »nullis«-ból.

³⁾ Nyilván csakis: Cusano.

⁴⁾ Előtte törölve »inplehan« (?).

⁵⁾ Milano.

⁶⁾ A harmadik kéz hibás javítása: »per triennium«.

⁷⁾ A kézirat itt határozottan érthetetlen; én így javítom.

⁸⁾ A francia követ.

XXV° [mensis maii],¹⁾ qui erat dominicus.

Mane audivimus sacrum et postea sumus pransi. Venit postea chaus grecus pro domino Hyeronimo, qui ivit ad Imbrachimum Bassam una cum filio domino Vespasiano portantque secum munus regium,²⁾ scilicet bullam unam auream, quales presignuntur³⁾ pectori, in qua erat superius adamas estimationis duorum milium ducatorum, inferius rubinus estimationis quattuor milium et dependebat unio in formam pyri⁴⁾ valoris mille ducatorum. Sic profecti sunt. Rediit et dixit, Bassam principio fuisse austero vultu, postea munere placatum exhibuisse se mitiorem, quesivisse an ego haberem literas a Caesare, dixisse, quod ita nam Bassam satis aiebat suspicari aliquid tale; non diu fuit apud eum. Interea mansit apud me quardianus et messer Cusano, cum quo plurima sunt collata. Locutus est de captivitate Georgij Griti, qui fuit captus in Sabaudia, dum iret in Franciam anno 1531⁵⁾ dixitque illum mala multa dicere de caesare Carolo, sed in merito constituisse Bassam. Dixit dominus Hyeronimus [ipsum velle]⁶⁾ audire me die crastino. Itaque coenati sumus in laetitia apparantes ea quae erant cras dicenda, quae ex Latino Gallicoque traduximus in linguam Italicam [8¹].

XXVII° [mensis maii].⁷⁾

Mane expertabamus mandatum veniendi ad Imbrachimum Bassam. Tandem rebus nostris bene ordinatis prandioque nondum sumpto venit ad nos F noster nuncians tempus esse. Conscendimus equos et equitantes non procul a templo Sancte Sophie quondam, quod ad adlenam dimisimus. Item prope dominum Ayas Bassa venimus in planiciem quamdam ad similitudinem fori unius et est ad meridiem. Ibi sunt columniae ex ere ablata ex Buda cum imaginibus Herculis, item alie cum literis ut mihi a longe videbatur latius; nam proprius accedere non licuit. In quarum una (sunt autem hae postreme marmoree) erat imago iudicis ius dicentis sedentis in cathedra et utrimque astantium illi magnatum. Haec area sive forum a meridie habet mare, ab occidente hortos⁸⁾ Imbrachimi Basse et ipsius

¹⁾ XXV. nem pedig XXVI., mert az vasárnap (dominica). V. ö. Gévay, id. h. II. 1532. 7—8. (a keltezésre nézve is).

²⁾ A kéziratban: *regnum*.

³⁾ U. ott: *presignitur*.

⁴⁾ Érthetetlen. Talán aranyba foglalt drágakövek értendők?

⁵⁾ V. ö. Magyar Tört. Életrajzok Kretschmayr, Gritti Lajos. Budapest, 1901. 56—57. jegyz. 3. irodalmi adatokkal.

⁶⁾ L. a 37. lap 1. jegyz.

⁷⁾ V. ö. Gévay, II. 1532. 8—15.

⁸⁾ A kéziratban: *hortis*.

domum, ab oriente Seralium vel el Selario, hoc est sextum; sic enim vocant domos, ubi mulieres servantur et ipsum palatium magni caesaris. In hac area sunt multa patibula sive furce ad terrorem nocentium erecte. Hic etiam satis diu stetimus eo, quod noster servus expectabat commoditatem ipsius Imbrachimi, qua habita nos iuberet venire. Hic ergo stantibus obvenit nobis ingens prodigium:¹⁾ nam turbo quidam elonavit pulverem prope nos eumque circumduxit more troc[h]i aggesto. Interim eo quod vicinius erat pulvere, ita ut in magnum cumulum excrescerit et discurrit ad lenam nostri sub patibulis et quicquid erat levioris materie²⁾ subditis metibus rotabatur et semper procurrebat versus mare. Nos in bonam partem sumus id omne interpretati, tanquam quicquid esset infoelicitatis, id omne ad loenam nostri redigeretur [9]. Mox ingressi sumus domum Imbrachimi factam more Italico ex plaxide quadrato; ascenditur in eam per viam lapideam stratam sublimiter; post ingressum prime porte est locus quidam sive area, in qua ingens turba servorum sive slavorum ipsius...³⁾ In ea area descendimus ex equis et ingressi per aliam portam in aliam aream venimus habentem galeriam unam ad orientem, in qua familiarum magnus numerus et nobilitatis,⁴⁾ qualis servorum est apud eos.

Quibus nos inclinantibus similiter honorem; ascensis demum aliquod gradibus sedimus in stannuo lapideo cooperto taxetis, donec e suo cubili Bassa veniret in aulam primam. Tunc cum vocati ascendimus et ingressi hostium ipsius aule, invenimus similiter magnum numerum nobilium, donec veniremus ad sextum, quod est in eadem aula ab occidentali ipsius parte ad orientalem ex ligno mediae partis hominis altitudinei p[er] cuius sexti hostium ingressi exhibuimus primos honores druide; ad tapeta venientes, quibus ab oriente ad occidentem strata erat aula eius interior, latitudine a septentrione ad meridiem duodecim passuum⁵⁾ longitudine longe maiore, alium honorem ipsi exhibuimus. Tunc ille modicum surrexit et ego procurri et deosculatus sum illi vestem, quem habuit superiorem ex auro puro. inferiorem ex auro et fenio intertexto coloris latzurei. Valde pulchrus est homo, meducris stature minor quam maior, macer, nigellus, vultu mediocriter oblongo et macro; ⁶⁾ inferiores dentes habet quinque

¹⁾ A következő mondat nagyon is elferdített szövegét nem sikerült helyreállítani; némi értelme azonban mégis van.

²⁾ A kéziratban: *lemoris matere!*

³⁾ Hiányzik egy szó. Talán: *alitur?*

⁴⁾ A kéziratban: *nobilitate.*

⁵⁾ A kéziratban: *passimum.*

⁶⁾ V. ö. Ibrahim jellemzését a »Viaggi ala Tana«-ban.

aut sex a se distantes et longos acutos et macros. Stetimus diu in pedibus; ego [9¹] exorsus cum a salutatione serenissimi regis Ferdinandi, qualiter ipsum ut fratrem salutaret illique omnia bona exprecaretur; respondit, sibi esse¹⁾ gratum, quod recte valeat. Postea eandem salutem nomine reginarum sum impartitus;²⁾ osculatus sum etiam vestem iterum gratia adulationis ipsarum nomine. Tunc ipse incepit longum sermonem. Imprimis dixit: Nihil esse melius pace, allegans incommoda bellorum, captivitates hominum, exustiones domorum, strages puerorum; multa de his malis, quae ex bello obveniunt innocentibus. recensuit longo sermone. Declinavit postea ad potentiam caesaris Turcarum dicendo, qualiter ipse posset terram cooperire gentibus, ipsum posse perpetuo gerere bellum, eo quod terrestris exercitus nihil ipsi constaret, esse enim ordinatum salarium ipsis quo fruerentur. Janitzaros³⁾ olim non habuisse in singulis dies nisi medium asprum, postea adeptos esse asprum unum, nunc autem habere alios duos, alios tres, quattuor, quinque neminem autem supra octo aspros in dies singulos. In maritimas autem expensas verum esse, qualiter opus sit expensis; sed tam magnas esse opes ut minime sentiri possit. Sed iussu⁴⁾ magni Caesaris heri extraxisse mille sommas asprorum quae faciunt ad vicesies centena millia ducatorum, ut exercitum in Italiam transmitteret; habere se ad quadraginta milia Tartarorum, quae totum mundum⁵⁾ possent destruere; eos et adhuc trecenta milia hominum destinasse in Italiam mittere, qui postquam eo advenerint. Nonne,⁶⁾ inquit, omnia vastabunt? Quis enim ipsis poterit resistere? Ibi quae non miserie quae non clades advenient? Sed hactenus dixit per me parcitum...⁷⁾

[10]

Mensis Junius.

Sancti spiritus adsit nobis gratia.

Kalendis Juniis, qui erat dominicus pentechostes.⁸⁾

Mane audivimus sacrum in cubiculo nostro celebrante guardianano monasterii domini Francisci, qui et nobiscum pran-

¹⁾ A kéziratban: *essem*.

²⁾ *omnia bona ... impartitus*. — Gévy, II. 1532. 8. szószerint összevág.

³⁾ *Jam Tharos!!* a kéziratban.

⁴⁾ A kéziratban: *iussi*.

⁵⁾ A kézirat: *mundi*.

⁶⁾ A kézirat: *nomine!*

⁷⁾ Ibrahim beszéde szószerint összevág Gévyval, II. 1532. 8—9. A napló másolója itt abbanhagyta; a következő részt ugyanaz a kéz írja, eleinte gondosabban, később pedig ismét felületesen és hibásan.

⁸⁾ A hivatalos jelentés Gévyánál, II. 1532. ezt a kelteztést nem ismeri.

sus est. Locuti summus de plurimis, inter alia quod Stephanus ille Rhagusinus, qui fuit servitor Michaelis prout signabo Rhagusini¹⁾ et aliquando explorator, non amplius huc veniat, quia est nobis...²⁾

Et quod serenissimus rex in memoria habeat³⁾ id quod recepi me non neglecturum. Venit postea ad nos servus noster Grecus, qui dixit nos cras mane profecturos ad Imbrachimum Bassam; postea fuit apud nos Samuel Iudeus commendans mihi quandam supplicationem porrigendam Imbrachimo Basse et ostendit nobis multa iocalia et layides, quorum copiam certam....⁴⁾ et dedi in figendam annulis. Postea venit ad nos Hieronimus de Vratislavia, qui est apud Ayas Bassam, dixit Imbrachimam Bassam male audire ab omnibus Thurcis, tamen ipsum gubernare totum istud imperium et habere omnem pecuniam caesaris Thurcarum in sua potestate; dixit praeterea, Thurcas habere omnibus certum modum ad sciendum de duobus principibus uter debeat alterum vincere et hoc computatis literis nominis utriusque; id observare ipsos Thurcas diligentissime adeo, ut ex hac collatione literarum caesar Solymanus sciverit se superiorem fore contra Ludovicum Hungariae regem bone memorie. Sed contra Carolum caesarem scivit se non posse superiorem esse; sed Ayas Bassam et Cassum,⁵⁾ si contra Caesarem Carolum pugnarent simul, domino⁶⁾ illi tunc superiores illos futuros. Similiter scit caesar Thurcarum se contra Cozul Bassam et contra Sophy non futurum superiorem, si in persona contra eum pugne interesset et ideo non iturum, sed missurum Ayas Bassam. Hoc ait ipsos ex collatione [10¹] literarum nominis utriusque scire. Tamen id ego intelligere aut rescire non potui. Dixit idem multos ex Christianis captivis fugituros esse et fuisse ad suos cum praeda et spolio Thurcarum; sed quia a Christianis audirent eos qui fugerent interfici, ideo hic malle dominos⁶⁾ esse quam illic aut occidi aut spoliari. Nos diximus in hac re ordinem datum esse.

Intellexi hoc die magnum quoddam miraculum. Est marmor quoddam hic prope⁷⁾ ad mare, in quo supersculptus est leo ingens tenens taurum cornibus,⁸⁾ tam vasta moles, ut a

¹⁾ A lap szélén ugyanazon kéz fölületes jegyzete: »Hic Michael habet fratrem in curia regis nostri nomine Paulo Bucignola«.

²⁾ A többi hiányzik.

³⁾ Olvashatatlan.

⁴⁾ Egy szó hiányzik. Talán: »collegi«?

⁵⁾ Talán: Bassam (Ibrahimum)?

⁶⁾ A kézirat: duo duos!

⁷⁾ proprie a kéziratban.

⁸⁾ Lapszéli jegyzet: βουζογέων.

mille hominibus moveri non possit. Caesare Thurcarum exeunte in Hungarica expeditione per se marmor illud versum est quique leo aspiciebat Asiam, nunc respicit Europam. Aiunt ianitorem porte, apud quam stat ea moles, dum sub noctem vellet claudere portam, statim correptum magna formidine; nube enim nigra quadam subito omnia obtecta, qua parvo momento temporis detecta apparuisse molem eam versam. Priusquam Thurce Constantinopoli potirentur, ita stabat prout nunc, sed pauloquam potirentur versum erat subito. Putant fatale esse et de expugnatione istius urbis ominantur verum futurum.

II° die [Junii].¹⁾

Mane venit ad nos de ordine minorum quidam nomine frater Ludovicus de Martinengo natione Italiana ordine Franciscanus ab olim miles cicatricem habens prope supercilium oculi dexteri ex igne, item cicatricem in vertice capitis magnam, item in utraque manu. Is multa nobiscum contulit.

Fuit aliquando in Corone, de cuius oppidi situ cum interrogaretur a consule Venetorum Petro Zen, respondit se libenter velle dare consilium, si modo Veneti pro se vellent illam civitatem recuperare; sed pro Thurcis nolle. Illic captum esse dixit quemdam Albanum nomine Manoli Canagili (?), qui aliquando servivit Venetis in Italia et capitaneo Inichar (?), qui nunc est Thurcis infestissimus et nullo non tempore ex ipsis praedas agit; hunc esse Albanum et optimum militem. Pransus²⁾ est nobiscum. Nondum autem finito prandio nunciavit³⁾ [11] nobis servus noster confestim eundum⁴⁾ esse ad Imbrachium Bassam. Proinde consensis equis eo profecti, obvium habuimus Mechemet servum nostrum⁵⁾ comitem itineris, qui nos vocaturus venerat. Diu consedimus cum Jomispegh interprete locuti de mercimoniis sine medio Venetorum huic transportandis ex Germania per flumen Sancti Viti⁶⁾ et ex Flandria per mare et ex omnibus Hispaniis. Hic nobis sedentibus venit quidam pauper aquam frigidam ad bibendum omnibus porrigens idque gratis pro peccatis enim suis voluntariis hunc laborem subitoto tempore vitae suae. Gerit humeris corium, in quo est aqua, (de) manibus duas amphoras lapideas pulchras, in quas e corio dimittit aquam; placuit mihi id genus elemosine.

¹⁾ V. ö. Gévay, II. 1532—1533., 20—29.

²⁾ *Pransis* a kéziratban.

³⁾ A kéziratban: *nuncia*.

⁴⁾ A kéziratban: *eundem*.

⁵⁾ U. ott: *servus nostram*.

⁶⁾ Fiume.

Tamen ¹⁾ vocati a Bassa Imbrachimo ingressi sumus exhibito illi prius honore. Ibi erat dominus Aloysius Gryti et Mustapha Celeby, ²⁾ quem ipse Imbrachimus dicebat ³⁾ esse secretarium intimum magni Caesaris et ad eum referri literas omnes et negotia. Erat et ibi Jomis Begk.

Incepit Bassa Imbrachimus et quaesivit ut valeremus. Respondimus bene.

Subiunxit ad dominum Hyeronimum: Tu inquit bene vidisti Constantinopolim; sed ut inquit ad me conversus non satis bene eam vidisti. Respondi: Verum esse, sed forte melius ipsam esse visurum.

Quaesivit ⁴⁾ a domino Hieronimo, an fuisset in Hispaniis. Respondit, circa littoralia se fuisse, sed non in mediterraneis; me vero ibi fuisse.

Conversus ad me Bassa, ubi inquit residet communiter Carolus imperator? Respondi, diversis illum in locis solitum ⁵⁾ residere: Hispali, Granatae, Toleti, Caesara augustae Vallisoleti ⁶⁾ et alibi.

Quaesivit, an ⁷⁾ aliqua dictarum urbium maior Parhysiis aut pulchrior. Dixi quod non.

Quaesivit, que terra esset melior. Hispania an Francia? Dixi quod Francia mea sententia esset pulchrior.

Dixit se audivisse in Francia esse ad quadraginta flumina navigabilia; in Hispaniis admodum pauca. Et quaesivit, quare Hispania non ita esset culta ut Gallia. Respondi propter calores ^[11¹] et aque penuriam, expulsionem Judeorum et Maurorum a Ferdinando rege, qui erant boni agricole, et magnitudinem animi Hispanorum, qui ad operas rusticas non adeo sunt intenti. Sed Imbrahimus ⁸⁾ subiunxit, hanc magnanimitatem provenire ex caliditate cerebri innuens eos qui hic habitant esse audaces et magnanimos.

Postea incepit narrare exemplum de leone dicens: leonem esse ferocissimum animalium, domari non viribus sed ingenio, primum porrectis sibi a magistro escis gratis, deinde consue-

¹⁾ Tamen?

²⁾ Dselalfade, a történetíró.

³⁾ Innen kezdve ennek a napnak feljegyzései majdnem szószerint megegyeznek a hiv. jelentéssel. (Gévay, II. 1532., 20—29.) L. a Bevezetést.

⁴⁾ A kéziratban: *Quae sunt!*

⁵⁾ A kézirat: *solit.*

⁶⁾ Sevilla, Granada, Toledo, Zaragoza (a kéziratban: *Caesarantha se!*), Valladolid (a kéziratban: *Valeoleti*), Gévaynál, II. 20. ezenfelül még Barcelona (Barcinone) és Burgos (Burgis) említettik.

⁷⁾ A kéziratban: *Quesunt in!* mindenütt *quaesivit* helyett.

⁸⁾ Így igazítom ki Gévay II. 21. után. A kéziarti »*liberiores*« érthetetlen.

tudine; magistrum hunc baculum tenere et ut terreat et ut si opus sit, eo se tueatur. Extraneum neminem huic leoni ausurum porrigere escam, sed eum tamen, [cui]¹⁾ consuevit. Principem esse leonem, consiliarios magistros et domitores; baculum esse veritatem et iustitiam, qua sola possunt domari principes hoc est leones. Caesarem magnum Thurcarum dominum suum esse leonem, dominum nostrum Caesarem etiam esse leonem. Se domare dominum suum veritate et iusticia; equum esse nos identidem facere. Dominum suum sibi, qui esset ipsius sclavus,²⁾ omnia concedidisse regna et imperia sua; se solum esse, qui omnia faciat. Esse imprimis Sanctizachos, esse super eos Beglerbey et super eos esse Bassas, qui non possent cum Caesare nisi quattuor esse; se esse supra omnes Bassas.³⁾ Quicquid ego inquit facio, factum est; possum ex stabulario facere bassam confestim inquit; possum dare regna et provincias illis quibus volo et dominus meus nihil mihi dicet. Etiam si ipse quid iusserit et ego nollo id fieri, non fiet; et si ego aliquid iubeo fieri et ipse iusserit contrarium, fiet tamen id, quod ego volo et non quod ipse. Bellum facere aut pacem dare in mea est manu; distribuere thesauros omnes ego possum. Ipse inquit non melius vestitur quam ego, sed equaliter. De meo nihil expendo, sed omnia ipse vult pro me expendere. Ipse mihi confidit imperia sua, regna thesauros, omnia magna et parva. Ego solus sum, [12] qui de iis omnibus possum facere quod⁴⁾ volo. Hoc ideo dico, ut intelligatis, quanto ille de me fiduciam habet maiorem, tanto magis me eniti debere, ut ipsum, imperium ipsius, honorem exstimationem et decus conservem. Cum eo sum educatus et crevi a puero natus eadem cum eo hebdomada.

Cum primum sedisset in sede patris sui, ipse misit inquit ad Hungaros nunciatum, patrem suum esse mortuum et se sedere in ipsius sede, expectans quod ipsi Hungari prout moris est vicinorum mitterent oratorem suum eum consolatum et congratulatum. Ipsi vero istum oratorem ceperunt et coniecerunt in carcerem. Misit alium sauss quique similiter ceperunt [eum] forte credentes magnum aliquem dominum esse, Quae⁵⁾ res valde molestavit animum ipsius magni Caesaris. Post haec tempora, inquit, accidit, quod rex Franciae captus fuit. Tunc mater ipsius regis ad ipsum Caesarem scripsit hoc modo:

¹⁾ A kéziratból hiányzik.

²⁾ A kéziratban: *slarius*.

³⁾ Az ozmán katonai szervezetre nézve lásd: Ranke, Die Osmanen und die spanische Monarchie. Összes művei 35. k. 5. l.

⁴⁾ A kéziratban többször *qui* a helyes *quod* helyett.

⁵⁾ *cone!* a kéziratban.

filius meus rex Franciae captus est a Carolo rege Hispaniae. Speravi, quod ipse liberaliter ipsum dimitteret, id quod non fecit, sed iniuste eum eo agit. Confugimus ad te magnum caesarem, ut tu liberalitatem tuam ostendas et filium meum redimas. Tunc magnus Caesar commotus et iratus Carolo caesari cogitavit omni ¹⁾ modo ipsi inferre bellum et cum cogitaret qua ex parte melius id posset, succurrit illi indignatio perpetrata ab Hungaris contra oratores suos et quod Ludovicus rex Hungariae sororem Caroli caesaris haberet in uxorem, proinde contra eum processit cum exercitu. Ibi contra eum processit rex Ludovicus et habito iure regni in manibus hoc est gladiis utrunque micantibus ius Thurcarum prevaluit et a me inquit ius illud regni Hungariae extortum est de manibus Hungarorum, quia ego inquit vici Hungaros. Magnus Caesar non interfuit proelio, sed tantum audito clamore cons[12¹]cendit equum et volebat succurrere; sed ego confestim misi nuncium, victoriam iam partam esse. Postea inquit cepimus Budam sedem regalem et sic iura nostra prevaluerunt. Post obitum nostrum procures regni simul congregati elegerunt Joannem vayvodam in regem et miserunt ad nos dicentes: nos sumpsimus in regem nostrum Joannem vayvodam, quid vultis nos facere? Nam hic stamus expectantes iussa vestra. Ad hos nuncios nihil respondit magnus Caesar. Sed paulo post venerunt nuncii a Ferdinando rege. Inter quos fuit Joannes Oberdansky et Sigismundus Weichselberger ex Caunola ²⁾ dicentes: se missos esse a Ferdinando rege petitem, ut magnus Caesar restitueret Ferdinando Belgradum et Samandriam sive Sinynderus. ³⁾ Quaesivimus: Quare? Responderunt: quia esset rex Hungariae. Quare? Quia Ludovicus rex convenisset cum Ferdinando, quod uter prior moreretur in alterius locum succederet. Tunc nos respondimus, nos armis illud regnum acquisivisse neque nobis aliquem fuisse cum Ludovico tractatum; praeterea Samandriam nos habuisse ante Ludovici tempora. Sic destiterunt ab Samandria petenda, sed herebant in Belgrado dicentes regem Ferdinandum habere fratrem potentissimum et vi recuperaturum omnia et ipsam etiam Constantinopolim; nunquam conventurum inter hominem et colubrum. Se quaesivisse: vel Ferdinandus esset homo et Caesar magnus coluber vel e contra? Si non convenirent bene, irent et dicerent Ferdinando, pararet sese, quia Caesar magnus constitueret venire visitatum regnum suum Hungariae; et si quem inveniret, qui ipsi vellet

¹⁾ A kéziratból kimaradt.

²⁾ Ezeknek (Hoberdanacz és Weichselberger) jelentése 1529. febr. 19-ér ől.Gévaynál, I. 1528., 3. skö. l.

³⁾ Semendria.

inferre molestias, cum eo experturum. Cumque praefati oratores redeuntes ad Dravum pervenissent, litere misse sunt ab Oberdansky ad ipsum magnum Caesarem scripte ab rege Ferdinando continentes, se quoque habere dexteram, in qua gereret gladium, non timere ipsorum gladios venire modo deo dante se auferre illi neque sibi deesse vires.¹⁾ Quas literas inquit Imbrachimus Bassa ab Oberdansky per famulum quemdam ipsius missas [13] vobis ostendam.

Itaque magnus Caesar sic venit in Hungariam, cum crederet Ferdinandi exercitum sibi obviaturum; neminem invenit, Budam cepit, arcem alias expugnandam dediderunt, qui in ea erant. Ad quos cum deducendos ipse ordinasset praesidium sufficiens et interim per suos occupasset arcem, illi non expectato praesidio ordinato mane ante lucem egressi sunt et in itinere aliquot Thurcas inventos occiderunt et sic rumore in castris per quendam Thurcam ab ipsis laesum facto occisos esse. Se audito rumore subito accurrisse et eos quos potuisset salvasse, ex Thurcis etiam non paucos occidisse. Quo etiam nuncio excitum caesarem supervenisse, omnes Thurcas, quos apud mortuos Christianos invenisset, vinculari iussisse haud dubie occidendos, nisi quidam Christianus ad eum ad currens dixisset, suos socios iussu Imbrachimi Basse cesos. Quo nuncio audito caesarem solvisse captivos Thurcas et ipso Imbrachimo misisse qui adveniens, cum videret ipsum Caesarem iratum propter cedem Christianorum, quia dederat illis fidem, quod cum armis, mulieribus et pueris possent ire, volens (?) ²⁾ quod ex quo factum esset, illi Turci, qui vinculati erant, occiderentur, praesertim ex quo sciebat ipsos, qui capti essent, esse innocentes.³⁾ Sic habita Buda et nusquam apparente exercitu Ferdinandi constituisse ad fines regni progredi et venisse ad oppidum Brugk uff der Leita,⁴⁾ quod [cum] se dedisset illis confestim (et) se ordinasse sauss, qui viderent ne quid detrimenti cives illi deciperent. Sed nec tum quidem comparente Ferdinando venire decrevit Viennam, quod ibi intelligeret eum Ferdinandum; sed nec eo ibi invento misisse certos precursores per sylvas, quod et ipse vellet venire Lyncium et ibi quaerere Ferdinandum, tamen supervenientibus nivibus rediisse. Quid autem egerint in itinere ad Lyncium et quomodo Vien-

¹⁾ Töbrendbeli javításra szorult, mert a kézirat szövegének semmi értelme. A helyes szórend kedvéért az »*Ibrahimus Bassa*« szókat is előbbre kellett hozni.

²⁾ A kéziratban nagyon elferdítve.

³⁾ 1529. szept. 8—10. V. ö. Huber, IV. 21—22. és a 3. jegyzet 21-hez.

⁴⁾ A kéziratban: *Lesta*! A Lajta m. Bruckra nézve ez új adat.

nae ipse Imbrachinus Bassa se gesserit, hoc [13¹] inquit ipse vobis notum est. Solebam inquit ambulare et circumspicere urbem non cum pileo albo, sed alio.

Interea inquit caesar Carolus erat in Italia et minabatur se nobis illaturum bellum. Ad haec se Lutheranam factionem sedaturum et compulsurum ad veterem ritum; venit in Germaniam. Ibi quod ad Lutheranos attinet nihil fecit et non est imperatoris dixit aliquid incipere et non finire vel aliquid dicere et non facere. Promisit etiam inquit se concilium facturum et non fecit. Nos inquit non sumus tales et quaedam acerba circa haec dixit frequenter reiterans illam impotentiam et non servatum promissum non sine magno nostro merore.

Eo inquit in Germania existente ¹⁾ missi sunt ad nos Nicolaus Iuritzitz — frater tuus inquit ad dominum Hieronimum — cum altero quodam — is fuit dominus Josephus von Lambergk ²⁾ — petentes a nobis, ut regnum Hungarie Ferdinando regi restitueremus. Et interim inquit obsessa est Buda a vobis, quod non erat offitium regis uno tempore mittere oratores pro pace et facere bellum. Obsedistis ³⁾ tamen eam et nihil fecistis, et quare inquit? Respondit dominus Hieronimus: propter frigus et timorem. Bene inquit aliud frigus sensissetis, si adhuc triduo aut quadriduo expectassetis. Nam parata erant omnia, immensum exercitum Thurcarum ad solvendam obsidionem paratum et non procul a Buda fuisse, id quod verum erat.

Erat inquit offitium imperatoris Caroli pacare bellum inter fratrem suum et regem Joannem et media pacis invenire, praesertim cum semper idem Joannes rex sese obtulerit statutum determinationi pape et Caesaris Caroli et non tantum indulgere fraterno affectui. Nunc vero, quia id non fecit ipse Carolus, nos hic faciemus. Respondimus ergo Nicolitz et socio suo, ad regnum Hungariae ius esse nostrum et quod ad regnum Ludovicum attinet, ipsum egregio a Ferdinando fuisse deceptum. Quia rex Ludovicus fratres non haberet, facile fuisset, si in lecto mortuus fuisset, Ferdinando regnum relinquere; sed si Ferdinandus prior mortuus esset, cum fratrem haberet [14] non credendum esset, Austriam cessuram Ludovico, [quod] non profecto inquit fieri ergo potuit. Si Ludovicus in lecto mortuus fuisset, tunc aliquid iuris potuisset Ferdinandus forte praetendere; nunc vero cum regnum illud nostrum fieri vi et armis captum, cum bis sederimus in sede regali Ludovici regis, bis Budam ceperimus, nostrum esse regnum et

¹⁾ A kéziratban: *exutem*.

²⁾ Ezeknek 1530. május 27-éről szóló jelentését l. Gévaynál, II. 1530., 1. stb.

³⁾ *Obsedis* a kéziratban.

dedimus Joanni regi homini privato et sic cum responso dimisi illos inquit. Quando nobis videretur nos venturos ad limites regni nostri Hungariae, et si quis vellet ad illud regnum aliquod ius praetendere, veniret et ius suum conferret cum iure nostro.¹⁾

Igitur cum audiremus Carolum Caesarem nobis minari bellum, noluimus expectare, sed ultro accessimus visuri, si in regnum nostrum Hungariae veniret. Quumque ad Nyssam venissemus, venere duo nuncii scilicet comes de Nogarolis Leonardus et dominus Josephus de Lambergk²⁾ petentes pacem nomine Ferdinandi. Nos dedimus illi pacem, quia pacem damus omnibus petentibus et quaesivimus, an pacem vellent pro Carolo imperatore et ad eam pacem literas haberent? Ipsi responderunt se de Carolo nihil scire, quia non fuisset apud dominum suum regem Ferdinandum. Sic progressi sumus cum exercitu. Cumque quererent quo iremus, diximus nos ire ad querendum caesarem Carolum, ubicumque esset, habere enim nos commeatum deo gratia et per terras Ferdinandi, cum quo pacem haberemus, transituros sine damno ipsi inferendo. Tunc responderunt Ferdinandum non dimissurum fratrem suum; tunc ego inquit Imbrachimus ut supra: ergo vos aliquid scitis de Carolo! Et sic inquit progressi sumus usque trans Dravum, tunc demum transito Dravo dixerunt, se literas habere a Carolo caesare. Quo audito Caesar magnus indignatus est et dixit: mentiuntur, volunt nos omnino decipere; prius enim dixerunt se non habere neque [14] nunc potuerunt accepisse; omnino mentiuntur et replicavit, inquit, cur prius non dixerunt? volunt nos omnino decipere. Progrediamur ergo et videamus eos dixit, sed [postea?] dissoluemus exercitum et rediemus. Venimus ergo inquit et fratri vestro Nicolitz reddidimus castrum suum³⁾ et alii praestiterunt nobis fidelitatem. Et stetimus pro libito nostro in regno nostro Hungariae et [non]⁴⁾ vidimus aliquem qui nobis fecerit resistentiam neque quicquam audivimus de Carolo caesare. Et quando visum fuit nobis, redivimus huc et nunc huc sumus. Haec ideo dico ut intelligatis qualiter res processit, neque hoc sine causa dico.

Et his dictis rursum admonuit nos dicens: Estote attentissimi ad ea, quae nunc sum dicturus. Et ad me converso vultu, es tu inquit servitor Caroli caesaris? Ego respondi fui servitor Maiestatis ipsius; sed nunc cum servitor serenissimi regis Romanorum et ipsius regis nomine hunc missus.

¹⁾ A kézirati *eorum* helyett.

²⁾ 1531. nov. 5-éről való jelentésüket l. Gévaynál, I. 1531—1532. l. stb.

³⁾ Kőszeg várát (!).

⁴⁾ A kéziratban nincsen meg.

Tunc iterum ille litere inquit istae Caroli caesaris, quas tu portasti unde tibi advenerunt? Respondi: serenissimus rex Romanorum eas mihi in manus dedit.

Tunc iterum: habes comissionem respondendi ad ea que concernunt istas literas que sum interrogaturus? Respondi, talia possent esse, quod ad ea haberem commissionem respondendi, talia etiam, quod ad ea non haberem commissionem; diceret modo ea qualia essent.

Tunc ipse, iste literae inquit non sunt scripta a modesto et prudenti principe, quia cum tanta superbia enumerat titulos suos et ea quae sua non sunt. Quare contra dominum meum praesumit se scribere regem Hierusalem? An nesciret quod Caesar magnus esset rex Hierusalem et non ipse Carolus? Et irato vultu ad me conversus inquit, vult ipse domino meo praeripere terras [15] suas, quas ipse tenet et ad alium putat ad dominum meum scribendo eum despectum facere ea sibi assumendo ¹⁾, quae ipsius sunt, ad quem scribit? Ego respondi, morem esse in cancellaria, ut ita scribatur, quia titulus ipse adhuc maneret apud Christianos propter ea, quod ab olim habuissent Hierusalem. Caeterum non esse hunc titulum additum ad despectum et contemptum ipsius magni Caesaris, sed pro more et consuetudine scribendi; credere me additum esse parum considerate a secretariis. Qualitercumque autem esset, me ad similia non habere commissionem respondendi, sed solum, quod iste literae missae sunt a Carolo caesare ad petitionem fratris sui regis Ferdinandi propter promotionem ipsius apud magnum Caesarem. Tunc dixit Aloisius Griti prestaret missas non esse in tali praesertim forma. Nos tacuimus.

Tunc iterum Bassa, bene audiui, inquit qualiter magni etiam domini inter Christianos sumpto habito pauperum bene soleant visitare Hierusalem. Si Carolus caesar hoc modo visitando Hierusalem se cogitet regem esse Hierusalem, ego prohibebo bene, ne ullus unquam Christianorum neque ipse neque alius illuc perveniat et defendam inquit et non permittam aliquem eo amplius proficisci. Similiter [se scribit ducem] ²⁾ Athenarum inquit, quod nunc est Sedime, est (inquit) parvum castrum et est meum (inquit). Qua ratione usurpat ea quae mea sunt? Si dominus inquit meus scriberet omnes provincias, quae sue sunt, quis inquit esset finis? neque usurparet aliena prout Carolus et iterum ingeminavit non esse principis taliter scribere cum magna indignitate. Et subiunxit: Ego non credo istas literas esse Caroli caesaris neque ipsum aliquit de his

¹⁾ *Asserinere helyett.*

²⁾ *Nincsen a kéziratban.*

literis scire. Praeterea in his literis ipse facit Ferdinandum equalem et superiorem domino meo magno Caesare. Bene inquit, quod eum plus diligat, rationem habet, sed domino meo eum despectum facere [15¹] non debebat. Dominus meus habet multos sanczachos, qui sunt longe potentiores Ferdinando et plus habent terrarum opum et subditorum quam ipse. Et conversus ad dominum Hieronimum affinis inquit Nicolitz fratris tui et tuus, qui est Soleymanbegk sanczachus in Carachemith ¹⁾, habet plus terrarum hominum et opum sub se quam Ferdinandus; ipse potest educere quinquaginta milia equitum, qui omnes ipsi obediunt, habet suos Spahy ²⁾ et servos alios longe plures quam Ferdinandus. Sunt et alii inquit multi sanczachi et alii, qui sunt servi domini mei Caesaris singuli potentiores Ferdinando. Debebat ergo inquit Carolum pudere taliter scribere [ad] dominum meum. Credit nos nihil intelligere? Certe literae istae nihil habent in se nisi deceptiones. Sed nos aliud possumus, dixit, possumus mittere exercitum nostrum in Apuliam et in Hispaniam et ipsum in paucis diebus totaliter destruere ita, quod nihil retinebit. Tunc iterum de rege Francie incepit, qualiter ipse longe maiore modestia usus esset et vere regali, eo quod in literis suis noviter scriptis in expeditione Hungarica ad dominum suum magnum Caesarem missis sub illis subscripsit solum Franciscus rex Fracie, unde magnus Caesar et illi honorem faceret, ne nobilitate et generositate ab eo vinceretur, nomen suum non posuerit in literis suis, sed simpliciter ad eum scripserit tanquam ad intimum fratrem. Praeterea iussimus Barbarosse, ut non solum non inferrat damna subditis ipsius regis Francie, sed ipsi regi Francie obediat et ea faciat, quae ipse rex Francie ipsi iusserit non aliter quam si magnus Caesar ipsi iuberet. Et iterum conversus ad [16] ingeminandum, quod prius toties tetigerat, scilicet quod Carolus Caesar promississet se inducturum pontificem ad celebrandum consilium, quod tamen non potuerat perficere. Ego inquit bene compellerem eos ad faciendum concilium. Et si ego vellem inquit, nunc possem hoc facere. Et non excusarent se Christiani modo allegando, quod unus eorum haberet podagra, alius dolorem capitis et alia, propter quae non possent venire.

Et ipse Carolus inquit si nobiscum habuerit pacem, bene erit imperator et bene faciemus, quod rex Franciae Angliae, papa et ceteri ipsum recognoscent pro imperatore, de quo vos inquit bene poteritis esse securi. Nos habemus hic literas et promissa primorum inter Christianos etiam multorum, qui sunt

¹⁾ Karchemis.

²⁾ Itt lovas testőrség értendő.

apud caesarem Carolum, qui promiserunt magno Caesari castra sua et oppida sua et commeatus et necessaria, si quando exercitum mittere vellet; illi omnes facturi sunt ea, que nos ipsis iubebimus et ipsi Lutherani inquit similiter. Ego nunc si vellem inquit possem Lutherum ab una et papam ab altera parte statuere et utrumque ipsorum cogere ad celebrandum concilium; et ferventior factus, dic, inquit Carolo caesari (me respiciens) me fuisse illum et esse, qui impedivi, quominus concilium futurum habuerit progressum. Sed si ipse nobiscum pacem habuerit, et ad istud et ad aliud poterit Christianos inducere. Et hoc dicebat cum cholera.¹⁾

Nos respondimus: sperare nos ipsum prout author fuit concilii non tenendi, ita ipsius celebrandi aliquando authorem fore. Tunc iterum quando inquit pacem habuerimus, tunc poterunt mercimonia hinc inde devehí,²⁾ tunc convenire et congregari homines inter se et tertio subiunxit, tunc Carolus erit imperator! Creditis inquit, quod post adeptam coronam [16¹] imperii ipse stabilivit res suas? Non profecto, sed plures sibi hostes aggregavit. Putatis papam illi fidum esse? Non profecto inquit, quando recordatur, qualiter ab eo fuerit captus et indignissime habitus et taliter, quod a nobis nunquam tam indigne haberi potuisset, non potest illum amare. Ego habeo lapidem, qui fuit supra coronam ipsius et emi illum pro sexaginta milibus ducatorum, item multos alios lapides, qui ipsius fuerunt. Etiam inquit ipse rubinus (et ostendit quemdam rubinum satis magnum) fuit in digito regis Francorum, quando fuit captus et ego illum emi. Sic dictis creditis [inquit] unquam futurum illic³⁾ amorem? Et proseguens multa alia inquit sunt in istis literis valde aliena a generositate. Et ideo dixit, nolo eas ostendere magno Caesari domino meo, sed servare apud me et nolo praeterea ipsi magno Caesari omnia indicare, quia maxime irascetur et totum negotium inficeretur.

Quod autem ad resolutionem attinet, hec habetote: pax cum Ferdinando rege facta est et sic manebit. Sed si Carolus Caesar vult etiam pacem, tunc oportet quod aut ipse mittat oratores suos aut mittat mandatum et literas, quibus declaret quaecumque Ferdinandus rex nomine ipsius transegerit apud nos, illa omnia se habere sine ulteriore recursu rata grata et accepta. Pro his inquit melius transigendis fient induciae trium mensium. Et vos scribetis ad eos de Corone et aliis partis imperatoris Caroli, ut desistant ab armis et nos similiter nostris idem scribemus. Quae inducie incipient a die dato

¹⁾ Olvashatatlan eredetije Gévay II. 1532/3. 27. után kiegészítve.

²⁾ A kéziratban: *derehi*.

³⁾ V. Károly és I. Ferencz közt.

literarum, cum conditione tamen, quod non inducentur nova subsidia in Coronem. Scribemus praeterea ad Barbam Rossam. ut desistat a molestandis Christianis. Et iterum ad ea conversus, que toties dixerat, si pacem hab [17] erimus inquit, imperator Carolus bene manebit imperator; Verum est inquit, est potens dominus inter Christianos; sed non omnes ipsi obediunt. Bene ostendam vobis multas literas ad nos missas ab iis etiam. qui apud ipsum sunt, et ab aliis principibus, sed ipse nullas posset ostendere ab aliquo nostrorum aut ab aliquo santzacho ad se missas.

Nos respondimus inter nos conclusum esse, ut ego me conferrem in Hispanias haec relaturus. Quod ad inducias¹⁾ attinet, nos scripturos et missuros literas ad eos, qui sunt in Corone cum annexis literis Caesaris, quas legendas si vellet porreximus Aloysio Grijti. Sed velle haec praefari, ut si ante declarationem praedictarum induciarum aliquid per praefectos caesareos ageretur, non conferetur treugis derogasse, sed manerent suo in vigore inducie, praeterea ut non ita constringerentur ii, qui in Corone sunt, quod non possent necessaria victus et commeatum sibi comparare.

Respondit, quantum ad primum attinet, idem volebat et ipse dixisse putat, si quid interim fieret ante declarationem induciarum, id non praeiudicaturum esse ipsis induciis. Quod autem spectat ad panem et pullos et alia que commeatus sunt, licere ipsis qui sunt in Corone ea et similia sibi comparare.

Postea ego quaesivi, quid sperandum esset de illis articulis, qui concernebant eos, qui in Corone sunt, praeterea de recompensa pro Corone et quantum attineret ad Barbarossam, ut videlicet eo scito tanto citius se principes nostri ad pacem disponere possent.

Ipse Imbrachimus Bassa respondit: tu vis inquit scire, quid nos ad haec dicamus et non habes commissionem aliquam a Carolo caesare. Et visus est similis commoto.

Tunc dominus Aloysius [17¹] Gryti nolite inquit nunc haec curare. Venietis ad me et ego vobis dicam. Prius etiam quam sis abiturus, redibis ad Bassam. Nunc inquit ipse vult ire ad magnum Caesarem, qui eum expectat et verum fuit. Nam id ipsum nunciatum in presentia nostra, ipsum magnum Caesarem expectare adventum ipsius Imbrachimi. Sic nos surreximus et porreximus supplicationem datam a Samuele Judeo pro cuius benigna respensione ego institi; item dominus Hyeronimus pro alio quodam et sic egressi exhibito illi honore conscendimus equos.

¹⁾ A kézirati *indicas* helyett.

Apud ipsum Imbrachimum Bassam bibimus semel hoc vice, ipse ex stultella de lapide tuncque nos ex argentea, que posita erat in laure(?) alia argentea; bibimus aquam dulcem clamantibus circumstantibus et foelicitatem ipsi Imbrachimo apprecantibus.

Venimus ad hospitium responso nobis dato disputantes neque satis contenti, quod longe a priore alienum esset. Hoc eodem die nobis absentibus imperator Thurcarum et Imbrachimus Bassa venerunt ad hortum domini Aloysii Gryti extra portam et ibi consederunt expectantes eum, qui tamen venit fratre ipsius domino Georgio prius locuto cum Bassa Imbrachimo. Veniens autem dominus Aloysius osculata manu ipsius magni Caesaris obtulit illi sellanam equi plenam lapidibus praeciosis valoris centum milium ducatorum, quam idem Caesar ab ipso Ludovico acceptavit et postea eidem restituit. Manserunt simul aliquot horis usque ad tertiam horam noctis tunc recesserunt. Mansit autem baylus Venetorum Petrus Zen cum eo tanta nocte. Nam cum primum a domo ipsius Imbrachimi descenderimus, ipse Imbrachimus concessit ad magnum Caesarem dominum. Apud ipsum Imbrachimum eramus sub horam meridiei. Nam Thurci horologia non habent; puer quidam nescio quid alta voce exclamavit¹⁾ cantanti similis; similiter hora matutina et hora vespertina tunc ad preces ipsi convertuntur.

Valde fuimus fantastici obi indigna, que [de] caesare nostro christianissimo Carolo [18] fuerat Imbrachimus locutus. Sed non erat locus respondendi. Cognovimus etiam ipsum tam indigna dicere et ex me praesertim, quem sciebat Caesaris servitorem esse, tametsi regis Ferdinandi nomine venissem, aliquod verbum asperum extorquere, ut videlicet eo praetextu haberet occasionem omnia pacta prius rumpendi. Sed ego invocato dei omnipotentis maxime me composui ad patientiam. Inter alia etiam dixit conversus ad dominum Hyeronimum: Tu inquit, ex quo hic apud foelicem portam manebis, eris magnus dominus; id quod non satis potuimus intelligere, quorsum vergeret minus; itaque domum disputantes mutuo de verbis auditis neque quicquam ex memoria elabi sinentes, et ex his verbis apud me volvit pelus quam credi potest estimatio quam prius habueram de Imbrachimo Bassa. Judicavit autem dominus Hyeronimus collega meus, illa ab eo fecte dicta esse, ut scilicet Thurcis praesentibus secretario et Jonus Begk ostenderet se hostem esse Christianis ad maiorem cautelam.

¹⁾ *Inclinavit helyett.*

III° die [Junii].¹⁾

Mane surrexi. Somnueram mirabilia ob fantasiam hesternam. Postea cum collega colloquitus sum. Omnino visum est nobis, ea verba que heri Imbrachimus Bassa dixit de Carolo caesare ad fictionem quandam dicta esse, ut scilicet fidem faceret apud Thurcás se hostilissimo esse in nos animo. quod, nisi sequentes eventus probaturi essent, omnino apud me nulla illum dixi in existimatione futurum, quorsum enim attineret in domo sua ea dicere de nobilissimo principe.²⁾ Quid enim, si quecunque in animo habuit non adimplevit? Operam etenim intendere ad aliquid boni perficiendum in homine est, successum autem tribuere dei est. Et qui crederet, in homine esse incipere et perficere, quod proponeret, is in deum blasphemus esset, quod ea homini tribueret que solum sunt [18¹] dei. Collega meus fortiter defendit Imbrachimum hec non expectare, sed simulanter dixisse. Ego non satis gnarus moris illius non satis potui induci, ut unum aut aliud crederem. Inter prandendum audiui, qualiter multi admirabantur, quod caesar Thurcarum stetisset in horto domini Aloysii Gryti ipsum expectans dicendo quod erat magnum dedecus, quod expectaret unum giaur³⁾ id est infidelem; ita vocant Christianos et Judeos; item, quod singularem operam darent in armandis triremibus, quas quorsum mitterent nemo posserit opinari; item quod Petrus Zen baylus id est consul Venetorum esset abiturus et in illius locum venturus alter, quem Imbrachimus Bassa minabatur se mancipaturum curare, quia Veneti duas galiones, unam nominatim (?), quae erat Basse Chayri in Aegipto, oneratam bonis valoris ad centum milia ducatorum tormentis bellicis divi[si?]ssent in fundum. Huic pertinent ille voces Imbrachimi Basse toties nobis dicte et conquereutes de Venetis de Ysidoro de Giliaco⁴⁾ da Codroit in Foro Julii pessimo exploratore, qui se vocavit in principio oratorem Caesaris. Multa nobis retulit [Rabenhaupt]⁵⁾, qualiter se iactaret amicissimum esse cum domino Aloysio Gryti et sepe fuisse cum bassa et sperare bonum finem de negociis suis. Hunc semper credidimus huc missum esse ad aliquam proditionem peragendam. Nam natura est ingens proditor; prodidit enim caesari Maximiliano Maranum, voluit et Tarvisium prodere

¹⁾ A június 3—10-e közti időről a Gévaynál II. 1532/3. közölt jelentés nem szól.

²⁾ Hézagos.

³⁾ A kéziratban: *jaour*. Alább pedig *essent* helyet *esset*. *abiturus* helyett *obiturus* stb.

⁴⁾ Isidorus de Zegliacco.

⁵⁾ Máskülönben ismeretlen személy.

eidem, sed ipsam suam proditorem sub salvo conductu ipsis aperuit, a quibus ad presens liberatus iussus est sub pena capitis abstinere ab ingressu in ipsorum Venetorum ditionem, praecio nihilominus ob apertam Tarvisii proditorem, quod promissum a Venetis fuerat, ipsi Ysidoro debito persoluto. Post haec fuit apud ducem Ferrariae et marchionem Mantuae, ubi adulteratis sigillis regis Ferdinandi se gessit pro oratore eiusdem. Tamen [19] deiecta fraude missus est onustus cathenis Viennam, ubi in thurri per duos annos iacuit annoque superiore liberatus venit Rhagusium et deinde Constantinopolim.

III° [die Junii] Mercurii.

Venit messer(?) Cusano narrans, qualiter Hieronimus Cavalettus, vicepraefectus classis Venetorum multos viros fortes ex insulis Zachinthis et aliis subditis dominio Venetorum fecisset iam brevi occidi, figi palis, decapitari eo quod meruerint stipendium cum Andrea de Auria¹⁾ contra Turcas in occupatione Coronis et aliorum locorum, de qua re sumus vehementer admirati. Intelleximus multa iudicia animi exacerbati adversum Venetos: interdictum esse acceptum Petro Zen baylo Venetorum ad portam magni Caesaris; varios sermones esse de Alysio Gryti: dici ipsum esse brunum bastardum, de quo dicitur, quod debeat Turcas seducere et causam esse penurie(?) ipsorum omnium. Hoc die venit quidam Polonus sobrinus Hyeronimi de Lasko per Vlachos cum sex servitoribus, qui profectus est ad Begoglii. Venit et guardianus adferens ad nos cancos.

V° [die Junii].

Scripsi quedam. Venit zauss Grecus senior narrans, Ayaz Bassam, cum nuper transire ad Peram nos vidisset, quesivisse: Qui sunt ipsi? Responsum esse illi, esse oratores Christianos euntes ad Aloisium Gryti hoc est Begogly, respondisse, non ad Begoglij, sed ad ipsum magnum Caesarem Thurcarum. Minabatur praeterea Begogly et aliis dicendo, quod quando maior numerus dominorum veniret, tunc satis constitutum quid vellent. Narravit ad nos veniens messer Cusano, Polonum qui venerat dixisse, qualiter Perini Peter hoc est Petrus Perini,²⁾ qui egressus est e captivitate Ludovici Gryti, jam fortificat arces suas et non curat filium suum obsidem datum; dixit, quod Imbrachimus Bassa dedit Aloisio Gryti duas illas triremias, quae ex Venetis capte fuerunt a Thurcis

¹⁾ Andreas Doria.

²⁾ V. ö. Magyar. Tört. Életrajzok XVII. k. 71—72. l.

iam brevi cum hominibus residuis et epibatis ¹⁾); dixit Polonum persuaderi, ut omni modo pax fiat in Hungaria. Nam magna subsidia parata esse ad solvendam [19¹⁾] subsidionem, qua urgetur More Laslo a vayvodanis. Sed factum praefati More Laslo mihi nunquam placuit et libenter voluissem serenissimum regem aliud aliquid fecisse quam latroni illi suppetias ferre.

VI° [die Junii] die Veneris.

Mansimus expectantes aliquod novum vel [ab Imbrachimo vel] ²⁾ ab Aloisio. Venit guardianus et celebravit missam. Narratum est hoc die, qualiter Hungari, qui brevi huc advenissent, dixissent, quod aliquot Hungari scilicet Zalahaza, Török Valentin, Bakith Paul ³⁾ fere cum duobus milibus equitum venissent subsidio Ladislao More, qui obsidebatur a vayvodanis in arce Palatia ⁴⁾ posita inter Albam Regalem et Budam Germaniam a versus praefatosque vayvadanos profligassent multisque illorum caesis reliquos compulissent in fugam et sic solutam esse obsidionem a prefata arce Palata. Nos eam rem non satis equis auribus audivimus, timentes ne nostris rebus adferret impedimentum. Non deerant tamen rationes, quibus recusaremus id factum.

VII° [die Junii].

Mane pluit mirabiliter; dormivimus satis. Tandem contulimus multa de rebus nostris graviterque sumus admirati, quod ad nos non mitteretur ab Imbrachimo Bassa. Scripsi quaedam. Intelleximus proditorem illum Ysidorum de Giliaco fuisse aliquot diebus hospitatum in domo Georgii Gryti, tandem iussum illum recedere ipsum iactare se abiturum intra quinque et sex dies versus Rhagusum per Vlachos. Intellexi hoc die filiam bastardam Ludovici Gryti datam esse in uxorem cuidam vaywode Valachie futuro, cui cum eodem vaywodatu promissurus est imperator Thurcarum. Venerunt ad nos captivi Simon Gentsch (?) natus prope Wittenbergam in Mysna a duo miliaria inter Wittenbergk et Ylenburgk ⁵⁾ iuvenis nene scribens germanice; venit et alius nomine Daniel [. . . .] ⁶⁾ batus in Meunnigen Saxonie ⁷⁾ magister [20] bombardarius filius

¹⁾ Schiffsoldaten.

²⁾ A kéziratból nyilván kimaradt.

³⁾ A kéziratban: *Se Kaslays, Thurek vbeilant, Rachitz Pawe.*

⁴⁾ Palota vára.

⁵⁾ Eilenburg Poroszország merseburgi kerületében.

⁶⁾ A név hiányzik.

⁷⁾ Meiningen.

et frater rogavit, ut modus inveniretur sui redimendi; est apud quemdam fabrum erarium et facile venderetur, quia noluit dimittere fidem Christiani. Dixit apud senatum in Meunningen esse quadringentos florenos, qui essent sui praeter alia bona. Scripsit ad eos, ut ad se mitterent ducentos ex illis. Ego recepi me curaturum negotium. Est bonae formae homo et fortis et audax; duas cicatrices habet in fronte. Fuit captus a Rascis anno 1531, dum proficisceretur ad quandam arcem in Hungaria nomine Sýklos. Erat enim in servitio Petri Perini. Accepi ab eo portandas literas ad Menumingam¹⁾ volens agere cum Welzeris.²⁾

VIII° [die Junii], qui erat Dominicus.

Surrexi, scripsi quedam; valde admirabamur, quod pro nobis adhuc non mitteretur. Venit ad nos guardianus ordinis Francisci, celebravit missam in cubiculo nostro, quam devote audivimus. Idem nobiscum pransus est et expectavimus messer Joannem ex Chio virum peritum in annulis et gemmis ordinandis. Intelleximus ex guardiano, venisse tres naves ex Venetis, dixisse in insula Zachinto a Hyeronimo Cavaletto vicepraefecto classis Venetorum inventas esse duas naves Biscainenorum, quae cum iussisset egredi portu noluerunt, dicentes: nos quidem bombardas potentes⁴⁾ in fundum deiciemus, sed huic non exhibimus; sic illum cum sua classe ab inde recessisse. Pacem inter Caesarem et Francum iterum factam esse; Andream de Aurea [cum] classe quinquaginta triremium et sexaginta navium paratum esse succurrere. Haec narrabant Veneti: Johannes Franciscus Justinianus Venetus, qui diu fuit in Indiis et Calicut et postea dissensione inter regem Portugaliae et ipsum oborta propter aliquott adamantes contulit se huc apud Thurcas diuque in animo habuit classem perfretum Herculeum traducere et sic ad mare rubrum pervenire eamque ad rem chartam navigatoriam composuit eamque Imbrachimo Bassae et ipsi magno Caesari Thurcarum ostendit, cuius servitor nunc [20¹] est. Hoc demum proposito dilato nunc poposcit sibigaleacam quam vult in formam galeonis armare et sic congregi con el belhuomo pyrata Syracusano, qui mirabilia facit. Venit ad nos Bartholomeus Rabenhaupt dicens dominum suum, qui 'Cadilescher' est Anatolie hoc est quasi pontifex maximus — Sunt enim duo scilicet Anatolie et Romanie

Joannis Chygem-
mary expe-
ctato.³⁾

Naves Biscainae
in portu Zacynthi.

Pax inter Caesa-
rem et Gallum.
Auriaeclassis.

Justiniani disces-
sus ex India ad
Turcas.

Bartholomeus
Rabenhaupt
mancipium Kadi-
lescher
Anatoliae.

¹⁾ Meiningen.

²⁾ Welsek (?)

³⁾ Ez és a következő lapszéli jegyzetek ugyanattól a képtől erednek mint a fentebbiek.

⁴⁾ *Bombardis potens* helyett.

sedent prope bassas et maximus honor ipsis exhibetur — dixisse inquit ¹⁾ sibi, quod hodie conclusum est, anno sequente inferre bellum ipsi cozul ²⁾ basse hoc est Sophy et cum eo conflare; itaque iussi sunt omnes sese parare sub pena amissionis vite et bonorum. Dixit eundem Sophy sive regem Persarum habere multos samzachos et multos harguabusarios, item machinas campestris habere bombardarias, quas ad eum miserit rex Portugallie itaque asperam pugnam futuram.

Sophi Ismaeli
scalapetarii sub-
missi a rege
Portugalic.

Petrus Zenus ora-
tor Venetiarum.

IX° [die Junii].

Mauricinus Vene-
tus habitans in
Halaxia affec-
tatus supplicio.

Naves tres Hispanae ingress(er-
unt) portum Coronis.

Moses doctor
Hebreus forte
Hamon.

Gryttus iubet le-
gatos salvere.

Prognosticon de
fine imperii
Thurcarum.

Praesidens Me-
diolanensis. Vati-
cinium de ruina
imperii Thureici
per nothum
Grittum.

Begogli Grittus.

Venere ad nos aliquod servitores Petri Zen oratoris Veneti, qui dixerunt inter alia, qualiter Andreas Mauricinus Venetus habitans in Halaxia Sirie, ³⁾ quia compertus fuerat dare ordinem, quod orator Caesaris Caroli iret ad Persas, fuit condemnatus ad mortem tractus cauda equi usque ad locum supplicii, qui si fidem Christi voluisset abnegare, evasisset, sed noluit. Venit messer Cusano nuncians navem unam, que postremo venerat e Venetiis, nunciasset, tres bargas Hispanicas ingressas esse portum Coronis cum 700 Hispanis, cum provisione, pulveribus et aliis rebus necessariis. Quod an verum fuerit nec ne haud satis scimus. Quaedam etiam nunciavit de excursionibus, quas faciunt Hispani naviculis celeribus vecti. Nam Thurce triremes sunt optime et instructissime rebus omnibus praeterquam viris peritis remigandi aut officialibus. Nunc autem computo facto sunt septuaginta quinquaginta triremes in ordine, praeter viginti quinque piraticae. Quedam referebantur de adventu Andree de Auria, sed incerta fama. Venit ad nos messer Moses doctor Hebreus medicus nuncians, [21] qualiter dominus Aloisius Gryti iussisset nos salvere et bono esse animo. Dixit messer Cusano se audivisse dominum abbatem Sancti [.] ⁴⁾ nunc monsieur (?) de Castillon, praesidentem Mediolanensem, dixisse, quod legisset, qualiter imperium Thurcarum deberet extinguere per medium unus bastardi, qui esset filius alicuius principis et forme longae, coloris autem bruni. Qui quidem bastardus ipsos apud Thurcas magnam esset auctoritatem habiturus et eos adducturus ad aliquod facinus, per quod ipsorum externimium sequeretur, haud dubie coniiciens hunc esse Begogli id est Aloisium Gryti, qui esset filius ducis, coloris bruni, forme [longe] et fidei magnae apud Thurcas, adeo ut dominari ipsorum videretur.

¹⁾ A kézirathban: inquam.

²⁾ A kézirati *Consul* helyett.

³⁾ Antiochia?

⁴⁾ A név hiányzik.

X^o [die Junii].

Mane venerunt ad nos duo zauss, qui nobiscum pransi sunt. Venit post meridiem messer Moyses nuncians, dominum Aloisium hodie pro nobis missurum. Quum egrederentur zauss, iusserunt ne quis ad nos veniet praeter famulum Begogly scilicet Aloisy Gryti et messer Moysem. Qua de re graviter fuimus indignati, adeo ut ipsis interdixerimus famulis [saub-sorum]¹⁾, ne ad nos ascenderetur. Jussimus praeterea, ne quicquam cibi ipsis daretur et ipsi messer Moysei diximus ad nos veniret. Venit messer Cusano narrans ea, quae de bargis duabus Hyspanicis dicta erant, vera esse et quod omnino essent ingresse Coronem cum commeatu et certis militibus et egressus est a nobis. Toto hoc die fuimus melancholici.

Dominus Moyses
redit a Gritto.

Naves hispanicae
duo ingressae
Coronem.

XI° ²⁾ [die Junii].

Mane venit ad nos Machamuth secretarius domini Aloisii Gryti Thureus nunc, sed tamen natus Venetus, satis discretus. Cui exposuit dominus Hyeronimus indignitatem, qua uterentur adversus nos famuli nostrorum sabussiorum. Hic deduxit nos et de multis locis locutus est. Fuimus apud praefatum dominum Aloisium Gryti, qui primum incepit se excusans quod prius non misisset pro nobis neque etiam quod heri, eo quod baylus Venetorum Petrus Zen apud [21¹] eum heri [fuisset]³⁾; sed eo die, quo ab Bassa discessimus, venisse ipsum magnum Caesarem et Imbrachimum ad domum suam et hortum et ibi se cum ipso magno Caesare locutum fuisse magis quam quattuor horis usque ad tertiam horam noctis, quorum quidem sermonum partem posset nobis exponere, partem non.

Machmut Vene-
tus apostata et se-
cretarius Gritti.

Legati invisunt
Gritum.

Gritti colloquium
cum Solyma
imperatore et
Ibrahim Bassa.

Inter alia valde miratum esse Caesarem Thurcarum de modo scribendi Caesaris Caroli, quia omnino adequaret eum regi Ferdinando; cum ipse magnus Caesar se diceret viginti famulos habere, quorum singuli habeant plus terrarum et divitiorum et potentiae quam ipse Ferdinandus. Praeterea per has literas Caesarem significare et innuere, tanquam ipse magnus Caesar petivisset pacem, quam non petivit; sed petenti Ferdinando regi dedit. Quid autem significarent verba, spem exhibitam de pace tractanda? Tanquam ipse vellet tractare pacem. Deinde, ut id in tempore beneficium utriusque vestrum cedat? Adminus inquit Caesar Thurcarum dixisset utriusque

Regis Ferdinandi
ditiones extenuat
Soleyman

et litteras Caroli
V. imperatoris
contemtim discu-
tit et examinat.

¹⁾ Olvashatatlan.

²⁾ Ennek a napnak feljegyzései több helyütt összevágtnak a hivatalos jelentéssel. Gévay, II. 1532/3. 19—33. 1.

³⁾ A kéziratból hiányzik.

nostrum, vult enim me inquit similem esse Ferdinando et se supra nos. Quae ista est superbia? Adminus se parem fecisset et non superiorem tanto. Nam et ego inquit imperator sum. Id ipsum egerrime tulisse, dixit Gryti, neque posse conquire ullo modo et responsurum ad eas literas ipsi Caesari Carolo, sed valde duriter. Praeterea quae nunc dicturus sum, ea vobis dicta putate neque cuiquam dicatis; eadem enim vobis ab ipso Imbrachimo Bassa dicentur.

Gritus quae occulte legatis caesaris suggerit.

Primo cum rege Ferdinando pax est, de qua dubitare non conveniat; Caesar autem Carolus, si pacem vult, querat eam a magno Caesare, sed sine medio Ferdinandi regis. Non enim vult magnus Caesar quovis modo per medium Ferdinandi regis ipsi Carolo Caesari pacem dare.

De Corone oppido nullam omnino vult mentionem fieri neque vult, ut de ipso quisquam [22] illi amplius sermonem faciat; haec resolutio est ipsius magni Caesaris, haec nobis dicta iri [ab Imbrachimo Bassa]; ¹⁾ post modum nos posse recedere.

Res Hungaricae ita se habere: Magnus Caesar vult Joannem regem manere in illis, quae habet, quia ita illi promisit. Si ipse Joannes rex partem suam dare vult Ferdinando, ipse Caesar Thurcarum est contentus. Se Aloysium habere plenam potestatem disponendi de regno Hungariae, proxima venturum hieme in Hungariam et tunc ordinem daturum in limitibus figendis. Si serenissimus Ferdinandus rex ipsi credere vellet, futurum se bonum ipsius inservitorem et libenter ea facturum, quae ipsi grata erunt. Praeterea promisisse ipsum Caesarem Thurcarum Joanni regi illud regnum pro eo et heredibus ipsius et ita obtenturum esse.

Nos respondimus quantum ad verba literarum Caesaris attinet, ea in bonam esse partem interpretaenda neque mirari ipsum debere, quod poneretur de pace tractanda. Tractatum enim fieri etiam cum unus dat altero petente, regem Ferdinandum petivisse pacem, magnum Caesarem dedisse petenti neque Ferdinandum consequi potuisse, nisi ipse magnus Caesar dedisset; itaque cum inter pauciores quam duos tractatus fieri nequeat, non mirum si dixisset tractanda. Quod autem attinet ad id, quod dicit utriusque vestrum: bene quidem futurum fuisse, se dixisset nostrum. Ceterum hoc ita esse intelligendum: principis personae sunt publicae; quod in utilitatem est subditorum ipsorum, id quoddammodo est in ipsorum utilitatem. Ita scriptum esse: vestrum eo, quod tractatus inter eos duos sit factus. Hec sane interpretaenda esse et non torquenda ad partem in quam non decet.

¹⁾ Hiányzik. Kiegészítve Gévayból, II. 1532/3. 30. l.

Respondit dominus Aloisius se bene intelligere literas eas seque easdem traduxisse in sermonem Turceum longe aliter quam eas traduxisset Jonis Beg ¹⁾ [23¹] interpretes, quem ipse dixit neque Turcice neque Italice intelligere. Praeterea magnum Caesarem Thurcarum, quum ipsum Carolum Caesarem acceptaverit in fratrem, mirari quod vicissim ipse non dignetur eum nominare fratrem in literis suis. Ad haec illum nusquam vel minimam mentionem facerê, quod pacem acceptaret aut vellet acceptare, aut quod fratri suo Ferdinando regi commisisset suo nomine pacem acceptare, aut quod nobis aliquid tale iussisset, unde male contentum esse Caesarem Thurcarum.

Respondimus verum esse, quod magnus Caesar acceptasset Carolum Caesarem in fratrem, sed cum conditione restitutionis oppidi Coronis artillerie et hominum. Caesarem Carolum iussisse regi fratri suo, ut de restitutione Coronis agenda iuberet nos tractare; sed [si] conveniremus, tunc Caesarem Carolum non ommissurum, quin ea sit acturus, quae sunt fratris erga fratrem illius autem nomine conclusa; non esse rationem quaerendi in eum, ut ad fratrem scriberet. Quod autem nusquam mentionem faceret pacis a se acceptate, id mirari ipsum non debere, ex quo crederet, magnum Caesarem Thurcarum tantam fidem habere Ferdinando regi, ut ipsi pro se [et] fratrem ipsius promittenti crediturus esset. Ideoque non esse opus, ut haec iterum literis declararet. Tunc enim videretur de generositate magni principis diffidere, rem inter hos, scilicet magnum Caesarem ut patrem et Ferdinandum regem ut filium transigi. In ea se comprehendi cupere, non nominatim specialem pacem facere velle. Ideoque non mirum esse si neque fratris neque nostri mentionem faciat. Haec et similia Cornelius. ²⁾

Quod autem ad Coronem attinet, cuius nollet ulteriorem mentionem fieri magnus Caesar, respondit item Cornelius, sibi videri postposita persona oratoria sua, generosissimam hanc esse responsionem a magno Caesare datam, quod nollet pacto sed vi; sese extimuisse ne si res parerentur inter duos [24] istos potentissimos Caesares, sibi et similibus esset redeundum domum neque ipsorum aliquis magis usus futurus esset. Adminus nunc non defuturam materiam exercendi sese, sane bellum hoc futurum inter maximos principes et potentissimos. Neque enim in Asia fuisse Caesarem hoc potentiorum neque in Europa Carolo. Proinde experientia cognitum iri, utrum deus velit superiorem esse.

¹⁾ A kéziratban tévesen: *Begogli*. — A 22. és 23. lap üres.

²⁾ Figyelmet érdemel az első személy eddigi használatának elmaradása.

Respondit [Gritti], verum esse Carolum Caesarem esse potentem, sed cui non omnes obedirent, exemplo esse Germaniam et Lutheranorum pervicaciam; magni autem Caesaris Thurcarum nullum unquam similem fuisse et cui omnes ita essent presto obedire: se hinc mittere posse usque ad Medinam Aknaby [aut ad] ¹⁾ Mecham et alia loca unum ex suis cum simplicissimo mandato interficiendi maximum quemquam dominum et confestim enim dominum ocisum iri sicut potuisset in Bassa Chairii Archmat, qui rebellans adversus hunc a praefecto sue domus proprie est capite cesus. Hunc et ditissimum esse scire se hunc, si vellet intra quattuor menses habiturum hic ad decem miliones ducatorum praeter thesauros, quos sic habeat. Praeterea inaestimabilem esse istius potentiam. Si in Asia bellum gerat, ipsam Asiam persolvere stipendium militi, Romaniam frumentum et commeatus. Si in Romania e contra. In novissima ista expeditione Hungarica non defuisse commeatum; ipsum Caesarem pro corpore suo habere mille octingentos camelos, qui solum portant quae ipsi sunt usui, praeter equos ad mille, Bassas habere Imbrachimum ad mille, alios ad quingentos, secentos etc; tantam esse obedientiam, ut si nunc mandaret Thurca unum cocum ad interficiendum Imbrachimum Bassam, nihil impe [24¹] dimenti futurum, quominus illum interficiat. Neminem esse ex Thurcis, qui in expeditionibus non sibi providerit, particulariter de commeatu unius mensis, praeter id quod publice venditur in castris et publice distribuitur. Se ²⁾ id scire. Nam magnam molem frumenti relictam esse Bude, de qua ipse postea ordinaverit; see cum ipsis fuisse et vidisse, se omnia haec scire et plura. Immo totum mundum esse in capite suo eo quod omnia negocia totius mundi ad eum remitterentur, se quidem posse dicere magnam sibi auctoritatem esse, sed non posse exprimere tam magnam, quin sit maior adhuc longe auctoritas sua. Se posse res componere omnes, se pacem habere in pectore, eam posse dare aut negare, facere [aut inficere] (?) ³⁾ cum Caesare nostro [et] cum aliis omnibus principibus Christianis. Nunquam tantum dissidii fuisse in Christianitate, pontificem post Caesaris ex Italia recessum consensisse in divortium regis Anglorum. Itaque iam illud factum esse, ipsum pontificem indignari quod Caesar noluerit suum nepotem creare in regem Tusciae. Quominus autem id fecerit Caesar, in causa fuisse [Venetos] ducem Ferrariae et

¹⁾ Nincs a kéziratban.

²⁾ A kéziratban: *sed!*

³⁾ A kéziratban: *inquam?* Kiegészítve Gévaiból II. id. 32. l. Ugyszintén az alább következő: *Venetos*.

alios; pontificem et regem Francie conventuros ipsum regem velle habere Genuam et habiturum. Se Aloisium mittere nunc fratrem suum Georgium cum aliquot triremibus ad Heyradi-[num] id est Barbarossam, qui Georgius sit postmodum iturus ad regem Francie et forte etiam ad ipsum Carolum Caesarem pro componendis discordiis. Nam melius est, quod ibi sit homo intelligens et Christianus quam Thureus aliquis, qui harum rerum omnino imperitus. Ipsum regem Francie misisse ad magnum Caesarem et scire velle, quid sibi sperandum sit de Heyradino et navibus ipsius, Haec nobis amice se dicere dixit auditoris eadem ab ipso Bassa, [25] sed que nobis dixisset illa secreta esse velle.

Quantum autem ad negotium regis serenissimi attineret, se idem bene curaturum. Unum autem se petere, quod regi significemus, id autem quid sit, se postea dicturum. Recepimus nos id libentissime facturos. Neque tamen quid esset nunc dixit.

Locuti sumus de captatis redimendis et de Stephano Slichio. Respondit sibi viginti commissiones esse datas pro redimendo Slichio; [si] modo sciamus, ubi sit, se illum omnino redempturum; mitteremus tantum ad eum Judeum illum, qui id sciret; nam se parum fidei Judeis adhibere. Simile curaremus, ut ad se veniret Rabenhaupt.

Postea iterum ad negotia rediens dixit se sperare bonam pacem fore posse, etiam nunc treugas fieri. Ad quod ego: non esse multum opus treugis nisi spe pacis subsequende. Ea vox ipsum perculit crediditque nos aliquid scire de subsidio adferendo Coroni. Prius dixerat tres naves onerarias Hispanorum in Zachintho fuisse easque a Venetis abire iussas, dixerat etiam de filia regis Francorum danda nepoti pontificis; his modis solutum ¹⁾ colloquium. Ascendimus in superiorem partem domus, vidimus Constantinopolim totam, templum Sancte Sophie, aedes magnas eiusdem forme tres, omnes plumbo coopertas, duas turres habentes, magnitudine spectabili; una est sepulchrum Machumetis, qui cepit Constantinopolim, altera Bayazeti, tertia Solymi; nulla est quae non ha[25¹]beat ad quadraginta milia ducatorum annui ⁵⁾ redditus. Ipsas aedes fundari ab ipsis caesaribus viventibus, ut in iis oretur pro eorum animabus. Ibi alii pauperes studentes sacerdotes a singulis imperatoribus singulas fieri . . .; hos ³⁾ tres imperatores hic iacere, alios in byrsa Prusie. Dixit praeterea magnam multitudinem hic esse colubrorum, sed omnes incantatos esse et proinde

¹⁾ A kézirati *fuimus* értelmetlen. Gévay után, II. 1532/3. 32. l. *solutum*-ra javítom.

²⁾ A kéziratban: *animi*!

³⁾ Hézagos és érthetetlen.

nemini nocere. Prope domum ipsius est [locus?] in quem Machumetes exposuit tres triremes, quas per terram trahi fecit usque ad flumen inque id exponi, dum obsideret Constantinopolim, qua positus est postea. Distantia a sinu in flumen est trium miliariorum Italiorum. Obtulit nobis bergantinum suum, ut videremus duo castella, quae sunt in ora ponti Euxini. Vidimus Calcedona, quae iam est in parvum numerum paucarum domorum redacta et ex opposito Constantinopolis. Conquesti sumus de nostris zaussis, quod male nobiscum agerent veterarentque ad nos quemquam accedere. Ipse autem iniunxit Machumito suo secretario, ut ad bassam zaussorum se conferret et illi iuberet, ut suis percuperet, (?) ut aliter nos tenerent hoc modo. Recessimus [et] venimus domum transito, qui est inter Peram et Constantinopolim.

XII° [die Junii]. ¹⁾

Expectabamus aliquid novi a domino Aloisio. Sed is non est ad Bassam profectus neque similiter quicquam novi habuimus, quid nobis agendum omittendumve esset. Id solum dixit zabussius noster vestimenta pro nobis parari, quae res argueret celerem abitionem; dixit idem sibi mala verba a praefecto zabussiorum dicta esse, tamen nihilominus mitis et mansuetus effectus est. Hac nocte pueri duo circumcisi proequitarunt domum nostram; est autem is triumphus: praecedunt in equis egregie vestiti pueri capillis longis pendentibus, quae res arguit nondum esse circumcisos; sequuntur multi equites, postea tympanarii et tibicines, postea pueri circumcisi [26] habentes turbantam Thurcicam in capite et bini et bini ligati simul mantili candido, quae res arguit fraternitatem, postea seniores aliquot famuli. Curavi pedibus.²⁾

XIII° [die] Veneris.

Audivimus sacrum. Narravit nobis guardianus Pere frater Bernardinus de Rhagusio, qualiter Georgius Grÿti bienio elapso caperetur in comitatu Astensi, ³⁾ ipsius famulus literas, quas habuit a magno Caesare Thurcarum absconderit circa viam publicam in harena ita, ut inventae ab aliis non sint. Quum autem non inventis apud se literis fidem fecisset, se mercatorem esse et sic dimissus esset, famulum ipsius bene

¹⁾ A junius 12—16-a közti időről a hiv. jelentésben semmi sem áll. Gévay, II. 1532/3.

²⁾ Ez a rész is nagyon hibás: pl. »nondun« helyett »nomen«; »tibicines« h. »inbicines«; »curavi« h. »curavit«.

³⁾ A kéziratban: *Ascensi*.

recordatum loci rediisse et eas literas invenisse, unde ipsum Georgium Gryti promississe huic famulo aureos montes, sed nihil subsecutum; hunc autem famulum dixit sibi hoc dixisse. Dixit praeterea quingentos Cretenses additos in triremes praefati Georgij et aliquod alios Christianos. Disputavimus an apud Aloisium debemus huius rei mentionem, facere sed visum est, quod minime fuimus clausi et ad nos nemo admissus est non obstante hesterno nuncio.

XIIII° [die].

Fuit serenissimus dies. Nemo venit ad nos. Misimus Petrum ad ¹⁾ illustrissimum Aloysium, conquestum de stricta intertentione. Invenit hunc aegrotantem ex cholica. Dixit tamen se cras acturum cum Bassa, ut nos vocaret obtulitque servitum suum et bona verba in opposito domus nostre. Apud judeum nutrix fuit Germana, que per fenestram nobis narravit, magnum thesaurum absconsum esse in sylva apud oppidum a Turcis destructum nomine [.]²⁾ duobus miliaribus a Vienna prope fontem quendam. Eos qui absconderunt a Turcis occisos fuisse omnes, se autem huic captam dixit liberam [26¹] affectam (?) esse. Quare promissimus eam reducere. Nihil hoc die audivimus novi. Quidam Coloniensis, qui amicos habet in oppido Deutz³⁾ ad Rhenum nunc nomine Cissus olim Joannes miles lantz knechtus venit ad nos petens ut, si possemus, ipsum liberaremus. Fuimus clausi.

XV° [die]. Dominicus.

Mane venit ad nos frater Bernardinus de Rhagusio, guardianus in Pera, ordinis minorum conventialium sancti Francisci, celebravit sacrum; postea locutus est mecum de ea abbazia habenda, quam nos ipsi promissimus prope flumen sancti Viti. Dixit necessariam esse habitationem a summo pontifice pro se ad suscipienda beneficia secularia; item opus esse et collationem regiam confirmatione pontificia. Quae dicto promisi me commendaturum serenissimo regi Romanorum et non dubium esse, quin per suum nuncium, qui est apud summum pontificem, esset ea impetraturus. Nihil fuit novi, nisi quod contumavit rumor de tribus triremibus Venetorum, in quibus fuit eorum baylus sive consul, qui huic veniebat, ab Hayradin hoc est a Barbarossa captis. Nocte precedente fuit Petrus Zen baylus hic residens apud domi-

¹⁾ *Et!* helyett.

²⁾ A kéziratban: *Lwitz* (?!).

³⁾ A név hiányzik.

num Aloysium Gryti per metam noctem [petens] expediretur (?) citissime tabellarius nescio quo hoc.¹⁾ Mane mandavit nobis Aloisius, nos cras ituros ad Bassam Imbrachimam. Fuit apud hunc dominum Aloisium Rabenhaupt Austri[ac?]us iuvenis, qui est apud Cadolescher Anatolie, cui promisit idem dominus Aloisius operam suam iussitque ut ad se frequenter veniret. Dubii eramus, quorsum properaret Georgius Gryti cum sex triremibus. Nam verebatur, ne fortassis ad occupanda lyttora Liburnie properaret. Verum Zabus[ius] noster Grecus ad nos veniens nunciavit eum proficisci ad Heýradinum id est Barbarossam pro iubenda illi quiete [27] prout etiam nobis retulerat dominus Aloisius. Hoc etiam die bellum fuit publicatum contra Sophij iussumque omnibus, quibus incumbit, ut se praepararent et sequerentur dominum Imbrachimum Bassam luna sequente in Anatoliam. Nam idem Bassa hybernaturus est in Syria. Nunciata est maxima mortalitas hominum et bestiarum esse in Halagia Syrie et finitimis locis, quanta non fuit in centum annis; ipsumque bassam Halaxie esse mortuum; ideo istos tantum festinare. Habita ea pro fratre Bernardino fiat cum clausula privelegii religionis.

XVI° [die].

Mane mille janitscheri pedites omnes archabusarii egressi sunt ex hoc loco Constantinopoli et transfretaverunt in Anatoliam quae res nobis fidem fecit, ipsum Cozul bassam hoc est.....

Közli: KRETSCHMAYR HENRIK.

¹ Nagyon elferdítve.

KOHÁRY ISTVÁN LEVELEI ESZTERHÁZY PÁL NÁDORHOZ.

1670—1682.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Mint Koháry Pétert gróf Eszterházy Miklós nádorral, úgy fiát és unokáit a nagynevű nádor fiaival, sűrű érintkezésbe hozta, mondhatni állandó összeköttetésben tartotta, egyező politikai meggyőződésük mellett a haza és otthon védelmének közös érdeke.

Koháry Péter fia, (I.) István, már 1647-ben Szécsény kapitánya lett. Ő innen, Eszterházy Miklós idősb fia László, Semphéról vonul 1652-ben *Musztafa Rablóbé* ellen Forgách Ádám hívó szózatára Ujvár alá. E táborozásról Eszterházy László gróf vissza se tért többé, a nagyvezekényi csatasíkon hagyta ifjú életét ugyanez évi augusztus 26-án. Nem menthette meg őt a megható gondosság, melyet Koháry tanusított iránta. Erről szól Eszterházy László öcscsének, Pál nádornak, következő feljegyzése. »*Kohári István — szécsényi kapitány — látván nagy szép úri öltözetét bátyám uramnak (kék aranyos pánczérümegeben lévén megírt bátyám uram), levetvén maga kuraczerját, akará reáadni, mondván: Én látom mind bátor szívét, mind úri termetét Nagyságodnak, de nem javallom, hogy kuraczel nélkül legyen Nagyságod, mert a golyóbis és fegyver nem nézi sem a méltóságot, sem a személyt; jobb is énnekem elvesznem, mint Nagyságodnak, mert Nagyságodra sok szem néz.*«¹⁾ Rövid pár év múlva Koháryra is sok szem nézett. 1657-ben *Fülek* főkapitányává, majd Hont főispánjává nevez-

¹⁾ M. Tört Életrajzok: Herczeg Eszterházy Pál nádor. Budapest, 1895. 101. l.

tetvén, 1664 április 10-én fővezérül küldetett a felvidéki török ellen s ámbár eleinte szabadkozott e megbízástól, a király újabb rendeletére elfogadta azt, hogy hősiségét ő is életével pecsételje meg. 1664 július 19-én a törökkel vítt harczon esett el Lévánál.

Füleki főkapitánysága, rettenthetlen vitézsége s törhetlen hűségéről ismertté lett idősb fiára, a költő Koháry (II.) Istvánra szállott, ki már e hivatalánál fogva is folytonos összeköttetésben állt a bányavidék Sempthén lakó főgenerálisával, Eszterházy Pál nádorral. Ez összeköttetésnek köszönheti a kismartoni Eszterházy hercegi főlevéltár azokat a Koháry István saját kezével írt érdekes tudósításokat, melyek 1670-től 1682-ig terjedő sorozatát az alábbiakban közöljük.

*

I.

1670. aug. 1.

Alázatossan szolgálók Nagyságodnak, mint nekem kegyelmes Uramnak.

Ez elmúlt hétfőn vettem kegyelmes Uram alázatossan Nagyságod két rendbéli levelét, mellyeknek egyike 5^a Julii s a másika 29^a ejusdem expediáltatott. Mit parancsoljon Nagyságod mindkét rendbéli levelében alázatossan értettem. A mi azért nemes Pest Pilis és Solt vármegyék Nagyságod előtt tett instantiájokat illeti, azonnal hivatván Ispán uramot ő kegyelmét kérdeztem az ittvalók közül kit kíván ő kegyelme megfogattatni, mivel éntudtomra egy katonám sem volt azon megnevezett vármegye rabjának felszabadításában. S ő kegyelme egyet sem tudván előttem az ittvalók közül megnevezni, mondotta: a nemes Vármegye Nagyságodnak írt leveléből kitetszik, kik voltanak azon rabnak elvitelében legfőbb s nevezetesebb katonák, mivel nevezet szerint specificálták őket, kik ha megbüntetődnék, a nemes Vármegye contentumával leszen a dolog; kire való nézve úgy gondolom, a *fülekiet* csak pro appendice tanálták beiratni; ezután is mindazáltal ha kiket az ittvalók közül comprobálnak ő kegyelmek aziránt bűnösnek lenni, Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerint megbüntetni el nem mulatom.

A második levélben foglalt Nagyságod kegyelmes parancsolatját kötelességem szerint midőn effectuálnom kezdeném és az *egri basa* ellenünk tett panaszirul értekezném, nem írhatom kegyelmes Uram mennyire csudáljam vakmerő temérdek hazug-

ságít, mivel a mi legderekassabb ellenünk, hogy mi a szent békesség ellen itt negyven egész napig vasban jártattuk volna a frigyben fogott törököket, abban máris tudom Nagyságodat bizonyossan és nyilvánságossan informálnom, hogy semmi se nincs sem penig nem volt, a többirül peniglen voltaképpen inquisitiót tétetvén Nagyságodat informálni el nem mulatom, hogy így az *egri basa* temérdek hazugságít, és magunk ártatlanságát, Nagyságod eleiben annyival inkább hitelessebben és világossabban terjeszszem, s eddig is hozzá fogtam volna, de 29^a mensis Julii General *Sporgh* Uram ő Nagysága tábori auditora ide jövele miatt reá nem érkeztem, a ki Ő Felsége akaratiából s parancsolatiából Ispány uraiméket, ugymint *Battik* Pétert, *Mocsáry* Ferenczet, *Némety* Pált, velem megarestáltatta, s a szerint *Pápai* Pétert, *Pápai* Jánost, *Battik* Gergelt, *Thassy* Mihályt, *Gyöngyösi István* deáket, és ha *Bezzegh* György uramot az szerencse előbb annakelőtte eljegyzett útjára helyünkől ki nem tanálja vala vinni, ő kegyelmét is kéntelenítettem volna azon parancsolat mellett megarestáltatnom, a mely mellett ő kegyelmek házánál tanált javaikat is kéntelen vagyok arestáltatni, és nem kicsiny fáradsággal, s magam dolgainak hátramaradásával is, mindazulta inventálni, mellyet Nagyságodnak alázatosan tudtára akartam adni.

Most kegyelmes Uram más hireim nincsenek, mellyekről Nagyságodat tudnám tudósítani. A *töröknek* egyébaránt naponként körülünk való csintalanságirul és frigybontogatásirul írhatnék ugyan Nagyságodnak, de az *egri basa* panaszainak meghamisításáirul irván Nagyságodnak, mindeneket akkoriban kötelességem szerint repraesentálok Nagyságod előtt, mellyekre nézve, ugy reménlem, méltóztatik Nagyságod mint kegyelmes Urunk ugy informálni a *hadakozó tanácsot* és ő Felségét is: a török hamis vádlásinak helyt nem fognak adni.

Ezzel Nagyságod kegyelmes gratiájába ajánlom magamot, és illy hosszú írással való busításom végett Nagyságodat alázatosan követvén maradok

Nagyságod

alázatos szolgálja

Koháry István.

Datum in Praesidio *Fülekiensi* 1^a Augusti 1670.

II.

1670. oct. 22.

Alázatos szolgálatomat ajánlom mint kegyelmes Uramnak Nagyságodnak.

A Nagyságod 5^a Octobris Kis Martonbul írt méltóságos

levelét 20^a ejusdem alázatossan vettem s parancsolatját megérttettem; ugyanazon dolog végett mit parancsolt a méltóságos *hadakozó tanács*, s parancsolatját mint effektuáltam, Nagyságod az inclusákból méltóztatik megérteni. Nagyságodnak is írhatom jó igazsággal a szerint lenni a dolgot, a mint oda fel megírtam a *hadakozó tanácsnak*.

Irtam Gömör vármegyei vice ispán *Tornyallai Sigmond* uramnak is, küldje be azon kárvallott embereket kiknek *Kakuk Gergely* kilencz szekér éléseket vonta el erőhatalommal a praefigált terminusra, és ha úgy fog a dolog tanáztatni (kit nem reménlek, minthogy soha nem is hallottam): törvényes satisfactiót tétetek ő kegyelmének, melyben ha semmi nem tanáztatik ugysis törvényét a Nagyságod vagy Vice Generalis Uram kezéhez kész vagyok felküldenem.

Ezzel a Nagyságod kegyelmes grátiájában ajánlom magamot.

Datum in Praesidio *Fülekiensi* 22. Octobris 1670.

Nagyságodnak

alázatos szolgája

Koháry István m. p.

Kivül: Illustrissimo Comiti ac Domino Domino *Paulo Eszterházy* de Galantha, perpetuo in Fraknó, Sacri Romani Imperii Equiti, Comitatus Soproniensis Supr. Comiti, Sacr. Caes. Regiaeque Majestatis Consiliario Camerario, ejusdemque per Hungariam Curiae Regia Magistro, Praesidiorum Antemontanorum Supremo Generali, nec non arcis & Praesidii Cso-báncz supremo et haereditario Capitaneo, etc. etc. Domino Domino gratiosissimo.

III.

1677. febr. 8.

Szokott köszöntés után.

Nékem kegyelmes Uram *Strasoldo* generállal, sok írásihoz képest, meg kelle ez elmúlt napokban *Szendrő* táján egyeznem, annyival is inkább hogy az egri töröknek akart vala ártani. Az alatt *Kende Márton* és *Jagsoék* (?) ennihány század magokkal való kijöretelekre nézve elhitevén magával, a Tiszán innend járó kuruczok is zászlóként jönnek ki, hogy cselédekkel együtt hozhassa őket, által vive a Tiszán *Csegéig*, s ott megértvén hogy a kijövetelre sem kedvek sem akarattok, sőt *Szolnokba*, *Egerbe* s *Budára* küldtek segítséget kérni: tanácsosbnak tartá visszatérését. S midőn a török végházakban mind meg volt volna hívünk, ujabban ezelőtti szándékát ennihányunkkal akarta végbe vitetni, aminthogy *Barkóczy* Ferencz uram ő kegyelmével és valamely compániabéli németekkel s horvátokkal együtt Egerhez nem messzire be is állottunk, de

az elbocsátott martalékot minthogy semmit sem kaphatott, meg nem üzte a török és így haszontalan lón járásunk, s amint elmentünk, úgy is jöttünk vissza. Melyről szolgálai kötelességem szerint akartam alázatosan Nagyságodat tudósítani.

E mellett mirül tett panaszt előttem a német kapitány s az iránt minemű törvényt szolgáltatott, ez inclusákból méltóztatik megérteni, mely iránt való Nagyságod parancsolatját elvárom.

Mostanság semmi ollyas hireink nincsenek, hanem nemes Nógrád vármegye repartitíóbeli adóssága miatt ennihány német naponként a körül belől való falukrul hajton hajtja a szegénység marháját, közel kétszázig valót már elhajtott. Továbbá mit cselekszenek, a jó Isten tudója.

Ezzel Nagyságod kegyelmes grátiájába ajánlván alázatosan magamot, maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Fülek, 8. Februarii 1677.

Kivül: Méltóságos Gróff Galantai Eszterházy Pál uramnak ő Nagyságának, mint nékem kegyelmes Fő Generalis Uram ő nagyságának adassék.

IV.

1677. július 6.

Szokott köszöntés után.

A nagyságod méltóságos parancsolatját vészem és hivatván az ittvaló seregdeákot, azonnal extractusban vétettem a megmaradott keveses számú vitézlő rendnek számát, melyet inclusim kegyelmes parancsolatja szerint megküldöttem Nagyságodnak, alázatosan adván Nagyságodnak értésére, hogy a rabokon kívül is sokan annyira jutottak, semmi szolgálatot nem tehetnek, aminthogy száztiz vagy tizenöt a lovasokban elé s több sem. Kihez képest ha hogy Nagyságod meg nem orvosolja az előbbi rendbe való állítását a seregnek és kiváltképpen a tiszteknek, irom jó igassággal Nagyságodnak kegyelmes Uram, se a lovasal se a gyaloggal nem sokat vitethet Nagyságod véghez.

E mellet szolgálai kötelességem szerint azt is értésére adhatom Nagyságodnak, bizonyosnak mondják lenni az erdélyi fejedelemnek indulását, a ki elejbe — úgy hozták két helyünnen is hírét, — Tisza mellékén levő kurucz tisztek meg is indultak. Itt azomban kegyelmes Uram semmi repraesentált fogyatkozásnak remediuma nincsen. Arra való nézve ujabban alázatosan mint kegyelmes Uramot, kérem Nagyságodat: méltóztassék sokszori repraesentált fogyatkozásban levő ügyünket a Bellicum

elejben adni, s hogy ezen uttal is ezekről kötelességen szerint emlékezem, Nagyságodnak méltóságos recognitióját kezemhez szolgáltatni, mely Nagyságod kegyelmességét grátiáját meg igyekeztvén hálálni, maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Fülek, 6. Julii A° 1677.

Kívül: Lévai és több végbeli kapitány uraimék sietséggel ne nehezteljék helyre szolgáltatni leveletem.

Méltóságos Gróff Galantai Eszterházy Pál kegyelmes fő Generális uramnak Önagyságának adassék. Kismarton.

V.

1677. oct. 8.

Szokott köszöntés után.

Minapiban Nagyságodnak alázatosan tett irásom szerint *Cob* general leveleire, melyeket ugyanakkor valóságos párban megküldöttem Nagyságodnak, én önagyságát felkeresvén, *Mono-kon* találtam vala, és sok rendbéli fogyatkozásinkat füzetetlen voltunkkal együtt repraesentáltam ő nagyságának s beköszöntésem után negyednapra ő nagyságátul *Tarczalón* elbucsuztam, s legyen Istennek hála tegnap ide *Fülek*re érkeztem.

Nem kétlem Nagyságod jól ne tudja mint jára Oberster *Smid*, kit a mely lengyel és kurucz had megvert, úgy hallottam *Munkácson* tul Peregy vagy inkább *Bereg* táján csoportozik. Melyre nézve *Cob* Generalis a kikkel vagyon, *Patak* felé vette utját. Oda jártunkban két felekezetbéli lovas kurucz akadott menő utunkban reánk; egyik felekezetbéli békével szaladott, a másik rendbéliek közül tizen esének rabbá, kiket csupán csak examenre kérvén maga elejbe *Cob* General, visszajövelemlakor kezemhez nem ada, okozván hogy mivel hárman is szaladtanak el kezek közül, *Tokaj*ba küldte őket; honnand az idevaló rabságra ha Nagyságod levelire ki nem adják, szerencse ha egy könnyen kézhez vehetem. Melyet is alázatosan akartam Nagyságodnak értésére adnom. Ezzel ajánlván Nagyságod grátiájába magamot, maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Fülek, 25. 8-bris A° 1677.

VI.

1678. június 2.

Szokott köszöntés után.

Mely vakmerő megátalkodott szándékkal akar vala kegyelmes Uram, vicekapitányom *Béteky* Pál uram ő kegyelmének gyilkosa lenni itt lakos *Ebeczky* Menyhárt nevű nemes ember, alázatosan kelleték Nagyságodnak repraesentálnom. Tegnapelőtt délután, említett kapitány uram gyalog menvén ki sétálni. Kubiny László ő kegyelmével s más emberséges emberekkel, kik között *Ebeczky* Menyhárt is ott volt, szóbeszéd közben vicekapitány uram ő kegyelmében garázdálkodván, rút káromkodó szitkokkal szidalmazta és mocskolta ő kegyelmét; azzal sem elégedvén haza ment, s midőn senki semmiről nem gondolkodnék, házánál lovát megnyergeltette, melyre felülvén, feltekert puskákkal s hegyes törrel, a kapun kívül utját ő kegyelmének megállotta, oly szándékkal, általán véggel kapitány uram ő kegyelmét megölje, melyet sokszori esküvéssel torka szakattában kiáltott, és midőn Kubiny uram ő kegyelmével együtt, senkitül sem tartván, békével gyalog jönne be, minden fegyvercsákány balta nélkül, a kapu előtt nem messzire szemközben akadván ő kegyelmére, egyik puskáját mellébe sütötte, úgy hogy, ha a puskának elsütésekor félre nem tanálja vala rántani Kubiny uram ő kegyelmét, lövése miatt szörnyű véletlen halállal kell vala meghalni ő kegyelmének, a minthogy háta megett levő szolgájának köntösit is megjárta a golyóbis, noha annak is testét nem sértette. A lövés után is fegyverhez kapdosván, midőn az ott levő szolgák lovárul lehúzták vonták s verték volna, némely nemesek oda érvén, nem kicsinyire újíták a tumultust, kapitány uram szolgáit jól megverték s egyikének fejét is betörték, kirángatván kezek közül említett *Ebeczky* Menyhártot, kinek megarestálása s a várba vitele felől, mihelyen lőn értésemre ezen rút zenebona, azonnal parancsoltam, és jóllehet azalatt már házához ment vala, a holott is feltett gyilkos szándékának végbevételére sok esküvés volt, házatul is a várba felvitetett s ott is vagyon árestomban; kik pedig mellette támadtak s kapitány uram szolgáit megverték, függőben hagytam dolgokat, akarván elsőben mind ezeket hivatalom szerint Nagyságodnak s a *Bellicumnak* alázatosan értésére adni.

Mivel ezen történet kiváltképpen a mostani felfordult állapotokhoz s a vitézlő rend és itt lakos nemesség közt ennéhány esztendők előtt Nagyságod méltóságos személye előtt is fent forgó egyenetlenséghez képest a végháznak nem utolsó romlását szerezheti, hogy ily belső tumultusok eltávoztassanak, Nagyságodat alázatosan kérem, hova hamarabb méltóztassék

ezen hallatlan casust, mások példájára nézve is, megorvosolni, mivel másként egyáltalán véggel kegyelmes Uram, ennek soha jó vége nem leszen; minthogy már is az itt lakos nemesség nevével szememben való fenyegetődzéseket kelle szenvednem, s ollyat is mondtak előttem, megemlegetem s megbánom Ebeczky Menyhárt megarestálását, kit ha el nem bocsáttatok, elhitték megesküött ellenségnek tartom a nemességet, a minthogy concludáltatott: nemes Heves és Nógrád vármegyék Ő felségét is megtanálják. S volt ollyan szó is: ezen dolgot a másutt lakos nemesség segítségével is kell fogni ő kegyelmeknek. S nem is kétlem e megírt nemes vármegyék nevével pártját ne fogják Ebeczky Menyhártnak, s talán tovább való izetlenkedést szerző dolgokat is közbe ne egyelítsenek. Tovább is azért mint kegyelmes Uramot alázatosan kérem Nagyságodat, hogy ily hallatlan történetek miatt méltóságos személye ezentul ne busittassék, a megírt tumultusnak indítója s egyszersmind segítői is (kik inquisitione mediante kitanálkoznak) érdemek szerint büntessenek, egyébaránt ha Nagyságod botja alatt való tisztekkel s kapitányokkal így fognak bánni: méltóságos generálisi autoritásának s úgy az Ő fölsége végháza szabadságának s abban szükségképpen megtartandó rendtartásnak nem kicsiny sérelme következik. Ezen dologban *Dul Mihály* uram ő kegyelme (kit Nagyságod grátiájából a seregbirói tisztbe helyeztettem) Nagyságodnak szóval is alázatos relátiót teszen. Ezzel ajánlván kegyelmességében magamot, maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgája
Koháry István.

Fülek, 2. Junii A° 1678.

VII.

1678. június 24.

Szokott köszöntés után.

Bizonyos dolgaimnak rendbe vételére nézve vicegenerális uram engedelmeből kijöven a végházbul mi hireim érkezenek, ezen in specie includált levelekből Nagyságod méltóztatik megérteni. Isten *Fülek*re juttatván (a hova ezennel indulok) azalatt újult hireket Nagyságodnak sietséggel értésére adni el nem mulatok.

Ezzel ajánlván Nagyságod grátiájába magamat, maradok
Nagyságodnak

alázatos szolgája
Koháry István.

Sythnya, 24. Junii 1678.

VIII.

1678. június 26.

Szokott köszöntés után.

Beérkezvén kegyelmes Uram a végházba, mint ittlétemet s mind pediglen vicekapitány uram ő kegyelmének írt híreket alázatosan akartam Nagyságodnak kötelességem szerint értésére adnom.

Már *Rimaszombatot* is két ízben meglátogatók a kuruczok, tegnap *Dobó* s ma *Kis Mihály* volt oda be circiter hatvan lóval. A tegnapiakot elővette volt *Oláh* János hadnagy uram ő kegyelme, de közülök egyet sem foghata, holmi díbdáb elhányott portékát s hat lovat hozza be; a maiak pediglen békével járanak, minthogy megüzésöket tanácsosnak nem ítélttem, gondolván Kegyelmes Uram, talán még közelebb is látunk kuruczot.

Pap Izrael Egerbe vagyon. Miben fárad, még nem érthettem; hanem a török rezgelődését s készülétit bizonyosnak mondják, s talán ujjobban a *Hegyalját* fogja rablani.

Ezzel maradok Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Fülek, 26. Junii. 1678.

IX.

1678. július 3.

Szokott köszöntés után.

Itten Kegyelmes Uram mint ujulnak a hírek, a Bellicumnak írt levelembül méltóztatik Nagyságod megérteni. Gondoltam illendő oda is magamnak írni. Nem kétlem Nagyságod is eszekbe juttatja ezelőtti felőlünk tett repraesentációit.

Ezzel ajánlom Nagyságod kegyelmességébe gratiájában magamat, maradván

Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Fülek, 3. Julii A° 1678.

Most érkezének három helyünnen való hirmondók, kik bizonyosan mondják, *Putnokhoz* a Sajó völgyén szállottak volna mind táborostul.

X.

1678. július 10.

Szokott köszöntés után.

Tegnap délután egy órakor tájban hozták ugyan *Teleky* táborának Putnoktul *Onod* felé való megindulását hirül, mindazáltal, miglen ujobban emberem meg nem érkezett, a ki a tábor helyén is volt, s minden bizonnyal az egész tábornak *Onod* felé való elmenetelét valóságosnak tudja, Nagyságodnak írni nem akartam; melyben már semmi kétség nem levén, ide való hireimet, melyeket General *Leszlinek* is megküldöttem, ez inclusa által akartam kötelességem szerint Nagyságodnak alázatosan értésére adnom.

Ezzel ajánlván Nagyságod grátiájában kegyelmességében magamot, maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgája
Koháry István.

*Füle*k, 10. Julii hora 3. pomeridiana A° 1678.

XI.

1678. július 19.

Szokott köszöntés után.

Diósgyőr alá érkezvén *Teleky* tábora, azt minekutánna megadták volna, magyar lovast és gyalogot circiter százig valót magok mellé vevén, a várat felégették s a mennyire lehetett a föld népével együtt elrontván, mentenek *Onod* alá. *Onod*-nak várasát is hasonlóképpen felégették s *Onod* alul *Szerencs* felé mentenek. A várat senki nem hirleli hogy megvették volna, s mint és mire nézve szálottak el alula, bizonyosan nem tudom, sem pediglen egyéb particularitásokat Nagyságodnak nem írhatok.

Azomban Kegyelmes Uram, *Gömör* vármegyei követek állapotját *Tornyallyai* Sigmond, nevezett vármegye vice ispánja uram ő kegyelmének írt levelembül s az inclusákból általértvén Nagyságod, dolgokban mit méltóztatik parancsolni, várok Nagyságod parancsolatjátul.

E mellett történt ily dolog is. *Géczy* Sigmondnak, a ki *Vesselényi* László mellett vagyon a táboron, kiszökött egy szolgája, kinek az ittvaló magyar és német tisztek előtt való fassiójából megvilágosodott, ez elmúlt napokban *Géczy* Sigmond parasztköntösben, *osgyáni* porkolábjának és ispányának praticájok által tizenkét napiglan volt s lappangott az *osgyáni*

kastélyban feleségénél. Melyre nézve a porkolábot és az ispánt megfogattam, kik magok sem tagadják Osgyánban való lappangását Géczy Sigmondnak, de semmi ollyast sem hallottak sem értettek tőle (ugy mondják). Minthogy pediglen *Vesselényi* László és Géczy Sigmond birják hason felét a megnevezett kastélynak, melynek erősségéhez egyébként sem igen bizhatni: három benne lévő tarackot ide be hozattam, más egyéb munitiót ott hagyván kegyelmes urunk Ő Fölsége hívségében. melyre őket meg is esküdtettem, oltalmazhassák magukat.

Mind ezeket kötelességem szerint alázatosan akartam Nagyságodnak repraesentálnom.

Ezzel ajánlván Nagyságod kegyelmességében s gratiájában magamot, maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Fülek, 19. Julii A° 1678.

XII.

1678. július 19.

Szokott köszöntés után.

Midőn Nagyságodnak alázatosan irt leveleimet akarnám elküldeni esék értésemre, nemes Nógrád vármegye ujobban akarja Nagyságodat vicekapitány uram ő kegyelme s *Ebeczky Menyhárt* közt lévő interveniált dolog végett megtanálni.

Kegyelmes Uram, minémű panaszszal busítottott Nagyságod a nemes vármegye által, kezemnél lévén Nagyságod grátiája által annak valóságos párja, bővségesen fogom Nagyságod méltóságos személyét informálnom, és hit szerint Nagyságod grátiája által szedendő bizonyságokkal világositanom, aziránt én senkinek sem vétettem, s ha az mit cselekedtem elmulattam volna, Nagyságod ellen vétettem volna mindenkor, mivel ezen végháznak gondja viselésérül elsőben is Nagyságod vészen én tőlem számot, melyrül sokkal mostanság Nagyságodat nem akarom busítani, hanem csupán adom alázatosan Nagyságodnak értésemre, minthogy *Ebeczky Menyhártnak* jó ok és mód alatt való elbocsátását méltóztatott kegyelmesen reám bizni: mindenekelőtte a bizonyságoknak fassiojából méltóságos személye előtt a dolognak valósága nem világosodik, ily formán s ily üdőben való elbocsátását, jó ok és mód alatt, látja Isten nem tudom mint lehessen, akarván eltávoztatnom az végházban nagyobb rossz ne történjék, a minthogy alázatosan kérem is Nagyságodat, többről több busítása ne következék Nagyságodnak az illetén interveniálható dologok miatt, méltóztat-

sék a tanubizonyságoknak (*Farkas György* uram ő kegyelme által melyek Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerint eddig is nem kétlem, ha a mostani zene-bona nem interveniál vala, kisedettenek volna) felszolgáltatása ideig kegyelmessen halasztást tenni, mivel — Kegyelmes Uram — a mint tudom a dolgokat s kötelességem szerint mint uramnak Nagyságodnak hirrét tartozom adni, semmi jó nem következik, ha Nagyságod minekelőtte a tanubizottságba (?) nem tekint, elbocsáttatik *Ebeczky Menyhárt*, s addig jó móddal való elbocsátásának módját nem látom. Melyre nézve, kérem mint kegyelmes uramat Nagyságodat, méltóztassék az említett üdőhalasztásig kegyelmes resolútióját függőben tartani, s eziránt botja alatt levő végházának következő praejudiciumát kegyelmessen távoztatni. Minden ügyünknek, nyomoruságos állapotinknak, Nagyságod kegyelmessége s pártfogása által várjuk jókarbahozását. Ha ily közönséges megmaradásunkban járó dolgok közt lehetne az említett s talán nem kevés gyűlölséget indító panaszok helytelen voltához fognom, már is mindenek Nagyságod méltóságos személye elejben terjesztettenek volna. De a mennyire erőm s tehetségem engedi, vagyok s volnék kegyelmes uram azon, a szép egyesség s jó rendtartás lenne és maradna kiváltképpen a mostani üdőben a végházban, s ne adatódnék a visszavonásra semmi ok, sem pedig alkalmatosság.

Ezzel Nagyságod grátiájában kegyelmességében ajánlván magamot, maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgája
Koháry István.

Fülek, 19. Julii A° 1678.

XIII.

1678. július.

Kegyelmes Uram, a jelen való üdőnek mivoltáruul gondolkodván, instáltam Nagyságod és a *Bellicum* előtt is, az itt való compániából *Szendrőbe* küldött 50 muskatérosoknak visszadása végett. Mely iránt mit resolvált s parancsolt a *Bellicum* gróf *Leszlinek*, includált levele mássábul Nagyságod méltóztatik megérteni. Azon Szendrőben lévő 50 muskatérosok helyébe Massimini regimentjében levő *Marchio de Bagny* compániájából küldött egy zászlótartót ötvennegyedmagával, kik beérkezvén, azonnal a várba szállítottam, eleikben adván: szolgálatjok és sustentátiójok úgy légyen mint az innend Szendrőbe küldött németeknek volt, aminthogy úgy is vagyon.

Szádvári Nagyságod gondviselője mit írjon, includált

levelébül Nagyságod meg fogja érteni. Irtam ő kegyelmének, feje fenállásaig a várat meg ne adja, mert élete fogy el érette; mások rossz példájából okot semmire se vegyen, mivel azon erősséget könnyen megtarthatja, nem sokára Isten ő szent Főlsége Nagyságodat az őfőlsége hadaival lehozza, semmit se féljen; dicséretes magaviselését meg fogja Nagyságod jutalmazni.

A kívánt hajdúknak beküldésében midőn Nagyságod méltóságos személyéhez való kötelességemhez képest törődném s mesterkedném, mit írjon Szendrei Commendant, Nagyságod includált levelébül megérti. Semmi kétségem azon harmincz lovas és gyalog be ne vehették volna magokat, s a várbelieket meg ne bátorították volna.

Azomban oly hírek is jönnek ide: újobban igyekeznek erre felé s megpróbálják mit árthassanak Füleknak; minthogy a két várasnak összefogó oltalmazói kevesen vagyunk s más-ként is mely sokrendbeli fogyatkozásainkat repraesentáltam Nagyságodnak, — emlékezetében tudom lenni, alázatosan kérem Nagyságodat, méltóztassék ügyünkrül szükséges dispositióval lenni. Itt ugyan Istennek hála tehetségünk szerint való készületünkben semmi fogyatkozás. Nemcsak a vitézlő rend, hanem a nemesség is ultronea, ezelőtti motusokban Ő Főlsége hivségében való megmaradására letett hiteket renoválta, s jó rendet szabtuk magunk közt. De e helységnek nagy volta és sokszor repraesentált fogyatkozások kényszerítnek — kötelességem szerint, — mint kegyelmes uramnak s méltóságos főgenerálisomnak, mindezekben alázatossan representatiót tegyek.

XIV.

1678. július 23.

Szokott köszöntés után.

Az ide való hírekrül kötelességem szerint akarván Nagyságodat tudósítani, adom alázatosan Nagyságodnak értésére: hogy *Teleky tábora* minekutánna *Onod* várából az accordát nem akarták volna tractálni, annak vitatását abban hagyván, vagyis inkább annak vitatásához nem is kezdvén, 16. praesentis *Szerencs*hez érkezett, honnand 17. zálogot küldvén traktálok után feladták s más napra kelve a benne levő német circiter 75, magyar pediglen harminczig való, hozzájuk s közéjük állott.

Amint értem *Szerencstül Tokaj* alá igyekeztek, s mentenek is úgy reménlem, melynek várasát ha felégethetik, *Kálló* vagy *Beszermény*, avagy *Kassa* felé hallom hogy czéloznak, melyrül, ha mit érthetek, Nagyságodat tudósítani el nem mulatom.

Pater *Jósa* fegyveressen köztük vagyon, s meg is paran-

csolták dob alatt, senki ezeddig való dolgairul semmit szemére ne hánjon, s hozzája legyen ki ki illendő böcsülettel; kit úgy mondják *Sziksónál* fogtak volna el, s némellyek azt is beszél-lik (minthogy Eperjesnél a német árestom alá vette, melybül elszaladott), szántsándékkal fogatta volna el magát.

A *Hegyaljára* mind elirtanak: kiki bizonyos napok alatt ha a táborokra nem megyen, élete s minden jószága fogy el; melyre nézve úgy értem valójában szaporodnak. S Erdélybül is biztatják magukat, jönne melléjek valami segítség; melyet úgy értettem, a Franczia pénzin fogadtanak.

Mindezeket alázatossan repraesentálván Nagyságodnak kérem mint kegyelmes uramat Nagyságodat: méltóztassék ezen végháznak jó rendbe vételérül s ezelőttiben repraesentált fogyatkozásoknak helyire állításáru kegyelmesen provideálni. Ezzel Nagyságod kegyelmességébe ajánlván magamot, maradok Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Fülek, 23. Juli A° 1678.

XV.

1678. aug. 30.

Szokott köszöntés után.

Bizonyos hirül hozzák Kegyelmes Uram a *budai vezér*-nek indulását, ki ez elmúlt szombaton *Csabánál* s vasárnap pediglen *Kókánál* telepedett meg, felesed magával, nyolczvanig való kivont sátorát és tarackjait is látták, s ollyat is értettek: a *szarvasi* és *csanádi* török utban volna és *Hatvan* s *Eger* felé hallották volna nyomulását. Az egri lovas és gyalog is kitakarodott Egerbül, merre felé, még bizonytalan. Meg vagyon a szécsényi lovas seregnek is parancsolva (a mint hirét hozták), patkoltasson és készen legyen. Mi végre indult pediglen a vezér ily tábori formában s mit akar, senki bizonyossan nem tudja. Vélekednek némelyek, *Putnokot* és *Diós-győrt* akarná megszállani, mely helyeket mivel a kurucz magáévá tett, másnak többé úgy hallatik nem akarja engedni.

Az ő Fölsége tábora felől, melyet utóbban *Göncznél* hallottam lenni s úgy a kuruczok felől is semmi bizonyost Nagyságodnak nem tudok írni, s ezekrül kötelességem szerint akarván Nagyságodnak alázatossan hírt tennem, ezzel ajánlom Nagyságod kegyelmességébe magamot s maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Fülek, 30. Aug. 1678.

XVI.

1678. nov. 9.

Szokott köszöntés után.

A Nagyságod 26. Octobris költ méltóságos levelét aláztossan vettem. Kegyelmes parancsolatjának mivolta szerint leszek azon, a Nagyságod méltóságos személyét Isten ő szent fölsége erre felé juttatván, tanálja Nagyságod alázatos szolgáját megirt s előmbe adott s megparancsolt készülettel. Elhittem, méltóságos írása szerint, füzetésünket méltóztatik Nagyságod elhozni, mivel ezen füzetetlen népnek, e mostani idő mivoltához képest, a jó Isten tudja, mely nehezen esik csoporton s ittben tartása.

Azomban Kegyelmes Uram, az itt való világnak mivoltárul való hírek részszerint ezelőtti alázatos leveleimből, s részszerint több Nagyságod szolgálának információjából, úgy *Gyürky Pál* uram ő kegyelme declarációjából nyilván vannak s lesznek méltóságos személye előtt, kinek gratiájába s kegyelmességébe alázatosan ajánlván magamot, maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Fülek, 9. Novembris A° 1678.

Akarám ezen alkalmatossággal Nagyságodnak alázatossan szolgálai kötelességem szerint értésére adnom hogy bizonyos csomó leveleket intercripiálván katonáim (mellyeket részint Groff Tököli táborárul vittek volna *Kövár*ra, s részint *Kövár*ból hoztanak volna *Tököli* urfinak), felszaggattam. De mint-hogy számvető cifrákkal irták jobbjára egész leveleiket, semmi ollyast nem tanulhattam belőlök. Valóságos derék leveleknek kell lenni. Mellyet mint Nagyságodnak ugy a *Bellicumnak* is alázatossan hirrre teszek. Az erdélyi fejedelemnek, Telekinek, Bohamnak s Groff Tökölinek jobbjára szóllók. Teleky s más derék franczia ember levelei is vannak köztök, mellyeket clavis nélkül nem olvashatni; biztatja azomban egy levelében, mellyet közönséges formában írt Teleky a török segítséggel Thököli urfiat és a táborát, adván tudtokra követek jó remén-séggel a Portárul való megérkezését.

Juta eszemben Kegyelmes Uram itt levő *Csanády* rab dolga is, melyről Groff Tököli is mit írt, tudtára vagyon Nagyságodnak. Ugy hallom *Marches de Bagny*, maga feje szabadulásában 5000 tallért ígért; *Csanády* azt a mint értem könnyen kiszabadíthatná, és így igen jó volna Nagyságodnak azon lenni. *Bagny* pénze fordíttatnék a végház épületire.

Avagy másként is mint szabadulhatna innend *Csanády István*, kinek miatta sokszoriban untattatom, méltóztassék eziránt értésemre adni.

Alázatosan követem Nagyságodat, sietvén innend *Gyürky Pál* uram, ő kegyelme sietése miatt hogy ily rendkívül való mocskos írással a levelemben kevesbet mint sem azután való írásomban tanáltam repraesentálni.

XVII.

1678. dec. 1.

Szokott köszöntés után.

Mind ez óráig semmi hire a követeknek. S gróff Tököli uram tábora felől, azt hirlelvén, Putnok felé tért volna, akartam ez iránt szolgálai kötelességem szerint Nagyságodnak hirt tenni, adván alázatossan értésére: ez éjjel Almágyig circiter másfélszáz *egri* lovas török minden kár nélkül nyargalódzott. Más egyéb dolgokrul pediglen kiérvén (ha elébb nem is) éjfélikorra Nagyságod szolgálatjára.

Ezzel ajánlom Nagyságod kegyelmességében magamot s maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgája
Koháry István

Fülek, 1. Decembris 1678.

Közli: DR. MERÉNYI LAJOS.

HIDVÉGI ID. NEMES JÁNOS NAPLÓJA AZ 1651—1686. ÉVEKRŐL.

— NEGYEDIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

Anno 1682.¹⁾

— — — — —
— — — — —
— — — — —

Anno 1683.

Januarius. — — — — —

Februarius. 1. Mindeddig sulyoson volt az Istennek látogatása rajtam, mely miatt nem írhattam. 5. Jött Bernád Ferencz uram hozzám. 6. Jött Gyulai Ferencz uram hozzám. 8. Ment el a fiam, Nemes János, feleségem is ment Betfalvára. 11. Mentem feleségemmel együtt Segesvárra a gyűlésbe. 15. Bocsátotta el a fejedelem az török követet azzal a válaszszal, hogy az hadban elmégyen ő nga, de nyolczszáz élésszeke-
ret nem ad, hogy maga is elmenjen, s az ország is. 23. Vonok fel az havasalföldi és moldvai nadrágot a lábunkba, mert megizente a fejedelem, hogy tízezer tallért vetünk fel a szegénységre s meg kelle adni. 25. Oszlott el a gyűlés, mentem hálni haza Fiátfalvára; jött hozzám Mikes Kelemen uram.

Martius. 1. Indultam Fiátfalváról, mentem hálni Kaczára. 2. Hálni Barotra Cserei Györgyhöz. 3. Hálni Hidvégire. 11. Mentem Brassóba. 12. Jöttem haza Brassóból. 13. Jött hozzám Brassóból Kendefi Miklósné hugom. 15. Mentem Miklósvárszékbe derékszékbe. 16. Mentem Szentgyörgyre derékszékbe, hálni Várhegyre. 17. Mentem Kovásznára a derékszékbe, hálni Mikes uramhoz. 18. Vásárhelyre a derékszékbe, hálni Torjára Apor István uramhoz. 19. Várhegyre. 23. Mentem hálni Oltszemire. 26. Jött hozzám Kálnoki Sámuel uram ebédre. 30. Mentem a sepsiek mustrájára a bedőházi malom-

¹⁾ Ez évről az írónak súlyos és hosszas betegsége miatt elmaradtak a feljegyzések, a mi kitűnik az 1683. évi feljegyzésekből.

hoz, vacsorára mentem Kőröspatakra Kálnoki Sámuel uramhoz. 31. Mentem Kilyénbe Kézdi uramékot megmustrálni.

Aprilis. 1. Mustráltam meg az orbaiakat Ilyefalván, hálni mentem Hidvégire. 6. Volt nálam Kálnoki Farkas uram. 11. Volt nálam vacsorára Csáki Gábor uram. 22. Mentem hálni, Apáczára. 23. Garadra. 24. Fogarasba a gyűlésbe. 26. Allott bé a gyűlés.¹⁾ 28. A fejedelem és urunk parancsolatjából el kellett jönnöm Fogarasból tatárok eleiben való ügyelésre, hálni jöttem Felmérre.²⁾ 29. Hévízre. 30. Hidvégire.

Majus. 2. Jött hozzám Wass György uram és Szonda Tamás uram. 3. Jött hozzám Kálnoki Sámuel uram; akkor kérte meg Márist, a leányomat, Wass György uramnak s odaadtam, kit az Isten szenteljen meg. 4. Esküdtenek meg Wass György urammal a leány, Mikes Kelemen, Daniel Mihály és Kálnoki Sámuel uramék előtt. 5. Mentenek el ő kegyelmek tőlem. 7. Ment a feleségem a gyermekkel együtt a tatár követeinek híre előtt Brassóba. 8. Mentem ebéd után hálni Kilyénbe. 9. Mentem ebédre Várhegyre. Az nap szállítottam a háromszéki tábort a borosnyói határra. 10. Hoztanak valami tatárokat hozzám Bereczkből, kiknek némelyike jött volt az Ojtoz útjának meglátására, némelyike ment urunkhoz ő ngához. 11. Bocsátattam el őket a kisirtetvén urunkhoz Bogdán Péterrel az ő ngához menő tatárt, az másikat visszakísértettem katonákkal; az nap küldöttem Fábían Istvánt Molduvába hírt hozni. 16. Jött vissza hozzám az urunkhoz ment tatár, kit Czófalvára szállíttatván, adtanak néki két tallért. 17. Küldöttem László Lászlót a tatár táborra, írván a fővezérnek salva gvarda felől. 21. Szállottam magam is Nagy Borosnyóra, onnan küldöttem László Balázst a vezérhez. 22. Jött meg László László a tatár táborról, hozván magával tizenkét salva gvardát, kiket elosztottam a falukra. 23. Érkezik ki a tatár bán az egész táborral a Bozza mezeire, akkor jöve meg László Balázs is a vezér szolgálival. 24. Szálla a tatár tábor a Barcza rétre s magam mentem egy rész haddal Hidvégire. 25. Megnapolván a tábor a Barcza rétin, ki oszla az egész tábor zsákmányra, akkor égették el Arapatakát. 26. Megindulván a tábor által a Sárkányon, én is mentem bé Brassóba. 29. Jöttem ki mind cselédestől Hidvégire.

Junius. 3. Indultam Hidvégiről Radnotra, mentem hálni

¹⁾ E gyűlés főtárgya a fővezér követelése volt. A 800 szekér élés helyett most 10,000 aranyat kívánt s hogy az ország követelését teljesítse, a rendektől vett kölcsön pénzt. Nemes János is ad 200 aranyat. Erd. országgyűl. Eml. XVIII. köt. 107. l.

²⁾ Fel volt hatalmazva erővel is meggátolni a havasalföldi vajdának Erdélyen át való menetelét. U. o. XVIII. köt. 8. l.

Barotra. 4. Benébe. 5. Fiátfalvára. 8. Ebédre Fejéregyházára Haller Pál uramhoz, hálni Zágorba. 9. Ebédre Szent Mártonba, hálni a vidrádszegi határra az forráshoz. 10. Mentem Besenyőre a fejedelemhez, onnan bément ő nga Radnotra. 11. 12. Ebédig volt a consultatio. Ebéd után mentem Kórod Szent Mártonba. 13. Mentem Gyalakutára Lázár Imréné hugomhoz, hálni Fiátfalvára. 14. Ebédre Mikvásárra, hálni Hidvégire. 15. Brassóba küldvén feleségemet s gyermekimet, magam mentem ebéd után Kökös mellé a rétre az erdővidéki haddal. 15. Szállottam magam a prásmári határra a hadaknak némely részével a Bozzára. 17. Megtudván bizonyoson, hogy elment a tatár, béhivattam az hadakat s elbocsátottam; magam mentem Brassóba a sokadalomba. 19. Mentem Hidvégire feleségemmel együtt. 23. Indultam Isten akaratiából a táborba, mentem hálni Köpeczre. 24. Ebédre Somborra; másfelé bocsátván az hadakat, mentem hálni Benébe. 25. Ebédre Fiátfalvára. 26. Hálni Segesvárra. 27. Hálni Kórod Szent Mártonba. 29. Maros Kereszturra. 30. Mentem magam ebédre Radnotra, hálni Bandára, feleségem is oda jött.

Julius. 1. Mentem Méhesre Wass György uramhoz, hálni Oláh Kályánra. 2. Mentem ebédre Oláh Zsukra, feleségem ment Kolozsvárra, magam mentem a táborba Apahidához. 3. Mentem hálni Kolozsvárra. 4. Temettük el Kornis Gáspár uramot a monostori templomba szép pompával; az nap ismét kimentem az táborra. 5. Kezdtük mustrálni az udvarhelyszékieket. 7. Kezdtük mustrálni a háromszékieket, de ezek abban hagyták. 8. Indult meg urunk ő nga Apahidától ebéd után; elmenvén elől az hadak, mentünk hálni az ujfalvi rétre. 9. Elbúcsuzván ő ngától, mentem hálni Csicsó Kereszturra. 11. Mentem hálni Sajó Kereszturra. 12. Hidvégire. 13. Rűcsre. 14. Maros Kereszturra. 15. Feleségem Szent Mártonba, én mentem Radnótra. 17. Mentünk asszonyunk ő ngával a mezőre az aratókhoz. 20. A kaszálókhoz. 26. Indult asszonyunk ő nga Radnotról, mentünk ebédre Maros Vásárhelyre. 27. Ebédre a Libáncson való rétre, hálni Görgény Szent Imrére. 28. Mentem ebédre Szent Annára Lázár Imre uramhoz, hálni Erdő Szent Györgyre Rédei István uramhoz. 29. Ebédre Fiátfalvára, ott találtam Wass György uramot. 30. Mentem ebédre mogyorosi rétre, hálni Oláhfaluba. 31. Mentem a Hargita havas oldalában lévő savanyú vízre feredni; ott találtam feleségemet, Bethlen Jánosné asszonyt, Daczó János uramot feleségestől több becsületes emberekkel együtt.

Augustus. 9. Jöttek el onnan Daczó János uramék Bethlen Jánosné asszonyomékkal. 12. Indultam én is alá a feredőről, jöttem hálni az oláhfalvi rétre. 13. Ebédre Udvar-

helyre, hálni Bögözbe Farkas Pál uramékhoz. 14. Ebédre Fiátfalvára. 18. Mentem ebédre a segesvári rétre, hálni Domáldra. 19. Királyfalvára. 20. Szent Miklóstra Bethlen Miklós uramhoz. 21. Ebéd után megindulván, mentem hálni Bocsárdra Macskásiné asszonyomhoz. 22. Hosszúaszóra. 23. Ment el feleségem Hosszúaszóról Fiátfalvára. 28. Mentem hálni Balázsfalvára, akkor jött asszonyunk ő nga oda. 30. Mentünk ő ngával ebédre Mihálczfalvára, hálni Fejérvárra.

September. 9. Mentem Naláczi István és Bethlen Miklós urammal Borberekre a Bálpataki Jánosné asszonyom testének koporsóba való tételére, ismét visszajöttünk Fejérvárra. 10. Mentünk asszonyunkkal ő ngával Vinczre. 11. Temettük el a Bálpatakiné asszonyom testét a borbereki templomba. 12. Mentünk asszonyunk ő ngával ebédre Balamérre, hálni Szászvárosra. 13. Ebédre Piskibe, hálni Dévára. 15. Mentem fel Bánffy György urammal a dévai várba, holott semmit egyebet nem láttam, mint a nagy romlást és pusztaságot. 16. Mentem ugyan Bánffy György urammal Németibe Gyulai Ferencz uramhoz ebédre, hálni visszajöttünk Dévára. 13. Mentünk ebéd után Barcsára Barcsai Péter sógoruramhoz Lázár Imre sógorurammal együtt. 18. Mentem ebédre Magyar Beretre Kendefi Miklósné hugomasszony házához, hálni Boldogfalvára ugyan Kendefi Miklósné hugomasszonyhoz. 22. Hozták tizenkét órakor asszonyunk ő nga parancsolatját, hogy mindjárt menjek Háromszékre, mivel tatár hír vagyon s megindultam estve öt órakor s mentem azon éjszaka Lukafalvára. 23. Mentem délután egy órakor Fejérvárra, ott szemben lévén asszonyunkkal. 24. Mentem ebédre Hosszúaszóra, hálni Kis Kapusra. 25. Hálni Fiátfalvára, ott találtam feleségemet. 26. 27. Ott mulattam. 28. Mentem hálni Somborra. 29. Nagy Ajtára Bakesi László uramhoz ebéd után mustráltam meg a honmaradtakat, mentem Hidvégire. 30. Ott mulattam.

October. 1. Mentem ebédre Uzonba, ott mustráltam meg a táborból honmaradott sepsieket, mentem hálni Várhegyre. 2. Mentem Márkosfalvára, ott mustráltam meg a táborból honmaradott kézdieket. 3. Ebéd után mentem Hermányba. 4. Ebédre Brassóba, hálni Hidvégire. 5. Mentem hálni Barotra. 6. Kőhalomba. 7. Fiátfalvára, ott elhagytam a sereget, ment a sereg Kereszturra. 8. Mentem hálni Szent Lászlóra, ott találtam a sereget. 9. Mentem hálni Ekemezőre, ott hagyván a sereget. 10. Mentem ebédre Hosszúaszóra, ott vettem asszonyunk ő nga parancsolatját, hogy megtérjek menten Tatárlakúra. 11. Mentem Balázstelkére onnan. 12. Borzásra, onnan bocsátottam a seregeket a dézsi táborra, magam mentem hálni Széplakra Horváth Kozma uramhoz. 13. Mentem Kórod Szent

Mártonra ebédre, ott találtam feleségemet. 16. Mentem hálni Nagy Szöllösre. 17. Fiátfalvára Wass György urammal együtt. 19. Mentem Szász Kereszturra. 20. Olasztelekre. 21. Hidvégire. 22. Halásztattam. 23. Mentem Arapatakára. 26. Halásztattam. 28. Jött haza feleségem.

November. 5. Mentem Hőltövénybe. 6. Brassóba, ismét jöttem Hidvégire. 9. Volt leányom lakadalma Wass György urammal. 10. 11. Hasonlóképen. 12. Mult el a lakadalom. 13. Oszlottak el a gazdák. 15. Bocsátottam el Wass György uramékat az új menyecskével. 21. Jött hozzám Kálnoki Sámuel uram a táborból. 23. Indultam udvarhoz, mentem hálni Homoród Szent Péterre. 24. Hálni Szászhalomba. 25. Bürköstre. 26. Ekemezőre. 27. Hosszúaszóra. 28. Ott mulattam. 29. Mentem Fejérvárra.

December. 1. 2. Jött híre urunk ő ngának, hogy a molduvai vajda ő ngához jó. 3. Jött Fejérvárra a molduvai Duca vajda a Bécs alatt való táborból, menván hazafelé, ő ngától a mi kegyelmes urunktól lévén liber passusa, kit is urunk igen kedvesen látván, megvendégt. 4. Ment el ebéd után a vajda; én is visszaindulván, mentem Nagy Enyedre. 5. Mentem hálni Hosszúaszóra. 6. Mentem Szász Sárosra. 7. Fiátfalvára. 8. Somborra. 9. Érkeztem Hidvégire. 11. Voltak a boérok és boérnék nálam, úgymint: Szucser Sorbán, Raduly Komiszné és Szucser Sorbánné asszonyok. 13. Mentem Oltszemire. 14. Várhegyre. 15. Jött Mikó István uram hozzám; jöttek ismét a moldvai boérok. Mentünk Mikó urammal együtt Kovásznára a székbe, akkor tettük meg Jankó Tamást nótáriusnak, hálni jöttem Oltszemire. 16. Mentem Maksára Háromszék gyűlésibe, jöttem hálni Ilyefalvára. 17. Hidvégire. 31. Mentem hálni Kilyénbe.

És így végeződék el ez esztendő, melyben Isten megáldja bennünket házunkban, noha az országnak nagyobb része a török parancsolatjából kimenvén Győrhez, sok ember s marhakárral jövének meg; a tatár is ezen menván, sok károkat is tön az országban. Ur Isten dicsértessék mindenkoron a te neved, amen.

Anno 1684.

Januarius. 1. Mentem ebédre Eresztevényre, Eresztevényi Andráshoz, hálni mentem Csernátonba Betző Istvánhoz. 2. Mentem Al-Torjára az Apor Lázár temetésire, mentem hálni Kézdi-Vásárhelyre. 3. Mentem ebédre Várhegyre, Váradi uramot is akkor vittem a feleségem curálására. 4. Mentem hálni Hidvégire. 10. Jött rám a követ, már eddig curálta feleségemet Váradi uram haszontalanul. 11. Mentem Várhegyre estve későn, holott reménységem kívül igen nagy betegségbe estem.

12. Ott nyomorgottam, velem lévén Váradi uram is. 14. Vittek alá Hidvégire. 15. Vágtak eret rajtam. 19. Ment el Váradi uram a doctor.

Februarius. 4. Mentem Brassóba Naláczi uramhoz. 5. Jöttem Hidvégire. 7. Mentek a fiaim Nemes János és Gábor Brassóba Naláczi uramhoz. 10. Jöttenek haza a fiaim. Este vacsora felett voltak a boérok nálam, Radulj és Constantin Szirb. 11. Indultam udvarhoz Fogarasba a boérokkal együtt. mentem hálai Hóltövénybe. 12. Fogarasba. 13., 14., 15. Ott mulattunk. 16. Visszafordulván Fogarasból, ebédre mentem Persányba, hálai jöttem Hidvégire. 21. Mentem hálai Kilyénbe. 22. Mentem a Háromszék gyűlésbe Rétyre, ebédre jöttem Kilyénbe, hálai Hidvégire, a fiaim mentek Oltszemire. 26. Jöttenek haza. 28. Jött hozzám Kendefi Miklósné hugomasszony Brassóból.

Martius. 6. Indultam a fogarasi gyűlésbe, mentem hálai Hóltövénybe. Az nap halt meg Kendefi László öcsém Hidvégén az én házamnál este nyolcz órakor. 7. Mentem hálai Sárkányba. 8. Mentem ebédre Fogarasba. 9. Állott be a gyűlés. 10., 11., 12., 13. Lött szemben urunk ő nga mind a fővezér követével, mind a havasföldi vajda követével. 14., 15., 16., 17. Bocsátotta el ő nga a fővezér követit. 18., 19., 20., 21., 22., 23. Hozták be Barcsai Mihály uramot Fogarasba.¹⁾ 24. Hozták az ország eleibe törvényre. 28. Hozták el másodsor a törvény eleibe, akkor elhaladván a dolog, 29. harmadsor is előhozván Barcsai uramot, akkor meg kellett vallani az ország előtt, hogy vétett és így a fogságban maradott. Az nap eljöttem Fogarasból, mentem hálai Mikvásárra. 30. Ebédre Barótra, hálai Hidvégire.

Aprilis. 2. Volt husvét napja. 5. Jött hugom, Kendefiné asszonyom hozzám Hidvégire. 9. Temettettem el az öcsémet Kendefi Lászlót Hidvégén. 11. Ment el hugom, Kendefiné asszonyom tölem. 12. Mentem Bölönbe az Kálnoki Farkasné asszonyom leánya kézfogására, kit adtak Toroczka Péter uramnak. 13. Mentem Hidvégire. 14. Indultam a küüllővármegyei székre, mentem hálai Mikvásárra. 15. Fiátfalvára. 16. Nagy Szöllösre. 17. Mikefalvára. 18. Jó reggel mentem Dicső Szent Mártonba a vármegye székre, holott elsőben is vévén elé a Daczó János és Balogh Boldizsár uramék perit, Czikmántor felől valót, certificatiós perit az nap estig és másnap, harmadnap is estig, mind csak a forga fenn, mégis a vármegye nem decidálhatta, hanem az ő nga mlgs táblájára rejiciálá. Akkor

¹⁾ Barcsai Mihály tanácsurat, kit azzal vádoltak, hogy az 1682-iki hadjárat alatt Tökölyvel egyet értett, a fejedelem még 1683 elején elfogatta s Görgény várába záratta. Erd. Országgyűl. Eml. XVIII. köt. 5., 95. l. Az ellene bizonyító tanúvallomások u. o. 198., 282. ll.

in fine sedis szólítám én is meg Barabás Péterné asszonyomat feleségem képében az héturi jobbágynak ki nem bocsátásáért, mely is akkori székről differáltaték, mely is nékem igen tetszék, mivel rossz készületem vala. 21. Mentem ebédre Héderfájára Daczó János uramhoz. 22. Hálni Maros Kereszturra. 23. Jött hozzám Vass György uram feleségestől. 27. Jött hozzám Kendefi Miklósné hugom vacsorára. 28. Megindulván leánnyommal együtt, mentem estvére Csavára, hálni Rűcsre. 29. Adta meg Vass György uram az előbbeni feleségének minden paraphernumát, Bodoniné asszonyomnak, hasonlóképen Bodoniné asszonyom is Vass György uramnak a mi bonumi ő kegyelménél voltak, s megbékéllvén, ment ebéd után Maros Kereszturra. 31. Ebéd után mentem Kórod Szent Mártonba.

Majus. 1. Mentem ebéd után Prodra. 2. Fiátfalvára. 3. Dakra. 4. Hidvégire. 11. Mentem hálni Hőltövénybe feleségemmel együtt. 12. Mentem Fogarasba, feleségem jött haza. 13., 14., 15. Jöttem haza Hidvégire. 24. Mentem Maksára a háromszéki gyűlésbe, onnan mentem ebédre Várhegyre. 25. Mentem ebédre Gidófalvára Szonda Tamáshoz, hálni Hidvégire. 27. Mentem hálni Somborra. 28. Zeligstadtra. 29. Ebédre Kürpödre, hálni Kerczre sirató estvére. 30. Mentünk a násznépével Kerczre Kendefi János lévén a vőlegény, Teleki Mihály uramhoz leányért, holott becsülettel acceptáltanak, meg is marasztván, fel is tartának. 31. Akkor is el nem bocsátván, vigan tartottanak.

Junius. 1. Ment el a nász népe, én is mentem Porumbákra a fejedelemhez ő ngához. 2. Mentünk a fejedelemmel ő ngával Kerczesorára, ott találván Teleki uramnál az urakat, ő kegyelme igen vigan lakott az urakkal együtt az fejedelem ő nga, estvére ismét visszament Porumbákra, én is ő ngával. 3. Az urak is oda jöttek Porumbákra. 4. Jó reggel oda jött Teleki uram, Nálaczi uram is oda érkezett portáról. 5. Ebédig discurálván az urak az fennforgó állapotokról, mit kell cselekedni, az fejedelem is annuála néki, indultam meg Porumbákról, mentem hálni Fogarasba. 6. Hidvégire. 23. Indultam Fejérvár felé, mentem hálni Sövénységre. 24. Holdvilágra. 25. Hosszúaszóra. 26. Keresztelték Csanádon a Bánfi György uram leányát, Bethlen leánytól valót. 27. Mentem hálni Fejérvárra. 28. 29. Ott mulattam. 30. Mentem ebédre Enyedre, hálni Magyar Czesztvére Mikes uramhoz.

Julius. 1. Mentünk az urakkal ebédre Tordára, hálni Kolozsvárra. 2. Temettük el a szegény Rédei Ferencz uramot a Farkas utcza templomban. 3. Ott mulattunk. 4. Ebéd után kimenvén háltam, az apahidi határon. 5. Ebédre mentem Bánffy Farkas öcsémhez Bonczidára, hálni Dézsre. 6. Ebédre Csicsó

Kereszturra, vacsorán voltak nálam Torma Kristóf és Miklós uramék. 8. Mentem hálni Czegébe Wass György uramékhoz. 9. Ebéd után mentem Bonczidára, a Bánffy Farkas öcsém házához hálni. 10. Mentem ebédre Septérre, a leányomat, Anniskát látni Szikszai György sógorhoz, ebéd után mentem Rücsre. 11. Mentem hálni Maros Kereszturra. 12. Mentem Kórod Szent Mártonba. 13. Mentem Egrestőre s kértem meg a Mihács Mihály leányát, Boriczát, Cserei Zsigmond öcsémnek, ott jó választ adának s jól is tartának, jöttem vissza Szent Mártonba. 15. Jöttek a commissáriusokból egy néhányan a zágori és solymosi határnak eligazítására, de re infecta csak elmentenek. 16. Megindulván Szent Mártonból, mentem hálni Nagy Szöllösre. 17. Fiátfalvára. 18. Ebédre Kaczára, hálni a Kustály patakába. 19. Ebédre Hidvégire. 25. Mentem Szepsi Szent Györgyre a székbe. Akkor adták meg az urunk ő nga commissióját a Husztba menő gyalogok felől. 27. Irtam ki a gyalogokat, kik menjenek el Husztra. 28. Volt nálam vacsorán Bethlen Miklós uram. 29. Volt nálam Mikes Kelemen uram.

Augustus. 12. Jött Mikes Pál uram hozzám. 14. Indultam meg Hidvégiről, mentem hálni Vargyasra Daniel István uramhoz. 15. Mentem hálni Kaczára. 16. Fiátfalvára. 17. Érkezett meg urunk ő nga parancsolatja hozzám, hogy az hadakat felvigyem a Kapucsi basa eleiben; ebéd után megindulván, mentem hálni Sövényységre. 18. Hidvégire. 21. Mentem ebédre Bodfalvára, ebéd után a nemességet mustráltam meg, mentem hálni Hidvégire. 22. Éjszaka érkezék hírem, hogy érkezik a követ. 23. Mentem a hadakkal ebédre Vidombákra, onnan Rozsnyóra, holott már a követ meg is szállott vala, szemben lévén a követtel, mentem a szállásra. 24. Ott mutatta Nagy István uram, Rozsnyón lévén, a követet; ez a követ hozott ifjú botos zászlót. 25. Mentünk Brassóba nagy pompával és sok lövések alatt. 26. Mulattunk Brassóban. Akkor jött Gerőfi György uram, a követ eleibe hozván az urunk ő nga hintóját, a török követ alá. 27. Elbocsátván a hadakat, házakhoz mentem, ebéd után Hidvégire. 30. Indultam Hidvégiről, mentem hálni Kőhalomba. 31. Fiátfalvára.

September. 4. Kezdettem a templom felett való tornác-hoz Fiátfalván. 14. Indultam meg Fiátfalváról, mentem hálni a nagyekemezői rétre. 15. Ebédre Hosszuaszóra, hálni a karácsonfalvi rétre. 16. Ebédre Fejérvárra. 18. Jöttek az ország hadai ¹⁾ a fejérvári rétre a váradjai hidhoz, holott seregben állatván őket az ut két felin, egy felől a székelységet, más felől a vármegyét, azután ifjú urunkot, második Apafi Mihály

¹⁾ Mintegy 12,000 ember. Erd. országgyűl. Eml. XVIII. köt. 25. 1.

ő ngát, az ország házába az urak és főrendek összegyűlvén le kérék az édes atyjától s anyjától, a mi kegyelmes urunktól s asszonyunktól, az ország közti aláhozván ő ngát, ott az egész ország vivát kiáltással aplaudala ő ngának, onnan ő ngát ismét felkísérők urunkhoz és asszonyunkhoz ő ngokhoz. Azután ebédet éven, alá kísérők ő ngokat az templomba, holott könyörgés lévén, ujabban felkísértük ő ngokat. Annakutánna szekérre ültetvén ifjú urunkat, magunk lovakra ülvén, nagy pompával vittük ki a mezőre, holott sátorot készítvén, idein ő ngát bevittük a sátorba. Ott várta ő nga a török követet. Az török követ elérkezvén, ifjú urunk kiment a sátorból és a követ leszállván a szekérről, oda jöve, a császártól küldött kardot derekára köté ifjú urunknak, a botot kezébe adá, a süveget fejében tevé és a zászlót is megmutatá, praesentálá. Azután szekérben ülvén a követtel együtt, mely szekérben ült Haller Pál uram s Naláczai István uram is, úgy mentünk vissza Fejérvárra. A hintó előtt vivén a császár küldte kardot Kálnoki Farkas uram, a botot jobb felől, a zászló mellett, Kemény János uram, balfelől a süveget Mikes Mihály öcsém. Bemenvén Fejérvárra, mindjárást mentünk fel mind ifjú urunkkal ő ngával, mind a követtel urunkhoz ő ngához, holott megkaftánozván, elsőbben a követ urunkat ő ngát, azután ifjú urunkat, azután renddel az urakat s megadván urunk ő ngának a császár levelét. Azután szállására bocsátván a törököt, vacsorán voltam az ő nga asztalánál, holott is mulatott ő nga velünk. 19. Vendégelte meg ő nga a törököt, de nem ivott viznél egyebet. 20. Vendéglette meg urunk ő nga az ország elsőbb rendeit ágyúlövések alatt.¹⁾ 21. Indultam el estve felé Fejérvárról, mentem éjszaka Hosszuaszóra, ott találtam Mikó István és Wass György uramékat.²⁾ 22. Mentünk ebédre mind együtt Nagy Ekemezőre, hálni Szent Lászlóra. 23. Ebédre Segesvárra, onnan megindulván, váltunk el egymástól, Mikó uram ment Héjasfalvára, én mentem Fiátfalvára. 26. Virradólag adott Isten feleségemnek egy kis leányocskát, kit Isten ő felsége maga dicséretire neveljen.

October. 2. Kezdettem Fiátfalván a szürethez. 4. Elvégeztem a szüretet, lett ötszázkilenczvenhárom veder bor rajta. 5. Jött rám a lábamban a köszvény. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. Ezekben a feljegyzett napokban mind a köszvény kinozott. 26. Indultam Fiátfalváról, mentem hálni Nádasra. 27. Kórod

¹⁾ II. Apafi Mihálynak a fejedelemségbe való beigtatásáról s ezzel kapcsolatos ünnepélyekről érdekesen és nagy részletességgel ír Czegei Vass György naplójában. Kiadta Nagy Gyula. Magyar Tört. Emlékek. II. oszt. XXXV. köt. 38—43. 1.

²⁾ Czegei Vass szerint együtt indultak Fehérvárról. I. m. 43. 1

Szent Mártonba. 28. Maros Kereszturra. 29. Saliba. 30. Hálni Balázsfalvára. 31. Fejérvárra.

November. 1. Jött bé a Kapucsi basa császár levelével Fejérvárra, a ki azért jött, hogy az ország küldjön buzát, árpát, kölest az adóért Budára. 2. Lött szemben a fejedelem ő nga a Kapucsi basával. 3. Jött bé Teleki uram Fejérvárra. 5. Temettük el Topheus Mihály nagy lelkű püspök testét, kinek temetésén a fejedelem ő nga személy szerint jelen volt, mint az templomban. 6. Beszélgetett urunk ő nga az urakkal, mit kell cselekedni a császár parancsolatjára, mely ez volt, hogy buzát, lisztet, árpát, kölest bizonyos számmal küldjön ő nga Budára s az adóba béveszi, de az urak az ország nélkül nem akartak hozzá szólni, hanem tetszett, hogy ő nga ad 6-tum Decembris convocáltassa az országot Fejérvárra. 7. Vendégelte meg a zászlót, botot hozott Kapucsit ő nga, az nap válassza is lött. Indultam az nap Fejérvárról, mentem hálni Enyedre. 8. Ebédre Földvárra Daniel Péter uramhoz, hálni Oláh Ludasra. 9. Hálni Rüksre. 10. Szabédra. 11. Maros Vásárhelyre a sokadalomba. 12. Jöttem vissza Rüksre. 20. Indultam Rüksről, ebédre Maros Kereszturra, hálni Kórod Szent Mártonba. 21. Mentem hálni Fiátfalvára, holott találtam Béli Dávid és Mikes Pál uramékat. 23. Mentenek el jó reggel. 24. Ebéden betegedtem meg Fiátfalván, úgy annyira, hogy senki nem gondolta, hogy többször felkeljek abból a nyavalyámból. 28. Jött hozzám a sepsi notárius Fiátfalvára, Szonda István.

December. 13. Jött látnom, Gábor Deák uram. 15. Jött Mikó István uram látnom több emberséges emberekkel együtt. 25. Volt karácson napja.

És így mulék el ez esztendő, mely igen meddő volt, noha a bor nagyon termett volt néhol-néhol, de ideje korán elrothadt, a buza fél részint eresztett mint máskor, én pedig igen beteges voltam, az úr Isten szabadítson nyavalyáimtól, amen.

Anno 1685.

Januarius. 1. Nékem igen betegesen köszöne bé ez új esztendő, a mint hogy betegen bucsuzék el az ó esztendő. 12. Indítottak Hidvége felé, mentem hálni Mikvásárra. 13. Ebédre Bölönbe, hálni Hidvégire. 18. Jött feleségem Hidvégire haza. 19. Jött Teleki uram, Apáczára küldöttem a fiamat eleiben, ebédet ött Bodfalván, oda is gazdálkodtam, a mivel lehetett, hálni ment Hermánba. 21. Ebéden ott volt, ment hálni Prásmárra. 27. Mentem eleibe a commissáriusoknak, mentem Doboly alá, kísértem Szent Iványba, hálni mentem Uzonba. 28. Estve felé kezdettem a mustrához.

Februarius. 1. Mentem jó reggel Szent Iványba, hálni

mentem Várhegyre. Jött a feleségem Várhegyre ebédre. 3. Mentem jó reggel Alsó Csernátonba, akkor kezdettek a mustrához. 5. 6. 7. Ebédig mind mustráltak, ebéd után törvényt tettek. 8. Ebédig törvényt tettek, ebéd után mentenek Torjára Apor István uramhoz, én mentem Várhegyre. 9. Mentenek Szent Lélekre, ott is törvényt tettek. 9. Mentenek felestököm után Csikban. 14. Mentem Brassóba, estvére haza jöttem. 19. Ment feleségem Fiátfalvára, én is mentem hálni Veledénybe. 20. Mentem hálni Fogarasba. 21. Mentem udvarhoz. 22. Voltam a gyűlésben. 25. Jött a praesidens bé, mivel commissarius volt. 28. Holt meg Bánffy Dénesné Nádason.

Martius. 1. Holt meg Csákiné, az öreg.¹⁾ 3. Holt meg Vayné asszony éjszaka tíz órakor. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. Ezekben a napokban voltunk Fogarasban, alá s feljárván udvarhoz, de semmit nem végeztünk. 26. Indultam meg Fogarasból, mentem hálni Seligstadtra. 27. Mentem Szász Kézdre. 28. Mentem ebédre Fiátfalvára. 29. 30. 31. Mulattam Fiátfalván.

Aprilis. 3. Indultam Fogarasba urunk parancsolatjából a consultatióra, mentem hálni Mesére. 4. Szász Sárosra. 5. Mentem jó reggel Fogarasba. 12. Indultam meg Fogarasból tizenkét órakor, mentem hálni Szászhalomba. 13. Fiátfalvára, ott találtam Kendefi Mihály öcsémet. 14. Indultam Kendefi Mihály öcsémmel, velem lévén feleségem is, Olosztelekre, mentem hálni Benébe. 15. Hálni Felső Rákosra. 16. Mentem Olosztelekre. Akkor kértem meg Daniel Judit hugomasszonyt Kendefi Mihály öcsémnek, s ide adták, meg is esküdtek, ott vigan lakván az nap. 17. Ott mulattam, hálni mentem Somborra, ott maradott az öcsém, Kendefi Mihály. 18. Mentem ebédre Erkedre, hálni Fiátfalvára. 27. Mentem hálni Segesvárra. 28. Kórod Szent Mártonba. 30. Mentem Jobbágyfalvára Tóth Mihály sógorhoz.

Majus. 1. Mentem Mikházára. Az nap hozták oda a Csákiné asszonyom testét, s az nap temettük el mindjárt a klastromba, mentem hálni Havasdra. 2. Fiátfalvára. 4. Jött hozzám Medgyesről Nemes János. 7. Indultam cselédestől haza Hidvége felé, mentem hálni Kaczára. 8. Nagy Ajtára. 9. Ebédre Hidvégire. 11. Mentem hálni Hőltövénybe. 12. Sárkányba. 13. Ebédre Fogarasba. 17. Fogarasból megindulván, mentem hálni Perzsányba. 18. Hidvégire. 24. Mentem hálni Szent Péterre. 25. Fogarasba. 26. 27. 28. Voltak holmi discursusok. 29. Kezdettünk a havasföldi boérokkal az diplomához, mihelyt nem mi, hanem ők sollicitálták. 30. Azon töltöttük az időt. 31. Prédikáció után hasonlóképen.

¹⁾ Csáki Istvánné, Mindszenti Krisztina.

Junius. 1. Végeztük el a diplomát. Az nap délután három órakor mentem Fogarasból a Komana és Kucsuláta között való rétre hálni. 2. Ebédre Mogyorósra, hálni Hidvégire. 10. Volt pünköszt napja. 12. Ebéden sokan lévén nálam, ebéd után mentem Kilyénbe hálni. 14. 15. 16. 17. Voltam Várhegyen. 18. Mentem ebédre Gidófalvára Szonda Tamás uramhoz, hálni Hidvégire.

Julius. 2. Kezdettem a kapáláshoz. 15. Indultam Fejérvárra urunk ő nga parancsolatjából, mentem hálni Dakra. 16. Segesvárra. 17. Nagy Ekemezőre. 18. Ebédre Hosszúaszóra a magam házamhoz, hálni a bocsárdi rétre. 19. Ebédre Fejérvárra. 21. Beszélgettünk holmiról és rendelést tettünk. 23. 24. 25. Ezekben a napokban tanácskoztunk arról, miképen tudnók kikeresni ez hazában az Isten és természet ellen élő fertelmes embereket. Ebéd után indultam Fejérvárról, mentem Hosszúaszóra. 26. Mentem hálni Balázstelkére. 27. Kórod Szent Mártonba. 28. Hálni Hétúr mellé. 29. Ebédre Fiátfalvára. 30. Mentem hálni Sz. Ugrára. 31. Hidvégire.

Augustus. 7. Mentem Kilyénbe ebédre, hálni Várhegyre. 10. Jöttem Hidvégire. 12. Küldöttem el az ácsok után Brassóba. 20. Jöttek el az ácsok. 21. Fogtanak a félben hagyott munkájokhoz, a szarvazathoz. 24. Ment el a kőmives tőlem. 30. Adtam el a mostoha lányimat férjnek, Klárát Béli Dávidnak, Évát Mikes Pálnak. 31. Indultam a táborra Kolozsvárhoz, mentem ebédre Köpeczre a hadakhoz. feleségem is addig jött velem, hasonlóképen Béli Dávid és Mikes Pál uramék, mentem hálni Somborra, az hadak quártélyokra.

September. 1. Mentem Erkedre, holott az falnagyt is, mivel bort ebédre nem adott, meg kellett vernem, hálni mentem Fiátfalvára. 2. Mentem hálni Kórod Szent Mártonba. 3. Mentem ebédre Maros Kereszturra, hálni Csapóra. 4. Mentem Radnótra udvarhoz, ott is marasztottak ebédre, hálni mentem a hadakkal együtt Keménytelkéhez. 7. Kezdett a hideg vesztegetni. 13. Jött Wass Györgyné leányom látnom. Jött hozzám Nemes János fiam, jött Bánffy Farkas uram is látnom. 16. Ment el Wass György uram feleségéstől. 20. Gazdálkodott Gyerőfi uram valami fejér czipóval és két ónpalaczk borral.

October. 1. Mentem igen betegen a Mikola Zsigmondné asszonyom teste koporsóba való tételére, onnan mindjárt mentem a táborra. 17. Indultam meg a táborról, ott hagyván a velem való vitézeket, mentem hálni Méhesre Wass György fiam házához. 18. Ebédre Rücsre a magam házához, hálni Maros Kereszturra a magam házához. 19. Ebédre Kórod Szent Mártonba, ott is találtam feleségem. 20. Ebédre Héder-

fájára Daczó János uramhoz, hálni Alsó Bajonra. 21. Ebédre Hosszúpatakra, hálni Hosszúaszóra. 22. Mihálczfalvára. 23. Jó reggel Fejérvárra. 25. Betegedtem meg Fejérvárt. 26. Hivatam az doctort. 29. Jött feleségem Hosszúaszóról Fejérvárra megértvén betegségemet. 31. Adtanak kristirt, mely semmit nem használt.

November. 6. Kezdettem felkelegetni a házba. 10. Kezdettem a külső házba Fejérvárt kemenczét rakatni. 12. Indultam meg Fejérvárról, igen megnehezedvén feleségem, ebéden voltam Mihálczfalván, hálni mentem Balázsfalvára. 14. Ebédre vittem feleségemet Hosszúaszóra. 19. Ment a fejedelem ebéd után el Hosszúaszóról, holott is én kísértem ki az táborból, velem lévén a hosszúaszói nemesek is. 21. Indultam meg feleségemmel, a szekérben ágyat vettetvén, vittem el Hosszúaszóról, ebédre mentem Mikeszászára, hálni Nagy Ekemezőre. 22. Ebédre Paratélyra, hálni Holdvilágra. 23. Hajnalba elküldtem Holdvilágról feleségemet, magam ott maradtam. 27. Hozták a híret, hogy Csáki László mind háromszázad magával Zilah mellett hált, nem tudják mit akart; most masirozunk. 28. Megindultam Ebesfalváról, ebéd után mentünk Berethalomba a fejedelemmel együtt. 29. Ebéd után mentünk igen estvén Ujegyházra. 31. Mentünk ebéd után Szebenben.

December. 1. Semmi bizonyosat Csáki felől nem hallhatunk. 4. Jött feleségemtől emberem útjából, Felső Rákosról. 5. Visszaküldöttem azon emberemet. 8. Küldöttem feleségemhez Antos Györgyöt. 16. Küldöttem Szabó Zsigmondot haza Hidvégre. 19. Indultam Szebenből Istenem segedelméből és ő nga, a méltóságos fejedelem bocsátásából Hidvége felé, mentem hálni Szent Ágotára. 20. Garatra. 21. Ebédet szekerem ettem, hálni mentem Hidvégre. 27. Mentem Kilyénbe Mikes Pál urammal együtt, onnan Várhegyre. 28. Mentem Rétyre a Háromszék gyűlésire. 29. Uzonba Béli Dávid uramhoz ebédre, hálni Hidvégre. Akkor hozták hozzám Brassóból az urunk ő nga commissióját, hogy ad ultimum Szebenbe menjek. 31. Indultam Szeben felé, mentem hálni Veledénybe.

És így tölt el ez esztendő is, melynek a végében Isten igen meglátogató országunknak némely részeit és a német hadaknak quartélyozásával a mi bűneinkért. Ez esztendőben szerte mindenütt igen savanyú borunk lón, hogy nem emlékezünk reája, mikor lett volna ez országban mindenütt olyan savanyú borunk; a búzánk is helylyel-helylyel a hó miatt igen elveszett, de mégis esztendőre való búzát adott Isten ő felsége.

Anno 1686.

Ur Isten ez új esztendőben vond meg a te mi ellenünk nyújtott karodat és a te ostorozásodat fordítsd áldásodra minékünk, tegyed mindenfelé áldásodat bővséggé minékünk, hogy tenéked örökkön örökké áldást tulajdonítsunk és a te nevednek felmagasztalást, amen.

Januarius. 1. Ebédet öttem Vadon, mentem hálni Kerczre. 2. Mentem Kastenholczra. 3. Mentem jó reggel Szebenbe, Teleki Mihály uram is akkor jött bé. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. Jött az új fővezértől követ Drinápolyból urunkhoz. ő ngához. 17. Bocsátotta el urunk ő nga a török követet. 18. Ment el a török követ Nagy István urammal. 19. Ment Gyulai Ferencz uram el Szebenből Karaffához, ebéd után ugyanaz nap jött Serdeltől török követ urunkhoz Nándorfehérvárról. 31. Indultam Szebenből feleségem betegségére nézve, mentem hálni Kürpödre.

Februarius. 1. Mentem hálni Sibergre. 2. Mentem hálni Apáczára, oda jött a fiam, Nemes János Torma Ferenczczel együtt. 3. Mentem haza Hidvégire, a fiam ment Ürmösre a Maurerné asszonyom temetésire. Én betegen találtam a feleségemet és Mikes Pálné leányomat. 17. Mentem hálni Kilyénbe. 18. Mentem Rétyre a Háromszék gyűlésibe, ebédet ettem Várhegyen, hálni mentem Imecsfalvára Imecs Tamás uramhoz. 19. Mentem Gelenczére a Csoma Zsigmondné jószága végett, onnan hálni jöttem Uzonba Béli Dávid fiam uramhoz. 20. Mentem Hidvégire. 26. Volt húshagyó kedd. 27. Jött hozzám Mikes Pál uram a fiammal, Nemes Györggyel és Torma Sámuellel együtt.

Martius. 1. Indultam Szeben felé Isten segedelméből urunk ő nga parancsolatjából, mentem hálni Apáczára Mikes Pál urammal. 2. Hálni Sibergre. 3. Jött az ő nga levele szintén mikor megindultam, mentem hálni Szent Ágotára. 4. Ujgyházra. 5. Szebenbe. 12. Mentenek el Gyulai és Daniel István uramék Szathmárra Karaffa generál uramhoz. 14. Mentenek ebéd után az urak Kolozsvárra a deputatus főrendekkel együtt. 15. Jött meg Jaksi az étékfogó Bécsből, a fiam is, Nemes János akkor jött meg Beszterczéről.

Aprilis. 1. Betegedtem meg Szebenben. 11. Jött levelünk, hogy az urak megjönnek Kolozsvárról, én az nap költem fel az ágyamból. 12. Jött meg Teleki uram Kolozsvárról. 17. Volt husvétnapja. 18. Jött feleségem Szebenbe. 22. Állott bé Szebenbe a gyűlés.

Majus. 2. Holt meg estve a Kemény Jánosné asszonyom leánykája a Teleki Mihály uram szállásán. 3. Tötték ebéd után koporsóba. 7. Bomlott el a gyűlés. 8. Ment feleségem

Szebenből betegen Mikes Pál urammal együtt. 10. Ment el Haller Pál uram. 11. Jött meg Kabos uram Jófőről. 28. Jött Bethlen Miklós uram a német követtel meg, ugyanaz nap jött estvére bé Bálintit urammal a német követ is a német táborról. 29. Lőtt urunk ő nga is a német követtel szembe. 30. Vendéglette meg ő nga a német követet, válaszsza is lőtt. Jósika az nap ment el a szerdálhoz. 31. Ment el a német követ; Bethlen Miklós uram is és Mikes Pál uram akkor mentenek el a követtel együtt a követségre a generálhoz, kiknek útját áldja meg Isten ő felsége.

Junius. 1. Jött meg Balázsházi, az étekfogó, a portáról. Ment Keresztesi Sámuel uram a török követ eleibe. 2. Jött bé a török követ Szebenbe. 7. Igen rosszul kezdettem lenni. 8. Kezdettem feküdni. 9. 10. 11. 12. 13. 14. Ezekben a napokban mind feküdtem. 15. Felköltem a szállásomon a házban. 17. Jött meg Bethlen Miklós uram a német generáltól. 19. Jött meg Büdeskuti uram Bécsből a követtel. 25. Jött feleségem ki Szebenből.

Julius. 7. Szállott a német tábor Keresztény Szigetihez. 8. Verték fel a labonczok ¹⁾ azt a tábort, a melylyel Gyulafi László uram volt hajnalban itt Hanersdorfnál. 9. Hala meg szegény Mikes István uram itten tizenegy órakor. 11. Ment el a német tábor Verestoronytól, mentenek Vizakna felé. 13. Szállottanak a hosszúaszói buzába. 14. Ott voltak. 15. Mentenek Medgyes felé. 19. Indult feleségem Béldi Dávid urammal együtt Hidvége felé. Tizenegy órakor délben jött meg Inczédi uram.

Augustus. 22. Végződött el a gyűlés Szebenbe. 23. Indultam Isten kegyelméből Szebenből haza felé, mentem hálni Szent Ágotára. 24. Fiátfalvára. 25. Kaczára. 26. Hidvégire.

September. 3. Mentem ebédre Kilyénbe, hálni Várhegyre. 4. Voltak nálam a kézdi birák. 5. Mentem a Háromszék gyűlésibe Maksára. Mentem onnan egynehány becsületes emberrel vacsorára Várhegyre. 7. Mentem Zágonba. 8. Maksára a Gyulainé asszonyom temetésire. 10. Mentem hálni Kilyénbe. Hozák Béldi Dávid betegségét. 11. Ment feleségem Uzonba, én jöttem Hidvégire ebédre. 17. Jött feleségem Hidvégire. 19. Mentem feleségemmel Brassóba. 20. Haza jöttem. 22. Indultam Fogarasba, mentem hálni Hőltövénybe. 23. Mentem hálni Fogarasba. 26. Kezdődött a consultatio. 29. Végeződött el a consultatio. Indultam ebéd után haza, virradtig érkeztem Hidvégire.

October. 1. Ment feleségem ebédre Köpeczre, hálni Som-

¹⁾ Csáki László hadai.

borra. 2. Ment Fiátfalvára. 3. Indultam a szüretre, mentem hálni a kőhalmi rétre. 4. Fiátfalvára. 6. Mentem feleségemmel ebéd után Segesvárra. 7. Ebédre Holdvilágra, hálni Nagy Ekemezőre. 8. Ebédre Hosszúaszóra. 9. Kezdettem Isten akaratjából Hosszúaszón a szürethez. 14. Végeztem el a majorság szüretét Hosszúaszón. 16. Mentem Hosszúpatakra hálni. 17. Kezdetek a szürethez, noha már lopva sokat szűrtek volt. 19. Mentem Hosszúpatakról Hosszúaszóra ebédre. Úr Isten áldd meg ez mostani szüretünket mind egészséggel, békességgel reménységünk felett. 20. Ebéd után indultam Fejérvár felé a gyűlésbe, mentem hálni Szent Imrére, velem lévén Imecs Tamás és Bernád Ferencz uramék. 21. Mentem igen jó reggel Fejérvárra. 22. Jöttenek sokan Fejérvárra s akkor kezdődött a gyűlés.

November. 2. Mentem Vinczre, ismét visszamentem. Az nap indult Sárosi János uram a fővezérhez a hun tanálja. 6. Bomlott el az ország gyűlése ebéd előtt, de a deputátus urak és főrendek ott maradtanak. 11. Ment a lengyel követ, a ki még Szebenben volt. 14. Indult Macskási Boldizsár uram Lengyelországba követségbe a királyhoz.¹⁾ 20. Voltanak nálam Toroczka Péter, Budai János, brassai bíró Flistik Mihály és Kabos Gábor uramék. 21. Jött Fejérvárra a német követ Karaffa uramtól. Az nap volt a Naláczi Lajos uram lakadalma Toldalagi uram leányával. 22. Volt szemben a fejedelem a német követtel ebéd előtt. 25. Vendéglette meg urunk ő nga a német követet. 28. Indultam követségre Szathmárra,²⁾ mentem ebédre Hosszúaszóra, hálni Tatárlakára. 29. Mentem hálni Maros Kereszturra. 30. Elekesre.

December. 1. Ebéd után mentem Madarasra, Bálintit Zsigmond uram is velem volt. 2. Mentünk ebédre Nagy Nyulasra, hálni Somborra. 3. Ebédre Czegébe Wass György fiam uramhoz, ott is háltunk. 4. Szamosújvárra, hálni Dézsre, ott egyeztünk meg a németekkel

TÓTH ERNŐ.

¹⁾ E követségre vonatkozó okmányokat lásd Erd. országgyűl. Eml. XVIII. köt. 60—68. l. Macskási két jelentését. U. o. 83—85. l.

²⁾ Karaffa azt kívánta, hogy Huszt, Kővár és Somlyó adassék át a német hadaknak. Előzőleg hadai már előzőnlötték a részeket. Ezért küldi az ország naplóírókat és Bálintit Zsigmondot követségbe. — Lásd Erd. országgyűl. Eml. XIX. köt. 5. és 80. ll.

OKLEVELEK

A KEGYÚRI JOG TÖRTÉNETÉHEZ.

1508—1521.

Perényi Imre nádor, Abaujmegye örökös főispánja Ulászló király kívánságára lemond a jászói prépostság fölötti kegyuraságáról; helyette a Baranya-megyei Szent-Háromság-apátság kegyuraságát nyeri. Kelt Budán, 1508. május 29.

Nos Emericus de Peren comes perpetuus comitatus Abaujvariensis regni Hungarie palatinus et iudex Comanorum memorie commendamus per presentes. Quod Nos, cum ex pio serenissimi principis domini Wladislai dei gracia regis Hungarie et Bohemie etc. domini nostri graciousissimi ortatu liquido intellexissemus, eundem non in detrimentum quidem, immo potius ad commodiorem quandam ecclesie ipsi utilitatem conducendam, certisque aliis rationabilibus ex causis, ius illud nostrum patronatus, quod hactenus ex benivola eiusdem domini nostri regis donacione et collacione alias videlicet in ecclesia conventuali de Iazo, in prepositura, ut puta, eiusdem ecclesie prefatus dominus noster rex de gracie ipsius sue regie plenitudine, in recompensam eiusdem et pro iure huiusmodi nostro patronatus similiter ius suum patronatus, quod ipse instar ceterorum regum Hungarie in monasterio sancte Trinitatis in comitatu de Baronya fundato, eiusdemque abbacia haberet, nobis perpetuo dedit, aliis denique eciam suis donariis multo uberius eoque multo liberalius nos providit et condonavit. Volens igitur ipsius domini nostri regis desiderio fideliter obtemperare eiusque voluntati cum omni fidei sinceritate morem gerere, bona ac matura in nobis deliberacione prehabita, totum et omne huiusmodi ius nostrum patronatus, quod nos in predicta ecclesia conventuali de Iazo eiusque prepositura hucusque habuimus et tenuimus, eidem, ut puta, iuri nostro de cetero totaliter et integre rennuentes et renunciantes ex nunc, annotato domino nostro regi una cum litteris suis donacionalibus exinde confectis perpetuo et in evum remisimus et resignavimus, manibusque suis regiis effective assignavimus, immo remittimus et

resignamus ac perpetuo manibus eiusdem assignamus pleno cum effectu. In cuius rei robur, perpetuamque firmitatem presentes literas nostras patentes impressione sigilli nostri consignatas et communitas duximus memorato domino nostro regi concedendas. Datum Bude feria secunda proxima post festum beati Urbani pape. Anno Domini millesimo quingentesimo octavo. (Eredetije Kassa város titkos levéltárában, patronatus, C., no. 60., papir, belül pecsét.)

Bakócz Tamás esztergomi primás Szathmári György pécsi püspök jelöltjét, Bálint, jászói plébánost, jászói prépostságában megerősíti. — Kelt Budán, 1508. június 17.

Thomas miseracione divina tituli sancti Martini in montibus sacrosancte romane ecclesie presbiter cardinalis Strigoniensis ac patriarcha Constantinopolitanus, primas Hungarie et apostolice sedis legatus natus, nec non summus aule regie maiestatis cancellarius etc. dilecto nobis in Christo honorabili magistro Paulo de Iazow plebano eiusdem loci salutem et paternam in domino benedictionem. Vite et morum honestas aliaque laudabilia probitatis et virtutum merita, super quibus apud nos fidedigno commendaris testimonio, exigunt, ut ad ea libenter intendamus, per que tui honoris proveniat incrementum et ecclesia, cui preficeris, tua providencia in observancia religionis feliciter in domino gubernetur. Sane prepositura ecclesie de Iazow ordinis Premonstratensis iurisdictionis nostre spiritualis Strigoniensis nunc per mortem reverendi condami domini Ladislai de Waya episcopi Nicomediensis, ipsiusque prepositure commendatarii ac ultimi, veri et legitimi possessoris eiusdem, de iure et de facto vacans, ad quam reverendissimus in Christo pater dominus Georgius episcopus ecclesie quinqueecclesiensis, secretarius cancellarius regius auctoritate iuris patronatus sibi per regiam maiestatem in hac parte concessi, tuis meritis exigendo, te elegit et nominavit ac ad confirmandum presentavit et per eundem pro tui parte fuimus debita cum instantia petiti, ut tibi ad effectum gracie huiusmodi opportune providere ac electionem et nominacionem prefatas de te modo premissis ad dictam preposituram factas admittere, nec non de eadem tibi auctoritate nostra ordinaria et legacionis nate providere teque in ipsa prepositura ac iuribus et pertinenciis eiusdem legitime instituere et confirmare dignaremur. Nos igitur petitionibus huiusmodi inclinati scilicet et virtutibus ac meritis tuis prefatis pensatis, electionem, nominacionem et presentationem prenotatas de te, ut prefertur, factas benivole admittentes, tibi predicta nostra auctoritate iam fatam preposituram duximus conferendam et de eadem providendum, tenoreque presen-

cium conferimus et providemus ac te in ipsa prepositura iuribusque et pertinenciis eiusdem canonice instituimus et in dei nomine confirmamus, nec non honorabilem magistrum Salathielem de Thorda, archidiaconum Zoliensem, et canonicum annotate ecclesie nostre Strigoniensis, procuratorem tuum legitimum per birreti nostri capiti suo impositionem investimus, curam et omnimodam administracionem eiusdem prepositure, iuriumque et pertinenciarum eiusdem in spiritualibus et temporalibus tibi plenarie comittentes, ita tamen, quod infra tempus a iure statutum habitum religionis predictae suscipere tenearis, recepto eciam ab ipso procuratore tuo nomine tuo iuramento corporali ad sancta dei evangelia manibus suis facta prestito, quod nobis et nostris successoribus archiepiscopis ac nostris et eorum vicariis pro tempore constitutis fidelis et obediens eris nunciisque et visitoribus ad te forsan divertendis abedienciam debitam exhibebis; quodque bona, iura et res dicte prepositure non alienabis neque distrahes, sed alienata et distracta, si que forent, ad ius et proprietatem eiusdem recuperabis et restitues tuo posse. Quocirca deo devotis religiosisque fratribus in conventu eiusdem prepositure residentibus ceterisque omnibus et singulis subditis eiusdem prepositure tam scilicet ecclesiasticis quam secularibus in virtute sancte obediencie harum serie firmiter precipiendo committimus et mandamus, quatenus statim visis presentibus, te vel tuo nomine precipientem tuum legitimum, servato de iure servandum in et ad corporalem, realem et actualem possessionem dicte prepositure recipere et admittere tibi que reverenciam et obedienciam debitas exhibere, nec non de universis fructibus, redditibus, proventibus iuribusque et obversionibus eiusdem prepositure, quantum in eis fuerit, respondere et responderi facere debeant et teneantur locis debitis et temporibus semper opportunis. In quorum omnium et singulorum premisorum fidem et testimonium presentes literas nostras exinde fieri nostrique sigilli fecimus appensione communire. Datum et actum Bude, in domo habitacionis nostre, sub anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo octavo, indictione undecima, die vero decima septima mensis Junii, hora terciarum vel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Julii divina providencia pape anno quinto, presentibus ibidem nobilibus Francisco literato de Zathmar, Gregorio Ipolthfy de Ipolthfalwa et Georgio de Monozlo cubiculariis familiaribusque nostris testibus ad premissa habitis et requisitis.

Stephanus de Olazy secretarius.

(Eredetiye Kassa város titkos levéltárában, patronatus, C. no. 61. hártya, pecsét hiányzik.)

Ulászló király meghagyja a jászói prépostság összes alattvalóinak, hogy a György püspöktől kinevezett Jászai Pál mestert igaz prépostjuknak ismerjék el s neki mindenben engedelmeskedjenek. Kelt Budán, 1508. június 17.

Commissio propria domini regis.

Wladislaus dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. fidelibus nostris universis et singulis, iudicibus et iuratis ceterisque civibus et incolis, populis et iobagionibus ubivis in bonis possessionibus prepositure de Iazow constitutis et commorantibus salutem et gratiam. Quia fidelis noster reverendus in Christo pater dominus Georgius episcopus quinqueecclesiensis, cancellarius noster etc. preposituram illius ecclesie de Iazow, vigore iuris patronatus sui per maiestatem nostram sibi in hac parte concessi venerabili magistro Paulo de Iazow plebano de eadem Iazow, simulcum omnibus iuribus et bonis temporalibus eiusdem prepositure contulit, fidelitatibus igitur vestris harum serie firmissime mandamus, quatenus a modo deinceps ad prefatum dominum Georgium episcopum tamquam patronum vestrumet illius prepositure, ad dictumque magistrum Paulum veluti prepositum et dominum vestrum terrestrem audire et attendere atque recognoscere, eisdemque in omnibus licitis et consuetis, nec non in his, que vobis mandaverint, parere, obedire et optemperare, modis omnibus debeatis et teneamini, et aliud facere nulla ratione presumptis, presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Bude sabbato proximo post festum beatorum Viti et Modesti martirum. Anno domini millesimo quingentesimo octavo.

(Eredetije Kassa város titkos levéltárában, patronatus, C. no. 62; papir, belül ép pecsét.)

II. Gyula pápa felhatalmazza Szathmári György püspököt a jászói monostor megreformálására. Kelt Rómában, 1511. febr. 6.

Julius episcopus servus servorum dei venerabili fratri Georgio episcopo quinqueecclesiensi salutem et apostolicam benedictionem. Ad ecclesiarum et monasteriorum omnium statum salubriter gubernandum iuxta pontificalis officii debitum, quantum cum deo possumus, intendentes ad eorum reformationem, cum ea deformata sentimus, partes apostolice sollicitudinis libenter adhibemus. Cum itaque, sicut nuper ad audienciam nostram nonnullorum fide digna relatorum pervenit monasterium per prespositum gubernari solitum Sancti Johannis cisterciensis (*sic!*) ordinis, Strigoniensis diocesis, multipliciter in spiritualibus et temporalibus non parvum deformatum existat, in religionis vilipendium perniciosum quoque exemplum

et scandalum plurimorum, Nos, qui hodie cum charissimus in Christo filius noster Wladislaus Hungarie rex illustris, ad quem iuspatronatus et presentandi personam idoneam ad dictum monasterium, seu illius prepositatum (*sic!*), dum pro tempore vacabit, ex speciali sedis apostolice privilegio, cui eatenus derogatum non erat, pertinebat iuspatronatus et presentandi huiusmodi, tibi quoad viveres et post decessum tuum dilectis filiis consulibus oppidi Cassoviensis Agriensis diocesis tunc et pro tempore existentibus perpetuo donasset et concessisset, donacionem et concessionem predictas auctoritate apostolica per alias nostras literas approbavimus et confirmavimus ad reformationem dicti monasterii, prout ex debito pastoralis officii tenemur, paternis et sollicitis studiis intendentes fraternitati tue, de qua in his et aliis specialem in domino fiduciam obtinemus, per apostolica scripta commitimus et mandamus, quatenus monasterium predictum et illius singulares personas, tam in capite, quam in membris, in spiritualibus et temporalibus ac illius statuta auctoritate nostra visites ac omnia et singula, que inibi correctionis, reformationis, limitacionis vel immutacionis ministerio indigere reppereris, prout tibi canonicas sanctiones nec non laudabilia monasterii et ordinis cisterciensis (*sic!*) huiusmodi consuetudines et regularia instituta expedire videbitur, reformare, corrigere, emendare ac limitare in totum vel in parte auctoritate nostra procures. Nos enim, si ibi excessus exegerint, iuxta easdem sanctiones et instituta puniendi et, si ipsorum demerita, crimina et excessus huiusmodi id exposcerint, modernum prepositum a dicto monasterio et, que inibi forsitan obtineret, canonicos et personas huiusmodi a canonicalibus porcionibus ac aliis dignitatibus et officiis hac vice dumtaxat, prout iuris fuerit, privandi et ab illis realiter amovendi; preposito quoque, canonicis et personis sic amotis et privatis, ut ad alia monasteria seu loca dicti cisterciensis ordinis, ubi benevolos receptores invenerint, se transferant, licenciam concedendi et alias personas, que in ibi sub dicta reformatione vivere velint, introducendi, contradictores quoslibet et rebelles cuiuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis vel condicionis extiterint, quomodocunque et quociuscunque expedierit, auctoritate apostolica per censuram ecclesiasticam appellaciona postposita compescendi; et si opus fuerit, auxilium brachii secularis invocandi, omniæque et singula alia in premissis et circa ea necessaria seu quomodolibet opportuna faciendi, ordinandi, exequendi ac statuendi et ordinandi plenam ac liberam eadem auctoritate apostolica ac tenore presencium concedimus facultatem. Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus

apostolicis, statutis quoque et consuetudinibus monasterii et ordinis predictorum iuramento, confirmatione apostolica vel quavis firmitate alia roboratis, privilegiis quoque indultis ac literis apostolicis monasteriis et ordinibus predictis sub quacunque forma et expressione verborum concessis, quibus eciam, si pro illorum sufficienti derogacione de eis, eorundemque totis tenoribus specialis, specifica individua et expressa ac de verbo ad verbum non autem per clausulas generales id importantes mencio seu quevis alia expressio habenda foret, tenores huiusmodi ac si de verbo ad verbum inserti forent, presentibus pro expressis habentes, hac vice dumtaxat illis alias in suo robore permansuris, harum serie specialiter et expresse derogamus contrariis quibuscunque aut si monasterio prefato, canonicis et personis prefatis vel quibusvis aliis communiter vel divisim ab eadem sit sede indultum per aliquem preter et contra eis concessa privilegia ad visitandum ipsos admittere minime teneantur; ipsique prepositus et persone interdicti, suspendi vel excommunicari non possunt per apostolicas literas non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mencionem et quibuslibet aliis privilegiis, exempcionibus, indulgenciis et literis apostolicis generalibus vel specialibus, quorumcunque tenorum existant, per que presentibus non expressa vel totaliter non inserta tue iurisdictionis explicacio in hac parte valeat quomodolibet impediri, que quoad hoc ipsis volumus aliquatenus suffragari. Datum Rome apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominice millesimo quingentesimo undecimo, Octavo idus februarii. Pontificatus nostri anno nono.

(Egykorú másolat Kassa város levéltárában, számozatlan rész.)

Szathmári György pécsi püspök levele Kassához, a jászói prépostság megüresedése és betöltése esetén szükséges tennivalók tárgyában. Kelt Pécsvárában. 1515. aug. 18.

Prudentes ac circumspecti domini et amici nobis honorandi. Accepimus literas vestras, una cum transsumptis literarum regie maiestatis et sanctissimi domini, domini pape, et ex literis vestris intelleximus, quantum laboraveritis pro iure nostro, quod in preposituram de Jazo habere dinoscimur. Pro quo vobis gracias amplissimas agimus. Nos itaque satis cogitavimus, quid in illo negocio melius facere possemus. Sed ex quo nos non certificastis de morte istius prepositi, an adhuc vivat nec ne, hanc viam excogitavimus, quod litere preceptorie regie maiestatis nobis mitterentur, quibus sua maiestas declararet, nos in eadem prepositura esse patronos, velleque nos in collacione eiusdem conservare ac vobis precipere, ut illum, quem

ego ad eandem preposituram elegi, vos introducere ac in eadem collocare debeatis. Quodque si fratres ipsi recalcitrarent, per vos possitis bona ac pertinencias eiusdem prepositure occupare et tenere ac eciam castrum ipsum capere. Ne videamur nos id propriis viribus propriaque auctoritate facere, prout hoc ex literis preceptorii maiestatis regie plenius intelligetis. Quamobrem queratis et eligatis vos ad eandem preposituram aliquem virum probum, qui sit doctus, bonorum morum ac probate vite, idoneusque ad eandem preposituram et placet nobis, eligatis eundem de medio ipsorum fratrum, si alias reperire non possetis, sit modo doctus, vir probus et idoneus. Quem vos iuxta literas preceptorias regie maiestatis in eadem prepositura collocetis ac introducatis, ut sic appareat, nos eundem prepositum elegisse ac fecisse et non ipsos fratres. Quod si fratres ipsi nobis in aliquo recalcitrarent, vos procedatis penes literas preceptorias regie maiestatis ac bona ac pertinencias eiusdem monasterii occupetis et teneatis, ipsumque castellum de Jazo, si possibile erit absque aliquo scandalo aut sanguinis effusione et absque morte capere et occupare, occupetis et teneatis, si vero absque ipsis expugnari et obtineri non poterit, tunc saltem pertinencias eiusdem occupetis et illum prepositum per vos eligendum ex fructibus et proventibus eiusdem sustentetis, quousque aliter providere potuerimus. Et quia nunc plenius nobis de hac re non scripsistis, nec nos possumus lacius vobis respondere. Quare deinceps, si erit opus aliquo alio remedio et auxilio, nos cerciores faciatas et vobis providere curabimus. Ac cum his valete feliciter. Ex Castro nostro quinqueecclesiensi, sabato infra octavas assumptionis beatissime Marie Virginis. Anno domini 1515.

Georgius episcopus
Ecclesie Quinqueecclesiensis.

Kívül címzés: Prudentibus et circumspectis iudici et iuratis civibus civitatis Cassoviensis, dominis et fratribus nobis honorandis.
(Eredetije Kassa levéltárában, no. 945., papir, zárlatán piros gyűrű pecsét.)

Brodarich István, a pécsi püspök titkára ír Kassának, hogy a jázói prépostságot Péter diáknak adományozza. Kelt Pécsen, 1515. aug. 20.

Prudentes et circumspecti domini mihi honorandi. Preposituram ecclesie de Jazo vacare intelligo, iusque patronatus eius prepositure vestras dominaciones habere. Si igitur istic in medio sui, dominaciones vestre, nondum aliquam personam ad eam preposituram elegerunt, supplico Dominacionibus vestris, easque vehementissime rogo: velint mei eciam ob respectum et nostrorum serviciorum, presposituram ipsam Petro literato,

nunc domini mei servitori, qui et vicinus vestris Dominacionibus est et moribus sciencia, aliisque virtutibus satis decoratus — conferre. Sicut egregius eciam dominus Christophorus Darhoczy, cubicularius domini reverendissimi, dominacionibus vestris super hac re lacius scripsit. Nos cum ipso domino Christophoro Darhoocz, si pro ea preposituram ipsi domino Petro literato obtinenda laborare et intercedere apud dominum nostrum reverendissimum voluissemus, credimus nos habere tantum favoris apud suam dominacionem reverendissimam, ut preposituram ipsam obtinere ipsi domino Petro potuissemus, sed cum, ut dixi, eius prepositure ius patronatus vestre dominaciones habeant, potius voluimus ad vestras dominaciones in favorem illius boni viri scribere. Quas una cum ipso domino Christophoro rogo: velint utriusque nostrum servitorum intuitu preposituram ipsam ipsi domino Petro literato conferre. Velintque ipse eciam dominaciones vestre in favorem et commendacionem illius boni viri scribere, quem de pericia literarum, de bonis moribus et de omni probitatis genere merito dominaciones vestre commendare possunt. Valere cupio vestras dominaciones, quibus me et servicia mea commendo. Ex Quinqueecclesiis in festo beati Stephani regis. Anno 1515.

Stephanus Brodarŷch

secretarius reverendissimi domini Quinqueecclesiensis

Külső címzés: Prudentibus et Circumspectis dominis iudici, iuratisque civibus civitatis Cassoviensis dominis honorandis.

(Eredetije Kassa város titkos levéltárában, patronatus C. no. 65.; Brodarichnak sajátkezű levele, 4-rét nagyságú zárlatán gyűrű-pecsét.)

Ulászló szigorúan megparancsolja a jászói prépostság összes alattvalóinak, hogy Pál prépost halála után senkit se ismerjenek el prépostjuknak, csak azt, a kőt György püspök foy választani. Kelt Budán, 1515. aug. 22.

Comissio propria domini regis.

Wladislaus dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. fidelibus nostris universis et singulis iudicibus villicis, aliisque iobagionibus prepositure de Iazo, ubivis et in quibuscunque bonis et possessionibus eiusdem prepositure existentibus et commorantibus presentes visuris salutem et gratiam. Intelleximus, venerabilem fratrem Paulum prepositum de Iazo his diebus mortem obiisse, fratresque eiusdem ordinis et prepositure alium prepositum contra literas et privilegia super iure patronatus et collacione eiusdem prepositure, certis bonis rationibus et respectibus fidei nostro reverendo in Christo patri domino Georgio episcopo quinqueecclesiense et consequenter prudentibus et circumspectis viris iudici et iuratis civibus civitatis

nostre Cassoviensis, iam dudum per nos facta et ab apostolica eciam sede confirmata, eligere et imponere velle. Quum autem velimus. nos omnino huiusmodi collacionem et concessionem nostram ac confirmationem sedis apostolice in suo firmissimo vigore et robore teneri et conservari, idcirco committimus et mandamus vobis universis et singulis per presentes firmissime, quatenus illum, quem prefatus dominus episcopus ad eandem preposituram de Iazo elegit, ad possessionem bonorum eiusdem intromittere et neminem alium eundemque uti verum et legitimum prepositum vestrum audire et recognoscere, eidemque in omnibus obedire, fructus eciam et proventus universos eiusdem prepositure ad manus ipsius administrare modis omnibus debeatis et teneamini. Nam alias si huiusmodi mandatis nostris contravenire presumpseritis, certi estote: vos propterea grave damnum subituros et alioquin eciam commisimus fidelibus nostris iudici et iuratis civibus civitatis nostre Cassoviensis prefate, ut ipsi vos et quemlibet vestrum ad hoc faciendum, per omnia onera et gravamina vestra arcus compellant et astringant, auctoritate nostra eisdem eciam presentibus in hac parte plenarie attributa, mediantibus. Secus igitur, si et in quantum grave damnum et incommodum vestrum evitare cupitis, nulla ratione in hoc facere presumpmatis, presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Bude feria quarta proxima post festum beati Stephani regis et confessoris. Anno domini millesimo quingentesimo decimo quinto.

(Eredetije Kassa város titkos levéltárában, patronatus C. no. 68., papir, belül ép pecsét.)

Ulászló király meghagyja Kassának, hogy György, pécsi püspök, jelöltjét a konvent ellenkezése daczára is vezesse be a jászói prépostságba. — Kelt Budán, 1515. aug. 22.

Commissio propria domini regis.

Wladislaus dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. fidelibus nostris prudentibus ac circumspectis, iudici et iuratis ceterisque civibus civitatis nostre Cassoviensis salutem et gratiam. Expositum est majestati nostre in persona fidelis nostri reverendi in Christo patris domini Georgii episcopi quinqueecclesiensis etc.: qualiter in iure patronatus prepositure de Iazow ordinis cisterciensis (*sic!*) per nos eidem et consequenter vobis certis ac bonis rationibus, mediantibus aliis literis nostris, collato, per sedemque apostolicam confirmato, fratres eiusdem monasterii sibi repugnarent. Qui quidem fratres nuper, quum prepositus ipsorum ad mortem in lecto decumberet et forte

hactenus eciam e vivis decessit, se in huiusmodi iure patronatus contra collacionem nostram intromiserunt ac dicto domino episcopo et consequenter vobis in iure patronatus eiusdem prepositure refragarentur, seque opponerent et alium prepositum pro voto suo eligere conarentur. Quum autem nos huiusmodi collacionem et concessionem nostram predicti iuris patronatus dicto domino episcopo et consequenter vobis per nos factam in suo vigore ab omnibus conservari, eundemque dominum episcopum in collacione dicte prepositure tenere velimus, committimus et mandamus vobis per presentes firmissime, quatenus eum, quem idem dominus episcopus ad preposituram eiusdem monasterii elegit, ad eandem introducere et collocare debeatis. Quod si fratris ipsi aut aliqui alii in hoc vobis repugnarent, nec huiusmodi prepositum per dominum episcopum electum aliquo pacto admitterent, damus vobis per presentes plenam et omnimodam facultatem auctoritatemque nostram, ut castellum dicte prepositure de Iazo una cum suis pertineniciis occupare, tenere, fructusque et proventus eiusdem ad manus prepositi per ipsum dominum episcopum electi administrare debeatis, donec ipse ad pacificam possessionem eiusdem prepositure perveniat auctoritate nostra presentibus vobis in hac parte plenarie, ut premissum est, attributa mediantibus et presentes pro vestra superinde expedicione restituentes. Datum Bude feria quarta proxima post festum beati Stephani regis et confessoris. Anno domini millesimo quingentesimo decimo quinto.

(Eredetije Kassa város titkos levéltárában, patronatus C. no. 67.; papir, belül pecsét helye.)

Ulászló király megparancsolja a jászói konventnek, hogy a Szathmári György püspöktől kinevezett személyt, a sági prépost tiltakozása után is, ösmerje el valódi prépostjának s minden további ellenkezéstől tartózkodjék. Kelt a Csepel szigeten, 1515. szept. 2.

Wladislaus dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. fidelibus nostris religiosis fratribus prepositure de Iazow ordinis Premonstratensis salutem et graciam. Cum his proximis diebus mediantibus certis literis nostris vobis pro parte fidelis nostri reverendi in Christo patris domini Georgii episcopi quinqueecclesiensis etc. mandassemus, ut prepositum illum, quem ipse dominus episcopus auctoritate sui iurispatronatus ad preposituram illam de Iazow vestri scilicet in medium elegerit, acceptare et intromittere ac pro vestro vero et legitimo preposito tenere deberetis etc. litereque nostre huiusmodi ad vos delate fuissent, supervenerat prepositus de Sag ordinis vestri, qui nobis in persona

tocius istius vestri ordinis pro iure patronatus illius prepositure de Iazow supplicabat, asserens, ius conferendi illam preposituram ad ipsum ordinem vigore literarum nostrarum coram nobis productarum pertinere. Nos quamvis pro tunc ita deliberaveramus et ipsi preposito de Sag et toti ordini vestro ita responderamus, ut negocium hoc inter prefatum dominum episcopum et consequenter cives nostros Cassovienses, qui eciam in collacione ipsius prepositure plenum ius habere, dicuntur atque ipsum ordinem vestrum iure revideretur et interea neutra pars novum prepositum ad eandem preposituram locare deberet. Verum postea producte sunt coram nobis et perlecte certe litere nostre donacionales, quibus nos ius conferendi preposituram prefatam prefato domino episcopo et consequenter dictis civibus nostris Cassoviensibus dedisse dinoscimur, preterea ostense sunt nobis eciam terne litere sanctissimi domini, domini nostri Julii pape secundi, quibus sanctitas sua predictas literas non solum confirmavit, sed eciam auxit quibusdam addicionibus. que vobis et ceteris fratribus ordinis vestri in illa prepositura commorantibus et pro tempore existentibus videntur et in bonis spiritualibus et temporalibus profuturæ. Visis itaque huiusmodi literis intellecto eciam, quod prefatus dominus episcopus prenotato iure patronatus a tempore impetracionis eiusdem libere semper usus fuerit et pacificam habuerit hucusque conferendi eandem preposituram facultatem, quamvis prefatus quoque prepositus de Sag, ut premissum est, asseruerit, ius conferendi eandem preposituram ad ipsum ordinem vestrum pertinere, tamen cum possidentis condicio, que penes ipsum dominum episcopum esse videtur, iure semper preferri soleat, itaque deliberavimus, ut electio ipsius domini episcoppi, quam fecit de persona nova prepositi, electioni ordinis iam dicti preferatur, et vos illum recognoscatis et teneatis pro vestro vero et legitimo preposito, quem prefatus dominus episcopus elegit infra tempus cognicionis huius cause. Quare ne ipse ordo vester existimet, sibi iniuriam factam esse, statuimus, ut pro illo tempore, quo prefatus dominus eppus primum apud nos constituetur, cuiusque presencia diu carere non possumus, procuratoresque illius ordinis vestri coram nobis compareant et tunc negocium hoc, productis ambarum parcium iuribus per iureconsultos cognoscatur, interea tamen omnino volumus, ut prefatus dominus episcopus, qui, ut premittitur, possessione iuris patronatus illius prepositure fungitur, in possessione conferendi illam persistat et prepositus per ipsum electus in dicta prepositura de Iazow permaneat et ius pacificum assequatur. Idcirco quemadmodum per alias priores literas nostras vobis commisimus, ita presentibus quoque strictissime vobis mandamus, aliud habere

nolentes, quatenus statim visis presentibus prefatum prepositum per dictum dominum episcopum electum modis omnibus acceptare et audire atque observare eidemque in omnibus licitis et iustis deferre et obedire debeatis et teneanimi. Et aliud facere non presumptis, nam alioquin rebellio, si quam feceritis contra hoc mandatum nostrum, in vestrum gravamen procul dubio redundabit. Datum in insula nostra Chepel die dominico proximo post fest. decollacionis Beati Johannis Baptiste. Anno domini millesimo quingentesimo decimo quinto.

(Egykorú másolat Kassa levéltárában, számozatlan rész.)

Ulászló király meghagyja a kassaiaknak, hogy a jászói prépostsággal szemben minden erőszakos lépéstől tartózkodjanak mindaddig, míg a pécsi püspök meg fog jelenni s a vitás kérdést békés úton elintézhetik. Kelt Keviben, 1515. szeptember 4.

Wladislaus dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. fidelibus nostris prudentibus et circumspectis, iudici, iuratisque civibus civitatis nostre Cassoviensis salutem et gratiam. Intelleximus valde displicenter, qualiter, vos occupatis iam bonis prepositure, de Jazow, castellumque sive fortalitium vi et potencia ingeniisque bellicis velletis oppugnare et si fieri posset, eciam expugnare, ex adverso vero eciam illos, qui in castello sunt, ita esse contra vos munitos tam intus quam foris, ut vim vi repellere et castellum ipsum armis defendere, retinereque contendant, ex qua oppugnatione posset et multum sanguinis effundi et multa alia mala suboriri, que, ut evitentur, volumus et fidelitati vestre harum serie firmissime mandamus, quatenus acceptis presentibus remissis, si que occupastis, ad manus fratrum in ipsa prepositura degencium, ab oppugnatione castelli vos exercitumque vestrum omnino contineatis. Nam differencias illas, que ratione iurispatronatus ipsius prepositure orte sunt, statuimus iure, non armis tollere et sedare. Cum autem hoc negocium concernat eciam fidelem nostrum reverendum in Christo patrem dominum, Georgium episcopum quinqueecclesiensem, ita deliberamus, ut cumprimum idem dominus episcopus apud nos constituetur, compareant et procuratores illius ordinis et tunc utriusque partis iura revideantur et quidquid futurum est, iure tunc decernatur et interea temporis neutra pars se intromittat de eligendo preposito. Bona vero illa simulcum castello maneant in manibus illorum fratrum, qui nunc in ipsa prepositura existunt, usque ad tempus revisionis ea facta devolventis ad eam partem, que ius efficacius habebit. Secus facere non presumptis. Presentibus perlectis exhibenti

restitutis. Quas ob maioris secreti sigilli nostri absenciam annulari secreto sigillo nostro obsignari iussimus. Datum in oppido nostro Kewij feria tertia proxima post festum beati Egidii abbatis. Anno domini millessimo quingentesimo quinto decimo.

(Eredetije Kassa város levéltárában, számozatlan rész; papir.)

Báthori János levele Kassához a jászói prépostság ügyében. Kelt Kelecsényben, 1515. szept. 8.

Prudentes et circumspecti domini, amici nobis honorandi. Secreta prepositorum de Sag et de Bozog nos intelleximus. quia literas eiusdem de Sag apperuimus et in eisdem eciam literas regie maiestatis vobis sonantes reperimus, quarum duarum litterarum continenciam venerabili fratri Gregorio preposito de Jazo literis nostris rescripsimus, intimavimusque eidem, ut ipsas literas suas cum presentibus vestris dominacionibus mittere deberet. Pro eo invigilate et faciatis custodire castellum de Jahow, (*sic!*) quia mendaces sunt isti prepositi. Nos eciam ad feriam quartam proxime venturam ad sedem iudiciariam reveniemus, bonum quoque est eciam vestris dominacionibus, unum vel duos ex vobis in medium nostri transmittere et de negotio sanius pertractare. Nam quando nosmet vobiscum colloqui poterimus, bono modo intencionem eorundem omnino vestre dominacioni declarabimus ac eciam castellum insimul una cum vestris dominacionibus defendere poterimus, quod tum domino reverendissimo episcopo quam vestre dominacioni et nobis in dignitatem honoris fiet. Et valetate feliciter. Ex Kelechen in sero festi nativitatis glorios. Virg. Marie. Anno partus eiusdem Virginis 1515.

Johannes de Bathor

Külső címzés: Prudentibus et circumspectis iudici iuratisque civibus civitatis Cassoviensis dominis et amicis nobis honorandis.

(Eredetije Kassa város levéltárában, no 950.; papir, zárlatán zöld pecsét töredék.)

Ulászló meghagyja a jászói konventnek, hogy a kegyuraság fölött kitört viszály végleges elintézéséig a kebeléből választott prépostnak mindenben engedelmeskedjék. Kelt a pesti kertben, 1515. szept. 11.

Wladislaus dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. fidelibus nostris religiosis fratribus ordinis Premonstratensis in monasterio prepositure de Jazo degentibus salutem et graciam. Diebus proxime preteritis dedimus ad vos diversas

litteras nostras in negociis iuris patronatus eiusdem prepositure, que quidem litere, si sibi contrariantur, mirum videri non debet; quandoquidem hoc evenit ex diversis et sibi invicem contrariis exposicionibus in ea re apud nos factis. Postremo cum nobis declaratum fuisset Cassovienses ipsos ad expugnandum castellum istius prepositure exercitum misisse et illud eciam obsidione cinxisse, eosque, qui in castello ipso essent, ad vim repellendam sese parasse, — ea ratione moti, ne aliqua sanguinis effusio sequeretur, ita deliberaveramus, ut neutra pars prepositum eligeret, sed prepositura ipsa simul cum bonis suis maneret penes vos fratres, qui nunc in ipso monasterio estis et causa super iure ipso patronatus mota, tunc revideretur, cum fidelis noster reverendus in Christo pater dominus Georgius episcopus quinqueecclesiensis, cuius precipue interest, apud nos constitueretur. Verum, quia novissime certo didicimus, Cassovienses nullam fecisse obsidionem, neque id moliri, ut vi et cum sanguinis effusione castellum ipsum caperetur, quin potius tuta et parata esse omnia et prepositum iam ex numero vestrum esse electum, hominem idoneum, quem eciam nobilitas ipsa, ut pote, qui de nobili sanguine oriundus sit, commendasset et nulla ex ea re futura discordia vel periculum, tum igitur propterea, tum eciam, ne prefatus dominus episcopus quinqueecclesiensis, qui tam ex donacione nostra coram producta, quam ex literis confirmacionalibus Romanorum pontificum super ipso iure patronatus optimum ius habere videtur, hac iniuria afficeretur, finaliter et extrema deliberacione conclusimus, ut prepositum illum de numero vestrum iam electum recognoscere et eidem, ut decet, in omnibus obedire debeatis, eo non obstante, quod quidam ex ordine vestro vel de vobis huic electioni dicantur non consensisse, non obstantibus eciam aliis literis nostris harum in contrarium qualitercunque datis vel dandis, quibus omnibus presentes ducimus preferendas. Volumus enim, ut prepositus ille, modo premissis iam electus et titulo ipsius gaudeat et illam administret et gubernet, interea donec causa principalis super his differentiis orta, iure cognoscatur et decidatur, prefato domino episcopo quinqueecclesiensi apud nos existente. Secus igitur sub pena indignacionis nostre facere non presumatis, presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in orto nostro pesthiensi feria tertia proxima post festum nativitatis gloriose Virginis Marie. Anno domini millesimo quingentesimo decimo quinto.

Eredetiye Kassa város titkos levéltárában, patronatus C. no. 69., papir, belül ép pecsét.)

Szathmári György pécsi püspök tudósítja a kassaiakat, hogy ért érdekükben a váczai püspöknek. Kelt Pécsen, 1515. szept 22.

Prudentes et circumspecti fratres et amici honorandi. Intelleximus ex litteris vestris, quas ad nos misistis, quomodo in facto prepositure de Iazow processistis. Quem quidem processum vestrum laudamus et probamus. Quod autem ad negocium vestrum attinet, ex parte illius exempcionis vestre conservanda, scripsimus ad reverendum dominum Waciensem super hoc ipsum. ut vobis super hoc literas oportunas et necessarias ordinare debeat. Cui et alia negocia vestra commendavimus et quando aliquod negocium habueritis apud maiestatem regiam in nostra absencia, semper ad ipsum poteritis habere recursum. Vestras dominaciones bene optamus valere. Ex quinqueecclesiis, sabato proximo post festum beati Mathei apostoli. Anno domini 1515.

Georgius Episcopus
ecclesie Quinqueecclesiensis.

Czím kívül: Prudentibus et circumspectis dominis iudici, iuratisque civibus civitatis Cassoviensis fratribus et amicis honorandis.

(Eredetije Kassa levéltárában, no. 946.; papir, zárlatán piros gyűrűpecsét)

Szathmári György pécsi püspök a maga részéről is elfogadja Kassa jelöltjét, Karachondi Gergelyt, a jászói préposti székre. Kelt Pécsen, 1515. nov. 23.

Nos Georgius dei et apostolice sedis gracia episcopus ecclesie quinqueecclesiensis, secretarius cancellarius regius etc. memorie commendamus tenore presencium significantes, quibus expedit, universis. Quod nos inducti virtute, moribus, literarum pericia, religione, vite sanctimonia, ac aliis animi dotibus venerabilis et religiosi fratris Georgii de Karachond professi monasterii sancti Johannis Baptiste de Iazow illam presentationem, quam prudentes et circumspecti cives civitatis Cassoviensis de ipso fratre Gregorio ad preposituram de Iazo ordinis beate Marie virginis premonstratensis, nunc per mortem et decessum venerabilis ac religiosi fratris Pauli de eodem Iazow eiusdem prepositure ultimi, veri, legitimi et immediati possessoris de iurare et de facto vacantem, presentando nomine et in persona nostra fecisse dinoscuntur, ratam, gratam et acceptam habentes. Nichilominus eundem fratrem Gregorium tamquam personam idoneam et benemeritam ad preposituram ipsam vigore et auctoritate iurispatronatus nostri nobis per serenissimam maiestatem regiam, dominum nostrum gloriosissimum, in hac parte collati et concessi presentandum duximus et nominandum, immo presentamus et nominamus per eum, cuius interest vel intererit in pre-

positura ipsa instituendum et confirmandum harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Quinqueecclesiis in festo beati Clementis pape et martiris. Anno domini millesimo quingentesimo decimo quinto.

(Eredetije Kassa város titkos levéltárában, patronatus C. no. 66., hártya, belül piros gyűrűpecsét.)

Pozsegay Ferencz pápai közjegyző Karachondi Gergely kértére átírja Kassa levelét, melyben ez jászói préposttá kinevezte. Kelt Jászón, 1516. január 21.

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis eiusdem millesimo quingentesimo decimo sexto, indictione quarta, die vero vigesima prima mensis januarii hora octava circa sumpmam missam vel quasi in domo seu monasterio beati Johannis Baptiste de Iazow; pontificatus siquidem sanctissimi in Christo patris et domini domini Leonis divina providencia pape decimi, anno eius tercio in mei notarii publici et testium infra scriptorum ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum presencia personaliter constitutus venerabilis et religiosus frater Gregorius de Karachond professus ecclesie de dicta Iazow ordinis Premonstratensis Agriensis diocesis exhibuit et presentavit mihi notario infrascripto quasdam literas donacionales civitatis Cassoviensis in papiro patenter confectas et emanatas, sigilloque eiusdem civitatis munitas et roboratas. Qui quidem dictus dominus Gregorius dicens se dictas literas ob cautelam huius transumpmifacere, quia hec in futurum esset ad diversa loca, formidans igitur, ne quid periculi propter viarum discrimina eisdem exinde contingeret, petens me idem et requirens debita cum instancia, ut easdem eidem de verbo ad verbum sine diminucione et augmento aliquali transcribi et transumpmi et firmiorem iuris sui ad cautelam manus meas appodiarem et hoc quoque presens publicum instrumentum redigerem. Quarum tenor est talis: Nos iudex et iurati cives civitatis Cassoviensis memorie commendamus tenore presencium, quibus expedit, universis, quod cum superioribus diebus divino nutu, quo cuncta reguntur, religiosus frater Paulus prepositus monasterii et conventus beati Johannis Baptiste de Iazow, ordinis Premonstratensis, ex hac vita migrasset, ipsaque prepositura tunc rectore atque preposito vacaret, Nos in persona et nomine ac de voluntate reverendissimi in Christo patris et domini Georgii episcopi ecclesie quinqueeccle. etc. auctoritate iuris patronatus, qua sua reverendissima dominacio fungitur, pensantes et considerantes laudabilem conversacionem, nec non vite integritatem, morum denique honestatem religiosi fratris Gregorii de Karachond ordinis

predicti videlicet Premonstratensis, prefatam preposituram eidem fratri Gregorio de Karachond, simul cum omnibus bonis et possessionibus ac proventibus ad ipsam preposituram de iure spectantibus dedimus, donavimus et contulimus; imo damus, donamus et conferimus, tenendam, possidendam pariter et habendam. In cuius rei testimonium et robur presentes sigillo nostre civitatis subimpressas eidem concedendas duximus. Datum Cassovie feria secunda proxima post festum nativitatis gloriose virginis Marie. Anno Domini millesimo quingentesimo decimo quinto. De et super quibus omnibus et singulis premissis idem venerabilis dominus Gregorius me notarium infra scriptum habuit requisitum, quatenus sibi ad huiusmodi literarum donacionalium paria perennalia, ut premissum est, traderemus et conficeremus publicum seu publica ac in transumpto huiusmodi literarum publici instrumenti eidem reddere curaremus, Quod et feci officio mei tabellionatus incumbenti et communi iusticia exposcente. Acta sunt hec et facta anno, indictione, die, mense, hora, loco et pontificatu, quibus supra, presentibus ibidem honorabilibus et discretis Michaelae presbitero, plebano de dicta Iazow, Blasio presbitero capellano eiusdem domini plebani, Nicolao plebano de Debred, fratre Petro predicti ordinis Premonstratensis professionis monasterii et conventus de Saag ac Johannis Heer cive oppidi de predicta Iazow testibus ad pretacta vocatis pariter atque rogatis.

Et ego Franciscus natus condam Johannis Pozsegaj de Wysegrad dyocesis Strigoniensis sacra apostolica auctoritate notarius publicus. Quia premissis huiusmodi literarum transumpcioni, requisicioni, ordinacioni etc. aliisque omnibus et singulis, dum sic, ut premittitur, fierent ac agerentur, una cum prenominationis testibus presens interfui, eaque omnia et singula sic fieri vidi et audivi, ideo hoc presens publicum instrumentum manu propria scriptum exinde fideliter confeci et in hanc publicam formam redegí, signoque et nomine meis solitis et consvetis consignavi et roboravi in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum rogatus et requisitus.

(Eredetije Kassa város titkos levéltárában, patronatus C. no. 70.)

Szathmári György pécsi püspök a Gergely halálával megüresedett jászói prépostságot Jászai Bálintnak adományozza. Kelt Kölesden, 1521. nov. 16.

Nos Georgius dei et apostolice sedis gracia episcopus quinqueeclesiensis etc. memorie commendamus tenore presencium significantes, quibus expedit, universis. Quod nos inducti cum meritis et virtutibus ac probitate et sanctimonia vite

religiosi fratris Valentini de Jazow ordinis Premonstratensis, quibus ipsum ab altissimo peditum esse cognoscimus; tum vero ad commendacionem honarabilis conventus ecclesie sancti Johannis Baptiste de Jazow apud nos in personam ipsius fratris Valentini factam, eundem igitur veluti personam idoneam et benemeritum ad preposituram eiusdem ecclesie sancti Johannis Babtiste de Jazow, nunc per mortem et decessum venerabilis et religiosi fratris condam Gregorii eiusdem prepositure ultimi, veri, legitimi et immediati possessoris de iure et de facto vacantem authoritate iurispatronatus nostri, quam ex collaciane serenissimi principis et domini domini Lodovici Hungarie et Bohemie etc. regis domini nostri graciousissimi nobis superinde facta habemus, duximus eligendum et nichilominus preposituram ipsam ecclesie de Jazow dicta iurispatronatus nostri authoritate eidem et nemini alteri premissarum virtutum ipsius intuitu dandam, conferendam ac illi, cuius interest vel intererit ad confirmandum, presentandum. Ita tamen, quod ipse sufficientes fratres sui ordinis pro reddituum et proventuum suorum quantitate ad divina servicia peragenda in eodem claustro santi Johannis Babtiste tenere et conservare debeat et teneatur. Imo eligimus et damus et conferimus atque presentamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediantibus. Datum in possessione Kewlesd, sabbato proximo post festum beati Briccii episcopi. Anno domini millesimo quingentesimo vigesimo primo.

Georgius episcopus ecclesie
Quinqueecclesiensis manu propria.

(Eredeti je a püspök sajátkezű aláírásával Kassa város titkos levéltárában, patronatus, C. no 72., papir, belül piros gyűrű-pecsét.)

A jászói konvent igaz prépostjának ismeri Bálint perjelt, kit a konvent ajánlására Szathmári György püspök s Kassa közönsége jászói préposttá kineveztek. Kelt Jászón, 1521. nov. 26.

Nos Conventus ecclesie beati Johannis Baptiste de Jazow memorie commendamus tenore presencium significantes, quibus expedit, universis. Quomodo reverendissimus dominus et dominus Georgius episcopus ecclesie quinqueecclesiensis, supremus cancellarius, et secretarius serenissimi principis et domini domini Ludovici dei gracia regis Hungarie et Bohemie etc. domini nostri naturalis et graciousissimi ac chenerosi (*sic!*) et nobiles prudentissimique viri domini, iudex, iurati cives civitatis Cassoviensis patroni et collatores prepositure eiusdem ecclesie nostre de Jazow, venerabilem et religiosum fratrem

Valentinum priorem nostrum modernum dominum et prelatum nostrum, qui ipsa prepositura et prelatura inter nos dignissimus visus est nobis, quem nos dicto domino nostro, domino Georgio episcopo et sequenter ipsis dominis Cassoviensibus, dominis nostris gracioussimis, iuxta suas preclaras virtutes, vite sanctimoniam et religionis nostre sacre observanciam ex sincera nostra devocione commendavimus, iidemque domini Georgius episcopus et iudex, iurati cives, chenerosusque et magnificus senatus Cassoviensis ad nostram petitionem et supplicationem ipsum dominum Valentinum, dominum et prelatum nostrum iure patronatus ipsorum, quam in ipsa ecclesia nostra de Jazow per regiam maiestatem habere dinoscuntur, auctoritate iuris patronatus eorundem in predicta ecclesia nostre prepositure prefecerunt ipsumque de iure servatis et servandis iuxta antiquam nostre sacre religionis observanciam per nos investiri et ceremoniis consvetis in ipsam preposituram installare, et preficere commiserunt. Nosque ex electione pre-nominatorum dominorum episcopi quinqueecclesiensis et iudicis, iuratorum civium predictae civitatis Cassoviensis in nostrum dominum et prelatum accepimus, accipimusque prestantes eidem obedienciam et reverenciam solitam. Immo iuxta electionem et presentacionem annotatorum dominorum et patronorum dicte nostre ecclesie, nec non nostrorum gracioussimorum, acceptamus atque ratificamus. In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem presentes literas nostras patentes autentici sigilli nostri munimine roboratas in perpetuum testimonium eisdem dominis episcopo ecclesie quinqueecclesiensis ac iudici, iuratis civibusque prenotate alme civitatis Cassoviensis duximus dandas atque concedendas. Datum feria tertia proxima post festum beate Catherine virginis et martiris. Anno domini millesimo quingentesimo vigesimo primo.

(Eredetije Kassa város titkos levéltárában, patronatus, C., no. 73., papir, hátán a konvent pecsétjének felső fele.)

Kassa levéltárából közli:

DR. TÓTH-SZABÓ PÁL.

LEVÉLTÁRI KUTATÁSOK.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

1216. II. Endre király Mikola földet a szathmári németek ispánjának Merk comesnek adományozza.

»dominus Andreas Rex considerans multa servicia et plurima que Merch comes de villa teutonicorum in Zathmar, sibi semper exhibuisset indefessis suis pro meritis terram quandam nomine Mykola sibi et per eum suis heredibus contulisset iure perpetuo possidendam sub metis in eisdem contentis aliis eciam cunctis articulis in eisdem declaratis.«

András király privileguma a Mikolay-család részére kelt bizonyos ítélet levélben foglaltatik, melyet Batáry László a Kökényesy család tagjaival Batár és Kökényes faluk határai felett folytatott pörében a nádor előtt 1391-ben fölmutatott. (*Nemzeti Múzeum. Kállay cs. levéltára Saec. XIV. Nr. 2149.*)

Az adománylevelet, az eredetiből de magyar fordításban kiadta Szirmay Antal »Szathmár vármegye fekvése, történetei és polgári esmérete« cz. 1810-ben megjelent munkája II. részének 287. lapján. A fordításban az adományozott jószág, melyet annak előtte bizonyos Saul comes hitvese bírt, Nicholá-nak mondatik; a birtokba iktatást Jób erdődi ispán teljesítette.

Várkony 1284. feria 6^a proxima ante dominicam oculi.
IV. László király adománya Egrus földről.

»Quod comes Johannes filius Swnggh ad ipsius domini Ladislai regis accedens presenciam eidem humiliter supplicasset, ut quandam terram Egrus vocatam in Comitatu de Wgocha existentem, vacuam et habitatoribus destitutam, ob merita servitorum suorum sibi et Teke fratri suo sua benignitate regia conferre dignaretur iure perpetuo possidendam; verum quia de qualitate et quantitate ipsius terre prefato domino Ladislao regi ad plenum veritas non constititisset, fidelibus suis capitulo Waradiensi dedisset in mandatis, quod homini suo litteris in eisdem expresso daret hominem idoneum, coram quo idem

homo suos reambulare^t terram prenotatam et statueret eidem Johanni et fratri eiusdem si non fieret contradicció et idem Capitulum dicto domino Ladislao scripsisset hoc inter alia, quod idem cum Othmaro homine suo regio Stephanum Archidiaconum de Bekes socium et concanicum eorum misisset pro testimonio ad mandata regia exequenda, qui demum ad ipsum Capitulum redeuntes dixisset eidem, quod quandam terram *Egrus* vocatam presentibus omnibus commetaneis et vicinis per veteres metas et antiquas reambulata^m nullo contradictore existente, statuissent ipsi Johanni filio Swng^h perpetuo possidendam; cuiusquidem terre mete in eisdem litteris seriatim continentur.

A kőí káptalannak 1360. évi átiratából, mely a váradi káptalannak 1391. évi priv. levelében foglaltatik.

(Újhelyi cs. levéltára.)

1295. Buda. Sabbatho proximo post quinden^{as} Penthecostes. III. Endre király István, Othobor és Cheburka maradekait Heten föld birodalmában megerősíti.

Nos Andreas Dei gracia Rex Hungariae. Memoriae commendantes significamus quibus expedit universis praesentium per tenorem. Quod nos terram *Hethen* in comitatu seu districtu de Ugocha existentem cum omnibus suis utilitatibus et pertinentiis universis reliquimus Nicolao filio *Stephani*, et fratribus suis Cosmae et Myko filiis *Othobor*, Janus et Joanni filiis *Cheburka* perpetuo possidendam, quem admodum praedictam terram per modum concambii facta cum terra *Zantho* mediante privilegio domini Ladislai quondam illustris regis Hungariae charissimi fratris nostri patruelis dinoscuntur juste et legitime possedis^{se}. Unde volumus, quod nullus comes de Ugacsa pro tempore constitutus praedictos Nicolaum, fratres et cognatos suos ratione memoratae terrae *Hethen* audeat vel praesumat molestare. Datum Budae sabbatho proximo post quinden^{as} Penthecostes. Anno domini Millesimo Ducentesimo Nonagesimo quinto.

Mátyás királynak Hetheni Márthon Ambrus részére Budán 1478 »in festo sanctae et individuae trinitatis« kelt megerősítő átiratából, mely a leleszi konvent levéltárában őriztetik, de megvan hiteles másolatban az Orsz. Levéltárban is. *Ügyv. iratai fasc. 24 m. 102.*

1300. Buda feria 6^a post quind^{as}. Penthecostes. Domokos a Forgolán fia és társai eltöltjék Kopasz Miklóst Banna és Sásvár nevű birtokainak eladásától.

Damus pro memoria. Quod Dominicus filius *Fargalan*, Euzud et Paulus filii *Euzeni*, Petrus et Paulus filii *Joannis*,

Abram filius *Tyrodor* nobiles de Ugacha comparentes coram nobis dixerunt, quod Nicolaus Kopoz duas possessiones suas *Banna* et *Saswar* vocatas, quae possessionibus ipsorum immediate adjacent et essent contiguae et commetanae, alienare a se vellet et dare quibus non de iure convenit, verum eundem Nicolaum Kopoz prohibuerunt ab huiusmodi alienatione indubitata possessionum suarum et illos, qui easdem comparare, acceptare in ipsorum preiudicium a receptione. Protestantes quod ipsi tam precio comparare quam per modum concambii recipere tamen(?) etiam modo quoquolibet prompti essent et parati. Et quod non intermitterent quemlibet extraneum simpliciter in medium eorundem. Datum Bude feria sexta post quindenae Penthecostes. Anno domini Millesimo Trecentesimo.

Kivül: *Pro Dominico filio Farlan (sic!) et aliis contra Nicolaum Kopoz.*

(Eredeti hártján záró pecsét nyomaival a máramarosszigeti ev. ref. lyceum gyűjteményében.)

Temesvár 1315 feria 2^a proxima post festum b. Johannis. I. Károly király a hűtlenségbe esett Kopasz nádor és fiainak Szatmár megyében fekvő némely birtokait Tamás mester beregi és ugocsai főispánnak adományozza.

»hujus consideracionis instinctu moti servicia magistri Thome dilecti et fidelis nostri filii Dionissi comitis de Bereg et de *Hugacha*, quibus nobis ab evo puerili multipharie multis que modis studuit complacere attendentes et specialiter ea obsequia ejusdem, que in *acquisicione castrorum Zeules et Nylaab* nobis exhibuit et impendit . . . quasdam possessiones *Iwank* et *Hermanzeg* vocatas in Comitatu *Zathmariensi* existentes, a *Kopoz palatino* et ejus filio propter notoriam infidelitatis notam auferentes, predicto magistro Thome et ejus heredibus cum omnibus ipsarum utilitatibus et pertinenciis suis universis et tributo in eadem *Iwank* existenti dedimus, donavimus, et contulimus« etc. etc.

I. Károly királynak 1320 évi privilegialis átiratából, melyben Tamás mestert dicsérvén, elmondja, hogy hozzá való hűséges ragaszkodása miatt a pártosok minden ősi javait elpusztították.

(Eredetije a b. Perényi család levéltárában. Hártján függő pecsétje elveszett.)

Ugyancsak Kopasz nádor támadására illítőleg Ákos István nádor fiainak hűtlenségére vonatkozik I. Károly királynak ugyanazon a napon és helyen, tehát Temesváron 1315 július 1-én kelt adománylevele, melyben *Therebes, Belryuche Kijuriuche* (= Bel és Külricse) Szatmármegyei birtokokat »propter noto-

riam infidelitatis notam a filiis Stephani palatini, quam in eo incurrisse dinoscuntur, quod Mathei infidelis nostri exercitum in civitatem nostram Pathak adduxerunt et eandem combusserunt — auferentes» Szölös és Nyaláb várak visszafoglalása körül szerzett érdemeiért nevezett Tamás mesternek adományozza, a ki 1325-ben az adománylevél priv. átiratában »Comes condam de Bereg« neveztetik.

Megvan Nagy Lajos királynak Jáнки Miklós, Tamás főispán fia, Dénes unokája. udvari vitéze részére 1360-ban kelt privilegialis átiratában, melynek eredetije a b. Perényi család nagyszőlősi levéltárában őriztetik.

Lippa 1316 feria 4^a proxima ante festum b. Thome apostoli.

I. Károly király bizonyáglevele arról, hogy Merai János és Perényi János (filius Urbanus *(így!)* de Purwen) bizonyos *Felnempti* határán, Zyna faluhoz közel a Mèrai János földjén álló, két kőre járó malmot Fülöp szepesi várnagy és Péter regéczi ispán jelenlétében egymás között egyenlőképpen felosztottak. A nevezett malmot Zynai Mátyás fiai: Péter és Egyed építették, azonban nevezettek »in presencia magistri Ladislai, filii quondam Omodei palatini, domini ipsorum, ordine judicario convicti, ut dixerunt mortu ad iudicati amiserant et quod idem magister Ladislaus prefato Johanni filio Urbanus servienti suo pro meritoriis serviciis eiusdem, tamquam ad manus suas iure devolutum contulerat ac donaverat«

(Eredetije hártján a b. Perényi család levéltárában.)

1319. In festo b. regis Ladislai.

A váradi káptalan bizonyítja, hogy megjelentek előtte Guba comes, Péter és Máté az *Akos* fiai egyrészről, Miklós a *Mikó* és a Péter a *Furtes* fia másrészről és előadták, hogy *Chudruk*¹⁾ és *Almás* falu határait nézve a hosszas perlekedéssel felhagyván, a következő osztályos egyezsége léptek:

»quod a parte ville *Kukynusd*²⁾ per viam venit ad densitatem silve, ubi sunt due mete terree, ab hinc tendit ad viam, que dirigitur a villa *Chudruk* versus villam *Almás* ubi essent similiter due mete terree inter silvam, deinde progreditur per eandem silvam et pervenitur ad viam, que venit de villa *Bathar* et ducit versus villam *Almás* predictam, deinde vergit per diversas metas arboreas et pervenitur ad locum *Kyrusegre* vocatum, ab hinc similiter per metas diversas arboreas ducit ad lacum *Paladvize* vocatum ubi transitur ipsa aqua et circa

¹⁾ = Csédrek.

²⁾ = Kökényesd.

versus villam *Palad* vocatam et pervenitur ad locum *Nog Egur* vocatum, ubi adjungitur metis terre ejusdem *Palad*. Que quidem mete seu distinciones a parte *Chudruk* predictis filiis *Akus* in ius proprietatem cum omnibus utilitatibus et pertinenciis cessissent, a parte vero *Almas* possessionis praedictae *Nicolao* filio *Myko* et *Petro* filio *Furtes* similiter perpetuo remanentes»

Az osztály egyezségben szereplő Ákos fiai a *Csepei Zoltán* és Ákos (kihalt) családok ősei voltak, Fertéstől pedig az *Almássy* (kihalt) és *almási Zohon* családok származnak.

1320 in festo corporis Christi.

A váradi káptalan bizonyítja, hogy *Guba comes*, Péter és Máté az Ákos fiai, Miklós a Mikó fia, a ki fia Péternek, és Péter a *Fertes* fia egyszréről, István a *Kopasz Miklós* fia másréről *Akusfalva alio nomine Peturfalva* nevű birtokukat,¹⁾ melyen már régóta perlekedtek, egymás között két egyenlő részre osztották.

»Que quidem possessio silvatica et in commetaneitate et vicinitate possessionis *Ordo* domini regis esse dicitur, a metis terre ejusdem *Ordou* per fluvium *Batar* usque ad possessionem *Folgram* ²⁾ vocatam adiacens» etc.

(Mindkét oklevél eredetije hártján *Tegze Zsigmond* Ugocsavármegyei árvaszéki ülnök birtokában.)

Tarnova 1428 in festo 6. Valentini martiris. Zsigmond király a Szőlös város által fizetendő kamara nyereséget megszabja.

Zsigmond királynak *Perényi János* (néhai Péter országbíró fia) előterjesztette, hogy a szőlősvárosi polgárok, valamint a hozzá tartozó falvakon lakó jobbágyok és népek a régi királyok szabadságlevelei értelmében *kamara nyereség* fejében, együttvéve »non plus quam quinquaginta flor. per centum ad cameram regiam exactoribus ejusdem dare et solvere fuerint obligati. Tamen dum alias quodam casu inopinabili accedente predictum oppidum suum *Zewles* per ignis voraginem combustum fuisset, eotunc et predictae eorum littere ac litteralia instrumenta in facto solutionis dicti lucri camere regalis secundum summariam limitationem predictam confecte et emanate ibidem *Johannes de Peren*, ut dictis civibus, hospitibus ac populis et jobbagionibus suis circa premissa dignaremur remedium adhibere opportunum.« *Zsigmond* király tehát tekintetbe véve a folyamodó hűségét, kiváltképen pedig atyjának

¹⁾ Ez a mai *Csepe* Feketeardó szomszédságában.

²⁾ = *Forgolan*.

Péter országbirónak hasznos szolgálatait »predictis civibus et hospitibus, populisque, et jobbagionibus in villis ad idem immediate spectantibus, sub inclusione metarum ejusdem dumtaxat oppidi existenes residenciam facientibus, id graciose duximus annuendum et concedendum, imo annuimus et concedimus per presentes, ut iidem cives, hospites populique et jobbagiones a modo imposterum temporibus successivis universis pro totalibus proventibus lucri camere regalis de ipso oppido Zewles et villis ad idem ut premissitur pertinentibus et sub inclusione metarum ejusdem predictarum adjacentibus *singulis annis* non plus preter quinquaginta flor. per centum monete camere regalis nobis et successoribus nostris predictis nostrisque et eorundem successorum nostrorum prescripti lucri camere regalis dicatoribus et exactoribus dare et solvere teneatur.« Megparancsolja tehát mindeneknek a kiket illet, hogy ennél az összegnél többet rajtuk ne követeljenek.

Zsigmond királynak 1430 évi privilegiumából, mely Ulászló királynak 1493-ban Perényi Gábor részére kiadott megerősítő átiratában foglaltatik.

1434. feria 3^a prox. post Dominicam Letare.

A szepesi káptalan bizonyítja, hogy »*magnifica domina relictæ condam magnifici viri domini Petri filii Herrici de Brezevicze tavernicorum regalium magistri*«, fiainak György nyitrai püspöknek és Jánosnak terhét is magára véve, Szepes várát, melyet Zsigmond király 12 ezer arany frtéért Berzeviczy Péternek zálogba adott *Perényi Jánosnak* (Péter országbiró fia) tartományával együtt kezére bocsátotta, miután Perényi a zálogsummát neki hiány nélkül lefizette.

(Eredeti bőrhártyán, kék zsinegen függő pecséttel. U. o.)

1490. Buda, die Dominica prox. post festum visitationis b. Mariæ virginis.

Beatrix királyné a hűtlenségbe esett néhai Rosályi Kun Jakab birtokait: Nagy és Kis Rosályt, Paládot, Uszkát, Zajtát, Hodost, Atyát, Kis Szekerest, Kis Naményt, Oroszit, Darnót, Mágocsot, Gyarmatot (Szathmár vármegye) továbbá Salánkot, Magyar és Oroszkomjátot, Kis és Nagy Karaszlót (Ugocsa-vármegye) az ország báróinak tanácsára *Perényi János* főajtónálló mesternek adományozta.

Rosályi Kun Jakab Csáktornyai Ernuszt Zsigmond pécsi püspöknek, Corvin János egyik leghatalmasabb párthívének kapitánya volt s a Csontmezőn esett el 1490. júl. 3-án, midőn Báthory István és Kinizsy Pál csapatai a szent koronával és

a budai vár összes kincseivel menekülő János herczeg seregét szétverték. — Erről az adománylevél következőképen emlékezik:

»Quod cum super post obitum videlicet dicti domini Mathiae regis domini et mariti nostri per praelatos et barones ac alios procures Regni, generaliter, ad hoc convocatos et congregatos de electione novi regis tractarentur: extunc praefatus Jacobus Kun, unacum Sigismundo episcopo, domino scilicet suo, Johanne Hampo fratre ejusdem episcopi carnale, Laurentio duce Wylak, Nicolao de Hederwara, Blasio de Raska, Bartholomeo priore Aurane ac Beryzlone, Ambrosio Thewrewk de Enyng ac Johanne Kys Horvath, aliisque compluribus eorum complicitibus, maligno ducti consilio, non sine Regni nostri maximis vastatutibus, dampnis, direptionibus, spoliis ac aliis nocumentorum generibus factionem potius pravam quoque bonum pacis et utilitatem hujus Regni prae se ferentes, contra nos et praelatos, barones ac alios procures, saniozem scilicet partem hujus Regni et in destructionem jacturamque ejusdem in unum conspiraverunt ac veluti manifesti nostri et hujus Regni hostes et emuli, contra debitam fidelitatis, que nobis et sacrae dicti Regni nostri Hungariae Corone astricti erant, cum *Johanne Corvino* ad hoc Regnum prope modum anhelandum confederationem sive parzialitàtem meum universum thesaurum tam nostram pretiam ab ipso condam domino et marito nostro in nos et sacram Coronam consequenterque ad jus et proprietatem Regni rite et legitime devolutam, de domo nostro, in thavernicali praeter voluntatem nostram ac praedictorum praelatorum ac baronum totum Regnum repraesentatum abstulerant, surrupuerant alioque de ducere conabant et jam in procinctu itineris erant . . . et opitulamine spectabilis ac magnificus Comes Stephanus de Bathor, Wajwoda Transylvanus et Comes Siculorum, nec non Paulus de Kynis Comes Themesiensis et partium inferiorum capitaneus, Ladislaus de Rozgon. alter Ladislaus Orzag de Gwth, Bartholomeus Dragffy de Belthek, Ladislaus de Losoncz Johannes de Leva et Ladislaus Moroch, qui in loco conflictus . . . est, viri scilicet in armis strenui, illos insequenti manu validiore ab eisdem dictum thesaurum, praeter Coronam, que etiam modo apud illos in abdito detinetur, cum maxima strage Regnicolarum . . . solemni periti reabtiniussent etc. etc.

Beatrix királyné ugyanezen a napon és helyen Kun Jakab Ugocsa vármegyei birtokaira Perényi Jánosnak külön adománylevelet is adott, melyben Kun hűtlenségéről így szól:

»totales porciones possessionarias Jacobi Kun de Rosal familiaris et capitanei exercitus Sigismundi episcopi Quinque ecclesiensis . . . quae per labem seu infidelitatis notam ejus-

dem Jacobi Kun, inquam nunc idem praefato Sigismundo episcopo, domino scilicet suo adhaerente, certa fortalitia in hoc Regno nostro temerarie expugnante, insuper de domo regio thavernicali in munitissimo castro Budensi existentes universos thesauros regios et Regni hujus violenter spoliante, unacum ceteris infidelibus Regni sepepredicti furtim auferre praesumpserunt, alios etiam complurimos actus scelerosos committente« etc. etc.

1490. Szent Tamás napján, »in fortalitio Ezen.«

Borsos Benedek sárosi kapitány, mint János Albert »magyar király« hadvezére és azon részek generalisa, Perényi Jánosnak személyére és javaira nézve protectionalist ad.

Buda, 1498. feria 2^a proxima ante festum b. Barbarae virginis et martyris.

II. Ulászló király a máramarosi korona városok polgárainak, kereskedőinek és minden rendű lakosainak gyakorta való kérésére Perényi Gáborral és Istvánnal olyan egyezsége lépett, hogy nevezettek a huszti, viski, técsői, hosszúmezei és szigeti lakosoknak a *tekeházi vámon* személyükre, árúikra, kocsira és lovaikra nézve örökös vámmentességet adnak, melynek fejében a király a *becsi* kamara által évenként kiszolgáltatandó 2000 kőszót adományozott nekik: »hoc tamen salvo reservato, quod si ipsi oppidani nostri vel aliquis ex ipsis, fluvium Ticiae in loco vadi seu transitus navalis quod pro ipso Gabriele de Peren in eadem possidere *Tekeháza* exigitur praetergradi voluerint vel voluerit, tales a solutione vadi seu transitus navalis tam de personis propriis, quam etiam aliis rebus et bonis suis minime supportari habeantur, sed ad solutionem ejusdem semper obligati censeantur«

Megvan a Perényi levéltárban Izabella királynénak Gyulafehérvárról 1557 május 18^a Berekszói Hagymássy Kristóf huszti prefectus és máramarosi kamara ispánhoz köldött rendelete, melyben megparancsolja, hogy az Ulászló adományozta 2 ezer kőszót évenként pontosan kiszolgáltassa.

Ulászló illetőleg Izabella adományát *Görgényben 1571. január 28-án* kelt levelével János Zsigmond választott király is megerősítette, megparancsolván, Nyakazó Ferencz huszti prefectusnak és máramarosi kamara ispánnak, hogy »quocunque anno sales e Camera nostra Maramarosiensi navali onere per Tybiscum devehuntur, illo ipso anno in Bewcz loco videlicet eidem solutioni deputato praedicta duo millia salium« *Nyalábi Perényi Istvánnak* és utódjainak késedelem nélkül kiadassa.

(Papiroson, Az eredeti rányomott töredezett pecséttel.)

1500. A leleszi convent jelentése a királyhoz.

Rosályi Kun János II. Ulászló király előtt azzal vádolta Perényi Gábort, mint Ugocsa vármegye főispánját, hogy a nemességen hatalmaskodik és sokféle jogtalanságot követ el, többek között: »gentes exercituales Comitatus de Ugocha tenere et conservare non permitteret, sed ipsemet esse, qui conservationem talium gencium exercitualium inter universitatis nobilium ipsius Comitatus de Ugocha confunderet et turbaret.« Vádjait Ugocsa vármegye rendének bizonyáglevelével igazolta. Perényi Gábor tagadta a dolgot és vizsgálatot kért, melylyel a király a leleszi conventet bízta meg. A convent embere *sásvári Pogány Fülöp* homo regiussal megjelent a vármegyének Sásváron tartott gyűlésén és tanukihallgatást tartott, melynek folyamán az Őszödfalvi Göde, Bekényi, Péterfalvi Csákán, Kopó, Nagy, Veres, Pázmán, Szőke, Supán, Barát, Csepei Zoltán, szirmai Kalós, Forgolányi, Hetenyi Dothor, Gődényházi Futamoth stb. család tagjai s a nagy számmal jelenlévő nemesség egyező értelemmel bizonyította, hogy Kun János hamisan vádolva Perényit és a vármegyétől soha semmiféle felhatalmazást nem kapott, hanem néhány nemes embert Bökényben összegyűjtven, velök tanácskozott és megválasztatta magát követnek, de a vármegye törvényes követe *Péterfalvi Nagy Albert* volt, a király előtt felmutatott levelet pedig bizonyos Huszár Mihály nevezetű szolgájával csináltatta, erővel kényszerítvén a szolgabírákat, hogy megpecsételjék. Perényi Gáborra azért vádaskodik, mert maga akarna a vármegyei hadak kapitánya, azonkívül egy személyben a vármegyének dicatora és főispánja lenni.

(Br. Perényi levéltár.)

Buda, 1511. In festo sancte et individue Trinitatis.

II. Ulászló király a máramarosi sókamarát a huszti várral és a hozzá tartozó összes hincstári birtokkal együtt Perényi Gábor főkomornyik mesternek és ugocsai főispánnak 20 ezer forintért zálogba illetőleg haszonbérbe adja, mely összegből Perényi 13 ezer aranyforintot a királynak lefizetett, 7000 frton pedig a máramarosi sókamarát *Sárkány Ambrustól* és *Zalkai László* deáktól visszaváltotta.

(Eredetije u. o.)

1512. Szent István nap körül Werbőczy István országbírói ítélőmester és Homonnai Drugeth János Ungvár megye főispánja Perényi Gábor és István testvéreket megosztottatták. A végbement osztályról Szapolyai János király Werbőczy

István kancellár előadása után 1532-ben oklevelet állított ki. E szerint Werbőczy, Drugeth és a választott bírák u. m. Mághy Pál, Parlaghy Menyhért, Daróczy Márton, Surányi György és a többiek megjelentek Szőlős városában »consequenterque domum ac Curiam lapideam ipsus Gabrielis extra idem opidum e regione Claustri fratrum minorum beati francisci confessoris de observancia nuncupatorum per eum erectam atque constructam« s elsőben is az ingóságokat osztották két részre. Erről Werbőczy már nem tudott bővebb felvilágosítást adni, de az ingatlanokról kelt osztálylevél fennmaradt Komlósy Péternél, a kir. nagyobb kancellária jegyzőjénél, mely szerint:

Perényi Gábornak jutott *Nyaláb* vára és tartománya, u. m. Királyháza, Verécze, Kirva Tekeháza, Szászfalú, Ardó, Gyula és Terebes minden vámjaival, s hozzá tartozó Alsó- és Felső-Gérczével.

Perényi István kapta *Nagy Ida* várát és az Abauj vármegyében fekvő birtokokat. Ezek voltak; Nagy és kis Nempti, Abaujvár, Panyok, Bodoló, Makrancz, Csécs, Seszta, Komorócz, Csány, (mely a Széchyieknél volt zálogban) továbbá *Perén* »demptis porcionilus domini Emerici de eadem Perén, palatini Regni Hungarie, et egregii Stephani similiter Perényi de Karaz« ¹⁾ — és Alsó Sabrak, Nagy Ida, Sadány, Dethek, Alsó-Láncz, Gergelyfalva puszták. — Szikszó város és sziget, valamint a Nyalábvárához tartozó »possessiones wolachales«: Alsó- és Felső-Sárad, Magyar és Orosz Veresmart, Alsó- és Felső-Csongova, Egres, Csarnató, Széphegy, Tarna, Szárazpatak, Komlós, Batarcs, nemkülönben a sasvári és bökényi részjóságok két egyenlő részre osztattak.

Szőlős város birodalmára nézve a testvérek következő egyezsége léptek:

»Oppidum Zewlews in duas partes sequestrassent, et plateam a septemtrionali plaga incipiendo a domo in qua nunc providus Andreas Kochyo specialem habet residenciam, usque Ecclesiam b. Elisabethae viduae, simul cum platea *Rakaz-wezája* appellato ipsi domino Gabrieli reliquisent. Plateam vero *Zaaz weg* similiter in eadem plaga septemtrionali habitam, simul cum domo lapidea dominorum et similiter plateam *Rakaz-wezája* in eadem plaga, a parte domorum plebani adjacentium praefato domino Stephano Perényi, plateam autem *Magyar-wegh* a plaga meridionali sitam, incipiendo a domo in qua ad praesens providus Lucas Zabo haberet residenciam, simulcum platea *Tyza-weza* dicta, eidem domino Stephano Pereny reliquissent; plateam siquidem *Zaz wégardó*

¹⁾ István, a Perényi család nemesi ágából származott.

similiter in plaga meridionali adjacentem simulcum ipsa *Tyza-ucza* a parte domorum egregi Nicolai Dolgos de Baryloyth simul cum eadem platea *Zaz wegardo* combusta, antefato doming Gabrieli Pereny deputassent« etc.

A szinyérvári és medgyesi uradalomhoz tartozó 32 község, továbbá a kölcselji, filesdi, szekeresi, istvándi, kömörői, kóródi, csekei, milotai, csécsei Szatmár vármegyei részbirtokok, nemkülönben Nagy Dobos, Jánd, Barabás Beregvármenyében és Pályi Szabolcsban szintén 2 egyenlő részre osztatott.

Eredetije hártján János király pecsétje és Werbőczy aláírása alatt.

Buda 1516. »feria 4^a post Dominicam Invocavit II. Ulászló király misealapítványa.

Ulászló király rendelete Perényi Gábor főkamarás mesterhez, mint a máramarosi sókamara ispánjához továbbá a jövendőbeli kamara ispánokhoz és ezeknek helyetteseihez.

»Quoniam nos tum ob illam spem nostram singularem, quam in Domino Jesu Christo, salvatore nostro positam collocatamque indubitanter habemus, sub cujus videlicet sacratissimi Corporis titulo et honore ecclesia in territorio possessionis *Gyula* constructa existit, tum vero pro singulari nostra devotione, qua erga intemeratam Dei genitricem virginem Mariam et beatos Petrum et Paulum apostolos Christi, nec non sanctam Elisabetham viduam tenemur et afficimur, aliisque certis bonis et salubribus, respectibus ad id moventibus, id annuentes et concedentes duximus ut a modo singulo anno tam moderni quam etiam futuri plebani ecclesiarum ac rectores capellae in dicta ecclesia Corporis Christi, ac Capella assumptionis ejusdem beatissimae virginis Marie in *Castro Nyalab constructa*, nec non parochiali ecclesia eorundem beatorum Petri et Pauli apostolorum sub eodem Castro *ac hospitali ipsius Sancte Elisabethe in fine oppidi Zeleus* fundatorum« — a máramarosi sókamara területéről *Rónáról* vagy más, nekik alkalmasabb helyről évenként 27 frt ára sőt, tengelyen vagy vizen, a hogy nekik tetszik elszállíthassanak és azt elárusítván, a befolyó jövedelmet az említett gyulai egyház, a Nyaláb várában lévő kápolna, továbbá a vár alatt áló parochialis egyház végre a Szőlős városban, szent Erzsébet tiszteletére alapított ispotály szükségére és fenntartására fordítsák —

»ea tamen lege et condicione ut iidem plebani et rectores capellae ac hospitalis in iidem ecclesiis, capellaque et hospitali singula ebdomada in perpetui duas missas, unam de assumptione b. virginis Marie, aliam vero ad honorem sancte Anne matris ejusdem virginis gloriose, *pro nostra, serenissi-*

morum liberorum et succesorum nostrorum regum Hungarie salute celebrare debeant et teneantur.«

Ennélfogva meghagyja Perényi Gábornak és a máramarosi kamara ispánságban utódjainak, hogy a mondott beneficiumot az elősorolt egyházaknak és a szőlősi ispotálynak évenként pontosan kiszolgáltassák, és utasítja *Berizló Péter* váczai püspököt mint kincstartót, hogy a sóadományt a kincstár rovására számolja el.

Eredetije a b. Perényi cs. levéltárában, hártján selyem zsinoron függő pecséttel.

1522. Oroszy Ferencz panaszolja a II. Lajos királynak, hogy mikor a kincsárt illető sójövedelemmel Husztról Ugocsa vármegyébe és visszautazott volna, Verécze határában Perényi Gábor emberei Fancsikay Tóbiás, Oroszy István és János, Csamay Jakab deák és mások, urok parancsára Nyaláb várából rajta ütöttek, útját állották és fején megsebesítették úgy, hogy csak nagynehezen tudott megmenekülni tőlük és átkelni a Tiszán. Kocsiját azonban (*»currus seu kochy«*) Perényi Gábor lefoglaltatta és a só jövedelemből 160 frtot elraboltak tőle. A király az ügy megvizsgálását a leleszi conventre bizta.
(Leleszi orsz. ltár.)

1525. *Die Dominica prox. post festum b. Annae matris Mariae.*

II. Lajos király néhai Perényi István fiainak: Ferencznek és Mihályak az atyjuk által Koszka Miklósnak elzálogosított s ennek defectusán a koronára szállott Sziget nevű birtok felét visszaadja, különösen nagybátyjuk *Frangepán Kristóf grof*¹⁾ hű szolgálataiért, »qui quidem Comes Christophorus hac praesentim expeditione contra Jayczam fame et obsidione circumventam et oppressam liberavit ac pene ex hostium manibus eripuit, magnum et memorabile servitium nobis ac toti regno nostro exhibuit.

(B. Perényi ltár.)

1525. II. Lajos király Perényi Gábor kérésére az ő és Perényi István özvegye földesurasága alatt álló *Szőllös* városában leégett házakat minden néven nevezendő adó és kamara nyereség fizetése alól 8 esztendőre fölmenti, hogy ez alatt a város megépülhessen. Erről Thurzó Elek kincstartónak, az Ugocsa vármegyei tiszteknek és adószedőknek patens levelet ad.
(U. o.)

¹⁾ Édesanyjuk Frangepán Iskóta volt.

1545. Perényi Ferencz és Mihály testvérek (István fiai) panaszzolják I. Ferdinánd királynak, hogy 1532-ben özvegy édes-anyjuk *Frangepán Erzsébet* (?) Serédy Gáspárral második házasságra lépvn, Abauj vármegyében fekvő javaik, nemkülönben *Szöllös* város és minden néven nevezendő ingóságaik nevezett mostoha-apjuk, illetőleg gyámjuk gondviselése alá kerültek, a ki hűtlenül sáfárkodván, igen megrongált és fogyatkozott állapotban adta vissza nekik 1540-ben. de arany-ezüst miveket és más *res mobiles*-eket még ma is kezénél tartja, úgy, hogy nekik több mint *százezer* arany forint érő kárt okozott. A király parancsára a leleszi konvent embere Serédy Gáspárt Kövesd várában feltalálván, törvényesen idézte.

(Lelesz.)

1549. Ferdinánd király meghagyja, a leleszi conventnek, hogy Balassa Menyhért javait birói ítélet alapján foglalja le, mivel nevezett főúr Perényi Jánost a királyi udvarból haza térő útjában 1543-ban, Gyarmat városában elfogatta, tömlöczbe vettette s 1500 frt érő aranylánczát és más összesen 4000 frt értékű javait elraboltatta. Az ebből támadt pör folyamán Balassa Menyhért elmarasztaltatott.

(B. Perényi ltár.)

1551. *Tur-Terebes*. február 12, Perényi János végrendelete.

Testamentariusoknak Báthory András országhkapitányát és hű szolgáját Wécsey Istvánt hagyja. Ha felesége (Drágffy Zsófia) második házasságra lépne, Erdőd várából hozott összes javai adassanak vissza neki. Ha pedig özvegyen marad és gyermekei meg nem becsülik *Tur-Terebest*, a két *Gérczét* élete fogytaig bírja, de el ne idegenítse, úgy, hogy halála után János, Gábor. Péter és István nevű fiai örököljék. Lelke üdveért miséket szolgáltatassanak, a *szőlősi* kolostornak az özvegy mennél több elemózsiát adjon, hogy a barátok imádkozzanak érte, a szőlősi ispotályt pedig renováltassa. Fiait jó keresztyén tanítókkal neveltesse, Nyaláb várában és más helyeken istentiszteletet tartasson. Komájának és hű szolgájának Wécsey Istvánnak egy ezüst aranyos kupát hagyott.

(A leleszi konventnek Perényi János secretariusa Lehotkai Lehóczky Márton részére kiadott átiratából.)

1551. Tamás szepesi kanonok és a máramarosi sókamara praefektusa panaszzolja, hogy még 1537-ben, mikor szőlősi plébános volt, néhai Perényi Gábor özvegye (*Frangepán*) Katalin, fia János akaratából és bejegyzésével fegyveres szolgálait a plebániára küldé, a kik 28 hordó borát, 250 kéve

gabonáját és 43 frtját elrabolták. Annak utánna Perényi Gáborné és fia a plébániát tőlle hatalmasan elfoglalták és 2 esztendeig bitorolták, mely idő alatt 1200 frt ára kárt okoztak neki. Panaszolja továbbá, hogy 1544-ben, mikor ismét beült a plébániába, Perényi János újból ráküldé szolgálait és 6 hordó borát elvitette. Végre 1544-ben *Perényi Ferencz* őt magát is elfogatta és vasra veretvén Nagy-Ida várába hurczoltatta, lovait, szarvasmarháit, gabonáját, hordó borait (*»azw dicta«*) lefogaltatta s mindössze 3000 frt kárt okozott neki.

Perényi János özvegye Drágffy Zsófia Nyaláb várában pörbe idéztetett.

(Lelesz.)

1557. jul. 8. Pozsony.

I. Ferdinánd király a hűtlenségbe esett Perényi Ferencz összes javait, a ki notorius ellenségeivel Bebek Ferenczczel és Györgyel, nemkülönben Perényi Gáborral szövetkezvén Izabellához pártolt, testvérének Perényi Mihály zemplén vármegyei főispánnak és királyi pohárnokmesternek adományozván, meghagyja a jászai conventnek, bogy a birtokba iktatást teljesítse.

1560. április 8. Bécs.

I. Ferdinánd király Perényi Ferencz fiainak: Jánosnak, Györgynek és Ferencznek összes birtokait *Maczedoniai Péter* főkomornyk-mesternek adományozza.

Nevezett Perényi fiúk 1557-ben, mikor Ferdinánd hadvezére Thelekessy Imre a szőlősi kastélyt kiostromolta, atyjokkal együtt fogságba kerültek és Sáros várába vitettek, *»deinde ad supplicationem certorum fidelium nostrorum pro liberatione et redemptione uxoris et liberorum fidelis nostri magnifici Stephani Dobó de Ruszka, wajvodae Transylvani et consiliarii nostri apud relictam quondam regis Joannis detentorum, dimisimus liberavimusque«*. Ők azonban a fogságból kiszabadulva egyenesen János király fia táborába menekültek s ekkép újrolag hűtlenségbe estek.

1560. aug. 9. Bécs.

I. Ferdinánd király Perényi Ferenczet, elsőszülött János fiával együtt ismét hűségébe fogadja s nevezetteknek fejükre és összes javaikra nézve kegyelmet ad, miről Oláh Miklós érsek, királyi helytartót, Nádasdy Tamás nádort Zrinyi Miklós tárnokmestert és Mérey Mihály personalist értesíti.

(Eredeti, hártján, függő pecséttel.)

Megvan a család levéltárában Maczedóniai Péter főkamrásmesternek Pozsonyban 1560. *feria 5-a prox post festum b. Ste-*

phani regis kelt fassiója, melyben Perényi Ferencz javait 3000 frt lefizetése illetőleg felvétele után nevezetteknek visszaadja, továbbá Ferdinánd királynak Bécsből 1560. aug. 26-án *Zay Ferencz* kassai főkapitányhoz és ugyanazon a napon *Bebek Györgyhöz* intézett rendelete, melyben parancsolja, hogy a Maczedoniai Péter és Perényi Mihály özvegye Székely Katalin kezén lévő javakat Perényi Ferencznek és fiainak adassák vissza s ötlet minden jogtalan háborgatók ellen védelmezzék. Minthogy azonban még ezután is sok pörpatvaruk volt, Ferdinánd király Bécsben 1564. márczius 17-én *néhai* Perényi Ferencz fiainak, atyjukról maradt összes javaikra *nova donat*iot adott.

1575. feria 2-a prox. post dominicam oculi.

Meleg Boldizsár csanádi püspök és leleszi prépost bizonyosságot tesz arról a szerződésről, mely Nyaláb várában »*feria 6-a prox. ante dominicam oculi*» a halálos betegségben fekvő Perényi István meg rokonai Perényi János és György között létre jött.

E szerint atyafiságosan megegyeztek abban, hogy ha Perényi István fiú-maradék nélkül fog meghalni, a nyalábi uradalom Jánosra és Györgyre száll s az özvegy Dobó Anna s az árva Perényi Zsófia csak a köteles leánynegyed, illetőleg hitbért kapják.

Nyalábnak külső vára, a *Naboyza* toronynyal és a palánkkal, meg a hadakozó szerszámokkal együtt Perényi István halála után tüstént átadassék Jánosnak és Györgynek, de az özvegynek, az árvának, a tutoroknak, tiszteknek és cselédségnek félesztendeig a külső várban is szabad járásukkelésük legyen.

A belső vár, a kert, a vár alatt lévő gyümölcsös, meg Verécze és Királyháza nevű falvak az erdőséggel együtt az özvegy és az árva kezén maradjanak, addig míg a leány férjhez megy és az özvegy ura nevét megtartja. Nekik jutott továbbá ugyanazzal a kikötéssel az aranyos-megyesi kastély és tartománya, a tur-terebesi, fekete arday és szőlősi nemes udvarház, a tekeházi rév és vám, a Nyaláb várában évenként rendelt 2 ezer kőstb.; a többi jószágok három egyenlő részre osztattak.

(Orsz. Levéltár. N. R. A. fasc. 931. nr. 15.)

1577. Pozsony feria 2-a proxima post dominicam oculi. Czobor Imre nádori helytartó rendelete a leleszi konventhez.

Minekutánna Perényi István 1575. márczius 8-án fiú-maradék nélkül elhalt, Miksa király meghagyta Csernelházi Csernel Tamás nádori ítélőmesternek, hogy szólítsa föl az

özvegyet, kuzskai Dobó Annát, hogy férje javait az oklevelekkel együtt tüstént bocsássa a fiscus kezére s elégedjék meg a törvényes *dóssal*, az árva Perényi Zsófia pedig férjhez mentelég az apai házban maradván, az összes javakból leánynegyedet kapjon. Az ítélőmester 1575. »*die dominico proximo ante festum b. Margarethae virginis et martiris*« Nyaláb várában megjelenvén, előterjesztette küldetése czélját, mire az özvegy a maga replicáját írásban nyújtotta be. Szól pedig eképen:

»Im értem császár ő felsége az én kegyelmes uram parancsolatját, hogy ő felsége Nyaláb várát Megyes castélyával, várakbéli részeivel, faluival, falubeli részeivel és minden hozzátartozókkal egyetemben, kik mostan az én kezembe volnának, kézhöz akarná venni és ő felsége engemet a jószágból az országtörvénye szerint való jegyruhámmal és az én kisded leányomat, az én szegén megholt uram, ő felsége hivatól megmaradott árvát, Perényi Sophiát házasságának ideje eljöttéig egy atyai házzal és Nyaláb tartományabeli megnevezett jószágnak negyedrésszel egyetemben, ez magyarország törvénye szerint való quartalitiúmért kénáltat, hogy ő felségétől ezeket felvennék és az jószágnak maradékát ő felségének és az ő felsége fiscusának megadnám és bocsátanám, és az leveleket is, kik az megírt Nyaláb várát, castélyát, udvarheleit, város és városbéli részeit illetnék prothonotarius uram kezébe, adni tartoznánk, kit ha mielnénk jó, ha hol nem, tehát parancsol ő felsége prothonotarius uram által énneköm, úgy mint az én leányomnak Sófának törvény és természet szerint való tutorának és egyebeknek is mindeneknek, kik az megírt Nyaláb várához, castélyához, udvarheleihez, városaihoz, faluihoz, pusztahelihez és minden hozzátartozókhoz valami igazságokat praetendálnák, ad decimum quintum diem generalis diaetae vel termini judiciorum sive generalium sive brevium post data praesentium primitus Posonii celebrandorum, si vero diaetae vel judicia ibi interim non celebrarentur et causa praesens istic finire non posset, etiam in termino judiciorum pro partibus Regni superioribus in Eperjes vel alibi celebrandorum *Nagy Ryspán* (= nádorispán) uram ő nsga heltartója, ki ő felsége és ő felsége hívei között specialis és competens iudex és több iudex ordinariusok, prothonotariusok és ő felsége székén levő assessorok előtt minden levelekkel és igazságokkal, kik az megírt jószágokat illetnék, ad instantiam egregii domini magistri Blasii Jó de Kazahaza, directoris causarum fisci suae majestatis et fiscalis S. Coronae regiae tartoznánk comparealni és törvint recipialni és prothonotarius uram is ez folytül megírt jószágokrul az mely levelet kezéhez kérne és ha mely levelek kezéhez adatnának *Nagy Ryspán* uram pöcséti

alatt, az megnevezett terminusra előtartozzék vinni, hogy azokat meglátván *Nagy Ryspán* uram heltartója congruens iudiciumot az több bírakkal egyetemben in praemissis tehetnének. Miért hogy az én megholt uramnak halála után, meg consideralván azt, hogy Isten után ő felségénél nem lehet senki énnekem főb gyámolyom, oltalmazóm és segítségem, mindjára az én uram halála után ő felségét megtaláltam volt alázatos kenyergésemmel és ő felsége kegyelmesen az én kenyergésemet meg tekintvén, énnekem szegén alázatos szolgáló leányának minden pereimet, kik processu juris az én megholt uramnak halála után én reám és az én árvámra szállhatandók voltak volna, és kik a mostani özvegységemben is következhetek volna, énnekem esztendeig és az én kisdéd leányomnak usque ad legitimam et adultam aetatem ejusdem minden pereinket differálta és prorogálta, kiről ő fölsége kegyelmességéből levelet is adott, *kit in specie prothonotarius uram kegyelmednek megmutatok* (Miksa királynak Prágában 1575. martius 28-án kelt pörhalasztó levele egész terjedelmében átiratott a szövegben) és könyörgek alázatosan, mint kegyelmes fejedelmeknek, hogy ő fölsége én velem és az én kisdéd leányommal ne induljon perben sőt inkább oltalmazzon egyebektől is, mindazonáltal az ő fölsége parancsolattyának alázatosan engedelmes vagyok és az megnevezett terminusra szolgálaim és procurátorim által compareálok mind az én árvámmal Soffiával egyetemben, és az mennyibe ez ház Nyaláb vára tartományával és leveleivel egyetemben az én kezemben vagyon (mert az mint ő fölsége praetendálta én nállam sem az jószág sem az vár sem az levelek integre nincsenek) hanem Perény János és Perény György uram, úgy mint ez jószágban legitimus successorok mind az várba, mind az jószágába én velem aequaliter birnak, melynek dominiumját mindjára az én szegén megholt uram halála után apprehendálták, az leveleknek is jó része ő nállok vagyon. Az miben peniglen igasságomat oltalmazhatom, hiszem, hogy ő fölsége engemet, ilyen nyomorult szolgáló leányát kegyelmesen meghallgat és valamit az országtörvénye mutat mind vár, jószág és levelek dolgában, az menyiben az én kezemnél vannak, ahoz kell magamat tartanom; de mégis könyörgek ő fölségének, mint kegyelmes fejedelmeknek, hogy ő fölsége úgy mint ez országban minden özvegyeknek és árváknak protectora és oltalmazója ilyen nyomorult szolgáló leányával mint én vagyok és ilyen kisdéd árvával mint az én gyermekem ne törvénykegyék, *hanem ő fölsége prorogatoria szerint tartassa meg az időt*, kiért az Úr Isten ő fölségének és az ő fölsége szerelmes fiainak az én kegyelmes uraimnak, minden jó szerencsés successust aggyon.

Megértvén tehát, az ítélőmester, hogy az özvegy a maga jegyruháját és az árva Perényi Zsófia leánynegyedét fölvenni, — Perényi István többi javait és az okleveleket pedig kezéből kibocsátani nem akarja: Dobó Annát a nádori helytartó elébe idéztette, a ki azonban a terminusra meg nem jelenvén, elmarasztaltatott s a marasztaló ítélet alapján Czobor Imre nádori helytartó meghagyta a leleszi conventnek, hogy néhai Perényi István javait a fiscus számára foglalja le, kiszakítván abból az özvegy dosat (quinguaginta sessiones jobbagionales populosas et integras) és az árva törvény szerint való leánynegyedét.

(Orsz. Levéltár N. R. A. fasc. 214. nr. 49.)

1580 körül Perényi János és György kívánsága Dobó uramtul az Nyaláb vára és hozzátartozó jószággrul.

1. Első kívánságunk, miért hogy nyilván vagy onállunk az szegény atyánkfia Perényi István uram testamentuma, értjük is azt, mivel hogy az a szegény megholt atyánkfia ő kgylmét hatta volna testamentalis tutornak, mely testamentumot még mi nem láttuk, kívánjuk a testamentumnak continentiaját látni, mert én az én atyámfiaival Perényi György uramval vér szerént való tutornak valljuk magunkat, azon módon az mi némű testamentumot szegény asszonyom tött, azokat is akarjuk látni.

2. kívánságunk. Egy így levén, hogy ő kgylme testamentalis tutora levén az mi atyánkfiának és jószágának gondviselője, azt akarjuk és kívánjuk, hogy az belső várbeli porkolábok és drabantok mind az mostaniak és azután valók is, az mint az szegény Perényi Istvánnak való transactiók tartják, nekünk megesküdyenek, Dobó uram személye előtt, és nekünk hűtösök legyenek, és az mely drabantnak hava avagy esztendeje kitelvén és mást fogadnánk helyében, mi hirünkkel avagy tisztartónk hírével az compositio szerént az hitet adgyák fel neki, az mint penig az hitnek kelljen lenni azt is kgydnek irva kültem.

3. Ő kgylmétül Dobó uramtul azt is kívánjuk, hogy ő kgylme levele által assecuraljon minket, hogy az mint az szegény megholt Perényi István uramval való transactióról tartja, ha az mi atyánkfiának Perényi Zsófiának szerencséje birik és ő kgylme elházásítja, avagy — kit Isten eltávoztasson — Perényi Sófának holta történnék, ő kgylme Dobó uram mindenokvetlen az Nyaláb várát minden hadakozó szerszámával és hozzátartozó jószágával az szegény megholt Perényi István urammal való transactiónk szerént én kezemben és Perényi György uram kezében, avagy embereink kezében,

kiknek mi hadgyuk adgya és adassa az házat, erről pedig ő kgylme a leleszi káptalanban adgyon levelet.

4. Az minémü végezésünk az szegény megholt Perény István uramval az levelek dolgából volt, hidgyük azt is, hogy ő kgylménél nyilván vagyon, hogy a levelek két kulcs alatt állanak és hogy az egyik kulcs a szegény megholt asszonyunknál ángyunknál légyen, az másik mi nálunk, és hogy mindhárman együtt levén az levelekhez egyenlőképen nyulhassunk. Miért hogy immár asszonyunkat ángyunkat Isten ki vötte ez világból, most is azt kívánjuk, hogy legyenek azon állapotban, és mikor Isten adgya, hogy mindhárman Dobó uramval és öcsém uramval együtt leszünk, nyulhassunk az levelekhez. Ez idő alatt penig, mivel, hogy az octava most előttünk vagyon, ha mi levelek szükségesek voltanak csak Daróczy Seraphin uram hozzá nyulhasson, és az melyek szükségesek felvihesse az octavára, mint szintén ennek előtte szabadsága volt reá és meghittük. Annak utána penig, mikor Isten Seraphin uramot az octaváról meghozza, mind hármon együtt levén adgya kezünkhöz az leveleket.

5. Miért hogy itt nem létünkben szolgálk és tisztartóink között ha mi zürzavarok és egyéb féle méltatlan dolgok kiknek nem szükség volt volna lenni, kik mi hirünk nélkül esének, mind azok köztünk le csendesedgyenek és ennek utánna ha oly dolog esik köztök, kiknek nem kellene lenni, törvény szerént az köztünk való jó egyenességért megláttassanak és meg is büntetessenek. Az elmultak penig békességesen mind le csendesedgyenek.

6. Mivel hogy az jószágban is az szegény nép között számtalan sok igazgatásink volnának, kik között ember halálok és egyéb törvéntelen dolgok vannak, kiknek az mi tisztartóink eligazítására nem érkeztenek, az köztünk való jó rendtartásért onnan is Dobó uramtól egy bizonyos fogott napra választassék két nemes ember, innen is azonképen választunk két nemes embert, az mellett legyenek szolgálk is, a kik az jószágot járják meg és ha mi zürzavarok közöttük volnának, törvényszerént mindeneket eligazítsanak és jó végben hadgyanak és annak utánna ha valami oly dolgok esnének köztök, törvények folyásához tartsák magokat.

7. Kívánjuk azt is ő kgylmétől Dobó uramtul, miért hogy szegény asszonyval is erről végezésünk volt, hogy az belső várhoz tartozó jószágbul segítségével legyenek az palánk építésére, most is kíványuk ő kgylmétől hogy ő kegyelme parancsolja porkolábinak és tisztartó szolgálk, és erről ugyan végezésünk legyen, hogy az mikor az szükség kíványa, miért hogy az külső vártul függ az belső várnak oltalma, tehát segítségével legyenek és népet adgyanak az palánk építésére.

Az belső várbeli porkolábok és drabantok hiti, tam praesentium quam futurorum legyen ilyen módon.

Én N. N. esküszöm az élő Istenre, teljes szent háromságra, ki egy bizony Isten, hogy az Nyaláb várát Prény Sóiának az néhai Prény István uram leányának és az ő tutorának Dobó Ferencz és Jákob uramnak, Perény János és Perény György uramnak és ezeknek fő gondviselő szolgáltnak tartom a házat fejem fenn állatáig ilyen ok alatt, hogy ha Isten ez felülmegmondott Perény Zsófi asszonak házasságának idejét elé hozza és szerencse birik neki, avagy — kit Isten eltávoztasson — ez felül meg mondott Perény Zsófia asszonnak, míg én az porkolábságnak tisztét viselem, ez idő alatt holta történnék, tehát az Nyaláb várát csak Perény Jánosnak és Perény Györgynek és az ő megmaradékoknak az mi szegény megholt urunk Perény Istvánnal való végezések szerint minden hadakozó szerszámmal tartom és adom mingyárást, Isten engem ugysegéljen!

(Orsz. Ltár. Lymbus. III. 3. csomó.)

1591. február 1. Nagy-Szöllös.

Perényi Zsófia Ormosdi báró Székely Györggyel házasságra lépven, nagybátyja és gyámja Dobó Ferencz Nyaláb várát minden hadakozó szerszámmal együtt által adva a Perényi fiu ágnak, illetőleg Jánosnak és Györgynek. »Az ok és perfolta levelek felől« pedig azt végezték, hogy Nyaláb várából lepecsételt, záros ládákban »Leleszre az országtárházába« vigyék és ott deponálják. Annak utánna 6 embert választanak, kik azokat meghányhassák és megláthassák, ítélessék, hogy kiket, mely levelek illetnek, hatalmat adván nekik, hogy a leveleket a jószág birodalma szerint, közöttük feloszthassák.

(Eredeti magyarul. Négy aláírás és pecsét alatt. Lelesz. Act. Anni 1591. nr. 26.)

Közli: DR. KOMÁROMY ANDRÁS.

TATAI JÁNOS ÖNÉLETÍRÁSA.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

A történetíró örömet forgatja a nemzet sorsát intézni hivatott főméltóságok naplói, önéletrajzai, emlékiratai mellett a közrendű apró embereknek szórványosan előkerülő feljegyzéseit is. Amazok ugyan fontosabbak, de emezek érdekességét fokozza, hogy főbb vonásokban típusok, melyek nagy tömegekre ille- nek s a nép gondolat- és érzelem-világát hűen tükröztetik. *Tatai Jánosnak* (* 1669. † 1725.), a Komárom vármegyei egyszerű református lelkipásztornak régi jegyzetei után 1718- ban sajátkezűleg letisztázott hézagos életrajza is azért érdemli meg figyelmünket. Benne látjuk a XVII. század végén a török- től, a némettől egyaránt üzött debreczeni muzsák nyomorgó gyermekét, a ki vajmi gyakran kénytelen félretenni könyveit, majd hogy sánczot hányjon, majd hogy az ország tulsó felébe meneküljön. Közben-közben egyszer borbélyinas, másszor szőlő- pásztor; itt marhákat terelget, amott dereglyét vontat. Igen gyakran koplal, sanyarog mindig, megsántul s megvakul, el- vesztí többször mindenét, el még mezítelenségét fedező egyet- len öltözetét, sőt csak nem életét is: de tudva, hogy sorsa el van végezve az Úrnál, békével tűr mindeneket és az Isten irgalmasságába vetett hittel tántorodás nélkül járja kijelölt útját. Benne látjuk népünknek Jézus Krisztus rendelése sze- rintí szerény s alázatos tanítómesterét, a ki ha az egyik templomból kiüzi a hatalmasok dühe, felkeresi a másikat, a harmadikat, meg-meg visszaszáll az előbbihez és lankadat- lan buzgalommal hirdeti a szeretet istenének örök evangelio-

¹⁾ Tóth Ferencz: Túl a tiszai ref. püspökök élete 167. l. tévesen mondja tatai esperesnek.

mát élete utolsó leheletéig. Prédikátor-társai fejökké, csallóközi esperessé¹⁾ teszik; az egyházkerület követséggel tiszteli meg; Magyar Kossa Péter superintendens — a miben úgy is nem kis része volt — az egyházkerület újra szervezésének történetét íratja meg vele. Művei nyomtatásban nem jelentek meg. Reánk kettő maradt. Egyik naplója, a melybe életrajzán kívül (124—150. l.), melyre hivatkozott már Tóth F. imént említett könyvében, valamint közlő is Kocsi Csergő Bálintról írt dolgozatában,¹⁾ egyházi törvényeket, ágendákat és egy-néhány apróság mellett »somnolentiam oculis excutiendi ergo« verseket írt össze. Maradékaitól Pályi P. lelkész útján Tóth Dániel pápai ref. főiskolai tanárhoz került, kinek hagyatékából a Nemzeti Múzeum vásárolta meg. Jele itt 612. Oct. Hung. A másik a dunántuli ref. egyházkerület levéltárában van. Hosszú czíme ez: Episcopatus Superioris Hungariae reformatorum in comitatibus Mosoniensi, Posoniensi, Nitriensi, Comariensi, Nogradiensi, Strigoniensi etc. canonice unitorum, viri piae recordationis venerandi domini Joannis Száki Szechenyensis, anno 1656 die 17 Maji in pago Farkasd electi et confirmati episcopi morte anno 1675 facta, misere enervatus et collapsus, tandem per favorabilem Dei gratiam ab anno 1709 die 17 Octobris facto initio in electione et confirmatione viri admodum clarissimi ac eruditissimi domini domini Petri Magyarai anno 1711 diebus 4 et 5 Novembris e cineribus quasi hoc sequenti modo suscitatus et erectus, per manus Johannis Tatai ministri pro tempore Nemes Oltsaiensis ecclesiae, ob defectum scribae generalis, ex mandato superioris sui venerandi domini episcopi praementionati, chartacea civitate donatus anno 1712 diebus Junii.

Latin egyházi beszédeinek és *Arany pohár* czímmel halála előtt kevéssel írt magyar könyörgéseinek emlékét az a jegyzék őrizte meg, a melyet könyveiről veje készített és a naplóba az életrajz után beírt (152—154. l.). Lehet, hogy ezeket maradékai elnyűtték. Az ugyanott említett Hétre való írott könyörgések in 8-vo és Res memorabiles de 4 monarchiis ante mortem scriptae et compactae csupán tollának,

¹⁾ Irodalomtörténeti Közlemények 1892. évf. 371. l.

vagy egyszersmind elméjének is termékei-e? a szűkszávú feljegyzésből határozottan meg nem állapítható.

Haláláról és temetéséről naplója végén ezt olvassuk:

»Anni 1725 die 9 Martii tiszteletes Tatai János uram, a ki az ő életének cursusát leírta, boldogul, négy tiszteletes atya előtt, úgy mint: tiszteletes Valesius János aranyasi tanító, Kőrössi András thúri-szakállasi tanító, Rimaszombati Mezei István ekli tanító, Mikolai József füsi tanító előtt, ez haszontalan, lelkeket gyötrő világbul kimult. Tisztességes takaríttatása lett nagy frequentiával az csallóközi tartománynak nagy része jelen lévén. Két tanítás volt. Első a szomorú parochialis n.-oltsai háznál tiszteletes Valesius János úr, az aranyasi szent eklésiának érdemes tanítója által ex loco qui extat Deuter. 33:8. A másik tanítás az kis-tanyi szentegyház előtt a kerítésen kívül, a pásdelíton, tiszteletes Csokonyai Ferencz uram által ex loco qui extat Math. 25:16. tiszteletes s tudós, érdemes Kocsi István uram, a szent superintendentiának tekintetes püspökjének jelenlétében. Seniorságának 4-dik esztendejében, házasságának 27-dik esztendejében, Nemes-Oltsán való prédikátorságának 17-dik esztendejében, életének 55-dik esztendejében. Eltemettetéik die 11 Martii anni praefati 1725. Irta a megholtnak veje, Rimaszombati Mezei István ekli tanító.«

Cursus vitae Johannis Tatai ex multifariis diversorum temporum notatiunculis fideliter excerptus compilatus et purae chartae mandatus anno 1718 die 16 Augusti in Nemes-Oltsa.

Hic, ab honestis et piis parentibus, patre quidem domino Benedicto Nagy Papensi, ab officio tonsore, et matre Catharina Boszorád Udvardiensi, in oppido Tata in inclyto comitatu Comaromiensi habito, a ripa Danubii ad meridionalem plagam uno miliari situato, diei Sabbathi mane, diem Bacchanaliorum (vulgo húshagyó kedd) proxime antecedente, post tumultum nocturnum a Turcis, occasione subversionis arcis Gesztes in diuturna desolatione constitutae, excitatum et subortum, natus anno 1669.

A quinto aetatis suae anno, patre in Domino Jesu pie defuncto, et die ascensionis Domini sepulto, cum caeteris 5 cognatis suis couterinis, sororibus natu majoribus Juditha et Elizabetha, sorore minori Catharina, et fratribus natu minoribus Michaela et Georgio, pupillus mansit anno 1673.

Sexto vitae suae lustro literis honestioribus in gymnasio Tatensi, paedagogo domino Daniele P. Oroszi, imbui coepit; cujus bonae intentionis ad duas tantum hebdomadas usque procedentis cursum, domini Francisci Lajos Bátorkesziensis, scholae dictae archididascali, ad partes dominorum pontificiorum transitus, templi adeptio, scholae vastatio intempestive turbavit anno 1674.

Tandem ludi magistro ex clementi, magnifici domini Ladislai Csáki, tanquam domini terrestres, jure et favore, subditis suis oppidanis, tanquam confessione reformatis, ad instruendam juventutem, et ex parte exercitium devotionis, concesso, sub cura et paedagogia domini Joannis Mádi studium literarum jam jam interceptum iterat et continuat anno 1677.

Tempore contagionis anno 1678 ubique sevientis, ad manus rectoris sui domini Georgii K. Rádóczi, ex vico Bicske adducti transit, una cum aliis sibi similibus, puta: Joanne Szikszai, Georgio Zólyomi, Francisco Farkas etc., in illoque suae servitutis statu tempus continuat studium etymologiae tractando, ad mensem Apr. anni 1679.

Tandem sibi nactus praeceptorem humanissimum dominum Petrum Húsz Örsiensem anno 1680. Sub quo, ab uno quodam ut pote Johanne Sági, tanquam praeceptoris vicem inter graculos quasi subplente, duriter et severe tractatus, noctu clam se ad domum matris suae recipit, et sic patriae solum deserens, in scholam Szőnyiensem transit, cujus procurator fit dominus Ladislaus Őri, studiosus scholae Szőnyiensis primario secundus et publicus praeceptor clarissimus dominus Stephanus Olle Motsai, redux ex Belgio, tandem dominorum Jaurinensium reformatorum futurus pastor anno 1681.

Redit in patriam, subit paedagogiam rectoris domini Nicolai Keresztúri, a mense Aprili ad Augustum disciplinam Tatae continuat, ubi de itinere Debrecinensi meditatur. Quod in nomine Domini aggreditur comitibus domino Sigismundo Gyarmati, rectoriae Veszprimiensi valedicente, et academias salutaturo, domino Francisco Mányoki, patriae pastoris filio et scholae Madiensis recturam claudente, domino Samuele Bélyei, domino Michaeli Sz.-Mihályi, scholae Debrecinensis civibus, item ductore domino Michaeli Pellionis M. Tatai, patriis Laribus valedicit, quem mater dolorosa ad usque Bánhida salsis lacrimis comitatur die 11 Augusti anno 1682.

Duce Deo pervenit Budam, exinde Pestinum versus solitudinem vastam dicti oppidi invadit et intrat, ubi flagello ad manus accepto, boves currui junctos more insolito alternatim ad Kőrösimum usque pellit et regit. Die tandem dominico pervenit Kőrösimum, ubi hora matutina cum suis comitivis templum

ingressus, clarissimum Joannem Szabó Kecskeméti, pastorem ecclesiae ordinarium concionantem cum somnolentia audit.

Tinito in templo cultu matutino, venit in scholam, ibique humanissimum dominum Gregorium Bányai, rectorem scholae salutatum invisit, apud quem aliquot dies hospitando consumit, primarios urbis instanter requirit, a quibus 15 grossos pro viatico accipit.

Inde aurigam equestrem precio conducentes, venit per rhedam Szolnokinum et domicilium Debrecinensium pro perpetuo et quieto quaestorum identidem illac transeuntium commodo ibi habitum, ad quietem et respirium ibidem sumendum occupat, tempore eo, quo fortalitium Fülekiense per Turcas et cruciones pulvere pyrio succensum gentili severitate vastabatur.

Debrecinum perveniens ob longam et insuetam itineris molestiam pedum exulceratione laborare cepit, eo tamen non obstante, domini Michaelis Szent-Mihályi servitio sese obstringit, a quo multa ex pollicitatione accipit, et nihil nisi fenum percipit.

Per eum tamen domino Michaeli P. Rápoti, classico praeceptorum etymologiae strenuo recommendatur. Sub ejusdem praeceptoris manu et ductu etymologiae studio sex menses impendit.

Sed eheu! quae non obstrepunt ei mala. Unus e sociis suis contubernalibus, Stephanus Pataki, scholam Püspökiensem, alter patriam suam Veresegyház vocatam, unde nomen suum accepit, salutaturi scholae valedicunt; per alterutrum horum 2 florenos Rhenenses, ad ultimam vitae scholasticae mille malis obnoxiae necessitatem servatos, miserabiliter amittit anno 1682.

Promotus ex etymologia ad studium syntaxeos cum praeceptore domino M. Rápoti transit anno 1683.

Ejusdem anni aestate, qua virus Ottomannicum totum pervaderet orbem, et Viennae vastationem aut expugnationem hostiliter minaretur, it Váradinum, hebdomadale servitium cum plurimis aliis ibidem expleturus, sub spe Rhenensis unius floreni in mercedem ex conducto sumendi, et vix respirandi otium ei concessum fuit. Mox a matre sua, licet in dispersione cum suis ob metum Turcarum posita et in insulis Danubianis delitescere, filii tamen sui memor, florenum unum per manus domini Martini Róka Tatensis patriotae et conterranei sui fidelis, accipit, et sub eodem servitutis tempore per furtivas manus amittit.

Quantum servitio accepit, tantum furto amisit.

Debrecino ad autumnum partes Transtibiscanas petit, et de Liszka Patakinum ad labores hebdomadales sub spe

mercedis ex compacto percipiendae venit, et in arce circa portam versus fluvium Bodrog olim patentem, nunc fimo cooperatam, cum aliis purgat et aperit anno eodem 1683.

Post in promontorio Mádiensi fit custos vinearum, unde 3 percepit florenos et ad hyemem scholam repetit.

Primo suo praeceptorum alios per vices surrogatos accipit et audit puta: dominum Stephanum Vetsei, dominum Nicolaum Nánási, dominum Stephanum Szoboszlai etc.

Dominus M. Szent-Mihályi rectoriam scholae Ujlakiensis suscipiens in initio veris anni 1683, eum domino Stephano Virág Szalontai committit, cujus socii commensales erant dominus Paulus Csengeri, dominus Andreas Árva Gyöngyösi cum fratribus suis, quorum servitio unus existens undique suffecit.

Váradinum iterum conducitur ad ibi Turcis in arce munienda laborandum, unde florenum unum cum dimidio percipit.

Cum adiuncto sibi socio Stephano R.-Szombati ad vindemiam a domino Michaelae Szent-Mihályi, pro vino sibi ab ecclesia solvi solito percipiendo accersitur, singulos utrique solvente florenos, quos in reditu ad Eva Sárja pernoctantes, furto noctu amittant. Nam multi cum currubus et bobus eadem nocte in eodem pascuo cum ipsis cubuerunt, et cultro laenam monetas continentem sciderunt anno 1684.

Ex severo Turcarum Varadiensium mandatum Debrecinensibus serio iterum demandatur, laborandi et propugnacula arcis (ex metu christianorum accepta cautione) muniendi molestia, unde tertia etiam vice hospitem sibi nactus pergit Váradinum. Ubi suscepto labore exanthlato, in deportatione et bajulatione trabum viribus exhaustus et internis visceribus laesus, morbo gravi conflictatus decumbit.

E quo morbo surgens, submontanas repetit vineas, custodiam in monte Kereszturiensi colit, ubi bis a Germanis castrensibus, in obsidione arcis Tokaj ad oppidum Keresztur positus, ad foveam pabulis plenam ostendendam angariatur, ligatur, misere et vix non ad mortem castigatur, ex castris eorum fame triduana pressus egreditur, montana petit et Mádinum sauciatus et cruentatus, vestibis spoliatus, solo unico indusio tectus, venit anno 1685.

Et quia vineae per transeuntes, qua cruciones, qua Germanos, in integrum fuerunt depopolatae, ideo parum frugis, sex ad summam florenorum accepit custodiae suae premium; cum iisdem sex florinis tamquam semi-nudus aut incendiarius hirsutus, hispidus in urbem Debreceniensem ingreditur.

Hic cum poëta merito canere potuit:

Non mihi si lingvæ centum sint oraque centum
 Littora quot conchas, quot, amoena rosaria flores,
 Quotque soporiferum grana papaver habet
 Tot premor adversis . . . etc.

O tempora, o mores! Psal. 56. 9.

Finita vinearum in Keresztur custodia, ad dominos Tályaienses transit, inde duas septimanas duranti servitio, se ipsis devovit, ipsorumque vice et loc oad arcem Tokaj, prope ad ripam fluvii Bodrog, cum aliis fit carbonarius, inarcem pro qualibet nocte se cum sociis recipit, ubi ob angustissimam vitæ rationem phthiriasi correptus miserabilem consequitur sortem.

Debrecinum Tályaino rediens seminudum corpus vestibus, qua noviter acquisitis, qua in hospitio Debrecini antea depositis et conservatis, ornat; verum cito per quendam nebulonem, laenam vix ad aliquot dies gestam, ob loci habitationis angustiam foris in culina clavo affixam, furto amittit, quam Deo providente, in foro urbis venum expositam, recuperat, furem deprehensum schola eliminari curat. Cothurnos novos confidenti in loco ad noctem exutos et depositos, similiter deperdit. Sed ex benignissimo Dei favore, saepiuscule de eo providente, a munificis scholæ patronis unum par cothurnorum dono accipit. Multa multociens amittit, veluti pileum, indusium, perisomam, sudarium etc.; multa interea accipit puta: tunicam, caligas, cothurnos, bis vel ter libros etc.

Tandem famulitium domini Samuelis Ungvári, episcopi Intra Danubiani et Tibiscani clarissimi domini Gregorii Ungvári filii, iterato resumit, cui ad finem cursus vitæ scholasticæ usque, quo se matrimonio devovit, deservit.

In classem poëticam promovetur, cui scholæ professor primarius clarissimus dominus Martinus Szilágyi aggratulatur non parum eo, quod in ipsa ætatis scholasticæ periodo ex intima et ignobili mendicantium sorte in nobilem poëseos classem nullus prior ascendit, inde duos libellos Testamentum Græcum versionale nempe et Virgilium christianum dono offerri curat, nec amplius retribuendos, ut postmodum consuevit et in usum venit.

Domino tandem tutelari destitutus, in contubernium neutralistarum se confert, ipsis in omni opere deserviturus, sed quia pro multis nunquam bene sufficit unus, non successit ei ex animi sui voto et placito, ideo e domo pulsus et exclusus, non esem nec lunius fornacis fit nocturnus alumnus. Juxta illud:

Sunt homines si quos humeris deportet ad Urbem
 Ansoniæ dimitti quæ caput orbis erat
 Non tamen ad portam placide deponat eosdem
 Gratia præteriti nulla laboris erit.

Anno 1686.

Tandem excellentissimo domino generali N. N. Karaffa cum suis copiis urbem ingresso, et diros cruciatus et extorsiones civibus crudeliter inferente, et urbanis ad magnam victus paenuriam adactis, tendit in patriam, commeatu et viatico uno ternario et pane exiguo instructus, viam aggreditur. Comitem habuit Stephanum Ballabas Neszmélyiensem, quocum Aegopoli duas fere septimanas moratur, ibidem dira fame grassante, pane furfuraceo pascitur, tribus tamen integris panibus, ostiatim emendicatis, occasione data, iter suum Budam versus ad pagum usque insulanum Tótfalu, e regione ad Vác situm, continuat, ibi per reverendum dominum Michaëlem Kőrösi, olim pastorem Váciensem, tunc ibi exulantem, iudici pagensi cum socio recommendatur, tanquam agens conductitius, inediae eorum mortem minantis vehementem gravitatem fideliter detegens, a quo duos panes mediocres ad unum mensae discubitus famelico ventri sufficere valentes accipit, inde ad portum comitatus, et nautis recommendatus per Danubium Strigonium versus transfretat.

Strigonium pervenit, ubi multi egeni canes et feles urgente male svada fame comederunt, et hunc cum socio eadem fames vehementer ursit, ita ut, prout comes tunicam Aegopoli pro pane, ita hic Strigonii indusium vendere cogitur, ubi nec ipse sitarchus caesarei penuarii praefectus ex commeatu succurrere audet.

Accidit interea, ut quibusdam lanionibus, uni Comaromiensi, alteri Posoniensi, tunc ibi sua negotia tractantibus, seipsos ambos, catascopium eorum sursum ad usque Sitva fluvium trahendum, pro singulis panibus caesareis (vulgo profunt) promiserunt.

Et postridie conventionis, jam panibus sapide absumptis ventre famelico navim provehunt, hominesque diversae staturae et molis, per vada saepe occurrentia tergo per vices excepto transportant, ad Sitvam tandem lassi pervenientes vehiculi onere liberantur, naulum pro ipsis transferendis solvunt, cuidam nautae Neszméliensi e medio Danubii reclamato ad transferendum tradunt et valedicunt. Sic ille patriam actutum attingit, etiam hic die sequenti dominico, matrem dilectissimam ad annos tres cum semi non visam, cum suis cognatis salutatur anno 1687.

Közli: MOKOS GYULA.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ADATOK.

I. *Pozsony 1592 jun. 11. A pozsonyi kamara rendelete Faustus Verantius fizetése tárgyában.*

Egregii domini, amici nobis honorandi. Salutem et omne bonum. Magna difficultate se Sac. Caes. Regiaeque Mattis secretarius, generosus dominus Faustus Verantius salarium suum a vobis exigere suae Serenitati conquestus est. Mandat itaque nobis sua Serenitas, apud vos efficiamus, ut dicto Verantio restantias salarii sui certo exsolvatis. Quare ex commissione Suae Serenitatis vobis hisce diligenter injungimus, ut huic clementi suae Serenitatis voluntati obsequuti dicto do. Verantio non solum restantias salarii sui jam statim numeretis, verum etiam impcsterum efficiatis, ut idem do. Verantius ita statis semper terminis de suo salario contentus reddatur, ne necesse ipsi sit, ob non praestitam illi solutionem, suam Serenitatem vel cameram hanc denuo interpellare et molestare. Posonii 11 Junii 1592.

»Commissiones ad Lucam Zellerum Ao. Di. 1592« cz. füzetből. Orsz. Ltár, Pozsonyi kam. iratai III. sor. 51 csomó.

II. *1621. szept. 15. Bethlen Gábor a festőjének fizetést rendel.*

Gabriel Dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps et Siculorum comes etc.

Generosi fideles, nobis dilecti salutem et gratiam nostram.

Az mely *képirónk* ott maradt Kassán, annak fizetésében, hogy hűségtek mingyárást harminczöt forint, id est f. 35 kész pénzt, kassai köből buzát tízet, cub. 10. egy gönczi fél csak valami megíható bort, vas. 1. egy verő disznót nr. 1. és ezen kívül a mostani eleibe adott szükséghez való *festékre* tiz forintot f. 10. — azt fizetésébe nem tudván, — és *elegendő vásznat* adasson, hűségteknek hagyjuk és parancsoljuk, praesentibus pro futura sui cautela reservatis, secus non facturi. Quibus de reliquo gratia nostra bene propensi manemus. Datum ex castris nostris ad oppidum Zentz positis die 15. 7-bris anno 1621. Gabriel m. p.

Kívül: Generosis N. N. camerae nostrae Scepusiensis Consiliariis etc. fidelibus nobis dilectis.

Hivatalos jegyzések: Anno 1621 die 25. 7-bris exhibitum. A képirónak való fizetésről. — 1. Octobris anni 1621 deputati sunt apud dominum perceptorem f. 45.

(Ered. az orsz. Ltárban-Limbus.)

III. 1621 szept. 22. Bethlen Gábor rendelete lantosa érdekében.

Gabriel Dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps ac Sicularum comes etc.

Generosi fideles nobis dilecti salutem et gratiam nostram.

Egy lantosunk szökvén el innen udvarunkból, amint *társaitól* értjük ott Kassán voltanak valami marhái, kiknek kezéhez vételére azt hisszük, hogy oda megyen Kassára, ha oda nem ment is. Hagyjuk azért és serio parancsoljuk hűségteknek, hogy szorgalmasan reája vigyáztatván, ha oda menne, vagy ott volna Kassán, mindgyárást magát arestáltassa és megfogassa. Ha pedig onnat másuvá valahova elment volna is, oda is utána küldvén, mindgyárást megfogassa és visszahozassa. Secus non facturi. Datum ex castris nostris ad oppidum Szencz positis die 22. 7.bris 1621. Gabriel m. p.

Kívül: Generosis N. N. camerae nostrae Scepusiensis consiliariis etc. fidelibus nostris dilectis.

Hivatalos jegyzet: Lantos felől. Exhibitum 6. octobris anno 1621. (Eredeti orsz. Ltár. limbus)

IV. 1655. jun. 12. Thököly Zsigmond ajánlólevele trombitása érdekében.

Theökeölyi Sigmond Kesmark és Schavnik váraknak szabad és örökös ura etc. Recognoscalom ez írásommal e levelem praesentaló Trombitás Gáspár nevü ifjat, recommendalom is mindeneknek, akiknek illik, hogy e megnevezett Trombitás Gáspár minket három esztendőktől fogva *trombitás mesterségével* hiven s jámborul szolgált; akarván azon mesterségét másutt is exercealni és a magyar szóban is jobban proficiálni, igyekezik másuva (tőlünk rendesen elbucsuzván) elmenni. Azért minden rendeket szeretettel kérem, mindenütt mint igaz járatbeli embert agnoscalja és ahol kívántatik. állapotját is illendőképen promoveálja, vévén a mi szolgálatunkat is. In reliquo easdem dominationes vestras diu feliciterque valere desiderantes. Praesentibus perlectis exhibenti restitutus. Datum in castro Schavnik die 12 mensis Junii, anno 1655.

Idem qui supra (P. H.)

(Eredeti a Nemzeti Múzeum levéltárában a Kolosy féle letéteményben.)

V. 1640. márc. 23. Perger Illés levele a pozsonyi kamarához a harminczadi számadásában mutatkozó hiányok földerítése tárgyában.

Illustrissime Comes, generosi et magnifici Domini et patroni observandissimi.

Exhorruui ad mandatum illustrissimae et g. d. v. quo ad ratificationem 142 fl. 30 d. longe quidem confusus, quod praeter conscientiam meam et iuramentum praestitum inviolatum contigit, ut inprovidum hunc casum inciderim, et in hanc difficultatem praeter opinionem tractus sim. Tanto vero gravius fero, quod

ratione medietatis, cujus exolvendae semper studiosissimus, ut quietantiae meae omnes praeter primae primi anni angariae testantur, fuerim. Nec vero mihi, nuper cum Posonii fuerim, quicquam etiam requisiti domini rationistae hac de re dixerunt, quod propter inopiam sumptuum redire debui, promisi vero domino Lethenei. quod quietantias quasdam, quae per me in consilium praesentatae cum rationibus amissae, inveniri non possent, etiam cum quietantia domini illustrissimi ratione vini rubri coempti in florenis quindecim, afferam una cum centum florenorum monachorum et aliis quibusdam.

Et quidem scrutatis meis duorum annorum rationibus hunc defectum medietatis. praeter primi anni 41 florenorum ex negligentia mei patrueis, cum ipse adesse non potuissem, restantiam (quam tamen deinceps septem aureis domino perceptori numeratis dimidiam persolvi) invenire non potui. Excepta prima fl. 98 anni 1638 angaria, *qua officium hoc amplexus sum*, ordinariam tricesimam cum auctione nova conjunxi, vel ea de causa, quod illam auctionem dubiam ob elapsum ipsius tempus separare nolui, cum post mandatum in Aprili acceptum, monente etiam domino magistro rationum separatas rationes exhibui, pauca restantia, ut ex quietantiis apparet.

Tota igitur difficultas in prima angaria illa, quae proventus mixtos ex utraque tricesima habuit, ex computatione in expeditoriis fl. 178. d. 35. ex meis rationibus cum salario et restantiis floreni 267 d. 35 continentes. Quos omnes nulla medietate excepta d. perceptor in sua quietantia pro ordinaria tricesima recensuit, et officina rationaria pari ratione in rationem ordinariae tricesimae nulla medietate extracta, que florenos octuaginta novem efficiebat et denarios aliquot computavit. Hic igitur totum erroris, si est aliquis in rationibus, argumentum.

Proinde humiliter suplico Illustrissime et G. D. V. ut benigne committant officinae rationariae, ut calculo reiterato angariam et quae ad majorem confutae restantiae medietatis lucem serviant, aliaque argumenta defectus ostendant, neque restantias tricesimae ordinariae in auctionem (quae suis quietantiis triumphat) transfundant. Haec igitur benigno favori ex causae meae patrocinio Illustrissimae et G. D. V. committens, easdem divinae providentiae commendo et adhuc peto, ut hoc negotium ad futurum meo, dante Deo, adventum secundum morem benigne differri curent et mihi hac vice responsum dare dignentur. Datum Zakolcae 23. Martii, anno 1640. Illustrissimae G. et M. D. V.

servitor fidelis

Elias Perger

Melléklet :

Ratificatio restantiarum in tricesima ordinaria.

Quietantia monachorum Zakolcensium	fl. 100
Quietantia d. Mitucky in commissione capitularis et regii		
hominis	fl. 6

Quietantia illust. Comitis pro sex urnis vini rubri fl. 12	
et pro vectura fl. 3 in toto fl. 15	
	Summa fl. 121

Restant fl. 21 d. 30.

Kivül: Illustrissimo Comiti et Generosis et Magnificis Dominis praefecto et consiliariis inclytæ Camerae Posoniensis, Dominis et Patronis observandissimis.

(Ered. Orsz. Levéltár, Pozsonyi kamara iratai közt.)

1707. okt. 6. *A kolozsvári unitárius egyház egyessége nyomda iránt.*

Mutuus contractus inter curatores ecclesiae unitariae Claudiopolitanae et Joannis Kmita ratione typographiae.

I.

Mi András a tiszteletes colosvári unitaria ecclesia plebanusa, Eperjesi István és Rhener Szócs István azon ecclesiának curatorai, több azon ecclesiának tagjaival együtt assecuraljuk per praesentes N. Kmita János uramat arról, hogy jól lehet most az időnek mivoltához képest veszedelemtől féltvén a typographiát, közünkhez adta ő kegyelme, levelet is adott arról, hogy azon typographia az ecclesiáé és nem ő kegyelméjé és semmi praetensioját azon typographiához nem is tartja; mindazáltal mi is azzal a levéllel nem élünk ő kegyelme ellen simpliciter és annak vigorával a typographiát ő kegyelmétől és successoritól eltulajdonítani nem igyekezünk, el is nem tulajdonítjuk, mindaddig mig az ecclesia és ő kegyelme között fennmaradt számvetés által nem determinaltatik, hogy az ecclesia marad e ő kegyelmének vagy ő kegyelme az ecclesiának adós? Melynek nagyobb erősiért adjuk e levelünket az ecclesia praecipuusi akaratójából. Datum Claudiopoli in domo parochiali praescriptae ecclesiae die 6. 8-bris 1707. Idem, qui supra Jövedicsi Andras m. p, (L. S.) Renner István m. p. (L. S.) Eperjesi István m. p. (L. S.)

II.

Én alább megnevezett személy recognosco per praesentes, hogy amely typographiát Istenben elnyugott anyámasszony ő kegyelme a tiszteletes unitaria ecclesia számára hozott volt, egészen azon tiszteletes ecclesiának resignalom nem tartván semmi praetensiomat hozzája, melynek bizonyosságára adom e pecsét és subscriptióval erősített leveletem. Kolosvárott 8. 8-bris A. 1707. Kmita János m. p. (L. S.)

(Kolosmon. Konv. Protoc. Petri Rákossy III. 620.)

Közli: ILLÉSSY JÁNOS.

VEGYES KÖZLÉSEK.

SIMAHÁZI KÁROLY ISTVÁN KAPITÁNY VERSES ÉLETRAJZA.

Lettem ez világra régi nemes vérből,
Szomp Judith asszonnak származtam méhéből.
Azután részt vettem a szent keresztségből
Christus Urunk által szerzett igaz hitbül.

Volt az én nagyatyám vitéz *Károly István*,
Ki sokat portázott hajdan Buda táján,
Édes hazájáért harczolt mint oroszlán,
Tatároktul kapott sebeket oldalán.

György, az édes atyám volt fia Istvánnak,
De még három vére vala az atyámnak,
Ferencz, Zsigmond, János, Zsigmondnak halála
Történt Koronczónál mint vitéz hadnagynak

Istvánnak az atyja az is *György* volt, annak
Volt az édes attya *István*, fiaiknak
Nevek *Bálint, Balás*, ezen férfiaknak
Elein terjedett az öreg ágoknak.

Sopron városának Gymnasiumában
Részesültem annak szép tudományában
Hajnoczi Con-Rector gyors tanításában
Deccard Rector Uram ékes szóllásában.

Husz esztendő korbán oskolám végeztem
Azutan a Jussban progressust is tettem,
Jeszenák Pál urnál én aztat kezdettem
Personalis *Szúraz György* urnál végeztem.

De minthogy eleim vitézek valának
Régi tanítványi Mars oskolájának
Azon gondolkodtam, az édes Hazának
Hogyan szolgálhassak királnak, császárnak.

A lengyel királynak én Saxoniában
 Szolgáltam tündöklő, ékes udvarában
 Lakásunk akkor volt Dresda városában
 Azután mezőben Milberg táborában.

Cavalérja voltam Fölséges Uramnak
 Öt társommal együtt az Augustusnak,
 Secundus volt neve ezen nagy bajnoknak
 Csudája volt uram akkor ez világnak.

Három esztendőig így éltem 's szolgáltam
 Lengyelországnak városait láttam,
 Szép folyó vizeit, hajóit vizsgáltam
 Fényes köntösömben uri módon jártam.

De az irigy halál ime döntött kárban,
 Meghala királom, öltözök már gyászban,
 Teste tétetődött ő koporsójában
 Dresda városában, komor criptájában.

Még élt a királom voltam Dániában
Compenhagen nevű királi városban,
 Gyakran megfordultam annak udvarában,
 Vitézinek éltem szép társaságában.

Christianus sextus coronatióját
 Fridrichsburgban láttam gyémántos trónusát
 Primásatul elvett isteni áldását
 Arannyal-ezüsttel megrakott tárházát.

Az *Feir* tengeren jártam ez utamban,
 Reménységem csupán csak vala az urban
 Danczig, Lübek, Hamburg tenger városiban
 Gyönyörködtem annak szép alkotmányiban.

Hamburgbul érkeztem Hannoveriában
 Az Anglus királynak electorságában,
 Megfordultam annak kincses városában,
 Láttam mindeneket sok szép templomában.

Az prussus királynak Brandenburgiáját
 Erős Magdeburgját, sok más egyéb várát
 Álmélkodva néztem, csinos katonáját
 Egésszen ismértem az egész udvarát.

Dresdában hogy jöttem nem sokat mulattam,
 Hazámban hogy jussak csak mind azon voltam,
 Silesián által még egyet fordultam
 Csehországban Prágát már többször is láttam.

Hazámban házamhoz érkezvén azomban
Vártam szerencsémét éjjel nappal abban.
Meg is adta Isten megint azt valóban
Midőn kapitánság szállott az nyakamban.

Az hatodik Carol császár is meghala.
A ki rettenetes hatalmas ur vala.
Ellenség országát már mindenütt dulta.
De azt örököse sziviből fájdalta.

Azért fegyverekben vitézek öltöznek.
Mindenfelől gyorsan mennek ellenségnek
Franczia, bavarus kitér mindezeknek,
Magyar fegyveritől minyájan rettegnek.

Gyalog regementek szörnyen állittatnak.
Kapitányok abban azonnal adatnak.
General *Andrási* vitéz próbájának
Helt adván, engemet teve kapitánnak.

Már Baváriának híres városait
Megvettük hatalmas, szép, erős várait.
Elprédáltuk annak bőséges mezeit,
Minden rakott jókkal sok vidám faluit.

Franczia és spanyor, olasz, országunkat
Elönti népével szedi adóinkat.
Várainkat veszik, tesznek nagy károkat
Neapoly, Genua segíti azokat.

De frontot csináltunk mind mi is ezeknek.
Adatik commandó *Lobkovitz* herczegnek
Ki bátran megállta a spanyor tüzinek
Szégyennel így azok mind vissza térének.

Neápol szélig veve reterádát.
Artnisius hegyin letüzi dárdáját.
Föl huzá is arra száz darab ágyuját
Lobkovitz herczegnek oda várja kardgyát.

Oda hogy érkeztünk iszonyu erdőket
Levágtunk, csináltunk abból sík mezőket.
Megtöltöttük néppel a sok szép völgyeket.
Veletri városa látta mindezeket.

Itt le telepedvén vártunk ütközettül,
Orderünk érkezék azonban herczegtül.
Bátran hogy megvívánk. ne félnénk senkitől,
Várhattyuk jutalmát királ fölségétől.

Hajnalban kezdődött ezen nagy bajvívás,
Asszonyok, gyermeket közt van sírás-rívás,
Mindenütt van immár jajgatás, kiáltás,
Mert valóban vagy on itten nagy vérontás.

Füstölög a nagy hegy, a puskák ropognak
Az ágyuk, szüntelen csattognak, morognak.
Repedeznek bombák, nagy vermeket ásnak
Villognak fegyverek, rabok hurczoltatnak.

Ki kezit, ki lábát, ki fejit jajgattya
Ki pedig vitéz mód' vérit is ki ontya,
Ki társának sebit bekötözve tartya,
Ollik nagy kinyában sebeit szaggattya.

Az ütközet után a kik megmarattunk
Fáradtságunk után táborban szállottunk,
Imádságunk által Istennek áldoztunk,
Hogy halál torkából így ki ragattattunk.

(Egy kis idő múlva bementem Rómában.
Harmadnapig laktam ezen nagy városban.
Szentséges pápának láttam palotáját.
Sub monte Cavallo szép tiszta udvarát.)

Öt holnapot tölténk ezen táborunkban,
De szüntelen bombák szállottak nyakunkban,
Maradásunk alig leve sátorinkban
Bátorság nem vala mi nyugovásinkban.

Azért vissza térvén, Rómának falait
Szemléltük marsunkban iszonyu bástyáit.
Tiberis vizének szép rendes hidait
Mesterséggel csinált forrásos kutait.

A téli szállásra jöttünk Peseróban,
Ki kvártiroztattunk annak határiban,
Utazásunk után nyugottunk Fánóban,
Némelik pediglen vékon sátorában.

A szép zöld kikelet hogy immár kinyillott
Segítséget nekünk országinktól hozott,
Lichtenstein herczegnek commandó adatott,
Ki ellenséginek mindgyárt törvént szabott.

A Pó vizén gyorsan nagy hidak veretnek,
Táborozó népek által is vitetnek,
Párma, Plezanz táján táborok veretnek
A nagy viadalra jelek is tétetnek.

Midőn a Pó vizén hajókat készítik
Három compania nekem is adatik,
Hogy reggel jó korán én oda érkeznek,
Hová a hajómat már mások rendelték.

Casalnál köllettett volna megállani
Hajómnak, az után által költözködni
Három száz vitézzel, de mit tudtam tenni,
Szomorú sorsomat meg köllettett várni.

Két órakor éjjel vitézim eveznek
Közepire szintén széles Pó vizének,
Eltörik a hajóm, a vízben esének
Minden katonáim, velem így szenvednek.

Ezen nagy fatumon igen megrettentem,
Halálokat látván szememmel előttem
Azért szemeimet Egekre vetettem
Istenemet pedig im ekképen kértem:

Uram Jézus! hozzád vegyed én lelkömet
Irgalmasságoddal bocsásd meg bűnömet.
Többet nem szólhattam, mert már a testemet
Halál környül vette minden csöpp véretem.

De lásd Ur Istennek hatalmas dolgait,
Miképen megtartja vízben is szolgálait,
Rabságbul kimentí az ő hív rabjait
Szenteknek házában szolgáló tagjait.

Midőn katonáim a vízben hálnának,
Kilenczen közülök még is ki uszának,
Egy deszkára kapván, indulok utánok
De a habok engem malomhoz csapának.

Volt egy ladik kötve a malom hajóhoz,
Félholtan erőssen ragaszkodtam ahhoz,
Isten segítséget katonám által hoz,
Ki ladikban huza, mellettem fáradoz.

Kötélét ladiknak kardjával elvágta,
Menésit ladiknak csak Istenre hadta,
Kardjával evezett, de Isten úgy adta,
Hogy a víz egy vitézt ladikomhoz csapta.

Már harmodszkán (*így!*) valánk, a parthoz jutottunk,
Sötétben ide s' to (!) jártunk és futottunk,
Szerencsére mégis azokhoz jutottunk,
A kik ki uszának, így napféntől vártunk.

Ellenség földire vete az víz minket,
Senki sem ismere már ottan bennünket,
Csupán egy olasz pap szánnya a sorsunkat,
Által visz a vizen, mutatja népünket.

Második vérontás Plezánz városánál,
Megleve, mingyarást annak hostádjánál
Nádasdy kezdi azt az fényes hajnalnál,
Tíz ezer horváttal maga táboránál.

De Lichtenstein herczeg, Berenklaui generál
A viadalomban mindenik talpon áll,
Ellenség ereje látszatik, hogy már száll
Bujkál is előttünk, helet alig talál.

Négy nemzetség akkor táborot vert ellenünk,
Valóban nagy gondot tettek is minekünk,
Száz ezer vitézek valának előttünk,
Ötven ezer alig vala a mi népünk.

De ezek előttünk mindnyájan futottak,
Genua városhoz csakhamar jutottak,
Neapol, Genua ott meg maradának
Spanyorok, francziák mind el szaladának.

Sok volt ott az holt test, én aztat temettem,
Iszonyu sok vértől semmit sem irtóztam,
Egy spanyor vitéztől szép paripát nyertem,
Commandómat itt is vitézül végeztem.

Harmadszor meggyőztük, tőlünk igen féltek
Sőt győzhetetlennek már bennünket véltek,
Rotofred váránál, hol sebeket nyertek,
Nagy kár vallásokkal haza felé tértek.

General Berenklaui itt vérrel föstette
Az tábornak helyét, azzal pöcsétölte,
Armádánk az testit tüzzel eltemette,
Vitézség rózsáját ekképen elnyerte.

A tengeren által vertük spanyorokat,
Hozzá tartozandó rut *mikolétákát*,
Piemont hegyiről a sok francziákat,
Pénzzel büntettük meg a genuaiakat.

Rebellis Genua viszont fegyvert fogott,
Fölséges Asszonyunk népében kárt vallott,
De ez háboruság sokáig nem tartott,
Sardus király népe bennünket föl váltott.

Piemont hegyeit Savoja országnak,
Megjártuk városit szép tartományának.
Ékes épületit szemléltük Turinnak,
Sok károkat tettünk franczia *Prováncznak*.

Virágzó időmben így folyt az én életem,
Gyakran. a mint látszik, változott szerencsém.
Most öregségemre van *titkos keresztem*,
Azért koporsótól vár csak az én testem.

Két lengyel királlyal, két prussus királlyal.
Két danus királlyal, két sardus királlyal.
Magyar királynéval, három nagy császárral
Hajdan voltam szemben, nyelvem igazán szöll.

Tiz esztendőök után értem békességet,
Fáradtságim után nyertem csendességet,
Az időmre nézve a szép vitézséget
Letettem. vetettem mindeneknek véget.

Már hálaadásnak poharát föl veszem.
Áldozom az Urnak. szívem hozzá teszem,
Könny hullajtásokkal Istenemet kérem,
Boldog halál által vegyen hozzá engem!

Nedvességtől megrongált ívrét alakban, kívül a következő felírással: *Cursus vitae Sacrae Caesariae Regiae Catholicae Apostolicaeque Majestatis emiriti Capitanei Stephani Károly de Simaháza*. per semet ipsum elaboratus. A *marótegyházi Maróthy család* leveles ládájából közli

r. r.

KÖVESDY LUKÁCS VÉGRENDELETE.

1556.

Én Keowesdy Lwkach teszek ilyen vallást, hogy mikor én ez világnak állapotjáról sokszor sokat gondolkoztam volna, ösmervén azt magamba, hogy ez emberi nemzetségnek ez földön nem volna megmaradandó városa, hanem mindennek ez mulandó gyarló világból az más, az örök életre kellene menni, végezém ezt magamba. jó magam gondolkodván teljes akaratomból. hogy minekelőtte az felséges uristen az én szegény lelkemet ez nyavalyás, beteges testből kivenné. ez világi minden rendbeli dolgaimat úgy hagygyam és rendeljem, ki ő szent istenségének szent neve dicséretére. nekem lelkem üdvösségére és az szegény maradékimnak javára volna. Azért mindennek előtte az én lelkemet és testemet ajánlom az én felséges mindenható uramnak, istenemnek. neki könyörgök nagy lelki bizodalomból, az én bűnös voltomat ne nézze és engemet

az ő irgalmasságos és kegyelmes szemei elől el ne vesszen, szintén ¹⁾ azt teljes hitemmel, hogy ő szent irgalma engemet az ő szerelmes szent fiáért, az én uram idvőztöm Jesus Khrystusért az ő szent irgalmasságából és országából ki nem rekeszt. Azután az én mindenféle marháimból, valamivel az én istenem itt ez földön engemet szeretett volna, teljes eszemből és szabad, nem kényszerített akaratomból teszek ilyen rendelést, hagyást és derék megállandó testamentomot, az mint alól rendszerint meg vagyok írva, fogom és vallom testamentomosoknak az én bizodalmas uraimat, barátimat. Hwnyady Péther diák komámat, Zabó László komámat, Fűzy Ambrus attyamfiát, Paczoth Jánost. Ezeket én mint bizodalmas barátimat kérem, miképpen éltemben én hozzám minden igaz barátságokat sokszor megmutatták, holtom után is jelentsék meg voltaképpen az én szerelmes meghagyott atyámfiához *Keczer Kathához* és az én gyermekimhez ebből, hogy ő velek az nekik hagyott marhának megadásából és egyéb gondokviseléséből cselekedjenek úgy, az mint az testamentomlevélben vagyok megírván és minek előtte az hagyásra jutnék az én marhámnak mennyi voltát írom meg.

Vagyon énnekem 779 arany forintom, egy arany lánczom, hat aranygyűrűm, egy folt aranyam; ez három rendbeli marha nyom 48 arany forintot; fehér pénzem két zsákba 200 frt; egy zsákba fehér pénz fl 18, tallér 75, ó pénz fl 14 den. 70, elegy pénz fl. 40. Adósok ezek: Kys Lőrincz egy bál baraszalai posztó árába tartozik fl. 50; Seghney László tartozik fehér pénzzel fl. 50. Zeöch Balázs kassai adós fl. 7, kire valamennyit mintelt ^(?).²⁾ Item Keczer Ferencz és Lajos akaratjából, az mint registromba felirattam, az zwrdeki malomnak ujonnan való csináltatására eggyel-mással fl. 48 den. 23; Kethczer Ferencz adós nekem, az mint levele tartja, négy borom árával fl. 36; Keczer Ferencz adós nekem fl. 15, az mint levele tartja, jóllehet azt hallom, hogy mondja, hogy énnekem ez 15 frtot megadta volna Rozgomba (= Rozgonyba), de énnekem nem adta, azt mondhatom. Item az szegén anyánk akaratjából Turhynára az soltésznak adtam volt egy bort 12 frtért. Item Keczer Istvánnak adtam volt két bort, jóllehet az egyik árát megadta, az másik árába tartozik fl. 7. És jóllehet az Kethczer Ferencz adóssága mindenestől teszen 118 frt. den. 23, de ha úgy cselekszik, mint attyafiu azaz ha az zwrdeki malomra kiadott költségemet az Keczer Lajos kezével iratott registrom szerint és az 12 frt bor árát, kit Turchynára adtam és az 7 frt bor árát, kit Keczer Istvánnak adtam, az én meghagyott feleségemnek és minden perpatvar nélkül megadja,

¹⁾ Talán: *hiszem*.

²⁾ Talán: *mivelt* = dolgozott a szűcs mesterember.

Szerk.

Szerk.

az felét az adósságnak akarom és hagyom, hogy Keczer Ferencznek megengedjék.

Ennek felette vagyon 9 seleg (= serleg) poharam, egy kupa fedeletlen, két kis pohár gombos összerakó, fél sótartó, egy násfa, egy törött keleh (= kehely), egy csésze, egy ezüst kannácska, kalán 11 aranyos gombosvégű, villa egy, 8 kalán aprószerű, egy villa, aprólék gombok, egy ezüstös szablya, egy buzgán (= buzogány) vége ezüstös, egy ezüst tolltok, egy hancsár ezüstös aranyas.

Balogh Lőrincznek vagyon zálogba nálam 7 kalána 9 forintért, Kwrtheosy Miklósnak vagyok adós 30 tallérával, kit mihent érte jó, megadjanak neki.

Ruhám vagyon egy farkasbőr subám, egy farkasmál suba fejer kék karasiával béllett, egy mál suba fél eskarláttal béllett, egy mállal béllett dolmán, kinek az posztója fejer kék karasia, egy eskarlát felsőruha, egy veres purgamál, hat mente, egy kék karasia subicza, egy stamet veres subicza, egy stamet veres nadrag, egy stamet leobi nadrag, 11 sing stamet szekfűszín, két remek karasia, nyolcz sing szederjes, hat suba kopott. Az csiszár Mihálnál két pallos, két szablya paraszt módon csinált törökországi, egy régi fokos kard házamnál. Keczer Jánosnál egy szablyám vagyon tótországi, ezüstös az markolatja; egy hegyestőr ezüstös markolatú, egy hegyestőr sásélű, két kép, 3 öreg aczélos puska, 4 mordálypuska, egyike kettős. Három fegyverderék. 2 szőlőm a zwrdoki hegybe. Az kassai házam, 3 szekeres lovam Boynythán és Kemenczén az jobbágyok közt. Az pej török ló, ára . . . az Kemenczei Kyzlo Györgynél. Egy uj kocsim az kovácsnál, kinek az árába tartozom 60 den. 2 pánczélgallérom, egy pánczélúj. Egy sisakom Keczer Jánosnál, vagyon ezüst tolltok rajta. Ennek kivüle egyéb házbeli eszköz marhám sokféle vagyon, kinek számát nem tudom, hanem feleségem tudja.

Item Kyzlo Györgynél egy nyergem három forint érő, két új szőnyeg és egy öreg paplan.

Immár ez felől megmondott marhából először az szegényeknek az ispitálba hagyok 8 forint ára fillért. Az én szerelmes meghagyott feleségemnek hagyok 3 szekeres lovat kocsistól, az skarlát felső ruhát, az ezüst kannát, 11 sing estametot, tehén és disznó barmot és egyéb házbeli marhám. élésemet, kit felül semmi névvel nem neveztem. Ez okáért hagyom neki, hogy éljen a gyermekekkel belőle. Az 3 $\frac{1}{2}$ frtot, kivel Olaz Ágoston adós, hagyom feleségemnek. Továbbá vagyon nekem az előbbi feleségemtől három gyermekem, egy fiam Mihály, két leányom *Sófia* és *Else*. miért penig hogy én minden marhámnak nagyobb részét ezeknek az anyjukkal találtam és miért hogy ezeknek semmi örökös jószágot nem hagyhatok, atyámfiai is nincsenek annyira, kikhez bizhatnának, mint az mostani feleségemtől való gyermekimnek vagy-

nak, ez okból hagyok én ez három, előbbi feleségemtől való gyermekimnek, kiváltképpen az egyéb hagyásnak kivüle, 150 arany forintot, kivel ők egyaránt osztozzanak.

Mihály fiamnak az ötven arany felét hagyom, az hancsárt, Keczer Jánosnál való szablyát, az sisakot mind ezüst tolltokával, az Kyzelő Györgynél való pej lovat, az két remek karasiát. Ismét az két leányomnak hagyok két új szőnyeget, ismét az én szerelmes atyámfiának Keczer Katának az nagy új paplant, kit én magam csináltattam zöld aranyas bársonyból, valamely gyermekemnek akarja hagyni, szabad legyen vele.

Item Keowesdy Katalin asszony leányának, Ágotának hagyom, hogy az én pénzemből adjanak neki nyolcz forintot, mikor isten szerencsáját parancsolja.

Item Keowesdy Bertának hagyom az ezüstös markolatu hegyestört és az demeczki szablyát ezüstül, megvallván az farkasmál subát felével össze.¹⁾ Item Zekel Balázsnak hagyok 4 forintot.

Immáron ez felül megnevezett marhámnak elhagyása felett valami marhám és jószágom akármi névvel neveztetnének, marad. akarom és hagyom, hogy az én szerelmes atyámfia Keczer Kata. kitől három leányom és negyed gyermekem méhébe vagyon és amaz előbbi feleségemtől való három gyermekem egyaránt egyenlőképpen osztozzanak meg az én tőlem megmaradott és felül megírott marhámmal, szöllővel és házzal, avagy ha azokat eladják, az árával. De ezt kiváltképpen akarom és hagyom, hogy ez én meghagyott társamat tartsák az felül megmondott testamentomos uraim, kik az én halálom után az én szerelmes feleségemnek, ha kívánja, valamit neki mind kiváltképpen mind rész szerint hagytam, teljességgel megadják.

Az egyebeknek is, az mit hagytam, mikor érte jönnek, megadják. Az én gyermekim részét az testamentomos uraim magoknál tartsák, és az mikor alkalmas és szükséges idejét látják, ismerik. tehát mindeniknek az ő részét igazán kiadják. De ezt hozzáteszem, hogyha ez mostani meghagyott feleségemtől való gyermekeknek valamelyiknek holta történnék, tehát annak részével mind az két feleségemtől való megmaradt gyermekim egyenlőképpen osztozzanak. Azonképpen ha az előbbi feleségemtől való gyermekimnek valamelyiknek holta történnék, az megholt részével, az kik megmaradtak mindnyájan egyaránt osztozzanak, csak ezt kivevén, hogy az mint én az előbbi feleségemtől való gyermekeknek hagytam kiváltképpen és kiválón, azaz rész ha valamelyiknek az hárma közül holta történnék, az ketteire szálljon, ha penig mind az hármának, kitől isten megoltalmazza, holta történnék, tehát azok-

¹⁾ Értelmetlen mondat, talán a szablyát az ezüsttől *megvállván* = ezüst nélkül.

nak minden részek ez mostani feleségemtől való gyermekimre szálljon. Az mi jószág pedig vagyon én mostani feleségem után. ahhoz az előbbi gyermekimnek semmi közük nincsen, hanem ez mostani feleségemtől való gyermekimé. Ezt ez én testamentomomat, melyet tettem az felül megírt testamentomos uraim előtt, erősítem az én pecsétemmel. Kelt ez levél Kassán, kisasszony nap előtt való szombaton 1556.

Az kemenczebeli részemet, kit Segney László vetett zálogba, míg megváltja, az én szerelmes atyámfia feleségem birja és hasznát vegye, tartsa gyermekit belőle.

Kewesdy Lwkach.

Kívül: Egregiis dominis Petro Literato de Hwnyad, Ambrosio Fwzy, Ladislao Zabo, Joanni Paczoth testamentariis (egy sor olvashatatlan).

Alább: Post mortem meum aperiatur.

(Egykorú másolat papiroson, Kassa város levéltárában 3021. sz. a.)

Jegyzet: Kövesdy Lukács a 16. század egyik vitéz katonája volt, aki törökrabságot is szenvedett.

KÖZLI IFJ. KEMÉNY LAJOS.

B. WESSELÉNYI MIKLÓS KIADATLAN LEVELEI KOSSUTH LAJOSHOZ.

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

XXXIV.

B. Wesselényi *Kossuthnak*. Zsibó, 1844. jan. 14.

Kedves Barátom! Rég akarok neked írni, de hol bajok, hol fájdalmak zavarnak s tesznek alkalmatlanná csak megkezdésére is mindannak, mit neked mondani kellene s mondani akarnék. Most is roppant fájdalmak közt, azért csak röviden iratom e sorokat. Nagy örömmel olvastam a Széchenyi tervére írt cikkeidet; nagyon kíváncsi vagyok látni: mi hangon fog ő most szólani.

A kanczák árát a kereskedelmi társaságnál egy actiára szántam, azt még 500 frtra pótolván; ugyanerre szántam azt is, — hasonlóan pótolván, mi a Szózat német kiadásából tiszta haszonnal jövend.

Kérlek, tudósíts, az urbéri cikkemmel mi történt?

Hajdani ismerősünk a pozsonyi sétatérrel most Budán van — a mint hallom — nagy nyomoruságban. Lakása Ráczváros, Az aranykézhez utcában Nro 724. Kérlek, küldj neki részemről 10 e. frtot.

Mihelyt magamat arra képesnek érzem, bővebben írok; addig is élj boldogul.

XXXV.

Kossuthnak. Zsibó, 1844. márcz 11.

Kedves Barátom! Fogadd a következő felszólítást, ha tetszik, használd azt, akár úgy mint áll, akár módosításokkal.

Csak nem szünik fondorkodó ármány s értetlenség az *Augsburgi Allgemeinen* dolgainkról részint gonosz, részint fonák cikkekkkel ellátni; s annak szerkesztősége nem szünik azokat kitünő készséggel közrebocsátani. Mind azon helyzet, melyet

a nemzetek családjában elfoglalni értelmi s alkotmányos fejlődésünk meghívott s feljogosított, mind magunk s külföld iránti kötelességünk már rég bekövetkeztette annak idejét, hogy magunkat rágalmaztatni, magunkon szennyet hagyni s a külföldet magunk felől tudatlanságban maradni vagy épen balítéletekkel eltelni ne engedjük. Mióta ennek ideje eljött, szégyen és bűn súlyát halmoztuk a hallgatás hanyagsága által magunkra. A külföld naponkint inkább akar s óhajt rólunk tudni s kíváncsin és mohón kap a sajátságos helyzetű és sajátosságos vérű nemzetről minden tudósítást: rosszakaróink tudták ezt már jó darab idő óta s tudják mindinkább használni; mi pedig keleti indolentiánkban legfeljebb morgunk; de a dolgoni segítséget nem igen kísértjük s annyival kevésbbé a bajnak gyökeres orvoslását. Hiszem én s tudom mind másoktól, mind saját tapasztalásomból, miszerint sok elferditésekre küldettek illő czáfolatok, melyeket azonban vagy visszautasítottak vagy hallgatással elmellőztek; de a czáfolat s felvilágítás ily egyszerű merényén kívül nem lenne-e más út és mód tudatni a német s más külföldi nyelven olvasó közönséggel a helytelenséget s azon igazságtalanságot, melylyel ellenünk minden rágalmat kikürtölnek; magunk mentségét s a dolgok valódi állásának tudatását pedig ugyszólván soha is közre nem bocsátják; most, midőn a köznyilvánosság világszerte felvilágosító s hol kell, sujtó hatalmát annyira gyakorolja, nem lehetne-e épen ezen nyilvánosság útján és által védni magunkat azon sebző nyilak ellen, melyeket bátor tudatlanság vagy gonosz szándék reánk mért? Nem lehetne-e e nagy ítélőszék elébe idézve, reakényszeríteni a csak hamis vagy félszeg világ terjesztőit a való igazi fényének feltüntetésére? Gondolkodnunk kell, uraim, ily eszközökről; mert a mellett, hogy az ellenünk szórt gúny s rágalmak szívsebzők, a mellett, hogy nemzetnek meggyaláztatást tűrni még egyénnél is kevésbbé szabad, azt se felejtjük, miszerint nemcsak valószínű, sőt bizonyos, hogy az ellenünk szórt s meg nem czáfolt vádak egész Európa előbb lassankint s végre teljesen elhívén, a közvélemény óriási hatalma fel fog ellenünk támadni; már pedig valamint egyén s ügy, melyet egy nemzetnél közvélemény kárhoztat, amaz hatását, ez sikerét vesztvén, bukni fog: úgy nemzetnek, melyet a világ közvéleménye sujt, jövődjé bajosan lehet; s a nemzetek nagy családjának mostani naponta egymáshoz közelebbé váló s egymásra inkább ható viszonyában ily kárhoztató világszertei közvélemény, az attól sujtott nemzetre, minden körülményben gyakorolja káros és zsibbasztó hatalmát, de eldöntő pillanatokban megsemmisítővé válhatik s váland. Ily orvosló eszközt az ellenünk mindinkább terjedő ferde fogalmak s hamis vádak

ellen szabadjon nekem javallani, talán ez eszme, ha egyébre nem, jobbak ébresztésére fog szolgálhatni.

Alakuljon mentül több fontos és ismeretes nevet magába foglaló egyesület. Mihelyt ez 50—60 tagra szaporodik, intézzen az Augsburgi Allgemeine szerkesztőségéhez egy iratot. Ezen minden tag nevével ellátott irat fejezze ki, miszerint elkerülésére annak, hogy ne jöjjenek azon lapokban — úgy mint eddig — honunkról ferde vagy félszeg tudósítások, s ha jőnek, azok megigazíttassanak, hogy így azon ujság nagyszámu olvasója honunkat illetőleg hiteles s igaz tudósításokkal s értesítésekkel láttassék el, az alólírtak egyesültek s keblükből választmányt nevezvén ki, az által saját nevökben fognak ezen-túl: 1^{ször} Minden honunkat illető czikkre, mely azon hirlapban megjelenend, röviden, az irtak valóságát elismerő vagy tagadó avagy módosító nyilatkozatot küldeni, természetesen az ügy méltóságához, valamint az egyesülethez illő higgadtsággal s egyenességgel. — 2^{ször} Időről időre mind a nálunk oly esetek-ről, s a közélet oly műveiről s jeleneteiről, melyek a külföldet érdekelhetik, mind pedig polgári alkotmányunk s anyagi és társadalmi helyzetünk sajátságairól rövid, részre nem hajló s pártszint nem viselő s mindig teljes hitelességű kútfőkből merített tudósításokat adand. 3^{ször} Minden említett illetén cikket, melyet azon szerkesztőség el nem fogad, a külföldnek többi legolvasottabb lapjaiba fogja iktattatni.

Második teendője az egyesületnek hasonlóan minden tag nevével ellátott hirdetményt küldeni Német-, Frank- és Angol-hon legjelesebb lapjaiba, melybe egyfelől a feljebb leírt s az *Augsburgi Allg.* szerkesztőségéhez intézett nyilatkozat közöltessék s az olvasó közönség figyelmessé tétessék az iránt, miként minden olyan honunkat illető tudósítást, mely az Augsburgi lapban megjelen, de a melyet az egyesülettől egy vagy két hónap alatt helyeslő, czáfoló vagy igazító megjegyzés nem követne, mindannyi bizonyossága lenne annak, hogy azon szerkesztőség amaz egyoldalú tudósításokat azon okból bocsátotta közre s az egyesület részéről felvilágosítást azért nem fogadta el, mert az olvasó közönséget tévutra kívánja vezetni. Másfelől tudtára adatik mindazon szerkesztőségeknek, miszerint azoknak mind az Augsburgi rólunk szóló cikkekre, annak küldött, de abban meg nem jelent feleletek és észrevételek meg fognak küldetni, mind pedig időről időre honunkról érdekes és hiteles cikkek fognak közöltetni.

Harmadik teendője lenne az egyesületnek elnököt s választmányt választani. Ezen választmány kötelessége: mindazon teendőben, mely részint az Augsburgi szerkesztőségét, részint más hirlapokat illetőleg feljebb kifejeztetett, folytonosan, lelki-

ismeretesen s pontosan eljárni, eljárásáról az évenként egy vagy kétszer tartandó közgyűlésnek számot adandó.

A levelezés költségére minden tag évenkiut 3 frtot fizessen.

Ezen terv létrejöttének egyik akadályja lehetne, ha nem találkozónék a két magyar hazában 50—60 honfi, kit sértsen s kinek fájjon az, hogy gúny s rágalmak szóratnak honunk ellen, ha nem lenne még csak ilyen kicsiny szám is, mely átlássa annak nemcsak fontosságát, sőt parancsoló szükségét, miszerint a külföldet kelyzetünk, dolgaink s ügyünk iránt tévedésben hagyni s a világ közvéleménye ellenünk alakulását elnézni nem szabad. De lehet-e és szabad-e ily gyávaságot, ily bűnös részvétlenséget, ily rövid és homályos látást tenni fel vagy csak képzelni is a két hon fiairól? — Másik akadály lenne, ha nem lehetne választmányt s abba szerkesztőket találni, kik a teendőkben buzgón s czélszerűen eljárni tudjanak és akarjanak is: ilyesminek feltéte is sértőbb lenne, hogysem erősen ne hinném, miszerint fognak elegenden találkozni, kik olykori dolgozgatások valóban nem drága árán örömet megvásárolandják azon magasztos önérzetet s azon dicső állást, miszerint a honnak s igazságnak, annak becsületét, ennek szent ügyét diadallal kivívó bajnoki lehetnek.

* * *

Azt hiszem, kedves Barátom, hogy ezen terv létesülése következtében mind az ellenünk ferde és gonosz tudósítások megritkulnának, mind pedig az augsburgiak azon dilemmába helyezettelnének, miszerint vagy czáfolatainkat s értesítéseinket közre kellene bocsátniok, vagy magokra sütnék az olvasó nagy közönség előtt a részrehajlás hitelt s becsét rabló bélyegét. Ezen nem kicsiny nyereség mellett a külföldöt valódi állásunkkal s eseményinkkel nemcsak legigazabban s kimerítőbben hanem oly móddal ismerkedtetnők meg, mely nyilvánosságnak hódoló s önbecsületét híven őrző nemzethez legillőbb. — Igen szükséges lenne, hogy az egyesületet mentől több részint valóban, részint czímmel jeles tag alkossa, főként a külföldre nézve jó lenne, ha mentől több Gróf és Báro nevét olvasná; egy pár Herczegi névnek is jó hasznát lehetne venni. — Kiket az egyesület tagjának megkapni óhajtani kell s reményleni lehet, azokat jó lenne, hogy néhányan, kik előbb a tervben megegyeznek, egyenkint felszólítsák. En ilyekről gondolkozván, következők jutának eszembe, s azok közül a megvontakat szívesen fel is fogom szólítani. — Magyarhoni mágnások közül: 1. Andrássy Károly gr., 2. Apponyi Lajos gr. 3. Apponyi Leopold gr. 4. Batthyányi Lajos gr. 5. Batthyányi Kázmér

gr. 6. Batthyányi Iván gr. 7. Battyhányi Fülep hg. 8. Dessewffy Emil gr. 9. Draskovics Antal gr. 10. Eszterházy Mihály gr. 11. Eszterházy József gr. 12. Eszterházy Kázmér gr. 13. Eszterházy Pál gr. 14. Eszterházy Miklós hg. 15. Eötvös József b. 16. Erdődy János gr. 17. Erdődy Sándor gr. 18. Jósika Miklós b. 19. Károlyi György gr. 20. Keglevics Miklós gr. 21. Majtényi Antal b. 22. Majtényi László b. 23. Orczy Lajos b. 24. Orczy István b. 25. Odeschálchy Ágoston hg. 26. Pálffy József gr. 27. Pálffy Antal hg. 28. Perényi Zsigmond b. 29. Pejacsevics János gróf. 30. Pejacsevics Péter gr. 31. Pejacsevics László gr. 32. Prónay Albert b. 33. Podmaniczky Lajos br. 34. Podmaniczky Andor br. 35. Szapáry Ferencz gr. 36. Szapáry Antal gr. 37. Széchenyi István gr. 38. Széchenyi János gr. 39. Teleki László gr. 40. Ürményi József gr.(?) 41. Vay Miklós b. 42. Vay Lajos b. 43. Vay Dani gr. 44. Wenkheim László b. 45. Zay Károly gr. 46. Zichy Ottó gr. 47. Zichy Hermann gr. — Az alsó tábla tagjai közül ezek jutnak eszembe: 1. Almásy Pál. 2. Aigner Ferdinánd. 3. Bánhidy Albert. 4. Bárczay Mihály. 5. Batthyány Ferdinánd. 6. Beöthy Ödön. 7. Bezerédi István. 8. Bónis Sámuel. 9. Cimiotti Lajos. 10. Csernovics Péter. 11. Draveczky Alajos. 12. Eischel János. 13. Erős Lajos. 14. Fehér Lajos. 15. Fehérváry Miklós. 16. Ghiczy Péter. 17. Ghiczy Kálmán. 18. Hertelendy Miksa. 19. Horhy Mihály. 20. Horvát Antal. 21. Josipovics Antal. 22. Kállay Ödön. 23. Karácsonyi László. 24. Kerkápoli —. 25. Klauzál Gábor. 26. Komáromy György. 27. Kubinyi Ferencz. 28. Lónyay Gábor. 29. Lónyay Menyhért. 30. Nagy Károly. 31. Olgyay Titus. 32. Palóczy László. 33. Pázmándy Dénes. 34. Perczel Móríc. 35. Ráday Gedeon. 36. Radvánszky Antal. 37. Ragályi Miksa. 38. Szárics József. 39. Silber Antal. 40. Say István. 41. Semsey Béla. 42. Somsich Pál. 43. Szegheő József. 44. Szemere Bertalan. 45. Szentkirályi László. 46. Szentkirályi Móríc. 47. Sztójka Imre. 48. Szombatfalvy Antal. 49. Szalay László. 50. Tallián János. 51. Török Gábor. 52. Trefort Ágoston. 53. Uray Pál. 54. Várkonyi Ádám. 55. Vukovics Szabbás. 56. Wenkheim Béla. 57. Zomboresevics Ferencz. 58. Zsedényi Eduárd. 59. Zsoldos Ignác. — Vidéki barátaink s ösmerőseink közül csak következőket említem: 1. Augusz Antal. 2. Beöthy Lajos. 3. Balogh János. 4. Csányi László. 5. Csapodi Pál. 6. Csapó Dániel. 7. Deák Ferencz. 8. Döry Imre. 9. Eötvös Mihály. 10. Horváth Vilmos. 11. Kovács Lajos. 12. Kovács Bencze. 13. Ör. Pázmándy Dénes. 14. Pulszky Ferencz. 15. Stettner György. 16. Szentiványi Károly. 17. Ujfalvi Miklós. 18. Ujházy László. — Pestiek: 1. Bajza József. 2. Benyovszky Péter. 3. Bártfay László.

4. Fáy András. 5. Fényes Elek. 6. Frankenburg Adolf. 7. Gaal József. 8. Henszlmann Imre. 9. Kossuth Lajos. 10. Kuthy Lajos. 11. Lukács Móricz. 12. Szontagh Gusztáv. 13. Török János. 14. Vörösmarty Mihály. 15. és 16. a két Vachot. Erdélyiek közül: 1. Bánffy Albert b. 2. Bánffy János b. 3. Bánffy Dániel b. 4. Béldy Ferencz gróf. 5. Béldy György gr. 6. Bethlen János gr. 7. Bethlen János ifj. gr. 8. Bethlen Imre gr. 9. Bethlen Pál gr. 10. Bethlen Gábor gr. 11. Bethlen Farkas gr. 12. Bornemissza Ignác b. 13. Csáki György gr. 14. Degenfeld Ottó gr. 15. Degenfeld Imre gr. 16. Degenfeld Pál gr. 17. Huszár Károly b. 18. Karacsay Sándor gr. 19. Kemény Dénes b. 20. Kemény Domokos b. 21. Kemény István b. 22. Kemény Sámuel gróf. 23. Kemény József gr. 24. Kemény Ferencz b. 25. Mikes János gr. 26. Mikes Károly gr. 27. Horváth István. 28. Gyulai Lajos gr. 29. Mikó Imre gr. 30. Rhédey János gr. 31. Szász Károly. 32. Teleki Domokos gr. 33. Teleki Elek gr. 34. Ujfalvy Sándor. 35. Ugron István. 36. Weér Farkas. 37. Wesselényi Miklós b. 38. Wesselényi Farkas b. 39. Wesselényi Ferencz b. Összesen 178.

Ezen 178 jól tudom, hogy nem fog mind az egyesületbe lépni s talán nem is mind arra való; ellenben vannak még bizonyosan mások, arra készek s alkalmasak s így azt hiszem, hogy 50—60 csak fog találkozni.

Az évenkénti 3 f. ha kevés, vagy — a mit inkább hiszek — igen sok, változtasd.

Fő dolog — s azt talán a felszólításban is jó lenne nyilván kifejezni — miszerint a kormányt érdeklőleg mindenkor s mindenben lehető legnagyobb kimélet tartassék szem előtt s hogy soha egy cikk is ne küldessék, mely a tagok közül a rebbenczesebbeket megijeszthetné, vagy éppen ellenmondásra bírhatná. — Azt is jó lenne az első közgyűlésen határozatkint kimondani, miszerint ha a választmány részéről olyasmi bocsáttatnék közre, mit valamely tag nem helyesel, ez iránti nyilatkozatát a választmánynak küldje meg, vagy a közelebbi nagygyűlés elébe terjeszsze; de míg az egyesület tagja marad, hírlapokban ama cikkek ellen fel ne szólalhasson.

Kérlek. járj végre, hogy Kölceinek kézíratai közül a t. társaság miket ismer és melyek vannak birtokában.

Már hogylétem felől is kellene valamit írnom; nem azt, hogy minő élvezetek közt telnek napjaim, hogy minő kedélyem, hanem hogy milyen lehetne; gondolhatod, ha mondom, hogy most is teljes nyomorék vagyok, pálczával is alig vánszorgok s csak néhány nap óta szünt az a szörnyű fájdalom, mely

szinte négy hétig éjjel-nappal kínozott; s ha mondom, hogy szemem világa most darab idő óta oly borzasztó gyorsasággal hanyatlik, miként a már nem sokára virítandó fák zöld lombjait megláthatni nem reménylhetem! Áldjon az ég!

XXXVI.

Kossuthnak. Zsibó. 1844. ápr. 19.

Kedves Barátom! Küldöm ezennel, miről a minap egy levelemben említést tettem. Ezen nagyböcsű irat, mint látni fogod, szegény Kölceseinek országgyűlési naplója. Gyönyörű egyszerű, derült könnyűség s azonban komoly és szilárd mélység lehelli az egészszet át; tükre szép és tiszta lelkének s eszének, nagy kár, hogy bevégezve sincs s két nagy hézag is van benne; de még nagyobb kár, hogy mostanság bajosan lenne közrebocsátható; mégis jó lenne, ha legalább országgyűlési barátaink olvashatnák.

Kérlek, tudósíts jan. 14-iki és máj. 11-iki leveleimet vetted-e?

Miként van, hogy a telekdíjnak a vármegyében lett elfogadásáról a *Hírlap*-nak eddig kezembe jött (343. sz.-ig) számaiban említés nincs? Kérlek, írd meg azt is, hogy miként fogod ezentúl hirlapi olly üdvös működésedet folytatni s hogy mi okozta a *P. Hírlap* szerkesztőségéről lemondásodat?

Hogy én miként vagyok, megmondandja néked ezen levelem megadója, juhászatim felügyelője, Nagy Lázár.

XXXVII.

Kossuthnak, Zsibó, 1844. ápr. 23.

Kedves Barátom! Kellemetlenül hatott reám s lepe meg az, mit apr. 18-iki leveledben journalistikai jövődöd kilátása felől írsz. A közlött körülmények engem is azon hiedelemre kényszerítenek, miszerint tagadó választ fogsz kapni. Lehet-e valami észnek s erénynek hódolót botránkoztatóbb, lehet-e honfit szomorítóbb, minthogy van Európának polgárisodást igénylő részében egy hely s hogy e hely épen honunk, hol arról kell most gondoskodni, s az iránt aggódni, hogy egy Kossuth mikint élhessen meg s mikint dolgozhasson. És pedig e kettős kérdés létezik, — minden igaz honfinak teljes részvétét s komoly aggodalmát híva fel. E kérdés s ez aggodalom előttem már olly váratlanná s meglepővé lett volt, miszerint magamat beletalálni sem vagyok még képes. Most hirtelen következő ötlött eszembe: Az *Erd. Híradót* közelebbről négy jó ember vette meg, kik közt Teleky Domokos s két Kemény, ha fenn tagadó

választ kapsz, a közelebbi félév vége felé a Híradóba kikürtöltetnék, miszerint Te annak dolgozó s irányt adó vagy is vezető tagja leendesz. Erre a *Híradó* birtokosai, ha józanon gondolkodni s számítani tudnak s akarnak, reáállanak, s ha reáállanak, lapjok becse annyira fog növekedni, hogy örömetst léphetnek veled oly egyezésre, mi reád nézve a dolog anyagi részét illetőleg, legalább a körülmények lehető jobbanfordultáig elfogadható lehetne, s neked, ha a mostanival talán fel nem is érő, de mégis nagyon hasznos munkássági kört nyitna.

Az általam javalt egyesületre nézve hogy én mit fogok tenni, az, egészségi állapotom által oly kicsinyre szorított képességemen kívül inkább attól függ, hogy Te és Ti mit tartotok általam teendőt szükségesnek. Áldjon Ég!

U. i. A kereskedelmi részvényekre nézve: én erre szántam — mint már írtam — 1-ör nálad levő 300 frtot, 2-or mit a *Szózat* fordításából kapni fogok; mintegy 300 frtot. Ezen kívül 3-or a *Szózat*ért Wigandtól kapandó mintegy 1000 frtot. Ezen 1600 frtot kipótolnám 2000-re, hogy négy részvényre írhassem engem be, hogyha nem szükség az egész mennyiséget egyszerre tenni le. Kérlek, írd meg, hogy ezen fizetés ideje s rendi mikint van?

XXXVIII.

Kossuthnak. Zsibó, 1844. máj. 4.

Kedves Barátom! Sem módom, sem időm körülményesen írni; ezt ha lehet, később megteszem, most csak röviden, de nagyon sürgetőn. Egészségem s nevezetesen szemem állapotja olly fordulatot vett, hogy már mindenből kifogyván, csak a homeopathia az, mi még talán-talán segíthetne; mem mintha e segedelemben nagyon bíznám vagy azt reményleném, hanem mivel abban van még észszerű lehetőség; azért kötelességemnek érzem ezuton is mindent elkövetni. Én oda, hol homeopathák vannak, nem mehetek: mert nem vagyok mozdulható s mozdítható állapotban; ezért homeopathát kell ide beszereznem. Itt van egy ügyes és derék, de a ki Belső-Szolnok megye orvosa. s Deézsről 8 mfnyi távolságról ez iszonyú roppant rossz utakban ritkán jöhet ide s keveset mulathat itt; nekem pedig olyan kell, hogy addig, míg szemem állapotja valamerre eldől, mindég vagy többnyire itt legyen. Kérésem tehát nem egyéb s nem kisebb, hanem hogy szerezzetek nekem egy hom. orvost, ki haladék nélkül lejöjjön s egy pár hónapot itt töltsön. Tudom, hogy e minő nagy kívánság; tudom, hogy erre magát már megtelepedett s terjedt praxissal bíró orvos bajosan fogja rászánni; de a megszorult mindent próbál; másfelől kész volnék a szo-

katlan s terhes dolgot tetemes áldozattal is lehetővé tenni. Fiatal orvost hihetősön inkább lehet kapni, annnyival inkább, mivel egy ilyen e környékben biztos jövőre számíthatna. Ha ilyen jönne, az orvoslásomat a deézi dr. Szőcscsel s az odafentiekkel egyetértve folytathatná. Mindenesetre haladék nélkül kell, hogy valakit kapjak; mivel szememet illetőleg úgy vagyok, hogy most még van; de félő: nem sokára nem lenne mit orvosoljanak. E levelemet kérlek, közöld, a kivel jónak látod s tegyetek, mit lehet. Kér barátod

XXXIX.

Kossuthnak. Zsibó, 1844. máj. 15.

Kedves Barátom! Mit az élelmi aggodalomról írtam, azon nem értettem azt, hogy Téged a majdani megkoplalástól féltenelek; jól tudom, hogy van annyid, miből gondosság s ügyesség mellett megélj; s tudom, hogy a szükségest s annál többet is magadnak megszerezni képes vagy; de e mellett mégis volt s kellett aggodalomnak lenni; mert épen, mitől én félek mint barátod, s félek mint hazafi minden igaz honfival együtt az, hogy léted annyira kivétetik hozzád méltó sorából s hasznos munkásságod annyira korlátoztatik, miszerint élelem gondjai közt kelljen napjaidon keresztül tengődnöd. Neked minden idődot s egész erődöt a honnak kell szentelned. Ha ez nem történhetik, tévesztve van hivatásod, s a benned bírt kincs használatlan hagyva. Mit az *Erd. Híradóra* nézve írsz, mind helyes és igaz; azonban a legrosszabb esetre az abba leendő dolgozásod felőli készséged nyilatkozata rám nézve nagy vigasztalás.

Fogtál Nagy Lázártól hogylétem felől körülményesb hírt hallani; fogtad f. hó 4-iki levelemet is venni. Az ebbeni kéréssem lehető eszközléséért újra is esdeklek. Nem akarnám, hogy magamat vádolhassam, még kevésbbé, hogy mások vádolhassanak arról, mintha szemem megmentésére mindent el nem követtem volna, mi észszerűn tehető- s teendőnek látszott. Hogy szemem mennyire van, vagyis jobban mondva mennyire nincs, meg fogja Eötvös mondani; azért most e dögtestről többet nem szólok s inkább valami egyébről.

Két tárgy van, mire épen most figyelmet fordítani szükségesnek tartok. A partium megyéi ellen kimondatik az elmarasztaló ítélet. Ez a kormány e tárgybani irányára nézve reményt adó hévmérő; mert ha ő a követnemküldést pártolni akarta vagy akarná: ha már meg nem akadályoztathatta is azt, hogy a pörbeidézés által e tette saját fiscusa által a helytelenség bélyege ne üttessék, legalább eszközölhetette s bizonyosan eszközölte volna is azt, hogy a pör húzódván, az országgyűlés

alatt ítélet ne hozattassék. De a RRnek azzal, hogy ítélet hozatott, még korántsem kell s szabad megelégedni. Szükséges egyfelől, hogy az ítélet végrehajtását sürgessék, még pedig nagyon és untalan; szükséges továbbá, hogy az elítéltek újra pörbe idéztessenek, mert különben sem azon törvény czéljának, sem a toties-quoties értelmének elégtéve nincs. A dolgok most itt úgy állanak, s az emberek annyira víve már vannak, hogyha látandják, miszerint az elmarasztalás nemcsak tréfa s a végrehajtás megtörténend, és hogy a megnevezést makacsúl folytatván, újra idéztetnek, újra meg újra elmarasztalandók, bizonynyal még ez országgyűlésre s most hamarjába fognak követeket küldeni. Erről csaknem mernék kezeskedni; de csak úgy, ha — mint mondtam — az országgyűlése által az említettek eszközöztetni fognak.

A másik figyelmet s cselekvést igénylő tárgy következő: Az unio eszméje Erdélyben napról napra több pártolóra talál, s már jó részt a szőlők és cselekvők többségéé lett; de az erdélyiek nem kevés sajtáságaihoz tartozik: hogy szeretnek úgy szólván maguk után jártatni. E sajtáság több más sajtáságaival együtt hihetősön kicsiny vagyis gyenge voltának szüleménye; a gyenge többnyire az erősnél inkább megkívánja a kedvébeni járást, s részvétlenség vagy elmellőzés nyilvános bántásnál is inkább sérti; a szép, de gyenge nem örömet csatlakozik s adja át magát, de utánjárást követel. Az unio több olly ellenzői, kik az erdélyieket jól ismerik, azt hírlelték el, hogy Magyarhon nem igen óhajtja az uniot s főként hogy az ellenzék főbb tagjai hidegséggel vannak az iránt. Ezen ármány minden egyebeknél nagyobb sikerű lön; s be kell ennek ellenkezőjét bizonyítani, ha nem akarjuk, hogy a már gyökeredzeni s terjedni kezdő növénye az unio óhajlásának itt Erdélyben hervadásra jusson. Itt a múlt országgyűlésen az unio eszméje már jócskán előkészítve, úgyszólván elfogadva volt az által, hogy egy olly biztosságnak leendő kinevezése határozottatott, melly a Magyarhon részéből hasonlóan kinevezendő választmánynyal az unio tárgyában majdan értekeződjék. Az erdélyiek ennek következtében azt várják s méltán is várhatják, hogy a magyarhoni RR. ezen választmányt még a jelen országgyűlés folyta alatt kinevezzék, melly azután azon küldöttséggel, melly Erdély részéről annak közelebbi országgyűlése által ki fog neveztetni, együtt dolgozhasson. Ha ez nem történik, azon kívül, hogy a dolog nagyon késleltetik, az erdélyiekben meg fog a részvétlenség felőli álvélemény az ügy teménytelen kárára rögződni. Ezért multhatlanúl szükségesnek vélem e tárgyban mind a *journalistica* terén, mind az országgyűlésen mentől inkább s pedig mentől szembeötlőbben mozogni.

A kereskedelmi társaság részére a most júliusban fizetendő részvénymennységet kérlek, fizess le azon 300 frttal, melylyel a két kanca árával tartozol. Aldjon ég! maradok barátod ...

XL.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1844. jul. 1.

Kedves barátom! Sikerült posoni barátinknak Attomyrt a hozzám lejövetelre birni. Ennek következtében ő — azt hiszem, nem sokára Pestre érkezik. Szívesen kérlek, utasítsd s tanácsold, hogy Pestről akár Károly, akár Debreczen s Margitta, akár Nagy-Várad s Kolosvár felé miként jöhessen a legjobb s gyorsabb módon. Ily szerü kérést intéztem Bártfayhoz s Wodianerhez is, ez utóbbinak megírtam, hogyha kelleni fog, adjon Attomyrnak utiköltséget.

Mit máj. 15-diki leveledben a rudnói csudakuráról irsz, szívesen köszönöm.¹⁾ A baráti részvét, mit azon levél lehell, szívemet melegíté s örvendezteti a tanács, de eszemet épen nem elégítette ki, s kellemetlenül hat teendőim körüli magam elhatározását illetőleg. Nem igen lehet gyötrőbb helyzet, mint legkedvesb s legtekintélyesb barátink által olyasmire unszoltatni, mit az ész nem javall, sőt inkább tilt. Midőn barátinknak javalunk, főként a szív parancsát követjük s annak hallgatjuk sugallását; midőn magunk teszünk, az észt kell s azt igyekszünk, mint vezért követni. Ezért természetes, hogy te azt, mire felszólítsz, mint utósó reményhorgonyt reám szeretnél kényszeríteni; és szintoly természetes, hogy én, ki reménynyel sohasem bibelődtem, ki azt, hogy reményről nálam most már szó sem lehet, annyira tudom és ki az orvosi képesség tehetetlenségét oly tisztán ösmerem, bizonynyal abba, mit te oly szívből és oly szívesen ajánlsz, észszerint bele nem egyezhetem; de azonban szív és ész, barátság és meggyőződés közt keserű tusát kell küzdenem. Még a télen kaptam vagy két helyről is a rudnói pap gyógy módját nekem ajánló levelet, ezektől alig menekedtem, midőn sokkal nagyobb ostrom intézteték eszem józansága ellen: Balogh Jancsi irt s darab idő múlva megint irt, magasztalta, ajánlotta a papot s engem kért, sürgetett a mentől előbbi odamenetelre. Ezen ostrom is illőn vala eltávolítva, midőn a te leveled érkezett. Eszem mérlegébe uj és több súlyt semmit sem hozza, de szívembe roppant sokat. Orvosok, kotyfoló orvosok zúzták leginkább össze századnak daczolni termett egészségemet; magamon s másokon tett tapasztalások

¹⁾ L. e levelet *Történeti Lapok* I. 134. 1.

következtében napvilági fényben tünt fel előttem ezen kuruzslók rendszerének s működéseiknek káros és veszélyes volta, s mindezek után csakugyan egy kotyfolónak adjam át kényre-kegyre nemcsak testemet, hanem — mondhatom — eszemet, vagy ha azt nem teszem, barátom kérését kellessék visszaautsítanom s magamat annak tennem ki, hogy majd makacsság vagy hanyagságról vádoljanak; ez hidd el, igen kellemetlen választási kénytelenség. Azonban arra határoztam magamat, hogyha állapotom s jelesen lábom, annyira javul, hogy utazásra képes leszek, s addig dolgaimat elrendezem, mi megint nem kis bajt s munkát okoz, s nem kevés időt igényel, mert ezen inneni távozásom igen kétes jövődön (*így!*) s visszatérésemnek mind ideje, mind megtörténeése nagyon bizonytalan, ha — mondom — ezen előzmények menetelemet lehetővé teszik, felmegyek s akkor lehet, hogy Rudnóra is elmegyek.

Az *Erdélyi Híradó* uj birtokosainak írtam, de választ tőlök még nem kaptam.

Vetted-e máj. 15-iki leveletem? Isten veled! barátod.

XLI.

Kossuthnak. Zsibó. 1844. jun. 4.

Kedves Barátom! Ez órában vett m. h. 31-iki leveledre válaszul. Fogtad eddig, f. h. 11-én irt leveletem venni. Láthatod abból, miszerint ha szinte a rudnói csudatevő iránt sem bizalmat, sem vonzalmat magamban legkisebbet sem érzek, s ámbár azt hiszem, hogy rajtam sem ő, sem senki is szememet illetőleg nem segíthet, mégis idegen nem vagyok *értetek* elmenni hozzá; de hogy most utra indulni, kivált orvos nélkül tanácsos épen nem lenne, s utazásra fájdalmaim miatt magamat képesnek nem is igen hiszem, és hogy ezért igyekeztem ügyes s legalább darabig folytonosan mellettem maradható homeopathát szerezni. Azt is láthattad azon levelemből, hogy Attomyrt posonyi barátink a lejövetelre reávétték volt s én azt hittem, hogy ő mentől előbb Pestre érkezik. Most közlött leveléből azonban úgy látom, hogy ő dr. Stapfot akarja maga helyett küldeni. Ezt én nem ösmerem s azért hozzá oly bizalmam, mint Attomyrhoz, nem is lehet; de azon igen kedvező körülmény, hogy ez húzamosabb ideig maradhat mellettem, elfogadnom javallják ajánlatát. Azért kérlek: sziveskedj a dolgot úgy rendezni, hogy Stapf mentől előbb leinduljon. Ha ő még egy darabig tartogathatja szememet, s ha azalatt lábom javulván, utazásra alkalmas leszek, vele együtt hihetősön felindulok. Két körülmény állhat ugyanis elő, mi felmenetelre birand: itt hitelesek által állíttatik: miszerint egy öreg gr. Traunnét, ki

már évek óta vak volt, Marnzeller homeopathice annyira vitt, hogy megint lát s látása folytonosan javul. Én ennek következtében mindjárt irtam Marnzellernek s leirtam s homeop. orvosom által (ki értelmes ember, de csak ritkán s rövid időre jöhet ide) leirattam bajaim mult és jelen állapotját s kérdést tettünk, hogy ily bajoknak orvoslását vállalja-e? a rudnói papra nézve pedig Balogh Jancsinak igen röviden s igen világosan megírtam bajomat s megkértem őtet: kérdezné meg a papot, hogy ily állapotnak javulását lehetőnek tartja-e; — ha már mind a két vagy valamelyik helyről biztató válasz jön: úgy kénytelen, tehát kész is leszek dolgaimat elrendezvén, felindulni.

Bár olvashattam volna mostani leveledben journalistikai jövőödöt illetőleg valami megnyugtatót. A *Hiradó* mostani birtokosairól most nem kapék választ.

A bihari botrányokat károsabbak s kárhoztatás érdemlőbbeknek tartom, mint majd minden eddig történeteket. Ennek súlya csak egy felekezetet nyom s következőleg annál terhelőbben s fájdalom! épen a mi felekezetünket nyomja. Nem az ellenfél által ingerelve vagy kényszerítve, hanem nyomoru provincialis érdekek miatt voltak oly készek az országos bünt elkövetni; s egymás ellen törve s egymással csatázva saját keblöket szaggatták s megmarczanglották. Mikor és minő vége lesz ezen dühöngéseknek? Valóban nálunk most bajosan tehet bárki is üdvesebbet, mint ezen pokolszülte korteskedés ellen dolgozni. E célra minden illő módot el kellene követni: társulatokat kellene minden felé alakítani, az ir-mérsékleti társulatokhoz hasonlókat, melyeknek tagjai a korteskedésekbeni részt nem vétre köteleznék le magokat nemesi becsületökre. Ha én nem volnék már csak árnyék, ez volna azon nem kevés tárgynak egyike, mely körül erőteljesen s országszerte agitálnék. Áldjon az ég! barátod.

XLII.

Kossuthnak. Zsibó, 1844. jun. 19.

Kedves Barátom! Közelebb látám a *Budap. Hiradó* Aureliano-Széchenyianus programját. Annak kívált vége olyan, mintha a Széchenyi leggyanusítóbb korában használt tollával lenne írva; hogy pedig az Aurél nyomdokit követni igyekszendik, azt nyilván vallja. Én D. A.-t e hon egyik legveszedelmesebbé válandó emberének tartottam, oly veszedelmesnek, miszerint hiszem, hogy ha ő ily hamar el nem húny, valamelyikünknek ónja a másiknak agyát fúrta volna át s úgy hiszem, ezen ellenségtöli megmentése a honnak egy más nem utolsó fia

élte koczkáztatására érdemes lett volna. Emil nem hiszem, hogy bátyjához hasonló veszedelmessé lenni képes lenne, de ha sokkal kevesebbé veszélyes, de mégis nem kevés kárt okozó leendő: hihetőleg létesítendem azt vele, mit bátyját illetőleg szándéklottam; mert hiszen az én életemnek a honra nézve becse oly kicsiny s magamra nézve oly semmi, hogy csekély árért is elég drágán lenne az árulva vagy eladva. Mult levelemben kértelek, hogy nevemet a *P. H.* előfizetői közül e 2-ik félévre töröltesd ki; azonban írásimban úgy látván, hogy az előfizetés részemről az egész évre megtétetett, szeretném előfizetésem felét visszakapni s azt követelni is fogom; mert én a Te általad szerkesztett, nem pedig a Te kiküszöböltetésed színét s bűnét viselő s annak gyümölcseit termendő hírlapra fizettem elő. — Ha gondolod, hogy a *Budap. Híradó* a *Jelenkornál* inkább megérdemli, rendeld azt számomra, hogyha a *Jelenkort* még meg nem rendelted.

Böthy leveléből értem, hogy Stapf 12-én indult le; azért minden órán várom. Áldjon az ég, barátod ...

U. i. Ezen levelet azért zárom ide; mivel nem tudom, Deákunk most Egerszeg vagy Szalabérről veszi-e leveleit? Kérlek, ird ezt nekem meg, s e levelet küldd kezébe.

XLIII.

Kossuthnak. Zsibó, 1844. jun. 21.

Kedves Barátom! Lehet, hogy hibából olvasatlan maradt, de mindeddig nem találtam a keresk. társ. újabb részvényesei közt nevemet. Ápr. 23-án s máj. 15-én írtam neked e tárgyról.

Miután tegnapelőtti levelemet elküldöttem volt, érkezék, mit 360-ik számban a D(essewffy) E(mil) vállalatáról s programjáról írsz, s mi szintoly igaz, mint illően éles. Abból azt képelem, sejdíthetni, hogy a journalistikai teren leendő maradhatásra van kilátásod. Adja az ég ezt s ennek valósulását!

Stapf még nem érkezék meg. Szememre nézve már havak előtt is késő lett volna érkezése, most pedig már épen torjára érkezend; hanem a lábommal bajmólódhatik.

Egyik leveledben említetted a Metternihckeli szólásodat; beh szeretném ezt terjedelmesen tudni. Azokról is, mikről még ápr. 23-án írtam, óhajtanám tudni vélekedésedet; s hogy sociális teren főként pozsonyi barátinknál nem tettél-e s hogy megyei v. journalistikai úton nem szándékozol-e valamit a körül tenni? Áldjon ég.

XLIV.

Kossuthnak. Zsibó, 1844. júl. 3.

Kedves Barátom! Ma vevém múlt hó 27-iki leveledet. Áldja az ég szakadatlan sikerrel tolladat 364-ik számbeli vezércikkedért. Áldjon a menny azon szintoly élénk, mint eszélyes munkásságért, a melylyel e tárgyban eljárál. Reménylem, hogy mind ott, mind itt foganatja leend.

A 300 frtnak kifizetését köszönöm. Hanem ha ez csak legkisebbnyire is most terhedre esik, kérlek, írd meg czikornyátlanúl; tüstént Wodianerre szóló utalványt küldendek, s ezzel kifizetettnek tekintjük a részvényt, a nálad levő 300 frt továbbra is mint tőke maradjon nálad.

Wigand Ottónak vevém Pestről levelét. Vele a *Szózatot* illetőleg oly egyezményre léptem volt, miszerint ő azt saját költségén 2000 plban kinyomva, tartozik nem drágábban, mint 2 frton adatni. Ha a megjelenés után egy év alatt az egész elkél, úgy én a bevételnek a kiadás költsége levonata után két harmadát, ha pedig egy év alatt mind el nem kél, csak felét kapom. Ő ezen egyezés ellenére a könyv bolti árát 2 frt 40 kr-ra tette, mi annak gyors kelését nagyon hátráltatta. Most számításában csak 800 és néhány elkelt plról számol s írja, miszerint rendeletet tett Heckenastnak, hogy az el nem kelt 1100 és néhány plt nekem, mint egészben az én teljes tulajdonomat átadja. Már most azon volnék, hogy ezen 1100 és egynehány plból mentől hamarabb kapjak valamit, még pedig mentől többet. Kérlek, tanácsolj, mit tegyek; talán jó lenne próbálni, hogy Heckenast vagy más könyvárús az egészért mennyit adna. Ha így nem lehetne eladni, talán ki kellene egyszer a könyvet a könyvárúlásból venni; az egy darabigi nem kaphatás által talán növekednék a vevési vágy s akkor jobb sikerrel kezdehetnék meg az eladás. Azonban mindezt talánal mondom, s egészen azt követendem, mit legjobbnak fogsz látni. Közöld a dolgot Lukácsal is. A *Szózat* német fordítását ő szíveskedett eszközölni; ezen fordításnak eladása van az eredeti eladásával némi összefüggésben.

Nagyon nyugtat s éleszt leendő hírlapod felől adott biztatásod.

Dr. Stapf megérkezett; de jórészt veszített csata utáni segítség. Szememre nehezen fognak szereik hathatni; lábommal nyomorékságomra hihetősön igen.

Itt azt beszélnek, de reménylem, csak mesélik, hogy Landerer *Hírlapját* Eötvös, Lukács, Trefort fognák ezentúl szerkeszteni. Ezt nem hihetem. A Landereréhez hasonló gonosz-

ságot s gyáva'ságot nemcsak nem büntetni, sőt így meg is jutalmazni, bűnös és otromba fonákság lenne. Áldjon az ég, maradok . . .

XLV.

Kossuth Lajos. Zsibó, 1844. júl. 10.

Kedves Barátom! Ezen ide mellékelt levél kézbeadása kérésével azért terhellek, mivel Stullernek lakását nem tudom s a pesti posta ostobaságáról mindent felteszek, mióta Bártfay Lászlónak igen tisztán címzett levelemet: »Nicht zu erfragen« felirattal visszaküldötte. Kérlek, tudakold meg s tudósíts, hogy a selyem galétának fontját mennyin veszik be és hogy azt nagyobb mennyiségben, t. i. néhány mázsányit mikint kell bepakkolni s küldeni, hogy hosszabb úton, p. o. innen Pestig el ne romoljon. Áldjon az ég! Maradok . . .

[A levélhez Stuller Ferencznek írt hosszú levél volt mellékelve a kisededóvó intézetekről s első sorban a zsibóiról és Sebestyén meg Halász kisededóvók eltávozta miatt egy új kisededóvó küldéséről.]

XLVI.

Kossuth Lajosnak. Zsibó, 1844. júl. 31.

Kedves Barátom! Falusi magányodban fogod hihetõn venni ezen levelemet, melyet én a teljesen rám borult örök éj borzalmi közt mondom. E borzalmak Barátom! rémítõbbek s gyõtrõbbek, mint a milyeknek azokat még én is képes voltam előre gondolni, ki pedig azokra évek óta készültem s azok eléggé feketéni festésére képzütehetségemet a lehetőségig felcsigáztam. Azonban erõs vállak sokat bírnak, s az enyimek még nem roskadnak s roskadni reméllem nem is fognak. Igenis, Barátom; reméllem, hogy lelkem s idegeim szilárdsága megmentend a szenvedések legsúlyosbikától, t. i. hallásától azon gúnykaczajnak, mely a huzamosig rendítlenül állott törpülésekor a pokol diadalma. Ha a pokolnak e diadalt nem engedem is, de részesül abban, mi annak ha nem fontos gyõzelme is, de valódi öröme lehet, azaz: sötétségbe taszíthatni a világot keresõt s imádót. Talán ennagyazástól szintoly távol mint hízelgéstõl, méltán állíthatom, hogy az én örök éjbeni taszítottatásom s a Te világító fényednek láthatásunkról kizszorítása a gonosznak egynemû örömet okozó, csak hogy engem illetõleg öröme marandó, Téged illetõleg pedig reméllem mulandó lesz s ha az én éjem a sirboltig nyúl is, de a Te világod nemsokára élesztve s melegítve fog újra fölűnni.

Figyelmedet bizonynynyal nem kerülte el az *Erdélyi Hiradó* 55., 57., 58. és 60-ik számaiban ellened írt czáfolat. Ez, úgy látszik, egy ügybarátunktól ered; de ily baráttól az isten ügyünket s minket mentsen. Fogsz-e erre felszólalni? kérlek, felelj neki. Ha Te nem tennéd ezt, úgy kénytelen lennék szólni; mostani hangulatom pedig oly komoly s lehet ingerült is, miszerint jobb lenne hallgathatnom. Részünkről azon czikk hallgatással nem mellőztethetik; mert hatása sokakra nézve káros leend: hánynak nem fog az szájába sípot s kezébe fegyvert adni. Barátom! mégis csak nehéz átok fekszik vérünkön: a mi jót óvatosság mellett s fáradsággal olykor létesíteni lehet, azt megint jők jót akarva rontják el.

Deák nem írt-e neked? már két levelemre s elég rég várom válaszát. Vetted-e Júl. 3-dik és 10-dikén írott leveleimet? Áldjon az ég, maradok barátod.

XLVII.

Kossuthnak. Zsibó. 1844. szept. 4.

Kedves barátom! Keserédes érzésre olvasztott szíves és lelkes leveled. Kit nemcsak érnek csapások s szenvedések, hanem kinek csapások s szenvedésekből van léte összeszöve; ki nemcsak egy-egy élvezéstől s némely birtoktól fosztatott meg, hanem ki azoknak egész halmazától van elzárva; — ilyennél a fájdalom vagyonná válik; mert az ember természetében fekszik, hogy ő akar, neki kell valamit tulajdon gyanánt birni, s azt szeretni s becsben tartani: s így a minden egyéb nélkül maradt fájdalmát ápolja. Ezért rossz szolgálatot tesz neki a vigasztalni akaró, ki fájdalmát gyengíteni, mellőztetni akarja, sérti őt, ki fájdalmát nem méltatva, kisebbitni törekszik. Csak az osztózó rokonérzet nyújt balzsamot s ily rokonérzetet lehelnek soraid. Annál jólesőbbben hatottak ezek rám, mivel éltem ezen legterhesebb szakában, t. i. vak-ságom első idejében, mintegy két hónap óta egyetlen barátomtól sem vettem volt levelet, holott többen tartoztak válaszszal is. Nem panaszkint mondom, mert a panasz csak gyengéhez illik; de a körülmények csudás alakulása volt, hogy az, ki hite szerint honának élt, azért szenvedett, s kit honfiai legalább a közbeszéd s nem kevés declamatiók után ítélve olykor érdemén túl is dicsőítettek, az, mondom, baráti s szerető ápoló kéz nélkül hagyatott, de még résztvevő hang sem zengett távolból felé barátitól, épen akkor, midőn a világ virító köréből ki s azon örök éjbe taszittaték, hová mindazon sokból, mi neki kedves s drága volt, öntudatán kívül csak épen e

részvét kísérhette; s mégis e részvét jelenségeiben oly kevésbé részesülhetett, hogy éppen e gyász időszakban messze lévő barátitól levelet sem vett, közeli rokoni csak mint máskor s ritkán látogatták; házi körében legrégibb meghittje betegség miatt tőle távol volt; — a mindenben másra szoruló s magát másra bízni kénytetett, körülmények következtében szinte eddigi megbizott titoknokai nélkül maradott, uj pedig — bár ilyen szerzése iránt több helyre irtam — nem találkozott; és így a teljes értelembe elhagyatvalétel pontján áll vala, ha egy *külföldi* régi barátja s annak lelkes nője e borult napokban körülte nincs s ha az *idegen táj* leánya ¹⁾ határtalan ragaszkodással s gyöngéd kezekkel nem ápolja. Ily helyzetben képzelheted leveled sokszorozott becsét. Áldjon érte az ég! Jövő postával — ha lehet — többet s egyebet. Marad barátod.

XLVIII.

Kossuth Lajosnak. Zsibó, 1844. szept. 16.

Kedves Barátom! Utóbbi levelemben íram, miszerint közelebbről — ha lehet — többet s egyebet, tehát többet ugyan nem sokkal, de egyebet.

Már nagyon régen áll tisztán előttem azon felette káros hiány s hanyagság, miszerint honunk polgári állását s alkotmányát illető jó, könnyen érthető, nem hosszú s népszerű munka nem létező: az iskolában ifjaink illetően ismeretek nélkül nőnek fel egész addig, míg jogászokká lesznek, s ekkor is a magány-római, egyházi s ég tudja mi minden jogot inkább tanulnak, mint honunk közjogát. Hogy pedig azt korához s értelméhez alkalmazva már a gyermeknek s mentől jókorabb s azt kora haladtával bővítván s szilárdítván, mind folytonosan kellene tanulni, ezt azt hiszem, velem egyenlőn fogja minden érezni, ki e tárgy felől józanon tud s akar gondolkozni. Részemről ez iránti nézeteimet mind a *Balítéleteknek* nevelést érdeklő szakában. mind a *Szózatnak* ugyanezt tárgyazó cikkében kifejtettem. Később többeket kértem meg s szólítottam fel egy ily s illetően végre használható munkácska vagy munkácskák készítésére, de siker nélkül. Nekem ilyesmire mostanság sem érkezésem nem volt, sem — a mi igen természetes — elegendő kedvem nincs; de nem is bírok arra elegendő ismeretekkel. Nem ismerek ezen nem nagy, de mégsem könnyű munkára. Nálad képebbet; s nem ismerek ezen tárgynál méltóbbat

¹⁾ Későbbi neje.

arra, hogy mostani — talán valamivel kevesültebb foglalkozásid közt néhány órát szentelvén, egy oly munkával ajándékozd meg a hont, melynél tetemesb hiányt egy sem pótolhatna s nagyobb hasznot valami más alig tehetne. Modorának — azt hiszem — kérdésekben s feleletekben levőnek kellene lenni. Ha ily munka létrejöne, én azt mindjárt egy vagy két iskolában használatba tudnám vétetni. Kérlek, édes Barátom, vedd e tárgyat szivedre.

Engem az, hogy a Landerer hirlapja szerkesztését s az abbani dolgozást a tudvalévő egyének — mondhatni tekintélyek — vették át s ez által azon gazembernek gaztettét méltó büntetés helyett jutalmazták — ezen tény, mondom, engem szomorított s bosszantott; kifejeztem ezt egész őszinteséggel egy levelemben Lukács Móricznak. Ő nekem mentségül azt írta, miként az ő tudta szerint Landerer nem külső ármány következtében, s nem gonosz czélból cselekedett; hanem hogy csak finansialis összeütközés miatt Te mondtál le a szerkesztéséről. Károsnak látom, hogy Lukács s a többiek ezen tévedésben legyenek; azért Lukácsot arra utasítottam, hogy értesítesse általad magát jobban a dolog állása felől.

A részbeli megyék közül e napokban Szolnok az exemtio bebocsátását, Kraszna pedig be nem bocsátását határozta el közgyűlésileg; de a követküldés iránt egyik sem tett határozatot. Ez által mindkettő elég nyilván megmutatta, hogy azon okot, miért elmarasztaltatott, t. i. a követ nem küldést megszüntetni nem akarja; következőleg nekik újra pörbe kell idéztetniök. Jó lesz erre a pozsonyiakat figyelmeztetni. Ha az újbóli idézés megtörténik, azt hiszem, ki lehet a még e jelen — hihetőleg hosszabbra nyulandó országgyűlésre leendő követküldést vinni; mert a követküldés ellen ármánykodó főispány s csatlósai már nagyon meg vannak zavarva s ijesztve. Áldjon az ég! Maradok barátod.

XLIX.

Kossuth Lajosnak. Zsibó, 1844. okt. 27.

Kedves Barátom! Sept. 4-iki s 16-iki leveleimet vetted-e? Hát lesz-e Hirlapod vagy Hirnököd? A mostani Hirlap iránya, mennyire hallom, tarka s némileg káros is. Az én állapotom nem javul: csak most néhány nap alatt annyiban volt türehetőbb, hogy lábamban a fájdalom kevesült. Kérlek, örvendeztesd mentől előbb soraiddal barátodat.

(E levelet b. Jósika Miklós által akarta elküldeni, de felutazása késvén, utóbb visszakérte s postán küldte el.)

L.

Kossuthnak. Zsibó, 1844. nov. 11.

Szeretett Barátom! Fogadd buzgó hálámat nagybücsű soraidért. Rég nem érzett élvezést nyújtott annak olvashatása, busultam, midőn végezték a néhány lapból álló levelet, hogy miért nem legalább két olyan hosszú. Beh szép! alkalomhoz jutni olyan emberrel úgy szólhatni, — s még mennyivel szebb azon alkalmat a becsületes ember szilárdsága mellett oly ügyességgel is használni mint a hogy Te használtad. A vén diplomátának ezen dialogja koszorut nem fűz diplomatai tehetségére. A Metternich roppant tudását, tapasztalását, sokoldalúságát s ügyességét is kétségbe ki hozhatná? de észére nézve ép oly kolosszusnak, mint a milyennek tekintik, sohasem tartottam. Igaz, hogy a monarchiában mindent ő igazgat s a világ folytára is nem kis hatást gyakorol, s igaz, hogy gonoszul bonyolódott dolgok vitele az ő szintoly bajos mint kényes feladata. de másfelől az is igaz, hogy a dolgok gonosz rosszul s még rosszabb jövőre felé folynak, mely folyami irány akár azért van, hogy azt ő adta és adja, akár mert változtatni nem tudja, egyenlőn az ő hibája. Hogy teremtsen újat és nagyot, arra — lehet — alkalma sem volt s nincs, de azt hiszem, képes sem lett volna: foltozgatás, férczelés volt és marad legfőbb mestersége; s mivel a foltozás és férczelés míve s a foltozó s férczelő működése s szerepe is bizonyos kisszerűség, sőt nevetségesség színezetével is bír, azért örökké volt és marad ezen különben nagyszerű alakon egy bizonyos vonása vagy bélyege az aprólékosságnak. A hányszor e statusember politika, szereplését s magatartását elgondolom, mindannyiszor egy jelenet jut eszembe, milyenben egykor én őt láttam volt. 825-ben látogattam olykor a Zichy-Ferraris családot, ő már akkor mostani nőjének tevéen a szépet, sokat volt ottan. Egy reggel a Klammm nője albumába rajzolta s a diplomata egész méltóságában s komolysága teljes pompájában ült; a mellette levő asztalon állott a rajzoló nőnek egy kis angol reszelős gépe, melyen szokták a rajzónokat hegyesíteni. M. e gépet nem ismervén, kezébe vette, s rövidlátó lévén, oly közel vitte szeméhez, hogy hatalmas nagy orrának czimpája tőle fekete lett, mit ő nem is sejtve, előbbeni magatartásában maradt s magát tovább rajzoltatta. — Abból, hogy a vén diplomata minő bizalmasan s sikerre számítva terítette ki számodra is a hálót, helyesen következtetted, s méltán fájlalod, hogy minő készséggel kellett az embereknek e háló alá menni, sőt sietni. De hiszen ezt csodálni nem lehet: eredetítai sajátsága az embernek, hogy magát olcsón adja el, — ez talán legméltányosabb tette is;

mert valóban sokat nem is ér. Becsületes embernek ára nincs, eladóért kicsiny ár is sok. — Lehet, hogy hírlapot nem kapsz; de ez az öreg elgyengültségének leendő példája; mert ennél valamivel magát inkább nem fogja compromittálhatni. Kérlek, tudasd velem, leveled közölhetem-e többekkel?

Ismételnem kell a Józsika által küldött levelemben tett azon kérdésemet: hogy szeptember 4 és 16-iki levelemet vetted-e? Az e megyéből ment petitio, — mint az ujságból látom — részvétellel pártoltatott. De a tárgyat korántsem merítették a szónokok úgy ki, s fogták azon szempontból fel, mint reméltem s remélhettem azon adatok s nézetek után, melyeket én velök közlöttem. Ezen iratokat Kubinyi nem mutatta-e Neked? — Azóta — mint tudod — az executió kijött s az ezen megyében a Gubernium ez iránti rendelete következtében s annak előmutatása mellett visszautasított. Ez által a dolog új térre jutott, vagyis inkább az eddigi most leplezetlen áll. A Gubernium ugyanis nyíltan szerepel, midőn ama törvény s törvényes eljárás gátlója. — Ha ezen visszautasításra hatalomkar nem rendeltetik, új compromissio — ha pedig igen, új bonyolódás a kormányt illetőleg.

Kérlek, tudasd velem, hogy a keresk. társaságra lehet-e még részvénytulajdonosi aláírni s a mostani aláírás fizetésének sora és ideje mikor lenne? A négy már meglevő részvényeimért októberben reméllem, a fizetést Wodianer megtette. Hát a közelebbi fizetés mikor leendő s 100-tól mennyivel?

U. i. Kérlek, tudósíts arról is, hogy czukorgyári részvényt lehet-e még s tanácsos-e venni? Batthyányi felszólított; de csak oly pénzt fordíthatnék erre, mit veszélyeztetnem nem szabad, t. i. gyermekeimét.

Csak tegnap értém a *Jelenkorból*, hogy a főrendek a különben is nyomorúlt mennyiségre összeszigorodott subsidiumot egy milliora fillérezték le. Gyalázat azokra, kik ennek okai.

Hogy levelemben be ne zárjam hogylétem felőli tudósítás nélkül, annyit írok: hogy lábam valamivel jobban van; de azért még szintoly lassan s nehezen járok s haladok, mint nálunk a valódi szabadelvűség; szemem előtt pedig szintoly egyiptomi sötétség borong, milyen arisztokrátiánk nagy részét borítja. Jelentsd nődek szíves tiszteletemet. Áldjon az ég.

LI.

Kossuthnak. Zsibó. 1845. jan. 2. [Postán.]

Nov. 15-én írt leveledet későn, azaz decz. 6-án vettem. Annak egyik ágára, t. i. a küldött védegyleti íveket illetőre darabig nem lehetett válaszolnom; mert azon íveknek szét-

küldözése csak alkalom szerint történhetvén, az időbe került; most már nagygyára szét vannak küldve, s a még kezem közt lévő néhányat is mentől előbb elküldöm. Mielőtt leveled másik ága felől szólnék, egy pár szót a védegyletről. Én ennek szándékát teljesen méltánylom, valamint szükségét és hasznát is; de megvallom, hogy szerettem volna, hogy ezen derék munka — hogy úgy fejezzem ki — cím s főként a szerző neve nélkül jelenjék meg, vagyis hogy sok nagyobb és apróbb védegyletek lépjenek a hon közepében s minden tájain életbe; hogy sajtó útján s megyei közgyűléseken az eszme mentől népszerűbbé, divatosabbá és közönségessé tétessék; és hogy miután már voltaképen léteznék, akkor — haszinte az több hónapok vagy év múlva történt volna is, adassék meg neki az országos név s alak. Az ily sokhelyti s lassankénti létrejötté a dolognak kevesebb figyelmet okozott s nem zaklatott volna ki indolentiájából sokat, ki most haragból vagy félelemből mozog. A rosszakaróknak sem lett volna oly könnyen megmarkolható fogantyújuk az ügyet pártkérdéssé facsarni. Midőn pedig a dolog már megért s az ügy barátainak száma nagyra nőtt, akkor ezen rosszakarók is mint már úgy sem sokra segítő fortélyt, hihetősen abba hagytak volna sokat, mit most tettek és tesznek; s minek célja egyedül az emberek visszatartóztatása. Hogy kevesebb zaj s a tárgynak pártszintőli volta mellett a siker is biztosabb, arra adatul: Itt Zilahon már egy pár év előtt pendítettett meg egy védegyletnek, még pedig a mostaninál sokkal szigorúbbnak eszméje; mondhatni minden kabátos részes lett, s ezen akkor teljes készséggel hozzájárulóknak nagy része most nem ír alá, mert nem mer, átalja s. t. e. f. — Azonban már bele van vágva a fába a fejsze; s habár nagy és szíjjas is e fa, és épen mivel olyan, azért kötelesség erélyt és eszélyt fordítani rá, hogy a fejsze bele ne szakadjon. A szabályok azon pontjának, miszerint a részt venni nem akarók feljelentessenek vagy jegyeztessenek, célját jól érteni, vagy amennyiben értem, helyeselni nem tudom. Hát miként fog annak rossz oldala kikerültetni, hogyha az eddigi sok apróbb czéhek mellett és felett egy általános czéhe alakulna a honi kézműveseknek, kik arra építvén, hogy oly sokan vannak rájuk szorulva, a külföldieknél drágábbak s a helyett hogy azokkal versenyeznének, mindig sokkal rosszabbak maradnának. A honi név s cím alatt beözönlhető s hihetően özönlendő osztrák, cseh s morva iparműczikkek elleni védeszközök felől hihetően fog az egyesület gondoskodni. Talán jó lenne a közönséget mind arról, hogy ez miként lehet s leendő eszközendő, megnyugtatólag felvilágosítani, valamint arról is, hogy a honi kézművesek monopolizálása miként lesz meggátolandó.

Leveléd másik részére azért nem siettem felelni, mivel soraidat úgy értettem, hogy azon megválasztást csak mint később, talán egy év vagy még azután történendőt említetted s ezt így is kell értenem; mert hogy Deczemberben vévén leveledet s azután nem tudom mikor megválasztatván, mindjárt felszedjem a sátorfát s még e télen Pesten teremjek, ezt tőlem sem kívánni nem lenne helyes, s várni sem lehetne. Dolgait mindenki így vagy amugy, de előre rendezi el; már a ki mind házáat, mind dolgait s gazdaságát, mind pedig költségi viszonyait úgy rendezte el, hogy otthon maradjon, az hopp ide, hopp oda, rögtön nem kerekedhetik fel, s nem öltheti hevenyében magára a falunlétel pongyolája helyett a városi lakás feszes és súlyos öltönyét. De hát még egy nyomorék, mozogni nem tudó beteg, vak ember mint én, miként tehetné ezt? Csak később tudtam meg, hogy most Januárban van közgyűlés. Leend-e ezen elnökválasztás, nem tudom; a Magyar Gazdában azon közgyűlés teendőirőli hirdetményben arról szó nincs. Ha azonban a választás megtörtént, vagy meg kellett volna történnie, úgy válaszsom már úgy is elkészett, mi különben a fentebbiekben van s mondhatni a körülményekből folyván, magában érthető. Egyébiránt a Pestremenetelemet s költözésemet Széchenyi megvakulásom után mindjárt s már kétszer sürgeté. Ez tőle következetes. Hiszen már ama famosus cikkjében ajánlott volt a vakulandónak lakást, ételt s ápolást. Akkor ez tőle kiméletlenség volt; mostani felszólítása talán szívesség; de megvallom, ha körülményeim, melyekről hihetősön még neked írni fogok, később megengednék is a Pestre mehetést, az ottani mulatásnak reám nézve sok tekintetben kívánatos voltát az egyik név nagyon gyengíti, épen a Széchenyivel viszony: ezt ha nem magyarázom is, hiszem, érteni fogod. A másik, mi engem Pestre most teljességgel nem vonz, azoknak, kikkel társalkodni akarnék vagy társalkodnom kellene, annyira egymás ellenében álló két párttá lett válása. A gazdasági egyesület elnökségét illetőleg azt is meg kell jegyezmem, hogy vak és nyomorék ember azt úgy, mint kellene, nem vihetné; én pedig, mit nem bírhatok, azt nem is vállalhatom.

Már nov. 11-iki levelemben is kérdeztelek, hogy sept. 4, 16, okt. 27-iki leveleimet vetted-e? Kérlek, tudósíts erről s írj mentől előbb s ha lehet, jó sokat, erre kér barátod. —

LII.

Kossuthnak. Zsibó. 1845. márcz. 6.

Szeretett Barátom! Nov. 16-án irt s Dec. 6-án vett leveled óta, s tehát már nagyon rég nem vevék tőled tudósítást, pedig beh sovárgva vártam soraidat. Tudom, hogy igen

nagyon el vagy foglalva; de ennek tudása nem kevesíti vágyomat: rólad tudni s tőled a barátság szavát s körülményeinkről tárgyatott ítéleted hallani. Vetted-e Sept. 4-iki, 16-iki, Oct. 27-iki, Nov. 11-iki s f. é. Jan. 2-iki leveleimet? Főként a Sept. 16-ikira, Nov. 11-ikire s Jan. 2-ikira ohajtottam volna válaszodat venni. Nov. 11-iki levelemben kértelek: tudósítsnál a felől, hogy »lehet-e még a kereskedelmi társaságra részvényt aláírni, s a mostani aláírás fizetésének sora és ideje mikor lenne? A négy már meglevő részvényemért októberben remélem, a fizetést Wodianer megtette. Hát a közelebbi fizetés mikor leend? Ugyanezen levelemben a czukorgyár iránt is kérdést tettem, hogy erre részvényt lehet-e még és tanácsos-e venni; mert szeretnék ilyet bírni, de, csak oly pénzt fordíthatnék erre, mit veszélyeztetnem nem szabad, t. i. gyermekeimét. Ez iránt tőled várván tudósítást, nem feleltem Batt-hyányinak.

A Valero féle gyárra egy részvényt aláírva küldöm ezennel vissza az ívet. A fizetést [valamint más illető fizetéseimet is] Wodianer teendi meg.

Fogtad hallani, hogy a védegyelet Kolosvárt, kivált eleinte mi kevés pártolásra talált. Szerencsétlenségre az aláírási ívek-nél hamarabb érkezett oda a kormányi parancs, mely a hivatalbelieket a részvéttől eltiltja. Ez a szolgai serget hogy elretentette, természetes; de még a jobbak közül is sokaknak szegyet ütött fejébe; ujjhúzás, szétválás, reactio, visszatorlás sat. eszméje s féelme cikázott keresztül agyukon. Mások kereskedési teljes szabadság, német sympathiák megnyerése s más szintoly meddő elméletek s fonák állítások megé bujtak. Falka irkálásba, izgatásba, dorgálásba került, míg vagy csak ötvent össze lehetett dobolni; most már mint hallom, mintegy 3—4 száz aláíró van. Hogy csak jövő octoberben akarnak mint tagok megszületni, ok nélküli de jó, hogy így is megy. Dézsen s az ország némely más részeiben több részvét mutatkozott s fejlődött ki.

Barátom, nagyon sok tárgy felől és sokat szeretnék, sőt kellene neked írnom és fogok is írni, de most nem érek reá. Csudálni fogod ezt, hogy én, a vak, ki, mondhatni, a foglalatosságok nagyobb részétől el vagyok zárva, kinek hajdani nem kevés teendői s tehetői közül misem maradt, ki sem mint közkatona a csata hevébe többé nem rohanhat, sem mint vezér harczot nem rendezhet, hanem csak távolból kénytelen annak moráját hallgatni, hogy, mondom, ez levélíratásra, még pedig olyanra nem ér reá, mely neki bizonynyal élvezést nyújt, ez fonákságnak látszik; de Barátom, a gyötrő idő végetlenségének marcangoló körmei s ónsúlyu karjával fulasztó nyomása ellen annyi, habár aprólékos, de folytonos foglalatosságokkal sánczol-

tam magamat körül, hogy sokszor nem tehetem azt, mit leginkább ohajtanék tenni. Azonban közelebről reménylem, bővebben írhat neked s szólhat véled barátod W.

LIII.

Kossuthnak. Zsibó. 1845. márcz. 17.

Kedves Barátom! F. h. 6-iki levelemet reménylem, vetted s reménylem, fogsz is válaszolni. Mig azonban válaszod vételéhez szerencsém lenne, megint irok, nem az utóbbi levelemben említett tárgyakról s bővön; mert erre most megint nem érkezem; hanem egy pár kérést intézek hozzád.

Azon áldott kis leánynak, kiről Sept. 4-iki levelemben irtam, atyja Sleziában takácsmester. Ott a takácsoknak rosz keresetök van; szeretném azért leánykám atyját Pestre szállztatni. Ő igen jó takács s két fiával s még vagy két legénynyel jőne. Dolgozik finom gyoicsot s nyári nadrágok s öltönyökrei egész s fél gyoicszöveteket. Gyapjuból s gyapotból nő-ruhák s butorokrai kelméket. E dolognak, mit én is igen ohajtok, eszközölhetésére kérlek, tudósíts következőkről:

1^{ör} Mi lépéseket kell tenni az ő Pesten leendő megtelepedése, mesterségének megkezdhetése s folytathatása eszközlésére?

2^{ör} Miket készít, csak végben vagy singgel is adhatná-e el?

3^{ör} Szállás két szobával, melyek közül az egyikben négy takácsszék elférhetne s egy konyha — természetesen nem a város drágább részében — évenként mennyiben jön?

4er Ő családotól s két legényével együtt hat személy élelmére, fára, gyertyára tisztességesen de jól gazdálkodva, évenként mennyit kell számítani?

5^{ör} A gyár- vagy védegylettől nem kaphatna-e üzlete megkezdésére törvényes kamatra pénzelőlegezést?

Igen igen szívesen kérlek, tudósíts ezekről mentől előbb, vedd ez ügyet pártfogásod alá. Nem igen van tárgy, a mivel irántam nagyobb szíveséget tehetnél.

A második tárgy, mi iránt kérlek, következő: Nem tudnál-e nekem valahonnan egy néhány ezer pfírtot szerezni 100-tól hatos kamatra? Szívesen felvennék 20—40 ezer pengőt; de annál kevesebb s csak egy-két ezer frt is jól esnék. — Széchenyi még tavaly felmondotta nálam levő 14000 pft tőkáját; azt adván okul, hogy a hirlapokban gazdasági tiszteimhez intézett köszönő nyilatkozatomból ugy látván, hogy dolgaim jól mennek, hinnie kell, hogy most könnyen fizethetek. [!!!] Egy más, mintegy szinte annyit tevő tartozásom is mondatott fel. Mindezt saját tőkéimből nem fizethetem; mivel azokhoz mint gyermekeim tulajdonához nem

nyulhatok, s ezért azok lefizethetésére kölcsönhöz kell folyamodnom. Ezeken kívül, mivel régi jó barátom, Jósika Miklós, igen szives kérésemre hajolván, dolgai rendezését reám bízta, ezen vállalat jó vagy rossz sükere nagyrészen függ attól, hogy most kaphatok-e számára, habár csak egynehány ezer forintot is. — Édes Lajosom, ha ezen dolgokban is segitenél, mondhatatlan lekötelezve érezné magát barátod.

A takarékpénztárból vagy kereskedelmi társaság pénztárából nem lehetne-e pénzt kapni?

LIV.

Kossuthnak. Zsibó. 1845. ápr. 7.

Szeretett Barátom! Vigaszt és örömet nyujta végre várt leveled. Sokat kell arra válaszolnom, de ma már igen rövid az idő reá s hogy levelem a postáról el ne késsen, csak egy-két pontjára néhány szót. —

Az elveszett leveleket másolati könyvemből kiiratván, meg fogom küldeni, mivel vannak azokban, miket különben is ismételtem kellene.

Wodjanernek meghagytam ugyan, mit Neked is egy levélben megírtam volt, miszerint ő minden részemről tenni kellett a fizetést, arra általad fölszólítva, tegyen; ha a kereskedelmi részvényeim mostani járandóságát eddig be nem fizette, azt e levelem ezen része előmutatása mellett ő jelen kérésemre ki fogja fizetni. — Hogy számomra még részvényekkel fentartani s engem praenotálni sziveskedtél, köszönöm. Kérlek, mondd meg Wodjanernek, hogy mikor és mennyit kell fizetnie, s ezt nekem is írd meg.

A Pestre szállítandó takács-család dolgában irtakra: Uj-Pest hol van? Ez a Duna partján esik-e? vagy pedig ott, hol Fótra térnek a váci-utból s hol Károlyi István kezdett egy kis gyarmatot telepíteni? Hát Budának melyik részét érted? ezen helyeken jóval olcsóbb a szállás? Lehet-e élelmiszereket, boltbeli apróságokat úgy kapni, hogy ne kelljen a városba mindennap bemenni?

Azon mesterembereket, kiket kivándorlási levél nélkül bejötteket telepítettél meg, miként lehetett a határszélen behozni?

Szövésre való font gypjut nagyobb s kisebb finomságut lehet-e Pesten kapni? vagy olcsóbb-e, ha kívülről hozatik?

Megbocsáss, hogy e tárgygyal fárasztalak, de azon család megtelepedhetése s boldogulhatása nagyon érdekel.¹⁾

¹⁾ Későbbi neje szülőiről van szó.

Idezárok valamit, minek valamelyik ujságcikkbe leendő megjelenését igen óhajtanám.¹⁾ Az esetet és tárgyat magából az iratból látandó; azért arról bővebben nem írok. Ha a censura megjelenését sem a Pesti Hirlapban, sem a Hirnökben meg nem engedné, úgy kérd meg nevemben Lukács Móríczt, hogy fordítsa le s küldje az Augsburgiba, vagy ha ott se jelenhetne meg, más külföldi lapba. — Ha német lapba megy, úgy talán szükséges lenne mind a polgársággali megtiszteltetésem indító okairól, mind pedig s még inkább arról: hogy a *kereset-alatti* iránt köszönetet nyilvánítani a szolgai szellemű tanács évekig nem mert, egy kis commentart adni; valamint az M — — — y dologáról is, mire iratomban czélzat van. — Többek közt: ki az a M — — — y, kinek gyilkossággali vádoltatása a pesti közgyűlésen tárgyalatott, s mely ügyben a város oly botrányos hanyagságot vagy részrehajlást tanusított? — Ha ezen hirlapban leendő iktatás dolgában eljárni időd nincs — mit nagyon is hiszek — kérd meg arra Jósikát vagy Lukács Móríczt. —

Családodról semmit sem irsz; pedig tudhatod, hogy engem az is mennyire érdekel. Nődet tisztelem, keresztfiamat csókolom. Maradok barátod. —

LV.

Kossuthnak. Zsibó. 1845. ápr. 10.

Szeretett Barátom! Hevenyében irt soraimban f. hó 7-én szíves leveledrei bővebb válaszomat mostanra halasztám; de most sietnem kellettén, a szándékolt válasznak ma csak fele mehet. Hogy ritkán s keveset irtál, ámbár nagyon sajnáltam, de mindig természetesnek találtam. Hálával fogadom ígéreted s előre élvezem a tinyei magányodból kelendő iratodat. Tudom, jól fogott neked a nyugalom, jól a pihenés annyi munka s még jobban az elvonultság s csend, annyi rágalom s zivatar után. Barátom, tehetségedhez mért roppant nagyságúnak kell higgadtságodnak lenni, hogy békével vagy képes tűrni a számtalan csípéseket s otromba bökéseket. Én csak a *Jelenkort* olvasom; képzelem, hogy a többinek hasábjai is hányszor nem nyílnak meg régen elfojtott bosszu és sértett hiúság kielégítésére sérteni vagy leverni azt, ki felettek állott és áll; már a tarka színek vizes vegyülete által szín nélkülivé lett *Jelenkor*-ban is elégszer találék téged, a régi *Pesti Hirlap*-ot s annak pártolóit érdeklő oly állításokat, kitételeket, melyeket

¹⁾ *Nyilvános hála cz. a. a Pesti Hirlap* 1845. 452. sz.

csak alig-alig hallgathaték el; és Te közvetlenül érdekelve, mindenik megtámadásait egészen tudva, naponként hallva, lehetlen, hogyha kitörést elfojtva is tűrő kedélyedre hol ingerlő, hol bosszantó, de mindig kedvetlen hatást ne érezz. A *Jelenkor* Pest gyűlési tudósítója ki? Szeretném ezen embert testi vagy szellemi körmeim közé kapni. Hát vajjon az abbani legujabb mozgalmakat ki firkálja?

Az eltévedt levelek másolatát küldöm, a sept. 4-ikiből megértheted, hogy ki az s mi az nekem, kinek atyja Pestre leendő költözéséről neked írtam. Ezen tárgy iránt bővebben fog veled gazdasági titoknokom Ferenczi László szólni, ki vasárnap indul Pestre, onnan juhok átvételére Silesiába menendő. — A sept. 16-ban a Részekről irtakra nézve azt hiszem, hogy most országgyűlése után is a teendők szükségesebbjei közé tartozik: nemcsak a visszacsatolást, melyben megint egy lépés sem téteték, sürgetni, hanem azt is követelni, hogy az elítéltek ellen az ítélet végrehajtassék. Ha a kormány ezt nem teszi, elismeri, hogy igazat mondott minden megperelteknél s bebörtönöztetteknekél őtet inkább sértett *Mult és Jelen*, midőn róla azt állította, hogy ezen perekkel s ítéletekkel csak komédiát játszik. Hanyagság, bűn lenne, ha a törvényhatóságok e tárgyban újra s erélyesen fel nem szólalnának. Meggyőződéseim szerint ezen többé tágitniok nem szabad, mert törvényt s törvényes ítéletet végrehajtatlan hagyni bűn, de végrehajtatlan maradását elnézni, eltűrni, nem kisebb bűn nemzet és király érdeke ellen. — Mire ugyanazon levelem kezdetén figyelmeztettelek s kértelek, arra mostani tömérdek foglalatosságaid özöne közt kérni nem is mernék; azonban sok, mit az ember idő hiánya mián maga nem tehet, de eszközölhet, tétethető. Ily értelemben e kérésem iránti részvételedet s annak pártolását újra is bizalommal kérem.

Gyakorlatlan vagyok abban, mit épen tenni akarok, t. i. a mea culpa akár csinos, akár érzékeny szavakbani foglalásában e kényelmetlen feladatot keserű gyógyszer bevételeként egyszerre iszom meg s kimondom, hogy hibáztam ellened magam s illendőség s okosság ellen. — A bécsi utadróli leveledet nemcsak néhány arra érdemes jó barátom által megolvastattam, hanem egynek még azt is megengedtem, hogy leírassa. Novemb. 11-én intéztem hozzád ezen közölhetés iránt kérdést s te Mártz. 26-án feleled a »nemet«; ez az igaz, hogy reám nézve szinte csak oly mentség, mint midőn a falusi gazdag parasztnak városi rokonai ajándékba egy papagályt küldöttek, melyet ez megsüttetett s midőn a rokonok hozzá kimenvén, a gyász hírt meghallván, sopánkodtak a drága madárért, mely 7 nyel-

ven szólótt, az öreg bátya magát mentve felkiáltott, hát miért nem szólalt meg, midőn süttetni akartam? — Nem volt biz az elég, hogy hozzád kérdést intéztem s nem kell vala hallgatásodat igennek vennem. De oly szép volt a levél, annyira kíváncsú, hogy annak tartalmát mindenki tudja, hogy e kísérteten tapintatom s fontolásom megbukott. A hiba megtörtént. Soraid hallatára a hideg verejték ütött ki rajtam. nem létezik valami gyávább s remegőbb, mint becsületes ember, mikor magát hibásnak érzi. Azóta sincs nyugtom. Leveled vétele után rögtön írtam azon említett barátomnak, hogy kifürkészsze, kikurkászsza mindazon példányt, mely netalán az övéből leiratott volna s mindazt a maga másolatával együtt elégesse. Remélem, hogy már ez óráig mind láng emésztette. Azonban ezen szemrehányás, hogy ellened hibáztam, örökké fog gyötreni.

Hogy a kereskedelmi társaságai négy részvényem utáni száztól tízes fizetés most Ápr. 10-én hihetősön részemről meg nem történik, nagyon sajnálom, nem annyiban azért, hogy a késedelmi kamatot kell később fizetni, hanem mivel ily fizetésekbeni pontatlanságot oly szégyennek tartok, minek reámi háramolhatását nagyon restellem. Megbocsáss barátom, de ha novemberi levelemre csak egy szót írsz vagy izensz: ez nem történik. Hiszem, hogy az errőli hirdetést a lapokból megtudhattam volna; de azon hirdetést vagy nem olvasták nékem, vagy nem figyeltem reá. Nagyon köszönöm, hogy praenotáltattál még részvényekre. Én ezennel még nyolcz részvényt veszek. Wodianert haladék nélkül fogom tudósítani, hogy mind ezen 8, mind a meglévő 4 részvényemért a fizetéseket mindenkor a maga idejében megtegye.

A czukkorgyárra, mivel minden pénzt, miről most rendelkezhetem, s mit ily részvényekre szánhatok, kereskedelmi részvényekbe, mint biztosabban kamatozóba helyezem . . . [nem adhatok.] — Nagyon kár, hogy a szalaggyári egylet felbomlott; az ily felbomlások, bármi legyen is okuk, nem jó benyomást tesznek. — Azon arra aláírt 200 Rfítot írd választásod szerinti más két, de biztosan kamatoló vállalatra alá; de annak idejében tudósíts, hogy erről is a fizetési rendeletet megtehessem. —

Hogy a postáról levellem el ne maradjon, bezárom. Áldjon az ég! Barátod . . .

U. i. Hamuzsír felől Ferenczi fog bővebben szólani, most csak annyit: közelebbről a hamuzsíromat Landstein bécsi kereskedő vette meg 9 frt 30 pengőn, de a mult ősz óta a hamuzsír ára hágott.

LVI.

Kossuthnak. Zsibó. 1845. ápr. 13.

Szeretett Barátom! F. hó 10-én irt levelembeni megrovásom után nagy megnyugtatósomra vettem Ujfalvy Sándor barátomtól azon tudósítást, hogy midőn a kérdéses levél leírását neki megengedtem, azt azon feltét mellett tettem, hogy a levelet senkivel se közölje, míg tőled kérdésemre feleletet nem kapok, minek következtében a levél egyszer sem másoltatott le, s azt nála Weér Farkason kívül még senki sem olvasta. Így tehát téged megnyugtatóván, előtted kérek enmagamtól bocsánatot az elhirtelenkedve tett helytelen magam elleni vádért. — S most még csak annyit, hogy a titoknokom, Ferenczi, ma indul Kolozsvárról s hihetőleg e levelem megérkezése után, csakhamar tiszteletedre leend. Ő fog a hamuzsír s a megtelepítés felől veled körülállásosan szólni. Addig is, míg e tárgyak felőli szíves tudósításodat vehetem, maradok barátod.

LVII.¹⁾

Kossuthnak. Pest. 1845. jun. 19.

Kedves Barátom! Sajnálva hallom Deáktól nőd rosszulétét. Adja az ég, hogy mentől előbb jól legyen. Szerencsétlen csillagzat uralkodik együttlehetésünk felett, pedig még beszélni valóm is sok lenne veled. Kérlek: tudasd velem, mikor jössz be? Tudom, hogy minden feleséged hogylététől függ; de ha tudnám, hogy hétfőn, kedden is bejössz, megvárnálak; ámbár előbb történhető bejöttöd esetére hétfőn lenne vagy lett volna szándékom leindulni. Szombaton nem csak azért nem megyek hozzád, mivel Deák nem mehet, hanem tisztelt nőd betegségéért sem. Ily kedvetlen körülményben a látogatás, kivált egy vak látogatása, csak alkalmatlanságot okozhatna. Isten gyógyítsa nődöt s Téged hozzon. Óhajtja barátod.

LVIII.

Kossuthnak. Pest. 1845. jun. 23.

Kedves Barátom. Deák mult pénteken este rosszul lett: erős gyulladásos torokfájás környezte. Aconit amaszt egészen elenyészttette; de jól még most sincs. Én az ő inneni elindulásáig — mi hihetősön csöt-ön történend — itt maradok.

¹⁾ Közben 1845. máj. 6—15-ig Deák és Vörösmarty meglátogatták Wesselényit Zsibón, ki utánok szintén fölment Pestre máj. 18-án; s ott időzött jun. 25-ig s 29-én ért Zsibóra vissza.

Bár addig, ha csak rövid időre is bejöhetnél. Azt sem irod, hogy melyik fürdőre mégysz s mennyi időre?

Lanczer nekem úgy nyilatkozott, miszerint kész jönni; azonban — mint Stullertől hallom — szándékát megváltoztatta. Dobrosy is, ki ajánltatott, nem akar a *Hetilap* szerkesztése mellől mozdulni. Ezen körülmények reám nézve kellemetlenek s nem kevésbé kellemetlen az, hogy a remélt három helyről a czélzott összevet meg nem kaphattam, mi nekem zavart okoz. Nem volna-e mód a tudvalevő helyről, de a csongrádiak útján, vagyis firmájok alatt kölcsönt kapni?

Nődöt szívesen tisztellem; mindkettőtöknek gyógyulást kíván barátod.

LIX.

Kossuthnak. Zsibó, 1845. okt. 4.

Szeretett Barátom! Magam sem tudom, miként jött, hogy sem én neked, sem te nekem pesti megválásunk óta nem íránk. Beh soknak és sokat irtunk ez idő alatt mindketten, pedig bizonynyal azok közt nem igen volt, kivel szívesebben szóltunk s kinek több mondani valónk lett volna mint épen egymásnak. Az egymásról megfélejtkezés sem volt bizonynyal hallgatásunk oka; mert mindkettőnk emléke kölcsönösön inkább össze van forrva érzetünkkel s egész létünkkel, hogysen éltünkben napok, sőt csak több egymásutáni órák is lehetnének, melyekben egymásnak eszünkbe ne jutnánk. Már akármi okozta is ezen hallgatást, annyi igaz, hogy részemről lakoltam is érte, mert mind a nekedi irhatás, mind leveleid olvasása élvezését nélkülözém.

Mindenekelőtt irj a magad s tisztelt nőd egészsége felől. Bár ez lenne megint rendben. Egészség mellett sokat tehet, sokat türhet az ember s a nélkül nemcsak szellemi erőnk van zsibbasztva, hanem a legédesb élvezések is izetlenekké válva. — Botránkozva hallottam annak — de csak bizonytalan — hírét, hogy Parádon betyárkodással akarták megmutatni, hogy Te tévedtél vagy hibáztál, midőn ottani betyárkodásokról szóltál. Kérlek, tudasd velem voltaképen az ott történeteket. Erre annyival inkább kérlek, mivel beszélnek olyakat is, mikre nekem, mint barátodnak, a dolgot tudva s elhatározottan kell felelhetnem s felelnem.

Polgári éltünk nyulósodik s mi abban csipősnek mutatkozik, az sem pezsgés vagy szesz ereje, hanem egymást rágó eczetesség.

En ezen rút esős nyarat sok fájdalmak közt töltém.

Jósika köszönt. A jó kis Nina,¹⁾ ki napjaim boruját a lehetőségig deríti, igen szívesen tisztel. Jelentsd nődnek tiszteletemet s öleld helyettem gyermekeidet. Áldjon az ég! Barátod.

LX.

Kossuthnak. Zsibó, 1845. nov. 6.

Szeretett barátom! Pesten elválásunk óta egy sorral sem örvendeztetél; s m. h. 4-én irt levelemre sem válaszoltál. Ezt nem szemrehányásul irom; mert tudom, hogy a hallgatást nem szived érzése, hanem a körülmények okozták; azonban győzd le ezen körülményeket s írd, még pedig bűnöcskédet jóvá teendő, sokszor és sokat. Én csak úgy vagyok, mint voltam. Betegen, s betegség miatt senyvedve, s tespedve. Hogy mostanság Pestre menjek s annyival inkább, hogy ott lakjam, házi s még inkább értéki körülményeim nem engedik. Ha értékileg rendben akarok maradni, pedig nemcsak ész, hanem erkölcsparancsolta kötelesség: úgy e közelebbi terhes évek és többeknek jövő sorsa iránt gondoskodási tartozásom szoros gazdálkodást parancsol.

A kereskedelmi társaságról tett igen kedvező jelentésit Szabónak olvasám. Hát a 7³/₄ percz. dividendával mi fog törtenni? ezt az eddigi tudósításokból nem értem.

Kérlek, kérdezd meg Szabótól, kit szívesen köszöntök, hogy a keresk. társaság hamuzsirt (szép fehéret) venne-e bizottmányban? s hogy mi kilátás lenne ez iránt? Most nem lenne az előlegezést illető azon kívánsatom, mi a nyáron volt. Pesten létemben elalkudtam volt Lackenbacher testvéreknek 1000 mázsát Debreczenbe szállítva 9 f. 15-korral ezüstftban, az alku megvolt; ők az aláírott contractus leküldését egész a mult hó végéig halogatták; s most egyszerre uj és oktan követelésekkel állanak elő, olyakkal, melyekre én semmi esetre sem állhatok. Most a már kész és készülőben lévő hamuzsirommal vásáros nélkül vagyok.

Tudósíts magad s családod hogylétéről, tudósíts a védegylet állásáról s közdolgaink körüli jelenségekről. Ninám igen-igen szívesen tisztel. Áldjon az ég! barátod.

LXI.

Kossuth Lajosnak. Zsibó, 1845. decz. 1.

Szeretett barátom! Hosszas hallgatásodért egyedül azért nem szidlak meg, mert jól tudom, hogy a nekemi írásnál sokkal hasznosabbakkal foglalkoztál.

¹⁾ Későbbi neje.

Ezennel tudósítalak. — mit reméllem, te is örömmel fogsz érteni — miszerint a jó kis Ninám néhány nap óta. nőm. Ajánlom őt szíveségedbe. Nemsokára egy más eseményről is foglak tudósítani. — Adja az ég, hogy ez örvendetes legyen. — Több leveleimre ohajtva várván válaszodat, maradok barátod.

U. i. A keresk. társasági részvények után tenni szándéklott osztalékokkal mi történik?

LXII.

Kossuthnak. Zsibó, 1845. decz. 15.

Kedves Barátom! F. hó 1-sőről tudósításomat — hála az égnek — szívem ohajtása szerint egészíthetem ki. — Egy derék fiam születése tegnap este. — Engedd, hogy téged Deákkal, Klauzállal, Bezerédyvel s Beöthyvel mint keresztapát irattathassalak be az anyakönyvbe. — Ninám, ki állapotjához képest jól van, igen szívesen tisztel. Nőd kezét csókolom. Aldjon az ég! barátod.

LXIII.

Kossuthnak. Zsibó, 1846, jan. 27.

Kedves Barátom! Elválásunk óta egy fél év folya le s most telik el ez új évnek is első hava. És e hosszú hét hó alatt mind hiába várék tőled levelet; várék választ négy hozzád intézett leveleimre. Nem panaszkép mondom ezt; mert hála az égnek, hogy volt mindig cselekvő erődhöz s munkásságodhoz méltóbb s hasznosb elfoglalásod, mint nekem, a sorompón kívül állónak, vagyis inkább roskadtan heverőnek írogatni. Ily levelezés ha nyújt is élvét, de a vaskezü Götz szerint: ist ein geschäftiger Müsiggang. Boldog, kinek inaiban van még elég erő s ki előtt áll még nyitva mező, hogy nem szorulván a levelezés vagy bármi más pusztá írásbeli cselekvési surrogatumra, tettek körében mozoghat. S hála az égnek azért is, hogy miután e tér roppant erős s szilárd akaratód számára — bárha korántsem ahhoz arányban lévőleg s ahhoz illően — de mégis nyílt maradt, működésidet süker követte, nem teljes ugyan, de mégis szép és üdvös. És ezért újra is mondom, nem panaszkodom, hogy nekem nem írtál. Ki előtt annyi tenni való van, mint előtted; kinek annyi rosszakarát, irigység, léhaság s közönyösség ellen kell vívni, mint neked: drágák annak pillanati. Irni is annak a nagy közönség és olyak számára kötelessége, kik a köz- és társas élet színpadán még szerepelnek; mert ezekre hatván, ezek által készíti el s eszközli azt, mit neki keble istene

sugal. A csatában elesett nem igényelheti, hogy küzdő bajtársai s annyiaval kevésbbé, hogy azoknak vezérei vele bibelődjenek, sebeit kötözzék s szomját enyhítsék: s azért még ha baráti kegyelet arra bírna is téged, hogy a harczon tágitva velem bajlódj: érzek magamban kötelesség tudása szülte annyi erőt s ismerem magamat s helyzetemet annyira, hogy oda utasít-nálak s arra emlékeztetnélek, hol küzdenek s a mit tenned kell. Jól tudom s keserv nélkül érzem, hogy én már alig tehe-tek, alig használhatok valamit, — nem csak azért, mert bēna és vak vagyok, hanem mivel lejárt időm. Ki darab ideig nem használtatik, könnyen ószerű czikké válik; hamar vetnek szög-letbe s hamar kerülünk ha nem szemétre is, de a zakata közé (in die Rumpelkammer). honnan ritkán keresnek megint elő, hacsak ó időbeli példány vagy rokokó czikk gyanánt nem. Nemzetek is csak gyermekek s mint gyermekeknek bábokra van szükségök; — s játszanak a bábokkal; szeretik, imádják azokat s felpiperézik; de majd reá unnak s ha bábok törik vagy kopik, félrevetik, ha szinte még lehetne s kellene is azt használniok. Midőn nemzetem szeszélye bábként ápolt, czifri-tott: ennek valóban nem, de annak igenis örvendettem, hogy mint játéka s azért kedveltje, rossztól tartóztathatom el s vezethetem jóra; és most nem az fáj, hogy a gyermekes ékekkel másokat cziczomáz; de sajnálom azt, hogy megszűnvén játéka tárgya lenni, hasznára sem lehetek. Gondoltam, hogy visszaemlé-kezés ereje is tehet tekintélylyé s adhat hatást. A színpadróli lelépés után is próbáltam mozogni: írtam könyvet, írtam cik-keket; de mindaz hatás nélkül maradt és marad: mert lejárt időm. De nem baj. Mit tesz, hogy egy porszem léte s emléke a mindenség üre s örökkévalóság özönében egy pillanattal előbb vagy utóbb fuvassék el? hiszen leszünk, hogy enyészszünk s élünk, hogy felejtszünk. Azonban a felejtés ezen közös és örök sorsa alá bármi nyugodtan vetem is magamat; de nem szeretném, hogy az új élet picziny körében azok, kiket szeretek s tisztetek, felejténének. De nem is félek ettől; s így azt is nemcsak erősen hiszem, de tudom, hogy azért mert hallgattál, nem feledtél. Újra is mondom, jól tetted s köszönöm, hogy a nekemi irogatásnál jobbat s a honnak sok hasznost tettél. Hanem volt mégis leveleim közt kettő, a két utolsó, melyre szerettem volna, hogy válaszolj bármi röviden, vagy ha erre nem értél, izentél volna. Vannak a barátságnak is jogai s tudod, hogy jog és kötelesség egymástól elválhatlan. Baráti szent jogod volt, hogy azt, mit Nov. 20-a s Decz. 14-dike nekem adott, tőlem gyorsan és tőlem tudd meg; s midőn én ebbéli kötelességem teljesítettem, mi jól esett volna hallani tőled azt, mifelől egyébiránt ugysem kételkedtem s kételkedem,

hogy t. i. örömmel értetted azon eseményeket s hogy elfogadod kis fiam keresztapaságát. Azonban én azt hiszem, hogy ama két levél eltévedett; de hiszem azt is, hogy azon tudósítások különben megfoghatlan kimaradását Te sem tetted az én rovásomra, hanem gondoltad s hitted, miszerint azok eltévelyedtek. Ha nem is azon levelekből, de fogtad hallani nősülésemet, mind azt, hogy egy derék kis fiam van. Engedd, hogy újra ajánljam őket szívességedbe. Te, kit az ég egy derék nővel áldott meg, teljesen ismered becsét egy ily kincsnek, s te ki élvezted s élvezed az atyai örömöket, bizonyynyal áldani fogod velem a mennyet, hogy annyi csapás, annyi szenvedés után nyujtá nekem az örömök ezen legédesbikét. Jó nőm igen-igen szívesen tisztel. Kis keresztfiad derék gyerek; hatalmason nő s izmosodik.

Miket feljebb a nemhasználhatás és nemhatásról mondék, nem tartóztat el engem attól, hogy untalan s végig ne próbáljak szóval vagy írással tenni; ha szinte jó részt előre látom is, hogy sikere nem leend. Így tisztán kötelességérzetből eredtnek vegyed, kérlek, e mostani megújítását egy eszmének, melyről süker nélkül ugyan, de gyakran szóltam és írtam. Emlékezel, mi sokszor szóltam s szólaltam fel azon általad s több barátink által is méltányolt eszme mellett, mikint kell valamit tennünk, hogy a külföld helyzetünk s eseményeink felől igazán s teljesen értesüljön. s kell tennünk, hogy a hazugságok s ellenünkí rágalmak mindig megczáfoltassanak. E végre alkotandó egylet, felállítandó bureau sat. miket terveztem, lehet s hiszem is, hogy nem voltak jól vagy legalább könnyen kivihetők, de mégis lehetett s talán kellett is volna azokból valami gyakorlatilag jót s létezhetőt alkotni s alakítani. Most még szükségesb e tárgyban lépést tenni, mint eddig; mert eddig csak inkább vett fel az Augsburgi egy-egy mellettünk szóló cikket is; de most ugy látszik, hogy felülről kapott intést, minek fog az is következése lenni, mikint már Lukácsnak sem jelenteti meg a cikkeit, sőt már sürgető leveleit is felelet nélkül hagyja. Jelenben a feladat elsője lenne oly német lapot találni, mely cikkeink számára hasábjait megnyitná s melyekben egyszersmind az Augsburgi szennyes részrehajlása is köztudattá tétetnék. A teendők másodika lenne vállalkozót vagy vállalkozókat találni, kik az időről időre megjelenendő felvilágosításokat s czáfolatokat szerkesztenék; és a harmadik a minderre szükséges költségek megszerzése. Mit gondolsz e tárgy felől? Nem lenne-e jó felszólítanunk Batthyányi Lajost és Kázmért? ¹⁾

A *Jelenkor* a mult év végével közölt Erdélyből egy cikket

¹⁾ Mindkettőnek írt ez ügyben 1846. jan. 31-én.

»Erdélyi urbér elősajgásai« czíme alatt. Ez oly logica nélküli, fonáságokkal teljes s alaptalan irat, hogy ha az azt olvasandók józan eszébe csak keveset is lehetne bízni, legkisebbet sem kellene káros hatásától félni. Ámde a józan ész s elfogulatlanság ritka; s tiszta látásra s ítéletre nem lehet kivált akkor számítani, midőn a megítélendő érdekeinket legyezi. E cikk azt, mit még a legönzőbbek s legilliberalisabbak sem mertek nyilván kimondani, fenhangon mondja, hogy t. i. ne alkottassék urbér. És e szennyes óhajítás szülte tant meglehetősen stylbe foglalt s jogszerűség és liberalitas feltáival díszített palásttal fedi, s ezért sokan, nagyon sokan lesznek nálunk, kik ugyanazon szennyes óhajításaik s vágyaik fedezésére használandják e palástot. Mi miatt meg kell ama cikknek többek, még pedig tekintélyek által czáfoltatni. E cikk írója elég szemtelen botrányos állítása s javaslata mellett reád is, mint auctoritásra hivatkozni. Ez is nyújtott alkalom és felhívás a felszólalásra; de e felett ama cikkben az urbér egészen a statusgazdaság terére van állítva s annak következtében az az iránti nyilatkozat vagyis annak czáfolata egyenesen a *Hetülap* körébe tartozik. És ha ebben irsz felőle, igen hasznos dolgot teendesz, kivált most, midőn Erdély az országgyűlés s az urbérnek előlegesen leendő tárgyalása küszöbén áll.

Hogy a *Hetülap* s ebbeni dolgozataid igen igen örvendeztetnek, képzelheted. Adja az ég, hogy a cenzura elleni küzdelmeket meglábolhassátok.

A *Pesti Hírlap* programjának is nagyon örülnék; de tartok tőle, hogy abban halálos ítéletet mondott maga felett ki. Azok ugyanis, kik ármány által téged a szerkesztőségből kinyomtak, a liberális szint le nem tett s az ő színöket fel nem öltött *Pesti Hírlapot* csak azért tolerálták, mivel átlátták, hogy mind genesise, mint centralisatioi doctrinái miatt a régi *Pesti Hírlap* emberei organumjokká nem teendik, s mivel tudják, hogy a municipalitások megtámadása által gyűlöltebbé teendi magát, hogysem hatásától félhetnének; de mert ezek változtával ha a *Pesti Hírlapot* valódi ellenzéki organummá válni látandják, szintugy üldözendik, mint az elsőt. Előbb a censura kinpadjának minden fokozatira vonandják a szerkesztőséget, majd ezt s ennek embereit igyekezendnek a maszlagok s horgok sok nemei valamelyikével kezökre keríteni. Ha ez sem használ, vagy ki fognak mindent, mi nekik nem tetszik, törölni kimélet s tétova nélkül vagy más uton s más ármány által eszközlendik, hogy azon lap a most nyilvánított szellembeni vagy is ellenzéki organummá ne legyen, ne lehessen. Azon felső irány, mi mind a megyékben, mind Horvátországban, mind a küldöttségeket illetőleg mutatkozik, valóban gyászos és leverő.

A párt, mely ezeket eszközli, vesztünkre esküdt s vesztére az összes monarchiának s uralkodó házunknak. Lehető-e még mentség s honnan várandó, nem tudom. — Épen ma van, mint tudom, gyűlésetök. Védjen s vezéreljen az ég! Valamint nem tudom: nem lett volna-e jobb küldöttséget nem küldeni: úgy nem látom, hogy ez ügyben bármi erélyes határozattal is mi sikeres és tartós jót lehessen várni.¹⁾ Ama felső párt már magát elég erősnek s minket elég gyengének lát vagy tart minden külszint s illedelmet félretéve, ellenink mellett nyilatkozhatni. És — úgy látszik elhatározta magát, minket magunk által veretni meg. Mit Hontban akart és tudott tenni, fogja akarni, fogja teketni s tenni másutt is s talán mindenütt. Oh borzasztó vakság s gyászos tévedés volt oly erőket idézni fel s hozni mozgásba, melyeknek kezünk közti rugói, t. i. pénz s jutalmazás, remény s félelem parányi s hamar elfogyó volt; amazok kezében pedig bővön vannak és leendenek. Isten védje e nemzetet!

Jelentsd tisztelt nődnek szíves üdvözetemet s csókold nevemben gyermekeidet. Áldjon az ég! barátod.

Közli: FERENCZI ZOLTÁN.

¹⁾ Pest-m. 1845. nov. 12-ikén kinevezett küldöttségéről van szó, melyet a horvátországi abnormális állapotok miatt küldött Bécsbe a királyhoz decz.-ben, de nem fogadta; ellenben a délszláv küldöttséget ugyanakkor fogadta.

ADALÉKOK SZAPOLYAI JÁNOS KIRÁLY TÖRTÉNETÉHEZ.

— MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

II.

Tranquilli Andronici Dalmatae Traguriensis

de rebus in Hungariae gestis ab illustrissimo et magnifico | Ludovico
Gritti | deque eius obitu epistola.

Illustrissimo et magnifico domino domino Alberto de Lascho
Palatino Syradiensi et libero baroni in Kiesmark Franciscus
Andronicus salutem plurimam.

Ingeniorum monumenta eorum praesertim hominum, qui non minus ipsa scientia quam rerum usu excelluerunt. Alberte Laschi, semper eiusmodi custodia sapienda¹⁾ esse putavi, ut ad omnem etiam posteritatem per manus quasi transmissa humanae vitae usui esse perpetuo possint. Ratio autem ea monumenta custodiendi antea quidem compluribus in eandem sententiam conscriptis libris, nunc vero typiis commendatis optima esse ducitur, si quidem hoc demum illud est, quod viros illustres ab hominum oblivione vindicet et tanquam immortalitatis quadam civitate donet. Patruus meus Tranquillus Andronicus, quo ingenio qua doctrina quam exquisita fuerit, si cuipiam no[2]tum, tibi profecto notissimum est, quo et tu plurimum utebare (et ille)²⁾ ingenium suum cum ad illustrandas litteris res praeclare gestas parentis tui Hieronymi Laschi, cuius nomen omnes consequentes anni excipient, tum ad tuas etiam proprias, quibus optime immortalis tua gloria parentem refers, conferre decreverat, quod quidem eo etiam cumulatius praestitisset, si vita suppeteret, quod ad illius ingenii, doctrinaeque magnitudinem incredibilis usus accesserat, quem ille varia fortuna sibi compararat. Quare si caeteris doctrina

¹⁾ Az eredetiben: sepienda.

²⁾ Az eredetiben »et ille«, mi által a mondat értelmetlenné lesz.

illustribus viris hoc tribuitur, ut eorum vigiliae libri studiorumque fructus edantur in lucem, tribuamus etiam nos istud Tranquillo Andronico, patruo de me optime merito, qui unus in doctissimorum hominum numerum omnium iudicio referatur, et ea, quae ille scripta reliquit, quoad facere possumus aeternitati praesidio litterarum commendemus. Verum de hoc alias! Nunc autem cum ex ipsius monumentis eam epistolam in vulgus proferre statuissem, qua ille Gritti casum acerbissimum accurate describit, tu potissimum eo munere dignissimus esse visus es, cuius parenti viro bellicis laudibus abundanti hac in epistola summa laus impertiatur. Gritus Venetus fuit, tu Venetiis versaris. Gritus consilii gravitate Thurcorum tyranno gratus erat, tu propter consilii ejusdem magnitudinem eiden es Tyranno formidabilis, ita, ut cum parentem tuum crudelis ille Sulimanus leonem diceret, te tua arma vix dum viginti annos nati expertus, catulum leonis non dubitarit appellare. Liberi praeterea similes sunt parentibus; itaque si parens tuus Gritum praecipue coluerit, tibi quoque ingrata Gritti memoria nullo modo esse potest vel propter eam animorum coniunctionem, quae illis inter se intercedebat, vel propter singularem illius voluntatem Hungariae in integrum restituendae. Accipies igitur a me, princeps maxime, hoc munusculum tantisper dumtaxat, dum ego in gravioribus ejusdem patruus mei libris edendis elaboro: testem perpetuum ipsius benevolentiae erga te familiamque Laschiorum universam, meae vero observantiae tale videlicet argumentum, cuiusmodi tam asperis meis temporibus difficilique fortuna esse potuit, ab eo certe vel consilio vel iudicio profectum, ne tanti viri memoriam ulla aliquando obruat vetustas, dum ea, quae ille ingenio suo peperit, in tenebris delitescent privitatisque parietibus privatorumque librorum chartis continentur. Vale, optime princeps, et quo coepisti me amore prosequi non desistas. Datum Venetiis calendis octobris MDLXXVIII.

[3.] *Tranquillus Andronicus*

Dalmata Traguriensis illustri et magnifico domino Joanni comiti in Tarnow supremo exercitus regni Poloniae et generali capitaneo salutem plurimam.

Diuturnum meum silentium longiore nunc epistola tibi resarciam nec tamen defuerunt magnae causae hujus meae tarditatis, remotae quidem ab oblivione ac negligentia mea, sed cum officio meo ac istorum conditione temporum coniunctae. Nam neque tua dignitas postulabat de frivolis et inani- bus rebus ad te quasi delirus scriberem neque consentaneum

erat honori meo ea, quae fidei meae credita fuissent, eruere tanquam ex adytis ac in lucem prodere cuiquam. Incideram praeterea in difficilem nodum propter nonnullorum invidiam et improbitatem: requirebant officium a me, quibus debere desieram, ut amplissimi et illustrissimi viri Ludovici Gritti gubernatoris et protectoris regni Hungariae, cui serviebam a secretis commendatione ac voluntate Joannis regis, omnia dicta facta cogitataque perscriberem. Sciebam autem ei me debere plurimum qui plurimum mihi tribueret, itaque decreveram perpetuo silentio rerum publicarum securitati et honori meo consulere. Verum unde sperabam accessionem dignitatis et fortunarum mearum fieri, inde ad extremum periculum vel exitium adductus fui; mea fides, assiduitas, diligentia me propemodum perdiderunt; mihi datur crimini et clandestinis insidiis me petunt, quod non deservi dominum atque prodidi; quod malui omnia mea, etiam vitam ponere in discrimen, quam fidem et innocentiam vel minima suspitione flagitii respergere. Quae res licet nunc mihi valde gravis et acerba sit, conscientia tamen mirifice me consolatur, quod omni culpa careo; nisi velint, id meum peccatum esse ac propterea me tollendum arbitrentur, quod intimus gubernatori fui et secretorum illius particeps. Existimo autem hunc praetextum esse, sed altiores causae occurrunt. Sciunt explorata esse mihi non modo facta, sed consilia quoque Joannis regis et procerum Hungariae, qui in parte ipsius Joannis regis sunt, intelligunt, me perspectas habere fraudes eorum atque perfidiam, quibus per summam et antehac inauditam ingratitude gubernatorem suum, qui regnum Hungariae illis restituerat opera sua et industria et qui ad illud perpetua pace stabiliendum veniebat cum magnis opibus et facultatibus, plusquam Scytica feritate oppresserunt ac per omnem crudelitatem necaverunt, authore ac impulsore Joanne rege, ut omnibus persua[4]sum est. Ego vero nihil in alterutram partem affirmare ausim, donec melius unumquodque certiusque compertum habeam, quanquam existunt coniecturae plurimae, quibus huic culpae affinis censi possit. Nolo tamen existimes me de universis Hungaris malo sentire totamque nationem propter improborum nefarium facinus in infamiam accersire. Sunt multi quidem inter Hungaros insigni prudentia et integritate, multi huic parricidio non interfuerunt, multos etiam aliena vis et mendacia tanquam ad commune incendium restinguendum pertraxerunt. Quare cum de Hungaris fecero mentionem, queri de me nemo poterit, nisi prius de suo scelere confiteatur: quam rem quoniam, ut ego sentio, calamitosa funestaque Hungariae, universo autem nomini christiano dolendam accidit, quippe

vir amplissimus omnia sua studia et consilia converterat cum ad salutem Hungarorum tum ad totius Christianitatis quietem et securitatem. His ego litteris, ut gesta est, fideliter tibi et quam lucidissime potero, ut tantus casus postulat, describam: nec enim alius quisquam hoc praestare verius potest, si quidem omnia propemodum, et quae cladem istam antecesserunt, et quae insecuta sunt habeo explorata; multis quidem interfui, nonnullis etiam praefui. Non dubito autem plerosque impudentes et corruptos invidia fore, qui nihil aliud sciunt nisi alienas laudes detrectare et proinde rem aliter depingent excusandique facinoris gratia mortuum quoque gubernatorem velli-cabunt onerantes infamia. Profecto iam coepit plerosque facti poenitere; exagitantur conscientia sceleris detestandi, virum amplissimum et egregie de se meritum nulla iusta ne probabili quidem causa nefarie a se extinctum esse; formidatur imperatoris Thurcorum indignatio, ne ad vindicandam impietatem ingratos et infames tot prodicionibus bello prosequatur et excindat. Nescio quidem an gravius timeatur Ferdinandus rex, vetus ac praepotens hostis, cuius vires Joannes rex potentia Thurcorum et opera gubernatoris hactenus substituit: nunc igitur amisso unico praesidio, quod habuerant, exacerbatis amicis, erectis hostibus, patefacta sua perfidia in desperationem adducti quem inhumaniter sustulerunt, postquam invidia decessit, desiderant et requirunt in secretis tamen quaestionibus et colloquiis. Sed iam rem ipsam ordine cognosce, in qua describenda omnes affectus ab animo secludam nudam veritatem amplexus, nihil appingens ultra ea, quae ipse accepi, vidi atque pertractavi. Est autem necesse rem paulo altius repetere, ut facilius cognosci possit, qua rabie fuerint impulsī Hungari ad interficiendum gubernatorem suum; et liquidius, ut constet eorum perfidia et ingratitude, quos ipse quidem si novissent humanitatem, beneficiis immortalibus affecerat, [et qui]¹⁾ nunc ejus potissimum opera vivunt et dominantur: alioqui quando mitissime cum iis actum esset, alienis legibus et moribus viverent aut exules in exteris regionibus vagarentur.

Johannes rex altero praelio victus et regno pulsus a rege Ferdinando, cum omnia adiumenta et spes alias amisisset recuperandi regni, ad sacram (ut dicitur) anchoram confugit. Misit Constantinopolim ad caesarem Thurcarum fortissimum et illustrem virum Hieronymum a Lasco palatinum Siradiensem, [qui]²⁾ nunc vayvoda Transsylvaniae est, [5] Hungaris omnibus provinciam hanc propter periculi magnitudinem recusantibus,

¹⁾ Az eredetiben nincs meg.

²⁾ Az eredetiben hiányzik.

quippe non multo ante nuncius Thurcorum in carcere necatus ab Hungaris contra ius gentium fuit, misit inquam oratum pacem et auxilia adversus Germanos hostes; qui orator cum ageret cum Ibraim Bassa de amicitia foedereque firmando equis conditionibus ex dignitate domini sui, tanquam rebus eius integris et florentibus aliquandiu non fuit perinde gratus. Itaque res videbatur [esse] difficilem exitum habitura propter tenuem auctoritatem Joannis regis, quem constabat exclusum esse tota Hungaria et in partibus eius paucissimos ¹⁾ et eos quidem haud magnarum virium animoque dubio: apparebat quoque eum fuisse coactum extrema necessitate petere subsidium a Thurcis, cui nec opes essent nec animus ad referendam gratiam satis idoneus. Tunc clarissimus et ornatissimus vir Ludovicus Gritti filius principis Venetorum privatus Constantinopoli agebat; sed partim paterno splendore, partim indole suarum virtutum, quae vulgo coeperant cognosci, aditum sibi struxerat ad familiaritatem humanissimi et sapientissimi principis, ut sunt barbarorum ingenia, Ibraim Bassae. Illum Hieronymus a Lasco rogatum nomine sui regis habuit, ut interponere vellet suam auctoritatem apud dictum bassam rebusque Joannis regis favere, quae res sibi futura esset honori nec desideratur, quae postmodum esset erga se regis munificentia, sed re ipsa omnem grati animi benevolentiam comprobaturus, quem affirmabat cumulatissime praeditum esse regiis virtutibus memoriamque beneficiorum nunquam apud eum intermori. Ludovicus, quae magnitudine animi fuit in iis, quae ad augendum honorem illustramque famam pertinent, regis oratori libenter operam suam et industriam promittit; adit bassam ac ut breviter dicam intra paucos dies negocium conficit.²⁾ Initur amicitia inter Joannem regem et imperatorem Thurcorum; promittuntur auxilia regi omnis generis; orator eius dimittitur in Valachiam Transalpinam cum mandatis [ad] ³⁾ Rhadul Vayvodam — is tunc Valachis dominabatur — ut inde cum valido exercitu in Transsylvaniam irrumperet eamque restitueret potestati Joannis regis.

Peroportune in rebus publicis revertebar ex Gallia et cum nusquam pateret aditus neque per Germaniam neque per Hungariam [et] ⁴⁾ Croaciam penetrandi ad regem, qui tunc in

¹⁾ Valami kimaradt, talán »adhaerentes habere«.

²⁾ Magyar tört. életrajzok 17 és Archiv für oesterr. Geschichte (mit Literaturangaben). A főforrás *Historia arcana legationis nomine Johannis regis ad Solymannum Turcarum imperatorem*. Bél: Apparatus ad Historiam Hungariae-Posonii 1735. 159—189.

³⁾ Az ered. hiányzik.

⁴⁾ Az ered. hiányzik.

Polonia exulabat (omnia enim itinera obsidebantur a militibus aut amicis regis Ferdinandi ac omnibus in locis viatores excutiebantur propter litteras), magnis aditis et susceptis laboribus atque periculis Ragusium adnavigavi, ut per Dardanos et Triballos Getasque ipsum convenirem. Praeter spem reperi regis oratorem in Valachia, non sinit me a se discedere, antequam recepissemus Transsylvaniam, veritus, ne incertum periculum inciderem; si quidem una via ostendebatur regem adeundi per Moldaviam, cuius tyrannus in presentia fortunam secutus desiverat ab amicitia Joannis regis. Opere pretium videtur, ut differam aliquantisper materiam inceptam, dum ea, quae de Valachis comperta habeo, quia saepe de illis mentio fiet; quam brevissime perscribam.¹⁾

Cum imperium Romanum bellis civilibus in multas partes discerperetur, legatus Flaccus, a quo Valachi quasi Flacci nominati [6] sunt, ut Aeneas Sylvius existimavit, et Thurci quidem propius ad nomen priscum accedunt; Valachum enim Vlachum dicunt sono propemodum eodem. Is tum Flaccus Dacianam provinciam cum duabus legionibus obtinebat: reliquos etiam Italici sanguinis ex finitimis provinciis ad se contraxit, expectaturus eventum rerum Romanarum, quae in dies cum ruerent in peius. Fixit in Dacia sedem et ex praefectura dynastiam fecit. Connubia iunxit cum provincialibus, ut hoc vinculo unam gentem ex duabus faceret, brevi quasi in unum corpus coaluerunt et nunc se Romanos vocant, sed nihil Romani habent praeter linguam et ipsam quidem vehementer depravatam et aliquot barbaricis idiomatibus permixtam. Fortasse traxerunt etiam a Romanis civiles discordias et tyrannicidia. quippe rari eorum vayvodae (sic enim suos principes vocant) fato morbisque intererunt; inimicitiarum neque modus neque finis est; fratres et cognati principibus suspecti sunt nec patiuntur eos in suo regno degere; capti occiduntur aut, si viles sunt, truncantur naribus, qua deformitate non admittuntur postmodum ad principatum. Nulla gens nec ignavior nec magis perfidiosa; vitio non datur apud eos periurio fallere; multa istiusmodi habent nefaria, quae omnia persequi non est huius temporis. Quod autem ad praesentem rem attinet, Valachi duo fuerunt regibus Hungariae subiecti. Caeterum Thurchi postquam coeperunt esse potentes in Europa occupatis litoribus maris Euxini et ostiis Danubij in suam potestatem redactis imposuere tributum utrisque Valachis, relicta eis facultate vayvodas eligendi, addito, ut ab imperatoribus Thurcorum

¹⁾ V. ö. a városok leírásaira vonatkozólag a *della Valle*-féle életrajzzal.

confirmarentur. Priscis temporibus omnes Valachi sub uno principe degebant; postea divisi sunt et alii regionem occupaverunt, unde Cumani migraverunt in Hungariam, ipsi vero Moldavi appellati eunt, et pariter terra Moldavia a flumine eiusdem nominis, quod provinciam eorum intersecat.¹⁾ Moldavia fronte vergit ad septentrionem Scytiaeque deserta; committitur ab occasu Ruthinis, qui sub ditione Polonorum sunt; ab ortu et meridie habet Pontum Euxinum et Transalpinenses Valachos, quorum tota regio dextro latere obiecta Moesiae interficiente Danubio utramque a contractis Istri procurrit cum ipso flumine fere ad Pontum, interiectis ab ortu estivo paludibus maximis, quas Ister efficit: reliqua montibus Transylvaniae cinguntur nisi qua Moldaviam attingit.

In Transalpinis igitur cum singularis virtutis Hieronymus a Lasco me retinuisset, mox intelleximus tantum abesse, ut vayvoda Rhadul imperium Thurcorum vellet exequi regi-que Joanni suppetias esset laturus, [sed]²⁾ ut ad ipsius perniciem se cum rege Ferdinando coniunxisset ac esset pactus ipsum vivum tradere Petro Perenni, qui tum erat Transsylvaniae vayvoda. Et jam adhibiti erant oratori custodes, qui diu noctuque ipsum observarent, ne quo pacto elaberetur. Interim admonitur clam per noctem ut quam primum fugiat in Thurciam, eo tantum patere fugam, alioqui de ipso transactum esse. Itaque re mecum comunicata ipse cum uno comite, ego itidem cum altero, qui peritus regionis et linguae Valachorum per Thurciam me conduxerat, [7] postridie per spem decursus campos egressi, singuli trahentes singulos equos desultores inter custodias, quae pluribus in locis fiebant, cursu citatissimo elapsi emensique paucis horis inter quattuor dierum Nicopolim in ulteriorem ripam Danubii evasimus. Inde mutatis equis Constantinopolim profecti ad disturbandum negociam Ferdinandi regis, offendimus eius oratores tum familiatum alio apparatu splendidos, quod non habebat noster orator utpote profugi regis et exulis. Vehementer nos pecunia magnisque pollicitationibus oppugnabant, voti procul dubio futuri compotes, si Hieronymus de Lasco captus in Valachia fuisset, quod, quem Thurcus restitueret in regnum ac defenderet, nusquam videretur existere ad quem ne avis quidem advolare posset, conclusum ultimis partibus terrarum ibique non magni momenti esse. Atque Hieronymus de Lasco nunquam satis laudatus partim praesens per se, partim dexteritate consilio eloquentia Lodovici Gritti, quam ipse habuit cum gravitate atque modes-

¹⁾ Pruth.

²⁾ Az ered. hiányzik.

tia coniunctam, perfecit, ut nullae Ferdinandi regis condiciones acciperentur, hoc dato eius oratoribus responso: imperatorem Thurcorum donasse regnum Hungariae Joanni regi, quo, nisi rex Ferdinandus excedat, pacem illi secum nunquam futuram; decrevisse enim modis omnibus restituere Jaannem regem in regnum ac contra quoscunque hostes tutari.

Qua de re certior factus Joannes rex, ad quem orator eius maxima celeritate contenderat, principio hyemis ex Polonia, quasi de latebris quibusdam emersus in Hungariam rediit,¹⁾ paucis comitibus tenuique familia, ut potius clittellanos diceret quam regium comitatum. Ei Thurcorum imperator misit obviam cum exercitu Mehmet Begum, praefectum Serviae atque Syrimii (ipsi Sanzaccum vocant) ad confirmandum regem et a meditatione fugiendi avertendum; fatale enim semper huic regi fuit fugere non solum ex acie, sed etiam rebus suspectis parumque turbatis. Hoc facto rex accepit aliquid animi atque spei meque eadem hyeme Constantinopolim ad imperatorem Thurcorum et Ibbraim Bassa ac Ludovicum Gritti cum mandatis secretioribus per dispositos equos misit. Erat anceps animi, an promissa Caesar exolveret, et si secum constaret, an estate proxima vel in sequentibus: quippe nisi Thurci in Hungariam venire maturassent, regi fuisset in Poloniam per eadem vestigia remigrandum, instante cervicibus impigro ac praepotenti hoste, qui auxiliis dumtaxat Thurcorum et autoritate reprimebatur. Paucis diebus retuli nuncium optatissimum: Caesarem proximo vere adulto venturum cum totis viribus suis auxilio regi. Hoc audito effusus est gaudio rex: sed perpaucis persuaderi poterat, Caesarem tam gravem et longinquam expeditionem regis causa suscepturum esse, a quo nec antea fuisset affectus beneficio nec remunerationis vicem expectaret, quod si veniret, sibi non autem regi quesiturus Hungariam videbatur.

In summa venit, Hungariam recepit regique restituit, immo gratuito donavit nec tributo nec muneribus impetratis. Multa equidem paucis perstringo, ne videar historiam non epistolam texere. Quam ob rem pleraque etiam praetermitterem, nisi ordo [8] mihi servandus esset, ut alii quoque, qui legent hanc epistolam, facilius ea quae sequuntur intelligere possint. Capta Buda et Joanni regi reddita exercituque a principe Thurcorum in Austriam abducto, cum venissem Budam primo congressu mihi cum Ludovico Gritti fuit. Remanserat enim apud regem principis voluntate; statim questus est de ignavia et ingratitude regis, culpans eum, quod non adiecisset ani-

¹⁾ October vége 1528 Huber IV. 17.

munum ad regni procuracionem, perinde atque in exilio foret, omnia licere omnibus, nullam de ipso fieri existimationem, quod videant abiectum et degenerem et re vera admonebatur ab Ibraim Bassa (cum habeat praesentem adeoque propitium imperatorem) exerceret virtutem suam: vindicaret sibi auctoritatem et ius regium: moliretur aliquid memorabile, ut cognoscerent homines principem in regno esse: praeterea quos commeatus, quae munera praeparavit, ut advenientem imperatorem ad suam salutem regnique sui tam difficili et laboriosa expeditione ob eius charitatem suscepta, principis in modum exciperet. Quid credit rex homines defore, quibus imperator ad ministracionem Hungariae tradat, si ipse nec agnoscat beneficium nec regno gubernando idoneus esse videatur: subiratus sum tibi, (Tranquille), tu me decepisti; miris eum laudibus in coelum ferebas, aut hunc aut alium neminem fore, sub quo moveret Hungaria lacertos et reipublicae Christianae melior authoritas compararetur. Profecto insigniter pudebat me, sic palam redargui, et permolestum erat, quod nulla in manifestis excusatio adhiberi posset. Mihi videtur sic accidisse regi Joanni ad regiam amplitudinem evecto, quemadmodum accidere solet naviculariis myoparonum, qui in magnas et excelsas naves translati, cum in patenti pelago turbida tempestate exorta hinc coeli ruina inde ventorum rabies et fragor urgeant, quassantibus latera decumanis fluctibus obstupescunt animis et a se ipsis alienantur, ipsa quoque navigia si quis dederit eis ampliora vela, quam oporteat, aut fluctibus obruuntur aut in scopulis impinguntur. Ita homines nacti potestatem ingenii atque consilij sui vires excedentem ad maiores impetus et bellorum procellas offendunt ac exanimantur. Deinde reverso Caesare ab obsidione Viennae, secutus sum iussu regis Ludovicum Gritti Constantinopolim; cui rex ob prudentiam, quam in ipso perspexerat, et quod magni fieret ab Ibraim Bassa, omnia negocia sua regnique sui commendavit, data ei plena facultate tractandi atque perficiendi omnia, quae ad ipsum regem ac regnum Hungariae pertinerent.

Non multo post venit Carolus Caesar in Germaniam; qua de re Joanni regi, qui solum Ferdinandum regem satis superque timebat, duplicatus est metus et idcirco omnia cepit ambire, omnem movere lapidem emendicandi pacis gratia vel iniquis conditionibus. Thureis non multum fidens ratusque semper adesse sibi non possent sive fraudem veritus, neve ab iis ipsis opprimeretur. Ferdinandus rex alioqui maximi animi et ingenii singularis non solum non abnuere pacem, sed etiam optare simulabat; interim cogit magnum et electum exercitum certa spe recuperandae Hungariae. Ea re cognita rex crebris

litteris et nunciis admonet Ludovi[9]cum de periculis impendentibus, accessit in Hungariam, per Deum obsecrat, ut festinet. Ille vero omissis aliis omnibus cum paucis admodum ad regem contendit: intra paucos dies veniunt Germani Budamque omni apparatu instructi terra Danubioque obsident.¹⁾ Rex consternatur animo, desperans defendi posse civitatem: Ludovicum hortatur, exeant Buda et saluti consulant. Negat Ludovicus quamdiu compos animi sit se excessurum civitate: regis arbitrio permittit discedere et manere. Rex itaque nescio pudore quidem an officio adductus mansit, fortasse ne alius plus cordis et animi videretur habuisse in defendendo regno ipsius, quanquam sunt qui affirmant, eum timuisse, ne Buda, si eo absente defensa fuisset, unquam sibi postea restitueretur. Erant tum Budae partim Thurci, partim Hungari moribus et religione inter se diversi ac invicem suspecti, quos primum oratione Ludovicus in concordiam adduxerat, deinde incitaverat, ad propulsandum commune periculum, ac postea semper mutuis utriusque auxilijs absque ulla controversia consultam in commune fuit. Ludovicus multa insignia tum fecit et amplius quinguaginta dies et noctes continuas acerba hyeme sub divo pro muris excubavit. Cuius eximia virtute fracti hostes et repulsi tandem solverunt obsidionem. rege et aliquot regni prelati et proceribus delitescantibus in arce, que vacua erat ab obsidione.

Palam fuit omnibus, Budam opera Ludovici consilio providentia aliisque imperatoriis artibus defensam et conservatam esse. Ludovico propterea magnus honor ab omnibus habitus, qui libet eum defensorem Hungariae appellare, in praemium virtutis inscriptae sunt ei aliquot arces et gubernator regni Hungariae appellatus. Fama tantae rei praecesserat eum Constantinopolim, quo, postquam venit, fuit in maxima existimatione atque dignitate apud Caesarem et Bassam. Virtus etiam apud barbaros praetium habet.

Regi postquam metus hostium decessit, virtus gubernatoris suspecta esse cepit. Gubernatorem et praesentem admirabatur et absentem desiderabat. Hanc regis suspicionem invidi et malevoli auxerunt, affingentes gubernatorem Hungariae regnum affectare, regem esse sublaturum, quem dixerit annum non esse supervicturum et alia id genus; que omnia, si deus vitam dederit, copiosius et distinctius litteris olim mandabo; si vivum tutari non valui, saltem defendam ab infamia mortuum, non sinam mens innocentis ignominia sug-

¹⁾ Huber IV. 33—34; Magyar tört. életrajzok 37—40 és Archiv für Oester. Gesch. 83, 24—26.

gillari, si usquam valebit veritas et per mediocritatem ingenii mei licebit; nam aliae meae vires una cum eius interitu conciderunt. Sed ut eo redeamus, unde summus digressi: flagitabant res Hungariae gubernatoris adventum. Rex autem, ut dissimularet suspicionem, mictitabat (quanquam ea omnia gubernator intellexerat litteris amicorum ex Hungaria) nihilominus assidue ad ipsum, qui rogarent, ut rediret in Hungariam, id magnopere necesse esse, re vera autem explorarent animum eius non solum ex verbis, sed etiam vultu et gestu ipsius et propterea callide necterent aliquas causas, quibus Constanti-nopoli destineretur.

Gubernator tamen eo primo vere in Hungariam venit; sub ejus adventum valde trepidatum est a quibusdam proce-ribus et praelatis consci[10]entia peccatorum. Statilius iam collegerat sarcinulas migraturus ex Hungaria. Ea quoque aestate imperator Thurcorum per Hungariam traduxit exercitum in Austriam animo pugnandi cum Carolo Caesare, qui cum in campos patentes ad praelium non descendisset, Thurci domum redierunt, vastata fere non minus Hungaria et Scla- vonia quam Austria. Ex Belgrado autem, quod in confluenti Danubii Savique situm est, caput Moesiae et finis Pannoniae, Caesar vocavit ad se gubernatorem, qui tum Strigonium obsi- debat; rege autem succedente in curam obsidionis secundo Danubio properavit ad caesarem, quem valde turbatum repe- rit ac omnino volentem eadem hyme totam Sclavoniam non excursionibus vastare, sed occupare iusto exercitu, quod per eam reducenti copias tanquam per amicam provinciam a sub- ditis Joannis regis maximae iniuriae fuissent illatae, exprobrata Hungaris ingratitude, quibus regnum restituisset quosque ipse conaretur totis suis viribus contra Germanos hostes defendere, ab aliis potissimum detrimentum accipere. Caeterum a guber- natore placatus propositum immutavit.

Rex autem mox a discessu gubernatoris Strigoniensem obsidionem vanis rumoribus de adventu Germanorum ommisit; eadem causa Buda profugit. Rege de industria augente res hostium, ne deserta Buda sibi vitio daretur et idcirco guber- natorem obsecrante, ut subsidia secum ex Thurcia adduceret, ipse gubernator acceptis a Caesare mille praetorianis delectis peditibus (Thurci Janizeros vocant) magnaue coacta manu equitum subvectis etiam per Danubium machinis bellicis traie- cit in Hungariam, regem conventurus, ut communi consilio rem administrarent. Rex vero, postquam id ei nunciatum fuit, in solitudinem revolutus est, ne in perniciem ipsius iste appa- ratus fieret; suos omnes, qui erant in propinquo, iussit ad se venire; armavit rusticos; equites ex Transsylvania plerosque

accersivit. Ex Segedino me gubernator misit ad regem (tunc erat Lippe) cum his fere mandatis: per deum ne differat secum convenire, ardua esse negocia, de quibus simul agere oporteat, se ex ipsius voluntate magna Thurcorum subsidia adduxisse. Negavit rex se quicquam dubitare de gubernatore. Constituitur et dies et locus ad Tissavarsam conveniendi, quo, ut ventum est (Tibiscus autem utranque ripam dividebat), gubernator ad regem cum aliquot pueris traiecit, quippe intellexit Thurcos esse regi suspectos. Sic inter eos convenit, ut gubernator Budam praecederet; rex biduo sequeretur. Deinde gubernator misit me ex itinere ad regem, tum rex me seorsum accepto ridens inquit: tu dicebas de maximis rebus habere mecum agere gubernatorem, profecto nihil eiusmodi locutus est. Hoc ego cum gubernatori renunciasset, exclamavit: O negligentem et nimium securum rerum suarum; num quid ista sunt parva? Eripi ei Sclavoniam ac in aliquo pacto Caesaris indignatio molliatur timendum esse, ne cum rege Ferdinando concordiam ineat; et propterea eius oratores quotidie in Thurcia expectari. Rex autem persuasione Varadiensis episcopi,¹⁾ ne Thurcorum manibus se committeret, diu Budam non venit; Gubernator vehementer animo commotus est, videns officia sua ingrata esse ac fidem suspectam, contemni Caesaris beneficia, occasionem rei bene gerendae amitti; graviter [11] de iniuria cum rege per litteras expostulavit ac protestatus est, ni propere veniat, se amplius eius negocia non curaturum. Quod ubi rex audivit, fuit ut dicitur inter saxum et sacrum: hinc suspitione pulsabatur, inde verebatur, ne desertus a Thurcis, si ostenderet, se iis non fidere, a Germanis opprimeretur. Rem tum retulit ad consilium sententiamque Stephani Bathori vayvodae Transsylvaniae secutus, tandem venit, sed cunctabundus, exceptus a gubernatore fuit omni debita reverentia.

Ea hyeme nihil actum est; factae autem fuerunt induciae cum Germanis, callida et occulta nonnullorum procuratione, ne gubernatoris laus esset, si quid gestum memorabile fuisset, illius enim auspiciis gestum videretur, penes quem vis et potestas rei bellicae esset; deinde ne aucta eius auctoritate arces aliquae in manus eius inciderent, si quidem hoc perpetuum et constans regis et aemulorum gubernatoris consilium fuit, ut in Hungaria nihil haberet praeter nomen; quippe sibi videbatur de se actum esse, si ad eam prudentiam et animi magnitudinem maiores illi facultates accederent in Hungaria. Gubernator advenienti vere in Thurciam exercitum reportavit; ipse Constantinopolim profectus est: oratoribus Ferdinandi regis,

¹⁾ Czibak Imre.

iam enim aderant, mandatum est, ut gubernatorem adirent et cum ipso de negociis Hungaricis agerent. Multis inter eos colloquiis habitis convenit, ut gubernator nomine Caesaris in Hungariam proficisceretur et tamquam arbiter et protector regni Hungariae inter Ferdinandum regem et Joannem de pace finibusque regni transigeret. Extemplo regem fecit certior gubernator; deinde per me nunciavit controversiam, quam ipsi cum rege Ferdinando intercedit, consulto non finivisse Constantinopoli cum oratoribus Ferdinandi regis, sed effecisse, ut in Hungaria maiori ipsius cum dignitate absolveretur. Rex autem optavit¹⁾ rem omnem penitus Constantinopolim concludi etiam detrimento regni sui, ut tantum occasio veniendi in Hungariam gubernatori sublata esset. Rege itaque in has difficultates coniecto, ut neque vellet gubernatorem ad se venire nec sine ipso videret rebus suis modum imponi posse, et quod per se ipsum nullam haberet auctoritatem pacis componendae invito Caesare Thurcorum, a quo regnum acceperat, cuius opibus defendebatur, proinde compresso animi dolore ac necessitate cedens, docet gubernatorem per nuncios, nunquam alias adventum eius in Hungariam fuisse magis necessarium; sine ipso pessum ire omnia; de pace nec tractari posse nec definiri.

Itidem plerique potiores Hungari in adulationem compositi, caeterum intra se furentes invidia metuque perculsi, privatim missis a se litteris et nunciis affirmant ipsum velut angelum dei ab Hungaris expectari. Interim decoquebantur pestifera consilia in gubernatorem: fiebant conspirationes occultae Hungari enim licet hebetis tardique ingenii existimantur esse, tamen in ferendis et alendis factionibus satis solertes et impigri sunt. Per id tempus accidit subita mors Stephani Bathori vayvodae Transsylvaniae, coniunctione studiorum et voluntatis a gubernatore dilecti, regi vero fidelissimi, cuius imprimis opera Transsylvania recepta est. Hactenus constans fama fuit, veneno enectum esse ex signis eius mortem insecutis. Tutissimum coniuratis videbatur, antequam se accingerent ad tollendum gubernatorem, omnia illi adjumenta praecipere, quod facere modis [12] omnibus conabatur. Omnes, qui gubernatori serviebant, palam adversabantur et plerosque moliebantur a servitiis ipsius magnis pollicitis avellere atque id tandem perfecerunt, expugnatis potioribus servitoribus gubernatoris ambitione atque cupiditate. Quod ego cum animadvertissem, questus sum de nostra conditione cum magnifico et integerimo viro Michaelae Cheserio, uno inter Hungaros, quantum ego longa

¹⁾ Az eredetiben: Optabit.

consuetudine in rebus adversis perspicere potui, fidelissimo ac sinceri animi, opinor, propter institutionem Italicam. A puero enim bonis moribus, et artibus, Bononiae fuit eruditus: est autem in eadem mecum navi, quod nullis minis atque periculis adigi potuit, ut gubernatorem ad extremum usque ejus fati diem desereret, et nunc in summo omnium odio est, versaturque in periculis maximis propter ipsius fidem et constantiam. Iam pridem ego palam praedixeram, mihi esse migrandum ex Hungaria, si quid mali de gubernatore accidisset, cogitabam enim fatali adversitate: non veniebat in mentem, istas pestes efferre crudelitatis esse, ut auderent talem hominem tam prestantem omnibus curis et cogitationibus in salutem eorum incumben-tem vel tenui aliqua iniuria perstringere, ne tum tanto paricidio impias nefariasque conscelerare manus.

Rex porro causam nactus ob mortem vayvodae Bathori misit Emericum ²⁾ Cibaccum episcopum Varadiensem in Transsylvaniam, ut ibi factiones Hungaricas transplantaret: provideret etiam, ne quid ei subsidium daretur neu Transsylvani stipendia sub gubernatore facerent: omnibus denique modis adniteretur infringere ac elevare auctoritatem ipsius. Sunt, qui regem excusent, id non fecisse odio gubernatoris, sed suae securitatis causa; praetextus autem fuit illius in Transsylvaniam mittendi, timere regem inconstantiam et perfidiam Petri vayvodae Moldaviae. Ad hoc Transsylvanos suapte natura mobiles, praesertim Siculos, quos vocant, qui confines Moldavis sunt, ne propterea motus aliqui excitarentur in Transsylvania. Ad Emericum Cibaccum, qui eo venerat uti vicarius regis, confluebant homines cuiusvis ordinis, quos ipse, ut erat vafer, conviviis munusculis magnificisque promissis mirum in modum delinierat sibique devinxerat, deinde agressus primarios modo singulos modo plures coniunctim iubet eos meminisse Hungaros sese esse illius stirpis, quae Italiae ac Germaniae terrori fuit, quae victoriis et triumphis de barbaris et exteris nationibus Hungariam florentem reddidit; quae decus et libertatem in suis dextris et armis collocaverat, insueta aliorum impotenti parere imperio, quae iam per ludibrium quasi in servitutem redacta videatur. Esto cesserimus Thureis, impresserint nos aliquamdiu Germani magis tamen viribus nostris quam suis, non est cur animo concidatis; expergisci-
mini tandem nunquam ac magis armorum studiosam iuventutem habuit Hungaria. Video in oculis omnium vigorem quendam flagitantium libertatem: audete modo et utimini me vel duce vel comite: extemplo servitutem a nostris cervicibus

²⁾ Az eredetiben Euthericum.

excutiemus: an servi non sumus vel potius mancipia Thurcorum et unius Itali per illiberales questus ditati, qui habet omnes proventus regio in sua potestate, exigit a nostris colonis tributa, ut vult? Illustris est nostra miseria. Rex habet vix quo in diem se sustentet, proceribus adimit auctoritatem. [13] alios a consilio repellit: alios interficit in sontes; omnium iura et potestatem sibi usurpavit nemine auso contradicere, alioqui eum pro hosti habiturus. omnes praecipuos honores sibi arripuit, ille gubernator, ille questor, ille summus imperator exercitus iam protectorem Hungariae se nuncupat. Filium suum vix pubescentem vaivodam huius regni Transsylvaniae habere vult, ut ab ipso dependeant omnia. Regnum affectare dicitur, sed falluntur imprudentes; tyranni est, quae instituit et ea quidem gravissima morisque barbarici caeterum ingenuis hominibus intoleranda: an non animadvertistis, transcribi nos in mores Thurcorum, in vestes, victum et omnem vitam traxit a Turcis? Caeterum Thurcus est, nisi quod non est recutitus. An creditis iuvandi vos gratia eum toties comere in Hungariam, subire labores, tantos sumptus facere? Vel suspicamini eum commoveri studio tantum laudis et gloriae? Haec et alia speciosa aetate nostra iam exoleverunt; credite mihi, credite, nihil aliud agit atque cogitat, nisi ut uno momento vos omnes oppressos et subactos in barbaricam Thurcorum servitutem transferat. Ecce venit ad vos per speciem parandae vobis pacis cum magna Thurcorum multitudine; habet in Transsylvania circiter duo millia equitum, plures conscribet, dicitur enim afferre magnam pecuniam: ingens subsidium ad suas impensas a vobis petet: si dabit, quod necesse erit, exhaurietis regnum hoc pecunia et opibus vestris nec liberis a libidine Thurcorum securis; negabitis, non opinor, vi enim exiget de tergo et sanguine vestro. Alioqui ad minimam comotionem vestram convocabit infinitam multitudinem Thurcorum ex confinibus, quibus diserte mandatum est a principe Thurcorum, uti iussa gubernatoris protinus exequantur et hanc pulcherrimam patriam reliquias praetertorum bellorum vastabit et excidet. Quare sanciamus inter nos et iureiurando confirmemus, primum excutiendum esse nobis iugum et metum barbarorum; deinde huic proximae pesti occurramus opprimamusque potius tyrannicas cogitationes, quam ab ipsis opprimamur.

In hanc sententiam iratum est ab omnibus, fide data, et accepta; deinceps alii atque alii, qui tum non interfuerant in istam conspiracyonem asciti, et attracti sunt. Non satis liquet quo loco, quove die constituissent incautum interficere: alii dicunt in conventu Thordensi, quem agere gubernator

decreverat; alii tradunt. arrepturos fuisse occasionem ex tempore.

Hic Emericus Cibaccus ex tenui nobilitate stipendia faciendo sub rege Lodovico non nihil dignitatis fuit assecutus: posteaquam vero Joannes vayvoda declaratus est rex Hungariae, Cibacchum, quia videbatur utilis ob scientiam rei militaris futurus, episcopum Varadiensem fecit; rudem quidem litterarum, et a sacerdotio pro omne tempus abhorrentem fidei; catholicae malebat videri quam esse studiosus; summam religionem arbitratus abstinere a lacticiniis; veneris alioqui subdolus, inconstans iuxta et impudenter asper vicinis et contumeliosus colonos deglubere proventibus regiis non parcere, contrahere amicitias ex commodo et rursus dissolvere, callidus supra quam dici potest. Consilia principum per monachos explorabat, quos magnis sibi beneficiis obligaverat; arrogans sibi principatum in factionibus; et profecto nulla coniuratio fuit in Hungaria sub Joanne rege facta, cui non ipse [14] praefuerit; fidei nec erga principem nec amicos tenax; primus ex acie fugit, desertor et proditor sui regis, quem in aeternum excludere parabat ex Hungaria, si Ferdinandus rex consensisset, ut in episcopatu Varadiensi maneret, quod ego, ut accepi et fama est, ita refero. Per huiusmodi igitur artes adeptus fuit opes et potentiam, et corpus adeo ei creverat, ut uni quadrigae oneri esset, nihilominus una cum adipe immensa gliscebatur ambitio. Constat eum saepe appetisse vayvodatum Transsylvaniae, sed desperasse, vivo etiam incolumi gubernatore obtinere posse. Nec prima fax odii in gubernatorem fuit; erat etiam admodum illi grave, quod per gubernatorem ei non licebat fiscum depeculari, et quia non poterat amplius a rege, quem antea pro libidine versabat, castella et possessiones extorquere pro suis fratribus et cognatis, in quibus ditandis, ut ipse potentior esset, omne studium adhibuerat: volebat enim gubernator, ut cuique non ob favorem, sed propter merita distribuerentur. Postremum est, quod episcopatus de Cibacchi manibus eripiebatur, quem ipse nepoti suo destinaverat; quippe regii proventus et exactiones extraordinariae non erant satis ad sustinendum impensas regni, quod magna ex parte vastatum exhaustum esset, ipse vero gubernator ad publicas necessitates tum in Hungaria, tum Constantinopoli ingentem summam pecuniae impenderat, quod aes alienum, cum rex pecunia praesenti dissolvere non posset, gubernatori obligaverat omnes episcopatus, donec ex eorum proventibus integre ipsi satisfaceret: proinde gubernator prostituerat, quam primum venisset in Hungariam dictos episcopatus ad suas manus recipere, excepto Transsylvaniensi, quem volebat a Statilio teneri charitate, qua in ipsum

esse ceperat mea persuasione, ut ipse quoque Statilius palam praedicaverat: fuit enim ei gubernator diu infensus ob ipsius malignitatem ac linguae petulantiam, postmodum utrique malam gratiam retulit. Ob praedictas causas Cibacchus exosum gubernatorem habuit, quem non minus ad suam perniciem venire quam ad faciendam pacem existimabat. Etenim si vera stabilisque pax et concordia inter Hungaros et Alemanos constatura fuit ad tollendum omnes inimicitias et controversias, necesse erat sic, uti gubernator ad id aspirabat, ut sua cuique redderentur tum induceretur offensarum oblivio, cognati Cibacchi, qui alienis spoliis splendebant, composita pace ad priorem ordinem, hoc est tenues fortunas, tanquam Aesopi Cornicula fuissent redacti. Quare propter ambitionem et privata commoda infensus gubernatori fuit; pacem et quietem publicam patriae ut sibi suisque pestiferam et calamitosam ac totis viribus disturbare conatus est. Itaque aggressus est contra inducias oppugnare in Transsylvania Castellum Hungniad, quod Georgii marchionis Brandeburghensis fuit, consulto prius gubernatore per litteras, an id faciendum putaret, ut esset invidia facti penes gubernatorem, si consentiret; sin autem prohiberet, utique deliberationem suam exequeretur incitaretque gubernatorem contra se, ratus indignationem eius maxime pertinere ad ea perficienda, quae facere consituerat eoque pacto maiora semina discordiae quam pacis iacerentur. Rescripsit gubernator, se certam pacem ex composito afferre, contra principis Thurcorum et sua promissa fore, si quid in regem Ferdinandum moliantur [15] per deum, ne per istiusmodi parva compendia pacem e suis dominibus excludant: bellum illis semper paratum esse; pacem vero, si occasionem repulerint, haud facile postea reperiuros. Eadem quoque regi scripsit, questus praeterea pacem de industria turbari; proinde revocaret Cibacchum ex Transsylvania: inanes fieri expensas: nullum a Moldavis discrimen imminere. Petrum vayvodam obsequentem in principis Thurcorum esse potestate. Caeterum neque rex Cibacchum revocavit nec Cibacchus morem gubernatori gessit; castellum oppugnavit ac per illud tempus gubernatori significavit, se obsidionem solvisse; quod approbante gubernatore biduo post allata est fama castellam esse iam expugnatum. Gubernator, ut debuit, iniquo animo tulit non haberi rationem dignitatis principis Thurcorum et se irrideri idque Cibaccho per hominem ipsius verbis gravioribus nunciavit. Cibacchus qui noverat gubernatorem hominem severum in contumaces adversantesque commodis communibus et idcirco decreverat ante mortem Bathori vayvodae non solum non occurrere gubernatori in Hungariam venienti, sed ne comparere quidem in conspectu eius:

tunc aucto ex recenti causa odio gubernatoris in ipsum non retrocessit, sed intrepidus duabus partibus equitatus dimissis expectavit, nimirum confidentiae coniuratorum et nefariae conspiracyonis.

Nec eo contentus Vulad vajvodam Transalpinensem assiduus nunciis sollicitavit ac pepulit in suam factionem, cum ei metum incurrisset, ne principatu exueretur, commentus agere gubernatorem de constituendo principe Transalpinensibus filio suo: hoc fecere plerosque nobiles (ab ipsis Boiaroves dicuntur) qui vayvodae infesti essent. Quo factum est, ut venientibus nobis per Transalpinos accurrerit ipse vayvoda cum ingenti exercitu nosque nihil tale expectantes, alioqui ad huiusmodi casus muniti venissemus, diem et noctem in patentibus campis obsederit. Cuius facti constat eum poenituisse ac reiecisse culpam in Cibacchum, a quo fuisset mendaciis ad hoc facinus impulsus.

Postea reconciliata inter gubernatorem et vayvodam gratia venimus in Transsylvania. Receptus gubernator est nomine regis a Statilio episcopo Transsylvaniae; Cibacchus per nuncios (neque tum procul aberat) misit quaerere a gubernatore an velit eum ad se venire; interdum excusare gravitatem corporis; quod non tam videbatur inconstantis hominis quam vafri et ludificantis. Castrametati sumus apud Brassoviam, insignem in Transsylvania civitatem: locus Barza vocatur, planities in longitudine patens circiter quadraginta stadia; latitudo multo angustior est; terra opima irriguaeque fluminibus; eo ex omnibus partibus alte et difficulter ascenditur; res digna profecto admiratione, cum ea in sublimi sit vallatta undique montibus altissimis: eam terram abundare copia frugum omnis generis eamque temperaturam aeris esse, quae in reliqua Transsylvania, nisi quod festinata hyeme uvae non satis maturescant. Hic fuimus aliquot dies.

Cibacchus vero partim subsistere, partim nectere moras cum potioribus coniuratorum, qui ad eum commeabant dies ac noctes consultationibus de tota ratione conficiendi terrenti. Quae postquam verissima esse gubernator cognovit sibique cum Hungaris non de induciis certandum, [16] sed de capite dimicandum esse videretur, extemplo mittit equites sexcentos ad capiendum Cibacchum, existimans eo intercepto uti principe coniurationis caeteris complicitibus defuturum animum ad patrandum scelus. Optabat vivum habere, omnia intellecturus ab ipso distincte: triduo post allatum est caput Cibacchi, excusante Urbano Barziani¹⁾ praefecto, qui ad id missus fuerat, quod vivum

¹⁾ Batthyany.

capere non potuerit. Quod falsum esse postea compertum fuit, quippe Cibacchus in eo discrimine inclamabat praefectum, ut duceretur ad gubernatorem, sed Joannes Doczi perpetuus hostis Cibacchi perfecerat cum Urbano inter quos magna recens conflata erat amicitia vel potius conspiratio, ut Cibacchum interficeret, quae res illi, postquam expugnati fuimus, potissima causa capitis amittendi fuit. Falso quaeruntur Hungari, quod gubernator Cibacchum interfecerit indicta causa non damnatum per insidias nocturnas prius occisum, quam reus fuerit: vir sapiens, vir tuto praeoccupavit; vim vi repulit; insidias discussit insidiis. Egregie dictum refertur a quodam Spartano: »Insidiatorem etiam in ara praeclare occideris«. An praestabat praebere iugulum sitientibus eius sanguinem et iudicia comprehendere nationesque Hungarorum expectare? Fecit, quod quilibet vir in tali discrimine fecisset. Utinam eam providentiam et cautionem postmodum ad suam vitam adiecisset, quam sciebat insidijs multorum peti! Atque nec in hac parte possum negligentiae ipsum repraehendere; satis profecto perspexerat, satis, si fides aut in amicis esset, quorum scelere circumventus est, aut in servitoribus Hungaris, quos honoribus et pecunia cumulaverat; eorum tamen singulari perfidia et proditione cecidit, alioqui viveret florens et fortunatus, non traheremus in deliberationem consilia eius ex eventu. Quare nihil est iniquius; sed eum satis vidisse nemo inficiaretur. Caeterum haud quisquam adeo cautus est erga propria mala, ut domesticas insidias vitare possit.

Petrus vayvoda Moldaviae homo bipedum omnium sceleratissimus, specimen perfidiae plusquam punicae, quem tributarium Thurcorum dixi, multum in suis negociis favore ac procuratione gubernatoris apud Caesarem adjectus fuit, ipse vicissim suam observantiam erga gubernatorem declaravit. Missis ad eum plerisque nunciis atque muneribus postremo misit supremum cancellarium, qui gubernatori in Transalpinis occurreret. Is secutus gubernatorem in Transsylvaniam optavit, ut amicitia et fraternitas (sic illi arctissimam coniunctionem vocant) inter gubernatorem ac Petrum vayvodam inita validiore nexu firmaretur. Annuente in id gubernatore conscribuntur utrinque litterae inscripto maximo verbis solemnibus iureiurando: alterum affuturum auxilio praesentem alteri cum omnibus suis viribus, si necessitas inciderit. Hoc agebat latro nefarius, qui jam cum Cibaccho sua consilia scelerata consociaverat, ut gubernator, cum armis urgeretur Hungarorum, Thurcos non advocaret, securus auxiliij ipsius et sic incautus opprimeretur, ut postea factum est.

Interfecto (ut dixi) Cibaccho reliqui coniuratorum subito,

ut ex praeparato fuit, magnas copias in unum contrahunt, homines etiam ab opere rustico ad arma concitant; alii in Hungariam denunciant, quilibet ut accurrat ad excutiendum iugum barbarorum et commu[17]nem libertatem; alioqui perpetuo mancipia Thurcorum futuros, deleta Hungariae nobilitate, initium iam a potioribus factum. His et aliis id genus incitati populi undique confluebant ad gubernatorem persequendum; detrectantibus inflammatio domorum e furcae proponebantur. Ansam criminandi gubernatoris ceperant ex verbis ipsius, si quidem in Thurcia nuncio Statilii (saepe enim Hungari mittebant, qui animum eius in verbis venarentur) dixerat, se nobilitatem Hungaricam liberaturum ab impotentia dominorum: proceres enim pro libidine vexant inferiores rege committente: re vera facere cogitabat, quemadmodum in aliis regnis fit, quae bonis legibus et moribus constituta sunt, ut esset idem ius omnibus: nemini licere quenquam iniuria afficere, ipsi vero maligna interpretatione vulgaverant, quo decernisset Hungariae proceres interficere. Igitur Hungariam versus iter facienti nunciatur tumultuari in tota Transsylvania; ab omnibus arma contra eum capta esse; angustias, quae trans-eundum sit, milite occupatas et magnis obsepta [5] roboribus, penitus interclusum esse iter in Hungariam. Perveneramus ad Maggies¹⁾ civitas est in umbilico Transsylvaniae, natio Saxonica, ut aliis civitatibus: hic triduo substitimus, castris non procul ab urbe positus, decreverat conventum agere Saxonum, quos eo cunctis ex civitatibus convocaverat. Sed cum vidisset, rem ad arma spectare, ommissis aliis omnibus de ratione gerendi belli cogitare coepit. Cancellarius Petri vayvodae non aberat amplius viginti stadia, crebris nunciis gubernatorem certiore faciebat de iis, quae explorasset de hostibus, credo, ut in parvis astrueret sibi fidem quo deinceps magno impendio falleret. Gubernator ne derogaret suae dignitati cui semper studuit, noluit excedere ex Transsylvania, motus ad hoc causis haud sane levibus; non dubitabat de fide Moldavio-
viorum, qui, si in officio mansissent aut saltem hostibus non adhesissent, Hungari nunquam tantum animi habuissent ad nos obsidendum. Praeterea Thurcos poterat ex confiniis accersire cum libuisset; metiebatur quoque vices suas, non facile posse debellari etiam a validioribus, praesertim si Thurci, qui eius mandatum Budae expectabant, venissent. Habuit in suo exercitu electos pedites amplius nongentos auxiliares et mercenarios equites ad tria millia, excepta sua familia. Trahebat autem secum magna impedimenta, praeter curros et

¹⁾ Megyes.

mulos onerarios, centum camelis gaza eius portabatur; totus exercitus multis sarcinis gravis erat. Vel ex hoc caecis calumniatoribus constare potest: gubernatorem animo sincero venisse in Hungariam, ut ex dignitate regis et sua cum rege Ferdinando conveniret; alioqui venisset expeditior et maioribus copiis, quas potuit habere maximas. Quapropter vehementer errant, qui gubernatorem sugillant ascribentes eius imprudentiae, quod substiterit in Transsylvania.

Proinde civitatem Maggies opportunum locum gerendi trahendique belli esse ratus, privatos cives evocavit simulato alio negotio coegitque, ut gentes nostras in civitatem reciperent, quod eis ne facerent sub magnis minis ab Hungaris mandatum fuerat: edixit civibus, ut ante, quam copiae ingrederentur, uxores liberos supellectilem in arcem inducerent, ne quam iniuriam a Thurcis acciperent. Oppidum est tenue vix capax tantae multitudinis, muro undique cinctum, sed admodum debili crassitudine pedis cum semissi, raris turribus interpositis, et ea tantum parte, qua commodius oppugnari potest; in medio habet arcem loco paulum editam, satis munitam fossa muro turribus imminentem omnibus partibus oppidi. Idque postquam intravit gubernator, prima vigilia expedit duo millia equitum ac trecentos sclopetarios ad persequendam manum Siculorum, quae non procul esse dicebatur, ut primam belli procellam dissiparet; iis praefecit Urbanum Barziani [de] magna familia inter Hungaros, quo erat usus in opprimendo Cibaccho, in querendo autem hoste triduo erraverunt aut malis exploratoribus aut ducibus imperitis; tandem cum hostes invenissent, unoquoque flagitante, ut praelium committeretur. Urbanus non permisit, vel metu praepeditus vel iam tam corruptus; si audebat, procul dubio debellasset, hostium etiam confessione. Maxima pars rustici erant inermes et evocati, qui, ut cognoverunt, Thurcos sibi imminere, intempesta nocte in fugam conversi sunt, relictis a tergo, qui pontes demolirentur, ne Thurci possent insequi. Ea res dedecori fuit Urbano et ipse dies aliquot pudore domi latuit, simulata pedis offensione.

Vix nostri redierant rebus infectis, cum illi iidem hostes, qui nudius tertius fugerant a congressu nostrorum, admove-runt exercitum ad civitatem consederuntque loco ex parte nostra difficili aditu propter paludes. Adii gubernatorem: »affero« -- inquam -- »consilium prima specie audax, sed tibi tuisque »salutare; hostes, qui in proximo sunt, neque ad obsidendum »neque ad intercipiendum commeatus satis idonei tam pauci »et incompositi, nunquam adeo prope accessissent, si magna »aliqua subsidia non sperarent aut aliquid illis occulti cum

»tuis praefectis non intercederet: isti sunt qui paulo ante
 »conspectum nostrorum non tulerunt. Educas omnes copias
 »prima vigilia; relicto in duabus portis praesidio, eosque aggre-
 »diaris improvisos; ipsi vero imparati, quando insternent equos?
 »quando frenabunt? Nec locum habent instruendae aciei nec
 »ordinibus explicandis, quos imperita multitudo sequi nescit,
 »etiamsi plures quadruplo essent, ne clamorem quidem tui
 »militis ferent.« Mihi etiam gubernator inquit: Sed Hungaris
 non placeret. Joannes Dozi lepore timidior, qui tum aderat
 tuta inquit potius sequenda esse consilia, quam dubia et peri-
 culosa; non est necesse nos omnia in discrimen ponere, ista
 nunquam occasio deerit. Jam omnes hostes convenerunt, qui
 debuerant; istae bestiae statim dilabentur, aderunt auxilia
 ex Moldavia; et re vera Petrus vayvoda gubernatori iam in-
 gresso civitatem nunciaverat, se gentes quot vellet ei missu-
 rum, et se praesentem esse venturum, si ita ei videretur.
 Ego inquam mallem nos usurparem laudem deletorum hos-
 tium, et quod victoria nostra integra esset; occasionem si
 semel amiseris, quae in momento temporis praetervolat, frustra
 postea quaeras: error, qui fit in bello, corrigi non potest.
 Sed vos videritis; mei officij est, meminisse, quae salutaria
 iudico. Postea rescivimus, magnam pavorem in castris hostium
 qualibet nocte fuisse, donec castra mutaverunt loce oportuni-
 ore munitioreque.

Postquam gubernator octo millia equitum ex Moldavia
 ad hostes venisse comperit, quos in suum favorem expectabat,
 tum de[19]mum mittit, qui Thurcos arcessant, invitus se facere
 adiurans, sed cogi Hungarorum ingratitude atque crudeli-
 tate: quippe cum adhuc extra civitatem castra haberemus me
 advocato ad tentorium sanctissime iureiurando affirmaverat, se
 misereri Hungarorum et voluisse propterea mittere pro Thur-
 cis, quod omnia popularentur et inflammarent, ne ad quorum
 salutem venisset, eis cladem et ruinam inveheret; aegre potuit
 a me persuaderi, ut Hieronymum de Lascho ac Thurcos, qui
 erant Budae ad se advocaret: dicebam tutius esse omnes in
 unum locum vires contrahere, si superior eris in Transsylvania.
 nihil in Hungaria quoque victoriam morabitur. Sed cum litterae
 supervenissent, quibus ipse Hieronymus accersebatur pararet-
 que simul cum Thurcis in Transylvaniam contendere, a rege
 coniectus est in carcerem et adhuc est in vinculis, re certa ne
 gubernatori auxilio veniret. Interim ingravescibat morbus
 gubernatoris,¹⁾ quem Brassoviae contraxerat; atra bilis per

¹⁾ Hogy ez a betegség, melyet *della Valle* september végére tesz,
 sokkal régibb keletű: ismételten kifejezi Tranquillus krónikája.

mista colerae totum corpus compræhenderat infeceratque sanguinem, anceps quidem et periculo saucioso et quieto labes, quam mirum in modum proditioes hominum auxerant de rege præsertim ut vidit se falsum esse, a quo licet nec ullae litterae nec nuncii mitterentur, tamen credere non poterat, quod amicus tam beneficus, tamnecessarius servitor desereretur; existimabat saltem consiliarium aliquem ad conciliandam et componendam concordiam missurum esse, si subsidia non mitteret. Sic edebatur inquires animus cibum et medicas potiones aspernatus adeo exhaustus viribus emaciatusque fuit, ut in lecto vix nuda ossa colligeret. Accedebant et domestica incommoda nihil; nihil curabam illi; quibus iniunctum fuit vel ad quos pertinebat ex officio curare in tempore non fuerunt convicti commeatus; laboratur annonae penuria; invadebantur domus per noctem, ubi credebantur esse fruges aliquae, gubernatore incassum vociferante, ut in unum locum comportarentur ac unicuique distribuerentur aequaliter. Jam enim res ceperat spectare ad seditionem; nihil velle facere, iam tum erant signa proditioum meditantium. Querebatur gubernator de quavis re minima ad se veniri et in iis exhiberi sibi molestiam, quae ab ipsis curari possent vel eos iam despondisse animum vel deterius aliquid esse. Cum ego viderem gubernatorem curis et morbo pene confectum et nihil ab aliis in commune consuli, tres satrapas Joannem Doczi, Urbanum Bathiani et Franciscum Dobó, quos honoribus et fortunis auxerat, a quibus postea manifeste proditi sumus et venditi assidua conventicula facere nemine adhibito et in publico inter se susurrare alias occisos et securos tanquam in altissima pace viveremus et non essemus circumdati hostibus, qui nostrum sanguinem et animam sitirent. »Sic« alloquor gubernatorem »præfatus veniam. Scio tuam valitudinem magis postulare solatia »quam solitudinem; caeterum necesse est, ut intelligas, quo »in statu res omnium nostrum sint, quibus per te ipsum mederi »possis; isti qui se virtute probari tibi nequeunt, adulationibus »tuam gratiam aucupantur et ea tibi dicunt, quae iucunda fore »arbitrantur. Ego, ut perspexisti, nunquam volui benevolentiam »tuam his artibus mereri, verum sincera fide ac integritate »agens et loquens, quae tui honoris esse indicavi et ab hoc meo »instituto me sola mors [20] avellet. Malo recte consulendo in odio »esse, si modo veritas molesta est, quam blanditiis gratiam querere. Si tu iniquus eris erga me iudex conscientia mea abunde »mihi praemium erit: nescis inter nos fame fame laborari: Hungaros quotidie ad hostes profugere: elici alios ad colloquia »et sollicitari, ut a Thurcis abscedant: se cum fratribus pugnare nolle: in perfidos hostes arma sumpsisse. Praeterea noctu

»per custodias Hungarorum invicem commeare nuncios te ins-
»cio et inconsulto: hos cives repente ad arcem confugisse, licet
»tibi iuraverint, in potestate tua se futuros; nimirum istae
»mutationes aliud sapiunt: vereor ne inde ingens aliqua tempes-
»tas descendat; nec erat quicquam in illa obsidione timendum
»ab iis, quibus res bellicas commendasti, nihil contra ista mala
»providetur: convivantur, obambulant, consusurrant. Urbanus,
»quem equitatus praefecisti, nescit unam trabem iubere portari
»ad munienda moenia. Quid hos ille taciturnus Dobo? Nonne
»calculat quantam in sale praedam fecerit? exigent tuo vicario
»praedae partem ex pacto? cuius nomen datura ad illud bene-
»ficio pervenit? De illo »inquam« Mida Joanne Doczi publico
»fure ac depeculatore, quo nec Harpia rapacior nec formica
»quales in India narrantur esse magis inhians auro, quem
»Danubius non satiare, si totus auro flueret, helluo et pro-
»funda quaedam Charybdis pecuniarum: propter cuius scelera
»Hungari odio te habent, tuam prudentiam requirunt, quod
»tam nefarium et omni labe coinquinatum hominem tibi adiun-
»xeris ad perniciem multorum et calamitatem regi tua lenitate
»atque mansuetudine abutuntur.« Tum gubernator, »quid me,«
inquit, his »verbis excrucias? cur refricas meum dolorem? cre-
»dis me ignorare, quid agatur? aut in quorum manibus sim?
»Nunc tacere praestat, ac tu simula: scias me toxicum bibere
»pro pharmaco, vides lethali morbo oppressum, ut nec prodire
»in publicum nec assurgere possim. Hactenus, crede mihi, aut
»occidissemus, aut aliquo memorabili facinore edito cladem hos-
»tibus inflixissemus: sed et illi in audaciam et nostri in desi-
»diam venerunt aegritudine mea.« Profecto admonueram guber-
natorem ad huc Constantinopoli, ut acquireret undique viros
insignes donisque ac pollicitis alliceret atque attraheret ad se.
rem in primis necessariam principibus vel ad dignitatem vel
ad securitatem. Hoc sit perpetuum argumentum iis, qui poten-
tiam tueri volunt, ut pacis tempore contrahant ad se quam-
plurimos bonarum artium peritos, sed praecipue studiosos mili-
tarium operum et sapientiae atque de is bene ac honorifice
mereri velint, ut cum necessitas ingruerit, habeant tanquam
in penu, quorum forti ac frugifera opera utantur. Sic medici
aluntur habenturque in honore a sanis, ut morbo accedente
adiumento sint: porro apes atque forniculae fame conficerentur
hyeme, nisi ex convecto per aestatem vescerentur. Novi ego
aliquot principes aetate nostra, quibus per ocium aliena virtus
contemptui fuit: postmodum bello circumventos in magnis
aerumnis fuisse. Profecto plerique reperiuntur, qui nimium sibi
arrogant et se tantum sapere alios vero desipere et nihil
omnino cernere arbitrantur quod si tunc inter praefectos unum

dumtaxat habuissemus strenuum ac expertum rei bellicae, omnia mala et pericula superavissemus. Cum igitur eiusmodi essent nostri satrapae (ut dictum est) ne [21] se gravius appellarentur, aperte simul omnes, quo ingenio fuerant, rebellarent magnamque partem equitum abducerent et reliqui perturbarentur, leniter eos gubernator honoris et fidei obsecrabatque, ut communem fortunam aequis animis tolerarent. Omnes autem turmae praefecti convenerant ad gubernatorem magnificeque promiserunt, ne de fide eorum dubitaret, se ibi futuros, ubi caput ipsius esset; nec fame nec aliis malis adigi posse, ut ab officio discedant eumque vivum deserant; obsidionem ad extremum esse laturos, donec equi et cameli ad esum suppetant. Deinde gubernator collaudatis Hungaris pronunciari iubet, se praetium equorum qui vel inedia occidissent vel propter cibum interficerentur aequa aestimatione mox dominis eorum numeraturum esse, ne quisquam cavillaretur nolle substinere obsidionem propter equorum iacturam.

His gubernator aliquantum recreatus, quia non dubitabat Thurcos esse venturos antequam commeatu difficeremus, nec erat metuendum, ut vi expugnaremur; quippe nec ipsi hostes ausi fuissent ingredi civitatem portis etiam patentibus, si Hungari se in officio continuissent, quos ego comperi longe aliena esse voluntate: ac omnia gubernatori patefacio. »Isti tres« inquam,« satrapae, in quorum potestate nunc tua salus »et vita sunt, ad nostrum exitum colligati, suam rem non tuam »agunt, quotidie ad hostes exeunt per speciem tractandae pacis: »te ambagibus involvunt nihil concludentes: at nos prodimur, »et vendimur: pacti sunt, cum hostes propius machinas admo- »verint et moenia quater coeperint, te deserant, Thurcos cedant, »praedam in tuis rebus faciant; vitam illis, et fortunas etiam, »quae reliquae sunt in Hungaria, fore integras, nec vitio, nec »dedecori futurum, quod tibi militaverint; ex arce non passu- »ros quenquam in plateis consistere: nunc tibi verba dari »trahique consulto de die in diem compositionem pacis donec »illis maiores ex Hungaria machinae advehantur ceteraque »perficiant, quae in animo habent. Nam tantum abesse ut con- »cordiam facere velint, ut nihil aliud, nisi tuum caput appetant; »quo incolumi se vivere posse non sperant. A me propterea »atque Michaelae Chesserio isti triumviri omnia abscondunt et »utrumque conantur tibi suspectum facere, ne, si communicares »omnia nobiscum, intelligeremus fraudulenter et perfidiose »tecum agi ac eorum prodiones detegeremus. Neque enim sum »ea mente, ut isti Hungari, qui in duabus sellis sedent; ipse »omnia mea studia ad te unum colendum et observandum con- »tuli et propterea multorum odium contraxi; et si, quod Deus

»reiiciat, in caput inimicorum, aliquid adversi tibi acciderit, »quod saepe alias testatus sum, in Hungaria non licere esse »mihi incolumi.« Ad haec gubernator, »Joannes,« inquit, »Doczi »cum revertitur ab hostium colloquio, adeo nugax est, ita ser- »monem implicat, ut quot verba facit, tot vulnera esse mihi »videntur: sed tu quid faciendum censes? quod affers reme- »dium?« Tum ego: »Agnoscis perfidiam Hungarorum; arcem »inimicam cervicibus nostris impendere vides, ab omnibus in »te conspiratum esse. Moldavus, cui maxime fidebas, magnas »copias contra te misit assiduisque nunciis sollicitat Hungaros, »ut coepta perficiant. Transalpinus est tibi hostis publicus. »Rex te extinctum vult, etiam si tantum biduo superviveret: »pulsatur metu; pariter et invidia, opes tuas, auctoritatem et »magnitudinem animi timet. Uritur invidia tuo splendore atque »laude et quod [22] tu regia munia obis, iners ipse vilis sit, »tibi acceptum referunt, Budam esse conservatam Hungaris, »de illo nulla mentio fit tanquam in rerum natura non esset. »At misisti pro auxiliis in Thurciam; frustra sanzaccum Sa- »mandriensem expectas; mavult sibi vitam adimi quam tibi »succurrere; Vidinensis non habet eas facultates, quas periculum »tuum desiderat. Ex Nicopoli tantum, nam alii procul sunt, »Haderbegh aderit. Sed timeo ne hoc tarde fiat: neminem »misisti eo cum auctoritate, qui eos urgeret, litteris non valde »commoventibus homines: necesse autem est, ut per Transal- »pinas veniant, quos Ulad vayvoda prohibere constituit. Cum »igitur in domesticis insidiis versaris et auxilia ex Thurcia, si »olim venerint, sero ventura sint, unicam in fugam salutem »cerno, quod bis antea tibi proposui, cum cras valentior ac »minore periculo potuisses hinc te eripere. Accipe centum »equites, singuli trahant singulos equos expeditos, accepta »pecunia et quicquid est praeciosius prima vigilia noctis egre- »dere: biduo te sistam ad ripam Danubii; tota Thurcia octo »diebus ad te confluet: nihil hostile timeas ex arce vel a tuis »Hungaris: mox aderis ultor gravissimus: filii tui maneant »tanquam obsides et milites contineant in officio. Ipsi quidem »hostes, qui dumtaxat tuam unius vitam persequuntur, postquam »intelligent te evasisse, in maximo metu erunt et potius quae- »rent placere tuum animum quam tuos oppugnare, quod, si te »valetudo impedit, quominus id facere possis, saltem Antonium »filium dimittas, ut ille superstes tuas iniurias prosequatur.« Approbavit meum consilium, sed dixit adeo se morbo grava- tum, ut in lecto considerare non posset, nec filium dimisit, vel quod in tempore auxilia ventura speraret, vel quia prorsus non diffideret Hungaris, in quos fuisset ipse liberalis et beneficus. Non recordabatur autem sibi rem cum iis esse, qui nec

amicitiae iura nossent nec memoriam beneficiorum tenerent, omnia praesenti commodo metientes.

Sed ut tandem ad diem illum extremum, quo terris erepta fuit illa praetiosa anima, diem inquam mihi semper luctuosum, et acerbum. Capita factionis, quae Joannes Doczi pecunia se corrupturum pollicebatur, simulaverant, se retulisse ad populum de concordia, ne pacis desperatione gubernator fuga tentaret evadere. Compositis igitur omnibus, quae facerent ad nostram expugnationem, firmataque proditione, pridie quam totis copiis accessissent ad civitatem, renunciant, nullam placere populo concordiam. »O feras bestias« inquit gubernator »alii hostes contenti sunt incruenta victoria: isti ne sanguine quidem nostro saturari posse videntur.« Paratus autem erat, omnes condiciones accipere, nisi morti graviores fuissent. Altero die, qui postremus nobis fuit, machinis quatuor ferme horas nos oppugnarunt: gubernator ultimo conatu equo impositus ad moenia contendit, ut ruinam repararet: tum repente vexillum proponitur ex arce timpana pulsantur, et campanae, ut in maxima laetitia fieri: Thurcos in plateis apparere non sinunt; displosis in ipsos machinis. Extemplo gubernator ab omnibus Hungaris destituitur. Subinde Mathiam Stoian Rascianum, qui pridem ex Thurcia profugerat in Hungariam virum fidelem ac fortem mittit ad suos praefectos, id est primarios proditores, ut eos accersat; non debere quicquam dubitare; hostes, etiam si portae pateant, non ausuros ingredi modo; [23] simus unanimes, facile hunc impetum sustinebimus et repellemus. Sed frustra querebantur, singuli singulas domos occupaverant delitescentes dum adducerentur ab iis, cum quibus composuerunt. Unus Dobo forte affuit, sed etiam ipse mox diffugit; caeteri omnes Hungari nostri commilitones conscenderant equos et praedabundi Thurcos interficiebant quotquot invenire poterant, crudele immanequae facinus; ab iis iugulabantur, qui defendere debuerant. Non existimo alios tam barbaros tantaque furentes rabie inveniri posse, qui suos commilitones insontes et supplices eorumque fidem implorantes non dicam occiderent, sed tueri nollent: ab ipsis e parva porta, quae in potestate Hungarorum fuerat, perfracta, Siculique per eam intromissi, iam scatebat civitas caedibus et rapinis; aggerebantur opes regium modum excedentes; inclamabatur undique: »Non timeatis, Hungari, nemo vos impediet.« Ex altera parte civitatis, qua machinis oppugnabamur neque per portam neque per ruinas murorum defensoribus vacuas diu ausi fuerunt hostes irrumpere: et profecto si trecenti Janizeri conglobati fuissent, tantam stragem edidissent, ut eam multis annis Hungari non obliviscerentur: non enim

sub signis ordinibusve servatis, sed sparsim et incompositi ruebant, magis praedam quam ad praelium accincti.

Gubernator, ut vidit se desertum et proditum ab Hungaris nec posse contrahere Janizeros in unum agmen erant enim per turres et moenia divisi et iam hostes discurrere cernebantur, cum duobus filiis paucisque Janizeris, qui corporis custodes erant, et aliquot servis excedere ex urbe decrevit misitque ad Moldavos, si ei vitam filiisque promitterent, velle se ipsis dedere. Moldavi ingenue promiserunt ac stabiliverunt litteris ad gubernatorem datis, quem postquam in eorum potestate fuit, tradiderunt necandum Hungaris, negantes se occidere posse iureiurando teneri. O perfidiam singularem, et inauditam! Interpretantur se vacare crimine, quod alium carnificem subiecerint. Janizeri omnes ad unum prius nudati, deinde lanceis confixi interiере. Gubernatori caput iussu Francisci Chendi amputabatur et Petro vayvodae missum est: sevitum est in cadaver more barbarico; cor extractum pectore dissecto, manus pedes singuli digiti abscissi dimissique per civitates Hungariae: Gothardus tamen Chun, quo maiorem hostem non habuit, reliquias corporis in loco sacro humavit. Filii obducti in Moldaviam etiam mandato vayvodae interempti dicuntur, egregia indole summaeque spei adolescentes: alter duodecimum, alter vero vigesimum annum aetatis agens.

Hunc exitum habuit vir magnitudine animi et consilii nemini principum nostrae aetatis priscorumque temporum, si fortuna peraccessisset, inferior; parcus cibi et potus, victu parabili assuetus, somnum naturali desiderio finiens, pecuniae neque tenax neque profusus; appetens laudis et gloriae; plusquam dici potest laboris et periculorum contemptor; perpetua constantia memoriaque incredibili: hunc summis omnibus et praeclaris dotibus abundantem excultumque natura ad res magnas videbatur genuisse. Addiderat ei decorum et procerum corpus, oris dignitatem et facundiam, cui plurimum fidei et admirationis conciliabat permixta gravitas cum sapientia. Errant vehementer, qui [24] eum ad regium culmen aspirasse dicunt; nam saepe mecum hac de re sermonem habuit ac semper in eodem proposito inveni constantem: nullius in vita sua facti adeo se poenituisse affirmabat ac amicitiae Joannis regis, et quod animum adiecisset ad procurationem ac tutelam rerum Hungaricarum, inquires: »Isti famelici Hungari credunt »me ad exaturandam famem in Hungariam venire, quasi mihi »domi meae quicquam ad dignitatem ac bene beateque viven- »dum desit aut aliud emolumentum ex Hungaria pro summa »mea pietate in illud regnum maximisque beneficiis, quae toti »mundo constant, praeter odium ingratae gentis et sceleratae

»reportarim tot meis intineribus! Tantum abest, ut ab illis
 »adiutus sim, ut exhauserim meas privatas pecunias et ultra
 »hoc regni in gravissimis necessitatibus regni mutuo dederim
 »aurorum amplius trecenta millia. Nec tam molesta sunt mihi mea
 »damna, quam quod meam benignitatem non modo non agnoscunt,
 »sed calumniantur. Si eos mea alia opera meminisse piget, utique
 »benevolentiam eorum merebar, quorum causa invidiam multo-
 »rum principum, et praecipue Caroli caesaris et regis Ferdinandi
 »sustineo. Profecto nisi me cum ratio mei honoris tum Chris-
 »tiani nominis amor teneret, complicassem in medio cursu vela
 »et a tuitione perditorum hominum destitissem, receptui canens,
 »ne olim ea res, ex qua laudem sector molestiam aliquam mihi
 »pariat.« Idcirco nunquam poterat accingi ad hanc postremam
 et fatalem profectionem, animo aliquid mali praesagiente. Con-
 stituerat parta pace Hungaris compositisque suis rebus cum
 caesare Thurcorum Salonis in intimo sinu maris Adriatici.
 ubi temperatus est aer redigere se ad vitam privatam publicis
 penitus omissis et a cogitatione quidem ablegatis ibique reli-
 quum tempus aetatis, quod voluntate dei concederetur, cum
 probis et sapientibus viris in alto, et laudabili ocio consumere.
 In animo quoque habuerat, si morte non occupabatur, pacem
 universalem inter principes perficere, ut Christiana respublica
 ex tot bellorum fluctibus conquiesceret et respiraret. Cuius
 rei jam fundamenta quaedam iecerat: sed postea vix reperie-
 tur alter, qui tantae moli superstruat.

Fortasse meum etiam casum requiris; neque hoc te celabo,
 quanquam recordatione recentium malorum dolor recrudesceat
 exulceranturque refricando vulnera, quae nondum coiere.
 Gubernator mihi et alijs, qui mercenarios milites pecunia eius
 non servarunt, mandaverat, ut cum nostris familiis presto esse-
 mus in foro atque ipsius ad domum accurreremus exorto
 quopiam tumultu. Jam moenia machinis evertabantur et a
 domo gubernator aberat, cum subito ex arce sese hostes pate-
 faciunt, ut antea dixi: consternuntur animo, qui proditionis
 ignari erant: et ut cuique in re subita mens fuit, ad muni-
 tiores domos perfugiunt. Ego, cum non esset integrum famulos
 colligere ac quaelibet mora periculum afferre videretur, lenta
 enim et matura consilia tempus non ferebat maximo cursu,
 ne ex arce sclopum in me disploderet: recipio me ad Gaspa-
 rum Perusiensem ¹⁾ et ipsum domini sui desertorem; cui uni
 plus gubernator fidebat quam omnibus aliis eique dederat,
 praecipue opera mea praefecturam trecentorum equitum ac
 filium Antonium, qua nihil carius habuit, commendaverat.

¹⁾ Perusith Gáspár.

Nescio qua vel [25] contagione vel cupiditate vitae vel avaritia fidei suae atque honoris oblitus fuit sibiue perpetuam ignominiam conflavit maculasque inussit sempiternas. Ipse non multo post receptus ab amicis et cum equis, sarcinisque praedae quoque non minima parte, quam famuli eius bonis domini sui fecerant, servatus et eductus est, frustra me vociferante, ne me desereret. Ego, qui ad tales casus nulla militi praesidia paraveram, circumspicio me relictum ac subito quasi amens, ut in summa desperatione fieri solet, proripio me per illam portam, quam dixi perfractam fuisse ab Hungaris. Mox obii-citur tetrum mihi spectaculum: passim iacebant corpora Thurcorum varie detruncata, quae vel securis horrorem incuterent. Indueram autem vestem obsoletam et vilem ne agnoscerer; nihilominus egressum ex oppido comprehendunt Siculi pedites ac dispoliant usque ad intusum, mox interfecturi quasi Thurcum. quoniam Hungariae linguae ignarus sum: iam secures et districti gladii cervici intentabantur, cum unus servitor meus, qui forte captivus ducebatur, cognovit me ac obtestatus est eos, in quorum erat potestate, ne sinerent me interfici: illi extemplo accurrunt et cum inter eos aliquandiu tumultuatum esset, tandem abripior ex media caede in captivitatem ac postmodum pecunia redemptus sum, tanquam iusto bello dimicatum fuisset, non autem scelere circumventi essemus et oppressi ex illa clade nudus sicut ex incendio evasi, singulari quadam dei benignitate servatus. Siquidem Moldavi, quorum ego perfidiae locuples testis eram et alii permulti palam ad mortem me flagitabant et praefecti quidem militiae, sive latrocinii potius, publice declaraverant necandum ac illi, cuius eram captivus, coram districte mandarant, ut collum mihi laqueo frangeret: multum mihi profuit ad salutem illius avaritia, cui mea mors imperata fuerat, et nisi cito eximebar de servitute, omnino de me actum fuisset. Rex audita morte gubernatoris antequam de me quicquam rescivisset certi, omnia mea beneficia res pecunias credita proventus etiam, qui erant in penu, a me abstulit, deinde liberato aegre solam praeposituram Agriensem restituit; neque id fecisset nisi ne videretur servitores eius quoque defuncti persequi. Sic momento unius horae magnos proventus, fructus tot annorum amisi. Invidia gubernatoris me perdidit ac propemodum extinxit. Siquidem nullum mihi crimen obii-citur sive suspicio, ulla quidem criminis existit: postea liberatus expos-tulabam iniuriam cum rege; neque praemia meorum laborum et periculorum posse mihi nisi cum vita adimi: si peccavi, misericordiam non deprecor; sin autem, nihil imputari mihi potest nisi quod gubernatori servierim neque haec mea culpa est; rex ei

me per manus tradidit iniunxitque servirem fideliter. Si aliqua signa perfidiae meae apparerent; si cuiusquam consilii contra honorem et salutem regis mihi conscius essem, merito graviora quoque mala sustinerem: sed si per omne tempus vita mea repraehensione caret; quod ad res publicas attinet, cur plector innocens et infamia perstringor? Porro surdis auribus et obstinatis animis occinebam. Itaque cum viderem nihil mihi prodesse fidem et innocentiam crebroque admonerer ab amicis, ut cautior essem, si vellem vivere ac in publico parcius versarer; continebam me domi simulata aegritu[26]dine et nunc in arce Radnolth magnifici Michaelis Chesserij amici fidelis, cuius nemini superius delitescō, expectans opportunitatem evadendi ex Hungaria, quod erit admodum difficilis tam multos habeo meae vitae insidiatores: nolunt quenquam superesse, qui sceleris eorum conscius esse videatur. Deum testor et meam infoelicem conscientiam, quod iactura fortunarum mearum et multa, quae patior indigna, levia mihi forent, si princeps ille ornamentum nostri saeculi vita incolumi mansisset, quem imperator Thurcorum et Ibraim Bassa, nisi degeneraverint, strenue ulciscuntur eiusque mortem reddent Hungaris amaram et acerbam. At vero dementes Hungari consiliique inopes credunt, principem Thurcorum uti stolido persuaderi posse, gubernatorem iure interfectum, mortem pro morte redditam. Venerat autem gubernator in Hungariam tanquam princeps et consiliarius ipsius Thurci regnique Hungariae protector ab ipso principe destinatus, ut pacem inter Hungaros et Alemanos faceret: ut fines regnorum constitueret, ut omnes discordias, tam externas, quam domesticas arbitrio suo componeret. Esto Cibacchum non dico sceleratum et factiosum eiusque capitis insidiatorem, sed insontem peremerit: unde tantum iuris habuerunt Gothardus et Stephanus Mailad, homines privati conditionisque mediocris, ut caesaris vicarium et ad salutem Hungariae missum sua propria eorum auctoritate concitatis populis obsiderint ac per prodicionem necarint? Nun quid Thurcus adeo vilis erat, ut tanta de re nec admoneri neque consuli debuerit? vel ipse nesciebat summere de suis hominibus poenam, si deliquissent? Magnum profecto Thurci dedecus et sempiternum, nisi severe vindicet. Sed Hungari vulgo praedicant, Thurcum quieturum Bassarum persuasionem, quos ipsi pecunia corrumpere non dubitant. Nec Venetis postquam invidia decessit, vindicandi sui sanguinis parva cura esse debet, unde tam elatum lumen fulserat, quod totum orbem illustraturum videbatur nisi ab impiis et nefariis parricidarum manibus fuisset extinctum. Nunc Joannes rex magnis distringitur angoribus noctesque insomnes agit, quod sciens ut prudens in extremum discrimen se ipsum

regnumque Hungariae coniecerit, illo sublato per quem ei licebat in utranque aurem dormire. Timet, Thurcus ne in ipsum animadvertat eumque de regno et vita uno impetu exturbet; nec enim usquam illi effugium patet. Quamobrem conatur probare Thurcis, se penitus expertem omnis culpa de morte gubernatoris fuisse quod licet falsum vel caeco videatur, tamen ego postquam ex istis periculis, si Dei voluntas accedet, emergam, omnia tibi verissima perscribam. Illud autem nunc haud omittam, certissimum argumentum invidiae regis in gubernatorem animique optantis eius interitum. Per omne illud tempus, quo fuimus obsessi, nullas litteras ad gubernatorem misit, cum antea continui eius nuncii ex intimo consilio ad eum quotidie confluerent; potest autem dicere non potuisse quenquam ad gubernatorem penetrare diligenti custodia Hungarorum, quippe uxor Michaelis Chesserij, foemina ornatissima, singulis ferme diebus in curru panes recentes coniugi suo mittebat. Multa sunt huiusmodi quaedam etiam certiori soleque clariora, de quibus nunc ut sileam, [27] pericula me admonent et pleraque alia resciam ac tibi in unum volumen congesta mittam. Vale. Ex arce Radnolt Transsylvaniae die decimosexto mensis Decembris. M. D. XXX[IV] ¹⁾

FÜGGELÉK.

I.

Szapolyai János királyra írt gunyvers. (1527.)

In Joannem Zepusiensem qui se Hungarie regem nominat.

Quis hoc queat videre, quis pati scelus,
Nisi et scelestus omniumque pessimus?
Quot altus ore sol tuetur aureo
Latronem habere regna Paeonum inclyta
Et involasse sceptrum regis optumi?
An ille Ferdinandus hoc feret scelus?
Non esset ille Caesaris sacri genus,
Non esset ille fortis alter Hercules,
Domare monstra qui soleret impia.
Eo ne nomine o nefande proditor
In illa amena Saxonum colonia
Jugum subacta que nimis tulit grave
Fuisti: ut inde nempe pretor impotens
Per has avarus ut paraveras opes.

¹⁾ Az eredetiben MDXXX — a mi, tekintettel Gritti halálának idejére — képtelenség.

Malas per artes et malis vafer dolis,
 Modis nefandis improbe ambires tuum
 Corona regia impium ut tegat caput?
 Et hocce iustus an deus ferat nefas?
 Et hocce totus orbis an ferat scelus?
 Non esset hic et ille iustus et bonus.
 Quid est, an haec nefanda latronum domus
 Origo cuius atque nobile est genus
 Avus paterque ab ultimo usque sanguine
 Et hic et ille et iste cerdo sordidus,
 Parum an patravit et domi et foris mali?
 Paterna furta nota scimus omnibus
 Et innotescet usque et usque et undique,
 Ut ille praedo regias vehens opes
 Rapinam agebat, hanc scit Ister aurifer,
 Quo fuisse qui latronem in aequore
 Fugam dedisse perque liquidas vias
 Fatetur, altis ingemens doloribus —
 Et hocce Ferdinandus an feret scelus?
 Sed extat ille Caesaris genus sacri,
 Sed est eritque fortis alter Hercules,
 Domare monstra quippe novit horrida.
 Quid hunc fovetis improbi, aut quid hic potest?
 Quid iste cerdo? semivir quid impotens
 Nisi ante cunctis ire proditoribus
 Quos altus ore sol tuetur aureo?
 Hac arte quippe, regna regis et caput
 Paterque et ipse perdidistis impie.

(A bécsi cs. kir. belügyminiszterium levéltárában őrzött nyomtatványról.)

II.

Szapolyai János király levele Pest város tanácsához, a Bodrog melletti táborból 1529 augusztus 8.

Joannes dei gracia rex Hungarie Dalmacie Croacie, etc.
 fidelibus nostris prudentibus et circumspectis iudici ac iuratis
 ceterisque civibus civitatis nostre Pesthiensis salutem et gratiam.
 Significamus vobis per praesentes, qualiter invictissimus et poten-
 tissimus Thurcarum imperator misit copias tam navales quam
 terrestres versus Budam, quibus iniunctum est, ut nemini noceant
 nisi hostibus maiestatis nostre, reliquos autem fideles nostros pro-
 tegant et deffendant nec quit que a subditis nostris nisi soluto
 precio arripiant. Quare committimus vobis universis et singulis,
 ne quisque vestrum ex domo et loco, ubi habitat, se moveat,
 sed libere omnibus rebus suis fruatur, exerceat opera consueta

nec quitque timeat ab ipsis gentibus caesaris invictissimi. Mandamus preterea vobis, ut victualia in quam maiori copia poteritis, ordinetis et ad felicissimum exercitum ipsius caesaree maiestatis et nostrumque omnino et sine mora, importetis, et importari faciatis. Assecuramus autem vos et quemlibet vestrum, quod nec per Thurcos nec per nostros quitque accipietur a vobis nisi soluto iusto precio. Quod si in hoc eritis negligentes et vobis aliquid contigerit, vestre inobediencie imputetis. In hoc autem nihil formidetis Ferdinandum hostem nostrum, nam dicto duci ubicumque locorum fuerit inquiretur. Secus igitur ne feceritis.

Datum in castris nostris prope Bodrog positis die dominico proximo ante festum sancti Laurentii martiris anno domini millesimo quingentesimo vigesimo nono.

(Eredetiye papiroson, János király nagy pecsétje alatt, a bécsi cs. kir. belügyminiszterium levéltárában »*Fremde Gegenstände 2. ex 1529*« jelzet alatt őriztetik.)

Közli: DR. KRETSCHMAYR HENRIK.

•

KOHÁRY ISTVÁN LEVELEI
ESZTERHÁZY PÁL NÁDORHOZ.

1670—1682.

— MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

XVIII.

1679. január 17.

Szokott köszöntés után.

Nemes Honthvármegye tegnapi gyűlése alkalmatosságával itten *Korponán* levén Kegyelmes Uram, *Szántó* János uram ő kegyelme, hozzám küldött embere által, folyamodik Nagyságod kegyelmességéhez: lehessen grátiája által Nagyságodnak, szabados és bátorságos vissza-jövedele. Kinek mint és hogy lett s történt dolga, már Nagyságod jól tudja. Melyhez képest, mint kegyelmes uramot alázatosan kérem Nagyságodat, ő kegyelme dolgában méltóztassék kegyelmessen magát resolválni, Nagyságod kegyelmességéből jöhessen, és maradhasson ő kegyelme békével, és Nagyságod véle teendő kegyelmes grátiáját holtiglan hálálhassa.

Ezzel Nagyságod kegyelmes resolútióját várván, maradok
Nagyságod

alázatos szolgálja
Koháry István.

Korpona, 17. Jan. 1679.

XIX.

1679. július 12.

Szokott köszöntés után.

Fülekre érkezvén Kegyelmes Uram, az itt való dolgok-
rul szolgálai kötelességem szerint így informálhatom alázatosan
Nagyságodat.

A végház ártalmára mostanság az ellenség felől semmi
ollyas hírek nem folynak, hanem (micsoda okokra nézve, nem

tudhatom) *Strasoldo* Generállal General *Leslie* uram ő nagysága megakart Devény táján eggyezni, s a felföldi hadakat e füleki vidékre hozta ő nagysága. Maga is tegnap Fülek tekintésére bejött vala s most Kanon és Pinczen vagyon. És mivel oly hire érkezett *Strasoldo* Generálnak, Turócz felé volna 2000 lovas kurucz és 400 gyalog, Korponátul arra felé nyomódván, az megírt felföldi hadak General *Leslie*vel itt e tájon akarnak azokra várakozni. Mi végre? nehéz által érteni; minthogy a kuruczok armistitiumot hirdetnek magok közt, s az erdélyi fejedelem parancsolatjából erősen parancsolják: az Ő Fölsége népe ellen senki semmi hostilitást ne kövessen, hanem *ad 18 Julii Karasznára* követeket választván magok közül, a hol a tracta fog lenni, ott akarják bizonyos deputatusok által a békességet próbálni.

Mellyeket értésére akartam Nagyságodnak adni, és ha ezentul mi ollyas interveniálna is, azonnal alázatossan tudósítani Nagyságodat el nem mulatom. A minthogy éppen most érkezik egy hirmondó, a ki beszéli: feles török megyen *Szécsény*hez; gondolám akarja ő is a maga dolgait s ennek a fel s alá járó hadnak járását vigyázni.

Ezzel ajánlván Nagyságod kegyelmességében magamot, maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgája
Koháry István.

Fülek, 12. Julii A° 1679.

XX.

1679. július 19.

Szokott köszöntés után.

A felföldi hadakkal Generál *Leslie* Fülek vidékére való érkezését alázatossan értésére adtam Nagyságodnak, s úgy azt is, hogy maga is ben volt Füleken, a hadak pediglen mind ez ideig is hol egy s hol más faluban mulatoznak. *Strasoldo* Generált mondják várnák vissza (a ki ugy veszem észre nem ha fogja a bánya városok táját tágítani). Ezentul mi tévők lesznek, Nagyságodnak szolgálai kötelességem szerint értésére adni el nem mulatom.

Én már ötöd napja a táboron vagyok, minthogy sokszori requisitióját semmiben hajtanom nem ítéltem tanácsosnak. A vitézlő rendet pediglen bent hagytam a végházban, annyi-val is inkább hogy *egri* tömlöczbéli szegény keresztyén rab-ság hírt tett az ott való töröknek készületiről. A kurucz

hirek pediglen Kegyelmes Uram, mely irányban legyenek, ezen inclusákból Nagyságod megértheti.

Ezzel ajánlom Nagyságod kegyelmességében magamot, s maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgája
Koháry István.

Kisfalu, 19. Julii A° 1679.

XXI.

1679. július. 28.

Szokott köszöntés után.

Mi formában publicálja az armistitiumot P. *Jósa*, Nagyságodnak nem kétlem értésére ne adta volna vicekapitány uram ő kegyelme. *Leslie* Generál és *Strasoldo*, mivel — azt mondják — ő Fölsége aziránt semmi intimátiót nekiek nem tett, azon publicált armistitiumnak semmi állandóságát nem tartják, jöllehet (ugy veszem észre) vannak oly hiszemben, érkezik ő Fölsége parancsolatja annyival is inkább, minthogy ugy hallatik, *Teleky Mihály* személye szerint fog a tractára kiindulni.

Azomban szolgálai kötelességem szerint akarám hirre tennem Nagyságodnak, a mely álgyukat *Palánknál* hallottam elásva lenni, (mellyekről Imre öcsém uram is ezelőttiben emlékezett vala Nagyságodnak), négy Compánia németet nyervén magam mellé *Lesli* Generáltul, azoknak felásatására s keresésére *Palánkhoz* menvén, három álgyut vagyis inkább tarackot és egy hírlövő mozsárt tanáltam, mellyeket *Csábrádban* a helynek közelebb voltára nézve Nagyságod ezelőtti kegyelmes dispositiójához képest lerakattam, s bizván kegyelmességében s grátiájában gondolom megtarthatok.

Semmi más egyéb hirem nem lévén, ezzel Nagyságod kegyelmes grátiájában ajánlom magamot s maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgája
Koháry István.

Neosolii, 28. Julii A° 1679.

XXII.

1679. szept. 16.

Szokott köszöntés után

A kuruczoknak egy része (mint hozzák hirit) két ezerig való legfellebb, a *Tiszán* által jött. *Semsei Pál* mondják hogy volna vélek és *Jászberényhez* s az előljárója *Gyön-*

gyösre is beérkezett. Inkább quártélyképen mondják ott a tájon való lételeket, mintsem, hogy valamit próbálnának; annyival is inkább, mivel Groff *Tököli* és *Vesselényi* Pál, a generálisság végett egyenetlenségben lévén, úgy a hire. már meg is harczolt a két részre hajlott kuruczság, s felessen vesztenek is mindkét részről.

Ellenben Kegyelmes Uram, *Leslie* Generál ujjban a felföldi hadakkal Gömör vármegyében érkezett s már több két heténél miulta *Putnok* táján vagy quártélyban, a szegénységnek nem kevés pusztulásával. És ha e végháznak vidékére érkezik, s itt is annyi üdőt fog eltölteni, a mint némelyek ieszgetnek, nem tudom miként fogunk kitelelni, most is igen keves szénája lévén a körül belől való faluknak. Mellyet is alázatossan mint kegyelmes uramnak értésére akartam Nagyságodnak adni, maradván

Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Fülek, 16. Septembris 1679.

XXIII.

1680. január 16.

Szokott köszöntés után.

Minek utánna Kegyelmes Uram ez elmúlt ősszel Groff *Tököly* uram *Putnokot* felégette és *Gyöngyös* táján quártélyozott volna, hogy *Lesli* Generál parancsolatjából, az akkori hirekhez képest, *Breznóbányáról* egy Lajtinond száz muskatérossal érkezett ide *Fülekre*, szolgálai kötelességem szerint alázatossan értésére adtam vala Nagyságodnak. Minthogy pediglen Groff *Tököly* uram általment a *Tiszán* együtt a kuruczoknak nagyobb részével, lévén módom *Lesli* Generál ő nagyságának repraesentálnom, hogy az akkori hirek elenyészvén azon ide commendirozott németeknek itt lételekre semmi szükségünk: repraesentatiómra nézve megorderozta őket az innend való elmenetelre, a minthogy Istennek szent hírével el is menének. Mellyet alázatossan akartam Nagyságodnak értésére adnom; semmi más egyéb ollyas hireim nem lévén.

Ezzel ajánlom Nagyságod kegyelmességében grátiájában magamat s maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Fülek, 16. Januarii A° 1680.

XXIV.

1680. márczius 14.

Szokott köszöntés után.

A Nagyságod méltóságos 20. Februarii *Lakompak*ról költ levelét szolgálai alázatossággal vettem, melyből értvén hogy nemes Nógrád vármegye ellenem Nagyságod méltóságos személye előtt panaszt tett, az iránt mint Kegyelmes uramot a dolognak mivolta szerint alázatossan így informálok Nagyságodat:

Kegyelmes Uram, *in rebus politicis* a nemes emberek rendiben én magamat se nem avattam, sem nem avatom, s minden ellenem való panaszra innend vettenek alkalmatosságot.

Egy Megyei nevű legény (kit nemes Nógrád vármegye sem tart mind eddig is nemes személynek) vette vala feleségül a megholt német Contrának özvegyét, melynek halála után, megírt Megyeivel a megnevezett Contrának előbbi feleségétül való onokái s attyafiai (kik is nem nemesek) és a megholt asszonynak öcsce (mely egyébaránt nemes személy) említett Contra háza végett emergált controversiáit Viceispán uram akarta eligazítani. Minthogy pedig Megyei nem nemes ember, a háza sem nemes ház, sőt *vigore Articuli 45. Anni 1635. etiam quoad nobiles in praesidiis degentes Vicecomites nullam directionem habent ratione fundi* s mindenkoron a házak és kertbeli villongásokról, ki meddig építheti házát, s teheti kertének gátját, ittvaló seregbíró előtt igazodott a nemes emberekre nézve is a dolog, a minthogy ha nemes ember vett is házat, seregbíró protocolálta, s viceispán uram vagy praedecessori ilyforma igazgatásokról soha itten törvényt nem tettenek, és azzal ha ki ide Fülekre jön s házat veszer magának, a fundusát földesuri jussom ellen nem nemesítheti: kértem Viceispán uramot, új szokást ne kívánjon, mert szokatlan biróságának nem consentiálok. Aminthogy Kegyelmes Uram, hagyom Nagyságod méltóságos bölcs ítéletire: földesuri jussomnak. öcsém uraiméknak is rövidségével, praejudiciumára hogy lehessen bírása azon praesidiumbeli házról való controversiának. S el is hittem Kegyelmes Uram, eziránt nem tanálja Nagyságod vétkeket. S éppen ebben áll ő kegyelmeknek mindennemű panasza; mert némellyek éppen szabados directiót kívánnak a végházban behozni, s nem akarják elhinni kapitányságomra s földesuraságomra nézve akarmi dologban is lehessen illendő jurisdictióm. Némellyek az itt lakos nemes személyek közül erőhatalommal a megfogott praesidiariusokat kézből csak kivesszik s elszabadítják, házokban akarmely dologban is meg fogni nem engedik, minden igaz ok nélkül strázsamesterünket megvagdadják, katonánkot jól megverik s olykor meg is ölik; a

mint nem régen is megtörtént. A végházban éczakának idein is nyargalódzanak, lövöldöznek, s akarmi ellenség hírére fegyvert sem fognak; a minthogy csak ez a keveses s majdnem jobbára elfogyott vitézlő rend vártálja s strázsálja az egész nemességet. Senki sem circáltat sem vártáltat ő kegyelmek közül. Ellenben a szabad földet némellyek csak magok hatalmával felfogják, a vitézlő rendre osztott szántóföldeket is sokan eltulajdonították, hol hódulnak s hol ittben laknak ő Fölsége és Nagyságod tilalma ellen is, sok több rendetlen dolgok is ezekkel a nemesi szabadság praerogatívája színe alatt impune megtörténtenek, mellyeknek végtére sem leszen jó vége, ha Nagyságod méltóságos authoritása által meg nem orvosoltatnak. Melyhez képest mint kegyelmes uramat kérem nagy alázatosan Nagyságodat, megírt Megyei házának eligazítását méltóztassék kegyelmessen reám relegálni, és hogy feljebb elészámlált inconvenientiák ne történjenek, méltóztassék remedeálni, avagy ez illy dolgok végett mi tévő legyek, várom Nagyságod kegyelmes parancsolatját s nem kétlem, alázatos szolgájának méltó ügyét fogja Nagyságod kegyelmessen oltalmazni, melyiránt Nagyságod grátiáját s kegyelmes resolútióját alázatosan elvárván ezzel maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgája
Koháry István.

Fülek, 14. Martii A° 1680.

XXV.

1680. ápr. 3.

Szokott köszöntés után.

Nem régiben, Kegyes Uram, Nagyságod méltóságos személye előtt levellem által alázatosan repraesentáltam miben legyen dolgom némely itt lakos nemes uraimékra nézve, folyamodván Nagyságod kegyelmességéhez, méltóztassék Nagyságod alázatos szolgájának pártját fogván utját előmben adni, Nagyságod kegyelmessége által mint remélhessem már ezelőtt alázatosan s bővségessen méltóságos személye elejben terjesztett injuriáknak megörvoslását. Mint Kegyes uramat kérem azért Nagyságodat szolgálai alázatossággal, méltóztassék kegyelmes resolútióját s parancsolatját értesemre adni.

Ezzel Nagyságod Kegyeségében ajánlván magamot maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgája
Koháry István.

Fülek, 3. Aprilis 1680.

XXVI.

1680. ápr. 5.

Szokott köszöntés után.

Lévén értésemre, Kegyelmes Uram, hogy a korponai vice kapitányságot Nagyságod kegyelmessége s grátiája által *Kis János* uram ő kegyelme akarja obtineálni, minthogy üdvözült atyám uram mellett is az ő Főlsége szolgálatjában sokat fáradozott, mint Nagyságodnak alázatos szolgálja én is szolgai alázatossággal akarám Nagyságod méltóságos személyének ő kegyelmét recommendálnom, méltóztassék Nagyságod substitutusságában való szolgálatját is tekintve, kegyelmes grátiája által, instantiáját kegyelmessen resolválni.

Ezzel Nagyságod kegyelmességében ajánlván magamot maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Fülek, 5. Aprilis A° 1680.

XXVII.

1680. ápr. 18.

Szokott köszöntés után.

A Nagyságod 27. Martii Kismartonbul költ méltóságos levelét, nemes Nógrád vármegyének írt s annectált levelével együtt, szolgai alázatossággal vettem, s hozzám való kegyelmességét nagy alázatossan életem fogytáig igyekezem meghálálni. S nem kétlem Kegyelmes Uram már eddig alázatossan írt levelem által Nagyságod méltóságos személye eleiben terjesztett más egyéb injúriáink megorvoslásában is méltóztatik alázatos szolgáljához kegyelmes grátiáját mutatni s kiváltképpen a seregnek eltulajdonított földeit mi uttal kellessék vissza vennünk, méltóztatik kegyelmessen előmben adni; mivel, a mint ezelőtt is alázatossan jelentettem Nagyságodnak, mindenkben Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerint kívánok megindulnom s cselekednem, hogy kegyelmessége s grátiája által várhassam kívánatos kimenetelít a dolognak.

Semmi ollyas hireim nem levén, mellyekről Nagyságodnak írhatnék, ezzel ajánlom Nagyságod kegyelmes grátiájában magamot s maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Fülek, 18. Aprilis 1680.

XXVIII.

1680. július 12.

Szokott köszöntés után.

A végház környékén, Nitrán s Thamásiban, tizenkét napot tölte Generál *Caprara* őnagysága, s itt Füleken is benvolt s látta sok rendbeli fogyatkozásinkat, mellyek Nagyságod grátiája s kegyelmessége által repraesentáltatván a Bellicumnak, kiváltképpen az *iratos vitézlő rendnek* elfogyott számához képest tovább is, mint kegyelmes uramot alázatossan kérem Nagyságodat, remedeáltassanak.

Groff *Tököly* uram *Putnok* tájárul *Szezsire, Jászóra*, s onnand pediglen, *Rahótul Murányra* s *Styavnikra* vette útját.

Tököly uram után vonyodó s csuportozott kuruczoknak hirekre nézve, nagy nehezen, s talán Generál *Caprara* ő nagysága kiváltképpen való neheztelésével benn maradtam a vitézlő renddel együtt a végházban, melynek őrzésére is elégtelenek vagyunk. Azomban Kegyelmes Uram, *Fülek Püspökiben* jövéen harmincz lovas török, annak utánna menénk, miglen a szécsényi sereget érte; egyet elnyomorítának s kilenczet az erdőre gyalog szalasztának a katonák, s Istennek hála, békével haza jövének. Az alföldön pediglen az lévő katonák (nevezet szerint *Varga János*) más egy egri törököt fogtak. Ittvaló *Vögyi Benedek* is köztök levén a mint mondja hatodmagával ugyanoda alá a törököt raböcscsének szabadulására megvette. Nagyságod parancsolatjához képest említett *Vögyi Benedeket* megfogattam s öcscsének szabadulására vett rabjait tovább való kegyelmes parancsolatjáig árestom alá vettem. Melyeket is alázatossan értésére akartam Nagyságodnak adni, s úgy azt is: kilencz tót gyalog kuruczot hoztanak ugyan az elmúlt héten itt való hajdúink.

Semmi más egyéb hireim nem lévén, mellyekről Nagyságod méltóságos személyét tudósíthatnám, ezzel kegyelmes grátiájában ajánlván alázatosan magamat, maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgája
Koháry István.

Fülek, 12. Julii A° 1680.

XXIX.

1680. aug. 8.

Szokott köszöntés után

A Nagyságod kegyelmessége s grátiája által igyekeztvén füzetésünkhöz jutni, folyamodunk méltóságos személyéhez, *Becs-kereky* uram ő kegyelme által füzetetlen voltunkat alázatossan

declarálván Nagyságodnak, s úgy azt is, az elfogyott vitézlő rendnek keveses voltára nézve, hogy immár rendiben a vég-házbeli szolgálatot sem tehetjük, mivel aligha negyven hajdunk vagyon, a ki éjjel nappal való vártálást, kapuskodást, annak szükséges rendi szerint lehetetlen elgyőzhessen.

Mint kegyelmes uramat szolgálai alázatossággal kérem azért Nagyságodat, méltóztassék ez iránt ügyünköt Ő Fölsége és a hadakozó tanács előtt kegyelmessen megorvosolni.

Ugyan ezen alkalmatossággal, Kegyelmes Uram, akartam Nagyságod Méltóságos személye elejben más egyéb itten levő alkalmatlanságinkat, in annexis, punctatim alázatossan repraesentálnom; mely iránt is várom Nagyságod kegyelmes resolútióját, s grátiája kegyelmes dispositiója szerint méltóztatik elhittem Nagyságod mind ez iránt is rendbe venni dolgunkat.

A mi a hírek állapotját illeti irhatom bizonyossan Nagyságodnak, Gróff *Tököly* uram ennehány napok alatt Nógrád táján volt, circiter három ezere magával, noha némellyek duplázzák számukat, General *Caprara* ő nagysága *Daczolomnál*, mely *Kékkő* és *Korpona* közt vagyon; semmi operációjokat nem hallottam.

Petróczy urfi circiter öt század magával Losoncztul *Mánapatakára* vette utját, Gróff *Tököly* uramtul elszakadván, honnand maga gazdájátul hírt küldvén Fülekre, elküldött embere akadván Vice kapitány *Bellovics* uram ő kegyelmére (kit minthogy oly hírünk vala, az egész kurucz tábor erre felé nyomakodnék, vigyázásnak okáért s hogy nyelvet foghasson kibocsátottam vala), minden állapotjokat által értvén ő kegyelme estvének ideje korán megütötte s alkalmasint megrenszámozta, 13 lovát elhozta a kuruczoknak; két katonánk sebbe esett, s ő közülök is ennihányan hallom hogy sebesettenek, és még azon estve a *breznai hegyek* felé vették utjokat.

Semmi egyéb ollyas és bizonyos hirem nem lévén, ezzel ajánlom Nagyságod kegyelmességében magamat, maradván

Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Fülek, 8. Aug. 1680.

XXX.

1680. aug. 28.

Szokott köszöntés után.

Ezelőttiben is alázatosan értésére adtam vala Nagyságodnak a *budai vezér* készületit, ki circiter két ezere magával a Duna mellyéki városokat bejárván, *Egerhez* jött. Mi

szándék, bizonyosan nem tudhatom. Beszéllenek olyat is, *Diósgyőrt* akarná megépíttetni vagy pediglen valamely felé derék próbát fog tenni, melyet szolgálai kötelességem szerint akartam Nagyságodnak megírnom.

Gróff *Tököly* uram *Miskóczhoz* érkezett, honnand merre fordul, értésére adni Nagyságodnak el nem mulatom, s jól-lehet Kegyelmes Uram, reménlem a nyert prédával által fog a Tiszán menni, s a budai vezér is talán csak a török vég-házakat akarja megjárni, mindazáltal tehetségünk szerint való vigyázattal vagyunk, annyival is inkább, hogy Generál *Caprara* Rosenberg táján hol legyen, bizonyosan nem tudhatom.

Ezzel Nagyságod kegyelmességében s grátiájában ajánl-ván magamat, maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgálja.

Fülek, 28. Aug. A° 1680.

Kívül a szokott latin címzés alatt: Végbeli kapitány uraimékat kérem, sietséggel szolgáltassák ezen levelet *Semphére*.

XXXI.

1680. szept. 15.

Szokott köszöntés után.

Mit írjon Kegyelmes Uram, Gróff *Tököly* uramnak Tar-rul való elmeneteléről s egyéb hiri felől vice kapitány *Bellovics* uram ő kegyelme, annectált levelébül méltóztatik Nagyságod megérteni.

Említett Gróff *Tököly* uramnak szöllő Nagyságod levelét a rimaszombati birónak elküldöttem, parancsolván annak módja s rendi szerint expeditiójárul; Generál *Caprara* ő nagyságá-nak szöllőt pediglen a zólyomi Commendant kezéhez dirigáltam.

Minémű conditiókkal hirielek a német tisztek *Sebestyén* püspök uram Udvar-tul való expeditióját, alázatossan megkül-döttem Nagyságodnak. Ugy hallok 9. praesentis volt Sebestyén uram Generál Capraránál, kinek tovább való dolgairul ha mi bizonyost érthetek, szolgálai kötelességem szerint értésére adni Nagyságodnak el nem mulatom.

A füleki munitiókkal még csak mostanság érkeztenek Kegyelmes Uram *Szentkereszt*hez, s minthogy Zólyom vár-megyei vice ispán uramnak kell újabb szekereket állítani, — írja ő kegyelme, — keddek előtte össze nem gyűlhetnek azon munitió alá való szekerek. Melyhez képest addig itten subsistálok s együtt azon munitióval akarok járnom. Irja azt is ő kegyelme, *Serényi* uram Gróff *Carafával* együtt kegyelmes urunk Ő Felsége táborához fogunk menni, és hogy a kuruczok

a *bártfai* hostadot felégették. Mellyet a *selmeczi* Commendant is a szerint beszél, s olyat is mond, ugyanazon égető kuruczoknak három hadnagyát, *Rácz* Ádámot, *Zetenyit* és *Kis* Andrást elevenen fogta volna General *Sua*, bizonyos commendirozott hadakkal utolérván őket, s nagyobb részit azon kóborló talpasoknak mind össze lövöldöztette. Az említett három hadnagyot *Suhajda* mellé küldték volna *Murányban*, melyiránt is ha mi particularitásokat érthetek. alázatossan értésére adom Nagyságodnak.

Ezzel kegyelmes grátiájában ajánlván magamot, maradok
Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Szithnya, 15. Septembris A° 1680.

Kívül a Semphére szóló szokásos latin címzet. Mellékelve I. a füleki vicekapitány hivatkozott levele: Nagyságodnak mint uramnak kötelessen szolgálók. Hogy Isten Nagyságodat szerencsés sok jókkal megáldja szüivenessen kívánom.

Nem akarnám elmulatnom, hogy Nagyságodnak tudtára ne adjam minemű hireim legyenek itten. Ezen órában érkezék Nagyságos Uram a *túri* bíró, akki azt hozá hirül, hogy *Thököly* uram minden partékáját elvitte Turról, és a hozzá tartozandó kuruczokkal együtt Somlyóban ment. És hogy az erdélyi fejedelem is oda jőne Somlyóban, és hogy ott gyűlések lenne.

Azomban Gyenerál *Kaprara* uram ő nagysága pedig a nemes táborral Szepes vármegyében vagyon *Káposztafalvánál*.

Azt is akarám Nagyságodnak értésére adnom, hogy az üdevalók Beszterczére menvén vásárra, midőn visszatértek volna, a *szécséni* török az *Osztrokán* megütötte az egyik részit és négy katonát vitt el. A szekereket is pedig megütötték, de nem tudják ha kurucz volt e vagy csak hegybeli tolvajok voltak, és két szekeret vertek föl. Ez után is, ha mit hallok, Nagyságodnak tudtára adnom el nem mulatom.

Maradok még élek Nagyságod köteles szolgálja Fülek 11. Septembris 1680.

Czímzése: Spectabili ac Magnifico Dno Dno Stephano Koháry S. C. & R. Majestati Praesidii Fülekiensis Supremo Capitaneo, Dno mihi colendissimo.

(Kérem *csábrádi* tiszteteket, hogy ezeket a leveleket küldje kegyelmetek az ur ő nagysága után sietséggel.)

II. Conditiones ab Aula Rebellibus transmissa:

1. *Tököly*, *Wesselényi*, *Petróci* cum suis adhaerentibus deprecentur scripto, proprie manus subscriptione firmato, Suae Majestati, et veniam flagitent.

2. Deponant Arma.

3. Pro subsistentia tantisper illis assignentur Comitatus Ugocsa et Beregh.

4. Bona iis quae supererunt, in eo quo de facto sunt, statu, restituentur.

5. In infrafactis comitatibus indulgendum iis religionis exercitium, uti et dissimulandum iri interea, circa idem exercitium, quod occulte his temporibus habuerunt in aliquibus locis totum; tamen negotium decidendum in comitiis futuris.

6. Regni muniis et officiis, quantum fieri poterit, praefigendos Ungaros, excepto tamen Palatinatu, quem sibi Sua Majestas reservat.

Haec circa finem Augusztii Lincio ex Aula Caesarea rebellibus retulerunt ab iisdem ad Suam Majestatem eo mense ablegati episcopus Transylvaniensis et Lelesziensis praepositus Dominus Reverendus Sebestény.

XXXII.

1680. szept. 26.

Szokott köszöntés után.

Reménlem Kegyelmes Uram, vette Nagyságod alázatossan írt levelemet, melyben értésére adtam Nagyságodnak, Gróff *Tököly* uram *Somlyóra* hallatik, hogy bement volna, és hogy a Nagyságod méltóságos — említett Gróff *Tököly* uramnak szálló-levelét bizonyos rimaszombati posták által elküldöttem, s a szerint Generál *Caprara* ő nagyságának szálló Nagyságod levelét is Zólyomba expediáltam, honnand reménlem eddig is kezéhez szolgáltatták ő nagyságának.

A Nagyságod ezelőttiben Sentérül expediált postái felől mit írjon *Pethő* Ferencz uram annectált levelébül méltóztatik megérteni. *Gyürky* Pál uram ő kegyelme bizonyos dolgainak végbe vitelére nézve *Kassára* ment, honnand egy holnap alatt aligha vissza jön, ő kegyelmének azért nem praesentálhattam Nagyságod méltóságos levelét. Mellyet is hirrre akartam Nagyságodnak tenni, adván mind ezeken kívül továbbá Nagyságodnak alázatossan értésére, most semmi ollyas hírek itten nem folynak. *Sebestény* püspök uram 15 praesentis indult ugy hallom Kassáru Gróff *Tököly* uramhoz, ki elejbe elégséges kíséрокet is küldött, s valamely nappal azután, General *Caprara* is bizonyos követit expediálta, utánnaé *Sebestény* uramnak, vagy pedig *Tököly* uramhoz, bizonyossan nem tudhatom.

A *szendrei* commendant írja *Harsányi* s *Petneházy* circiter hét század magokkal *Szádvára* táján összecsuportoztanak, s gondolja a *rimaszécsi* vásárt akarnák megütni, ellenben Gróff *Lesli* Sándor is circiter ezere magával melynek nagyobb része gyalog német, *Gács*hoz szállott, a bányavárosok környékét akarváné kémilleni s pihentetni, vagy ezen vidéknek, Ő Főlsége hadainak emlékezetivel s részszerint ide való szállításával, parancsolt élésbeli adóztatást a vármegyék tisztei által kiszedetni. Semmi bizonyost Generál *Caprara* ő nagysága hol lételérül, annyival inkább dispositióirul nem tudván, ezzel ajánlom Nagyságod kegyelmességében s grátiájában magamot, maradván

Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Fülek, 26 Septembris A° 1680.

Mellékelve Pethő Ferencz Kohárynak szóló levele: Mint kedves öcsém uramnak ajánlom szolgálatomat, Isten minden dolgaiban szerencséltesse boldogítsa kegyelmedet, kívánom.

Nem régen is irtam vala kegyelmednek, s *Barkóczy* Ferencz uram levelét is azon alkalmatossággal megküldöttem vala kegyelmednek, de nem jöve semmi válaszm kegyelmedtől.

Irhatom bizonyosan kegyelmednek, *Harsány Mezőgyán* táján telepedtek meg a kurucz hadak, ott lévén Gróff *Tököly* és *Vesselényi* Pál uramék. Most is naponként mindmennek arra felé a hadak minden felül. Ugy hallatik *Somlyón* léssen derék gyűlések. Franczia király s az erdélyi fejedelem követjei is jelen akarnak lenni. Mit ad Isten mind ezekbül, meghalljuk.

Méltóságos Gr. *Eszterház Pál* Generális úr ő nagyságára tabelláriussal is beszélgettem, azokat jó módjával utba igazítottam, reménlvén örvendetes hirekkel fognak visszamenni (a mint csak én is szegről végről tudom a dolgokat). Gróff *Tököly* uram követjével is hitre beszéllettem. Az bizony minden jóval bíztat, csak akarják az urak etc. (sapienti satis.)

Kegyelmed, kérem kedves Öcsém uram, ha mi hírei vannak, velem communicálni ne neheztelje, igyekeztvén én is Kegyelmednek hasonló avagy nagyobb dologban szolgálnom.

Ezek után kívánom éltesse Isten Kegyelmedet sok esztendőig kedves jó egészségben. Datum *Onod* 13. Septembr. 1682.

Kegyelmednek

kötelességgel szolgáló báltja

Pettheő Ferencz

P. S. Ezen includált leveletem Kegyelmed kérem bizonyos alkalmatossággal Lévára küldeni ne neheztelje.

Kívül: Spectabili ac Magnifico Domino Stephano Koháry, S. C. & R. Majestatis Cubiculario, Arcis & Confinii Filekiensis Supremo Capitano, Dno Fratri observandissimo. Filek.

Cito. Cito. Cito.

Miskolczi bíró küldd Szentpéterre, Szentpéteri bíró kazai bírónak, kazai serkei bírónak küldje. Serkei bíró pedig Fülekre. És vissza renddel hozzák a választ is G. Gerssei Pettheő.

XXXIII.

1680. oct. 3.

Szokott köszöntés után.

Gróff *Tököly* uramhoz expediált Nagyságod postái visszaérkezvén mit beszéljenek, magok relációjából méltóztatik Nagyságod megérteni. Kegyelmes urunk Ő Főlsége atyai intencióját majdan pusztulásra jutott hazánk háborujának lecsendesítésében, elhittem Kegyelmes Uram, secundálhatni fogja Nagy-

ságod, és méltóságos interpositiója által minden jót remélhetünk tovább való félre vonásoknak eltávoztatásában, mivel úgy értem említett Gróff Tököly uram inkább böcsüli s nagyobbra is tartja Ő Felsége kegyelmes grátiáját, mint sem az erdélyiek vagyis a török hitegetését.

Gyürky Pál uram ő kegyelme, mint ezelőtt is alázatosan értésére adtam vala Nagyságodnak, mind ez ideig is *Kassán* lévén, ő kegyelme helyett ha a szükség úgy kívánná, *Bélteki* uram ő kegyelmének nem parancsolhatna-é Nagyságod, vagy pediglen mint fog disponálni, méltóztassék parancsolatját értésemre adni.

Itt mostanság egyéb hírek nem folynak, *Harsányi* s *Petneházy* Tállyán, Mádon és Kereszturon a szedést váltig continuálja, Szerencset is felvervén a kuruczok, Ugy hallom. most is ott vendégeskednek valamellyen, a *gönczi Hernád* vizin levő hidat összeégették senkitől semmi bántások.

Generál *Caprara* hol vagyon, mind eddig sem tudhatom, Gróff *Leslie* még most is *Gács* falujában várja ordinantiáját s talán továbbá is fog mulatni a mint némelyek beszéllik.

Ez elmúlt szombaton *Bakost* hatvanig való kuruczczal az egri török *Gyöngyösön* szorítván, circiter harminczad magával elfogta, maga mégis a *Tarna* mellett kezekbül kiszabadulván elszaladt. A többit, tizet a jóvában minek utána levágott volna *Egerbe* hallom hogy vitte a török.

Ezzel, semmi más egyéb hireim nem lévén, ajánlom Nagyságod kegyelmességében magamat s maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Fülek, 3. Octobris 1680.

XXXIV.

1680. oct. 13.

Szokott köszöntés után.

A Nagyságod méltóságos 7. Octobris Sempthérül költ levelét tegnap estve felé szolgálai alázatossággal vettem, s kegyelmes parancsolatja szerint Gróff *Tököly* uramnak szólló levelét késedelem nélkül ugyanazon nap *Rimaszombatba* szolgáltattam, a minthogy onnand is éjfel után bizonyos posták által annak rendi szerint mingyárást expediáltak, mellyet a rimaszombati bíró küldte *recepissébül* Nagyságod méltóztatik kegyelmessen megérteni.

A hírek állapotjában *Barkóczy* Ferencz és *Pethő* Ferencz uraimék mit irjanak, leveleknek másábúl Nagyságod általérte.

Gyürky Pál uram ő kegyelme haza érkezvén mai napon Kassáru ő kegyelmének szőlő Nagyságod udvarlásán lételemler kezemhez adott méltóságos levelét megadván, parancsolatját s üzenetét megmondottam, és hogy ezentul is Ő Főlsége kegyelmes intentiójának Nagyságod méltóságos személye által való secundálásában semmi fáradozását ne sajuálja, eleiben adtam; melyiránt alázatossan írt ő kegyelme Nagyságodnak. Gróff *Tökölly* uramat (ugy értettem ő kegyelmétül) a consultatio és egymással való tractának színye alatt, megakarta volna *Teleky* Mihály tréfálni, mellyet észre vévén, semmi tractára és consultációra rendelése szerint nem compareált, sem fog compareálni; mostanság pediglen hol legyen, bizonyossan nem tudhatom.

Generál *Caprarát* hallom *Putnok* felé nyomódnék. Más egyéb hireim nem lévén, ezzel ajánlom Nagyságod kegyelmességében nagy alázatossan magamat s maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgálja
Koháry István.

Fülek, 13 Octobris A° 1680.

Mellékelve: a) Memoriale.

Ez éjjel 10 órakor érkezett Nagyságod levelével a postarab, Nagyságod parancsolatja szerint 1 órakor elindítottuk két emberünket.

Datum Rimaszombath, die 12. Octobr. 1680.

Vásári János
rimaszombati bíró.

b) Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek mint jó akaró uramnak. Isten kegyelmedet dolgaiban szerencséltesse szűbül kívánom.

Most egyéb ujságim nincsenek, hanem való dolog, hogy *Sebestyén* püspök uram ő kegyelme ismét *Thökölly* Imre urhoz ment vala, és magam is alkalmasint beszélgettem a kuruczokkal, egyszer nagyobb hajlandóságokat nem láttam a jó békeségre, mint most. Mivel penig *Tökölly* Imre urnak mindjárt a somlyai gyűlésre kellett menni, a hol mind az erdélyi követe s mind a török császár emberei voltak, a melly gyűléstől függvén *Tökölly* uram most is meg oda lévén, mit végezhettek, megválnak.

Honnan visszatérvén, ujobban fog *Tokajnál* tractálni püspök uram *Tökölly* urammal. Mellyben valamit fogok érteni, Ke gyelmedet tudósítani el nem mulatom.

Az való dolog, hogy valóban mindenütt minden tartózkodás nélkül fogtanak a prédához a kuruczok. Már is szedik a szőlőket. Mire nézve én is a Tiszán által fordulván afélékben levagdaltattam és elevenen is hozattam el benne k.

Én tovább is, valamit érthetek, Kegyelmedet tudósítani el nem mulatom.

Ezek után Isten éltesse Kegyelmedet jó egészségben.

Actum *Kalló*, die 6. Octobris 1680.

Kegyelmednek köteles kész szolgája

Barkóczy Ferencz.

c) Ajánlom mint jóakaró Öcsém uramnak Kegyelmednek köteles szolgálatomat.

Isten minden dolgaiban szerencséltesse Kegyelmedet. Ma hozák kezemhez *Barkóczy* Ferencz sógor uram Kegyelmednek szálló levelét, mellyet inclusive Kegyelmednek megküldöttem.

Optima spes de pace, ha most somlyai gyűlés alkalmosságával az ördög vicéje által, ugymint *Teleky* Mihály által, konkolyt nem hint, s újabb nagyobb veszedelmet nem csinál. Hallatik, *Tökölly* uram meg oda volna *Somlyó* felé. *Sebestyén* püspök uram ujabban Leleszrül Tokajba érkezett, de a köszvény miatt ágy fenekét nyomja, finalis resolútióját várván Gróff *Tökölly* uramnak.

Generál *Caprara* uram ő nagysága táborostul tegnapelőtt *Szikszóra* érkezett; adja Isten jóban fáradozhasson.

Ezek után éltesse Isten Kegyelmedet számos esztendeig kedves jó egészségben.

Onod, 9. Octobris 1680.

Kegyelmednek

kötelességgel szolgáló báttya

Pettheő Ferencz.

XXXV.

1680. oct. 18.

Szokott köszöntés után

Hogy Gróff *Tökölly* uram által jött volna a Tiszán, és 15 praesentis *Keresztesre* szállott volna, *putnoki* kapitány *Gombos* Imre uram ő kegyelme bizonyosnak írja lenni. Melyhez képest reménlem a *rimaszombati* posták hamar üdön megérkeznek s micsoda állapottal legyen említett Gróff *Tökölly* uram, meg fogják beszélni, melyiránt mindeneket alázatossan értésére adok szolgálai kötelességem szerint Nagyságodnak.

Generál *Caprara* ő nagysága *Putnokon* innen *Abafalvánál* telepedett kegyelmes Urunk Ő Főlsége hadaival. Fogé ott mulatni, vagy merre fele indul, nem tudom; mindezeket nagy alázatossan értésére adván Nagyságodnak.

Ezzel ajánlván kegyelmességében magamot, maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgája

Koháry István.

Fülek, 18. Octobris 1680.

XXXVI.

1680. october.

A Nagyságod Generál *Gaprara* ő nagyságának kezemhez dirigált méltóságos két rendbéli levelét megküldöttem ő nagyságának, melyekre még eddig semmi választot nem adott.

Gróff *Tököly* uram által jött a Tiszán, és a mint értettem, *Tályán* ujabban szemben leszen *Sebestyén* püspök urammal, s míglen egymással való tractájok leszen, addig semmi hostilitást Ő Főlsége hadai, említett Gróff *Tököly* uram s adhaerensi ellen, nem tesznek; a minthogy *Pölsöcz* és *Rosnyó* táján quártélyoznak mostanság az Ő Főlsége hadai s úgy tudom nagyobb bátorságára nézve nyomódtak el a felföldről a kurucoknak.

Eddig — semmi kétségem — Nagyságod méltóságos levelét a rimaszombatiak Gróff *Tököly* uramnak meg ne adták volna, de gondolom *Sebestyén* püspök urammal való tracta után akarja válaszát megadni, melylyel a mely órában érkeznek, azonnal sietséggel megküldöm Nagyságodnak, nagy alázatossan tudósítván ha mi ollyas hireim interveniálnak.

Továbbá is Nagyságod kegyelmességében ajánlván magamot, maradok mint levelemben

Nagyságodnak

alázatos szolgája
Koháry István.

Kívül, a *Semphére* szóló szokott latin czimzet mellett: végbéli kapitány uraiméket kérem, szolgáltassák, méltóságos fő Generalis uram ő nagysága kezéhez.

XXXVII.

1680. dec. 8.

Szokott köszöntés után.

A töröknek Kegyelmes Uram, körülöttünk sűrűen való nyargalódzására nézve, bizonyos utak elállására ki igyekezhvén, hogy többed magammal több felé érkezhessünk, *Kéry* urfinak is hírt tettem, kinek mostanság *Gácsban* vagyon compániájával együtt quártéllyal. Megegyezvén ő kegyelmével, harmad egész napiglan heában való leskódásunk után *Kéry* urfival együtt ide haza érkezésenkor Vice kapitány *Bellovics* uram ő kegyelme, oda létemiglen kezéhez jutott ennihány rendbéli leveleket praesentála, melyeket említett *Kéry* urfi *Bellovics* és *Palágyi* István uraimék ő kegyelmek jelen léteben felszakítván, azok közt, hertelenségemben egyikét mely Nagyságodnak szóllott fel tanáltam szakasztani. s mindjárt a salutatiórul észre vévén hertelenségemet, ő kegyelmek előtt az iránt interveniált elhülé-

semnek okát, s mint jártam, a dolgot declarálván, ujabban azon Nagyságodnak szólló levelet az urfi pecsétivel lepecsétlettem, melyet, — Istenemmel bizonyítom Kegyelmes Uram, — hogy meg nem olvastam, és mennyi busulással voltam s vagyok is végette, Nagyságodnak meg nem írhatom. Kérem azért, mint kegyelmes uramot Nagyságodat, méltóztassék Nagyságod alázatos szolgájának eziránt bocsánattal lenni.

Gróff *Tököly* uram, Nagyságodnak szólló válaszát alázatosan annectáltam. Semmi ollyas hírem, melyről Nagyságod méltóságos személyének írhatnék; hanem, továbbá is szolgálai alázatossággal folyamodom Nagyságod méltóságos személyéhez, s Istenért kérem Nagyságodat, a megírt s annectált levélnek felszakasztásául méltóztassék teljes bocsánattal lenni, mert Isten bizonyágom, hirtelenségem okozta felszakasztását, kit a jelenlevőknek annectált recognitiójokbul is méltóztatik Nagyságod kegyelmessen megérteni.

Ezzel Nagyságod kegyelmességében ajánlván nagy alázatossággal magamot, maradok

Nagyságodnak

alázatos szolgája
Koháry István.

Fülek, 8. Decembris 1680.

Borítékán a szokott latin czimzés mellett: Végbéli kapitány uraimék ne nehezteljék ez levelet sietséggel kézhez szolgáltatni.

Mellékelve: a) Mi alább megírt személyek, recognoscáljuk per praesentes, Koháry István ur requisitiójára, hogy jelen létünkben egynehány rendbéli levelek közt méltóságos Fő Generális Eszterhássi Pál uramnak ő nagyságának szólló levelét hirtelenségében szakasztotta fel s el sem olvasta, ujabban szemünk láttára bepecsételte. Kirül adtuk ez recognitionális levelünket. Datum in praesidio Fülekiensi die 6. mensi Decembris. Anno 1680.

Gróff Kéry Albert. (P. H.)

Samuel Bellovics. (P. H.)

Palágyi István. (P. H.)

b) Illustrissime ac Excellentissime Domine Comes, Frater mihi collendissime.

Tököly uram tegnap itt lévén nálam, közölte velem a Kegyelmed levelét. Viszont úgy látom nagy hajlandósággal vagyon az egész magyarság a leendő békekességhez. Sőt *Vesselényi* uram is, ki ez előtt privatumira nézve ellenkezett, már meg-egyezett és kívánja a jó békekességet. Csak siettetni kellenék, hogy a békekesség zavaróinak *abutraque parte* ne lehessen idejek a ki remorát csinálhasson az elkezdett dolgokban.

A töröktől nagyobb félelmök úgy látom, kinek kezében van a magyarság felesége gyermeke. Megorrolván pedig a dolgokat, könnyen elrabolhatja. Ki is nagy zálogja lészen a magyaroknak, s evvel is akadályoztatik a vissza való jövetelök. Most Tököly uramhoz az Erdélyben heverő magyarok kijönnek, maga pedig a hadakkal Bereg, Ugocsa, Szathmár vármegyékbe ment, a *Kaprara* urammal való végezések szerint.

Kegyelmedet kérem, a haza dolgait velem is közölni ne neheztelje. Illyen iffiuságomra is tehetségem szerint, közölvén bántódott haza lakosival a dolgokat, hazámnak szolgálók és segítjük közönségesen ügyünket. Sőt Tököly uramnak szóló leveleit dirigálja kezemhez Kegyelmed, kezéhez juttatom.

A fejedelemasszony szolgálai a *Pogány* familia dolgát ujobban Klobusiczky uram tanácsából (ki már most P. Kis uram képét viseli) folytatni akarja a mostani Extraordinárián. Kegyelmed azért tudom maga is jelen lészen, s mint plenipotentiáriusa az egész familiának, vigyázhat. In termino pedig hamar producáltassa Kegyelmed a literale documentumot, post quod már nem deponálhatja ... indebitam incurral. Ezzel kívánom levelem találja Kegyelmedet boldog órában. *Homonnán*, 25 Novembris 1680. Kegyelmednek mint kedves bátyám uramnak köteles szolgáló attyafia

Gróff Homonnay Sigmond.

Kíüül : Exc. Dno Dno Comiti Paulo Eszterhássy de Galántha etc ... Fratris mihi colendissimo.

(Első záró pecsétje Homonnay, a második Kéry gr. czimerével.)

XXXVIII.

1682. aug. 3.

Celsissime Princeps Domine.

Domine et Patrone gratiosissime.

Humillimam servitiorum meorum commendationem.

Tegnapi napon *Egerhez* érkezett a *budai vezér*, és onnand hogy *Kassa* felé mégyen, közönségesen úgy foly az hire. Még eddig a kassaiak keményen viselték (ugy hallom) magokat, adja Isten, Kegyelmes Uram, tovább is continuálhassák.

A *szendreceik* mi formában állottanak el Ő Fölsége hívsége mellől, ott való kapitány *Vas Sándor* uram ő kegyelme leveléből (mellyet alázatosan megküldöttem Nagyságodnak) méltóztatik Nagyságod megérteni.

Hogy az *ónodiak* is (kik *Semsey* András ott való kapitány urammal ide nem jöttenek vala) seregestül mentenek gróff *Tököly* uram táborára, bizonyosnak hallom.

Még a *putnokiak* megállották a hívséget, meddig marad-

hatnak Isten tudja; az ott való németekért (kik circiter nyolczvanan vannak), *Strasoldo* Generál ő nagysága parancsolatjából elküldöttem. Azoknak kijöveletekkel, félő meg ne bóduljanak a putnokiak is.

Strasoldo Generál ő nagysága még eddig — úgy tudom — *Szentkereszt* táján táboroz, s kétség kívül, ha Ő Főlsége hadai hamar nem tanálnak összecsuportozni, a török tábor nem keves károkat fog tenni, s mivel akik keveses hadát mondják is azon budai vezérnek, huszezeren feljül való pogányságnak ítéli és nagy öreg áldgyuit s derék készületit beszél: tartok attul Kegyelmes Uram, mindazokkal kik a töröknek hittének, el kezdik hitetni, nem fogja továbbá a frigyét tartani, amint-hogy már is a citadellából az egri pasa — úgy értettem — maga is lőtte a kassai tornyot.

Mindezeket szolgálai alázatossággal hírré akartam Nagyságodnak tenni, kívánván, örvendetes hirekről is alázatossan irhassak Nagyságodnak.

Hisce gratioso Celsitudinis Vestrae patrocínio me debita animi submissione recommendans, permaneo

Celsitudinis Vestrae
humillimus servus
Stephanus Koháry.

Fülek, 3, Aug. A° 1682.

XXXIX.

1682. aug. 18.

Celsissime Princeps, etc.

Hogy *Kassát* feladták, tegnap írt levelemből méltóztatott Nagyságod kegyelmessen megérteni, s úgy azt is, hogy az ellenségnek onnand ide való szándékát bizonyosnak értettem.

Most már ujebben oly hireim érkeztének, a kuruczoknak eleje s valamely része már *Rimaszombatba* is érkezett. Kétségkívül fogja a többi is követni.

Melyhez képest mindezeket méltóságos Nagyságod fejedelmi személyének akartam repraesentálni, mint kegyelmes uramot kérvén, méltóztassék Nagyságod ily nevezetes Ő Főlsége végházának megmaradásában méltóságos hivatalja szerint serénkedni.

Ezzel me gratioso Celsitudinis Vestrae patrocínio recommendans, maneo

Ejusdem Celsitudinis Vestrae
humillimus servus
Stephanus Koháry.

Fülek, 18 Aug. 1682.

Kivül : Celsissimo Principi, Domino Domino Paulo Eszterhássy, Regni Hungariae Palatino, Aurei Velleris Equiti, Sacr. Caes. & Reg. Mattis Intimo Consiliario, Confiniorum Antemontanorum supremo Generali (Tit.) D. D. Patrono gratiosissimo.

XL.

1682. aug. 21.

Celsissime Princeps, etc.

Kassának feladása után, hogy az ellenség *Szendrő* és *Fülek* alá készül, Nagyságodnak alázatossan értésére adtam. Most bizonyos hírem érkezett.

A török tábor tegnapelőtt éczaka *Borsodnál*, a kurucz tábor pediglen *Zarnónál* hált. Szendrőt ha el nem ámíthatják ott nem fogják az üdőt tölteni, hagynak annyi számú népet, a mely miatt nem lesznek úgy mint akarnák, s igényessen ide *Fülek* alá fognak szállani, s a mit tűzzel vassal elkövethetnek rajtunk, el nem mulatják.

Már az elő járóitúl Gróff *Tököly* levele, egyik nékem szálló, s másik a német kapitánynak, kezemhez küldetett, mellyeket pecsét alatt a Badensis Herczegnek felküldöttem. Ugy tetszett a tiszteknek fel ne szakasszuk, s minthogy *Melczer* János és *Géczy* Sigmond is, az includált Török Ferencz uramnak adott instructiójának punctumi szerint, tractálni akarta volna a dolgot, tetszett a kik Ő Fölsége hívségére s e végház oltalmazására összeesküttünk. *Melczer* János levelét mellyet is fel nem szakasztottunk, maga Török Ferencz égesse meg, a mint hogy úgy is lett.

Igy azért Kegyelmes Uram, ily karban lévén dolgaink, mint kegyelmes uramot Nagyságodat alázatossan kérem, ügyünknek könnyebbítésében méltóztassék kegyelmessen fáradozni.

Ezzel Nagyságod kegyelmes grátiájában ajánlom magamot. Hisce Celsitudinem Vestram quam felicissime valere cupiens permaneo

Celsitudinis Vestrae
humilimus servus
Stephanus Koháry.

Fülek, 21. Aug. A° 1682.

A kismartoni főlevéltárból közli:

DR. MERÉNYI LAJOS.

KIVONATOK LIPTÓ VÁRMEGYE XVI. SZÁZADI JEGYZŐKÖNYVÉBŐL.

Fancsali Joób Marczel urnak, Liptó vármegye alispánjának készsége lehetővé tette, hogy a vármegye XVI. századi jegyzőkönyveit nyugalmasan áttanulmányozhassam. E jobbára töredékes jegyzőkönyvek közül egy terjedelmes kötet egész teljességében maradt ránk. Az 1580 jún. 1-től 1589 febr. 9-ig terjedő időben tárgyalt ügyeket foglalja magában 209 levélben. Nem annyira közigazgatási ügyek azok, mint inkább a sedriák elé tartozó törvénykezések. Legnagyobb részük atyafiságos osztzkodások, hatalmaskodások; de a főbenjáró büntettek se ritkák. Rendkívül tanulságosak az akkori kor zilált erkölcsi és társadalmi viszonyaira; rendkívül jellemzők az állam végrehajtó hatalmának gyatraságára a turbulens egyedekkel szemben.

Engem azonban a vármegye bíraskodási ténykedésénél jobban érdekelt magának a közigazgatás gépezetének működése; mert ezen a téren a történettudomány beható kutatást nem végzett; talán azért nem, mert nem áll rendelkezésére oly bő anyag, a minő a bíraskodásra. E részben bizony a szóban forgó jegyzőkönyv is meglehetősen fogyatékos. Maga a szíves olvasó is keveselni fogja, hogy egy ilyen vaskos könyvből csak oly kevés adatot tudtam kiejegyezni, pedig minden valamire való adatra figyelemmel voltam. De hát úgy látszik: a régi jó időben legtöbb gondot az igazságszolgáltatás adott a tisztviselőknek, ellenben a voltaképeni közigazgatás szekere csak döcögött a maga rögs útján, a hogy éppen döcöghetett lassan, kényelmesen magára hagyatva.

A jegyzőkönyv természetesen deákul van szerkesztve;

én mindazonáltal jobbnak találtam a nagyközönségre való tekintetből nyelvünkön adni a kivonatokat. Aki a tárggyal tudományosan, behatóan kíván foglalkozni, úgy se kerülheti el magának az eredeti jegyzőkönyvnek használatát.

*

1580 jún. 1.

Liptó vármegye nemeseinek egyeteme által elhatároztatott, hogy a törvénykezési-, köz-, és részleges gyűlések köz-
hírré tétele ezentúl ne úgy történjék mint most, t. i. ne a hetivásárokon hirdessék ki a poroszlók vagy kikiáltók (praecones seu lictores), hanem az alispán a folyó gyűlésen tüzze ki a legközelebb tartandó gyűlés határidejét. Ha pedig ezt az alispán bármi okból nem tehetné, vagy nem akarná tenni, vagy elhanyagolná, akkor a szolgabírák adják tudtul minden egyes nemesnek. Minthogy pedig ez által a szolgabírák munkája megszorodik, határoztatott, hogy rendes fizetésükön felül egy-egy magyar forintot kapjanak a vármegyei jegyző fizetésére behajtatni szokott taksából. Törvénygyűlés pedig négy napig tartassék. Első napon tárgyaltnak a vármegye közügyei, a köz- és magánosok tiltakozásai, tilalmazásai, vallományai, átruházásai, kötelezvényei s egyéb hasonló ügyei. Ezek után olvastatnak és hitelesíttetnek a bírák által kiadandó levelek. Ezek után mindjárt, ha az idő engedi, még az első nap megkezdődik a szegény nemesek ügyeinek felülvizsgálása és tárgyalása, mely másnap is folytattatik. A következő két napon a vagyonosabb (potior) nemesek ügyei látatnak el. (2-dik lap.)

1580. júl. 13.

Liptó vármegye törvényszékének jegyzője Záborsky Márton megváltván hivatalától, utódjának átadja a nála levő s tételenként felsorolt periratokat, továbbá egy vörös bőrbe kötött könyvet, mely az 1570 júl. 19 óta kiadott idézéseket tartalmazza; a régi pereket tartalmazó négy jegyzőkönyvet s a közgyűlések és ügyvédvállások egy darab jegyzőkönyvét. (12. lap.)

1580. okt. 5.

Alsó Malethyni Batyz Kristófnak bizonyítvány adatik nemességéről. (15. l.)

1580. nov. 4.

Alsó Matthyassowyczi Matthyassowsky János, Rafael és Péter nemesi bizonyítványt kapnak. (28. l.). Ugyszintén Középső Malethyni Kyszel Péter. (30. l.)

1580. nov. 9.

Az alispán utasított, hogy az országgyűlési követek költségeire minden nemesi kúriára kivetett 80 magyar denárt rövid úton hajtsa be (37. l.).

1581. márcz. 24.

Határoztatott, hogy a vármegye minden nemese, tehetős szegény egyaránt, a füstök megszámlálása alapján (juxta connumerationem fumorum) egyenként 15 magyar denárt fizeszen a jegyző és a szolgabírák fizetésébe, még pedig a jövő szent György napig. (72. l.)

1581. ápr. 26.

Az alispán, szolgabírák és törvényszéki ülnökök köszönettel leteszik hivatalukat. A vármegye azonban régi szokás szerint felkéri és felhatalmazza őket, hogy még 15 napig viseljék hivatalukat. (73. l.)

A vármegye megbizza az alispánt és szolgabírákat, hogy az ország végházaihoz szükséges közmunka hátralékokat hajtsák be, nemkülönben a jegyző és szolgabírák fizetési hátralékait. (73. l.)

1581. máj. 24.

A vármegyei nemesség egyhangú szavazatával és tetszésével (aplausu) megerősítették hivatalaikban és pedig Okolychnei Okolichany Sebestyén az alispánságban, Leökes Kristóf, Alman Péter, Wythalys Ferencz és Ossko János a szolgabíróságban, Chemyczky Benedek, Lehoczky György és Benedekfalvi Kyszel Simon az assessorságban. Ujonnán megválasztattak Nagypalugyai Plathy András, Beniczky Ferencz, Bubla másképp Marczel vagy Melczer vagy Turiki Turansky Uriel assessorokul, kik az esküt szokott módon letették. (74. l.)

Felső Malethyni Malethynsky Andrásnak és Fyarzyczi Guoth Mátyásnak bizonyítvány adatott nemességükről. (74. l.)

1581. máj. 31.

Mínthogy a vármegye jegyzője s az ügyesbajos emberek közt a levelek kiállítása miatt gyakori a panasz, ennek megszüntetése céljából a közgyűlés szükségesnek találta a levelek díjazását megszabni. E szerint fizetendő:

Idézőlevélért 6 denár; ha egynél több ügyben szól 12 denár.

Vallománylevélért 24 denár; ha egy terniónál hosszabb, akkor az első ternióért 50, a többiért egyenként 24 denár.

Szegénységi bizonyítványért 12 d.

Réven vámon használandó nemesi bizonyítványért 12 d.

Tiltakozó és tilalmazó levélért 12 d.

A felső bíróság parancsára a vármegye jegyzőkönyvéből kikeresendő és kiírandó levélért, a kikeresésért 50 d., a kiírásért pedig laponkint 24 d.

A meg nem jelenésért hozott makacssági ítéletért 50 d.

Meg nem fellebbezett ítéletért a nyertes fél 100 d. a vesztes laponkint 24 d.

Fellebbezési ítéletért első lapért 50 d. további lapért 25 d.

Tanuvallatási levélért laponkint 24 d.

Kiküldetési levélért 12 d.

Végrehajtási levélért, ha nem volt ellenmondással megtámadva, a nyertes fél 100 d. a vesztes pedig egyszerű másolatért 24 d.

Ellenmondással megtámadott végrehajtási levélért 50, köv. lapért 24 d.

Osztálylevélért, mint a végrehajtási levelekért. Együttal az is határozatba ment, hogy a ki a megrendelt és elkészült levelet kiváltani elmulasztotta vagy nem akarja, azon az alispán vagy szolgabíró a jegyző díját rövid uton, ha másként nem lehet, javainak elvételével hajtsa be. (75 l.)

1581. okt. 18.

Okolichnai Okolychnay Sebestyén alispán a szent Márton napjára hirdetett országgyűlésre követül választatván, költségeinek fedezéséül minden nemesi kuriára 40 magyar dénár vettetett ki s annak mielőbbi befizetése elrendeltetett. (134. l.)

1581. nov. 8.

A pozsonyi országgyűlésre delegált alispán részére a vármegye információs levele a nemesek pecsétje alatt kiállítatott. Nevezett követnek első dolga lesz odahatni a Karok és Rendeknél, hogy miután a vármegyének most főispánja nincs, ezt a hivatalt nagyságos *Gyarmati Balassa Bálintnak* kegyeskedjék adni ő Felsége, mint a ki egyedüli mágnás a vármegyében. A mennyiben pedig ő Felsége ezt nem akarná tenni, eszközöljön ki az alispán maga részére teljes felhatalmazást, hogy úgy a közigazgatási, mint a bíráskodási ügyekben eljárhasson.

Minthogy pedig a bányavárosok kincstári emberei s némely kereskedők a bányavárosok és kincstári területeken csaknem minden dologért, élelmiszerekért, arany, ezüst, rézért lengyel pénzzel fizetnek, minek folytán Liptó vármegyében a magyar pénznek semmi kelete: hasson oda az országgyűlésen,

hogyan találjanak módot, hogy ezen az egész országra káros kereskedelem által a lengyel pénz az országba be ne hozassék, vagy pedig a lengyel pénz országszerte kelendővé tétessék s királyi adóba (dica), valamint közmunkákba elfogadtassék.

Az 1548-ki pozsonyi országgyűlés azt a kiváltságot engedélyezte Liptó, Túrócz és Árva vármegyéknek, hogy lengyel sóval élhetnek. Mégis most ő Felsége harminczadosai, állítólag a kamara rendeletére, a behozott lengyel sót megharminczadják. Kötelességévé tétetik a követ urnak, hogy ezen törvényellenes rendelet visszavonását eszközölje ki.

Minthogy némely vámokon, jelesül Török István szucsányi, Szvinyay nemesnek egyébként is száraznak mondott ujfalusi, Dersffy Miklós sztrecezeni, Szunyogh János budetini, Telekessy István puchói, Balassa András beszterczevári, gf. Salm Gyula pestyeni s a Vág folyó mentén levő egyéb vámokon az ország törvényeinek ellenére vámot szednek; Liptó vármegyének a nemesi részére kiállított leveleket semmibe se veszik, lábbal tapodják, a nemeseket megsarczolják, a fizetni nem akarók holmijait erővel elveszik: e törvénytelenység megszüntetése szintén feladatává tétetik a követnek.

Végül, midőn kispalugyai Palugyay Ferencznek Paczoth Ferencz ellen a tárkányi várból történt kiűzetése miatt folyó fenytő ügye az országgyűlésen szóba kerül, a követ ur hathatósan támogassa, hogy igazságot nyerhessen. (134. l.)

1582. ápr. 4.

Az ország főkapitányjának rendeletére elhatároztatott, hogy ad proxime imminetent particularem expeditionem Nittriam indictam minden birtokos nemes egy gyalogost, az egy telkes nemesek pedig minden öt kuria után egy gyalogost küldjenek jövő szombatra. (136. l.)

1582. máj. 4.

A vármegye alispánja, szolgabírói és assessorai fölkelvén a nemesek színe előtt, köszönetük nyilvánítása mellett leteszik tisztöket. A vármegye régi, kipróbált szokása szerint nevezettek felhivatnak és felhatalmaztatnak, hogy hivatalukat még 15 napig viseljék, hogy az alatt a nemesek a hivatalok betöltéséről kellőleg tanácskozhasanak. (139. l.)

A vármegye kiküldi az alispánt és szolgabírákat, hogy a jegyző fizetésére a 15 magyar dénárt a szokott birság terhe alatt hajtsák be. (139. l.)

1582. szept. 5.

Egyhangú szavazattal és közakarattal továbbra is megerősítettek Okolychnai Okolichnay Sebestyén az alispánságban,

Leőkes Kristóf, Alman Péter, Ossko János a szolgabiróságban, valamint Bubla másképp Marczel vagy Melczer vagy Turyki Turansky Uriel, Chemyczky Benedek, Lehoczky György, Plathy András és Benyczky Ferencz az assessorságban. Továbbá ujonnan megválasztattak Prusinsky Miklós szolgabirónak, id. Zenthywani Zenthywany Péter assessoroknak, akik az esküt szokott módon letették s magukat tisztók hűséges vitelére kötelezték. (140. l.)

1582. szept. 19.

Olvastatott Ernő főherczegnek, mint az uralkodó király testvérének és távollétében helytartójának Bécsből f. é. aug. 16-án Liptó vármegyéhez intézett levele, mely szerint Illésházi Illésházy István Liptó vármegye főispánjává kineveztetvén, a legközelebbi közgyűlésen meg fog jelenni s tőle a szokott eskü kivételén őt főispánjának elismerni s neki mindenben engedelmeskedni kötelességének ismerje a vármegye. Nevezett Illésházy István megjelenvén a nemesek egyetemének színe előtt, Révay Ferencz turóczi főispán, Justh András ő Felsége birája, Révay László és Mérey György jelenlétében a szokott esküt letette s magát a főispáni hivatal hív viselésére kötelezte, mire a közgyűlés főispánjául elismerte s nagy tetszéssel és tisztelettel fogadta. (140 l.).

Ugyanez a közgyűlés elhatározta, hogy miután a község, hol a gyűlések tartatni szoktak, a kevés ház és szállás és az élelmi szerek hiánya miatt e célra alkalmatlan, jövőre a közgyűlések és törvénykezések Német Lipcsén tartassanak és pedig az ország törvényeinek értelmében minden 15 napban, legalább is minden hónapban 3 vagy 4 napon keresztül. (141. l.)

1583. jan. 12.

Kis Palugyai Palugyay Ferencz az alispán ellen következőleg szólalt fel: Alispán uram, te bennünket kényed kedved szerint tartóztatol a törvénykezési üléseken és azután nevetve eloszlatasz bennünket; hivatalodnak eleget nem teszel. sőt esküd ellenére cselekszel; megbüntet ezért az Isten! Mit hallván az alispán, azt válaszolta, hogy az Isten nemcsak őt bünteti meg, hanem a latorokat (latrones) is. Mire Palugyay kérdi, hogy a mondott szavakat rá értette-e, őt nevezte e latornak? Az alispán ismétli, hogy az Isten megbünteti a latorokat. Erre Palugyay visszafeleselte az alispánnak: Te vagy a lator, mert kötelességedet nem teljesited és esküd ellen cselekszel és ezért az Isten téged megbüntet. Mely dolog ellen az alispán tiltakozott s erről levelet kért magának kiadatni. (153. l.)

1583. ápr. 6.

Rakowi Rakowsky János vármegyei jegyző kihirdette Rudolf királynak Pozsonyban 1578. ápr. 13-án *Saarkan* György és felesége Uyffalussy Dorottya, testvére Saarkan István és nagybátyja (patruus) *Dorothycz* Pál részére adományozott ármálist. (155. l.)

Ugyanezen gyűlésen olvastatott a vármegye birtokos nemesinek összeírása s állapittatott meg az adókiivetés kulcsa. E szerint a felső keleti járásban:

Királylehotán birtoktalan nemesek laknak, 1. kuria.

Szentiványon 7. kuria és pedig a Szentiványi János, István, Mihály, Kristóf, id. és ifj. Péter és György.

Potturnyán 4. kuria a Pothurnyay Jánosé.

Magyarfalun van egy birtoktalan nemes: Prusinszky Miklós, $\frac{1}{4}$ rész kurián lakik.

Plostyinban Pándy Zsigmond birtoktalan, 1 kurián lakik.

Okolicsnán 4. kurián laknak Okolychnay János özvegye, Sebestyén, Miklós, János birtokos nemesek.

Szentmiklós városban lakik Pongrácz György 1. kurián.

Szmrecsánban 1. kurián és egy kenyéren élnek Szmrecseny de eadem János és Máté osztozatlan testvérek.

Moisházán másképp Withalisowczén birtoktalan nemesek laknak, tehát 1. kuria.

Ztosházán birtoktalan nemesek vannak 1 kurián és pedig Klopán András $\frac{1}{2}$ Thuolt János özvegye $\frac{1}{4}$, Vithalis Antal fiai $\frac{1}{4}$ kurián.

Podhorenben birtoktalanok laknak, kiknek 1 kuriájok van.

Benedekfalván laknak Kyszel Péter, Gáspár Simon, továbbá Detrich György özvegye és János birtokos nemesek 5. kurián, Luby János, Luby Gáspár birtoktalanok fél-fél kurián.

Szentandráson birtoktalan nemesek laknak $2\frac{1}{2}$ kurián és pedig Grispani Horváth János $\frac{1}{2}$, Andreánszky Miklós és Gáspár fiaikkal 1—1 kurián.

Huorán birtoktalanok laknak 1. kurián.

Jakubovenben lakik Szentmiklósi Pongrácz István birtoktalan 1 kurián.

Tehát e járásban van összesen $32\frac{3}{4}$ kuria.

A középdéli járásban:

Kispalugyán Palugyay Ferencz, Pongrácz, István, Jenő, Márton, György 6. kurián.

Damjánfalván lakik Kubiny Benedek 1. kurián, a Záborszky és Kraznecz családok $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{2}$ kurián.

Pawchina-Lehotán szegény birtoktalan nemesek laknak, kiknek $\frac{1}{2}$ kuriájok van.

Beniczen birtoktalanok 1 kurián.

Andiczon Andaházy de eadem Andicz András birtokos nemes 1 kurián, Brthosska Balázs birtoktalan nemes $\frac{1}{2}$ kurián.

Ghalowen faluban van $\frac{1}{2}$ kuria.

Szentkereszt Dluholuczky Bálint özvegye és Motko de Szentkereszt Péter együtt 1 kurián, és a Mothko család birtoktalan tagjai szintén 1 kurián.

Anczikoven és *Zahor* helységekben birtoktalanok laknak, kiknek 1 kuriájok van.

Nagypalugyán Nagypalugyai Plathy Mihály özvegye, Tamás, György, Gáspár, Ferencz, András, Ferencz özvegye, Péter 8 kurián.

Chemicze 1 kuriára becsültetett.

Gwothowen falubeli birtoktalanok $\frac{1}{2}$ kurián.

Feyrpatak másképp *Klecheny* faluban Belopotoczky Tamás $2\frac{1}{2}$ kurián.

Nemeslubelén Bochkay másképp Casparith Gáspár és Philippessy másképp Lipthay György 1—1 kurián.

Felső-Maletinben szegény nemesek $\frac{1}{2}$ kurián.

Középső-Maletinben Kyszel Péter $\frac{1}{2}$ kurián.

Alsó-Maletinben birtoktalan nemesek 1, a Chwyst család $\frac{1}{2}$ kurián.

Vidaföldén Thuolt András és Osskó János $\frac{1}{2}$ kurián.

E járásban tehát 31 kuria számláltatott.

Az alsó járásban:

Rybarpolén 1 kuria.

Rózsahegyen (Rosomberg) Nemes Márton $\frac{1}{4}$ k.

Rudolffalván Tuolth Lénárt 1, Jakubik Jakab 1 k.

Nagystyavniczán Tholt Péter és Mátyás $\frac{1}{2}$, Thuolt Dávid $\frac{1}{2}$, Hoffer Gáspár $\frac{1}{2}$, Podhorszky János $\frac{1}{2}$, Kaszaniczky család 1 kuria.

Kisstyavniczán Thuolt Gáspár $\frac{1}{2}$, Styawniczky Menyhért $\frac{1}{2}$ kurián.

Liskafalván Mustapha János $\frac{1}{2}$ k.

Turikon Turánsky Benedek 1, György 1, István 1, Marczel Jónás, Turiki Bubla Rafáel és Uriel $\frac{1}{2} = 3\frac{1}{2}$ kuria.

Benedekfalván birtoktalanok laknak, akik 1 kuriára limitáltak.

Madacsányon 4 kuria az id. Kubiny Kristófé, Kubiny Jakabé, Madachány Pálé és Benedeké.

Theplán Gywmolchy másképp Wssaly László 1 kuriája.

Láziban kis nemesek 1 kuriája.

Iwachnofalván Rady János 1 kuriája.

Magochházán szegény nemesek $\frac{1}{4}$ k.

Marczefalván Mythoska Mihály 1 k.

Wrbon Dreinka Gergely birtoktalan $1\frac{1}{2}$ kurián.
Patakon Leökes Kristóf $1\frac{1}{4}$ k.

A járásban összesen $22\frac{1}{4}$ kuria.

Középészaki járásban:

Tvaroznán kis nemesek $1\frac{1}{2}$ kuria.

Bobrovníkon a Bobrovniczky család $1\frac{1}{2}$ kurián.

Bukovinán Bukovinszkyak 1 k. és a Dussovyak $1\frac{1}{4}$ k.

Váralján szegény nemesek $1\frac{1}{4}$ k.

Szentannán a Dobák család $1\frac{1}{2}$ k.

Hliniken Chemiczky Benedek 1 k.

Izypházán szegény nemesek $1\frac{1}{2}$ k.

Prozeken Job másképp Fanchaly Mátyás 1 k.

Bielchházán kis nemesek 1 k.

Brnyszcén birtoktalanok 1 k.

Dluhalukán Dluholuczky György gyermekei 1 k.

Felső-Mátyásfalván Klaudusz nemesek 2 k.

Alsó-Mátyásfalván Matyasovszkyék 1 k.

Benusházán szegény nemesek $1\frac{1}{4}$ k.

Behárfalván felvétetett 2 k.

Nádasd másképp Trstenán Bán Szaniszló, Tamás, Márton, János özvegye = 4 k.

Andrásfalván Pongrácz Pongrácz, Mihály, Péter, János, László, Miklós gyermekei = 6 k.

Felső-Rasztokán kis nemesek 1 k.

Alsó-Rasztokán Lehoczky János 1, Mothus család $1\frac{1}{2}$ = $1\frac{1}{2}$ kurián.

Párisházán Rakovsky János 1 k.

Ebben a járásban összesen $28\frac{1}{4}$ kuria. (155. l.)

1583 jun. 1.

Kihirdettetett Rudolf királynak Pozsonyban 1582 febr. 18-án *Leökös* László, Kristóf, Péter, Farkas részére adományozott nemeslevele (161. l.)

A vármegye tisztikara köszönettel leteszi hivatalát, de szokás szerint 15 napra megmarasztalják. (162 l.)

1583. aug. 17.

Szentiváni Szent Ivány János a főispán által kineveztetik alispánul, de oly kikötéssel, hogy ez által a vármegye régi szabadsága és szokása ne szenvedjen, se az országos törvény, mely szerint az alispánt az ország nemesei választják. (162 l.)

A vármegye nemesei által továbbra megerősítették *Leökös* Kristóf, *Alman* Péter, *Prusinszky* Miklós és *Ossko* János a szolgabírószágban, *Id. Szentivány* Péter és *Lehoczky* György

az assessorságban. Ujonnán választattak Thuránszky Simon, Bochkay másképp Casparyth Gáspár assessorokul, kik az esküt szokott módon letették az alispánnal együtt. (162. l.)

Határoztatott, hogy a levelek felolvasása, összehasonlítása, kihirdetése, kiadása ezentúl a gyűlés utolsó napjára hagyassék, hogy az ügyek tárgyalására több idő jusson. (162. l.)

1583. aug. 29.

Az alispán és szolgabírák utasítottak, hogy a jegyző és a szolgabírák fizetésére minden kuriától 20 magy. denárt szedjenek dupla birság terhe alatt. (163. l.)

1583 szept. 21.

Olvastatott és kihirdettetett Rudolf király nemeslevele, melyet *Brna* Jakabnak és gyermekeinek u. m. Mihály, Dániel, Mártonnak és Rozinának Pozsonyban 1582 febr. 21-én adományozott (166. l.)

1583. sept. 22.

Bohus Mihály, jelenleg Zmrecheny János zmrecheni jobbágya (subditus) nemesi bizonyítványt kér. A bizonyítvány csak akkor fog kiadatni, ha beigazolja, hogy nemes. (171 l.)

1583 okt. 13.

Rakovi Rakowszky János jegyző kihirdeti I. Ferdinánd királynak a túróc vármegyei *Kislehotai Lehoczky* János, Lénárd és Márton részére Bécsben 1563 dec. 13-án adott újított nemeslevelét. (180. l.)

Ugyanakkor kihirdettetett I. Ferdinándnak *Feyrpathaky de Klechen* Márton, Tamás, János és Mihály atyafiak részére Bécsben 1564 márc. 26-án adott újított armalisa. (180. l.)

1583 Dec. 14.

Kihirdettetett Rudolf királynak Pozsonyban 1583 ápr. 28-án *Németlipcsei Perger* Mihály és fia Balázs részére adott armalisa (183. l.)

1583. dec. 15.

Abból az esetből kifolyólag, hogy a mostani alispánnak szent György napkor esedékes fizetését a volt alispán előre fölvetette s visszafizetni nem akarja, határoztatott, hogy ezentúl úgy az alispán, mint a szolgabírák és jegyző fizetésüket csak szent György napján kapják (184 l.)

1584 máj. 4.

Szentiváni Szent-Ivány János az alispánságban, Leökes Kristóf, Alman Péter, Prusinszky Miklós és Ossko János a a szolgabíróságban, Thuránsky Simon, Lehoczky György és Bochkay másképp Casparith Gáspár az assessorságban továbbra is megerősíttetnek; Pothurnyay Károly assessorrá ujonnan választatik, kik az esküt nyomban leteszik s ígérlik, hogy az ország törvényei szerint viselik hivatalukat (200. l.).

A füstök, a külön nemesi residentiák és negyed telkesek összeírása és limitálása:

A felső keleti járásban:

Királylehotán van 12 residentia, vagy füst. Szentivánon 7. Pothurnyán 4. Magyarfalun 1. Plostynben 1. Okolicsnán 4. Szentmiklóson 1. Zmrecsányba 1. Moysházán 3. Stosházán 4. Podhorenen 12. Benedekfalván 7. Szentandráson 6. Huorán 5. Jakubowenen 1. Összesen 69.

A közép déli járásban:

Kispalugyán 6. Damjánfalván 3. Pawchinaléhotán 5. Beniczen 2. Andiczen 3. Ghalowenen 1. Szentkeresztben 9. Anchykovenen és Zahoron 8. Nagypalugyán 8. Lubelen 2. Cemiczén 1. Chwothowenen 7. Klecsenyen 7. Felsőmaletinen 8. Középmaleitinen 2. Alsómaletinen 8. Vidafeldén 2. Összesen 82.

Az alsó járásban:

Rybarpolen 2. Rosombergen 1. Rudolffalván 4. Nagystyavniczán 12. Kisstyavniczán 2. Liskafalván 1. Turikon 6. Lázin 5. Kelemenfalván 5. Madacsányon 4. Teplán 1. Ivachnofalván 1. Marczelfalván 1. Wrben 1. Pothokon 1 Összesen 47.

A közép északi járásban:

Tvaroznán 10. Bobrovníkon 4. Bukovinán 2. Dussoven 2. Váralján 4. Szentannán 2. Hliniken 1. Isipházán 10. Prozekén 1. Belchházán 1. Zadielen 4. Fafakoven 4. Brnyszén 8. Dluhalukán 1. Felső-Mátyásfalván 1. Alsó-Mátyásfalván 4. Benyewsházán 2. Behárfalván 14. Trsztenán 4. Andrásfalván 6. Felső-Rasztokán 5. Alsó-Rasztokán 2. Párisházán 1. Összesen 94 füst. (204. l.)

Határoztatott, hogy a szolgabiráknak, assessoroknak és jegyzőknek nincs több adómentes kuriájok, csak a sajátjuk, legyen az akár egész kuria akár nem.

Az is határoztatott, hogy a jegyző fizetésének beszédéért a szolgabírák egyenkint 2 frtot, összesen 8 frtot kapjanak, azonkívül a saját residentiájuk taksamentes. (202. l.)

1585. máj. 29.

Határoztatott, hogy mivel a vármegyének sok nemese s egyéb lakosa világos adósságát a hitelezőknek nem akarja megfizetni, a főszolgabíró 12, az alispán 24 magy. ftig per nélkül rövidesen behajthassa az adóson. (211. l.)

1585. jun. 5.

Zenthywani Zenthywany János az alispánságban, Leökes Kristóf, Alman Péter, Prusinszky Miklós és Ossko János a szolgabíróságban, Turansky Simon, Lehoczky György, Pothurnyay Károly és Casparyth másképp Bochkay Gáspár a juratus assessorságban továbbra is megerősíttetnek és id. Palugyai Plathy András jegyzővé megválasztatik. (212. l.)

1587. febr. 22.

Liptó vármegye egyeteme egyértelműleg azt határozta a mult esztendőben, hogy törvényszéket mindaddig nem tart, míg az elhalt országbírák helye be nem töltetik. Minthogy pedig már nyilván való, hogy Báthory István országbíróvá, Sándorffy János alországbíróvá, Joó János pedig királyi személynökké megválasztattak, ezentul a törvényszékek szokott módon megtartatnak. (235. l.)

1587. apr. 26.

Szentiváni Szent Iványi János alispán és tisztársai köszönetünk nyilvánítása mellett leteszik hivatalukat. Minthogy pedig Szent Iványi bizonyos dolgai miatt nem hajlandó hivatalt vállalni, helyébe Rakovi Rakovszky János választatik alispánná, jöllehet ő, mint a likavai vár praefectusa Illésházy István gróf szolgálatában áll. Szolgabírákká választatnak Alman Péter, Osskó János, Pruzsinszky Miklós és Leökes Kristóf. Lehoczky György, Chemiczky Benedek, Pothurnyay Károly, Belopotoczky Mihály és Thuolt Lénárd pedig assessorokká; Plathy András jegyző megerősíttetik hivatalában; azon felül Okolicsnay János assessorá választatik. (246. l.)

1587. sept. 23.

A november 1-jére Pozsonyban hirdetett országgyűlésre küldendő követek költségeinek fedezésére minden egész nemesi kuriára 120. magyar dénár vettetett ki s annak mielőbbi befizetése 12 ft. birság terhe alatt elhatároztatott. (254. l.)

1588. márcz. 9.

Chemiczky Benedek assessor, mint a távollevő Rakovszky János alispán helyettese tiltakozik a szentmiklósi postamester

ellen, aki a mult pozsonyi országgyűlésen hozott törvényeket csak a napokban kézbesítette, s egyszersmind kijelenti, hogy ha a törvényczikkek kései kihirdetése miatt az ügyesbajos emberek hátrányt szenvednek, annak nem ő lesz az oka. (257. l.)

1588. máj. 18.

Rakovszky János az alispánságban; Chemiczky Benedek, Okolichnay János, Belopotoczky Mihály; Thuolth Lénárt, Lehoczky György az assessorságban, Ossko János, Alman Péter, Pruzinszky Miklós a szolgabiróságban megerősítettnek. Az előregedett Leökes Kristóf helyébe Turiki Turánszky Simon választatik szolgabiróvá. (267. l.)

Ugyanakkor határoztatik, hogy mivel a vármegyében sok lopás, fosztogatás és rablás vitetik végbe ismeretlen tettesek által, ennélfogva az alispán a járási szolgabiróval és assessorral minden faluban az uraknál és nemeseknél negyedévenként vizsgálatot tartson s a gyanus személyeket az 1548 : 46 t. cz. értelmében büntesse meg. Ha pedig azt tapasztalják, hogy urak és nemések pártfogolják a gonosztevőket, miután ezek megbüntetésére nincs hatalmuk, akkor a főispántól kérjenek segedelmet, esetleg az ország főkapitányjától karhatalmat. (267 l.)

Dr. ILLÉSSY JÁNOS.

ADATOK
A DEBRECZENI RÉGI POLGÁROK HÁZTARTÁSÁHOZ.
1567—1638.

Br. Radvánszky Bélának »*Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században*« című úttörő, alapvető munkáját olvasgatva, fordult a figyelmem Debreczen művelődéstörténetének olyan emlékei felé, a melyek a régi debreczeni polgárt a maga házi tűzhelyénél, otthonában, családjá körében mutatják be nekünk, kései utódoknak. E rendkívül érdekes munka hatása alatt kezdettem hát kutatni a debreczeni »civis-polgár« és »civis asszony« lakásának berendezése, házi eszközei, viselete után közlevéltárunknak a XVIII. század előtt való időkből — sajnos — gyér számmal fennmaradt írott emlékei között.

Mert — gondolám — csak egy-egy morzsányi adat is arról, hogy a debreczeni polgárság háromszáz év előtt milyen házban lakott, micsoda eszközöket és tárgyakat használt evésnél, ivásnál, öltözködésnél, lakószobája berendezésénél, mennyire hódolt fényűzésnek, hiúságos világi pompának, — mind ez annyiival inkább értékes a nemzet beléletét, a házi szokásokban megnyilatkozó nemzeti művelődést nyomozó történetírók előtt, mert Debreczen kezdettől fogva szakadatlanul magyar érzésben, szellemben és nyelvben egyaránt. A magyar faj városalkotó képessége bizonyosodott be tehát Debreczen által. Debreczennek várossá fejlődése pedig, a melynek első kétségtelen jelenségeivel már Nagy Lajos és Zsigmond királyok korában találkozunk, e lakóhely földrajzi fekvésénél fogva igen távol állott bármely oldalról érkező idegen befolyástól. Még legközelebb estek hozzá a váradi olasz, a szalacsi és szatmari német

telepek. Debreczen népe tehát, itt a nagy alföldi magyarság szívében aránylag legkönnyebben megőrizheté ősi nemzeties sajátságait.

Ha mégis az alább közlött szórványos esetek a mellett fognak tanuskodni, hogy a debreczeni polgári elem életmódja is kisebb-nagyobb mértékben utánzata a magyar nemesség családi életének és háztartásának, a melyet Radvánszky báró mesteri tollal rajzolt meg idézett munkájában, ugy ezt a közös faji jellemen kívül különösebben két körülmény hatásának tulajdoníthatjuk. A város élénk, messzeágazó összeköttetésekkel dicsekvő kereskedelme s az ennek nyomában járó vagyonosodás az egyik. A vidéki kis nemességnek már a XVI. század derekától, vagyis a török hódítások rohamos terjeszkedésétől fogva mindegyre nagyobb számmal észlelhető beköltözése a másik.

Az egykoru városi jegyzőkönyvekből másolt s így hitelesnek tekinthető feljegyzések két csoportra oszlanak. Az egyik, a gazdagabb csoport, néhány polgár birtokában talált ingóságok, készpénz, ékszerek, ruhaneműek, szobaberendezések, konyhaeszközök mennyisége és értéke felől tájékoztat. Belőle a jobb módu debreczeni polgár vagyoni helyzetének képét általánosságban megrajzolhatjuk magunknak. Ide tartoznak: az I. (1567.), II. (1568.), III. (1627.), IV. (1629.), VI. (1630.), VII. (1630.) VIII. (1631.), IX. (1632.), XI. (1636.), és XIII. (1638.) számmal jelölt közlések.

A második, kisebb csoport [V. (1629.), X. (1634.) és XII. (1638.) számúak] egy-egy előkelőbb polgár házatájékát állítja elibünk. Ebből láthatjuk, lakóház dolgában milyen szerény igényűek valának a régi debreczeni polgárok. Már az öltözködésöknél nagyobb a fényűzés, mint emitt a kényelem. Ime a főbírósgot viselt nemes Mike család tagjai is megelégszenek két szobából, konyhából, kamarából, pinczéből álló lakással. Ezen is a két öröklő fiu oly módon osztozik meg, hogy egyik szoba, konyha jut az idősbik testvérnek, a másik szobát kamaráستul, a melyből konyhát formálhat, az ifjabbik testvér kapja. A pinczét pedig egyenlő két részre szakították. Csakugyan az építkezés volt az, a melynek tekintetében Debreczen a városiasodás terén legjobban elmaradt a német eredetű hazai városoktól.

Adataim a következők:

I.

(Vas Bálint Szülek Ferencznek több rendbéli ingóságokat, ruhadarabokat ad által, a melyek Szülekné Orsolya asszony leányát Katust illetik.)

Anno domini 1567.

Én Was Bálint adom Zwlek Ferencz kezéhez az ü felesége marháját Orsolya asszonyét, az ki az asszony gyermekére Katusra néz. Ez személyek előtt: Lakat Istvány eskütt bíró előtt, ismét Brot Balás előtt, Nagy Márton Pál előtt, Veres Mihály előtt, Kontos Benedek előtt, ezeket az marhákat:

Egy fekete ó palástot; egy fél (felj) ködmönt; egy fedelet; három gyolcs imeg vállakat, az ketteinek himös az ujja; egy firfiunak való gyolcs inget; három abroszt; öt kendő keszkenőt, kék fonalast; három lepedőt, egyik uj; két párna héjat; egy főre való gyolcsot; egy gyolcs előkötőt; egy vászon előkötőt; két kézben hordozó keszkenőt, himöst; egy alsó imeget; két derékalj párnát; három főaljt; ezüst marhát tizen öt nehezéket; egy aranyos gallért; törvény szerint adám ezöket.

(Városi jegyzőkönyvben álló $\frac{1}{4}$ ív ép papírról, de a melyet én már azon jegyzőkönyvben nem találtam meg, — 1846. febr. 14-én másolta Lugosi József. — L. J. jegyzetei a debreczeni kollegium kéziratárában.)

II.

(Szabó Józsné Duskás Sára, férje örökségéből való bizonyos ingóságokat, pénzt és arany, ezüst tárgyakat vesz által Káka Gáspártul.)

1568.

Sára asszony, Duskás Sára vitt el két gira ezüstöt, mind majczostul és két nehezéköt az Zabó Jósá marhájából, kiket Biró Uram előtt vött fel.

Ismét egy ezüstös hüvely kést, ezüst lánczával és aczéljával.

Ismét négy sing arany és ezüst fonalból való kötést, szélöst.

Ismét más fél sing keskeny kötést, arany és ezüst fonalból valót.

Ismét huszon két forintot, ó pénzt.

Ismét egy arany gyűrüt, ki az uráé Zabó Jósáé volt.

Ezekkel elégítették ki Káka Gáspár és az anyja Sára asszonyt, az Zabó Jósának minden marhájából és örökségéből, ki megelégedött. Káka Gáspáris minden adósságoknak megfizetésének terhét reá vevé, hogy mindenek ő gondjai lesznek.

(Városi jegyzőkönyvben szabadon álló $\frac{1}{6}$ ív nagyságu ép papírról.)

III.

(Kovács Gergelyné Margit asszony és fia nemes Vida Miklós között csinált osztályos egyezség.)

1627. Die 25. Junii.

Legitima divisio, inter honestam Matronam dominam Margaretham relictam quondam circumspectorum primum quidem viri Literati. post vero Georgii Kovács, uti genitricem ab una, et nobilem ac circumspectum Nicolaum Vida uti filium naturalem, partibus ab altera, juramento ante omnia, per utrumque praestito, facta coram nobilibus et circumspectis. Ambrosio Zabo jurato primario ad id exmisso, Matthaeo Makay notario, Georgio Garazda senatore, Stephano Bekesi, Georgio Gieörke Tatár et Michaelae Sarkeozy duobus civitatis procuratoribus causerum.

Az boltbeli marha teszen flor: 500. Mely asszonyom számára vagyón.

Vida Miklósnak registromban megfizetendő adósság, azon küvöl az tolcsvai és bihari szőlőkre való költsége, ugyan azon Vida Miklós uram részéről teszen flor.: 1164. d.: 65.

És így az két részről való summa, az melyet hittel producaltak ő kegyelmek facit flor: 1664. d: 65.

Melyből egyik-egyik részre jutna flor: 832. d. 32 ¹/₂.

Ergo Vida Miklós Úram az asszonyomnak tartozik kész pénzzel flor: 332. d. 32 ¹/₂.

E z ü s t m a r h á k :

Vagyón zálogban f: 37 egy veritékes udvari pohár, mely maradott Vida Miklós kezénél, ha ki váltják, az pénznek fele Kovács Györgyné asszonyomé, fele Vida Miklósé.

Két részre osztandó pohár N° 11. Melynek öte, az nyil szerint jutott Kovács Györgyné asszonyomnak, az hata Vida Miklósnak.

Ezüst kalánok, asszonyom részére N^o: 3. Vida Miklós részére N^o: 2.

A z ó n s z e r s z á m o k b ó l i g y e d g y e z t e k m e g :

Jó intézéssel, Kovács Györgyné asszonyomnak jutott kannák, palaczkok N^o: 10.

Ugyan asszonyom számára ón tálak N^o: 10. Ón tálnyérokok N^o: 12.

Azonküvöl az több ón szerszámokat, edényeket, mind Vida Miklósnak intézték egymás consesusából.

Vagyón két ágy, hozzá való lepleivel és két ládák, melyek Vida Miklósnak az elébbi feleségéről valók, ezek Vida Miklós-nál ugymint örökös kezénél maradnak.

Ez mellett az mely fejr ruhák, azok közzül Vida Miklós semmit kezéhez nem vött, hanem mindeneket Kovács Györgyné asszonyom kezénél hagyott.

Egy boltot váltottak volt ki per flor: 228. Mely boltot az németek betsültették volt el Zongó Ferencztől, ez az summa hátra maradott, úgy hogy ha jövendőben az atyafiak az házat meg osztják, köz legyen az pénz az asszonyommal és Vida Miklóssal: mely pénzt az atyafiak tartoznak letenni.

Konyhán való eszközök, szobában, kamrában levő fa eszközök, edények, közre maradnak közönségesen.

Bor, buza, szalonna, táplálásokra való közönségesen kelljen.

Vagyon egy ló husz forint érő, egy viselt kocsi, egy rosz fakó szekér és szekeres lovaknak való szij szerszámok.

Nota bene. Ista bona universa fuerunt acquisititia, praefactorum, dominae relictæ Georgii Kovács et Nikolai Vida, laboribus et fatigiis parta. Avitica vero nulla.

(Protoc. 1627. 63—64. II.)

IV.

(*Béri Anna Csifut Szabó, alias Zoltai Györgyné jegyajándékai.*)

1629. Die 25 januarii.

Dotalium et res paraphernales Annae Beri, filiae circumspecti Michaelis Beri, consortis pronunc Georgii Chifut, filii Francisci Zabo alias Chifutth sequestratae, a rebus argenteis et bonis dicti Francisci Chifut, quae in aestimationem cadere non possunt pro supplemento solvendum debitorum genitoris sui, sed ipsam solam honestam Annam Beri concernunt, ex revisione jurati judicis Petri Literati, ad satisfactionem debiti, Francisco Zalkay tanquam creditiori solvendi, per dominum judicem primum legitime missi, recensitæ: sic sequuntur:

1. Egy pártá öv hosszú lánczával edgyütt, sima lánczu.
2. Egy kis ezüst hüvely. 3. Hat arany gyűrű.

Item, három udvari pohár, cifrás, aranyos. Egy koronás pohár aranyos. Ezeken kívül az mely szoknyának való tafotát Zoltay Ferencz uram adott volt néki, azt elatták tizenkét talléron, Tall. N° 12.

(Protoc. 1629. 255. I.)

V.

(*Néhai Kovács Mihály fiai és vejei, nemkülönben özvegye között egy házas telekre nézve létrejött osztályos egyezség.*)

1629. Die 3. 9^{bris}.

Kovács Balás, Kovács Márton és az annyok Gombos Ferenczné, Zakmári Zabó Péter és Philep János, az néhai Kovács Mihály leányainak urai közt való legitima divisio.

Az kert istállóstul, sütő házastul, az első kis bolttal egy résznek kamora székestől éppen által szakasztván, jutott.

Az felház rejtekestől, konyhástul két részre jutott.

Az pince az előtte való terhes háznak felével egy részre.

Az első szoba kamorástul konyhástul, az terhes háznak felével egy rész; az udvar, kut, kapu köz legyen.

Az hátsó rész jutott Kovács Balásnak.

Az felház Kovács Mártonnak és Philep Jánosnak.

Az pince hozzá tartozóval Szabó Péternek.

Az első ház jutott Kovács Mihálynénak.

Az f: 534 az három részből fizessék meg, ugymint Kovács Balás, Márton és az annyak részéből.

(Protoc. 1629. 334 l.)

VI.

(Előbb nemes Fekete Jánosné, most nemes Györi Györgyné Keörtvelly Susanna asszony és ennek leánya Fekete Anna szatmárnémeti Keczei Jánosné osztályos egyezsége pénzből, ezüst, marhákból, fejérruhákból, ön szerszámokból és rézművekből álló javakra nézve.)

1630. Die 4. Martii.

Divisio inter honestas dominas, Susannam Keörtvelly, quondam Joannis Fekete, pronunc vero Georgii Gieöri, nobilium et circumspectorum, consortem, ab una, et Annam Fekete consortem nobilis ac egregii domini Joannis Keczei, de Zatthmár Nemethino, filiam scilicet dicti quondam Joannis Fekete ex praefata domina Susanna Keörtvelly, progenitam, parte ab altera, super bonis jam praememorati Joannis Fekete, per modum compositionis medio unius jurati, praesentibus arbitris dominis, nobilibus et circumspectis, Paulo Mike, Ambrosio Zabo, Stephano Fekete, aliisque nonnullis honestis matronis, die 4 Martii in aedibus domini Georgii Geori, facta et celebrata, per dominum Joannem Mike juratum judicem, legitime ad id exmissum, sic est relata:

Néhai Fekete Jánosné, ki most Gieöri Györgyné, Keörtvelly Susanna asszony leányát Fekete Anna asszonyt, ki most Keczei Jánosné, minden nével nevezendő jókból, osztály szerint excontentalta ilyen módon: Pénzből és ezüst marhákból adott Keörtvelly Susanna asszony (praevio juramento) Fekete Anna asszonynak három részt; magánál az quarta maradván.

Agy lepölből, fejér ruhákból, melyek Fekete János idejében is nála voltak, az leányának semmit nem adott. De az melyeket szörzött Fekete János halála után, azoknak felét attá leányának az megnevezett Keczei Jánosnénak; az két

kamuka szoknya is magánál maradott, azokból portiot nem adott az leányának. És így ezekkel contenta lött, az megnevezett Fekete Anna asszony, Keczei Jánosné, az mint renddel következik:

Kész pénz:

Tallér szám N° 311, egyikét computalván száz hetven öt pénzben, facit flor. 544 d. 25.

Arany szám N° 141. Annak egyikét tudván, f. 3 d. 25. facit flor. 458. d. 25.

Ezüst marhákból:

1. Fél öreg aranyas kupa, 3 gira, öt nehezék. Giráját tudván f. 22 d. teszen az ára flor. 68 d. —

2. Egy öreg veritékes selleg, aranyos, 2 gira, 19 neh. Giráját per fl. 25 d. teszen az ára flor. 60 d. —

3. Egy kised aranyos öszve járó kupa, 2 gira, 12 nehez. Giráját per flor. 22, teszen az ára flor. 49. d. 50.

4. Három egybe járó poharok, 1 gira, 41 nehezék. Giráját per f. 18. teszen az ára flor. 33 d. 37.

5. Egy udvari pohár, 1 gira, 13 nehezék. Giráját tudván per flo. 18, teszen az ára flor. 22 d. 87.

6. Másik udvari pohár 2 gira. Giráját tudván f. 16, teszen az ára flor. 32 d. —

7. Egy öreg fejer pohár, 1 gira, 42 nehezék. Giráját fl. 16, az ára facit flor. 24 d. 86.

Fejer ruhákból jutottak:

Ing vállak N° 4.

Abrosz N° 1.

Lepedők N° 2.

Kendő himmel varrott : 1.

Párna héjak N° 3.

Alsó ingek N° 2.

Környül kötők: 2.

Ónszerszámok és rézművek:

Ón kannák N° 2.

Ón palaczk N° 1.

Öreg réz fazék N° 1.

Ón pecsenye tálnyér N° 1.

Borsó szűrni való réz edény
N° 1.

Kisebb réz fazék N° 2.

Bors örmeny N° 1.

Gyertya tartók N° 2.

Tál alá való réz N° 1.

Étek melegítő N° 1.

Koppantó N° 1.

Sótartó N° 1.

Abálló vas villa N° 1.

Vas nyasok (niasok) N° 5.

Ezeken kívül volt egy uj török kárpit, egy pohár szék fejer, egy ülés (wles) láda. egy zöld edgyes szék, valami désákkal együtt.

(Protoc. 1630. 377—379. 11.)

VII.

(Nádudvari Koltsi Mihályné. Vajda Györgyné, szoboszlai Thót Lukácsné és több vérrokonok néhai Ötvös Bertalan és felesége után maradt ingó javakon megosztóznak.)

1630 Die 8 Septembris.

Divisio bonorum quondam circumspecti Bartholomaei Eötves uxorisque suae Ursulae defunctae, inter consortem Michaelis Koltsi de Nadudvar, ab una, item Anam Kuti consortem Georgii Vaida, consortem egregii Lucae Thot de Zobozlo, coeterosque consanguineos, Balthasarem File Fabrum consortem relictam Georgii Niereggiarto de Debreczen filiam olim Stephani Eötves alias Chioreghes, Susannam Georgii Füzi relictam, Catharinam Turi, Laurentii Makay consortem et pupillam Sarkaniorom neptem, Kis Annam, partibus ab altera, uti consanguineos relictae dicti olim Bartholomaei Eötves, medio jurati circumspecti Michaelis Kerekes et nobilis Matthaei Makay notarii, praesentibus circumspectis Paulo Makay, Michaelo Vasarhely, Gaspare Zegedi, senatoribus, Nicolao Eötves et Valentino Eötves arbitris existentibus sic definita est:

Két száz forint kötél alatt minden az két félről be adták kezeket, hogy valamint az arbiterek az eskütt biróval együtt deliberalnak, betsülnek, intéznek, meg állnak azon.

És mivel hogy Koltsi Mihályné munkálkodott az eszüst marháknak és egyéb jóknak felhozásában, kötés levelet adott oda alá azoknak, az kinél állottak az jók, hogy ha ki jövőben keresné azokat, hát ő felelne meg éröttök. Azért kívánatlik, hogy az más felekezet atyafiak hasonlóképpen felellyenek és segítséggel legyenek az kötés levél mellé, mely atyafiakért Niereggiartoné lön kezes.

Annak okáért mindenik felekezet meg esküvék, hogy kinél mi lészen igazán előhossa: úgy mint Koltsi Mihály feleségestől, Chismachia Péter debreczeni, mivel hogy az ő házához hozták fel azokat az jókat, feleségestől: egy részről. És heten más részről: az mint ide fel meg jedzettük.

De mindeneknek előtte az adósokat, az kik jelen voltak contentálták az közből; úgy mint Chismachia Pétert, az Öetves Céhet, Makay Pált, Öetves Bálintot, Zalaý Andrást, Borsos Jánosnét, Takács Dávidot, Taraczknét, Vásárhely Mihály Uramat. Az Eötves Miklóssal való adósság felől való számadást Koltsi Mihály vállalta fel.

Igy mindeneket contentalván pénz szám jutott két felé egyik-egyik részre, Tallér N° 71.

O pénz, apró fl. 7.

Arany N° 14.

Ezüst, közönséges és aranyas mű, aprolék dirib-darab eszüsttel megmértén, lött mindenestől gira N° 26. nehezék: 46.

Melyből egy részre jutott gira N° 13, neh. 23.

Ezek között az öregbik pártövet (parteövet) becsülték fl. 160.

Annak az öreg pártövetnek (*így!*) fele egyiké, fele másik részé.

Az adósságokat ahol találhatnak, szödgység ki egyenlő akarattól.

Az ezüstnek és egyéb jóknak mindeneknek s pénznek felével osztottak heten, Thót Lukácsné az több atyafiakkal együtt.

(Protoc. 1630. 428—429. ll.)

VIII.

(*István cigány vajda zár alá helyezett javairól.*)

1631. Die 28 junii, Sabbatho.

Sequestratio bonorum quondam Stephani Vaivodae Cigani, ad orphanos eius devolutorum.

3 ezüst pohár volt, az kettei az árvák számára, mely 2 pohárban vagyon 4 gira, és 8 nehezék. facit f. 79 d. 65.

Az harmadik jutott az quartaban István vajdánénak 1 gira, 2 nehezék, facit f. 24 d. 82.

Item az árvák számára jutott tall: N° 4. d. 46.

Az szekeret három lóval becsülték ad f. 34.

Abból az árvák számára jutott f. 25 d. 50. Quarta f. 8 d. 50.

Az adósságokat imide amoda, mind meg fizették legelőben is.

(Protoc. 1631. 515. l.)

IX.

(*Tolnai Imre deák özvegye Illyési Judit osztályos egyezése az ő unokáival, néhai nemes Tolnai János és Tolnai Erzsébet Gyarmati Mihályné gyermekeivel. Imre deákról maradt ingó és ingatlan javak felől.*)

1632. Die 10 Maÿ.

Divisionalis compositio, ex annuentia nobilis ac circumspecti Pauli Mike judicis primarii, inter honestam dominam Juditham Illiesi relictam circumspecti quondam Emerici Tolnai, senatoris primarii, ab una; et nepotes ejusdem orphanos, nobilis ac circumspecti Joannis Tolnai, Stephanum, Joannem et Gasparem Tolnaÿ, ab secundo; item circumspectam ac honestam Annam, consortem circumspecti Georgii Kadas zattmari-

ensis, Stephanum, Joannem, Catharinam, Michaellem (per plenipotentem suum curatorem dictum Georgium Kadas), Emericum et Barbaram Giarmati, orphanos praetacti Emerici Tolnai nepotes ac neptes N° : septem, ex filia sua Elisabetha Tolnai, consorte Michaelis Giarmati, susceptos et procreatos, a tertia partibus; praesentibus arbitris, praelibato domino Paulo Mike iudice primario, Stephano Fekete, Georgio Garazda, Joanne Bornemissza juratis, Joanne Mike senatore et Matthaeo Makay notario, super omnibus rebus mobilibus et immobilibus, jam praememorati Emerici Tolnai per relictum eiusdem antefatam Annam Illiesi, fide mediante producto, facta.

Mindeneket producalvan Imre deákné asszonyom, az feje ruhák és ágyleplők, ő magának adattanak, mivel hogy házasságának idején, ő nekiis elegendőt attak volt olyan feje ruhákat, leplőket, melyek helyébe ezek engettettenek egy consensusból.

Azért azon kívől mindenek három részre osztottanak.

Az egyik rész (mivel hogy együtt keresték volt) jutott asszonyom számára.

Az második rész, ugyan az ő kegyelme unokáira, ugymint Tolnai János árváinak számára jutott. Mely rész asszonyomnak, ugymint az árvák szép anyjának és curatrixanak gondviselése alatt hagyattattak.

Az harmadik rész jutott az néhai Tolnai Ersébet Giarmati Mihályné gyermekinek heten.

Pénz, eszüst marha.

Egy-egy részre jutott közönséges tallér N° 114.

Graeci tallér N° 103.

Új lengyel dutka, egyet 9 pénzbe számlálván egy egy részre jutott f. 124 d. 38.

Három pénzes polturak f. 93 d. 33.

Száz-száz dutka egy részre.

Öt pénzes garas f. 5.

Rosz opuliai öt pénzes N° 78.

Rosz apró pénz N° d. 55.

Apró jó pénz.

Az szatthmári atyafiaknak heten, egy pohár, 32 nehezékes, két eszüst kalán, négy bokor gyengyes kapocs, ismég egy bokor és egy arany gyűrű.

Az két részre, ugymint Imre deákné és az Tolnai János árváinak számára jutott két pohár, az egyik 33 nehezékes, az másik 28 nehezékes, 4 kalán és gyűrűk, egy pártá ő (eö) mely egy girás és 18 nehezékes.

Az szakmári atyafiak számára ismég egy szederjes török kaftán.

Tolnainé asszonyom és unokái számára két részre egy fejer tarka szőnyeg, egy török kárpit és egy zöld török kaftán. Egyéb ruha díb dábis három fele oszlott.

Az szakmári atyafiak számára egy szablya.

Az két részre is szablya, pallos.

On szerszámok is három fele oszlottak.

Az armalis asszonyomnál marad, úgy hogy ha kívántatik, ki adja az atyafiaknak.

Az házat egyenlő akaratból atták el Kun Ferencz Uramnak per fl. 500.

Borka számára az mi jutott, az maradott asszonyomnál, úgy mint f. 110 d. 21. Egy ón tál, tiz tálnyér, egy icés fedetlen kanna. Vagyon két tino, abból is nem teszi részetlenné.

Az mely két száz tallért az szegény Imre deák Uram adott volt az fiának Tolnai Jánosnak, költsen, annak százát elengette volt neki.

(Protoc. 1632. 624—626. 11.)

X.

(Szatmári Horvát alias Szabó Péter és debreczeni Kovács Balázs bizonyos piacz-utczai házon megosztoznak.)

1634. 3. novembris.

Dominus Stephanus Fekete et Joannes Törös jurati, inter Petrum Horvat alias Zabo de Zattmar, uti A.(ctor) et Blasium Kovács Debrecinensis ratione curiae domus in platea fori, ad orientem inter vicinitates domorum Joannis Debreceni aurifabri, et Joannis Borsos sitae, dividendae exeuntes legitime compositionem factam retulerunt hac modo, concambiose:

Az első szoba, az első boltocska, uczára nyíló és ugyan azon szobába nyíló kamora s ugyanahoz való konyhával, az terhes ház faláig, az tornác is az terhes ház faláig extendaltván, per bonam concordiam parem engettetett Kovács Balásnak: és az kutról szabad lészen élni pacifice, az secessussal is ex bene placito Actoris. Az kapu köz is köz lehet, és fát mit azon behozathat Kovács Balás is, de azt az ő határára rakván, mingyárt fel vágassa és berakja tornáczába vagy földére, mely extendaltatik az terhes háznak az szoba felől való faláig. Mert ez csak ötöd rész portiója az háznak és Kovács Balásnak több ennél nincsen abban.

Az többi penig, úgy mint négy rész egészen Zabó Péteré, minden épületivel, udvarával, kertével egyetemben, melyet propriomává tött immár Zabó Péter, mivel mind maga pénzével váltogatta hozzá az több portiokat, jure perpetuo et irrevocabiliter. És mind az két fél az evictiot fel vötte mindenek ellen és annak felette az melyik fél ezt az compositiot violálná,

tehát 200 frton maradgyon, akkorbéli Magistratus ellen. Mivel ez a fraterna Compositio per formam concambii lött.

(Zabo alias Horvát Péter, három nap mulva, november 6-án ugyanezen házban bírt részeit 425 magyar frton örökös joggal eladván, bevallja Barta János vevőfél javára.)

(Protoc. 1634. 862—863. 11.)

XI.

(Mike Pál fiaival Istvánnal és Andrással az ösi és anyai javakra nézve egyezségre lép.)

1636. 29. 9^{bris}.

Inter Paulum Mike uti A.(ctor) et Stephanum Mike filium uti I.(ncattus) ratione extradationis bonorum, aviticorum et maternorum, inter duos filios, dictum Stephanum Mike maiorem natu, et Andream Mike minorem, jam per juratos divisores, deliberatum:

Mivel Mike István is az attyának Mike Pál uramnak az minap, úgymint 29. octobris számot adott volt és adóssá tétetett számadás szerént f. 1181/62. most immár Mike Pál uram is számot adott minden aviticumról, az Tiszt Máténétől legáltatott 40 frtról és az maternum bonumokról és az két fiai közt, István és András közt elosztotta.

Mely két izben így igazíttatott el, Juhos Ferencz uram, Bornemisza János, Gáspár György, tanácsbeli, és eskütt birák és Makai Mathé notarius előtt, az első igazításban penig ott volt Nádudvari István deák is.

Die 29. Octobris. Szám vetés szerént volna adós Mike István az attyának, melyeket egyszeris mászor is erogalt ő kegyelmétül f. 1480 d. 75.

Ebben fizetett meg Mike István egyszeris mászor is f. 211 d. 63.

Ezen küvölis fizetett f. 87 d. 50.

Es így restál Mike Istvánnál, az kivel adós f. 1181 d. 62.

Ez számadás u'án kívánnya Mike Pál uram, hogy Mike István az háromszáz hatvan három tallérról adgyon számot.

Mike István, azt mondgya, hogy oda fel az marha árrából ki fogták azt.

Die 29. Novembris, coram iisdem juratis Civibus, senatore et Matthaeo Makaÿ notario super bonis aviticis et maternis, superius declaratis nobilis ac circumspetus d. Paulus Mike fecit rationem ac reddidit sufficientem: hoc modo

Vagyon kész pénz tallérul f. 75 d.

Arany N° 6 facit f. 19. d. 80.

Az Kubak Tamás háza ára f. 500 d.

Ezeket két felé osztottuk Mike Istvánnak és Andrásnak.
Vagyon 4 pohár és egy kanna.

Az kanna jutott Mike Istvánnak.

Két pohár Mike Andrásnak.

Azon kívül két pohár Mike Andrásnak.

Az öreg partő (parteö) Mike Istvánnak.

Öreg kapcsok, boglárok N° 14 és dirib darab ezüst,
igazán, kétfelé osztattak közöttök, gyűrük is.

Ön tálak, ládabeli kékes abrosz, főtől valók, kendők két
felé osztattak igazán.

Die 28. 9^{bris} tegnap.

Coram nobis Francisco Juhos senatore, Joanne Bornemiszsza,
Georgio Gaspar juratis civibus et Matthaeo Makay
notario.

(Protoc. 1636. 1070—1071. 11.)

XII.

*(Mike István és András testvérek két felé osztják az
anyai örökségből rcájok maradott Csapó-utczai házat és ennek
telkét.)*

1638. 26. febr.

Divisio domus maternae in platea Chiapo ad seriem
meridionalem inter vicinitates domorum, ab ortu quidem nobilis
Michaelis Vighkedwü, ab occasu vero civitatis tabernae sitae
et existentis inter Stephanum et Andream Mike fratres car-
nales et uterini, per nobiles ac circumspectos d. Stephanum
Fekete judicem primarium, ceterosque, Joannem Bornemiszsza,
Georgium Garazda, Blasium Kenyeres, Joannem Csikay et
Valentinum Eotvös juratos judices, ac Matthiam Lakatos et
Stephanum Nadudvari senatorem, nec non generosum d. Geor-
gium Nagy-Iday, provisorem tricesimae debrecinensis percepto-
rem, Michaëlem Vighkedwü vicinum ac Ladislaum Bonczos
Thuri juratum civitatis notarium, facta.

1. Az első házhoz intéztetett az konyha kéményestől az
szerént az mint mostan vagyon; de az kemenczének az hátulsó
házból és az konyhára nyiló kis ajtónak el kell bomlani. Item
az a czikkely földcske is, mely az pincze gádora előtt vagyon,
annyi szélesen mint az ház egész mind az uczáig és az Vigh-
kedwü Mihály u. háza telekéig az első házhoz limitáltatott.

2. Az hátulsó házhoz legyen viszont azon házból nyiló
kis kamarácska, az ki egyenlő mindenképpen az konyhával.

3. Az udvar az kaputól fogva az hátulsó ház szegeletéig
mind az két házhoz köz legyen. De ott osztán annál a szege-
letnél két felé hasad hosszára mind az kert végeig. És az

csapszék felől való rész az első házhoz, az Vighkedwü Mihály Uram háza felől pedig az hátulsó házhoz intéztetett.

4. Az első házhoz való pincze az benne közép aránt levő láb fáig extendaltatik. Az másik rész marad az hátulsó házhoz, kiből ha köz falt földből akarnak építeni, az karók az hátulsó ház szegeleti felől az gerendának dél felől való oldalához avagy részéhez applicaltassanak, ha pedig kőből építenék, az gerenda közép aránt essék és legyen kő falban és egy felől is az kőfal az gerendának szélességénél kilyebb ne exteudáltassék.

Et hoc modo finita divisione domus pars anterior d. Stephano, posterior vero Andreae Mike est data.

(Protoc. 1638. 49—50. ll.)

XIII.

(Leltára ama ház- és boltbeli marháknak, a melyeket Bagaméri Király István Debreczeni Balog Pétertől elbölcsültetett.)

1638. Die 19 novembris.

Debreczeni Balog Pétertől Bagaméri Király Istvánnak adósságért böcsültetett bizonyos számú jók nevezet szerint

Egy ezüst kés hüvely	fl.	8 dr.	75
Egy ruhára való ezüst horog kari-			
kastul egy gomb	»	1 »	75
Öt lovat böcsültek	»	6 »	12
Egy vasas szekér hámostul, egy			
nyereggel	»	23 »	—
104 erdélyi övet, cernás	»	104 »	—
75 fél negyed buzát	»	75 »	—
Item az háznak szobáját kamrás-			
tul az pitvarnak felét az két			
felől való telekkel együtt	»	77 »	50

Summa facit fl. 350 // —

Mind az felyül meg irt Bagaméri Király Istvánnál böcsültetett jókat ezen Király István szabad jó akarattya szerint usque ad beneplacitum suum Balog Péternek ilyen conditioval kezénél hadgya, hogy mind maga életét s mind az adósságot keresse belőle. De interim ha más azon jókhoz hozzá nyulna, mivel másnak is adós, nem engedi, hanem kezéhez akarja de facto venni ő kegyelme is.

(Protoc. 1638. 156—157. ll.)

ZOLTAI LAJOS.

TATAI JÁNOS ÖNÉLETÍRÁSA.

— MÁSODIK ÉS BEFEJEZŐ KÖLEMÉNY. —

Patriam suam Deo duce appellente, fratribus natu minoribus ad ostium domus eorum intersidens, alienum se nutu et gestu simulat, sed frustra: frater enim minor, Georgius scilicet, eum de verbo agnoscit, nomine suo compellat, sorori Catharinae, jam tunc viro honesto domino Stephano Marcса desponsatae indicat; illa cum lacrymis adit et matri suae ad filiam Elizabetham, in puerperio Annae suae filiae primogenitae jacentem, tunc saltem venienti annunciat, mater pia insperato rumore perculsa, repente accurrit, filium suum jam ceu deperditum, osculo salsis permixto lacrymis excipit, amplexu fovet, caput pileo, pedes calceis honestioribus redimit, vestit, cibatur, potatur; soror major ad tumultuationem admirantium ingressa, similiter fratrem suum basiat; tandem sorori aegrotanti, eum videndi cupidine victae et vinctae, cum gaudio mater dilecta repraesentat; ita et sponso alterius sororis, similiter videre gestienti, praesentem sistit.

Elapsis aliquot diebus, venit mater cum filio suo peregrino ad nundinas Jaurinenses, diebus ante parasceven paschatis celebrari solitas, ad emendas merces, res itidem elocandae et domiducendae filiae necessarias, ubi mater pia tritici sui ex clementi comitissae dominae Eszterháziae indulgentia. scripto suo firmata empti, ad plaustrum positi custos, sub nomine et specie mulierum, frumenta et alia victualia ad Turcas sub severa prohibitione vetanter clam deferri solitarum, capitur et aresto ad modicum detinetur, donec supra honorifice memoratae dominae comitissae res innotescit, a qua, tanquam insons, aresto suo emancipari clementer jubetur, et vere fontes in causa ista deprehensae, re diligenter per emissarios deprehensa, ergastulantur et digna mulctantur poena.

In reditu caephalalgia corripitur, domum suam perventa lecto lethaliter decumbit, filiam desponsatam, morbo mortifero non obstante, sponso eam domi ducere volenti, die Sancti

Georgii tradit. Tandem proxime sequenti die sabbathi in Christo Jesu occumbit et 13 annorum vidua post pium maritum suum, praevia concione per reverendum dominum Joannem Fejér. ecclesiae pastorem instituta, humatur, anno aetatis suae praeter propter 53.

Merces vendibiles nuper Jaurino allatas, filius major hic in foro Tatensi vendit, e bonis qua maternis qua aviticis 33 talleros coronatos per divisionem accipit, duobus fratribus aequalem portionem sumentibus, nisi quod sorores duae quinos acceperint florenos, et soror Elizabetha antea a matre plenarie fuit contenta.

Hic, de quo sermo totus currit, ad tonsorem devenit, et 11 florenis cum eo contrahit, pro cura et sanatione pedis exulcerati, et ex consilio chirurgorum abscissionem minaci, vix non amissi.

Ulcere sanationem morante, et fere ad annum protrahente, ei artificium chirurgicum ediscendum a multis consulitur, ad sibi ipsi in hoc mirabili et miserabili morbo, et saepius recrudescente et nec non inveterato vulnere succurrendum et inserviendum, et rationibus his et similibus victus induxit animum, ut salubri aliorum consilio navaret operam. Ideo a festis pentecostalibus dato et sumpto initio ephebus factus fuit, brevi tandem tempore, capillis detondendis, barbis exornandis, vulneribus medendis incumbens, non vulgarem suae dexteritatis ostendit speciem, sed hero suo domino Joanne Tonsore e vivis excessu, rem in medio relinquit, nec sibi, nec aliis amplius succurrere valens.

Chirurgus quidam honestus Sámbechiensis, audita et delata ejus in re tonsoria dexteritate, ad se per nuncium accersiri curat, et advenienti aperit, se ad partes Turciae vicinas ad meliorem et pingviorem suae fortunae promotionem descendere velle, quo audito nonad partes turcicas sed christianas tendit.

Postquam duos annos 1687 et 1688 in deploranda vanitate consumpsisset, et non nisi rustica opera tractavisset, militibus etiam ad depopulationem millii in confiniis Albae Juliae consiti, cum abundanti copia expeditis, cumque aliis comitibus conductitiis, duce excellentissimo comite et generali domino Joanne Eszterházi et (tit. tit.) domino Stephano Zitsi, interfuisset, talium et his similium rerum tandem pertaesus, Tyrnavia vestes sibi convenientes ipse offert, et sic cum possibili suo apparatu viam Debrecinum versus tendentem aggreditur.

Budam usque perveniens, vulnera pedis sui 5 thermis lavanda immittit, tria Pestini sanata amittit, duo tantum Kőrösinum adducit, ibi metu tartarorum, direptionem minan-

tium vix non fatiscit, apud viduam domini Michaëlis Terge-
nyei pie defuncti ad 9 dies hospitatur, barbaris tandem e
confinio dictae urbis abeuntibus, ad iter continuandum occasio
progrediendi se ipsi obtulit.

Deo duce pervenit Debrecinum, ubi dominum Gasparum
Tonsorem de artificio, in patria intermisso iterum continuando
consulit, per quem uni ex tonsoribus hero se recommendatu-
rum instanter poscit, qui prius de patria et patre perconta-
tur, parentemque ejus bene novisse asserit, eique in juventute
pro pingviori in arte experientia percipienda satis diu et feli-
citer inservivisse, puerumque suum Joannem vocatum sinu suo
pluries excepisse, qui idem esse praesenter astantem asseve-
ranter dixit, his intellectis, pro honesta parentis existimatione
se libenter filio fideliter deserviturum pollicitus est. dictum,
factum. Num cui rei studuerit, rogat, rogatus poëseos dixit,
hoc audito regessit: Ego te non opificio tonsorio, caeteroquin
(ut dixit) honesto, sed scholastico praeficio, et scholae pro-
fessoribus (quod erat conventionalis) actutum recommendabo.

E tonstrina sic ei obvenit pietatis officina, quam ingre-
diens prout recommendatus fuit (licet nec alias ignotus), ita
per clarissimum dominum Martinum Szilágyi, tanquam pri-
marium scholae professorem, domino Samueli Dömsödi neu-
tralistarum curator ad aures recommendatur, per quem expec-
tans neutralista factus, oratoriae classis inhabitator fit.

Artem poëticam auspicaturus, praeceptorem nanciscitur
dominum Georgium Vetsei, tandem dominum Stephanum
Kintses Ketskeméti, eo in Transsylvaniam ablegato, ipsi sur-
rogatum dominum Samuelem Szalatsi, per quem in classem
oratoriam promovetur anno 1689.

Domino Gregorio B. Szőnyi vestes scholares induente,
locus ei apud alumnos neutralistas in Candia successit, ubi a
sociis multas supportat anxietates, quibus describendis crena
hebescit calami, cor stupescit animi. Quia Psal. 57 : 5.

Hic socios duris genuit quia cautibus horrens

Caucasus Hyrcanaeque admorunt ubera Tigres.

Quos patientia domuit.

Hic fames multas parit alternationes, nam pertinaci
pressus inedia, caput vertigine laborare cepit, pedes vacillare,
oculi sole occidente caligare, pro modico pane caecus de nocte
existens, multas noctes vigilia consumit (vitium oculorum caute
dissimulans) ad aedes et fores pastorum et professorum. noctu
clancularem Germanicorum militum in civitate hybernantium
invasionem et bonorum direptionem metuentium.

Praeceptorem in oratoricis et rhetoricis habuit egregium
dominum Stephanum Nánási, dominum Samuelem Dömsödi,

dominum Stephanum K. Ketskeméti, per quem ad publicas lectiones promotus fuit. In praesidem ei praeficitur cum aliis symmistis doctissimus dominus Joannes Selyem Patai, sub cuius ductu pensum ex theologicis, philologicis et philosophicis exolvit die 14 mensis Martii anno 1690.

Sed intensissimae famis impatiens, in patriam redire cogitur; iter capit cum domino Stephano Komáromi et domino Josepho Cs. Csúzi, partim patriam salutaturis, partim sales professorum Comarini morte soceri clarissimi Martini Szilágyi erraticios procuraturis.

Penso suo tandem expenso, die 21 Aprilis, ductore domino Stephano K. Ketskeméti, scholae thecario, in signum obedientiae solito more clarissimis professoribus dextram porrigit, albo scholae civium ad multorum invidiam nomen suum inscribit et in nomine Domini vestes talaes induit, novitios post se 11 relinquit anno 1690.

Professores publicos habuit: clarissimum dominum Martinum Szilágyi in theologicis, philologicis et philosophicis, clarissimum dominum Paulum Lisznyai in logicis, chronologicis et controversiis, clarissimum dominum Georgium Vetsei in metaphysicis et geometricis mathematicis etc., clarissimum dominum Stephanum Király Debreceni, clarissimum dominum Joannem Kotsi in biblicis et astronomicis.

Praesides habuit: praestantissimum dominum Abrahamum Harsányi, dominum Stephanum Helmeczi, dominum Andream Füleki in philosophicis, dominum Samuelem Nádudvari, dominum Michaëlem Ráczkevi in theologicis, dominum Stephanum Várallyai, dominum Stephanum Helmeczi, dominum Martinum Bagosi in philologicis.

Concamerarios et commensales: dominum Abrahamum Harsányi, dominum Stephanum Hajgató Ketskeméti, dominum Stephanum K. Helmeczi, dominum Stephanum Dömjén Ketskeméti, dominum Stephanum Szoboszlai, dominum Stephanum P. Oroszi, dominum Stephanum Győri.

Cocus fuit cum domino Stephano Tasnádi, cum domino Petro Debreceni, militiam ineunte, tandem post 14 annos redeunte et Keszini ex Dei providentia ei occurrente.

Praeceptor fuit sextae classis cum domino Fr. Némethi.

It in patriam cum suis comitivis, domino Joanne Bátorkeszi, Stephano Szetsei, Paulo Szenczi, Joanne H. Tatai, Michaelae Ujvári; in reditu auditur fama fugae Debrecinensium prae metu Tartarorum nullibi non saevientium, qua bene intellecta, de via recta ab Ároktú diverticulum facimus Tokainum versus, ubi transire per Tibiscum et non alibi licuit; Tokaini apud generosum dominum Stephanum Patai pedem

fiximus, postridie fugitivos Debrecinenses in ripa Tibisci propriis oculis cernimus, qui eo ipso die per pontem subito confectum trajiciunt et transmigrant. Szoboszlovienses in fuga ad paludem Tóczó vocatam Tartaros obviasse et ad usque 1010 numeratos crudeliter trucidatos ab ipsis pro certo audivimus.

Percontata diligentius per milites Tokaino emissos rei veritate, nos post reditum Tartarorum cum vacuis currubus relicta substantia in hospitio redimus et urbem sine civibus, solis Germanis ad portam urbis stantibus reperimus, et scholam vacuum tristes ingredimur, reditum civium urbis et scholae avidae expectantes.

Praebitor constitutus juramento ad fidelitatem constringitur a clarissimo Joanne Kotsi, et officio nondum expleto, fuga urbis civium iteratur, tunc quamvis claudus, pede sauciatus, curisque communibus varie divexatus et fatigio pressus, per pedes tamen cum majori coetus scholae turma Tokainum versus tendit, ibique pedem in area generosi domini Stephani Désán, civitatum Hajdonicalium pro tempore capitanei, figit.

Pars altera scholae civium cum clarissimis professoribus et domino seniore Gregorio B. Szőnyi, Szatthmárinum profecta fuit, nisi quod socii ejus dominus Stephanus Oroszi, Stephanus Győri Szent Jobinum iturientes, in sylva a praedonibus insperato deprehensi et vestibus et armis despoliantur.

Tokaino patriam petit cum suis compatriotis, domino Martino Bogdányi, Paulo Szenczi, Joanne Hidas Tatai et Michaële Motsai, Stephano Szőnyi et fratre ejus Gregorio F. Szőnyi, et cum in agro ad Hatvan a via ad respirium cessissent, pro chlamide currum conscendit, de quo semimortuus cadit, pedequae tumido discalceatus viam terit, donec in thermis Budensibus levamen aliquot accipit.

Jam existens in patria, ab ecclesiae pastore reverendo domino Joanne Fejér et ecclesiae Tatensis primoribus ad rectoriam scholae iteratis vicibus honeste vocatur, sed ad vitandam supplantationis suspicionem, personalem vocationem repudiat, animosque vocantium aliorum dirigit, se totum Dei curae, ordini decoro et legibus scholasticis committit, quibus positus et praemissis, voto ecclesiae se ipsum promittit.

Civitatis tandem ex dispersione redeuntis fama percitus, cum suis comitivis, allatisque secum literis vocatoriis, Debrecinum appulit, itineris molestiam devorando. Sicque spartam quam alias habuit, exornare cepit, tandem praebitoriam domino Johanni Veszpremi resignavit, literas ei concreditas domino primario professori tradidit.

A clarissimis scholae professoribus, tenore literarum voca-

toriarum, dominus Thomas Gulátsi compellatur, qui vocationi personali rotunde renuntiavit, sicque ordo vocationis prius compellatum tetigit, cui, honesta excusatione praemissa, et indignitate sua confessa, commilitonum suorum maxime praecedaneorum excusso scrupulo et praejudicio declinato, vocationi cedit, et Deo ordinis eum mittenti morem gerit anno 1696.

Mense tandem Februario scholae valedicit, sic clarissimis professoribus pro cura et pia instructione debitas agit gratias, a quibus benedictus recedit, licet a clarissimo Joanne Kotsi ulterior remansio svadetur et honestior exitus promittitur, ut patriae se ex placito demonstret se servitutum velle, et certe egregiae tanti viri pollicitationi utroque porrecto pollice morem gessisset, nisi res suas jam e schola eductas occasione non adaptavisset.

Viae comites habuit: dominum Michaëlem Sartorem Komáromi, Andream Sartorem Ványai, Stephanum Szilasi, poma Pestinum trahis duobus apportantes.

Pestinum ascendens circa Berény capsam pane, pileo, libris, sapone etc. plenam e traha excussam esse percipit, pileum cum libellis et literis passualibus et commendatricibus ope reverendi pastoris Peczeiensis lapsu temporis accipit.

Pestini apud fratrem Gregorium Ianionem ad aliquot dies manet, unde cum domino Georgio Rakita, Ianione Ujvariensi, Pestinum pro sua fortuna et sede ibidem figenda ascedente Strigonium usque per rhedam venit, inde a domo domini Joannis Szenczi Ianionis, aquae beneficio Almasinum venit, inde tandem per rhedam domini Joannis Kőrösi, Ianionis Tatensis, pro aqua thermali venientem, Tatam venit.

E patria iterum pro Commentariis Altingianis a domino Gregorio B. Szőnyi, seniore scholae 10 ducatorum precio emptis, a reverendo Joanne Fejér librorum emptore, Aegopolim ad nundinas mittitur.

Sed spes de his concepta fefellit, vacuus enim rediit, neque venditorem uspiam vidit.

Scholae tandem dirigendae die 16-to Martii tempore iudicis domini Michaëlis Szabó Komáromi praeficitur, expensa viatica pensatur, salarium praescribitur: sicque officium suum Deo adjuvante et auxiliante auspicatur. Scholae studiosos majoris conditionis item domesticos logicos, oratores, poëtas et syntaxistas in nomine Domini informare incipit.

In congregatione partiali Környeini habita, vicem opponentis sustinet et de scriptura sacra cum aliis discurret, praeside reverendo domino Joanne Fejér Komáromi, et examinatore clarissimo Benedicto Jenei, neo academico anno 1697 die 28 Febr.

Primo suae ingressione anno filium domini Danielis Egerszegi Comaromiensis, Michaëlem vocatum de mensa aluit, pro quo 23 florenos ad annum accipit.

Anno secundo filium similiter reverendi domini Michaëlis Poroszlai, pastoris Neszméliensis, qui promisit decem et octo florenos, et non nisi 15 solvit.

Examen scholasticum ter instituit, quartum studio neglexit.

Visitatio ecclesiastica Tatae per clarissimum dominum Stephanum K. Szombathi. tanquam legitimum tractus seniore instituta, eum spartae continuationem exornare sub bona spe ulterioris provisionis vetuit anno 1697. die 2 Febr.

Venit Motsinum inter Syrtes et Charybdes ad dominum Stephanum Nagy Debreceni, de futura conditione cum eo discursurus, et redit noctu inter glacies constipatas et conglomeratim defluentes, nauclero domino Görgei, famosae mulieris Arany Bárány vocitatae marito, scholae tunc rectore Neszmélyiensis temulento, et nisi alter succurrisset, actum de ipsis fuisset.

Fuit procus Valini ad filiam Rebekkam reverendi pastoris domini Stephani Vitéz Ketskeméti, ductore domino Gregorio Márce Valiense, quam tamen nondum ob parvitatem putat esse nubilem; hoc ibi factum die 1 Martii.

In congregatione reverendorum pastorum Kotsini habita, ordinatur ad Motsaienses die 8 Martii.

Scholae Tataensi honeste valedicens, ad Motsaienses transit die 13 mensis Martii, eosque ex Rom. 1:7. sumpto textu cum lepore salutatur die 16 dominica Judica, die Gabrielis.

Lardum Tatae ex cella St. Fekete per furatum fures ipsi nocte offerunt, die secundo Aprilis.

Venit cum generoso domino Stephano Gellért Tabajdinum, inde cum domino Gregorio Fűri, M. Varga Tabajdiensibus Berényinum, ad inspiciendam virginem reverendi domini Matthiae Udvardi, quam non ambivit, in reditu in Tabajd morantes ad 3 dies convivuntur, vinoque libantur susceptoribus devoti.

Hic jam de 3 persona ad primam redit oratio.

De me et rebus meis.

Deo clementissimo, ab ubere matris meae gratiosissime providente, consilio majorum accedente, veni Pazmandinum ad inspiciendam virginem nubilem reverendi domini Danielis Farkasdi, confessoris Christi, tandem in Domino pie defuncti, tunc sub cura clarissimi domini Valentini Cs. Kotsi, ecclesiae pastoris dicti pagi constitutam, die 17 Aprilis anno 1698.

Quam in secundo itinere, in absentia domini hospitis, verum in praesentia reverendi domini Joannis Ujvári pro tempore ecclesiae Tapiensis pastoris, tanquam tutoris ejus, per

intercessionem domini Michaëlis Olle Motsaiensis et domini Joannis Fekete affinis ex clementi Dei gratia, in sponsam nactus sum die 29 Aprilis.

Cum dilectis et mihi aggratulantibus sororibus Tataino accersitis, visitavimus tertio pentecostalium die et mensis Maji die 20.

Jurgatur equidem clarissimus hospes, quod in absentia sua res omnis peracta fuerit, et omnia subvertere vult, sed frustra.

Domini Motsaienses non tantum consultores, sed etiam adjuutores fuerunt nostri matrimonii in Domino auspicati. Nam communi voto ecclesia contulit flor. 10 den. 50, gallinas 9, agnum 1, panes 4, duas pintas aceti, pintam butyri 1, sic mellis, tortas 10, carpiones 4, salem etc.

Michaël Mátéfi: med. cub. tritici, agnum unum, tortas unius corbis, acetum.

Michaël Olle: tortas et duas gallinas.

Franciscus Török: duas gallinas, duas columbas.

Joannes Cassai judex: agnum 1, tortas, lardum.

Stephanus Szabó: tortas, gallinam unam.

Stephanus Császár: gallinas 2.

Joannis Mátyási vidua: 2 gallinas.

Joannes Szabó: gallinas 2.

Joannes Szüts: gallinam 1.

Joannes Nagy: gallinam 1.

Demetrius Kajdatsi: agnum 1.

Franciscus Farkas: gallinam 1.

Gregorius Török: gallinas 2, porcellum 1, tortas.

Gregorius Cassai: agnum 1.

Martinus Somogyi: tortas et porcellum 1.

Haec fuit coca.

Martinus Tot: gallum unum.

Gregorius Faber: gallum unum.

Stephanus Szalai: gallinam 1.

Georgius Nagy: gallum 1.

Georgius Tonsor: gallum 1.

Petrus Török: agnum 1, gallos 2.

Christophori vidua: gallum 1.

Stephanus Kováts: gallum 1.

Oblatio Tataiensium ad nuptias:

Stephanus Gellért: agnum 1.

Petrus Lanio: 50 libras carnis.

Joannes Fekete: agnum 1.

Stephanus Czövek: vervecem 1.

Michaël Molitor: cubulum tritici unum.

Georgius Molitor: cubulum 1.

Joannes Tornyí: agnum 1, tortas 9, gallum 1.

Sorores: tortas 20, gallos 7, anseres 3.

Stephanus Szabó: porcellum 1.

Ego ipse vinum emi Kotsini flor. 21 die 21 Apr., Tatae a Stephano Szabó flor. 33 den. 50 die 24 Maji, sic salem; piper, crocum, mel, acetum, butyrum etc.

Oblatio promissa et non praestita: Jó Joannes promisit 1 furni liba, Joannes Marosi, Joannes Kaszás sing. urnam vini, Petrus Kőrösi 50 libras carnis etc.

Deo duce adduxi vitae sociam Juditham Farkasdi, septem rhedis et septem equitibus, architriclino ex mea parte domino Michaële Olle primario, Joanne Fekete affine secundario, inde vero clarissimo domino Valentino Kotsi, copulatore clarissimo domino Stephano Olle Motsai, praesente etiam reverendo domino Joanne Ujvári, paranymphe Stephano Neszméli Literato anno 1698 die 3 Junii, qui Erasmo ascribitur.

Domina socrus venit ad nos habitatum anno eodem et die 3 Decembris cum pupillo suo Danielculo Farkasdi.

Viximus hic in bona pace ad annum unum et mensem unum.

Anno tandem 1699 ex severo eminentissimi domini Leopoldi a Kollonics, archiepiscopi Strigoniensis mandato per praepositum Strigoniensem et reverendum Joannem Horvát, plebanum Tatensem turbamur, mensibus Julii et Augusti, huc illuc jactanti, frumentum Kis-Igmandinum noctu ex conviventia generosi domini Joannis Csapo, praedii illius tunc legitimi possessoris currubus 16, bona item reliqua mobilia Tarkanyinum transponentes, postquam Motsaini annum unum et 5 menses transegissemus.

Motsaino ex hospitio domini Gregorii Cassai, per dispositionem clarissimi domini senioris domini Stephani K. Szombati, in vicum Gönyü ad Danubium in comitatu Jaurinensi positum, post nundinas mense Septembri Jaurini celebrari solitas translocamur, ubi 8 florenorum et totidem tritici mensurarum salarium ad tempus usque vernale promissum solvitur. Motsaienses horum ex suo salario annuali defalcatione, integrum praestant debitum.

I. Nascitur nobis infans primogenita nomine Elizabetha in vico Gönyü anno 1699 die 2 Novembris, cujus susceptores erant: reverendus dominus Michaël F. Motsai, per quem baptizatur, Stephanus et Michaël Póts cum matre et uxoribus.

Haec denata anno 1700 die 8 Martii. Praesentibus dominis sororibus tingitur.

Domino coeli et terrae me ita ad sui gloriam ab ubere matris meae dirigente et praeparante sacrosancti ministerii candidatus exstiti in templo Atsiensi, cum clarissimo Gregorio Szőnyi

et reverendo Michaële Ráczkevi, grassante interea dira ecclesiarum persecutione, non conferente cum carne et sanguine, uti de ea literae hae testantur.

Omnibus visuris et lecturis salutem in Domino.

Postquam sua sacratissima caesareo-regia Majestas, dominus dominus naturaliter nobis clementissimus hunc uti sequitur modum resolvisset. Notum facimus nostris subditis in Órs, Sz.-Miklós, Ázár, Szend, Kots, Igmánd, Gönyi, ut qui necdum praedicantes suos dimisissent, his intellectis, illico eosdem benevole dimittant, secus rigorem cum damno experturi sibi imputent; claves ecclesiarum, quas necdum tradidissent, officiali nostro resignent; bona quoque ab antiquo catholicis parochis et ecclesiis destinata patefaciant; et suo tempore et modo praestanda praestare et praevia nostra praesentatione intimationeque acceptare parochum aestimareque noverint, gravi sub animadversione et poena.

Joannes Jacobus Lövenburg.

L. S.

Comitissa Catharina Tökölyi.

L. S.

Actum Viennae, 28 Apr. anni 1700.

Huius tamen mandati executio, quod ad nos, per Dei gratiam dilata fuit.

II. Nascitur nobis infans secundogenita nomine Catharina in eodem vico Gönyü anno 1700, die 11 Decembris, cuius susceptores erant: clarissimus Petrus Magyari, clarissimus Gregorius Szőnyi (per quem sacro baptismatis fonte alluitur) Stephanus et Michael Póts cum matre et uxoribus.

Anno 1702, die S. Martini per reverendum dominum Andream Matusech, vicarium pro tempore Jaurinensem, exercitio ministeriali nostro in pago Gönyü finaliter interdicatur, mansio tamen in domo parochiali ad supplicem instantiam ad ver permittitur.

Sub eo exclusionis tempore vocor ad festa ab ecclesiis pastore destitutis in montem Sagiensem, ubi Atsinum versus eo transiens, diebus nativitatis Christi fui ministerio defunctus, similiter die 1 Ianarii in villa ad Bőny posita generosi domini Andreae Takó Jaurinensis, unde beneficium aliquod accepi.

III. Nascitur nobis infans tertio-genita nomine Eva ibidem anno 1703, die 8 Ianuarii Lunae, cuius susceptores erant: clarissimus Petrus Magyari, clarissimus Gregorius B. Szőnyi, per quem fuit tincta, reverendus Michaël F. Motsai, reverendus Michaël Ráczkevi, Franciscus Vincze, Stephanus et Michael Póts cum matre et uxoribus.

Gönyüino ab ecclesia Nagy-Kesziensi in insula Schytica locata vocatus, ex mutuo reverendorum dominorum seniorum

utriusque dioeceseos consensu, accepta recommendatione, multis fratribus renitentibus, solo clarissimo domino Petro Magyari et reverendo domino Joanne Madi, pro tempore pro-seniore, ingressum allaborante, transfretamur.

NB. Et hic reverendorum fratrum dissensio me latuit.

Ubi annum unum in bona quiete vixissemus, si tumultus Rákocianus in autumno nos non turbavisset.

Sub eo tempore habitationis nostrae in N.-Keszi habitae, sororcula Anna, filia Joannis Fekete, Gregorio Törsök Tataini elocatur, in cuius domiductione fuimus praesentes.

Spe tandem ad partes Transdanubianas remigrandi amissa (de qua iteratas a clarissimo seniore accepi pollicitationes) ex legitima ordinatione veni in ecclesiam Tanyiensem, ubi 7 annos cum dimidio sub multis et variis vicissitudinibus, ex praetacto tumultu ortis, Deo et ecclesiae inservivi.

Sub primo ministerii anno apud Tanyienses auspicato, moritur soror Tatensis dilectissima, quam cum animi condolentia sepelimus, anno 1704 die 1 Novembris.

IV. Natus est nobis infans sub dispersione Comarini, nomine Joannes 4-to genitus anno 1705, die 30 Aprilis, die Jovis, cuius susceptores erant: clarissimus dominus Petrus Magyari, generosus dominus Andreas Kazai cum uxoribus.

Hic denatus anno 1707, die 16 Novembris, super quo proposuerunt concionatores reverendus dominus Stephanus Szombati ex Geneseos 22:2., et reverendus dominus Samuel Szeli ex Ap. 2:28.

Vocor Comarinum ad festa pentecostalia comite reverendo domino Joanne Fejér semel, et collega clarissimo domino Petro Magyari septem vicibus semper ad festa.

V. Nascitur nobis infans quintogenita nomine Judith in pago N.-Tany anno 1708 die 3 Februarii, cuius susceptores erant: clarissimus dominus Petrus Magyari, qui et baptizat, generosus dominus Andreas Kazai, sed absens, generosus dominus Valentinus item Franciscus Laki, generosus dominus Joannes O. Szarka, generosus dominus Stephanus T. Faber, Gregorius Szegi, Andreas Csémi, Georgius Kováts, cum matre hic et illi cum uxoribus suis.

Secunda vice sororem Annam viduam Gregorii Törsök elocavimus Thomae Adam anno 1708 die 3 Maji.

Anno 1709 die 15 Octobris invitamur ad comitatum Comaromiensem, ad fidelitatem sacrae caesareo-regiae majestatis stringendam. Ea ipsa occasione fit sermo de episcopatu inter nos erigendo.

VI. Nascitur nobis infans sextogenitus nomine Japhetus in possessione N.-Tany, anno 1709 die 21 Decembris, post

mediam noctem proxime instantis diei dominicae, cuius susceptores erant personae honestae, numero V-to notatae.

Hic denatus anno 1710 die 3 Augusti, super quo proposuit reverendus dominus Stephanus Pápai ex Gen. 9:26, 27.

Anno 1710, et initio 1711, grassatur contagio foeda, saevire cepit die 3 paschatis, et finita est anni 1711 die Bacchanaliorum; in hac peste decessit dictus statim filiulus noster charissimus Japhetus.

Anno 1711 diebus Junii, ex mandato illustrissimi domini Sicsi, ope domini Nicolai Sente, praefecti sui, exturbamur Tanyino et Oltsainum in domum domini Martini Nagy transmigramus.

VII. Nascitur nobis infans septimogenitus nomine Samuel in pago Nemes-Oltsa, anno 1711 die 1 Novembris, postridie, 2. baptizatus a clarissimo domino Petro Magyari, susceptoribus personis numero V-to notatis, quibus accesserunt: generosus dominus Gregorius Laki et generosus dominus Georgius Szarka, nobiles personae cum uxoribus.

Sequenti die venimus Szomodinum in negotio episcopi, unde die 4 Novembris Szőnyinum venientes, clarissimum dominum Petrum Magyari adjurari facimus et in neo-episcopatu consecrari curamus per clarissimum dominum Stephanum K. Szombati.

Anno 1712 die 9 Martii venimus in congregationem semi-generalem Eteinum. Clarissimus episcopus venit ad coronationem regis Caroli sexti Posonium ad diaetam die 7 Maji; coronatio fuit die 22 Maji. Vivat!

Mortem Stephani Martsa affinis die 23 Maji tristis audivi.

Tanyini scholae rectores hos habui:

Anno 1704 dominum Andream Kőrösi.

» 1705	»	Danielem Farkasdi.
» 1706	»	Samuelem Sz.-Istványi.
» 1707	»	Petrum Szőnyi.
» 1708	»	Samuelem Lévai.
» 1709	»	Franciscum Száki.
» 1710	»	Danielem Megyeri.
» 1711	»	Joannem Ráczkevi.
» 1712	»	Stephanum Lepsényi.

Anno 1713 die 28 Februarii vocationem secundo habui in ecclesiam N.-Kesziensem, per dominum Stephanum Szendi, Michaellem Siska, ecclesiae legatos, quorum vocationi morem gessi, ob metum caedem et mortem mihi clanculum interminantium de Tany et Csitsó.

Ecclesiae publice valedixi die 5 Martii et, sub luce portentosa vesperi ferme ubique visa, de bonis ecclesiae domino

Joanne Szarka, domino Francisco Laki praesentibus rationem reddidi. et die 14 Deo duce Keszinum transmigravi.

Anno 1713, die 22 Martii cum reverendo domino Andrea Sallai, pro reverendo domino Joanne Patai episcopo Dömsödinum ablegamur. Ad congregationem generalem Kotsini, diebus 2 et 3 celebrandam, in eaque neo-episcopum nostrum clarissimum dominum Petrum Magyari et suos seniores confirmandos et consecrandos attulimus dictum dominum episcopum veteranum, cum clarissimo Paulo Ketskeméti seniore et Joanne Patai juniore.

VIII. Nascitur nobis infans octavogenitus nomine Daniel in pago Keszi anno 1715 die 14 Januarii, baptizatus die 16, cuius susceptores erant: clarissimus Petrus Magyari, episcopus, reverendus dominus Franciscus Csokonyai, per quem tinctus fuit, generosus dominus Andreas Kazai, dominus Petrus Debreceni militiae dux in inclyto regimine Spliniano, dominus Stephanus Szabó, dominus Stephanus Kis, cum uxoribus.

Denatus anno 1715, die 27 Decembris et sepultus concione ex Psalm. 127. v. 2. deprompta per reverendum dominum Franciscum Csokonai compatrem.

Die 25 Februarii venimus Csaszarinum ad nuptias domini D. Farkasdi.

Vidua Stephani Martsa relicta et virum Martinum Jámbor Ianionem anno 1714, die 3 Martii ambiens, morte itidem mariti sui anno 1715, die 20 Novembris inita, iterum vidua fit.

Anno 1716, die 17 Octobris venit ad inspiciendam filiam nostram Catharinam dominus Stephanus M. Szombati, rector scholae pro tempore Papaiensis cum generoso domino Andrea Kazai, juniore, me in lecto caephalalgico decumbente.

Desponsatio fit die 21 Novembris architriclino seu proxeneta clarissimo domino Petro Magyari compatre dilectissimo, in angustia temporis et corporis. Temporis, quia ecclesiaeurbatione et exilii minace fuimus coarctati; corporis, quia tunc intensissima laboravi caephalalgia.

Elocatio facta et copulatio facta est die 25 Novembris, ablatio die 26, sub exemplari tumultu ab indisciplinatis juvenibus excitato, ubi verba et verbera etc.

Ad inspiciendas et visitandas res neoconjugum. dominam socrum Papam die 4 Decembris mittimus, quam in pace adventantem die 20 Decembris excepimus.

Visitationem ego cum consorte mea et reverendo domino affine et filia nostra iteravi, viam die 2 Febr. anno 1717 aggressus.

Die sexto Octobris consors mea Comarino iterum venit Papam et advenit cum filia nostra, quam cum avia et matre sua die 12 Novembris remittimus domum suam. Avia ibi ad justam temporis intervallum remanente.

Nascitur filiae nostrae infans primogenitus nomine Stephanus Papae die 23 Decembris, cujus susceptores erant: clarissimus dominus Stephanus Naszályi, Franciscus Pordány et dominus Georgius Nemes cum uxoribus.

Filiam in puerperio decumbentem cum parvulo visitatum it mater ejus aurigante domino Stephano Sólty, rectore Keszienfi, die 1 Januarii anno 1718 iter capientes.

Et tepide et insulse nos Keszini tractati, ex consilio majorum et tutioris remansionis gratia, redimus Keszino N.-Oltseinum die 14 Martii, annos ibi 5 consumentes.

IX. Nascitur nobis infans nonogenitus nomine Johannes secundus in pago nobili Oltsa anno 1719, die 14 Januarii et baptizatur die 17 Jan. per clarissimum dominum Petrum Magyarí episcopum et susceptorem ejusdem primarium, cujus susceptores caeteri erant: clarissimus dominus Stephanus Töllyhi, clarissimus dominus Joannes Antonius Valesius (absentes licet), generosi domini Valentinus Laki, generosus dominus Gregorius Laki, generosus dominus Franciscus Laki, generosus dominus Joannes et Georgius Szarka, generosus dominus Stephanus Laki, generosus dominus Stephanus Faber alias Takáts, dominus Gregorius Szegi, dominus Stephanus Sólty junior, dominus Georgius Kováts cum uxoribus, ex his duo vidui, quartus et octavus scilicet, et vidua una, relictá domini Georgii Kováts pie defuncti ex N. Tany.

Deo duce filiam nostram nomine Evam elocavimus anno 1720 die 15 Novembris juveni Francisco Fodor mensario Komaromiensi, et die eodem sponsaliis celebratis architriclino generoso domino Stephano Szeremlyei et domino Stephano Csákányi, cujus domiductio, post nuptialem solennitatem Otsaini celebratam, fuit die 26 Novembris.

Post obitum clarissimi domini Petri Magyarí episcopi nostri venerandissimi, suffragiis reverendorum fratrum tractus insulani (vulgo Csallóköz insigniti), anno sequenti 1721, officio notariatus annis praeter propter 12 defunctus, in seniorem primarium eligitur et Szónyini per manus clarissimi domini Stephani M. Kotsi, tanquam senioris primarii et scribae generalis, confirmatur, praesentibus reverendis dominis Michaële Tatai et Stephano Szombati et aliis, die 19 Martii.

Közli: MOKOS GYULA.

VEGYES KÖZLÉSEK.

A BÉCSI OSTROM 1683-BAN.

Gr. Kéri Ferencz eredeti tudósítása *Eszterházy Pál* nádorhoz.

Mauteren, 30 Augusti estve későn 1683.

Kegyelmes Uram!

Kötelességem szerint adom értésére Nagyságodnak, hogy ez elmúlt szombaton éfél után a vezér nagy furiával s minden ereivel kezdette Bécset generaliter minden felől körös körül ostromolni és a bástyákat lövetni; mely generalis ostrom másnap, ugymint vasárnap, estveig tartott *indesinenter*, úgy hogy 18 óráig tartott az ostrom. Mely ostrom alatt *ab utrinque* egynehány ezer ágyulövés minák fölvetésével esett.

Az ostrom után jött ki egy ember, a ki referálta a dolgot, s azt mondja, 18 óráig. — a meddig a generalis ostrom tartott. — Bécs környéke, a vezér ostromlása miatt s a nagy lövések miatt annyira volt, hogy a szapora ágyú- s más puskák villanása miatt, mintha itélet napja lett volna, *omnia in flammis et igne erant constituta*.

A mieink vitézül viselték igen magukat. a törökök a szerint, *cum maxima furia et impetu*.

A mieinkben nevezetes vezett el. General Gróf Staremburg uram obrist Leitenantja, Gróf Salemburg, Virtembergi herczegen lövés, és Obrist Haister uramon is lövés esett. A törökökben sok ezer. Csak hordton hordták a holt testeket.

A mint Bécsbül írják, *usque 15 Septembris non habet Vienna ullum periculum*.

A generalis ostrom után, most semmi lövések nem hallatnak; hihető nyugszik a pogány. General Staremburg uram a városba oda be, *hat sich gantz ferbaut* — — — —, annyira hogy ha (kit isten ne adjon) a bástyákat elrontaná is az ellenség, oda be oltalmazhatnák magokat egy ideig. *Aeternum sibi Staremburg nomen comparabit*

Az erdélyi fejedelem embere, kit szememmel láttam, tegnap ment postán Linczbe. Ő felségének principálisatul levelet viszen. *Offert se pro nostra parte*.

Tököli a Morva vize mellett van; de mivel a Lotaringiai herczeg közel áll hozzá, *nil tentat*.

Halljuk, hogy *Győr* alul a *budai vezér* el ment volna, és Tökölivel akarja magát conjungálni. Hihető — tudván hogy Bécsnek totis viribus succurrálunk, — *Sléziába, Morvába* akarnak csapni *pro diversione facienda*.

Gróf *Lodron* Uram a fiammal megjöttek, de sehol ellenséget nem találtak. A tatárok is elmentek valahova, nem kétlem, rabolni.

General Veltmarsalk Laitenant *Baldek* herczeg (a kivel *Naiburgi* hercegeknél szóllottam) tegnap érkezett ide, s ma a *Lotaringushoz* ment postán. A lengyel király ma *Holebrunnon*¹⁾ lesz; Ő Fölsége vendégelteti ott. Holnap talán közel lesz hozzánk.

Kegyelmes urunk Ő fösége, mihelyen a király itt közel lesz, alágyön, S úgy beszélnek, talán holnap estvére itt lesz. *Badensis* ma gyön alá. A lengyel armada a király után gyön. Igen dicsérik.

A minapi harczon egy vak basa veszett el, mondják *kanizsai* basa volna, mert az is vak az eb.

Azt is halljuk, hogy a török császár az ötödik személit parancsoltatta volna hogy fölüljön. A vezér, mondják, mondotta volna, hogy absolute Bécs alatt megvár bennünket. Jancsárjának nagyobb része s a java elveszett, s alig van jóra való 30 ezer; de lovassát a mint értjük, közel száz ezerig volna. Isten szégyenítse, s a kereszténységet tegye győzedelmessé.

Nagyságodat mikor várjuk ide, kérem értésemre adni méltóztassék. Mi még itt leszünk úgy látom 3—4 nap, a míg az egész had (a ki alá jön) együtt lészen, s innen egyenesen a *Bienner Wolttra*²⁾ megyünk. A lengyelek és *Lotaringus* hadai pedig *Tulmánál*³⁾ a hidon által, s *unitis viribus* az ellenségre.

Deus secundet!

Ezzel holtig maradok Nagyságodnak

alázatos igaz szolgája

G. Kéri Ferencz.

Borítékán: Celsissimo Principi ac Domino Dno Paulo Esterházy de Galantha Perpetuo in Fraknó, Regni Hungariae Palatino, Sacri Romani Imperii, nec non Aurei Velleris Equiti, Sacrae Caes. Regiaeque Majestatis intimo Consiliario, Camerario (tit. plen.) Dno Dno Gratosissimo.

Hartenstein.

Eredetije a kismartoni herczegi főlevéltárában.

Közli: DR. MERÉNYI LAJOS.

¹⁾ Hollabrunn.

²⁾ Wiener Wald, bécsi erdő.

³⁾ Tulln-nál.

ESZTERHÁZY MIKLÓS NÁDOR SEMPTEI VÁR- NAGYÁNAK INSTRUCTIÓJA.

1640.

1.

Istent félje s másokat is mind szavával s mind jó példájával arra vezessen

2.

Hitit s maga kötelességét előtte viselje mindenkor, s meglássa hogy azt meg ne bántsa.

3.

Mikor magunk jelen nem vagyunk, ünnepeken és vasárnapokon misét mondasson a várban. és arra harangozván, minden ember compareáljon; kire a környékből (ha valamely páter nem volna helben), rendszerint a plebánusokat járattassa ide a várba.

4.

A harangozásokat mind reggel, délben s estve, meg köll tartani; akkor hogy kiki imádkozzék is, reá köll vigyázni arra is.

5.

Vigyázzon igen szorgalmatossan arra is, hogy semmi mi böcsületünk és hívségünk ellen való dolog a várban ne essék, tartóztatván minden mi kárainkat, s megjelentvén azokat minenkünk, ha mirül nem tehetne.

6.

Holott mi magunk itten nem volnánk, idegen embert kérdeve kell a várban bebocsátani, s felesbet magánál nem, hanem ha igen meghitt emberek. A rabokat, kik a töröktől kiszabadultanak, a kapu előtt a sarampónál köll várattatni, elszedvén leveleket s nekünk avagy secretariusunknak praesentálván őket, hogy kitessék, ha igaz járatbeli embereké; és ha mi levelet nekünk szólót hoz valaki, ha arra való emberséges személy, magát bocsássa be a várba eleinkben, holott pediglen nem arra való személy. elvévén levelét, hozza föl maga, emberit a kapuközt vártáztván. Ha pediglen éjjel igen sietséggel levelet hoznának, azt azon csinált zsinóron vegye be. Ki ha siető igen, maga hozza föl. hol nem szintén sietséges, magához vevén conserválja viradtig s ugy exhibeálja nekünk.

7.

Azokra a kik ki és bejönnek s mennek a várban. meg a jobbágyságra szorgalmas tekintetet és gondot köll viselni valami török pars, pribék. avagy destinált incendiarius. be ne lophassa magát; ki miatt vagy a vár élárultatása, avagy tűztől megemésztése következhetnék.

8.

Annak okáért az istrázsák is éjjel-nappal vigyázzanak efféle ösmeretlen emberekre, kik szurdékok és rejtekhelyeket tekintenek és azokat mindjárt megjelentsék. A bástyákra pediglen és az ágyúkhöz, a mi meghitt szolgálkon avagy főembereken kívül kinek meglesz engedve, senkit se bocsásson.

9.

A megszokott *éjjeli jelt*, mikor mi magunk helben nem leszünk, maga oszsa, a mikor pediglen helben vagyunk, magunktól vegye mindenkor és maga oszsa. A kapukat is maga legyen jelen mikor dobolással beteszik, és a kucsokat maga vegye magához; reggel is mikor ismeg dobolással nyitattja azokat, maga legyen jelen; jó rendben tartván a drabantokat és a többi zsoldosinkat, háromszor együtt *Jézust* mondván, ereszszer le hidat; igen reá vigyázzván, ki lehetne odaki ellenkező pars, hogy valamiképen meg ne tréfáltassék. Az istrázsákat pediglen jól megtekintse, és néha maga is cirkálja; a virasztók pediglen és cirkálók szorgalmatosan járjanak hivataljukban. Minden ebéd- és vacsorakor betéve legyenek a kapuk és akkor senki se bocsátassék ki.

10.

A rabokra és tömlöczökre szorgalmatos gondja legyen, hogy gondviseletlenség miatt a rabok ki ne szabaduljanak, avagy a mint sok példa vagyon róla, a vár kárával ne legyen szabadulások; rabot pediglen idegentől mi hírünk és akarattunk nélkül ne legyen szabad be venni.

11.

Holott pediglen valami rabok gonosz cselekedetek miatt vasban verettettek és törvény szerint megbüntettetnek, azokat a vasbul kibocsátván, minden személytől egy forintot vehet; kik pediglen csak egy két avagy három napig való büntetéssel büntettetnek, azoktól semmit se exigáljon.

12.

A drabantokra szorgalmatos gondja legyen, és akarminemő rosszat be ne fogadjon; annak fegyvere, puskája, kardja jó legyen, hogy a mikor kívántatik. hasznosan szolgálhasson és hiában ne vegyék föl fizetéseket.

13.

A várat és házakat tisztán tartsa; a hol mi szemetet levetnek, és egyben gyűjtenek, a rabokkal gyorsan föltisztittassa és a váron kívül vitesse. hogy efféle gonosz gyülevész miatt valami egészségtelenség ne következék. Ablakokra, kemenczékre és minden belső házi eszközökre gondja legyen, hogy mikor itten vagyunk

minden nap a házakat söpörjék, kemenczéket is fűtsék téli időben. És mihelyt valami eltörik, mindjárt csináltassa meg, ne köllessék nagyobb költséggel ezután hozzá jutnunk, kit kevéssel végben vihettünk volna. Holott pediglen helyben nem volnánk, minden héten legalább egyszer a házakat söpörtesse a kárpitok és képek kára nélkül, megnyitván olyankor az ablakot, hogy a por azon kimenjen, azután szépen betevén.

14.

A tűztől oltalmazza házunkat, szorgalmaztasson a kéményekre vigyázván, és hogy azokat is gyakorta hogy tisztíttassák, tisztartónkkal egyetértsen. Vízét is mindenkor alkalmas helyekben tartasson, a kit minden 2, 3, avagy 4 hétben ujíttasson, a régit kiöntvén.

15.

A várból ha kijár, sokáig kinn ne késsék és rendben hagyja a várbelieket; de a viczéje mindenkor benn legyen akkor, s egy-szersmind mindketten ki ne menjenek.

16.

A mikor valamit építtetünk, vigyázzon a munkásokra és számot is tartson azokra, kiváltképen a napszamosokra és roboto-sokra; és hol mi aprólékos csinálgatás volna a hidak és más állapotok körül, idején jelentse meg tisztartónk és számtartónknak, hogy a restauratióban fogyatkozás ne legyen.

17.

És hol mi vasat s szeget, deszkát a vár szükségére vesznek, arra számot tartson, s vigyázzon is hova kél; azonképen a várban minemő munkához való eszköz vagy on úgy mint vas ásók és lapátok, csákányok, kapák, vasrudak, talicskák, és holmi efféle, hogy azok a várból ki ne veszzenek, gondja legyen rája, és hol mi eltörik csináltassa.

18.

A czaigházat¹⁾ és tárházat gyakorta megtekintse és abban való mindenféle munitiót; hogy tisztán és az ő helyökben legyenek, gondot viseljen. A pattantyús hegy mindenkor munkálódjék és szorgalmaztasson tisztogassa a lövő szerszámokat kívántatik.

19.

A bástyákra és azon levő ágyúkra jó gondviselése legyen. A szerint a puska porhoz nem akarjuk, hogy valaki a mi hírünk nélkül főképen a pattantyúsok közül nyúljon. S ha mikor mi port ez után a porházakból ki köll venni, az ő hírével köll lenni, és quietálja is a pattantyúst róla.

¹⁾ Fegyvertárt.

20.

Port mikor csináltatunk, reája vigyázzon arra is, hogy a mennyi salnitromot és kénkövet kivesznek, a portörővel való szegődség szerint hozzák ismét a port be; és hogy az jó legyen meglássa.

21.

Mindeneket *inventarium* szerint kezéhez vévén, jövőendőben szép tisztán conserválja és hova mi kél belőle annotálja, és mikor mit hoznak és augmentálják a czeugházat, avagy a patantyúsok munkájával, azt az inventáriumban referálja.

22.

A kovácsokat ácsokat, és asztalosokat is, mikor a várban lesznek s munkálkodni fognak, gyakorta tekintse hogy ne mulasszák az időt hiában s hiven is munkálkodjanak, s nógassa a munkára őket.

23.

A mit a várba behoznak, hogy az ne pazaroltassék, vigyázzon arra is kiváltképpen hogy lopással abban kárunk ne következék, főképen *gabona*- s *bor*-kivitelben és egyéb mi eszközökben.

24.

A kutakra jó gondviselés legyen, hogy azok a rabok-, hajduk- avagy drabantoktól vödreiben, láncziban ne bántassanak, ha mi eltörik megjelentvén tisztartónknak, megcsináltassák.

25.

Az órát meglássa hogy mindenkor jól járjon, hogy a vigyázók és a többi cselédünk hozzá tudjanak tartózni, s ha mi híja leszen, ottan megcsináltassa, hogy akadék a miatt is ne legyen.

26.

Mindenek felett a vigyázásban azt jól meglássa, hogy éjjel a kapukat ne nyissa, szolgarendet és idegent akárki legyen be ne bocsássa, s ha mikor nagy szükségből jöve valaki a mi parancsolatunkból s be köllének jöni, egyszersermind a kapukat meg ne nyissa, hanem egymás után, úgy, hogy a belső kapuk be legyenek akkor téve, a mikor a külsőt megnyitják; ezent mívelvén, mikor valami félelmes üdőben magunk bejönénk is.

27.

A minemő *kertink* vannak a vár körül, hol maga, s hol vicéje is kitekintsen, s azon legyen, hogy a szoldátok és a drabantok lopással kárt ne tegyenék; kit pediglen valamiben érhetnek, azt hozassa be s veresse vasban.

28.

Minemő tűzre való fát szoktanak a vár szükségére és főzés-sütés- stb. állapotra fordítatni, úgy disponálja, hogy bizonyos

helyben zár alatt legyen. és a kit osztót fog melléje rendelni. legyen meghagyva, hogy csupán csak annyit errogáljon, főképen téli üdőben, hogy beérhessék. a superfluum pedig tolláltassék. És igyekezzék azon is hogy jó útnál (főképpen ősszel) a fának convencziója instituáltassék; ne köllessék azután gonosz utaknál a szegénységet vesztegetni.

29.

És mivel *a fenyőág fusti egészséges*. nem köll azt elmulatni. hanem mennél többnek szerit teheti (sőt mikor *Bicséről* szálakat hoznak alá, ugyan mindenkor alkalmas hozzattathatni). azért minden estve s reggel és ha szükség kívánná ebédkor is olyan fenyő ágat égettessen a kapu közt.

30.

Holott volnának olyanok, kik cselekedetök miatt nagyobb rabságot nem érdemlettek volna, azokat a mikor úgy rendeljük avagy utánunk valók rendelni fogják. *juxta qualitatem delicti* büntettesse meg.

31.

Ezen kívül a miben látja, hogy hasznunkra való (főképen hűségben járandó dologbul valami kárt venne eszében, tartozik eltávoztatni és megjelenteni mind nép-, profont-, és egyéb hadi defectusokban), és mivel ezen instructióban mindeneket ki nem irathatunk: emberségére és serény gondviselésére bíztuk a többit.

32.

Ezeket így rend szerint elvégezvén, s hite szerint hiven és jámborul eljárván. rendeltünk *készpénz fizetést minden óra 12 forintot*, asztalát tisztartónkkal és egy inasra való prebendát kenyér- és borbul.

Actum in castro nostro Sempthe 1. Januarii 1640.

(Instructio pro generoso domino *Paulo Szeöölősi*, Castellano arcis Sempthe. A Kismartoni főlevéltárból.)

Közli DR. MERÉNYI LAJOS.

FRÖLICH TAMÁS LEVELEI 1566-BÓL.

A körmöczbányai és beszterczebányai városi levéltárak öt darab érdekes levelet őriznek. a melyek közül az első négy az 1566. év július s augusztus havában Felső-magyarországon végbe ment eseményekről szól. az ötödik pedig. a mely ugyanazon év szeptember 14-ikéről van keltezve. Gyula ostromát s elfoglalását írja le.

A levelek írója *Frölich Tamás*, kassai lelkész.¹⁾ a ki mint

¹⁾ Frölich kassai működését kimerítően tárgyalta Ráth György Két kassai plébános a XVI. században cz. tanulmányában. Századok 1895.

beszterczebányai születésű ember,¹⁾ ismerve földijeinek a háborus időben nem éppen indokolatlan nagy aggodalmát, elég gyors egymásutánban közli velük a maga körében beszéd tárgyát képező híreket, vagy azon felvilágosításokat, a melyeket, mint pl. a *Gyula* esetéről szólókat, egyenesen a közelben táborozó *Schwendi* hadi irodájában kapott. Ezen utolsó levélnek egyik részéből, a bevezetésből, kivehető, hogy Frölich máskor is küldött már beszterczebányai barátainak hasonló tudósítást, a mely azonban azóta már elkallódott.²⁾

Fontos hírekről lévén ezen levelekben szó. Beszterczebánya tanácsa sürgősen lemásolta ezeket s elküldte a másolatokat körmőczy szomszédjainak, (de nincs kizárva, hogy Körmőczön másolták le az átküldött eredetit), hogy ők is tudomást szerezzenek a fontos eseményekről. Így maradtak meg a másolatok a körmőczbányai levéltárban, míg az eredeti levelek, egynek kivételével, a mely *Gyula* elestéről szól, a beszterczebányai városi levéltárból elvesztek.³⁾

Érdekes voltuknál fogva megérdemlik e levelek a közlést; főleg pedig a *Gyula* bevételéről szóló, mivel azon híreket adja tovább, a melyek *Schwendi* irodájában voltak ezen a külföldet is érdeklő eseményről elterjedve.⁴⁾

A levelek írója, a kinek a nevét az akkori szokás szerint latinosan *Hilarus* vagy *Hilariusnak* is írják.⁵⁾ beszterczebányai születésű volt, a ki a humaniorákat is kétség kívül a beszterczebányai jónévű latin iskolában végezte, felsőbb kiképeztetését azonban a beszterczebányai szt. Erzsébetről elnevezett aggápoló intézet költségén a wittenbergi egyetemen kapta a hol Luther és Melanchton pappá is ordinálták.⁶⁾

Ilyen minőségben először Beszterczebányán s Hodrusbányán működött,⁷⁾ s pedig 1660-ig, a midőn Kassára ment lelkésznek. Ezen állásában írta 1566 nyarán az alább közlendő leveleket.

¹⁾ Rosenauer: A beszterczebányai á. h. ev. gym. tört. 28. l. beszterczebányai források alapján beszterczebányai születésűnek mondja; Rath — Frölich aláírása nyomán — eperjesinek.

²⁾ Valószínű, hogy ezen tudósításokkal függnek össze a beszterczebányai városi levéltár 1566. évi Számadás könyvének következő két tétele: Den 13. Augusty den Valtten Stadtreytter gen Caschaw geschickht Khundschaft halben zalt so er verzert 2 fl. Den 21 tag Septembris dem Martin Snopkho zalt Pottenton gen Caschaw mit Brieff Khundschaft halben fl. 2.

³⁾ A körmőczbányai leveleket Ft. Matunák Mihály, breznóbányai plébános ur, találta meg s volt oly szíves azokat a beszterczebányai levéllel egyszerre való közlés végett nekem átengedni.

⁴⁾ A Századok 1902. évf. 867. lapján említi Takács Sándor, hogy a nürnbergi városi levéltárban is van egy hasonló tartalmú leírás.

⁵⁾ Münnich, Igló városának tört. 239. l. Hilarus-t, Fraknoi, Hazai és külf. isk. 78. l. Hilarius-t ír.

⁶⁾ Tanuvallomás a garam-szt.-benedeki convent kiküldötte és Hudoba Ádrahám királyi ember előtt. Beszterczebánya vár. ltár Fasc. 368. nro. 38. — Frölich neve Fraknóinál az idézett műben, a wittenbergi diákok névsorában nem fordul elő.

⁷⁾ Beszterczebánya vár. ltár Fasc. 403. nro. 37.

Kassán Frölich egészen 1570-ig maradt; a midőn Iglóra távozott lelkésznek, a hol november 3-ikán átvette a plébános ingatlan és ingó vagyonát.¹⁾ De Iglón sem maradt sokáig, mert 1573. január 27-ikén fényes és nagy kísérettel újra Kassára távozott, a hol ez alkalommal egészen 1577-ig működött, a midőn újra állomást változtatott.

A besztercebányai tanács 1575-ben rendbe hozván a szt. Erzsébetről elnevezett ősrégi aggápoló intézet zilált anyagi és személyi ügyeit, az intézet élére új oltárnokot, rectort, keresett s november 11-ikén Frölich meghívásában megegyezett.²⁾ Daczára annak azonban, hogy a tanács a meghívót már 1576. január 14-ikén elküldte Kassára, Frölich csak a következő évben jöhetett Besztercebányára. Időközben megkérte a tanács a szövetséges felső-magyarországi hét bányavárost is, hogy forduljon Telegdi Miklós, esztergomi nagyprépost vicariusához, hogy Frölich, királyi megerősítése elé akadályokat ne gördítsen, mit a szövetség 1576. július 26-ikán tartott gyűléséből meg is tett.³⁾

Midőn Frölich, a próbaszónoklat megtartása végett Besztercebányán járt, kijelentette a tanácsnak, hogy mint kassai lelkész nincsen arra utalva, hogy más jövedelmezőbb állás után nézzen. s hogy csakis a tanács iránt táplált régi jó barátsága bizonyítékaul fogadja el a neki felajánlott rectorátust. de kiköti. hogy megválasztása egyhangu legyen, s hogy azon esetre, ha a tanács a királytól a megerősítő oklevelet ki nem eszközölhetné, a város részéről a nagyszombati egyházi hatósággal szemben a kellő védelemben részesüljön. Miután a tanács a kérelem teljesítését megígérte, sőt még anyagi kárpótlással is biztatta, megejtették a választást. Frölich azonban csak 1577. január 25-ikén távozott Kassáról s február 2-ikén érkezett Besztercebányára, a hol 23-ikán nagy ünnepélylyel új állásába beiktatták.

¹⁾ Igló város ltára 173. sz.

²⁾ Protokollum Praetoriase 1575. nov. 11., a besztercebányai városi levéltárban, — Ráth fentemlített tanulmányában — 131. l. — azt mondja, hogy Frölich 1575-ben »elfogadta a besztercebányai kórház iskolájánál a szerény rektori tisztelet.« Ez azonban határozottan téves állítás, mivel itt nem iskolai rectorátusról, hanem oltárnokságról van szó. A szóban forgó intézet ugyanis — Xenodochium Sanctae Elisabethae Viduae — 24 elaggott besztercebányai polgár eltartására berendezett s részint királyi, részint magánosok adományaiból gazdagon dotált menház volt; igazgatóját, — rectorát — a tanács választotta s a király erősítette meg. Kötelessége volt a vele egy házban lakó aggok ellátásáról gondoskodni. nekik misézni, velük imádkozni s az intézet vagyonát (szántók, rétek, kertek, malmok s jobbágyok) kezelni. Frölich elődje, Steger Rafael rector idejében a városi tanács egy ideig maga kezelte a xenodochium vagyonát s ennek jövedelméből ösztöndíjat is juttatott külföldi egyetemeken lévő helybeli tanulóknak.

³⁾ A Telegdinek szóló eredeti levél megvan a besztercebányai városi ltárban Fasc. 403. nro 37.

Fraknói, Hazai és külf. isk. cz. művében, a beszterczebányai latin iskola tanítói közt — Klein és Hornyánszky nyomán — az 1578—80. években Frölichet is említi, a mi azonban csak a *rectori* cím összetévesztéséből eredhetett, mert Frölich soha sem tanított ebben az iskolában, még kevésbé volt annak rectora, a mint ezt már Rosenauer is megjegyezte.¹⁾ De abban Rosenauer is tévedett, hogy Frölich rectorrá való megválasztását 1577. febr. 3-ikára tette.

Frölich helyzete Beszterczebányán nem lehetett valami kellemes, minthogy első sorban anyagi gondokkal kellett küzdeni. Erre való tekintettel 1578. április 18-ikán 100 frt segélyt szavazott meg neki a tanács,²⁾ mivel elődjének oktalán pazarlásai folytán az oltárnokság máskülönben igen szép jövedelme még mindig nem volt elégséges arra, hogy a rector önmagát s szegényeit ellássa. Ez okból Frölich, azzal a gondolattal is foglalkozott, hogy elmegy Beszterczebányáról, a mit azonban a tanács az említett segélyösszeg kiutalványozásával megakadályozott.

Különben a magánéletben is elég kellemetlensége volt Frölichnek, a ki a nyilvános életben a protestantizmus megszállásának céljából kemény harcokat vívott ellenfeleivel.

Élte vége felé éles theologikus vitát folytatott egyik paptársával, Meltzer Gergelylyel, a beszterczebányai propastorral, a mely idővel annyira elmérgesedett, hogy a bányavárosok egyes tanácsai és egyházi férfiai komoly szükségét láták annak, hogy a vita jelenlétükben s a protestáns felfogásnak megfelelően elintéztessék. E végre a felek, 1580. márczius 16-ikára Körmöczre idéztettek, hogy álláspontjukat itt kifejtsék; ezen fejtegetések okot szolgáltatottak arra, hogy a jelenlévők az összes hitczikkelyeket, házassági kérdéseket s a papi szolgálatra vonatkozó intézményeket újra írásba foglalják s nevük aláírásával hitelesítsék. Külön záradékkal látták el ezen hitvallást Meltzer és Frölich.³⁾

Ezen esemény után Frölich már nem sokáig élt, mert mint Rosenauer írja, 1580. május hó 11-ikén (Ráth szerint 4-én) meghalt.

I.

Schwendi lovasainak garázdálkodása. Bebek György árulásáról. János Zsigmond Péterváradon. Schwendi terve. Kassa megerődítése. A király táborba szállása. A városok megadóztatása.

Die Genad Gottes durch seinen engeborenen Son vnsern Herrn vnnd Hailand Jesum Christum, sei mit euch vnnd vnns

¹⁾ Rosenauer, A beszterczebányai ág. h. ev. gymn. tört. 28. l.

Ipolyi is csak mint »rectorhospitalis-t« említi az-aggápolda rectorainak névsorában. Schematismus Hist. Dioec, Neos. 148. l.

²⁾ Prot. Praet. 1578. apr. 18. és az 1578. Számadásokban Verehrungen rovat alatt.

³⁾ Eredetije a körmöczbányai ltárban tom. I., fons, 19, fasc. 3., nro. 232. közli Kolozsvári-Óvári, Corpus Statutorum tom. IV. p. II. 177—185. l.

allen zue jeder Zeit. Ersam N. W. vnnd gunstige lieben Hern vnnd freunt. Aus E. E. W. Schreiben hab ich vernomen, wie es in verschiennen Tāgen geferlich, von wegen des Türken, vmb die Pergstedt gewesen sey, sonderlichen, weil es bis genn Kerpen komen, vnnd alda armen Leitten einen merklichen schaden zuegefuegt, wiewol auch dieser Schad nit gering zu achten. von wegen der Nachbarschaft, dann der Feint reisset gemeiniglich ihe lenger ihe tieffer ein, idoch erken ich disz für einen sonderlichen Schutz, vnnd gabe Gottes vnnsers Hern der für die Pergstedt, so grosse Sorg trage, das er dem Feint ein gewisses Ziel gesetzt, wiefern er khomen, vnnd nit weiter Schaden than solt, denn wenn es an dem Feint vnnd seinem Willen gelegen were, so hett er nit allein etlich Menschen weggefuret, sondern auch di gantze Stat beraubet, vnnd den andern Stetten desgleichen schaden gethan, wen Gott nit sonderlichen ein Aug auf diesen vmb kreisz haben, vnnd euch alle beschirmet het, durch den Schutz seiner heiligen Engeln, welche wolthat wir erkennen vnnd dem ewigen barmherzigen Gott, dafür Lob und Dank sagen sollten, auch hinfort Vleisz anwenden, dass wir vnser Vndankbarkeit, Sicherheit vnnd Vngehorsamb, solche Gnad vnnd Gunst, von vnns nit abwenden. denn der Engl des Herrn lagert sich vmb die, so in fürchten, wie nun Gott verschonet hat zue ieder Zeit, der Länder stedt, Flecken vnnd Märkt, da man sein Göttliches Wort geleret vnnd angenommen, also wirt der Herr auch diese euere Pergstadt, erhalten, von wegen seines lieben Sonns Euangelium alda gepredigt ist worden, eine lange Zeit, nur das wir vnser Dankbarkeit baide mit Wortten vnnd auch mit den nachuolgenden Werken vnnd Christlichen Wandl erzaigeten.

Es begerenn aber E. E. W. zuwissen was es für ein Gestalt iziger Zeit mit vnusern Kriegsfolck habe vnnd ob was tröstliches zuehoffen sei, weil ir Mt soviel Reutter vnnd Fusfolck herein verfertigt. Was denn Herrn Obristen Herrn Schwendj belangennt, so ist er noch zue Vngwar, vnnd wartet auf Gellt, von Irer Mt dan es wollen Hussarn vnnd Hayducken kein guets than, wo man sy befor nit bezalt, wie dann ir viel zum Waida pflichtiger weise komen, vnnd den vnserigen grossen Schaden thuen, die Reitter aber liegen zue Talia Keresthur, Sambor, vnnd Tockay vnnd brauchen grossen Muthwillen, an den armen Leutten, verterben das Getraid auf dem Felde, vnnd nehmen inen das ire mit Gewalt, den Wein sauffen sie aus vmbsonst, vnd den lassen sie auff die Erden lauffen, vnnd vertreiben mit iren wilden Reden vnnd schendlichen wesen, baide die Einwohner, vnnd auch ire Weingerthauer. Solchen bösen nahmen lassen vnser Reutter hinder inen da nun arme Leut für sie beten sollen, damit inen Gott Glück vnnd Sieg wolt verleihen, wieder ir Mt Feindt,

fluchen sie inen, vnnd schreien zue Gott umb rach, welches inen warlich nit nutzlich ist, den es kan nit gedeien vnnd ist zuebesorgen, wo ir Mt nit bei Zeith gelt schikt, damit der Herr Obrist gut Regiment halten kan, das nit der gemein Pöbel sich zum Waida, Bebecken, oder Turken schlahe, vnnd die Deutschen von wegen ires frewels tilgen vnnd veriagen. Der Herr Obrist wolt dem Vbel gerne wehren, aber er sagt, er künnde kein guet Regiment halten, es sey den das Ir Mt jederman zuuor bezale. Der Bebeck aber thuet was im, als einem Mammelucken zusteet, den er hat den Türken durch sein Land vnnd gebit lassen hindurch passiren, vnnd zugeben, das die Dörffer so zum Schloss Zendre gehören, geplindert seint worden, die seine vnterthanen gewesen seint hat der Feint zufrieden gelassen, die andern hat er dem Turken vbergeben. Welche zuuor auch seine gehorsame Vnterthanen gewesen, am negsten hatt der Bascha vonn Ofen einen Paueren abgefertigt, zum Bebecken mit einem Brieff, derselbe ist one Geferd gen Sendre kommen, vnnd hat da nach dem Bebeck gefragt, vonn dem hat der Hauptman den Brieff genomen, vnnd gelesen, vnnd also sein Schelmerei erkant, welche biszher haimlich vnnd verborgen gewesen, denn der Bascha zaigt im an seine Anschlege, dazue die Zeit, zue welcher sich der Bebeck aufs Feldt machen, vnnd das mit der That beweisen sol, was er dem Türkischen Khaiser vnnd dem Waida geschworen hatt, für diesen Böswicht besorgt sich der Obrister, das er nit inns Land falle vnnd mit dem Türken schaden thue, weil sie inn Siebenburgen hinein rucken, denn die Turken seint täglich bey im auff Saduar der Wajda aber ist personlich dem Türkischenn Kayser entgegen zogen, vnnd in antroffen zu Peterwardein, von im begert er grössere Hilff vnnd Beistannd wider Herrn Schwendi, so das geschieht, so will der Herr Obriste mit diesen geringen Hauffen nit aufs Felt wie vorhin, sondern alle Casstell, wol besetzen mit Volk vnnd mit Proviand versorgen, wie er dann one Vnterlasz thuet, Er aber für sein Person, will sich hieher gen Caschaw begeben, vnnd von hinnen verschaffen, was inen allenthalben, wirt Nott sein, dazue dem Bebecken weren, das er den Passz durch den Zipsz, nit einneme, noch verhindere, wie er den mit dem Türken fürgenommen, izt läst der Herr Obriste vnser Stadt befestigen, mit 4 starken Pasteyen, die er ausserhalb den Graben schütten lest, vnnd neue tieffe Groben herumbfüret, damit das grosse Geschutz auf dieselben gebracht, vnnd dem Feind möchtt begegnet werden. Dieser Potschafft seindt vnnsere Statleut nit seer erfreiet, viel weniger andere, die gehoffet, man werde dem Feint auf dem Feld begegnen, vnnd sie erlösen, die Spanschaft pauet zwo Pasteyen, vnnsere Stat auch eine, vnnd die andere 4 Städt eine, geb es Gott, das dieser Pau wol gerate vnnd nuz-

lich sei, dann der gemein Man wirt hidurch hart geplaget, vnnd die Städt beschwäret, die Arbeit aber auf dem Feld vnnd wenig auch versaumet, mann wart täglichen auf die Bezalung vnnd 2000 Reuter, wen die ankommen, vnnd Ir Mt auch ausziehen wirt, welches mit der Hilf Gottes auff denn 10. Julj gescheen sol, als den werdens E. W. vernehmen, vnnd auch der Herr Schwendj hin wenden werden. die Städt seind auch auff ein neues jezt gescheczt worden, vnnd diese Stadt allein vmb 4000 Taler, vnnd die andere sonnderlichen. sie hoben supplicirt bei den Herrn Obristen, sintemal sie in der Zeit sovil tausend Taler Irer Mt Kriegsfolck zue guet haben dargeliehen, sein Gn. wolle bey Irer Mt diese beschwerliche Taxa erbitten. ober sie haben nit mer khünnen erlangen, denn das der Herr Schwendj solche suma wolt an der vorigen Schult lassen abgehen, vnnd sie solten seine Schultbrieff in die Vng. Cahmer verschaffen, also mus die Stat andern Leutten von denen sie solch Geltt entlehnet, solche suma erstatten vnnd bezaln, welche nie ermer vnnd notturftiger gewesen, als iziger Zeit, wir müssen izt alle darleihen, nach vnnsrem Vermügen, Gelt, Wein vnnd Getraidt, dann die Nott erfordert. vnnd die 1000 Landsknecht. die bey vnns seint, verzeren auch viel. Darumb wie Esaias sagt im stilschweigen vnnd harret zue Gott, soll unsere Hofnung sein, also müssen wir than, in gegenwerttger Nott vnd Hilff vnd Beistand von Gott bitten der khan vnseren allmg. Kaiser vnnd sein Volk erhalten, regieren vnnd segnen, das sie glücklichen wider den Erbfeindt streitten können. welchen wir one vnterlassen anruffen wollen, vmb solche seine Gnad, Erhaltung vnnd Regierung, damit diser Krieg Irer Mt geraiche Gott zue lob vnnd Ihren, vnnd der ganzen Christenhait zue Nuz vnnd fromen. Amen. Himit dem lieben Gott bevolchen. der erhalt E. E. W. Stet vnnd Nachbarschafft sambt vns allen in gutten Fried vnnd langwiriger Gesundheit zu allen Zeitten. Datum raptim zue Caschaw am 3. Julj im Jar 1566. E. E. N. W. williger Diener

Thomas Frölich, Pfarher m. p.

(Másolat a körmöczbányai városi levéltárban fous 26., fasc. 3., nro. 306. Czime hiányzik.)

II.

Gyula megszállásáról. Csátírozás a törökkel Eger körül. Tatárok s jani-csárok újabb harczmodora. Schwendi csapatainak száma, rakonezátlan-kodása a föld népével szemben. Kassa erődtítése. Bebek alkudozása a császári megbizottal; újabb tervei.

Salutem in Dno. Ersamer Weiser Herr Sieszmundt. Wenn es E. W. sambt den eueren wol gieng vnd eurer Statt vnd Nachparn noch in firieden Wehren höret ich von Herzen gern, wie ich dann auch täglich wuntsch vnd bitt wisset mich noch mit

den meinen in zimlicher Gesundtheyt, aber es gehet sonst im Land zue dass Gott mocht erbarmen vnd vileicht nie gefarlicher ist gewesen. Dann ich habs on Zweyfl gehert wie der gottlose vnnnd verzweyfelte Weyda wider die im Schlosz Jula mit bracht hab von Tattarn in die 20000 von Türken auch soviel von Walachen in die 10000 von Zeklen souil vnd meer ohn was er in Siebenburgen auffgetrieben, mit diesem grossen Hauffen hat er for 4 Wochen belegert Jula vnd engstiget sie noch heutigs Tages ohn Auffhörn. Also dasz sie im Schloss Hülff begert vom Herrn Obristen, wo nit, so wellen vnd müssen sich inner halb 14 Tag dem Weida ergeben. Es gehet in auch am Profiant nichts ob allein dasz Volkh wirt seer schwach vnd kranckh darinnen von grosser Mudigkheytt vnd Gestankh denn es ligen herausen etlich 1000 Person die nur darfür geblieben vnd hat der Feindt schon so nahend zue ihn geschantz, dasz sie mit stein auffeinander werffen, die Tattern plagen sie seer mit ihren Pfeilen, welche sie in die Hoch schiessen vnd so auff sie im Sturm fallen lassen, welche alle vergiftet seind vnd ist zuebesorgen wo ihr Mt nicht Pescht vnd Ofen bezeyt angreiffet vnd den Feind abwenndt, oder mit Hülff khumt es wirdt ihn gehen wie für ein Jar, den zue Erdewd ergangen ist. Darfür sie Gott gnediglich wolle behutten. Denn Jula ist an der Granitzen das vestiste Schlosz wo disz von den Veinden erobert wirdt sie wurden allenthalben verzagt vnd die Feind dester freydiger. In dieser vergangenen Wochen sind die Tattern mit Plündern vnd Rauben khomen bisz an Erla, da sind die Hussarn heraus auff sie, aber mit ihren Pfeilen haben sie gleich gehagelt auff die vnsern, ihre beste Rosz verwundet vnd nicht mer angericht, dann dasz sie gen Erla drey lebendige Tattern vnd ettlich Khopf mitbracht. Es ist ein zerrissen nichtiges Volkh, auff kleinen Pferden, nuer zum Raub Mordn vnd Prennen geschikht vnd besteht in kheiner Schlacht, solche ihr Rauben vnd Prennen vnd würgen hat gereicht bisz in die Machey vnd von dannen wider zueruckh in ihr voriges Leger. Die Janczarn sollen auch ein neue Khunst erfunden haben, dasz sie in die hoch schiessen vnd die Khugeln auff die vnserigen fallen lassen, Man meinet wol der Veindt wurd abziehen von Jula, weyl sie angefangen haben zue plündern, aber wie das Geschrey gehet, so khomen meer Türkhen zusammen, vnd wollen auch Erla belegern, damit sie vnser Volkh mit ihrer Mt abwennden, von ihrem Fürnemen von Gron vnd Ofen etc. Die armen Leut lauffen taglich häuffet hieher, dass sie fliehen vor dem Thurken vnd Tattern. Gott wolle vnser Brueder in sollicher Gefahr selbest erhalten vnd sterckhen vnd sie enndtlich von ihren grausamen Feinden erlosen. Der Herr Obrist wollt ihn gern zue Hülff khomen aber da ist wehnig Volkh beyinander khaum zweytausent Reutter 5

Fendle Knechten. Es ist auch khein Geldt noch Bezallung verhanden vnd gehet zue mit ihrem plündern an dehn Orten da sie liegen, dass Gott mocht erbarmen Man wartet täglich 2000 Reutter vnd 5 Fendle knecht vnd ein stattliche Bezallung. Inn desz kumet der Feind wie er will. Die Reutter warn auff die Tattern ausgezogen, aber sie blieben nit. Die Türkhen sind bisz gen Rakomosch bey Tokay khomen. vnd da ihnen die Reutter mit ihren schweren geulen nacheileten, verloren sie ihrer Pfert in die 30. vnd sind irgent 10 Hussarn vmbkhomen im Scharmüzl vnd ettwa 20 Türkhen. Der Herr Schwendy hat einen Edelman im Leger ein Khundtschaffter, der ein Vnger war lassen fahen, der hat in der marter bekhanndt. er hat nicht mer vom Türkhen dann nur ein Gulden stukh zum Khleyd vnd 200 Guldn empfaen, dasz er die vnserigen sollt aus spehen. Der Turkh wollt sie gern vberfallen, weil ihr so wehnig sindt, den hat der Obrist lassen, zu Eilles im Leger auff ein Spiess ziehen vor 14 Tagen. Vor 14 Tagen ist der Obrist bey vnns gewesen, vnd hat besichtigt die ganze Stadt vnd die Pasteyen die man iez an 5 Orten baut. Da hat der Bebekh sein Legation hie gehabt. Bald darauff ist zue dem Bebekhen abgefertigt worden der Herr Sigmund Torda, der iezt zue Eperiesz ist, dem ist der Bebekh selbst mit 50 Pferden endgegen gezogen vnd ihn geleitet, aber er hat schwere vntregliche Conditiones vnserem allergsten Khayser fürgelegt, vnd zugesagt. Er wollte fromm vnd getrew werden, so man dieselbigen geleisten wurdv vnder aber sind auch diese gewesen, ihr Mt sollt ihm seine Khinder ausz Sibenburgen losen vmb 32000, wann diese zwei Khinder vorhanden wurden sein, so wollt er anfangen fromb zue sein. Eher khundt ers nit thuen, dann er brächte seine Tochterlein omb ihr Leben. Darumb musst er Türkisch sein, er wolt, oder wollt er nicht. Darnoch sollt man ihm ein Schlosz Sendre wider geben zue eignen Henden. Mit dieser Pottschaft vnd anderen Conditionibus ist Herr Torda zuerukh khomen, vnd ist guet Hoffnung bey vielen gewesen der Schelm werd einmal fromb werden. Aber wie mir vnser Herr Richter, Euer Schwager anzeigt, so ist er vor 6 Tagen zum Turken gezogen mit seinem Volkh vnd sind seiner Drabanten 5 weggelauffen vnd hieher khomen, dass sie sahen, dasz ihr Herr dem Thurken zuegezogen, so hat auch der Richter zue Rosnaw von ihm ein Türkisch Zeichen vnd Sigl empfangen welches er geben sollt den seinen so offft si raisen müsten, damit ihnen die Türkhen nit schadeten, der eins hab ich gestera in Henten gehabt. Darumb besorget man sich noch mer fur den Bebekhen weil sein Landt offen steht. Die Nachparschaft vmb vns zeigt an, wie der Bebekh fürgenomben mit dem Turkhen Cascha zu belegen, aber ja das ganze Land zue plündern bey allen Stetten

bis in Zipsz hinein. Gott wolle diesem Tyrannen wehren wie wir bitten Trawen vnd Hoffen. dasz sie mit ihrem Anschlegen zue Schanden werden, wie anderen Feinden mer geschehen, also ist das Land iez voller Feindt vnd müssen vns allen Seitten besorgen von bekhannten vnd vnbekhanndten. Deszgleichen ist auch bei Euch zuebesorgen, Dann man sagt, der Feind hab ihm furgenommen, so es vnserm allergnsten Khaiser gelingen wirdt wie die gantz Christenheit bitt, so wollen sie alles verkehrn vnd verderben. was bisz hieher vberblieben ist, Solchs hab ich in dieser Eil E. E. W. wollen anzeigen, damit wir in solchen Nötten für die belagerten Brüder Bitten vnd nach für einander, damit wollen wier dem Veindt wahren, dass er nit thuen soll was ihn gelust vnd wollen so auff die Hülff des allmechtigen Bauen. er khan es in einem Augenblikh wenden vnd den seinen mer geben dann sie bitten vnd begeren khonnen. Solches thuen wir ohn Vnterlass in diesen Stetten. verhoff. solches geschehe auch bey Euch vnd in anderen Stetten. Das Geschrey gehet hie wie Todtanz vnd Gron eingenommen sey Wolt Got dem wer also, wo aber nit bitten wier Gott, er wolle ihrer Mt, vnnd seinem Volkh seinen Segen verleihen solliches zue vollennenden, vnd auch weiter zuekhomen. Hiemit dem lieben Gott beuolhen der erhalte vns alle in diesem geplagten Lande vnd erlose vns von allen vnsern Feinden vnd grusset von meinetwegen die ersamen vnd weisen Herrn bei Euch, vnd auch in der Schemnitz, welchen ihr es wollet mit theillen, den ich iez nit schreiben khan sonderlich. Es grussen E. W. die vnserigen alle vnnd auch der Herr Richter. Valet. Datum Caschaw am 5. Aug. Inn Jar Xti. 1566.

E. E. W. williger

Thomas Frölich Pfarher.

(Másolat a körmöczbányai városi levéltárban, fons 26., fasc. 3., nro. 324.)

A címzett Süszmund András, 1566-ban bíró volt Beszterczebányán.

III.

Ujabb hír Gyuláról. Tatárpusztítás Miskolcz és Szent-Péter környékén, Szikszó kirablása. Bebek ujabb alkudozása Schwendivel. A német hadakról.

(Üdvözlés.) Das aber E. N. W. begeren zu wissen, wie es jetziger Zeith eine Gestalt habe mit vnnseren Feinden, den Turkhen, Tattern, Wayda vnnd Bebeckhen, hab ich solches in dieser Eill, so viel ich meinem Herrn, vnnd andern Freunden vernomen, E. E. W. wellen mittheilen, damit E. W. diese Gegenwertige grosse Nott erkennen, vnnd Gott den Almechtigen, vmb seine Gnadt vnnd Schutz zu bitten. sambt vnns, desto mehr vnnd fleisiger beweget mögen werden. Das was der Feinde Fürnehmen sej. beweisen die Brief, die E. E. W. hieher geschikht, vnnd die

grosse Tyrannej, die sie one Aufhören, an den Inwonern dieses Vnngerlanndts teglichen vben. Das Schloss Julia ist noch beleget durch den Wayda vnnnd Türkhen seine Mitgenossen, vnnnd wehret nun solche Belegung in di sechste Wochen, damit aber etwas aussgericht möcht werden, haben die Feinde nichts vnn-derlassen, was den vnserigen zueschaden gereichen mag, vnnnd seindt die Türkhen noch mehr zuesammen khomen woll in die vierzig tausent, aber ob sie vnter Julia beharren, oder weiter ruckhen werden, ist noch vnbewust, wie wol der eusserste Hauffen sich auf Gross Wardein gewendet hatt, Gott welle vnnser Brue-der zu Julia sterckhen vnnnd auch weiter erhalten, in dieser schwären Belegung, damit die Feinde, göttliche krafft in vnnserer Schwachheit erkennen, vnnnd zu Schanden darueber werden.

Der Weyda aber, der verzweiwelte Bösswicht, hellt die Türkhen immer an, das Sie Julia nicht ablassen, den er hoffe die Festung in Kurtzen Tagen zueubeweldigen, sonnst weren si lengst abgezogen, die vnserigen seint noch getrost darinnen, vnnnd hoffen zu Gott, er werde sie durch billiche Mittel erlösen aus dieser Nott, wie wir in dann dafür bitten. Etliche sagen aber, es verdrisse die Turkhen so lang zuuerharren für Julia, darumben solten ies furgenomben haben, sich hierher zuwenden, vnnnd dis Lanndt wo nicht einzunehmen, iedoch zuuerterben, das sie nur nicht in vngnaden bei iren Kayser gerathen. Es lauffen auch schon viel Menschen hieher, die ihnenhalb der Teissa wohnen, Gott weiss es allein, was darauss werden wirt, sintemahl der Feinde Anschlege mancherley sein, wie man es teglichen erfehret.

Von den Tattern aber hab ich am negsten geschrieben, welche dem Weyda neben dem Türkhen zu Hülff khomen wären, das sie von Julia an biss ghen Szent Peter vnnnd Mochoy grossen Schaden haben gethan vnnnd dazumalen kheine gefangene Christen mit-geführt, sonndern on Ansehen der Person alles niedergehawen, vnnnd zuruckh gewichen sein. Dem ist also gewesen, aber da inen die vnserigen nachgeiaget sindt sie auf Solnok zugewichen. Da sie aber vermerkhet, das die Christen sicher worden, seint sie diese Wochen zuruckh plötzlichen, vnnnd haben viel grösseren Schaden gethan, dan zuuor, also das in Vngerlanndt ietzt lauter weinen, Heylen vnnnd Klagen gehöret wirt, sonnderlichen bei S. Peter, Siechs, Miskoltz, vnnnd anndern vmbbligunden Fleckhen. welche die Tyrannej der Tattern mit grossem Schmertzen und Herzenleidt erfahren haben müssen, dan zu S. Peter haben die Tattern am vergangenen Sonntag, den gantzen Marckht angezündet, geblindert vnnnd mehr den tausent Personen weggeführt, Darnach ghen Sichs eingeffallen, den Marckht geplinbert, vnd zwei Theil des gantzen Volckcs gefenglichen weggeführt, die übrigen seindt in die Kirchen gelauffen vnnnd sich geweret, biss ihnen vnnser Volckh zu Hülff

khomen ist. Es hat sie nichts geholffen, dass sie bisher geholdet, vnnd vnnd den Turckhen gedienet nach ierem Vermügen, dorauf sich doch die elenden Leut sehr verlassen hatten. Deszgleichen haben sie zu Miskolcz dem dritten thail verhehret, vnnd den Raub mit gefüeret, ohn anndere Dorffer, vnnd Marckhten, leider den Tattern seint gewesen 5000 Türckhen, welche auf die vnnserigen gelauret, also sindt sie der Gegent nach, vnnd da sie vermerckt das inen der Weg verrent, vnnd sie one Schlacht nicht khundth zuruckh khomen, haben sie sich auf Stephansdorff gewendet, vnnd dis auch geplindert, vnnd demnach den Weg auff Filleck, wo sie nun hin werden, dass khan man aigentlich nicht wissen, allein ist zubesorgen, das sie nicht in Zips, oder aber auf eure Grentzen, oder auf Rosenaw ziehen. Denen ist der Herr Schwendj mit etlichen tausenden nach von Sychs an, biss ghen Senndre, da er dan noch mit seinem Volckh ist, aber vber 20 Tattern haben sie nicht khünnen bekhomen. Also ist der beste Ort des Vnngerlanndts da die besten Wein geraten, jemmerlich verderbt, vnnd wie mir der Her Richter heut angetzaigt. vber 20000 Christen hingefürt worden. Welches warlich zuerbarmen vnnd billich vnnser Obrigkhait solt bewegen, dass sie mit Ernst desto eher darzu thett vnnd diese angefangene Tyranny verminderte.

Die Tattern haben vielen Frauen iere Brüeste abgeschnitten vnnd dieselbigen gebratten vnnd gessen, ja, die kleinen kinderein gebratten vnnd in iren Tanistern mitgefürt in Beiwesen irer Eltern. Darein haben verwilligt der Weyda der inen keine andere Besöldung gibt, dan den Raub, vnnd auch die Türckhen, welche meinen, weil sie ja das Vnngerlanndt nicht können behalten, so soltens auch die Deutschen nicht haben, Solchen Jämer haben die Vnger lange Zeit her nicht gesehen noch erfahren, aber sie habens irem Weyda zudannckhen, der solche Vnbarmhertzige Völchker vber sie aussgeschickht hat. Jedoch ist nichts ohne sonnderliche Verhengnus Gottes geschehen, der dis zugeben vnns allen zur Warnung, damit wir aus ihrem Vnglück vnser grosse Sünden, vnnd den ernsten Zorn Gottes wieder vnnser Sünden lerneten erkennen, vnnd vnns bei Zeiten zu im bekereten, wo nicht so solt es vnns allen auch dermassen ergehen, wie der Herr Lucas am 13. Capítal lehret.

Die von Santo, Talia, Guntz, vnnd anderen Merckten vnnd Flechhen fliehen alle hieher, aber vnnser Pasteien sindt noch nicht die Helfft verferttigt, welches irer viel abschreckht, die sie hie nicht bleiben wollen, wir trauen aber Gott, vnndt bitten Ihn vmb seinen göttlichen Schutz vnnd Erhaltung.

Was aber den Bebeckhen belangent, thue ich E. E. W. zuwissen, das er auff Filleckh sej mit seinen Drabanten vnnd mit

den Türckhen nicht woll zufrieden, ich weis aber nicht ob im zu trauen vnnd zu glauben sei, oder nicht, weil er unnd sein Vater auch zuvor viel Buberej mit dem Türckhen, wieder die Deutschen geübt haben, Er hatt den Herrn Schwendj heimlich geschrieben, er solt getrost die Vheinde angreifen, den er wolt im Streit von den Türckhen abfallen vnnd sich zu den vnnserigen schlagen auf das er Reche den Spott, dem ime die Türckhen bewiesen, vnnd verretterlich gefangen haben. Es were woll gutt, dasz ers traulich meinete, aber weil er zwischen den Feinden ist, besorget man sich, Er wolte gern die vnnserigen verführen, wie man sich dan woll für zusehen hatt, weill die Mammeluckhen gemeiniglich enger werden dan die Feindt selbst sindt. Er schreibet von Fylleckh auf Sadwar vnnd von dannen werden die Brief dem Herrn Obristen zugeschickht. Gott welle den vnnsern die Augen eröffnen, das, wo irgendt eine Hinderlist verhanden, sie solche erkennen vnnd derselben begegnen mügen. Also stehet die Sach mit dem Bebeckhen am Zweiwel wie wol der Herr Oberste im mehr angefangen hatt zu trauen dan zuuor es wirt in kurtzen an Tag khomen, helfe Gott nur mit Freuden. Heut haben vnnser Herrn ghen Sendre, des Herrn Obersten Bevelch nach, etliche Wägen woll Brotts vnnd etliche khuefen Weins muessen schickhen, wir vermeinen, so die Tattern nicht weiter ziehen, oder nit in Zips oder die Lipt einbrechen so werden sie vielleicht wider durch den vorigen Weg zuruckh, denselbigen wartet vnnser Volckh auf den Diennst, aber weil die Türckhen mit inen sein, werden sie durch einen andern Weg, durch ier Gebiet zum Hauffen sich kheren. Das übrige Volckh ihrer Mt welches zu Leles gelegen, ist ghen Tarkhain khomen vnnd verhüetten den Pasz an der Teisse, welchen die von Hust vnnd Mukatz gerne mit List eingenomen hetten, unnd man wartet auf zweitausent Reutter, wan die hienn vor khomen, wirt der krieg in Gotten Namen angehen. Wir klagen aber, das man in dieser nöttigen Sachen langsam handelt. vnd gesorgen. weil die beste zeit fürüber gehet, das nicht die Sache geratte. wie für einem Jahr da die Sachsen langsam ankomen waren, vnnd darnach für grossen Regen nichts aussgerichtet ist. Doch wie dem allem, wollen wirs dem lieben Gott beuchlen, vnnd in dieser gegenwertigen vnnd grossen Nott, da der Erbfeind alle seine Macht vnnd List an die Christen zuwenden fürgenomen, in dem Namen seines geliebten Sohnes bitten. er welche durch seine Gnadt vnnd Segen vnnsern allergsten Kayser Maxmilian, mit allen seinen Rätten. Haubtleutten vnnd den gantzen Heer erhalten. regieren vnnd führen schützen, segnen vnnd benedeien. das sie woll vnnd glücklichen. diesen jetzigen Krieg anfangen vnnd auch vollenden mögen. Damit dieser Zug und Krieg gereiche dem ewigen güttigen Gott zu Lob vnnd Ehren. zu Fürderung

seines heiligen Namens vnnnd der gantzen armen Christenhait. zu Nutz Schutz vnnnd Fromen.

Datum zu Caschaw den 16 Augustj in Jahr 1566. E. E. N. W. Williger

Thomas Frölich.

(Másolat a körmöczbányai városi levéltárból, fons. 26., fasc. 8., nro. 336., a melyet Beszterczebánya városának tanácsa 1566. aug. 20-ikán írott levele kíséretében az ottani tanácsnak küldött.)

IV.

Schwendi elüzi a tatár martalóczokat Szendrőről. Bebek békülési szándéka. A török eivonulása Gyula alól. Laszki és Székely. Schwendi Füleken készül. Pénzszükség a német táborban.

Man besorgt sich sehr das die Tattern nicht in Zips brechen, oder durch Rosenaw vmbkeren, vnnnd die übrige Fleckhen vollent verterben, vnnnd die armen Christen wegfüren, der Herr Schwendi, ist mit seinem Volckh zu Sendre, aber gar langsam aufgewesen mit seinen Reuttern, dan ehe diese sich geschmuckt vnnnd zusammen khomen seint, ist der Feindt die weil mit dem Raub hinweg gewesen vnnnd in einem Tag vnnnd Nacht 15 Meil weges weit gestreift. Jetzt hatt der Oberste sein Geschutz lassen zu sich furen ghen Sendre, vnnnd begeret vom Bebekhen zuwissen eigentlich wes er gesinnet sei, der hatt begeret vom Schwendj den Herrn Sigmund Torda, mit welchem er handeln vnnnd im sein Furnemen vnnnd Willen wolt offenbaren, der ist noch auf Sadwar. daraus khünnen wir aber etwas abnehmen, das der Bebeckk noch from woll werden, weil er vom Sadwar sechs Stuckh herunter gelassen, vnnnd dieselbigen dem Herrn Obersten zugesagt darzugeben zur Belegung Fileck. Hoffen derhalben vnnser Volck wirt in diesen Tagen verrucken, vnnnd vnter Fileck ziehen. Dan wan der Bebeckh auf Keisers Seiten ist. khan man desto leichter alle Profiant, vnnnd Zugehörungen zum Lager furen. vnnnd die vnnserigen was nützlich es vnter Filek ausrichten khünnen, es soll dem gantzen Landt zu Nutz geraichen, Darumb auch jeder menniglicher schuldig, für den Herrn Obersten vnnnd irer Mt Volckh zubitten, er welle seine Gnadt vnnnd segen darzu verleihen. Die Turckhen seint Gott lob, für Jula abgezogen, nach dem sie grossen Schaden erlitten vnnnd nichts aussgerichtet haben, dieselbigen ziehen irem Kaiser zu Hülff, wie inen gebotten ist worden.

Der Weyda aber mit seinen Walachen ist noch darbey, vnnnd vermainet im Mittel Jula eine Festung zubauen vnnp die vnnserigen zu hindern, aber ob Gott will es soll ime nichtgelingen.

Der Sekl Anthonj hatt wieder die Walachen wiederumb mit dem Herrn Laszkhi was fürgenomen, dan weil inen Gott zuvor Glück gegeben mit dem Despoten das sie mit wenig Volkhs

hinein khomen, vnnnd das Landt erobert, so wollen si solch Glück noch einmal versuechen, vnnnd den Todt des Despoten an den vngetreuen Walachen rechnen. Der Herr Laszkhi hat müssen seine Schlösser, die er vom Despoten bekhomen, wieder geben noch des Polnischen Kunigs Gebott, solchs thuett ime Wehe, darumben hatt er Volckh angenommen, vnnnd will von der einen Seiten einfallen, der Zekel Anthol aber soll von der anndern einplatzen onnd er ist schon diese vergangene Wochen aufgewesen mit den Walachen, die nach dem Todt Despost hieher khomen, vnnnd für dem Weyda Sandor geflohen waren, vnnnd mit dem Volckh das ime der Herr Oberst gegeben. Er hat aber eher nicht wellen auf sein, es sei dan, das ime der Herr Schwendj zusaget, die zwei Dörffer, die da in der Herrn von der Leutsch gewalt gewesen, weil er sonnst ein Dorff daneben hatt, von Herrn Laszkhi geben oder versetzt, Wie woll der Herr Oberste nicht gerne wieder die Stedt etwas handeln wolt, jedoch hatt ers dem Wagehals müssen in Irer Mt Namen zusagen, damit des Herrn Laszkhi fürnehmen nicht gehindert würde, vnnnd Ire Mt desto ehe vnnnd leichter in Siebenburgen khomen, vnnnd einnehmen khundte. Die Herrn aus der Leutsch seinndts vbel zufrieden, aber Herr Schwendj hat inen geantwortet, durch iren Gesannnten. Man müsse aus der Nott eine Tugent machen, ire Mt khunne ine was mehrers vnnnd bessers zu seiner Zeit geben, jetzt khunne es anders nicht sein. Also ist nun der Sekel Anthol hinein heimlichen Hilff Gott, das er mit dem Herrn Laszkhi was guettes vnnnd nützliches schaffe. Ich hoff der Weyda wirt die Juler in kurtzen woll zufrieden lassen muessen, Die Siebenbürger haben den vnnserigen entpotten, wan nur 1000 Man verhandden wären, so khundt man jetzt gantz Siebenbürgen einnehmen, den es sej khein Khriegsvolckh verhandden, Darzu alle Saxen gesinnet, den vnnserigen beizustehen, sich gewaltig wieder vnnseren allergsten Kaiser rüset, erforderts die grosse Nott, das der Herr Oberste Fyleckh belegere, vnnnd dem Turckhen auf der Seiten auch zuschaffen gebe. Vnnser lieber Herr Gott, welle ir Mt vnnnd all seinen Hauptleutten verleihen seinen Geist vnnnd Segen, das sie diesen Krieg wieder den Erbfeindt in seinem Namen anfanggen vnnnd auch vollenden mügen, damit Gott dadurch gepreiset vnnnd die armen Christenhait erhalten vnd geschützt khundt werden. Zum Beschlus thue ich euch zuwissen, dass khein Gelt in Leger vorhandden sei, vnnnd diese Stedte sehr geploget werden Gelds holben. Es muessen auch die alte Mutterlein ire Hellerlen herfur suechen vnnnd dorleihen den Gelt schreit die gantze Weltt, da vnnssere Reutter haben sollen auf sein, haben irer wenig ire Pufferten zu handen gehabt, dan sie waren ein Stiech bei iren Wirten, Kramern vnnnd Marcketenderin, als aber die Nott ver-

hannden, vnnd der Oberst gebotten auf zu sein, haben sie inen dieselbigen one Geldt muessen zuruckh geben.

Jetzt begert er von dieser Stadt wieder 3000 fl. wir muessen alle Helffen flickhen, so viel muglichen. Diesen Potten hab ich ghen Sendre ab gefertiget, den der Her Pezelt ist bei dem Herrn Obristen, der Herr ire neue Zeithungen sindt mir noch nicht oberantwortet durch die Hauptleute, sunnst hett ich sie jetzt wiedergeben Datum zu Cascha am 20. Augusti A. 66.

E. E. W. Williger

Thomas Frölich.

(Körmöczy levéltár fons. 26. fasc. 3. nro 337.)

V.

Gyula várának ostroma és elfoglalása.¹⁾

Die genad Gottes sei mit Eich vnd Vns Allen, Zw ieder Zeit Ehrsammer vnd Weiser Siesmundt, gunstiger Herr vnd freundt, fur Acht Tagen hab Ich an E. E. W. geschrieben, vnd angezeigt, wie das geschrei von dem gewaltigen Schloss Jula, welchs Inn die Zehende wochen belegt gewesen von den Feinden, soll vbergeben sein worden, denn solch geschrei kam in die Stadt, vnd wehret Jhe lenger Jhe serer, aber, weil Ich nichts gewisses gehabt, hab Ich auch dazumal nichts Anders schreiben vnd Anzeigen kunnen. Damit Ich aber Inn diesen vnd Andern sachen guetten freunden gewissen bericht thuen kan, vnd nicht Vngewisses fur warhafftig anzeige, bin Ich selb Ins Läger gezogen, gen Zina. weil es nur zwua meil wegs von hinnen gelegen, vnd hab Inn des herrn Schwendj Canzelej, die sachen grundlich erkundiget. Darumb hab Ich solchs E. E. W. wollen zuschreiben, als Einem Furgeher vnd Haupt, damit ein Ehrsammer Rhadt Inn dem forigen geschrei von Jula, berichtet vnd vergewisset wurde, Denn Ich bin selbst zufor zweifelhafftig vnd vngewisz gewesen. wie Auch ein Ehrsammer Rhadt bei vns, ehe Ich ausz dem Leger komen bin. Das Jula dem Weida vnd Turkhen vbergeben sei, ist ganz gewiss, allein, das der herr Keretscheni gestorben sei, solchs ist ertichtet gewesen, Vnd wold Gott, er were zufor gestorben, ehe Er den feinden on All nott, diese gewaltige festung vbergeben hette, Denn Ihn der Warheit Er ist selb ein Vrsach gewesen dieses ganzen Vnglucks, wie solchs etliche, die darinnen gewesen vnd hernach darfon komen sint, fur dem herrn Obersten bekennet haben, Ehe denn aber, der obgenannte hawpmtman

¹⁾ Gyula várának elfoglalását már részletesen megírta Karácsonyi János, Békés vm. története című nagy munkájában (162—176. l.); mivel azonban ezen mű forrásai és Frölich leírása között néhány apróbb jelentőségű eltérés van, nem látszott feleslegesnek, ezeket is vonal alatt felüntetni.

Laslaw Keretscheni gen Jula, nach seiner heiratt wieder komen soll Er Key; Mt. geschworen vnd auch zuegesagt haben, das Er das Schlosz, on Ihrer Mt hulffe,¹⁾ ein ganzes Jahr aufhalten wolde, wie Er auch solchs dem herrn Obersten zu Bagwar versprehen, vnd die handt drauf gegeben hat, Aber, wie Er solches gehalten, zeigt seine ietziige that an, denn er nit lenger Jula erhalten hat, den 9. Wochen,²⁾ vnd Inn denselbigen sich Ritterlich gewehret, vnd den feind grossen Schaden zuegefuget, also das sie Ihn drinnen nichts haben Angewinnen kunnen, da nun aber die belegerung lenger gewehret, denn Er vermeint hatte, ist Er entlich kleinmütig vnd verzagt worden, sonderlich, als der knechts viel beschediget, krank worden vnd gestorben waren, vnd der gestanck ihe lenger ihe grösser worden, vnd die Vnger dawieder anfangen zu murren, da hat der Hawpttman Keretscheni angefangen zu tichten, wie Er ond die seinen mit fueg derfon komen, vnd das Leben darfon bringen kundte. Ist dethalben bewegt, einen Brief an den Weida vnd seine mitgenossen zue schreiben, in welchem Er seine meinung Angezeiget, vnd Ihme Jula angetragen, wo sie Ihn mit den vbrigen volk wollten lassen mit frieden abziehen. Solchen Brief hat Er heimlich geschrieben, vnd den mit einem Pfeill In der feinde Leger geschossen, on wissen der Kriegsleutte, der selbige brief ist mit dem Pfeil hernach Inn zweien Tagen gefunden vnd also den Turcken vnd Weida vberantwortet, welche Ihn mit freiden gelesen, daruber gerhatschlaget vnd drei tage hernach ein Antwort gegeben,³⁾ Denn der Weida schicket seinen Boten, mit Einen furnemen Turkhen dahin, vnd lest Ihm anzeigen, von aussen, der Brief wer gefunden worden aber langsam. darumb Er sich nit verwundern solt, das sie nit so bald nach seinem verlangen ein Antwort hetten geben, Jezt aber weren sie gesandt anzuzeigen, das seine Bitte erhöret sei vnd Ihm sol gewisz gehalten werden, was er Im Brief begeret.⁴⁾ Da solchs die Kriegsleutte Im Jula gehöret, denn sie schrien mit lautterer stim vnd die heimliche practiken Ihres Obersten vernumen, ist ein grosser Lärm darinnen worden, der Keretscheni ist offentlich für Einen Verretter gescholtten, weil er on Ihrer aller willen vnd wissen, den

¹⁾ Karácsonyi szerint — 150. l. — köteles volt a király ostrom idején több katonát a várba küldeni. Frölich az ellenkezőt mondja.

²⁾ Az ostrom júl. 2-ikán kezdődött és szept 2-ikáig tartott.

³⁾ Karácsonyi szerint, Kerecsényi már másnap kapott levelére választ, míg Frölich tudósítása szerint öt-nap telt el; ebből két nap esik a levél megtalálására, három pedig a tanácskozásra és válaszadásra.

⁴⁾ Karácsonyi szerint a török vezér küldöttének válasza egészen lakonikus volt (»Kerecsényi, légy nyugodt, még ma kapsz választ leveledre«) s nem oly körülményes és szinte mentegetődző, mint a hogy Frölich írja.

feinden Einen Brief geschrieben vnd Inn diesen Fall nit Ehrlich. sondern Verrätterlich gehandelt, welchs sie Ihm nit hetten zuge-
 trauet, desgleichen hat Ihm auch sein Burggraf hefftig zue-
 geredet, ond Ihm ermanet des Eides. den Er Kei: Mt. geschwo-
 ren. vnd hat öffentlich protestirt, das Er kein wissen darumb
 trege, vnd Im solche Meitterej mit nichten verwilligen wolle.
 Der Keretschenj hat sich entschuldiget fur Ihnen Allen. vnd
 angezeigt, wie Ihn die grosse Nott darzue habe gezwungen.
 weil Er keine hülff gespüret, ond das solchs mehr den Kri-
 gsknechten zue guett geschehen. denn Ihm selber, denn Er wol-
 gerne Ihr Leben erhalten, wie billich ond Recht, Er hatt Ihnen
 grosse zusagen gethan. gewisse Conditiones der feinde erzelet.
 ond auch geldt gegeben, vnd zugesagt on Ohren Rhat hinfurt
 nichts zu handeln mit den feinden.¹⁾ Als nun die Kriegsknechte,
 Deutsche vnd Vngern Ausgenumen den Burggraffen zue frieden
 gestellet vnd Ihnen erhaltung Ihres Liebes vnd Lebens. weiber
 vnd Kinder, vnd aller hab vnd güetter zuegesagt ward, hat her-
 nach, der Keretschenyj dem Weida entbotten, Er solt Einen
 Ehdelman, den Er Auch genennet zu Ihm schicken, damit Er
 Ihm seine heimlichkeit vertrauen, vnd die Conditiones, mit was-
 serlei gesteck sie sich vbergeben wollen, anzeigen Kundte, weil
 aber derselb Edelman da zumal net vorhanden gewesen,²⁾ hat er
 Inn des Andere Zweue gen Julia geschickt, Aber mit denselbigen
 hat man nit wollen handeln,³⁾ sondern begeret den obgemeldten.
 Vber etliche Tag Ist Inn des derselbe zum Weida komen. vnd
 von Stund an gen Julia abgefertiget, Diesen hat der Oberst In
 Julia seine meinung vnd der Kriegsknechte willen⁴⁾ vnd all Con-
 ditiones angezeigt vnd begerten vom Weida Zwehn Bürgen, die
 Er zue Ihnen hienein schicken solt, welche auch Auch die ganze
 reise bei Ihnen bleiben, bis sie sicher hindurch, mit gewapneter

¹⁾ Kerecsényi ezen tudósítás szerint, nem leplezte tervét, hanem őszintén megmondta, mi a szándéka; tervébe beavatta a katonákat is, majd pénzzel is csitítgatta s azzal nyugtatta meg őket, hogy megkérdezésük nélkül nem fog az ellenséggel alkudozni. Karácsonyi szerint azonban azt hazudja, hogy csak azért tette meg e lépést, hogy sógorához. Báthory Kristófhöz izenetet küldhessen, a mire pedig a török csak úgy áll rá, ha a vár feladásához némi reményt nyer. Hogy az őrség nevében Jász Lukács és Ghicz János vonták Kerecsényit számadásra, azt Frölich a maga tudósításából kihagyta.

²⁾ Frölich neveket e helyen nem említ; Karácsonyi forrása szerint azonban ezen nemesben, Kerecsényi egyik sógorát, Báthory Kristófot kell sejtenünk, mert a mit róla mond — Békés vm. Tört. 173. l. — az teljesen ráillik az itt említett nemesre.

³⁾ Ezen két közvetítőről Karácsonyi forrása nem tesz említést.

⁴⁾ Kerecsényi úgy adja elő a várfeladás tervét, mintha az az őrség akaratával történék, holott Karácsonyi szerint — 178. l. — a katonaság csak a tárgyalások befejezése s a meghosszabbított fegyverszünet eltelte után tudja meg kapitánya szándékát.

handt kinnen würden, Dies hat der Weida mit den Turken gethan vnd darüber durch die Bürgen Ihm Brief vnd Sigil zuegeschickt, Als sie sich nun gerüstet zum Auszug, sint Inn des die Janitschern fürs Schlos komen vnd haben angezeigt, sie wolten nit eher verrucken, es sei denn, das Ihnen herr Keretschenj einen monatsold geben hette, hat er nun Ihren willen gelossen, so hat Er Ihnen 4000 Taler müssen geben, das sie von der Port zügen.¹⁾ Darnach ist der Oberst Inn Julia mit den Bürgen²⁾ vnd Vngern befor Auszugon, die deutschen knecht aber mit Ihren wegen. kranken personen, vnd Andern sachen hinden nach,³⁾ vnd ist der guette Burggraff⁴⁾ allein gelassen, vnd auf ein ander seit gezogen, Aber wie Redlich beide Weida vnd Türken mit Ihnen gehandelt, das haben sie vnderwegs erfahren, Dann die Türken haben sich Inn drei teil geteilet, vnd sint den vnserigen befor gezogen, da sie der Keretschenj ersehen, hat er die Bürgen angeredt vnd gefragt, was dies bedeyte, Er vermerket das Es nit recht würde zuegehen, Sie haben Ihn getröstet, vnd die weidische vnd Türkische Brief vnd zusag fürgehalten vnd gesaget, der Bascha hat nur deine Person begeret zu sehen, Er wirds sein, allein fürcht dich nit, du solst noch grosse Verehrung von Ihm empfangen. Ich meine aber, sie haben eine Verehrung bekommen, denn der Oberst vnd sein Brueder,⁵⁾ ist durch die Bürge dem Bascha entgegen komen, welcher sie vmbfangen vnd mit sich, dahin geführt,⁶⁾ der ander hauffen Aber ist zuegefahren vnd hat Angefangen niederzuhawen. was Ihus furkomen ist, vnd haben die Heiducken die pflucht geben, aber Ihrer wenig dar fon komen,⁷⁾ die Ins gerohrich vnd Teiche gesprungen, die Janitschern aber, welcher bei 2000 gewesen, haben von hinden die deutschen angegriffen, welche eine wagen-

¹⁾ Ezen részletet Frölich úgy írja le, mintha az a kivonulást közvetlenül megelőzte volna s mintha a janicsárok kicsikarták volna a 4000 tallért; Karácsonyi szerint azonban nincsen az esetnek oly durva színe, mert Fertaff, a török szerdár, már a kivonulás előtt megüzente Kerecsényinek, hogy küldjön a jancsárjainak egy havi zsoldot, hogy türelemmel s zúgolódás nélkül viseljék el az őrség kivonulását.

²⁾ Karácsonyi szerint ezek erdélyi nemesek voltak, a kik az átadási szerződés megkötésekor felelőséget vállaltak az iránt, hogy a török a kivonulókban nem fog ágyuival kárt tenni.

³⁾ A kivonuló csapatok sorrendjét is másképp adja Frölich mint Karácsonyi forrása, a mely szerint először kimentek a betegek és a köznép, azután jöttek a németek, a magyar gyalogok, a lovasság s végül Kerecsényi a kezesekkel.

⁴⁾ Ennek nevét Frölich, bár ismételten szól róla, nem mondja meg.

⁵⁾ Kerecsényi Mátyás.

⁶⁾ Hogy Kerecsényi Mátyás is fogságba került, Karácsonyi forrása nem említi.

⁷⁾ Karácsonyi a menekültek számát körülbelül 400-ra teszi.

burg geschlagen vnd sich, heftig gewehret, also das sie etliche hundert erschossen von den feinden. da sie sich dermassen gewehret, sind die Türken wol 6000 darzu komen welche den deitschn gewaltig zugesetzt, vnd sie entlich eröbert, vnd Jemerlich gewürget, Man kan nit wissen, ob Irgends Einer darfon komen wehr, von den drei fehdel knechten. Also hat vntrewe sein eigen herrn geschlagen, vnd ist dem gueten Keretscheni sein Anschlag, so ebel geratten denn auf die weise hat Er sein Leben vnd auch der seinigen verloren, Auf welche Er dasselb erhalten wolddt. Da doch keine grosse Nott noch nit fürhanden gewesen, denn Proviant ist volauf gewesen, Er hat auch nit gemangelt An Kugeln vnd Pulver, sonder an der bestendigkeit, Gott hat Ihm gestrafft von wegen seiner vermessenheit vnd Ihm seine sinnen benumen, das Er nit hat können gedenken an die grosse vnd gewöhnliche Untrewe das Weiden vnd Turken welche doch zu keiner Zeit Ihren glauben recht gehalten, wie sie verretterlich zuegesagt. Noch sint vnser herrn vnd Junker so küen. das sie dem Weida vnd Turken mehr glauben vnd trawen, denn gott, den man Inn Nöten Anruffen vnd zu hilf nemen solt Vnd Ja viel Lieber Ritterlich sterben Im beruef, denn so Jemerlich sterben Ausserhalb den selbigen mit Ewiger schand vnd spott. Daraus Kündt Ihr Abnemen, wie nun so schendlich diese gewaltige festung verloren sei, welche bis her der fürnemesten vnd nötigsten Eine Im Vngerland gewesen, vnd den Turken verhindert das Er nit weiter hat einreissen Kunnen, vnd Ihm grossen Abbruch gethan. Gott erbarms, das es so ellend zuegehet, vnd die besten Rietter, so verzaget vnd Trewlos werden, Daneben sint auch ander zwei kastel eingenumen Wisuk vnd gene, drauf denn die kriegsleutte erschrocken von wegen der Juler vnd sich zum Teil willig dem Weida ergeben und auch Dienst hei Ihm Angenumen haben. Es get zu das es Gott möcht erbarmen, die Tattern Plündern vmb Erle fort, die Turken versamlen sich dem Weida vnd Bebecken zu helfen, die vnserigen liegen noch zu Zina, halb krank, essen trinken, sint sicher vnd gueter dinge vnd verderben Armen Leutten Ihren weizen schendlich mit Ihren pferden vnd warten nur, wo sich die feinde hinwenden werden, So sie auf Erle oder Tokaj komen, wie zu besorgen, so wird der ganze hauffen hierher einkeren, wie Ichs vom herrn Obersten selbst gehöret. Der herr Laszkj ist eben zue der Zeit Im Lager gewesen, bei dem herrn Schwendj, und ist auf der Post von Ihrer Mt abgefertiget gewesen, des Andern Tages ist Er auf des herrn Obersten zum Sekel Anthoni gereiset, vnd seine Pferd Inn des bei dem herrn Schwendi gelassen, gebe Gott, das sie was guettes mit einander beschliessen vnd Auch ausrichten, Der Zekel Anthoni hatt die von Munkaz geschlagen, bei 600 personen, vnd vnder derselbigen 100 gefangen, vnd 40 ges-

tern hieher geschickt zur arbeit auf die postejen, Den Beken von Sezen hab Ich Im Lager gesehen vnd Ihm Einem kamp kauft, weil Er mich batt, damit Er seinen bart reiniget, Er ist ein dicker man, wje bei Euch der herr Lörinz goldschmidt odder Ewer Cantor, Die hussarn verkauffen noch teglich den Raub. den sie bei Sabatka bekomen, wol hundert vol gewesen. vnd haben schon gross geld darauss gemarckt, der Bebek ist gen Fillek vnd suchet hülff bei den Turken wieder die vnsrigen, Also steht das ganze Landt zwischen furcht vnd hoffnung vud warten die Erlösung allein von oben herab, denn menschliche hülff kein nutz ist. Was aber Kei: Mt furhabe, kunnen wir gar nichts hören, wold Gott, das sie ein mal Aufwachen, vnd Inn seinem Namen was nutzlichs aussrichten, Dafur Bitten wier Gott den Ewigen Vatter one Vnterlass, Er wolle sich der Armen Christenheit erbarmen, vnd sie durch das mittel ieziger kriegsrustung Kei. Mt erlösen von der gewalt der Turken vnd aller seiner mitgenossen, Solches wolle Er vns Allen verleichen Inn dem Namen seines Eingebornen vnd Aller Liebsten Sones vnsers Herrn Jesu Christi, denn sonst sint wier warlich ellende vnd verlorene Leutte, wo Gott seine handt von vns abzeicht. vnd Ern nit selber für uns streitet inn diesen gefehrlichen Zeitten, Dem sei Lob Ehr vnd Preis Inn Ewigkeit A. grüset von meinetwegen Einen Ehrsamen wolweisen Rhadt vnd Erbare gemein bei Eich vnd Ewre Trewe Seelsolger vnd Lerer, darzu die Ehrsamen vud wolweisen herrn Inn der Schembniz, welchen E. W. solch mein schreiben wolle zueschicken. Gott stehe E. E. W. bei.

Datum zu Caschaw Am 14 Septembr. Im Jahr Christj: 1566. E. E. W. williger

Thomas Frölich
Pfarher.

Utóiratkép: Da ich diesen Brief volendett hatte ist des Herrn Schwendj Doctor zur mier kommen vnd Angezeigt, wie Auch Sigedt eingenomen sei. Gott Erbarms vnd gebe den Vnsern bessere sinne. Amen.

Czím: Dem Ehrsamen. Fursichtigen vnd Weisen Herrn Andreas Siesmundt ieziger zeit Richtter vnd Furgeher der kaiserlichen Bergstadt New Sol. Meinem Innsonder gunstigen Herrn vnd gunner zu vber Antwortten.

(Beszterczebánya város levéltárából, fasc. 385. nro. 93.)

Közli: JURKOVICH EMIL.

B. WESSELÉNYI MIKLÓS KIADATLAN LEVELEI KOSSUTH LAJOSHOZ.

— HARMADIK KÖZLEMÉNY. —

LXIV.

Kossuthnak. Zsibó. 1846. márcz. 5.

Szeretett Barátom! Meleg barátságot lehellő, szives és oly igen érdekes leveledet [m. hó 13.] hálaérzettel vettem s szintugy várom és sóvárgva óhajtom annak folytatását mentől előbb vehetni.

Örömmel értém leveledből, hogy Pesten tanácskoztatok s e tanácskozásnak iránya s eredménye, valamint általában Pesten sokaknak, talán mondhatni a többségnek szelleme részint örvendetést, részint vigaszt, vagy legalább reményt nyújtó. De barátom a többi megyékbeni többségek s általában a megyék többsége nem borzasztó, nem elijesztő képét mutatja-e szerencsétlen honunknak? A hatalom emberei által eléidézett anarchia, és a legbutább servilismus együtt s egymással vetelkedve harapódnak. Sok nehéz nap, gyászos évek s részint gyalázatos korszakok nyomták már e nemzetet; de bűne e három utóbbi század óta többnyire nemleges volt: álomkór, hidegség, részvétlenség. Az elkorcsosodás pozitív bűnében merültek is inkább azért tettek rosszat vagy semmit, mert nem gondolkodtak a dolgok állásáról s nem ösmerték azt. Most százszor, talán ezerszer annyin gondolkoznak mint régebben; látják, tudják a dolgok állását s hallottak, olvastak olyakat, melyek tudásához csak kevés avatottak jutottak; s most, midőn annyi láthatja s tudhatja, annyira kell látni és tudni ügyünk helyességét s szentségét: most van legtöbb, nem henyén magát visszavonó, s a dolgokat mentőkre hagyó, hanem a jó ügytől elpártolt s azzal szemben ellenségesen fellépő. Positivre vált e nemzetnek mostani maga elleni bűne. S azon ponton állunk,

hogy a többség váljon e bűn részesévé. És ha e nemzet többsége veszni akar, lehet-e sajnálni? lehet-e megmenteni? s a maga ellen fordulttól nem forduland-e el az ég? Vagy talán a kevés jókért megkegyelmezend a gonoszok legióinak? Oh. magyarok Istene, hatalmas vagy te, mint mondják, de türelmednek még nagyobbnak kell hatalmadnál lenni, hogyha ennyi bűn s ennyi ellenedi véték daczára, a midőn e nemzet veszni akar, ez akarátja ellen is megtartod. Vesszen e nemzet vagy megtartassék, nekünk ernyedetlen vívunk és működnünk kell. mert kötelesség.

A medardi s augusztusi összejövetel üdvös szándék. Hogy oly szívesen irsz, köszönöm; nem gondolom, hogy ottani hatásom koránt is lehetne s még csak árnyéka is annak. mit Te hisszesz. Emlékezz, mit te nekem egyszer irtál a folyamról, mely a medréből eltávolított szikladarabnak helyét üresen nem hagyja, hanem betölti azt, ha egyébbel nem iszappal és sárral. En kivettettem vagy talán a sors viszontagsága által elmálva magával vitt a folyam a feledékenység tengerébe. Helyem már be van töltve, s reméllem más és jobb szikladarabbal. De azért ha és midőn lehet, szívesen jelenek meg köztetek. Azonban hogy ez jelen évben nem lehet, átlátandó. Miként indulhatnék néhány hónapos fiacskámmal útra? Anyja ápolását szintoly kevésbé nélkülözhetem, mint a hogy nem tudnám őtet, az áldottat, keserítve hátrahagyni vagy kis Miklósomat idegen kezekre bízni. Később nagyobbacska lesz, s a hányszor finanszialis körülményeim engedik, bizonynyal mindenkor megjelenendek Pesten. Beh szép és üdvös lenne, ha Medárd előtt ti jönnétek ide. Deák ígérte, Klauzál is, s Bezerédy és Te még évek előtt. Ha ti és még többen eljönnétek, ez oly szép lenne, hogy gondolni s reményleni is alig merem. De legyetek ti hozzám jobbak, mint balsorsomhoz szabni szokott reményem. Talán sikerülne erdélyi elvrokonaink közül is többet ide gyűjteni s ez a pesti tanácskozásoknak nem volna cél és haszonnélküli előzménye.

A honi sajtónak lehetőleg használata igen szükséges feladat, de a külföldit szintoly kevésbé szabad elhanyagolni. A külföld előtt kürtölt ellenünki rágalma, dolgaink s helyzetünkről hamis adatok s ferde állítások ellenében nagyon kis hasznu belföldi hírlapjainkban vagy magyar röpiratok általi czáfolata. Azok előtt kell magunkat igazolnunk, kik előtt rágalmaztatunk. A mi hírlapjainkat s magyar röpiratinkat olvasók tudják, vagy legalább tudhatják a dolog valódi állását; de a rosszul értesített s ellenünk felingerelt külföld az, melyet felvilágosítanunk, melynek sympathiáját megnyernünk feladataink egyik nevezetesbike. A Lloydban hirdetett

hazug állítás az örök váltságról helyesen van czáfolva s jól megróva, ha jól emlékezem, a *Hetilap*-ban; de annak külföld előtt kellene megczáfolva lenni, mert ott teszi káros hatását. Az Augsburginak is több czikkjei borzasztók, mint pl. az ellened okádott rágalmak. Nem nemzeti becsületünk s ügyünk iránti hívség parancsolja, az ilyet el nem hallgatni? — s vagyunk-e — Hamlettel szólva — a Lethe partján peshedő kákánál jobbak, ha barátunk s benne mimagunk elleni ily sértés sem képes henye nyugalmunkból kizaklatni? Jó, hogy a »sörnénikét« lapjainkban csipkedjük, vagy dorongoljuk is, de a külföld számára kell ezt tenni, az előtt kell ronda képéről az álорczát levonni. E gyalázatos lap már a Lukács czikkeit sem veszi többé fel; míg ezeket felvette, volt legalább egy mellettünk emelkedő szó s ezen higgadt s egészen a külföld számára igen helyes és czélszerű modorban írt czikkek temérdek hasznót is okoztak; miért Lukács őszinte hálát s teljes méltánylást érdemel. Más külföldi lapot kapni s használni igazolásunkra s a külföld felvilágosítására, nagyon szükséges lenne; de hogy ez sok nehézséggel van összekötve, megvallom. Míg tehát ezen nehézségek legyőzethetnek, németül írt röpiratokban kell mindazt megmondanunk, mit hirlapokban szándékoztunk volna közre bocsátani. A külföld már legalább figyelmez dolgainkra s ez kezeskedik arról, hogy minket illető jól írt, a lehetőségig higgadt s izletes röpiratokat olvasni fog. Ilyeneket irhatnának Lukács, Pulszky, Bezerédy, Henszelmann, Teleki Laczi stb. Az ezekre i költség sem lenne nagy, mert — azt hiszem — jórészt megfizetnék magokat.

Nagyon, igen nagyon örülök a hozzám czimzett leveleknek, bár mentől előbb jelennének meg. A *Pesti Hirlap*-ban is kívánatos, hogy elvrokonaink közül mentől többen irjanak. De félek, hogy midőn így organumunkká vált, megint fog az ármány valamit gondolni, annak kezünkbeli kijátszására vagy kifacsarására. Azt is, hogy eddig túrték ezen sok tekintetben elég szabadszellemű lapot, aligha nem lehet csak annak tulajdonítani, miszerént látták, hogy centralisatiói dühe által magát népszerűtleníti s azért nem tartották veszedelmesnek; és mivel szerették az általok megtámadott municipalis rendszert ez oldalról is sújtva látni. A *Pesti Hirlap*-ot ugy tekintették, mint a meghasonlott ellenzék közti választófalt. Ha e választófal leomolva s az ellenzéket ezen hirlapban öszvesülni látandják, vagy a censura által fojtandják el szavunkat, vagy olyakat s olyakkal fognak benne felléptetni, melyekkel mi megférhetni nem fogunk. A *Hetilap* derék. De a *Magyar Gazda* és Szabó veszekedése botrányos. Igaz, hogy amaz gyalázatos gorombasággal lépett fel, de Szabó is túllépett feleleté-

ben azon illendőségen, melylyel lapban, versengésben ha ellenünk iránt nem is, de a közönséggel szemben tartozunk.

Nőmnek szíves köszöntésedet s mindazt, mi őt érdeklőt írsz, megmondtam. Elszántsága s akarata erős és magasztos az lenni mindég nekem, mi neked tisztelt nőd. S köszöni neked, hogy erre képesnek tartod. Keresztfiad, ki éppen e pillanatban hatalmasan sir, derekasan nő s erősödik. Irj a tieidről töbecskét. Nődöt szívesen tisztetem. Áldjon az ég! barátod.

LXIV.

Kossuthnak. Zsibó, 1846. máj. 7.

Szeretett Barátom! Hogy igen becses febr. 13-diki levelnek abban ígért folytatását még mindeddig nem kaphatám, igen természetesnek találom. Sokkal több s fontosabb dolgod van, hogysem nekem hosszason írhatnál s írnod szabad lenne. De kérlek, irass valaki által a magad s családod hogyléte felől s habár röviden is, közelebbi működésid eredményiről s — fájdalom, hogy vannak — feles akadályairól; valamint közelebbi fiumei utadról is, melyről sok mindenfélét beszélnek.

Kimondhatlan sajnálom, hogy családi körülmények nem engedik Medárdra felmennem, nagyon-nagyon szeretném veletek lenni s szólni. Már többfelől hallottam, hogy megint terrorismushoz akarnak nyulni; miért és mire, képzelni sem tudom. Ok sohasem volt kevesebb mint most, s hogy az által czélt nem érnek, hanem vétnek, már eléggé tapasztalhatták. Altatni s verni egyszerre fonák műtétel. Nemzetet fájdalom nem, sőt kín sem igen, de álom mindig gyengít, szintugy mint ámulás. A hirlelt jóakarás s mindig trombitált békés irány, alkotmányos utoni járás szépen fog állani s szépen az ezekben bízók-nak hite, ha actiózások, vagy talán elfogatások is fognak megint napirendre kerülni. Óvatosság azonban nagyon szükséges nem önfedezés félénk ösztönéből, mert szenvedélylyel s veszélylyel kötelesség útján tétova nélkül menni szembe férfinak nem bajos, de óvatosság legyen jelszavunk azért, hogy ne lehessen rossz-akaratnak s ármánynak még csak legkisebb ürügye is erőszakos lépéseket igazolni. Mint hallom, egy röpirat jelent meg, mely az örök váltság s urbéri viszonyok nehézségeit azzal akarja egyszerre megoldani, hogy föld s urbéri tartozás egyszerre s ingyen odaajándékoztassék. Ostobaság így egyszerre ajtóstól hullva be a szobába, a különben is vesztéstől annyira féltő nemességet ijeszteni s ingerelni; s szintoly ostobaság vagy gonoszság a népet ily vágyak gerjesztésével fölizgatni, kivált most a szomszédvani borzasztó események idejében. S mégis

beszéli. hogy ezen oktalan, mondhatni vétkes javallat még a pesti közgyűlésen is meg fog pendíttetni. Én ezt nem hiszem s Isten ne is adja.

Mondják, hogy junius vagy juliusban Széchenyi ide jövend. Mit mondasz ehhez? — Kovács Lajost ő s azután a bécsiek annyira misztificáltak, hogy ezen ember, ki mindig azt hitte s vallotta, mit mi, most csak Széchenyiben s Apponyiban hisz s lát idvességet. Altala akarja Sz. Kemény Zsigmondot egy hirlap szerkesztőségre birni; de K. Zs. nem fogja a horogra helyezett vörös posztó után tátni száját.

Nőm szívesen köszönt. Kis fiunk jól van. Jelents nődnék tiszteletemet. Áldjon az ég!

U. i. Helyesled-e az *Allgemenebani* nyilatkozatomat?

LXVI.

Kossuthnak. Zsibó, 1846. jun. 13.

Szeretett kedves Barátom! Dióssy meghozá tegnapelőtt leveledet. Éppen sokan valának nálam s így csak futólag olvastathatám el magamnak tartalomdús leveledet. Erre hosszan felelni — sok levén a tárgy és fontos — most lehetlen s röviden még lehetlenebb, mert arra már éppen nincs időm. Azért e levelem teljességgel nem válasz a tiédre. Fogok válaszolni, mihelyt soraid súlyos tartalmát eléggé fogom mérlegezhetni. Most tehát egyébről. Örömmel értettem Dióssytól, hogy egészséged legalább türhető s nőd és gyermekeid jól vannak. Csókolom ezeket; mondd legőszintébb tiszteletemet lelkes nődnék. Az én kis nőm napjaimat annyira deríti, mennyire hogy derülhessenek, nem képzeltem. Ő téged igen igen szívesen köszönt. Kis keresztfiad derék gyerek, bár mutathatnám meg őt neked. Beh gyönyörű lenne, ha Te egyszer kiragadhatnád magadat darab időre a polgári hullámok közül s vagy egy hónapra családotól ide jönnél pihenni s feledni és élvezni a szép természetet e bércek közt s élvezni azon határtalan örömet, melyet itt létetek nekem s nőmnek okozna. Hidd el, ily pihenésre szükséged volna; hogy ilyest tegyél, azzal ügyünknek tartozol, melynek ha pihenés nélkül szolgálsz, magadat idő előtt felemészttve korántsem fogsz addig, tehát annyit, mennyit lehetne, szolgálhatni.

Ha soraimat még a pesti gyűlés előtt veheted, írok azokról, miket urbért illetőleg írsz; de reméllem — mit aggodalmok közt óhajtok is, — hogy e tárgyban jelen gyűlésen indítványt s határozatot nem tesznek. Szent az, mit írsz; de van annak egy kétes, kényes s méhében veszélyt hordható oldala.

Mielőtt nyilvános lépések tételnek, nagyon s minden oldalról kell a dolgot meghányi és vetni.

Ez órában eltávozott vendégem közt vala Kovács Lajos is. Ő megint kísérté Keményt. A nagy gróf mellett nem siker nélkül vív és izgat környékében. Olyak mint Eötvös Miska, Pap Endre, Nagy Ignác, kezdenek neki hinni s bízni benne s Apponyiban. Ha emlékezel, hogy Kovácscsal, midőn ő e tavaszon Pesten volt, miket beszéltél s kivált sajtófelállítás, Deák cselekvésmódját sat. illetőleg, kérlek, ird meg nekem, mert *tudnom kell*. Ő e hónap végével felmegy. Jó lesz vele találkoznod. Kár, hogy ez embert megfogák; mert jó fő s van benne erély. Áldjon ég küzdelmeid s gyötremeid közt erőt tenni s túrni.

LXVII.

Kossuthnak. Zsibó, 1846. jun. 15.

Szeretett Barátom! Diósi által küldött leveledre általa választ ugyan nem küldhettem, arra több időre lévén szükségem, hanem irtam neked néhány sort, melyet, reménylem, eddig kezedbe adott.

Most sem válaszolhatok egész leveledre, azt csak több ízben s részenként tehetem. Ezuttal csak általánosan valamit a Te és a mi, vagyis inkább a mieink hatása köréről s arról, hogy ennek következtében mit és mennyit helyes és szabad tennünk.

Azt hiszem, nem csalódás azon hitem, hogy nekünk időnk lejárt. Mi már nem birunk a két honban többséggel. Ezért olyast, mire többség kell, ki nem vihetünk. S ha ilyesmi oly természetű, minek megpendítése vagy megkezdése siker vagy bevezetés nélkül káros vagy éppen veszélyes, ilyenbe vágni részünkről hiba s véték lenne.

Soraink gyérülésének s kevesebbrei apadásának okát apróra nem vizsgálom. A megtörténtnek okát felfedezni vagy okot fogni reá sokkal könnyebb, mint előre látni azt, hogy mi történend. Bármi betegségnél is tudja az orvos és nem orvos, hogy azt mi idézte elé. Halottnál a bonczoló ritkán kételkedik, hogy a halált mi okozta legyen. Én megvallom, feltétlen soha s még így is ritkán hiszek ily állított vagy képzelt okoknak. Az okok többnyire finomabb szálakból vannak szőve, hogysem azokat látnók. Lehet keresni, lehet kapni sok okát annak, hogy mi mindinkább válunk kisebbséggé s egy ellenünk párt mindinkább terjed. Részemről nem voltam eléggé a dolgok folytába avatva, s nem eléggé annak közelében, hogy eredetét s mentét tisztán felfoghassam. Bár mások. erre képesebbek vizsgálnák

azt higgadtan, elfogultság nélkül; mert érdekes s talán mások által mint tanulság használható lenne tudni az okokat, melyek következtében egy nemzet többsége azoktól, kik évek hosszú során át érte vívtak, érte szenvedtek, s kik neki nemcsak akartak, de tudtak is legalább némileg használni, elváljon s olyakhoz szegődjön, kik oda szítnak, kéjre kegyre magokat annak vetik alá, honnan mindig csak baj, csak sérelem s keserű sérítés eredt és ered. Hogy e jelenet csudás, bizonyos; hogy szomorú, még bizonyosabb. Fájdalom tölti el a keblet, a gyászos következtetéseket elgondolván. És a fájdalomhoz járul azon leverő érzet, hogy nem akar vagy nem tud e többség s a közt nem kevés jobb s okosabb is látni, holott az ész oly tisztán világítja azt, hogy üdv nem jövend onnan, hová csatlakoznak. A lelket s érzéseit miasmaként nemcsak panicus félelem vagy elvadult boszú s több ily marczona érzetek ragadhatják meg, hanem bizalom, hívés s remény is. Most sokan, nagyon sokan hisznek, bíznak, reméllnek ok és alap nélkül s e mondhatni kórság ragad s öregbedve terjed. Ha ezt körülmények idézték elő: gyászosak azok; ha emberek: vétkök roppant. Akárhogy legyen, annyi igaz, hogy sokan, nagyon sokan, kik testestől lelkestől oppositio emberei voltak, most már nem azok, és pedig felesen közülök nem szennyes érdekért adták el lelköket, hanem mivel reméllnek s azt hiszik, vagy akarják hinni, hogy a honra jót hozand az új cím, új lobogó s új nóta mellett, de csak az eddigi célra törekvő párt. Eddig ki nem fehér, az fekete volt, s nem sokat ártott, ha némelyek vagy többek fehérből feketévé lettek; mert a színek azért tisztaságukban maradtak; de jöttek emberek, kik fehér színöket akarván megtartani, mentek a feketéhez át s a színek vegyülete eredt s keletkezett a szürkék serege; s mindinkább harapózik e zavar, e szintelenség, mely a nemzet jellemét, erkölcsét teszi semmivé. Sz[échenyi] egy év óta roppant erőre, hatalomra kapott; pártja akkor nyomoru kicsiny és silány volt, most roppant nagy s olyak vannak s vívnak mellette, kikről azt sohasem hittem. Ezek következtében ezuttal csak azt jegyzem meg, hogy sok olyat, mit eddig lehetett és kellett, most nem lehet, nem kell, sőt nem szabad indítványoznunk, kivált olyasmit, mi ha kezünkbe szakad, nemcsak hogy ellenünk fegyverül használtatik, hanem azáltal, hogy ki nem elégíthető s elégítendő vágyakat ébresztene, veszélyessé válnék. Közelebbről többet. Kérlek, írd mi iránt értekeztetek s mi eredménnyel; milyen a mieink hangulata?

Nőm téged s nődöt, kinek én kezeit csókolom, szívesen köszönt. Keresztfiad frissen van.

Aldjon az ég! barátod . . .

LXVIII.

Kossuthnak. Zsibó, 1846. jul. 12.

Szeretett Barátom! M. hó 14-ike óta nem írhaték neked: sokként valék elfoglalva. Most is csak néhány sort lehet írnom. E leveletem Degenfeld Pál, az Ottó öcsce adja kézbe. Ő kéré, ismertetnélek meg vele. Azt ezennel örömmel teszem, egy levén ő legjobb s leglelkesebb embereink közül, olyan, kit közelebbről ismerve nem lehet nem becsülni s nem szeretni. Ő Szatmárban lakik, Erdőszádán. Írok neked, mielőtt lehet, többet s azon tárgyak részleteiről, melyekről szólott leveled. Most áldjon az ég! Nőd kezeit csókolom. Az én jó kis Ninám köszönt s tisztelet titeket. Fiam derekasint nő.

LXIX.

Kossuthnak. Zsibó. 1846. jul. 29.

Szeretett barátom! E soraimat Kemény Zsigmond viszi. kit én neked eléggé ajánlani nem tudok. Hű kebel, éber ész, sok tudás és rendezett fő, fáradhatlan munkásság mellett. A Szemöldökös egyik fő »Leib-Dardanelljével,« Kovács Lajossal, mindenként meg akarta őt a *Független*¹⁾ számára horgásztatni. És nem száraz vöröspoztó, hanem zsíros falat vala a horgon.

Naponként készülök neked több nevezetes tárgyak felől írni s még mind elmarada. Most eleven levél megy, ki többet s jobban fog neked azon tárgyak felől szólani melyekről én írni akartam s bizonynyal ugyanazon szellemben szólni melyben én irtam volna s még irandok. Azért leveletem bezárom azon óhajtással, hogy bár a fürdő, melyen voltál, hasznosan hatott légyen egészségedre és hogy állandóan jól legyen nőd, kinek kezét csókolom s legyenek gyermekeid, kiket ölelek. Nőm szívesen köszönt, kis fiam jól van. Áldjon az ég! barátod . . .

LXX.

Kossuth Lajosnak áldást Wesselényi Miklós. Zsibó, 1846. szeptember 3. (Recóm.)

Jul. 29. és aug. 16-iki (leveleimre) még nem kaphatám válaszodat. Ezt bármennyire sajnálom, de természetes; mert annyira elvultál s hihetőn, vagy foglalva, hogy levélbeni vitatkozásokra időd nem lehetett.

¹⁾ Ez lett volna a Széchényi lapjának címe.

Mult hó 17-iki levelem írásakor még nem olvastam volt a *Hetilap* 60-ik számában megjelent gyönyörű czikkedet az örökváltságról; ha megengeded s időm is engedi, megírom ez iránti nézeteimet.

Kemény Zsiga tegnapelőtt érkezék meg. Legnagyobb része annak, mit ő nekem a pesti dolgok s személyek iránt beszéllett, mély fájdalommal töltött el. Most nincs időm, — bármennyire szeretném is — a többiről veled szólni; csak egyet említek, de a melyet én most nem legnagyobbnak tartok: értem a keresk. társaság rossz lábbon — vagyis mi azzal egyértelmű, rossz hírbeni létét. Hogy ennek súlyedése vagy bukása által mennyi szép remény, minő sokat ígérő számítások, mely gyönyörű jövőndő semmisülnek meg — s hogy ez anyyagi és szellemi tekintetben mily rémítő csapás, mindezt ki tudná, ki érezné inkább, mint Te! Kérlek írd, igaz-e, miket nemcsak Keménytől, de már másoktól is hallok, pl. hogy már 80,000 deficitje van, hogy Szabó a jól sikerült vállalatokat az apja, a rosszul sikerülteket pedig a maga vagyis a társaság nevére iratta; hogy Batthyányi Lajos ezen okokért vonta magát vissza s fizettette ki magának részvényeit. Hogy a mult hó 27-iki közgyűlés miként ütött ki, még nem tudom; aggodalommal vágyok megtudni. A keresk. társaságot fenyegető bukásból ügyünkre s a honra háramlandó gyászszos következtetésekérti aggodalom s keserv természetesen háttérbe nyomja s kell is nyomnia előttem azt, hogy ezen bukás reám nézve is érzékeny veszést okozna. Azonban anyyagi és családi viszonyaim korántsem olyanok, hogy azon veszést közönyösen vehessem s kötelességem ne légyen annak kikerülésére mindent elkövetni. Kérlek, édes barátom, tudósíts, még pedig sietve és nyíltan az egész dolog állásáról; írd meg, miként távolíthatnám el magamtól e veszést, mely most annyival keserűbb lenne, mivel feszített igyekezettel törekszem hanyatló napjaimban dolgaimat úgy rendezni, hogy kis fiamra legalább terhek ne menjenek át.

Hogy a védegylet igazgatóságáról lemondottál, igen-igen nagy csapás s még nagyobb, hogy kénytelen valál azt tenni. Ugy látom, barátom, a sors sem akarja, hogy többet hathasunk, használhassunk. Leáldozott csillagunk.

Közelebbről, mihelyt lehet, írok neked többet főként az erdélyi dolgokról; most csak nőm igen szíves üdvözetét s kis Miklósom jóllétét és azt jelentem, hogy nőd kezeit s gyermekeidet csókolom. A családi élet az, mi a más társas viszonyok s polgári helyzet hullámainak bármi vészes csapkodásai közt is nyujthat enyhülést. Nyujtson ez neked is.

LXXI.

Kossuthnak. Zsibó, 1846. szept. 21.

Szeretett Barátom! Több előbbi, jelesen Julius 29. és August. 16-iki, úgy f. hó 3-iki levelemre sem kapék tőled választ. Vetted-e azokat? Nagyon szeretném azokra feleletedet kaphatni. Közelebbi levelemben ígértem, hogy több tárgyról s főként az erdélyi dolgokról fogok neked írni; de ezt összetódult foglalatosságaim miatt továbbra kell halasztanom. Kérlek, írj, habár röviden is. Nőm szívesen köszönt. Nődöt tiszteljük. Gyermekeidet csókoljuk. Az én kis fiam derekasan nő. Áldjon az ég.

LXXII.

Kossuth Lajosnak áldást Wesselényi. Zsibó, 1846. okt. 4.

Sok hozzád intézett levelem maradt válasz nélkül. Junius 11-ről van utolsó leveled; én pedig írtam neked Jun. 13., Jul. 12., Jul. 29., aug. 16., Sept. 3. és Sept. 21-én.

Tudom soknemű elfoglaltságodat; tudom, hogy távol is voltál Pesttől, s főként, hogy az iparműkiállításakor temérdek dolgod lehetett; de engedd reméllenem, hogy mentől előbb csak szakítasz pár pillanatot számomra is.

Fogod tudni, hogy Udvarhelyszék, — talán szokásból gépíleg — kikiáltott engem követének; azonban valamint sem onnan, sem máshonnan legkisebb kérdést sem intéztek hozzám az országgyűlés előtt az iránt, hogy akarok-e követséget vállalni: úgy megválasztatásom óta sem szóltott vagy írt nekem barátim közül vagy más valaki jelentékes ember csak egyetlen egy is. Ezt nem azért említem, mintha hivatás s kérésekre akartam volna megjelenésemet illetőleg várni. Kötelességemnek éreztem s annak is kellett volna éreznem a rég elhagyott pályáni újra megjelenést, hogyha a körülmények állását s az emberek hangulatát olyannak tarthattam volna, hogy használnom lehessen. De, barátom, e körülmények gonoszok s még gonoszabb a hangulat. Kevés jámbor ábrándozó haszonvehetlen sergecske most a gyakorlat pillanatiban s szemben ezekkel egy tömeg önző kormányiak s nem kormányiak; de kik bizonyos érdek mocskos zászlója alatt épületes egyetértésben fognak kezét egymással. Ily emberek közt még akkor is bajosan tudtam volna csak valamit is tenni, midőn megtevésre teljesen alkalmas s arra köztekintély s ragaszkodás varázsa által felóriásítva voltam. Most azt hiszem, semmit, de semmit sem tehetnék. Azonban figyelemmel kísérem az ottani dolgokat s ha lehetőségét, lihetőségét fedezem fel a sikerreli munkálha-

tásnak: kiragadom magam állapotomhoz illő csendes magányomból s felvállalom a reám nézve terhes, mondhatom, gyötrelmes szerepet. Most, míg a választósi — az erdélyieknek ezen kedvencz játéka — van szőnyegen, addig különben sem mentem volna be, ennek végezte s a közbeeső szünet után megvállik, mit teendek.

Én, vagy Kemény Zsigó — ki itt van s ki téged igen szívesen tisztel — vagy talán ketten együtt akarunk az unio tárgyában valamit dolgozni. Az 1825-ik ótai országgyűlési irományoknak csak egy részét bírván, nem tudjuk kikeresni s összeszerkeszteni mindazt, mi ez időközben az országgyűlések által az uniot illetőleg mondatott és tétetett. Kérlek, édes barátom *kerestessd* ki s szerkesztesd össze ezeket valaki által; valaki által, mondom, mert gondolom, hogy te bajosan fognál magad reáérni, ámbár üdvösbet alig tehetnél te vagy akárki is közülnk, mint az unio tárgyában dolgozni.

Jelentsd tiszteletemet nődek, az enyém téged igen szívesen köszönt. Keresztfiad jól van. Hát a te gyermekeid mint vagynak? Élj boldogul.

LXXIII.

Kossuth Lajosnak áldást Wesselényi. Zsibó, 1846. okt. 22.

Ha e levelemet úgy, mint az eddigieket mind vagy többnyire más bontaná fel s olvasná el, előbb mint te, hadd álljon itt legelől azon más számára azon nyilatkozat, hogy a czudarok legczudarabbikának tartom azt s azokat, kik kém-, fosztó-, s rablókint tolakodnak más birtokába s ily bünszerezte zsákmánynyal táplálják kíváncsiságukat vagy eszközlik bárminő czéljukat.

(E rész kihúzva egészen s a levél félben hagyva.)

LXXIV.

Kossuthnak. Zsibó, 1846. okt. 27.

Kedves Barátom! Lelkes és fontos tartalmu leveledre nincs ma időm részletesen válaszolni; fentartom ezt magamnak a közelebbi alkalomra; de sietek most a részvényeim utáni szavazatokra nézve kívánságodat teljesíteni. A társaság alapszabályait megküldette volt nekem Szabó, de azokat, bár eleget kerestetém, nem kapják. Ezért nem tudom, hogy a 12 részvényem után hány szavazatom van. E bizonytalanságban küldök öt albat, melyekre sem annak, ki szavazand, neve, sem a részvények száma felirva nincs, használd azokat, a mint legjobbnak látod.

Ugy látom, hogy polgári, sőt társadalmi állapotunk s viszonyaink köre mind inkább sötétedik; adja az ég, hogy e borún keresztül is deritse a családi boldogság napjaidat és ez teheti és teendi is ezt. Hiszen im az én hollósetét éjjemen át is képes az örömsugárt lövelleni. — Jó nőm szívesen köszönt téged s habár ismeretlenül is, tiszteli nődöt — tisztelem én is őt s csókolom gyermekeidet. Keresztfiad naponként inkább fejlődik. Élj boldogul s irj megint mielőbb.

LXXV.

Kossuthnak. Zsibó, 1846. nov. 16.

Szeretett Barátom! Csak az utolsó postával jöve a fiumei vasut ügyében f. h. 15-dikére hirdetett közgyűlést illető fel-szólításod. Igaz, hogy én e közgyűlésről egy leveled nyomán tudtam; de az is igaz, hogy mindenféle sok dolgaim s nem kevés bajaim közt határidejét elfelejtettem volt. Lehet-e még e tárgyban valamit tennem? E valami alatt igen meleg rész-vétet s ha kell, szűk körömhöz képesti munkásságot, de nagyon kevés pénzbeli segílyt értek; mert értéki körülményeim most nagy magam megszorítását parancsolják.

A gazok gazáról nem irok.¹⁾ Adja az ég, hogy e kemény csapást zsenge vállalatink legalább egy részben kiépülhessék. Ujra fel kell most veled együtt kiáltanom: miért nincs pénzem sok, sok, hogy verhetném a gonoszok gúnykaczáját torkukra s deríthetnék fényt s dicsőséget vállalatainkra.

Közelebbről irok neked erdélyi viszonyaimról. Erdélyben lehető legrosszabbul állnak az urbért illetőleg a kinézések és segíteni nem lehet. Én s mindnyájan, kik az itteni körülményeket ismerjük, meg vagyunk győződve, hogy az én megjelenésem semmit sem használna. A mieinkben nincs sem annyi szellem, sem annyi szív, hogy lelkesülés vagy kegyelet által vezéreltethetnének. Vannak nálunk vezérkedők vagy vezérkedni akarók. Ezek megjelenésemet ferde szemmel néznék; a többiek közönyösen fogadnának; az ellenfél pedig többet építvén s feljülről is meg lévén neki hagyva, hogy többet építsen régi nevekre, megjelenésem által minden ereje megfeszítésére érezné magát felhíva. S így kis seregünket nem erősítené, talán még szakadást okozna s gyengítené; amazokét pedig tömöttítné megjelenésem; azért s más okokért is, mikről máskor, — honn maradok. Választóimhoz nyilatkozatot intéztem. Az mai postával megy fel, a hírlapban megjelenendő.

Most, hogy a postáról el ne maradjon, bezárom e levelet.

¹⁾ Szabó Pált érti, a keresk. társ. megszűkött igazgatóját.

Nőm téged s nődet, kit én szívesen tisztetek, üdvözli, gyermekeidet csókoljuk. Kis keresztfiad jól van. Áldjon az ég. Kérlek, szerencséltes megint soraiddal.

LXXVI.

Kossuthnak. Zsibó. 1846. nov. 19.

Szeretett Barátom! Megint közelebbi alkalomra halasztván, de akkorrá fenn is tartván magamnak néked több tárgyról, ha lehet, bőven írni, most sietni kelletvén, közbenjárásra kérlek s szólítlak fel; a dolog ez: mult Augusztus 18-áról tudósítást veszek a keresk. társ. részéről, hogy bizottmányban levő hamuzsiromat 9¹/₂ frton eladhatják, ha beleegyezem. Erre Septemb. 6-án megírom, hogy távolból árat szabni nem lehetvén, s az eladás tanácsos vagy nem tanácsos volta a conjuncturáktól függvén, cselekedjenek az eladást illetőleg ezek szerint. Kijelentettem tehát, hogy az eladást akarom, abba, ha ők jónak látják, beleegyezem. Mi természetesebb tehát, mint az, hogy ha a hamuzsirt ezen beleegyező s újra is felhatalmazó nyilatkozatom után el nem adták, ezen el nem adás miatt a hamuzsir árának azótai csökkenése által károsodás merül fel, az nem engem, hanem azokat, kik azt az el nem adás által okozták, érje. A keresk. társ. részéről m. h. 23-áról megint tudósítást s felszólítást veszek. Tudósítanak arról, hogy a hamuzsirnak ára már 8¹/₂ frtra szállott s hogy hamuzsirom még nincs eladva: felszólítanak az iránt, hogy vagy egyezzem bele az ezen áron is leendő eladásba vagy fizessem vissza a hamuzsirra előlegezett pénzt. Én Nov. 2-án válaszolom, hogy az eddigi el nem adásnak s az abból származandó kárnak oka nem vagyok s hogy a szept. 6-iki levelem értelméhez, azaz a körülményekhez képesti eladás helyeslése iránti nyilatkozatomhoz tartom magamat. Mégis most f. hó 17-én újra irnak s megint új árcsökkenésről tudósítanak s az eladhatás iránt újból kérdeznek. Ma felelek s megírom, hogy Isten s ember előtt azon kár nem sujthat engem igazsággal, mely a szept. 6-iki levelem felérkezése után az árcsökkenésből származott vagy származand. — Kérlek, szólj az illető urakkal s eszközöld, hogy ne kívánjanak nekem ily nagy s méltatlan károsodást okozni. Áldjon az ég, barátod.

LXXVII.

Kossuthnak. Zsibó, 1846. nov. 30.

Kedves Barátom! Reméllem, f. hó 16 és 19-diki leveleimet vetted. A fiumei pálya ügyébeni közgyűlés — mennyire a hetilapból ítélhetek — jó szellemű s eredményű volt. Küldj

nekem is egy aláírási ívet, de mentől előbb, hogy el ne késsen. Sokat nem fogok szerezhetni, mert csak kevésel fogok találkozhatni s ezekben is ritkában van ruganyosság. Magam aláírandók 100 frtot s azt Wodianer által akármikor ki is fizettetem.

Hálát érdemlő erélyt fejtél ki a keresk. társ. ügyében; mert én ez erélyeknek tulajdonítom együttmaradását.

19-diki, azaz hamuzsiromat illető levelemre is ohajtva várom válaszodat. A pesti vásárróli hivatalos tudósításból (*Hetilap* 74. sz.) a hamuzsirnak következő árait látom: Magyar fehér 9 frt 45 kr. — 10 fr. 30 kr., kékes 8 fr. 30 kr. — 9 fr. Miután az én hamuzsirom, ha nincs is oly finom, mint az Illyr, melynek ára 11 fr. 30 kr. volt, de a magyar hamuzsiroknak bizonynyal annyival inkább jobbjai közé tartozik, mivel bükkfábóli; ezekre nézve azt hiszem, hogy azt most is illő áron el lehetett adni.

Ma én neked többekről s jóval többet akartam írni, de már 6 óra, postára kell küldenem leveleimet s így ezt berekesztem azzal, hogy nődöt tisztelem, nőmmel együtt, ki téged szívesen köszönt. Csókold gyermekeidet helyettünk, élj boldogul.

LXXVIII.

Kossuthnak. Zsibó. 1846. decz. 10.

Szeretett Barátom! Kit annyi ért, mint engem, el lehet az bármire is készülve s ezért alig van valami, mi nekem nagyon váratlan lenne, vagy mit legalább lehetőknek ne tartanék, de lehetlennék hittem, sőt képzelni sem tudtam, hogy én oly kemény és sértő levelet, milyen a keresk. társ. által f. hó 3-áról hozzám intézett, a Kossuth Lajos aláírásával vegyek. Oly levelet senkitől sem érdemlettem; azt hiszem tőled sem. és senkitől sem várhattam kevesebbé, mint tőled; mert kihez ragaszkodtam én hivebb barátsággal mint hozzád; s kinek voltam baráti gyöngédsége felől inkább meggyőződve, mint a tiédre? Mit a társaság érdekében állónak s azonban helyességgel megegyezőnek hiszesz, hogy a mellett vagy, bár legyen az magadnak vagy legjobb barátodnak kárára, ezt méltánylom. Másként tenned erkölcsi lehetlenség lenne. De hogy oly ingerült és sebző hangon irsz, ez aligha olyasmi, mirei visszaemlékezés valaha szívednek nyugtató, jóltévő lehetne.

Azon szerencsétlen hamuzsirra nézve előre bocsátom, hogy én azon reám nézve sem igen kedvező, sőt a határozott és nem hosszú idő alatt szállítani kellett mennyiség nagy voltát nézve terhesnek tekinthető egyezést csak azért tettem. mivel teljességgel nem tudtam másként eléállítani azon pénzt. melyet

a férjhez menendő leányom, Rózáért [kettős caution] kell adnom. Ezért ragaszkodtam azon előlegezett pénzhez s ezért kellett azon körülménytől irtóznom, hogy azon előlegezést vissza kelljen fizetnem. A dolog felől higgadtan ítélve nem lehet tagadni, hogy miután Szabónak megírtam, miként az eladást a körülményekhez szabja: neki a körülmények szerint eszközölni kellett volna az eladást. September 10 s 12-iki leveleire, melyek közül az elsőben újra az eladhatásról tesz kérdést, a másodikban pedig árcsökkenésről ír, azért nem válaszoltam a hamuzsirt illetőleg, mivel tudtam, hogy midőn én e leveleket vettem, már akkor kezébe jött neki Sept. 6-iki levelem, melyben megírtam neki, hogy magát az eladásban a körülményekhez alkalmazza. Szintugy és újból hiba volt, — hitem szerint — hogy a november 2-iki levelem vétele után legalább, nem eszközöltetett az eladás, holott azon levelemben hivatkoztam sept. 6-iki azon nyilatkozatomra, hogy az eladást a körülményekhez kell alkalmazni s azok szerint eszközölni. Ezen említett nyilatkozatom után s tudván, (mi iránti hitemet levelemben ki is fejeztem) hogy okszerűn az egy napról más napra változni szokott ár felett távolból legfeljebb csak annyit lehet rendelni, hogy az eladás a körülmények szerint eszközöltessék: tekinthettem-e én magamat okául annak, hogy az eladás nem eszközöltetett s hogy a miatt a hamuzsirban kár vagy? Én nem tekinthetvén magamat ennek okául, nem volt-e természetes azon kívánságom, hogy a kárt, ha van, ne hordozzam én, ki annak nemcsak hogy oka nem vagyok, hanem arra, hogy ne történjék, meg is tettem azt, mit tenni kellett? Érdemlettem-e ezen természetes és igazságos kívánságomért oly levelet, melyet vennem kellett? hogy én nem fogok a keresk. társ.-gal czi-vódni, vagy ellene per vagy hírlapok útján fellépni: az természetes. Mindent el fogok követni, hogy az előlegezett pénzt mentől előbb visszafizessem. Terhes lesz ez nekem s azért fájdand, de még sokkal inkább fáj azon kiméletnélküli levél, melynek következtében magamat erre határoztam.

Hogy illő áron s kár nélkül lehetett volna a hamuzsirt eladni, hogyha az eladás bár legalább a nov. 2-iki levelem vétele után mindjárt eszközöltetett volna: a mellett szól — mint azt már nov. 30-iki levelemben említettem — a mult vásárcori ára a hamuzsirnak.

Az előlegezett pénzt — mint mondám — azon leszek, hogy áldozattal is, mentől előbb visszafizessem: a hamuzsirt azonban reméllem, a visszafizetés után sem fogják kívánni, hogyha mindjárt el nem adhatom, tüstént elvitessem, mert annak ily rögtöni elhelyezése reám nézve nagy baj lenne; sőt a keres. társ. loyaltásától azt reméllem, s meg is várom, hogy

addig is igyekezni fog mentől jobb, de 8¹/₂ ftnál semmi esetre sem alantabbi áron — eladni.

Kérlek, jelentsd ezeket a választottságnak addig is, míg írásban felelek a vett levélre, mert gondolván, hogy a nekem irt levélnek a keresk. társ. iratai közt maradand nyoma, felelnem kell, hogy a felelet ama levél mellett állhasson; de ma nem felelhetek, mivel a posta különben ide szerdán szokott érkezni s csötörtökön d. u. kell újra leveleimet postára küldenem, de a rossz ut miatt ma csötörtökön jöve és sok leveleket hozza, s tehát sietnem kell. Elj boldogul.

LXXIX.

Kossuth Lajosnak áldást W. Zsibó. 1846. decz. 10.

F. hó 13-iki leveled vége mélyen s szomorítva hatott meg. Fájdalmas aggodalommal szólasz nőd egészségi állapotja felől. Érzem én, kedves Barátom, mit teszen aggódni egy szeretett jó nőért, kinek érzete érzetünkkel s léte létünkkel össze van olvadva. — Nem lehet, mert jobb, igazságosabb az Isten, mintsem lehessen, hogy kik hibájokon kívül a szent ügyért annyit szenvedtek, mint mi, kiknek annyi tövis jutott osztályrészökbe annyi epe nyújtatott s oly mély polgári keserveket kell érezniök, mint nekünk, azoknak családi boldogságok igénytelen virágocskáját is a sors kegyetlen kézzel szét tépje. Hiszem s hinni akarom, hogy aggodalmad kelletinél inkább ijeszt s s derék nőd egészsége nem sokára teljesen helyre álland. Ki orvosotok? Bár lehetne a homeopathiába bizodalmatok s Attomyrhoz folyamodnátok, ki most Pozsonyban van. Deákunk is betegeskedik. Ez engem nagyon nagyon, szomorít. Rég nem vettem tőle levelet. Utolsó sorai kedvetlenségre mutatnak. Sok kérésem daczára is még mindig allopathiával gyógyíttatja magát; pedig tudod, mi kitűnő sikerrel gyógyította őt Attomyr. Közelebbi levelében azonban igéri, hogy Attomyrnak irand.

Az ívet vettem, igyekezni fogok aláírásokat szerezni, de barátom, szűkek nálunk a keblek és hidegek. Adja az Isten, hogy testi erőd istápolhassa lelked erélyét és sikerüljön annyi ármánnyal szemben győznöd

A keresk. társulat választottságához intézett levelem eddig felért. Én azt hiszem, a választmánynak nem volt igaza. Azonban a dolognak már vége. Én teljes igyekezettel az előlegezett pénz mentől előbbi visszafizetésén leszek. Nem mint tartozást kívánom ezt, hanem csak bizalmam jeléül kértem azon szivességre a választmányt, hogy ha lehet, a fenlevő hamuzsíromra jó vevőt szerezni legyen munkás.

Ellenfeleinknek megjelent programját még nem kapha-

tám meg. Ugy lászik, mind több meg több teret nyernek. Mi Hontban történt, félek, hogy kicsinyben képe annak, mi az egész honban történend. Ismétlem, barátom, mit már többször mondtam, időnk lejárt. Ha e nép maga magát akarja békózni, hogy lehessen e műtétet megakadályozni?

Erdély gyalázatot halmozott fejére s veszélynek hintette gyorsan csirázandó magvát megyei gyűlésben úrbér felőli vadnál vadabb határozatai s nyilatkozatai által; s félő, hogy még inkább teendi ezt az országgyűlésen. Előre láttam ezt. Ezért rettegtem az úrbér tárgyalásától s áldásnak tekintettem volna még azt is, ha a kormány az országgyűlésen kívül létesíti az úrbért s annyival inkább azt, ha az ország rendei által szükségesnek vallott s decretált úrbért, mint az örökváltságra nálunk szükséges hidat, ez siető lévén, az országgyűlés felhatalmazása s megbízása következtében ideiglenesen ő (t. i. a kormány) építi fel. Ebbeli célomat honfiam nem értik vagy nem akarják érteni s foly és folyand a pokol öröme a keveset adj és sokat kapj témája feletti számtalan variatiók. Udvarhelyszék is oly utasítást dolgoza, melylyel én mint követ fel nem léphetek. Még ugyan nem tettem, de alig kerülhetem ki, hogy ezt s a követségről lemondásomat nyilván ki ne fejezzem. Ha ráérsz, olvasd meg az *Erd. Híradó*-ban, mit Udvarhelyszék rendeihez írtam. (L. *Erd. Híradó* 201, 202, 203, s 204 számait.) A censura nem engedte meg a *Híradó*-nak, hogy azt úgy közölje, mint a székek beadott iratot, hanem mint értekezést.

Nőm igen szívesen köszönt, jelentsd nődnek tiszteletemet s öleld nevemben gyermekeidet. Kis fiunk, hála Istennek, jól van. Kérlek, szerencséltes válaszoddal. Éljen boldogul!

A hamuzsirra nézve még megjegyzem, miszerint lehetetlennek kell tartanom, hogy minősége oly csekély volna, milyennek azt az a bizonyos venni akaró, vagyis inkább nem akaró kikiáltotta. Embereim által válogatás nélkül vétettem a felküldött mutatványt, nem tudom, miként lehetne az, s a hordókban közt oly nagy különbség. Más ahoz értők s kereskedők is nézték itt s Debreczenben a hordókban lévőt s mind nagyon dicsérték. Hinnem kell s reménylenem is, hogy a hordók tartalmát jobban megvizsgálván, jobbnak találандják az abban levő legnagyobb mennyiséget, mint a milyennek híreszteltetett.

LXXX.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1847. ápr. 8.

Szeretett barátom! Nem válaszsürgetés célja e soraimnak, bármennyire óhajtanék is tőled levelet mentől többet és mentől hosszabbat vehetni, de tudván, hogy a nekemi írásnál

szükségesb s hasznosb teendőid vannak, örömet vonulok háttérbe.

A martiusi összejövetelekről még semmi részletest s bizonyost nem tudok. A másik fél programját illető eljárása igen furcsa. Az vagy lovagiatlanság vagy e mellett még gonosz ármány is. — Van-e ott lovagiasságnak csak árnyéka is, hol a hatalom pánczéjával, a pártfoglaltság vértjével ellátottan s a monopolisált sajtó fegyverével és a kegyelemosztás háláival kezökben hívják ki a mindezeket épen általok s miattok nélkülözőket. Előbb kijátszodják, kicsikarják kezeiből a kihivandóknak az oltalom s visszatorlás fegyverit s miután azt elébb szokatlan s inogó, de azután az azzali hadarászásra neki erősödött kezökben tartják s forgatják, akkor vetik a lefegyverkezettnek oda a keztyűt. — Ha ez nem csupa mauvaise plaisanterie, s ha elbízott lovagiatlanságon kívül egyéb is valami, úgy nagy-szerű agent provocatur-ségnek nevezhetné valaki azt, hogy e kihívás s pártalakításrai felszólítás által olyasminek létesítésére készítetnek, melyért néhány év előtt nota s felségsértési keresetek villámaait szórták egyénekre. S most talán, mit akkor kevesek ellen akartak, vagy merénylettek tenni, in massa akarják a politikai nogadok és fusiliádok által az epuratio eljárását eszközölni s a sok nyakat egyszerre megmarkolható s lemetszhető nyakká akarják összeforrasztani. No de én, bármennyire is terjesztette s oltotta is a gyanusítás nagymestere s czimborái az emberek közt s azok keblébe szép mesterségét s üdvös tanát, nem hiszem az embereket elég gonoszoknak, s főként elég következeteseknek, hogy az említett tervet s annak következetes kivitelét feltegyem rólok. De ha lelkök üdvességére feloldom is e vád alól, nem tehetem ezt, azt illetőleg, miszerént ha nem az említett pokolbéli gonoszság céljok s ha nem a lovagiatlanabb módra akarnak fogig fegyverben s vasban a fegyvertelen ellen harczolni, ugy fegyvertelen előtt is még egyedül (*sic!*) — habár sokkal kevesebb mértékben is — nyílt teren akarnak a »leszavazás« által vívni s így a sistematizált korteskedést izmosítandják dúló s förteztető szörnynyé.

Teleki László leveléből tudom, hogy Ferkónál valátok, s hogy ő valóban rosszul van. Nemzeti csapás ez barátom! Bár jönne ő el Kehidáról barátai közé. Neki szórakozás kell. Kértem őt közelebbről, jönne ide, homeapathizálná magát itt. s azután felvidulva, s erősödve menne útra, de nem másként, mint egy vagy két vidám kedélyű s rokon érzetű barátok társaságában.

Mondám, hogy nem akarok Tőled választ sürgetni, de egy tárgyra nézve mégis nem tehetem, hogy ne kérjelek néze-

ted s véleményed közlésére. A febr. 15-iki levelemben érintett parasztság története kidolgozásának eszközését értem. E tárgy felől azóta is sokat gondolkoztam, s mind inkább tűnik fel előttem annak hasznos és magasztos volta. Azonban azt is elismérem, miszerént a feladat nagy és sok munkát s időt követelő. Azért lehetne talán az academia által kitűzendő pályamunkát illetőleg csak arra szorítkozni, miszerint dolgoztatnék ki egyfelől röviden, fővonásiban honunk parasztságának története, — másfelől adassanak elő az örökváltságnak mindazon módjai, melyek Európa különbféle tartományaiban a földesúr és jobbágy közötti viszonyok végelintézésére s illetőleg megszüntetésére használtattak. — De ezen kívül jó lenne aláírás útján 4—500 aranyat szerezni öszve s ezt jutalomul tűzni ki egy az egész európai parasztság történetét magában foglaló terjedelmesebb, s akár magyar, akár német, francia angol vagy olasz nyelven irandó munkára. — Egy ily jutalom, s azon felül a munkának az író tulajdonává hagyása, megérdemlené az arra fordítandó időt s fáradságot. Az academia által kitűzendő s minden esetben hamarább elkészülhető munka, szükséges lenne egyfelől azért, hogy ennek a magyar parasztság történetét magában foglaló s németre is lefordítandó része lehetőbbé tenné s könnyítené a külföldieknek a mi parasztságunk történetét is jól fogni fel, s igazán adni elő, mit e nélkül bajosan tehetnének. Másfelől azért lenne szükséges az academia kitűzése által eszközözlendő munka, mivel annak fennemlített másik része épen most lenne az örökváltság előkészítése s létesítése tekintetében nagyon korszerű s hasznos.

Még egyet: Paget Erdélyben még nem indigéna, a mult országgyűlés ajánlotta, de fenn nem confirmálták. Nagyon illő lenne őt Magyarhon részéről honosítani. Hogy ő Erdélyben birtokos, tudod. Neje, a lelkes Wesselényi Polixén után, Magyarhonban is van vagy lesz jószága. Magyarul már jól beszél. Kérlek, vedd ügyét pártfogásod alá, s eszközölj Pestből, vagy a hol még teheted, a jövő országgyűlésre mellettei utasításokat.

Nőm igen szívesen köszönt, s velem együtt köszönti nődet. Gyermekeidet csókoljuk. Az én kis Miklósom hatalmas egy, gyerek. Minden órán várjuk érkezendő öccsét vagy hugát. Aldjon az ég.

LXXXI.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1847. jul. 19.

Szeretett barátom! Rég, nagyon rég nem örvendeztetének meg soraid; ez most is — mint mindenkor, midőn történt, szomorú; de vigaszom az volt s most is az, miként tudom,

hogy minden órát, melyet nekemi írásra fordíthattál volna, jobbra használtad fel. Inkább szomorít az, hogy nem is iratsz nekem és semmit sem tudok rólad és semmit dolgainkról. Igaz, hogy nem vagyok — mert nem lehetek közöttetek. Igaz, hogy semmit sem teszek s tehetek s mindezért — ismételve mondom — már csak a zakotakamrában ¹⁾ van helyem. De mégis szép volna, ha találkozónék, ki tudatná, hacsak az enyészett évek emléke iránti kegyeletből is az eseményeket s a dolgok állását.

Közelebbről szólíta fel egy igen érdemes jó barátom, homeopathicus orvos Szóts Deésről az iránt, hogy mivel ő egyik fiát kereskedőnek szánta, s ez itt Brassóban 4 év óta egy derék kereskedőnél gyakorlaton volt s az ottani kereskedő tanintézetet is jó sikerrel járta: most már szándékoznék ezen fiát Pestre küldeni fel; kér tehát téged általam, vennéd fiát pártolásod alá, szereznéd valami jó helyre be. Ha ezen kérését s kérésemet teljesítheted, nagyon leköteleznél.

Nődet szívesen tisztellem, gyermekeidet csókolom. A miénekek jól vannak. Nőm köszöntését jelentvén, maradok ...

LXXXII.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1847. szept. 30.

E napokban vevém a Vukovár-fiumei vasut munkálatairai aláírás 191-ik ív visszaküldését sürgető leveledet. Én mindazon ívrei aláírók szerzését valakire bízom, azt híván, hogy így legalább néhány gyűl. A megbízott azonban a dolgot elhanyagolta, még eddig az íven az én és az ő nevén kívül együtt 105 pengőforintról szóló aláírásnál több nincs. Szégyellem, hogy így kell az ívet visszaküldenem Küldök. egyszersmind Wodianernek szóló egy utalványt a mondott 105 pengőforintról.

Hogy oly régóta rá nem érvén, nem írtál nekem, mint nagy nélkülözést nagyon sajnálom; de vigaszom az, hogy foglalatosság miatt nem írtál s e foglalatosság bizonynyal közhasznu volt. Azonban ha egy félórácskát [de jobb lenne egy egész] kiragadhatnál munkálkozásid tömegéből s azt barátodnak, a barátitól nem kis mértékben elhagyottnak szentelhetnéd, valóban hálám könyvében a jótétek közé sorolnám.

Nőm igen szívesen köszönt, nődet tiszteljük, gyermekeidet csókoljuk. Aldjon az ég, barátod W.

U. i. Keresztfiám, Lajos, már eddig nagy; kérlek, írd felőle körülményesen. A te keresztfiad hála isten jól van; erős, eleven gyerek s kis öcsese is derekasan nő.

¹⁾ Ószeres kamra.

LXXXIII.

Kossuth Lajosnak. Zsibó, 1847. nov. 5.

Kedves barátom! Hála, hogy írál. Nagy élvezés valahára megint soraidat olvashatni. Igen érdekes leveled pontjaira fentartom magamnak közelebbről válaszolni. Most csak hívásodra felelek. Száraz-röviden, mert a kívánt iratot kelletvén iratnom, hogy a mai postával felmehessem, íróembereim elfoglalvák.

Aligha sokat tehetnék Pozsonyban. Te mondtad egykor, hogy ki a közélettől darabig visszavonulva él: helye nem marad üresen. Betölti azt a dolgok folyta, mint a folyam a medréből kiemelt szirt helyét, más odasodrott szirttel, vagy ha azt nem bír, iszappal. Én már divatból kiment czikk vagyok. Magamat talán már túl is éltem. Mindenesetre nincs s mint vak s nyomoréknak nem is lehet azon tevékenységem s hatásom, mitől sükert várni lehet. Mindamellet azon, habár problematicus lehetőségre is, hogy talán valamicskét használhatok; szent és szoros kötelességemnek érezném menni. De Barátom! nem lehet mennem. — Öszintén szólok, higgy szavamnak! melyet ha kellene részletes számítással is igazolhatnék. Anyagi értéki körülményeim nem engedik menetelemet. Pénzügyi helyzetem olyan, hogy feszült igyekezettel tartottam mindeddig fenn az aránysúlyt. Értéki zavartól, tönkrejutástól mindig természetes undort éreztem. De ez iszonyon kívül erkölcsi s polgári kötelességnek is ismertem, a tehetést annyira feltételező, s a függetlenségre annyira szükséges *anyagi rendbenléte*t fentartani. Most már azokon kívül, kiknek jövődjét biztosítanom eddig is szent kötelességem volt: nőm van s törvényes gyermekeim vannak, kikre zavart s nyomasztó terheket hagynom nem szabad. — Dolgaim rendezve úgy vannak, hogy jövedelmeim szükséges kiadásaimat fedezik, s fedezik a régi adósságok kamatait; igen-igen kevés maradván terhek nagyon is lassankénti törlesztésére. Én Pozsonyba csak nagy háznéppel mehetnék; mert áldott jó nőm s gyermekeimtől elválni vagy őket egymástól elválasztani: sem magam, sem irántoki kötelességem s szent érzetem nem engedhetné. Nagy háznéppel és sokáig lakni Pozsonyban oly költség, minek reám nézve tönkrejutás vagy legalább oly értéki zavar lenne mulhatatlan következése, melyet én többet kiegyenlíteni képes nem lennék. Ezen leverő számítást már rég tettem; de leveled vétele után újra meg újra tettem a számítást; de ugyanazon szomorító eredménnyel. Lehet s kell is hinmem, mit tőled igényelhetek is, — hogy t. i. felhozott okaimat erőmfeletti okoknak s nem mentségnek veended; és hogy elhiszed, miszerint a nem mehetést nemcsak azért fájlalom,

hogy polgári kötelességemet nem teljesíthetem; hanem szívem msugallásából s hajlamomnál fogva is; miután köztetek, Baráti közt lehetni s megint küzdés és cselekvés terén mozoghatni: amaz szívemnél, ez pedig hajlamomnál fogva forró vágyam. Mit bizonynyal, ha semmi más ok nem léteznék is, áldozattal is eszközölni kész lennék, — azonban ha különben lehetséges volna is felmenetelem, miként tehetném azt, a mi rémítő rosz utainkban egy hat s más 23 hónapos gyermekkel, most Novemberben. Szegény nőm is már több hetek óta beteges.

Regalist elgyütt hozzá leveleddel tegnap este a posta. — Mit a szolnoki követségről irsz: arra csak anynyit jegyzek meg, miszerint aligha kivihetlenebb lenne, hogy Varasd vármegyéből megválasztassam magamat: mint Szolnokból. Itt a főispán s annak teremtményei annyira erőre kaptak, hogy én s kik velem tartanak, a legközbösebb dolgot sem vihetnők ki. Annyival kevésbbé követküldést, mit magokra nézve életkérdésé tettek.

E megyében azon párt is, mely 840-ben szinte 1000, 44-ben harmadfélszáz aláírással küldött magyarhonhoz petitiot; azóta megfoghatatlanul leapadt s özszveszigorodott. Arra nézve is, hogy ezen párt részéről küldetnék valaki felvilágosításokat adandó: a mellett, hogy ezt eszközölni alig lehetne; megjegyzendő, hogy ezen megyék a reincorporatio tárgyában rendelt biztosság működéseiről semmit, de semmit sem tudnak. Azon működések s azoknak tárgyaik felől a megyék előtt semmi sem fordult meg; de még nem is transspirált legkisebb is. (!) Ha a reincorporatio gyakorlati specialitásai körül legalább Kővár vidéke ott fenn lenne felvilágosításokat adandó, annál több nem igen kellene, miután Kővár-vidék belszerkezete egészen megyei; de Kővárvidéke nem lesz fenn. Meg sincs híva s így szó sem volt a követválasztásról. Tévedésből tétetett arról a *Hirlap*-ban szó. Ha a 844. nov. 4-iki leiratban ígért közlést kapjátok, küld azt sietve le, s a szükséges felvilágosításokat azonnal megküldjük. Addig is jó lenne, ha tudatnátok, hogy körül-belől mik felől kívántok tájékozást.

Az ezennel menő adatok pótlékaul fogok még néhány szót írni azokról, mik közelebbről e tárgyat illetőleg történtek. Szükségtök lesz azon feliratokra is, miket az erdélyi országgyűlés tett a reincorporatio ellen. Ezeket mihelyt megszerezhetem, felküldöm.

Nagy köszönettel veendem az ígért tudósításokat. Igyekezni fogok azoknak mentől jobb hasznát venni. Hogy külön leveleket írni nem leend időd, természetes; de hogyléted s a tiéid hogylétök felől kérlek, mégis irj vagy irass minden levélbe legalább egy pár szót. Bár most is tetted volna ezt.

— Nőm téged igen szívesen köszönt, s köszönti velem együtt a tiédet. Keresztfiad már ügyes gyerek. Tudom, az enyim már nagy és fejlett. Elj boldogul!

LXXXIV.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1847. nov. 28.

Kedves barátom! Hogy a partiumot illető adatokkal el nem láttunk, ezért mi a visszakapcsolásnak itteni baráta i mea culpa-t elmondhatjuk. Részemről igaz, hogy 1mo Azt hittem, hogy a kormány eljárását illető adatok usque október 844. kezében vannak, minthogy azokat megküldöttem volt; 2do Az egyebekről i adatokra nézve megvallom, nem igen tudtam, hogy mikről kell inkább adat s az adatokkal minek megmutatására vagy megczáfolására kelljen törekedni, szót sem tudván arról, hogy a commissio miket és minő szempontból vesz fel; — 3° Az erdélyi országgyűlés bezderkedéseit s azokat, miket az itteni — de semmi befolyással sem bíró kormány emberek mondtak, tekintvén: nem gondoltam, hogy e visszacsatlás valódi létesítését tárgyzó törvényjavallattal álljanak elő. Hogy e hitem nem volt egészen üres, mutatja a királyi előadásoknak e tárgyról szóló pontja, melynek szavai azon kérdés előidézése czélzatára mutatnak, nem hogy *miként* legyen, hanem hogy legyen-e visszakapcsolás. — Valóban a királyi előadás e tárgyról i pontja s a törvényjavallat különböző constellatiók szüleményeinek látszanak. Amazt azon szellem vívta ki, mely az erdélyi országgyűlésnek kivált végén oly nevetségesen hatalmas declamatióban nyilatkozott. A törvényjavallatot hihetőn előbb készítették, akkor, mikor e visszakapcsolás kéntelenségét hajlandóbbak voltak átlátni s talán hogy munkájok kárba ne menjen, csak elibe terjeszték az országgyűlésének. — Akárhogy legyen, ott bajosan fogjátok kikerülhetni, miszerint szőnyegre ne hozzák a 21-ik törvénycikk rostálását. Az erdélyi országgyűlésen ez érdembeni utolsó felirat (melyről a kormányiak magok állítják, hogy Jósika Samu írta s küldötte le) kereken kimondja, hogy a 21-ik törvénycikk ország s kormány részéről elsietett lépés volt, hogy az jogtalan, sat., alig lehet kételkedni, hogy a kormány emberei Posonyban is fognak ilyenén hurokat pengetni. Azt hiszem tehát, hogy ámbár mindenképpen kerülni kell a 21-ik törvénycikknek uj vita alá leendő vételét, mégis készen kell lenni arra, hogyha ezen helytelen vitát mellőzni nem lehetne, a két országgal szemben legyetek képesek bebizonyítani s világosságra hozni azt, miszerint a 21-ik törvénycikket Magyarország rendei nek Erdély hozzájárulása nélkül alkotni teljesen

joga volt. Természetesen ennek sarka ott van: miként a partium sokszori hányatásai után már jogszerűn vissza volt Magyarhonhoz csatolva, midőn azt, ha jól emlékezem, 735. az úgynevezett Carolina resolutio által sem M.-hont, sem Erdélyt nem kérdezték, Erdélyhez szakították. E tett teljesen önkényes s törvénytelen ellenes lévén, törvénytelen szemben nem létezőnek tekintendő. — Ezt kimondani s a dolgot előbbi törvényes — azaz a 735-öt megelőző állására visszavinni a magyar törvényhozásnak joga annyival inkább volt, mivel ezen önkényes elszakítást később sem szentesítette semmi diplomatai kötés.

Egyébaránt a partium kérdésére nézve azt hiszem, mindenek előtt kettőt nem lehet mellőzni, egyik, hogy Kővár vidékét miért nem hívták egyszer is meg, holott azt a 21-ik cikk nyilván parancsolja; 2-ik, mint azon fonák, botrányos, saját magát compromittáló eljárás, melyet mind a magyarhoni, mind az erdélyi kormány, amaz semleges, ez pedig ármányos magaviseletével kifejtett. A királyi előadások szavaiból úgy látszik, nagy fontosságot lesznek tulajdonítandók azon állításnak, miszerint: »im a részbeli megyék maguk is ellene vannak a visszacsátlásnak;« — ennek mondhatása volt is 11 évi mesterkedéseiknek végcélja. Erre nézve igen szükségesek az adatok annak megmutatására, hogy minő utakon eszközöltetett az, hogy a részbeli megyék értelmességének nagy tömege elnyomassék s buta tömeg a reincorporatio ellen nyilatkozzék. Ezen törekvések bebizonyítására a felküldött s még közelebb-ről küldendő adatok szintoly szükségesek, mint bőven elég-ségesek is.

Ha sikerülend nem a 21-ik törvénycikk meg vagy meg nem maradása, hanem annak közigazgatási ága mikénti végrehajtása felett tanácskozni s határozni, úgy bizonyos, hogy mindazon pontokról, melyekről a törvényjavallat szól, de még egyebekről is, szükségünk lesz adatokra s felvilágosításokra. — Mi mindent el fogunk követni adatokat és felvilágosításokat szerezni s küldeni mentől hamarabb. Ha lehet, még hamarab mint a mikor a petitionk s az azt vivő küldöttünk vagy küldötteink felindulnak.

A törvényjavallat első vagy territorialis pontját illetőleg: igaz, hogy kikerekítés oly dolog, mi ha czélszerűség parancsolja, a törvényhozásnak bizonynyal mindig van hatalmában. Jelen esetben Kraszna vm-ét és Zarándot illetőleg semmi törvény sem áll annak útjában; s csak a körül foroghat a dolog: czélszerű vagy éppen szükséges-e az vagy nem. Másként van a dolog Kővárt s K.-Szolnokot illetőleg. A 21. t.-cz. Kővárt képviseleti joggal bíró, tehát különálló törvényhatóságul ösmerte s fogadta

el. Csak a 21-ik t.-cz. változtatásával s megbontásával lehetne már most Kővárt K.-Szolnokhoz csatolni, s önállóságától megfosztani. A 21-ik t.-cz.-et pedig megbontani s annak egy részét eltörlni, — nézetem szerint — nem tanácsos. Megbontást könnyen követ szétozlás, s minek részét kezdik törlni, hamar válhatik egészen törlendővé. A 21-ik t.-cz. bajjal kvívott kincs; azt őrizni s fentartani kell sértés nélkül s egész erejében. Egyébiránt ha a 21-ik t.-cz. megbontatnék, — mitől Isten mentse — akkor kellene kérdés alá jönni, hogy Kővár külön törvényhatóság volt-e s birt-e képviselettel akkor, midőn önkényileg Erdélyhez csatoltatott; mert ha volt képviseleti joggal bíró külön törvényhatóság, úgy természetes lévén, hogy azon állapotjában kell visszajönnie M.-országhoz, melyben attól elszakított, továbbra is külön törvényhatóságnak kell maradnia, ha pedig nem volt 1735 előtt külön törvényhatóság, úgy is áll az, miként a 21-ik t.-cz. külön törvényhatóságá tette; s most már csak elvételével annak, mit egyszer adott, csaphatnák az ország rendei Kővárt K.-Szolnokhoz. Ez sem loyális, sem jó vért csináló eljárás nem lenne. — Kővárnak a 735 előtti s régibb állapotjáról levéltárában semmit sem kaphatni; mert midőn József császár alatt Kővár, Kraszna és Szolnok együtt volt, egy helyt tartott levéltáruk leégett. Hogy Kővár s Kraszna igen kicsinyek-e arra, hogy mint külön törvényhatóságok létezhessenek? erre felelni nem tudok. Kővárnak bizonyosan tudom, hogy mostani adója mindég 29 és 30000 ezüst ft. közt oscillál. Ebből szinte nyolcz ezeret az u. n. egyházi vagyis egyházat bíró nemesség fizet. Hogy a tisztviselők fizetése ott mennyire menyen: ezen pillanatban nem tudom. Közigazgatási beszerkezete s egész helyzete épen olyan lévén, mint a többi megyéké, [mert hogy vidéknek hívják, az épen úgy nem teszen közte s a több v.-megyék közt különbséget, mint a hogy Fogarasvidéke nem különbözik Küküllő, Fejér vagy akármely v.-megyétől.] tisztjei fizetése is szintannyira megyen, csak hogy személyzete a nagyobb megyékénél valamivel kisebb. Ha áll és kiviláglik a megszerzendő adatokból az, miként Kraszna is, Kővár is igen kicsinyek arra, hogy magokban fennállhassanak, úgy — azt hiszem — czélszerűbb lenne Krasznához a roppant nagy Biharból adni, Kővárhoz pedig vagy Szathmárból egy darabot, vagy pedig Szolnokból oly móddal, hogy ne a Szamos — mint most — hanem a Szilágy vize lenne a két törvényhatóság közt határ. Így mind a három megye — habár nem nagy, de mégis saját magát fenttartható törvényhatóság lenne.

A törvényjavallat adórendszert illető pontjára nézve — gondolatom szerint — sem különös terheltetés nincs. sem igen sok megjegyzésünk nem lehet. Az egyházi nemesség adó

alatt hagyását, azon hiedelemben, hogy nem sokára mindnyájan fizetendünk, helyesnek találom.

A törvénykezésről szóló pontra sem tudom most hirtelen észrevételeimet megtenni.

A negyedik pontot, vagyis t.-cikket illetőleg előleges megjegyzésem az, miszerint a Zilahi mindinkább gyarapodó gymnasium nevezetesb alapítványai oly nyilvános feltét és kikötés mellett vannak téve, hogyha azon gymnasium az erdélyi főconsistorium rendelkezése alatt marad. — Nevelés dolgában Erdélyben szabadabban lehet mozogni s azért kívánatos lenne, hogy a mondottam gymnasium az erdélyi főconsistorium alatt maradjon.

Igen nevezetes tárgy még a só. Nagy csapás s végtelenül keserítő lenne ezen vidékre nézve, ha az eddig olcsó ár helyett a magyarhoni drága áron kellene savát fizetnie. Ez iránt biztosítás kell. Hiszen Máramarosban is olcsó a só.

Ahhoz is sokan ragaszkodnak, miszerint a szilágyságban a ref. papoknak fimaradékaik nemeseeknek tekintetnek. Ez Bethlen Gábornak nyilvános privilegiumán alapszik. Gondolom, továbbra is megmaradandó. Zilaht illetőleg: annak a megye alá leendő vetése nagy keserűséget okozandana. A város kicsiny, de magyar és van jövődjöje. Jobb lenne talán kir. várossá tenni. Van magyarhonban egynél több kir. város, mely Zilahnál kisebb is, és szegényebb is és nem magyar.

Az unitáriusokról is kell gondoskodni, mert a Partiumban nem nagy számmal ugyan, de mégis vannak unitariusok s mint ilyenek, a többi vallásbeliekkel egyenlő joggal birnak. Mondatott régebben, hogy a partiumban ne lennének unitariusok: ez mint említém, nem áll, sőt az egyedüli unitarius grófnak, G. Bethlen Ferencznek s a hasonlóan egyedüli unitaria grófnőnek, B. Bánffy Miklósné, született G. Bethlen Katának szép jószágaik vagynak épen ezen megyében.

Van még két nevezetes tárgy, a visszacsatlást illető: egyik a Szilágiban bíró, de különben erdélyi grófok és bárók magyarhoni regalistákká legyenek-e vagy nem? Én azt hiszem, legyenek azzá. Ha fog majd később valami intézkedés a mágnesság s regalistaság felett történni, alkalmaztathatik ez a partiumbeliekre is.

A másik az urbér. Erdély, mint tudod, dolgozott urbért, borzasztót és gyalázatost. Ha a tetteges visszacsatlás késik, létesítik itt a részekben is a most kidolgozott urbért. Akkor nehezebb leend azt mással felcserélni. — Magyarhoni urbér módosítás nélkül nem igen létesíthető. — Legjobb lenne a magyarhonit a részek körülményeihez alkalmaztatni, mentől előbb behozni. Mind ezen kidolgozás, mind a végrehajtás partium és nem partiumbeli országos bizottmánynak lenne feladata.

Az örökváltság roppant nehézségekkel van a részeket illetőleg egybekötve. Alig lehet hely, hol kevesebb pénz s mód lenne ez üdvös dologra, mint itt.

Közelebbi alkalommal többet. Azon leszünk, hogy ez aláírás alatt lévő petitiót egy pár megbizottunktól lehető leg-hamarább küldjük s küldjünk a törvényjavaslat egyes pont-jaira még adatokat, észrevételeket.

Most a már felküldött adatok folytatása s pótlásául vedd az idezártakat.

Ohajtva várom az ígért nagybecsű tudósításokat. Hogy ezen tudósításokon kívül kapjak tőled leveleket, arra nem is számítok. Ily firkálásra nem fogsz érkezni. Azonban tudatnod kell velünk — habár egy pár szóval is — a tiéd és saját magad hogylétét.

Mit csinál Széchenyi? Nem lehet-e tartani, hogy Szemere hozzá szegődik? A hosánnát, melyet követté választásakor zengett, nem szerettem. Szintugy — vagy talán még inkább — nem szerettem azt, a miként Szemerének azon nézeteit a *Pesti Hirlap* visszahangzá. Általában a *Pesti Hirlap*-ban (kivált Kemény Zsigától) veszett irányú czikkek kezdenek megjelenni. Ha ő ezeket így folytatja, rövid időn több kárt tesz, mint a mennyit két élten át helyre hozni képes lehetne.

Kapott regalisom következtében absenst még nem neveztem. Talán nem lesz késő akkor, midőn küldöttjeink felmennek. Talán csak nem perelnek addig meg.

Nőm téged igen szívesen köszönt, keresztfiad s öccse jól vannak. Jelentsd, kérlek, szóval vagy levélben nődnek szíves üdvözlötünket. Aldjon az ég, barátod.

LXXXV.

Kossuth Lajosnak Posonyba. Zsibó, 1847. decz. 2.

Szeretett barátom! Kővárt illetőleg kaptam néhány jó adatot. Sietek azokat kezedbe küldeni. Ismétlem, mikép néze-tem szerint a részeket illetőleg mindenk előtt a 21-ik cz. iránt kell a kormánytól számot venni; egyfelől, hogy az miért nem hajtatott végre, holott a kormány nyilván kötelezte magát annak végrehajtására; s miért hagyta embereit azon törvény létesülte ellen annyit ármánykodni; másfelől hogy miért szegte meg azon törvényt. Azon törvény ugyanis nyilván rendeli Kővárnak meghívását. Miért nem hívta meg tehát egyik országgyűlésre is? Mint már írák — hitem szerint — nem szükség abba ereszkedni s azt vizsgálni, hogy Kővárnak régi helyzete mi volt, elég az, hogy a 21-ik t.-cz. mint külön törvényhatóságot önállósággal s képviseleti joggal ruházta fel.

Ezt a törvényhozásnak tenni volt joga, s tette: tehát Kővár önálló s képviseleti joggal bíró törvényhatóság mindaddig, míg a 21-dik t.-cz. fennáll. — Egyébiránt a 21. t.-cz. keletkezésekor a RR. nem azt vizsgálták s nem azt kellett vizsgálniok, hogy Kővár a separatiokor minő helyzetben volt, hanem hogy minőben érte a 732-beli (nem 35-beli, mint a minap hibásan írtam) egyoldalú, tehát törvény és törvényhózzással szemben érvénytelen kormányi rendelet. Hogy pedig 732 előtt Magyarországhoz úgy tartozott, mint különálló törvényhatóság, hogy törvényhatósági jogokat gyakorlott s hogy a magyar diaetára követeket is küldött: kiviláglik a most menő adatokból.

Gondolom, hogy küldöttjeink f. h. 12-én elindulhatnak. Jobbkor kellene biz' azoknak felmenniök; de míg a petitio megteszi csigaútját; míg a felmenendők nekikészülnek sat. sat., addig bizony telnek a napok.

Barátod W.

LXXXVI.

Kossuth Lajosnak Pozsonyba. Zsibó. 1847. decz. 9.

Szeretett barátom! Röviden s azért csak úgy pár sorral tudósítlak, hogy mához egy hétre indulandanak Debreczenből a petitióval s adatokkal bizottaink. Alig képzelheted, mit nem követtek el, kivált Kraszna-megyében s jelesen annak főad-ministratora, hogy az embereket a petitió aláírásától visszatartóztassák. Nem volt pletyka, hazugság, ijesztés, mit el ne próbáltak volna.

Nagyon későn vesszük itt a posoni tudósításokat: ma még csak azt tudjuk, mi ott november 30-án történt, annyit mégis látok, hogy már az adressben lesz szó a partiumról. Tudom, hogy az adressben nagyon bővön nem foghatjátok kifejteni, de reméllem, hogy azon kívül kimerítőleg tárgyalandjátok a dolgot. Mint sérelem áll 1° hogy a kormány a 21-ik t.-cz.-et cselekvőleg sértette, t. i. Kővárt meg nem hívta. holott azt azon t.-cz. nyilván parancsolja.; 2° hogy azon t.-cz.-et végre nem hajtotta, holott ígérte s magára vállalta volt; és ezen szava beváltása helyett szabad tért nyitott az ellentőrekvők ármányának s működött saját maga is a törvény teljesülése ellen; 3° hogy a részbeli megyék ellen hozott ítéletet végre nem hajtotta, mintha egy repulsio törvényes ítéletet végrehajthatatlanná tenne és megsemmisíthetne.

Ezeknek megrovásán s a mondott ítélet valódi végrehajtása megkívánásán kívül szükséges: 1° A meg nem hívott

Kővár meghívását sürgetni. 2° A meg nem jelenteket megidéztetni.

Csak ezeknek — de mentől hamarább leendő — megtétele után lehet s kell is a visszacsatlás felőli törvényjavaslatot elővenni. — Természetes, hogy a részekre nézve nem a kir. előadások bonyolításrai célzást mutató szavait fogjátok tanácskozás tárgyává s működés irányává tenni, hanem azt, hogy a kormány maga a visszacsatlásnak miként leendő eszközésébe a közlött javaslat által beleereszkedett. — A törvényjavaslatot illetőleg jó lesz, gondolatom szerint, annak egyes pontjaiban nem gáncoskodni nagyon, hogy történjék meg egyszer a reincorporatio, habár nem egészen oly módon történendenék is az, mint a hogy ezt óhajtani lehetne s kellene. Majd később is lehet egyben s másban igazítást tenni. Most fő dolog, hogy *meglegyen* a visszacsatlás.

Az adresse iránti indítványodat azonnal olvastam; s örömmel a házi adónak szép többséggel elfogadását. Bár a közteherviselésre nézve is szintoly eredménynek örvendhetnék. — Szegény Széchenyi, nagyon vénül, szörnyen radottiroz.

Nóm szívesen köszönt, áldjon az ég, barátod.

LXXXVII.

Kossuth Lajosnak Posonyban. Zsibó. 1847. decz. 17.

Szeretett Barátom! Bizottaink mennek. Décsei László, Katona Miklós, Deáki Sámuel. Ők szintoly jártasok a részek helyzete s belállapotja körül, mint a mi buzgók igaz ügyünk iránt. — Hogy ők kikhez menjenek, kiket és miként informáljanak: azt ti fogjátok a körülmények szerint elhatározni. Adatot bőven eleget visznek annak bebizonyítására, hogy minő ördögi mesterségekkel csábították s kényszerítették ezen törvényhatóságokat s főként Szolnokot, Krasznát és Zilaht a visszacsatlás elleni demonstratiókra. Arra is megy elég adat, hogy Kővár 1732. előtt is önállásu s képviseleti joggal is bíró törvényhatóság volt, valaminthogy Zilah is ugyanezen idő, sőt a separatio előtt is hasonlón önállással bírt. Ismételem, mit már előbbi leveleimben is érdekelttem, miszerint mi úgy látjuk, hogy a részek ügyét illetőleg mindenekelőtt a 21-ik t.-cz. egyfelőli megsértéseért, másfelőli végre nem hajtásáért elhatározottan és erélyesen kell felszólalnotok, szintugy kell felszólalni azon botrány ellen, miszerint a kir. tábla törvényes ítéletét évek óta végrehajtatlan hagyják, mintha repulsio ítéletet megsemmisíthetne. Mi ha lehetne, gúny lenne minden ítélő hatalom s birói eljárás. Ezen hármass sérelem közt az elsőül említett, t. i. a Kővár meg nem hívása, elég tisztán áll, miután

a 21-ik t.-cz.-ben a külön említett Kővárról éppen ugy mondaték, hogy az országgyűlésre meghivassék s hogy ott ülési és szavazati jussával éljen, mint Szolnokról, Krasznáról, Zarándról. Következőleg az ő meg nem hívása szintoly sértése azon t.-cz.-nek, mintha a többieknek valamelyike vagy valamennyie hivatlan maradt volna. — Vannak kik az azon t.-cz.-ben »visszaadott« kitételből akarják kiokoskodni, hogy csak azoknak adtak képviselmet, melyek azzal régebb is birtak, csak azt lehetvén valakinek visszaadni, mit előbb már bírt; Kővár pedig oly joggal nem birt, tehát stb. Ezen okoskodás nem áll mindenek előtt azért, mert az, mire építve van, nem igaz. Kővár ugyanis külön törvényhatóság, s képvisellel bíró volt akkor is, midőn 732 előtt Magyarországhoz tartozott. De azért is helytelen azon okoskodás, mert törvényhozás hatása s méltósága elleni bűn azt csak fel is tenni, hogy olyan »*nesze semmi fogd meg jól*« formán adományozzon. A »visszaadott« szó nem is az országgyűlésre meghívásnál áll, hanem csak is ülés és szavazatok jussával élhetés megemlékezésénél. Az, hogy Kővár is meghivassék az országgyűlésre, minden mellékes kitételek nélkül, egyenesen van mondva, parancsolva. Szintén ily tiszta, de megtámadási fegyvert még többet s még élesebbet nyújtó a más két sérelem, t. i. hogy a kormány 11 évig nem teljesítette azon törvény végrehajtásának különben is őt illető, de jelen esetben még ígérek által potencirozott kötelességét, sőt az ellen tört s mesterkedett, és hogy kir. legfőbb törvényszék ítéletét végre nem tudta, vagy végre nem akarta hajtani. Ezen kétrendbeli sérelmet illetőleg oly rossz védelmi teren áll a kormány, mint 823 óta talán egyszersem, mert saját eljárása. embereinek őt terhelő cselekvések nemcsak törvény elleni bűnök. hanem kormányzási vétkeknél terhesebb hibák halmazát képezik. Az adatok figyelmes átolvasása tagadhatatlanná teszi ezen állítást.

Az ezen sérelmek, botrányokérti mindenesetre szükséges felszólalás, megrovás mértékét — azt hiszem annak kell elhatározni, hogy mennyire mutatnak szándékot az eddigi gonosz utról jobb utra térni. Ezen jobb, azaz törvényes ut, természetesen nem lehet más, mint 1° Kővár meghívása, 2° a kir. tábla hozott ítéleteinek valódi végrehajtása, 3° a visszakapcsolásnak tettleges eszközlése. E harmadikra mutató szándéknak lehet és kell a törvényjavallatoknak az országgyűlés elébe lett terjesztését venni. Azért szükséges ezen előterjesztést a visszakapcsolás elhatározott szándéka vagyis már annak valódi megkezdése gyanánt tekinteni s annak canonisálni, hogy a kormány többé vissza ne léphessen, mire viszont az szükséges, hogy mentől kevesebb gáncs s ellenvetésre találjon a mondott tör-

vényjavallat; mert csak ilyesmi adhatna visszalepésre alkalmat s ürügyet; ellenben ha az ország rendei elfogadják minden vagy legalább lényeges változtatás nélkül azt, a mit a kormány javall, be van visszaléphetési útja vágva.

Van azonban baj, mert kétségen kívüli, miszerint semmi sem szükségesebb, mint annak gondos kikerülése, hogy a 21-ik t.-cz. új vitatás alá ne kerüljön, hanem mint okvetlen végre hajtandó, teljesen kötelezőnek tekintessék s bántatlan és bontatlan hagyassék. E mellett nagyon kívánatos, hogy a most kormányilag előterjesztett törvényjavallat megerősítése által a visszakapcsolás gyakorlatilag s részletekben is bevégzett ténynyé váljék. — Úgyde ha a 21-ik törvény épen s teljesen marad, úgy a törvényjavallatnak első vagyis territorialis cikkje nem elfogadható; ha pedig épen ezen territorialis cikket támadják erősen meg, majd a kormány azon állítás megé buvik, miszerint Kővár magában fenn nem állhat. — mi egyébiránt nem is igaz, — s így a visszakapcsolás kénytelensége alul kibuvik. Meggyőződéseim szerint itt a helyest eltalálni nem könnyű, terhes feladat lévén a 21-ik t.-cz.-nek, mint a visszakapcsolás kezünk közt lévő garantiájának épségben hagyása mellett, a mostani törvényjavallatot, mely pedig ama 21-ik t.-cz.-kel egyrészben ellenkezik, elfogadni a nélkül, hogy annak ama t.-cz.-be ütköző vagy egyébként terhes pontjai ellen annyira szegüljenek, miként alkalom nyíljon vagy a 21-ik t.-cz. kérdésbe hozatalára vagy arra, hogy a kormány projectált t.-cz.-jeit vagyis a visszakapcsolás okvetleni eszközlését el mellőzhesse. Azt hiszem, hogy ezen kormány javallta cikkeket meg kell ragadni, nem kell a dolgon tágítani. Lehet s azt hiszem kell és ugyan főként a territorialis cikkekre s a többiekre nézve is az *észrevételeinkben* javallt változások s módosítások eszközlését s hozzáadásként az unitáriusok s kiváltképen a só ára biztosítása felőli rendelkezés létesítését megkísérteni; de csak úgy, hogy a miatt ut ne nyílják a kormánynak a törvényjavallatától visszalépésre. Légyen bár nem egészen kedvező a törvényjavallat, de terhelőbb feltételek alatti visszakapcsolás is jobb lévén a mostani bizonytalan helyzetnél, vagy a visszakapcsolás elmaradásánál: azért igyekezni kell, hogyha másként nem bizonyos, a törvényjavallat teljes elfogadása árán is eszközöltessék a visszakapcsolás; csak hogy egyszer meglegyen; majd talán lehet azokon, mik nem lesznek jók, változtatni, javítani, — Hogy az általunk javallt változásokat s hozzáadásokat, [melyeket s azok közül főként a fennemlítetteteket, újra is mondom, igen jó lenne még most létesíteni] mennyire lehessen sürgetni az egésznek veszedelmeztetése nélkül, azt ti fogjátok a körülményekből megítélni.

Ha a kormányi törvényjavallat módosítással vagy a nélkül, el leendő fogadva, az az iránti feliratban jó lesz kifejezni, miszerint a 21-ik t.-cz.-kel valamint az ország rendei a visszakapcsolás tényének közjogi részét azonnal létesítették, kimondván, hogy a nevezett törvényhatóságok ülással s szavazattal bírnak, s azért az országgyűlésre meg is hivassanak: ugy szint azon t.-cz. további rendelete által a visszakapcsolás másik, azaz: közigazgatási ágára nézve a törvényhozás a végrehajtó hatalmat bízta meg annak létesítésére. Erre nézve a bizalmat egyedül szülhető s egyedül táplálható őszinteségöknél fogva az ország rendei sem az iránti sajnálkozásukat nem hallgathatják el, miszerint a meghivandónak rendelt Kővár vidéke meg nem hivatása által az említett t.-cz. sértve lőn, sem pedig az iránti aggodalmunkat el nem rejthetik, hogy a meghívott, de meg nem jelent részbeli megyék ellen hozott törvényes ítélet a birói hatalom nagy kisebbségére mindeddig telyesületlen maradt. Továbbá az iránti mély fájdalomukat is ki kell fejezniök, hogy a visszakapcsolás közigazgatási része, melynek eszközlése a kormányra volt bízva s melynek végrehajtását a kormány ígérek mellett vállalta magára, a végrehajtó hatalom tekintete nem kis mértékbeni csökkentésére 11 éven keresztül s mindeddig végrehajtatlan maradt. Azonban ha szinte hű alattvalói s honfi kötelességük szerint bár mitsem ohajtottak volna az ország rendei inkább, mint a törvény végrehajtása körül azon erélyt szemlélhetni s tisztelhetni, mely alkotmányos létnek szintugy, mint közdolgok rendes folyamának feltéte; s haszinte azt sem titkolhatják, miként mélyen sebzi a királyi törvényes hatalom s a törvényhozás méltóságát féltékenyen őrző kebleiket, miszerint tűrve lőn, hogy részint a testvérhon kormánya, részint egyének annak, mit koronás királyunk törvényes hatalma szerint s mit törvényhozásunk parancsol s rendel, titkon és nyilván ellenszegültek; mindazonáltal az ezekérti fájdalmat enyhíti s a történeteket felejteti felséges urunknak alkotmányosság iránti elanuyira hódoló kegyessége, mikint még azt is, mi egyenesen kormánya által leendő eszközöltetésére volt bízva, s így teljesen végrehajtó hatalma körébe tartozott, t. i. a részek visszakapcsolása közigazgatási ágának mikinti elrendezését is a törvényhozás terére bocsátani s az iránt a rendek elébe törvényjavallatot terjeszteni méltóztatott.

A törvényjavallatot s azokra tett észrevételeinket illetőleg bizonyos a mint már többször kifejezém — miképen igen kívánatos és szükséges lenne, hogy Kővár és Zilah önállóságukat s képviseletüket el ne veszítsék. Szüksége annak, hogy Kővár Szolnokhoz s ebből egy rész Krasznához adassék, nem létezik. Kővár most 30000 forint pengő adót fizet. Léven neki

25 portája, az ezután eső hadiadója leend 17313 fr. 20 kr., maradhat tehát 12686 f. 40 kr. házi adóul. Mostani belköltségei mennek 5243 fr. 30 kr.; épen említett háziadója még tetemesen növekedvén azzal, mit majd összes birtokossága fizetend abba. Látható ebből, hogy belköltségeit, habár a tisztek fizetése háromszor nagyobb leend is a mostaninál, mégis fedezheti azt s egyéb belköltségeit is. Krasznának mostani öszves adója 23000 fr. Ugyde portája csak 16 van s ezután hadiadója 11081 fr. 36 fr. leendvén, 11918 fr. 24. kr. marad belköltségeire, megint a nemesség háziadóbani részvéte által szaporodni fog. Így Kraszna is megállhat magában a nélkül, hogy Szolnokból egy darabot elvegyen. Szolnok habár Krasznánál is, Kővárnál is jóval nagyobb, de 42 portája lévén, a miatt majd hadiadója 29089 fr. 12 kr-ra menendvén, s tehát háziadóul mintegy 8000 fr. maradván, most 6716 fra menő, de természetesen jóval növekedendő fizetését tiszteinek s egyéb belköltségeit még a nemességnek abbani részvéte után is csak úgy fedezendheti, ha portái számát kevesíteni fogják. Ezeknek fontolgatása után, úgy hiszem, legegyszerűbb s legjobb lenne, ha mind a háromnak territoriuma a mostani maradna.

Mindahárom megyében sok az adót fizető nemesség. Ezekre nézve felette keserítő leendene a törvényjavallat szerinti azon intézkedés, miként ők nem azért, mivel egész magyarhonban fizetend a nemesség, nem is azon adónemet, melyet amazok fizetendenek, hanem egészen az eddigi törvénytelen tehernek rájuk nézve történő canonisálása s örökösítése mellett. Jó lenne kimondani, miszerint ezen adófizető apróbb nemesek csak úgy s csak olyan adót fizetendenek, ahogya és a milyen adót a többi nagyobb nemesek is fizetni fognak. Hogy ez jó vért, ennek ellenkezője pedig nagyon is rosztat csinálend, bizonyos. A só eddigi ára megmaradása iránti biztosítás hasonlóan igen jó hatást gyakorland. Azonban ha nem édesgetné is az embereket a visszakapcsoláshoz annyira, mint az épen említettek, s a Kővár és Zilah bántatlan hagyása; de a visszakapcsolás ellen törekvők izgatódásait jórészt megszüntetné az, [mi azt hiszem, hogy el sem maradhat] mi szerint a kir. táblai fentemlített már létező ítélet rögtön teljesítésbe vétetnék; és a most megint meg nem jelent megyék haladék nélkül megpöröltetnének s haladék nélkül exequaltatnának. Ha ebből s a kormánytól eredő egykét komoly intés következtében látni fogják, hogy a kormány már nem ellenzi a reincorporatiót, fogadni lehet, hogy a reincorporatio legdühösebb ellenei is, — milyenek a szolnoki főispán s krasznai adminisztrator, eddigi izgatásaikkal azonnal fel fognak hagyni. Már pedig minden kétségen kívüli, hogy a nevezett két megyében a visszakapcsolás ellen minden mozgalom egyedül csak azon két ember műve.

Innen menő s fennevezett megbizottainkon kívül Teleki Domokos, Teleki László s Kemény Zsigmondot is felszólítottuk, hogy ügyünkben mindenütt, hol kell, informáljanak s mindent, mi szükséges, tegyenek. — Mostani küldötteink körülményeik következtetésében sokáig nem fognak fenn mulathatni; de reménylem, hogy még leindulásuk előtt fel fog érkezni egy más megbizottunk, Buda Sándor, ki az erdélyi országgyűlésen Kővárnak volt követe, ki mind a három megyében birtokos s mindeniket jól ismeri. Ő az egész telet fenn fogja tölteni, s folyvást adhat felvilágosításokat. De én reménylem s adja is az Isten, hogy ne legyen sokáig ügyünk függőben.

Fogod talán tudni, hogy Batthyányi Lajos irt Bethlen Jánosnak, nézetei közlését s felvilágosításokat kérvén tőle a részek dolga felől. Bethlen János meleg részvétellel vette a felszólítást, maga is többek nevében fog mentől előbb válaszolni.

Lelkesítő örömmel olvasám már több beszédedet s meglepő örömmel a dolgoknak reményem feletti jó menetelét. Légyen az ég áldása véled és véletek! Ohajtva várom ígért becses tudósításaidat. Tudván, hogy a polgári hullámok közt is részvétellel vagy barátaid iránt, jelentem, miként kis fiaim, hála az égnek jól vannak; de szegény áldott nőm darab idő óta, fájdalom, beteges. Élj boldogul, barátod.

U. i. Az adatok közt sokat fogsz találni Kővár vidéke régibb állásáról. Ezeket azon kevés iratok közt kapták, melyeket az egyik levelemben említett égéskor csakugyan megmenettek volt.

Közli: FERENCZI ZOLTÁN.

BAKONYBÉLI REGESTÁK A XV. SZÁZAD ELSŐ FELÉBŐL.

A pannonthalmi levéltár anyagának nagy mennyiségéből aránytalan elenyésző csekélység, a mi eddig kiadásokban megjelent. Sőt az anyagnak ez a mennyisége okozza, hogy akkor sem fog teljes egészében előttünk állani, ha, a mint immár a közel jövőben megvalósul a régi terv, a magyar benediktinusok megiratják s kiadatják a pannonthalmi főapátságnak s az alája tartozó u. n. fiókapátságoknak történetét. Hogy ez lehetetlen, azt mutatják az alább közlendő regesták, melyek a két kötetre tervezett, a bakonybéli apátság történetét tárgyaló munkából maradtak el. Bár 5—700 lapra számítom a két kötetnek oklevéltárát, mégis százakra menő okleveleket kellett mellőznöm. Nem akarom azonban csupán azokban a szüksézzav, néhol csak pár szóra szorítkozó utasításokban jelezni ezeket, mint a feldolgozott szöveg akárhányszor kénytelen vele, hanem legalább alkalmas regestákban mutatom be éppen azon korszaknak a mellőzött okleveleit, melyből a roppant számban fönmaradt oklevelekhez képest nagyon is kevés került eddig publicatió alá.

* * *

1406 máj. 13. A veszprémi káptalan jelenti, hogy Endréd határjárása ellen, mely fer. VII. prox. p. fest. b. Johannis ante portam Latinam akart lenni, az ajkai nemesek részéről tiltakozás történt.

Papirra írt eredetije a pannonthalmi rendi ltban. Pecsétje levált. Signaturája C. 52, Ff.

1406. nov. 11. Visegrád. Szécheni Frank országbíró tudatja, hogy Pál prépost, Márton béli apát ügyvivője Ajkai Pál fia Pétert ab oct. festi b. Michaelis 36 napig várta az endrédi határerectio miatt folyt perben.

Papir, u. o. Pecsétjének csak gyér maradványa van meg. Sign. C. 52, E.

1407. aug. 28. A veszprémi káptalan jelenti, hogy a Márton béli apáttól Endréden tartatni akart reambulatio és

metarum erectio ellen fer. 3. prox. p. f. b. Stephani regis Ajkai Benedek nevében testvére Miklós tiltakozott, miért azt gyepesi birtokán ad octavas f. Nativ. b. Virg. a király elé idézték.

Papir, u. o. Pecsétje teljesen levált. Sign. C. 50, V₃.

1407. decz. 13. Buda. Zsigmond király adja emlékezetül, hogy Kajári Tamás fia István mint Márton béli apát procura-tora Nozlophi Gergely ellen a noszlopi határ miatt tett ellenmondás miatt előtte megjelent, de Nozlophi a király személye elé nem jött, sem procuratort nem küldött.

Papir, u. o. Eberhard váradi püspök, kancellár pecsétje volt rajta, de csak töredéke van meg. Signat. C. 52, K.

1408. jun. 1. Buda. Zsigmond kir. a veszprémi káptalannak megírja, hogy mivel a béli apát a nosztupi Elias és Gergely elleni panasza Gergely eml. meg nem jelenése miatt nem lehetett tárgyalni, ad octavas med. quadrag., utóbb ad oct. S. Georgii halasztatott a per. Ekkor az apát »sanctissimi principis« Bélának 1135-i oklevelét mutatta föl, melyben neki Noszlopon 6 sessiója van említve, pedig most csak 2 s valami az övé. Gergely Károly kir. 1332-i in quind. f. Nativ. b. Joannis kelt oklevelit mutatja föl, melyben a cseh Chenig s a királyné földjei mellett az apátnak 4 ekényi földje van csak említve. Ez ügyben rendezzen a káptalan új birtokdistinctiot s ha ellenmondás nem lesz statuáljon.

Erősen szakadozott papiron, u. o Eberhard pecsétje volt rajta, de levált. Sign. C. 59, Ll.

1408. jul. 22. A vasvári kápt. Zsigmondnak fer. 2. prox. p. f. Pentecostes, Budán kelt rendelete értelmében Ságbi Imre mellé Hollós Miklós mester kanonokot küldi tanunak Magasi reambulatiójára, hol 6 hold területre András diák nevében tiltakozás történt, kit azért ad oct. f. Nativ. b. Virg. törvénybe idéznek a béli apát ellen.

Szakadozott papir, kevés pecsétmaradvánnyal u. o. Sign. c. 50. F₄.

1408. okt. 10. Buda. Zsigmond király tudatja, hogy Péterfia László, Márton béli apát procura-tora, contra Andream litt. de Magasi ab oct. f. Nativ. Virg. 26. diebus stetit nostra speciali in presentia, de hiába.

Papir u. o. Hátán Eberhard pecsétjének csekély maradványa. Sign. C. 50, L₄.

1408. okt. 13. A vasvári káptalan Zsigmond király rendeletére Magasi András, ki Márton apát panasza szerint a Garai Miklósnál feudalter (bérben) levő Magasit 5 év óta

éli ad. oct. Nativ. Virg. megidézte ugyan, de nem jelent. Zsigmond ad oct. Epiphaniarum Domini új idézést rendel el,

Papir u. o. Garai nádor pecsétje volt rajta, de nagyrészt levált. Sign. C. 52, Nn.

1408. okt. 23. Zsigmond tudatja, hogy az Endréd reambulatioja s recaptivatioja miatt támadt pert, melyre Márton apát személyesen jelent, a míg in tenera etate levő Ajkai János fia János ellen de partium voluntate ab oct. f. b. Michaelis ad oct. f. Epiph. halasztja.

Papir, u. o. Eberhard pecsétje volt rajta, de levált. Hátán: Contra non venit. Sign. C. 52, Gg.

1409. marc. 11. A veszprémi káptalan Zsigmond királynak: Márton apát ellenében Miklós fia Gergely, János fia Péter, másik Gergely és Illés noszlopi nemeseket fer. IV. prox. a. dom. Oculi megidézték ad oct. diei med. quadr. in (regis) specialem presentiam litteralia instrumenta exhibituros ac de iudicio 12 marcarum satisfacturos.

Papir, levált pecséttel u. o. Hátán: Contra non venit. Iterum non venit. Pro actore Stephanus Filius Thome de Kayar cum procuratoriis S. Martini. Sign. C. 57, Cs.

1409. jul. 12. A veszprémi káptalan jelenti, hogy, midőn die dominico prox. p. f. Visitationis b. Virg. a Hathalom közelében fekvő Kethelaka, más néven Bernal határait Répás és Dém felül reambulálni akarták s renoválni, Répási Péter a maga és testvérei (Móricz, György) s bizonyos Jakab nevében, Lukács jobbágy pedig Démi László fia Miklós nevében tiltakoztak, kiket ezért ad oct. f. b. Jacobi a király személyes jelenléte elé idéztek.

Papir, u. o. Pecsétje töredezett, de fölismerhető. Sign. C. 15, P.

1409. decz. 23. A pannonhalmi konvent Garai Miklós nádornak jelenti, hogy János, Simon bán fiát Márton béli apát ellenében Móriczhidán in f. b. Thome apli ad oct. f. Epiphaniarum törvénybe idézte. (V. ö. Sopr. Oklt. I, 421. l. az előzményt.)

Erősen szakadozott, részben megcsönkült papirokl. u. o. Pecsétje csaknem teljesen levált. Sign. D. 50, D₄. 4.

1410. febr. 15. Buda. Rozgonyi Simon országbíró a Mártonbéli apát és János győri püspök — kit György olvasókanonok képvisel — közt a sopronmegyei Zalamadba (Szalmád) való bevezetés miatti tiltakozásért az apáttól indított pert de part. procur. voluntate ab oct. Purificationis Virg. ad oct. b. Georgii prorogálja.

Papiroklevel, kevés pecsétmaradványnyal u. o. Sign. C 51, V.

1410. jun. 9. Zsigmond a Magasi András ellen folyó pert de partium voluntate ab oct. f. b. Michaelis arch. prorogálja.

Papir, pecsétje levélt (Eberhard zágrábi püspöké volt). Sign. C. 52, Ll.

1411. febr. 15. Buda. Zsigmond a Démi László fia Miklós elleni pert ab oct. Epiph. ad oct. b. Georgii prorogálja de partium voluntate azzal, hogy az alatt Hathalomban 8 derék nemes előtt mutassák elő irataikat s erről az új terminusra a panonnhalmi konventtől jelentést hozzanak.

Papir, u. o. Eberhard pecsétje volt rajta. Hátán: Pro a(ctore) Stephanus filius Thome cum S. Martini, pro i(n causam attracto) Petrus de Repas cum eiusdem. Sign. C. 15, R. és ugyanez C. 15, Q.

1411. marc. 21. A zalavári konvent Zsigmondnak jelenti, hogy azon támadás miatt, melyet Kálmán, Antal, Domonkos alsó-őrsi nemesek a béli apát ottani jobbágysai ellen intéztek, Georgius dictus Farkas de Őrs Péter szerzetes jelenlétében a nevezett nemeseket ad oct. f. b. Georgii megidézte. (Zsigmondnak a nyomozást elrendelő levele datum Bude fer. 4. prox. post f. b. Valentini 1411.)

Papirra irt eredetije u. o. Pecsétje meglehetősen ép. Sign. C. 15, L.

1412. apr. 16. A veszprémi káptalan Zsigmond királynak jelenti, hogy Juthasi György István mester, kanonok bizonyosága mellett ápr. 12-én igaznak találta az András spalatói érsek, béli gubernatortól emelt panaszt, hogy Móricz, György, Péter, Jakab répási nemesek az apátsági Kethelaka s Répás közt a határokat megsemmisítették, egy rowazlyk nevűt pedig betömettek:

Papir, u. o., pecsétje jórészt levált. Hátán két jegyzet: Pro actore Stephanus fil. Thome de Kayar cum Sancti Martini, pro incattis Georgius litteratus de Wrs. — Contra non venit. Sign. C. 50, Ps.

1412. decz. 12. Veszprém. Jacobus de Castelliono veszprémi alispán a szolgabírákkal együtt adja emlékezetül, hogy András (De Benziis Gualdo) spalatói érsek és béli kormányzó kérésére Kajári Móriczot kiküldvén, ez in f. b. Nicolai Kajári Bereczk fiát Benedeket az apátság kajári részbirtokán való házépítéstől szemtől szembe eltiltotta.

A papiroklevél, melynek mind a három pecsétje levált, u. o. Sign. C. 53, Es.

1422. jun. 13. Veszprém. Akai Péter veszprémi várnagy s alispán a szolgabírákkal együtt jelenti Zsigmondnak, hogy Gychi Ferencz jun. 9-én András zirczi apátot Mihály béli apát panaszára Akol károsításától, az ottani termés elhordásától eltiltotta.

A három gyűrűpecsét töredékével megmaradt papiroklevél u. o. Sign. C. 15, Hh.

1422. *jul. 17.* A győri káptalan Zsigmond királynak jelenti, hogy a testimoniuma, Balázs karpap jelenlétében Giczy Mihálytól *jul. 11-én* tartott nyomozás szerint Debrenthei Miklós fia Benedek özvegye Katalin s Thomas, Basy, Emericus, Ladislaus et Johannes dicti Hym, filii eiusdem Benedicti, Takácsi Antallal, Kovácsi Buken Györggyel (G. dictus Buken de K.) és Kolthay György tisztjeikkel Gannán ismételt erőszakoskodást, rablást követtettek el.

Papirra irt eredetije u. o. Pecsétje jórészt levált. Sign. C. 51, K₃. Ugyanezen ügyben a pannonthalmi konvent *jul. 14-i* jelentése is megmaradt, u. o. C. 57, Ll.

1422. *okt. 4.* A veszprémi káptalan jelenti, hogy az előző oklevélben említettek 1420 folyamán Gannán ismételten erőszakoskodtak.

Papir, pecsét nélkül, u. o. Sign. C. 51, L₃.

1422. *okt. 24.* A győri káptalan Zsigmondnak jelenti, hogy in f. b. Luce evang. tartott vizsgálat igazolja, hogy András zirczi apát emberei a béli apát akoli birtokán is anno cuius tertia instraret revolutio circa f. S. Martini, s a következő évben a föld egy részét elszántották, 76 kepe gabona kárt tettek.

Papiroklevél, levált pecséttel u. o. Sign. C. 50, T₄. (és még C. 15, Y, C. 15, Aa.)

1422. *okt. 25.* A pannonthalmi konvent Zsigmond rendeletére nyomozást tartván, igaznak találja, hogy, midőn a béli apát vadászatot rendezett s emberei egy szarvast a zirczi halastóig üztek, itt András apát két kutyával a maga kolostorába hajtatta; e miatt Andrást in theloniaria domo suo in Jamino habita in 7. 11000 Virginum ad oct. f. Omnium Sanctorum a király elé idézték.

Papir, töredezett pecséttel u. o. Sign. C. 52, S.

1422. *okt. 26.* A pannonthalmi konvent Zsigmond rendelete szerint (kelt Bude f. VI. p. Nativ. Virg. 1422) András zirczi apátot Győrött *nov. 8-án* törvénybe idézik az Akolon elkövetett erőszakoskodásért.

Papir, igen hiányos pecséttel, u. o. Sign. C. 15, Y.

1423. *jan. 3.* Veszprém. Akai Péter veszprémi várnagy s alispán ugyanezen ügyben. *decz. 31-én* tartottak vizsgálatot s a nyomozás a vádat (igazolta?)

Papir, u. o. Három pecsétjéből az első levált, kettő töredezett, megkopott. Sign. C. 15, Ha.

1423. *febr. 2.* A veszprémi káptalan tudja, hogy a zirczi és béli apátok közt folyó pert — az elsőt György zirczi bíró,

a második fr. János monachus képviseli — de part. voluntate ab oct. f. Epiphan. ad oct. med. quadrag. prorogáltatott.

Papir, hiányos pecséttel, u. o. Sign. C. 57, O.

1423. jun. 21. Buda. Rozgonyi Péter tudatja, hogy a Mihály béli apát s Noszlopi Illés követ közt folyó perben az iustrumentatis exhibitiót de part. procuratorum voluntate ab oct. f. b. Georgii ad oct. f. b. Jacobi prorogálta.

Papir, hiányzó pecséttel u. o. Sign. C. 57, C₂.

1423. nov. 4. Nanai Kompolti István országbíró emlékeztül adja, hogy a noszlopi András fia Illés és Mihály béli apát közt folyó perben az előbbi a veszprémi káptalan egy 1332-i oklevelét mutatta föl, mely szerint ezen évben fer. 3. prox. p. f. b. Galli a noszlopi nemesek négy részre osztották birtokukat: egy része Tamás fia Lórand, István és András fia Mikéé lett, a másik Detrik és Dénés fiai, a harmadik Mysseyn és Mike fiaié, a negyedik Máté fia Miklósé s rokonaiké. Az országbíró ezen oklevelet az apátnak átírja.

Papir, csekély pecsétmaradvánnyal, u. o. Sign. C. 42. Q.

1424 jan. 15. A csornai konvent Garai Miklós nádornak jelenti, hogy Giczey Mihály fr. János bizonyság mellett azt tudta meg, hogy Elvedi János veszprémi éneklőkanonok succentorának biztatására a béli apát Lőrincz nevű villicusát Hadmaskel felé haladtában az országuton kifosztották, majd meg (1424-ben circ. fest. Purif. Virg.) az apát vadjait, szarvasait, melyeket az apát vadászai s kutyái Hajmáskérnek hajtottak, elfogták.

Papiroklevél u. o. Ovális pecsétje a kivehetetlenségig töredezett. Sign. C. 51, N₄. Ugyanezen ügyben a pannonhalmi konvent apr. 29-i jelentése u. o. C. 50, F₄.

1425. márcz. 22. Vásárhely. Barchfai István alispán s a zalai és veszprémi szolgabírák Mihály apát kérére Szalóki János és Oroszi Szabó Miklóstól (N. Sartor de Urozy) tartott nyomozás alapján jelentik, hogy Garai Miklós jobbágysai Pünkösdkor a béli apát noszlopi udvarnokait megrabolták, az elvitt állatokat Horváth Balázs, Szávai Miklós officialis és két vice-officialis levágatták, majd meg a noszlopi jobbágysok összes termését elhordták; az erőszakoskodásba Garai János emberei is részt vettek.

Erősen vizfoltos papíron, töredezett pecséttel u. o. Sign. c. 50, R. Ugyanezen ügyben a győri kápt. már 1424. aug. 20-án jelentést tett. U. o. C. 52, M.

1426. jan. 8. A győri káptalan Varju Gergely győri alispánnal tudatja, hogy a Némái Mihálytól János klerikus társaságában jan. 2-án tartott nyomozás igazolja, hogy Teveli

János, Barochi Balázs, István és Mihálynak kispéczi tisztje 1425. nov. 22-én egy kajári jobbágyot, elfogott 21 nap bilincsben tartott, kifosztott.

Papir, csekély pecsétmaradvánnyal u. o. Sign. C. 51, A. — Maga Varju Felpéczi Márkot is kiküldte nyomozásra, (u. o. c. 50, B₃.) s u. csak jan. 8-i jelentése szerint a pannonhalmi konvent is küldött Kispéczi Teremes Imre mellé testimoniumot s a vádlottakat ad sabbatum post fest. Epiphan. proxime preteritum megidézték az alispán elé (u. o. C. 52. G₃.)

1426. jan. 29. Varju Gergely győri alispán a Mihály győri apát s Jári Balázs jobbágysai közt levő pert ad sabbatum prox. ant. dom. Pentecostes prorogálja.

Papiroklevél levált pecséttel, u. o. Sign. C. 57, K.

1426. jan. 29. Megyeri Varju Gergely a Teveli János kispéczi officialis ellen folyó pert, mivel sabbato prox. post f. Conversionis b. Pauli respondere non valebat ad actionem abbatis, pro eo ad sabb. prox. post f. b. Blasii ad respondendum duxit prorogandum.

Az egészen barna, valamitől átívódott papiroklevél pecsétje hiányzik. Eredetije a pannonhalmi r. levéltárban. Sign. C. 57, L.

1426. febr. 3. A pannonhalmi konvent M. Varju G. alispán rendeletére a Péczy Imrétől fr. Gergely jelenlétében kispéczi Baroch Balázs (Bl. Baroch de Kyspech) ellen febr. 1-én Pécsen, Baroch birtokán lefolyt perbeidézéstről jelentést tesz.

Papir, egészen levált pecséttel, u. o. Sign. C. 57, C. Varju alispánnak rendelete (kelt Jamini fer. 3. prox. a. fest. Purif. Virg. jan. 29.) külön is megvan, u. o. C. 50, G₃.

1426. jun. 16. A győri kaptalan Zsigmond királynak jelenti, hogy Juthasi Móricz László klerikus társaságában azt tudja meg, hogy domine relicte ac Thome, Blasy, Emerici et Ladislai, filiorum condam Benedicti Hym de Debrenthe, jákói és debrenthei jobbágysai a béli apát polányi birtokát circa f. beati Johannis ante portam Latinam megtámadták, kirabolták.

Papir, pecsétje köriratából némi maradvánnyal, u. o. Sign. C. 50. T₃. Megvan 1435-i átiratban is u. o. C. 55. Z. a Kolthay Miklós veszprémi várnagy s alispántól kiállított alábbi jelentéssel együtt.

1427. jul. 20. Veszprém. Kolthay Miklós veszprémi várnagy s alispán Zsigmondnak jelenti, hogy a Giczey Györgytől jul. 16-án tartott nyomozás szerint a bogdani officialisok quadam sinistra occasione pretextu cuiusdam Fabiani dicti Zewra (a pannonhalmi konv. jelentésében: Sera) de Levrenthe per 4 circiter annos proxime elapsos Mihály béli apát borsodi, polányi, gannai, noszlopi jobbágysait, midőn Zalából, a Balaton-melllékről kereskedés, bevásárlás után haza jártak vagy

elmentek, menet-jövet megtámadva 300 arany frtig megkárosították. 1427. jun. 24-én Essegvári Ferencz fia Pál, Tamás, László, Chekuthi János fia György, Bereczk, Koronthali Sykus. Ecsi Balázs és fia György biztatására a bogáni (!) jobbágyok fegyveresen Polányra támadtak Demeter szabót megölték. Majd jun. 25-én Koronthali Bereczk és Sykus tanácsára az előző napi támadásért Vásárhelyre panaszra menő Antal officialist és Tamás borsodi falunagyot támadták meg s ezek csak »auxiliante Deo« menekültek.

Papiroklevél u. o. 1. 2. pecsétje levált, a 3. töredezett. Sign. C. 57, Pp. Teljesen azonos tartalma a phalmi konvent jul. 24-i jelentése, u. o. C. 54, Qq.

1427. aug. 28. Senchy György veszprémi alispán előtt Wchyi Balázs Essegvari Pál nevében panaszt emel, hogy jun. 26-án Mihály béli apát polányi s borsodi jobbágyai bogdani Chatar Györgyöt, Pál jobbágyát elverték, majd Bogdánban erőszakoskodtak. Az apátnak ártatlanságára szept. 11-én esküt kell tenni a veszprémi káptalan előtt, az ügy további tárgyalását okt. 6-ra halasztják.

Papir oklevél, három egész, delekopott pecséttel, u. o. Sign. C. 57, E₃.

1427. nov. 7. Zsigmond kir. a János éneklőkanonok és Mátyás succentor elleni pert *propter exercitualement expeditionem* ab oc. f. Michaelis arch. ad oct. Epiphaniarum prorogálja.

Erősen vízfoltos papiroklevél, melyen Eberhard zágrábi püspök, a királyné kancellárjának pecsétje volt. Sign. C. 57, S.

1427. nov. 7. Buda. Palóczi Mátyus országbíró az Essegvári Páltól Mihály apát ellen indított pert *propter presentem exercitualement expeditionem* ab oct. f. Michaelis ad oct. Epiphaniarum prorogálja.

Papiroklevél kevés pecsétmaradvánnyal, u. o. Sign. C. 57, W.

1428. jan. 2. A pannonthalmi convent jelenti Zsigmondnak, hogy Gicz Domonkos Lőrincz litteratus klerikus jelenlétében János éneklőkanonokot (Mátyás succentort), veszprémi kanonokokat Bogarmolna nevű birtokukon, Antalfia Anyost, Istvánfia Györgyöt pedig részbirtokukon, Vámoson, ad oct Epiphaniarum in specialem regiam presentiam megidézte.

Papiroklevél csekély pecsétmaradvánnyal, u. o. Sign. C. 57, B.

1428. jun. 16. A pannonthalmi konvent Zsigmond királynak jelenti, hogy a Juthasi Miklóstól fr. Jakab jelenlétében tartott nyomozás szerint (jun. 11.) Széchy Miklós és fiai, János és Miklós, Kalusfalvi Kalus Györgynek, Pata Benedekkel s fiaival Jánossal s Miklóssal s másokkal Bernaldot lekaszáltatták, bevettették.

Papiroklevél töredezet pecséttel, u. o. Sign. C. 15, I.

1429. febr. 25. Győr. Megyeri Varju Gergely alispán s a győrmegyei szolgabírák jelentik, hogy Mihály béli apát Péczy Simonnal in dom. Reminiscere Antal csornai prépost gyarmati jobbágysáit Ponyvad élésétől eltiltotta.

Papíroklevél, hátán 3 kivehetetlen, töredezett pecséttel, u. o. Sign. C. 51, O₄. 1429 márcz. 3. Pálóczi Mátyus országbíró előtt Andochi Máté, Bere György procuratora jan. 13-án panaszt tesz, hogy Mihály béli apát 1428-ban Balatonfőkajáron levő birtokának egy részét lefoglalta. Mihály nevében azt mondják, hogy erre Dereskei Miklós fia Benedeknél vannak az apát jogát bizonyító irások, melyek megszerzésére a pör a következő év jan. 13-ra nyer halasztást.

Papíroklevél levált pecséttel u. o. Sign. C. 17, Ff.

1429. jun. 3. Buda. Pálóczi Mátyus országbíró a Mihály apát s Antal csornai prépost közt levő pert *de generali regio edicto* ab oct. f. beati Georgii ad oct. f. b. Michaelis prorogálja.

Papíroklevél csekély pecsétnyommal, u. o. Sign. C. 56, Ii.

1429. aug. 18. A győri káptalan Zsigmond király éves megbízólevele értelmében Giczy Mihály mellé János klerikust adván, biznyságnak jelentésök alapján tudatja, hogy aug. 12-i Johannes filius Johannis, Antonius f. Johannis, Johannes f. Pauli, Andreas f. Nicolai, Blasius Clementis, Stephanus f. Georgii, Dominicus Blasii, Johannes f. eiusdem, Paulus f. Sebastiani, Petrus f. Anthoni, Paulus f. Johannis, Blasius f. Johannis, Georgius dictus Tevelly, Paulus dictus Gerseny, Sebastianus f. Benedicti, Georgius filius Petri et Nicolaus dictus Genchy nobiles de Takachi Ponyvádon jul. 25., 31. aug. 1. ismételten károkat okoztak.

Papíroklevél, pecsétje nagyrészt levált. Sign. C. 50, X₄. Azonos Fajsi Ányos Mihály veszprémi várnagy s alispán aug. 14-i, Juthasi Imre fia János nyomozásán alapuló jelentése u. o. C. 50, D₅.

1429. decz. 28. A győri káptalan Zsigmondnak jelenti, hogy Juthasi Móricz fia Györgynek István klerikus biznysága mellett végzett nyomozása szerint (decz. 25.) nobilis domina relicta condam Pauli dicti Rum de Presce, nunc consors Blasii de Hechee, necnon Dominicus et Michael filii eiusdem Pauli de Rum, jobbágyságok és Péter és György pereskei nemesek két év előtt s a jelen évben a gannai birtokhoz tartozó gannai, borsodi, polányi erdőben makkoltatnak, decz. 16-án meg fegyveresen Polányra támadtak.

Papíroklevél, kevés pecsétmaradvánnyal u. o. Sign. C. 48, Xx.

1430. jun. 24. Pálóczi Mátyus a Berei Péter fia György s Mihály apát perét ab oct. festi b. Georgii, midőn az apátnak már 18 márka birságot is kellett volna fizetni, a birság duplájával ad oct. f. b. Michaelis arch. halasztja.

Papíroklevél csekély pecsétnyommal, u. o. Sign. C. 57, V. Ugyan ezt teszi Garai Miklós nádor jul. 5-i rendelete, u. o. Sign. C. 57, F.

1430. aug. 24. Veszprém. Fajszai Ányos Mihály veszprémi várnagy s alispán a szolgabírákkal együtt Zsigmondnak jelenti, hogy a fentebbi, 1429. aug. 18-i oklevélben jelzett takácsi nemesek Csajághi László fia Tamás Sz. Istvánkor tartott nyomozása szerint a béli apát birtokáról Ponyvádról, lite inter eos pendente, gabonát ragadoztak el.

Papíroklevél, u. o. Három pecsétje közül az elsőben két keresztbe fektetett nyilvessző van, a második levált, a harmadikban egy czentiméternyi kis kereszt, melynek alkotóvonalai végeiken horgasak. Sign. C. 57, Kk. — Ugyanezt mondja a phalmi konvent Juthasi Miklósnak fr. György jelenlétében tartott nyomozás alapján 1340 aug. 24-i jelentésében (u. o. C. 56, Ff.) a győri káptalan Juthasi Jánostól László klerikus jelenlétében tartott nyomozás alapján (u. o. C. 51, R₄.)

1430. nov. 12. Buda. Garai Miklós nádor causam, quam Michael abbas de Beel contra Paulum filium Sebastiani, Dominicum et Johannem filios Blasii, Petrum f. Anthonii, Stephanum f. Georgii, Blasium f. Clementis, Andream f. Petri et Johannem f. Johannis de Takachy in oct. f. b. Michaelis (okt. 6.) movere habuerat, *propter motum presentis exercitus regni contra Hossithas* ad oct. f. Epiphaniarum (1431 jan. 13.) prorogálja.

Papíroklevél, melyen a pecsétből csak a karélyok látszanak, u. o. Sign. C. 57, I.

1430. decz. 5. A-pannonhalmi konvent Zsigmondnak jelenti, hogy Nagyécsi János fr. Miklós jelenlétében nov. 29.-én azt tudja meg, hogy morochelli Farkas László 1427 jun. 29.-én Kajáron kárt okozott, 1426 febr. 14-e tájt pedig ugyanonnan egy csomó marhát Gecsére hajtatott.

Papíroklevél kevés pecsétmaradvánnyal u. o. Sign. C. 49, K.

1431. jun. 21. Buda. Garai Miklós a Mihály béli apát s Bogdáni Péter fiai, Bereczk Pál, András, perében az instrumentalis exhibitiót máj. 1-ről okt. 6-ra halasztja.

Papíroklevél levált pecséttel, u. o. Sign. C. 56, Pp.

1431. okt. 9. Buda. Garai Miklós nádor a Mihály apát mint actor s Berei Péter fia György közt levő pert *propter presentem motum exercitus regni contra Huzistas* ab oct. f. b. Michaelis ad oct. f. Epiphaniarum prorogálja.

Papíroklevél pecsétjének csekély nyomaival u. o. Sign. C. 57, P.

1431. nov. 12. Buda. Garai Miklós a Mihály apát s takácsi nemesek perét *propter motum presentis exercitus regni contra Hossithas* ab oct. f. b. Michaelis ad oct. f. Epiphan. prorogálja.

Papíroklevél töredezett pecséttel u. o. Sign. C. 57, Q. Ugyanekkor Palóczi Mátyus is prorogálja ezért a pert. U. o. C. 62, D.

1432. ápr. 29. A győri káptalan Zsigmondnak jelenti, hogy a Mihály béli apát érdekében Szentiváni Balázstól János, a Sz. Kereszt oltára igazgatója jelenlétében ápr. 25-én tartott nyomozás szerint Takáchy Benedek, fenyőfői Esztergár Gál, Szentlászlói György, Kegyeri Illés fia Jakab 1431 nov. 30-án a béli kolostor közeléből 40 disznót elhajtottak; némely fenyőfői, teszéri emberek decz. 6-a táján 27 hátaslovat vittek el, 1432 febr. 26-án pedig Csornai Péter és Józsa porvai officialis Thathay Benedek s más nádori jobbágyokkal Kajárja támadván 32 ökröt Porvára s Fenyőfőre vittek, egy jobb, 6 arany frtot érőt Fenyőfőn levágtak, másokat Józsa 4 frt birságért adott vissza.

Papíroklevél levált pecséttel u. o. Sign. C. 53, K₃. — Hasonló tartalmu a phalmi konvent márcz. 19-i jelentése Csajághy László fia Tamásnak fr. János jelenlétében tartott nyomozása alapján (u. o. C. 50, E.) és Sebestyén veszprémi várnagyé Juthasi János fia Miklós márcz. 12-i nyomozása alapján márcz. 13-án (u. o. C. 53, I₃. első pecsétjében középen †).

1433. márcz. 13. Buda. Garai Miklós adja emlékezetül, hogy expeditionem quarundam litterarum expeditionalium, quam Mauritius filius Symonis, filii quondam Johanni filii Bani de Meggyes, in quem presens Causa (az árpási bérlet) mortuo ipso Symone patre suo foret redacta... in octavis festi Epiph. (jan. 13.) tenebatur coram nobis, in quo etiam judicia 14 marcarum... persolvere tenebatur máj. 1-re halasztja azzal, hogy az »iudicia« dupla, s az iratok 3 márka külön birság alatt előterjesztendők.

Papíroklevél pecsétnyommal, u. o. Sign. C. 50, Ww.

1433. márcz. 13. Buda. Garai M. nádor s csornai konventnek meghagyja, tegyen jelentést a köztudománynyal megbizonyítandó vádról, melyet Mihály béli apát Sebestyénfia Pál, Balázsfia Dózsa és János, Antalfia Péter, Györgyfia János, Kelemenfia Balázs, Pálfia András, Jánosfia János takácsi nemesek ellen emelt, hogy ezek, mikor 1431 ápr. 8-án embereit Kelemen győri püspök jószágára, Vaszarra küldte, ezeket elzavarták.

Erősen szakadozott papíroklevél u. o. Garai pecsétje a két egybe hajló kígyóval elég ép, csak egy karéj tört le. Sign. C. 51, Z₄.

1433. ápr. 28. A csornai konvent jelenti, hogy Gicz Balázs fr. Kelemennel (pro parte Pauli etc.) Bedegei Ferencz Mátyás litteratus konventi jegyzővel (pro parte actoris) ápr. 26-án tartott nyomozás alapján azt mondták, hogy néhány vaszari jobbágy az apátnak igaza mellett szolt, egész sereg Taksonyból, Gerzsenyből, Farkasdról, Dereskéről, Gyimoltról s Gecséről egybegyült nemes pedig a vádlottak ártatlanságát bizonyította.

Papíroklevél, ovális pecsét maradványával u. o. Sign. C. 51, Bb.

1433. jun. 4. Buda. Palóczi Mátyus országbíró a takácsi nemesek és Mihály béli apát közti per *propter presentem notum generalis exercitus regni contra Huzitas et Turcos* ab oct. f. b. Georgii ad oct. b. Michaelis archangeli prorogálja.

Papíroklevél, pecsétjének némi nyomával u. o. Sign. C. 56, Ll.

1434. jun. 4. Buda. György eszt. érsek mint a nádori ügyek bírása a pört, mely Mauritius filius Simonis filii quondam Johannis bani de Megyes és Mihály béli apát közt (Árpás miatt) fönforog máj. 1-ről aug. 1-re halasztja.

Papíroklevél majdnem teljesen letöredezett pecséttel u. o. Sign. C. 50, Gg.

1434. aug. 20. A győri káptalan Zsigmond királynak a Giczgy Györgytől László klerikus bizonyosága mellett aug. 16-án tartott nyomozás alapján jelenti, hogy (Hymfy) Benedekné s fiai, Tomás Bászé, László jákói jobbágysai fegyveresen Gannára törtek (okt. 5.) két ökröt elvittek, majd 1434 márcz. 5-én egy jobbágyot elfogtak s csak egy hordó, 10 ar. frtot érő borért eresztették el, majd elszántották a gannariak földjét, de quibus capetiis iudicii (!) ipsius domini abbatis (de Beel) dare et solvere assumpsissent, quas ad plurimas petitiones ipsius iudiciis dare et solvere minime curassent. Oly rettegést támasztanak, hogy egy sereg jobbágy féltében elhagyja a falut.

Papíroklevél u. o. Pecsétjének körirata, legendája töredezett. Hátán ez a dologhoz nem tartozó felkiáltás: Domine non sum dignus. Sign. C. 49, W. Ugyanezt mondja el Karmachy Sebestyén veszprémi alispán Giczgy Bereczk jelentése alapján aug. 14-én (u. o. C. 48, A₃) s a phalmi konvent a Némái Mihálytól fr. Demjén jelenlétében tartott nyomozás után aug. 20-án (u. o. C. 49, V.)

1434. aug. 31. A pannonthalmi konvent a Giczgy Antaltól fr. Demjén jelenlétében aug. 16-án tartott nyomozás alapján jelenti, hogy (Hymfy Benedek) özvegyének s fiainak Tamás veszprémi kanonoknak, Bósénak s Lászlónak (filii quondam Benedicti de Debrenthe) jobbágysai jul. 29-én Gannára rontottak, ott sebzést, verekedést okoztak, majd Bósé Uzsali György, Kolthai György, Szörcsöki István, Kisfaludi Lóránt Szolnoki Bertalan várnagy (B. castellanus de Zolnok), Koltai Miklós, Chonkai Miklós, Sompach György, Hollósi Miklós belső emberei (cum familiaribus) s más jobbágysai társaságában jul. 30-án ujra Gannára támadt universas, mulieres et puellas de domibus et lectis ipsorum nudas extrassissent, hozzá Máté falu nagy ládáját föltörvén denarius quatuor possessionum (Polány, Borsód, Ganna, Noszlop), quas idem abbas (Michael) *exactoribus quinquagessime et sex denariorum mandatis vestro (?) dare et amministrare debuisset* elvitték, néhány embert Máté falu nagygyal együtt bilincsekben Debrentére vittek, lovakat, ökröket, teheneket s más jószágot raboltak.

Papíroklevél szinte teljesen letöredezett pecséttel u. o. Sign. C. 49, X. Ugyanilyen Karmachy Sebestyén s Hosszutóthy (de Huzototh) Demeter veszprémi alispánok Giczey Bereczknek Péter phalmi szerzetes jelenlétében tartott nyomozása alapján szept. 2-án Vásárhelyről küldött jelentése (u. o. C. 49, S₄. pecsétje volt, de csak a harmadik maradt meglehetősen ép, mely szakállas, bajszos férfi mellképét mutatja.)

1434. nov. 16. Vásárhely. A pannonhalmi konvent Zsigmond királynak jelenti, hogy Giczey Gergely fr. Miklós bizonyossága mellett nov. 12-én arról szerzett értesülést, hogy Uzsali István, Szöröcsöki István, Kolthai György, Kisfaludi Lóránt, Bertalan debrentei várnagy és nobilis domine relicte et magistri Thome, Basee, Ladislai, Emerici, Johannis filiorum condam Benedicti de Debrenthe jobbágysai nov. 3-án, illetve 5-én néhány gannai jobbágyot Debrentére vitték, illetve, »quod deterius est«, Antal falunagy egy jó ökrét levágták.

Papíroklevél töredékes pecséttel u. ott. Sign. C. 49, Aa. Ugyanezt jelentik Huzeitoty Demeter és Karmachy Sebestyén veszprémi alispánok nov. 19-én. Papíroklevél u. o. Három pecsétje ép. Az elsőben félholdon keresztül lőtt nyilvessző, a szár mellett egy-egy csillag: a középsőben egy szarvas, a harmadikban egy nagyobb, előtte egy kisebb félhold, mely előtt csillag van: ☾☾* Sign. C. 49, Bb.

1435. febr. 19. A pannonhalmi konvent Zsigmond királynak jelenti, hogy iobagiones Nicolai et Ladislai filiorum condam Nicolai Garay regni Hungarie palatini in possessione eorum Neger (Nyögér) commorantes uruk rendeletéből s inductione Doroslo de Rum officialis in dicta Neger jan. 11-én Kajárról egy jobbágyot, Magyar Györgyöt, Nyögérre vittek.

Papíroklevél töredezett pecséttel u. o. Sign. C. 53, N₃.

1435. szept. 2. Pálóczi Mátyus nádor tudatja, hogy Mihály béli apát s Antal csornai prépost előtte kijelentették, hogy aug. 1-én indított perüket Sz. Mihály nyolczadjára halasztják.

Papíroklevél u. o. Pecsétjének körirata levált, de motivuma ép: pánczélos férfialak mellképe ovális paizsban, jobb keze a mellén, bal a csipőjére támaszkodik. Sign. C. 50, V₃.

1436. febr. 8. Zsigmond királynak 1436 jan 7-én Fejérvárott kelt rendelete értelmében a győri káptalan jelenti, hogy a Némái Mihálytól Nórapi Tamás mester, kanonok jelenlétében febr. 3-án tartott nyomozás szerint a Csuporok patonai jobbágyaikkal 1425 ápr. 11-én a béli apát két kajári jobbágyát kifosztották, félholtra verték s egy már a multban megtámadott Szőke András nevű jobbágyot támadtak meg. (Erre az esetre vonatkozik a győri káptalan 1434 okt. 24-i jelentése, mely szerint, mint a káptalanbeliek írják . . . una cum Michael de Nema Johannem chori nostri clericum duximus transmittendum . . . qui retulerunt, quod . . . in festo b.

Galli (okt. 16.) . . talem . . . scivissentve veritatem, quod Benedictus de Paksy, familiaris et officialis nobilium virorum Achachii, Demetrii et Georgii, filiorum condam Pauli bani dicti Chupor de Monoslo ac magnifice domine relicte et Gaspar filii olim Stephani similiter dicti Chupor, ianitoris regionalis, de dicta Monoslo, per ipsos in possessione eorum Luazpathana constitutus feria 5. prox. post f. Exaltationis S. Crucis (szept. 16.) per . . populos et iobagiones prefatorum . . . quam plures terras . . . intra metas . . . Kayar perarari et seminari fecissent et quod . . Benedictus de Paksy una cum suis familiaribus circa predictum festum . . . Andream dictum Sewke iobagionem abbatis (de Bul) . . . in facie terre (Kayar) . . . irruendo aratrum eiusdem cum sex bobus . . . vestimentis et aliis rebus . . . spoliasset . . . U. o. C. 53. M₃, elég ép pécséttel.)

Papirra irt eredetije ép pécsettél u. o. Sign. C. 49, P nr. 1.

1436. aug. 1. A csornai konvent Zsigmond királynak jelenti, hogy bizonyosságának fr. Györgynek jelenlétében Némái Máté jul. 17-én azt látta, hogy Móriczhidai Móricz s nagyatyja Dombói György Palóczi Mátyus rendeletének, hogy a béli apát számára »pro transitu curruum ac aliis utilitatibus« a Rábán alkalmas hidat építsenek, nem tettek eleget.

Papíroklevél teljesen levált pecséttel u. o. Sign. C. 50, Mm. Ugyanerről a győri kápt. aug. 6-án tesz jelentést. V. ő. Sopr. oklt. II, 148. 1.

1436. aug. 4. Rozgonyi György pozsonyi főispán tudatja, hogy a veszprémi nemességnek aug. 8-án Vásárhely mellett tartott gyűlésén Mihály béli apát panaszt tett Kolthay Miklós fia Tamás ugodi vicecastellanus ellen, hogy 1434 jan. 9-én a koppáni Bereczk házából unum laridum (szalonnát), necnon fruges, blada, pullos, anseres és egyebet elvitt. Kolthay nem jelent meg.

Papíroklevél kevés pecsétmaradvánnyal, u. o. Sign. C. 51, D₄.

1436. aug. 27. Rozgonyi György előtt az előző helyen a miatt is panaszt emel Mihály apát, hogy két, a berenhidai hetivásárról hazatartó jobbágyát Palotai Miklósnak s ennek bátorkői várnagyainak, Móri Mihálynak s Kupi Lőrincznek rendeletéből a Zenyl- és Kyngesen tartozkodó jobbágyai »temporibus iam preteritis« kifosztották s bilincsbe verték. A panaszlottak nem jelentek meg.

Papíroklevél levált pecséttel u. o. Signaturája C. 57, Xx.

1436. aug. 27. Rozgonyi György előtt panaszt emel Mihály apát azért is, hogy Nicolai filii Ladislai bani de Palotha említett emberei, kiket Miklós tett bátorkői várnagyokká, Akolból egy jobbágyát Miklós pécsi birtokára vitték.

Papíroklevél ugyanott; töredezett pecsétjének motivuma, a mennyire kivehető, koronás férfialak mellképe. Sign. C. 56, Oo.

1436. nov. 30. Pálóczi Mátyus a Mihály béli apát és Albert móríczhidai prépost közt, a miatt támadt pert, hogy Albert az érpási vámot magáénak mondta s iratok előmutatását ígérte, 1437 okt. 6-ra halasztja.

Papíroklevél, levált pecséttel u. o. Sign. C. 50. A₃. Hátjegyzete szerint a következő évre ad oct. Epiph. halasztódott de partium voluntate a per.

1437. jan. 29. A pannonthalmi konvent Zsigmondnak jelenti, hogy Csatári Benedek fr. János tanúsága mellett jan. 25-én úgy értesül, hogy a némai Kolos Jeromos cseszneki várnagytól Sz.-Lászlóba és Kegyeribe helyezett officialisok Garai László macsói bán kegyeri jobbágyaival jan. 14-én Koppányban egy ember kezét eltörték, több marhát, lovat, szekeret raboltak.

Papíroklevél töredezett pecséttel u. o. Sign. C. 51, K₄. Ugyanerről az ügyről febr. 10-én Jutasi Jánosnak s a mellette volt Balázsnak, a megholtak oltárának igazgatójának, tudósítása alapján a győri káptalan is jelentést tett (u. o. C. 50, I.), miként febr. 14-én Karmatzi Sebestyén és Chewkuti Pál veszprémi alispánok s a szolgabírák a Zaloki Benedektől tartott nyomozás alapján. (u. o. C. 51, I₄. harmadik pecsétje a már említett félholdon átlőtt csillagos nyilvessző).

1437. febr. 14. Vásárhely. Karmachy Sebestyén és Chewkuthy Pál veszprémi alispánok Csegei István jelentése alapján tudatják, hogy Szemerei János, Kelemen győri püspök vaszari tisztje, a béli apát koppányi erdejéből 80 szekér fát vitettett Vaszarra.

Papíroklevél ép, de kopott pecsétekkel u. o. Sign. C. 57, D. Ugyanerről a phalmi konvent is adott már jan. 29-én jelentést a Csatári Benedektől fr. János bizonyosága mellett tartott nyomozás alapján (u. o. C. 59, Ww.)

1437. jul. 16. Rozgonyi György Pozsony, Nyitra s Komárom megyék főispánja előtt Mihály béli apát panaszt emel, hogy Kanizsai László fiainak, Miklós- és Lászlónak, valamint Jánosfia Imrének jobbágjai egy tarjáni jobbágyát erőszakkal uraik birtokára Aszárra vitték. A vádlottak a jul. 10-én Győr mellett a győri nemeseknek tartott congregatio generalis-on nem jelentek meg.

Papíroklevél kipattogzott pecséttel u. o. Sign. C. 55, D.

1437. decz. 5. A győri káptalan jelenti Zsigmondnak, hogy Pécz Páter az ő bizonyosságának, Kozmának, Sz.-László kir. oltára igazgatójának jelenlétében decz. 2-án azt tudta meg, hogy szemerei Beby Domonkos porvai tiszt, némai Kolos Jeromos cseszneki várnagy cselédekkel s Garai Miklós macsói bán jobbágyaival nov. 2-án Koppányból 3 ökröt Fenyőfőre

hajtottak, nov. 25-én pedig 16-ot, hozzá az eml. tisztek Garai rendeletére a koppányi erdőből sokat levágtak.

Papíroklevél elég ép pecséttel u. o. Sign. c. 51, H₄. Ugyan ezen datummal a pannonhalmi konvent is ad jelentést a Gicz Alberttől fr. Pál jelenlétében tartott nyomozásról. (u. o. C. 51, G₄.)

1435 febr. 5. Uzsa András fia János zalai alispán s szolgabírák bizonyítják, hogy Mihály béli apát nevében relictam dominam Georgii de Thosok, nunc consortem Elie dicti Tassel de Wchy, az apát vászolyi »terra propria«-ján levő szőlők bármilyen czimen való megszerzésétől letiltották.

A papíroklevél pecsétje hiányzik, a 2. 3. erősen töredezett. Sign. C. 56, R.

1438. ápr. 17. Vásárhely. Karmacz Sebestyén és Essegvári Pál veszprémi alispánok, mivel Csupor Pál fiai, Ákos, Demeter, György és Mihály tisztjök öt idézésre nem jelentek meg Mihály apát ellen (ápr. 17-én), sem jobbágyaikat nem állították elő, ezért a szokott birságban s 158 jobbágyukért 1—1 márkában marasztalják el őket, ha törvényes mentséggel nem tudnak előállni.

Papíroklevél, melynek 3 pecsétje levált, u. o. C. 54, C.

1438. jun. 15. Buda. Hédervári Lőrincz nádor a Csuporok ellen elrendeli a trina forensis proclamatiót okt. 6-i terminussal.

Papíroklevél, jórészt levált pecséttel u. o. Sign. C. 54, D.

1438. jun. 19. Buda. Hédervári Lőrincz nádor a Mihály béli apáttól Csupor István özvegye s fia Gáspár ellen indított pert ex deliberatione prelatorum et baronum oct. 6-ra halasztja.

Papíroklevél u. o. Pecsétjének csak csekély nyoma maradt. Sign. C. 57, Ff.

1438. aug. 6. A győri káptalan Albert királynak jelenti, hogy éves rendelete értelmében Némái Mihály mellé Jánost, a Sz. Kereszt oltárának igazgatóját adta biznyságnak. kik aug. 1-én azt tudták meg, hogy 1437 decz. 6-án Móriczhiday Simon fia Móricz, Hédervári György, Csitvándi Egyed mester, móriczhidai tiszt, Árpáson a béli apát két jobbágytelkét lefoglalták, 1438 ápr. 7-én pedig Móricznak egy sereg jobbágya (köztük Fazekgartho Mihály, Zekeres István, Kalmár György, Madaras András, a föntiek megbízásából Árpásra rontva cursus sen meatus aque Rabe, in quo molendina trium rotarum intra metas Arpas currunt effodi... fecissent et ad alium meatum transmitti.

Papíroklevél, hátán a káptalan ép pecsétjével u. o. Sign. C. 52, Pp.

1438. okt. 2. Vásárhely. Karmachy Sebestyén és Essegvári Pál tudatják, hogy emberök, nemes Cheglei István jelen-

létében szept. 20-án a béli apát Garai László macsói bánt, Kolozs Jeromos cseszneki várnagyot, Béby Dózsa porvai tisztet s Garainak bébi, olaszfalui, szücsi jobbágysait a koppányi erdő használatától eltiltotta.

Papíroklevél 3 töredezett pecséttel, u. o. Sign. C. 42, P.

1438. okt. 2. *Vásárhely*. Ugyanazok tudatják, hogy az említett nemes előtt a veszprémi káptalan gyimolti jobbágysai ellen tiltakozás történt ugyanazon okból.

Papíroklevél u. o. Pecsétjei teljesen leváltak. Sign. C. 50, N.

1438. nov. 13. *Buda*. Héderváry Lőrincz a béli apát és Csupor István özvegye s fia Gáspár közt folyó pert *propter motum exercitus regni* okt. 6-ról 1439 jan. 13-ra halasztja.

Papíroklevél u. o. Pecsétje egészen levált. Hátán: Pro a. Benedictus litteratus de Vazul cum Cruciferorum de Alba, pro i. Benedictus cum Chazma de partium ad G(eorgii octavas).

1438. nov. 20. *Vásárhely*. Karmachy Sebestyén és Essegváry Pál veszprémi alispánok tudatják, hogy Mihály béli apát Nicolaum filium Mauriti, Gallum filii Petri de Arpas előttük személyesen, Jacobum Peticz, Georgium filium Nicolai de eadem, Johannem et Petrum filios eiusdem tamquam absentes Kethelaka másképpen Bornald lefoglalásától eltiltotta.

Papíroklevél u. o. Három pecsétjéből 2 levált, az elsőnek kis ovális paizsában kereszt. Sign. C. 50, N.

1438. nov. 28. A győri káptalan Albert királynak jelenti, hogy Cheglei István Jánosnak, a Sz. Kereszt oltára igazgatójának jelenlétében nov. 23-án azt tudta meg, hogy Garai Miklós bán ismételten említett tisztjei a koppányi határban levő Nymegh (másképpen Szűzkuth) rétet elszántották, a koppányi jobbágysok összes disznait Fenyőfőre hajtották.

Papíroklevél levált pecséttel u. o. Sign. C. 50, P.

1439. máj. 10. *Győr*. Megyeri Varju Gergely győri alispán s a szolgabírák Pécsi János szolgabírókat küldték ki prohibícióra, ki előtt máj. 5-én Móríczhidán Ferencz, nemes ember, a béli apát kajári tisztje Héderváry Györgyöt, Móríczhiday Móríczot, Csitvándy Egyed mester officialist s frater Albert prépostot az árpási föld lefoglalásától, a rábai halásszattól eltiltotta.

Papíroklevél u. o. Pecsétje közül az első letört, a középső motívuma földön álló varju-forma madár.

1440. jul. 21. *Vásárhely*. Hwzytothy Ambrus veszprémi alispán tudatja, hogy Cseglei Tamás fia Imre jul. 8-án Lénárt

zirczi apátot ottani jobbágyaival együtt jul. 21-re Mihály béli apát ellen törvénybe idézte.

Papíroklevél u. o. töredezett pecséttel. Sign. C. 57, T.

1447. máj 12. A fejevári keresztesek konventje előtt Cseglei István Mihály béli apát nevében Magasi Bertalant, Miklósfia Pétert, Mátéfia Balást, Jánosfia Bartámot, Benedekfia Orbánt, Andrásfia Istvánt, Antal mestert de eadem Magasi ab impetracione sen postulatione sub nomine iuris regii quandam possessionem nomine Apatimagasi et quoslibet, signanter spectabilem et magn. virum dom. Johannem de Hwnyad, regni huius Hungarie gubernatorem a donatione seu collatione letiltotta.

Papíroklevél töredezett pecséttel u. o. Sign. c. 52, II.

1448. szept. 3. Az országtanács a Mihály béli apát s veszprémi káptalan közt (Vászoly miatt) folyó pert ad requisitionem magn. dom. Johannis de Hwnnad dicti regni Hungarie gubernatoris 1449 jan. 13.-ra halasztja.

Papíroklevél u. o. Pecsétnek alig maradt nyoma. Sign. C. 53, Y.

1449. ápr. 20. Buda. Az országtanács meghagyja a kapornaki konventnek, hogy, mivel Mihály béli apát panaszt tett, hogy Gergely veszprémi kanonok a káptalan jobbágyaival az ő vászoly halastavát meghalásztta, tartson nyomozást, illetve küldjön bizonytságot.

Papíroklevél kevés pecsétmaradvánnyal u. o. Sign. C. 15, F.

1449. máj 23. A vasvári káptalan előtt Terdemészi Bertalan Mihály béli apát nevében Barta, Hegedüs Péter, Ferencz magasi nemeseket magasapáti (Vas m.) elfoglalásától, megszerzésétől, Hunyadi Jánost pedig adományozásától eltiltja.

Papíroklevél teljesen levált pecséttel u. o. Sign. C. 51, W.

1449. szept. 11. Vásárhely. Miskei deák Mihály veszprémi alispán jelenti, hogy Mihály bakonybéli apát kérésére Korontali Mihályt nyomozásra kiküldvén, ez tudatta, hogy szept. 11-én arról értesült, hogy Cseghei Illés aug. 1-én Lőrincz, Balázs és Jakab noszlopi predialisták biztatására Noszlopon Balázs jobbágyot elverte, szénáját elhordta, kertjében a gyümölcsöt leverte.

Papíroklevél hátán 3 töredezett, kopott pecséttel u. o. Sign. C. 50, V

Közli: SÖRÖS PONGRÁCZ.

ADATOK LÉVA 1663. ÉVI OSTROMÁHOZ.

Pintér Sándor országos képviselő a múlt évben több rendbeli XVII—XVIII. századi oklevelet ajándékozott a Magyar Történelmi Társulat oklevélgyűjteményének gyarapítására. Ez oklevelek egy része a Bartakovics család levéltárából származik, közülök az alább közlendők arra a Bartakovics Gáspárra vonatkoznak, a ki a Magyarországra oly szomorú emlékü 1663-ik évben Léva várának volt az alkapitánya. Tudjuk, hogy ez évben Érsekújvár feladását hihetetlenül gyors egymásutánban hét felvidéki erősség meghódolása követte szégyenfoltjául a hagyományos magyar vitézségnek. Nincs még kellőleg kiderítve, kimagyarázva e tömeges gyávaság elfogadható oka. A török fegyverek rohamos sikere dermesztette-e meg a vitézlő rend bátorságát, vagy az erkölcsök megmetyelzettsége ölte e ki az emberekből a becsület és hazafias tisztesség szent érzelmeit? nehéz megmondani. Sajnos, a lévai viczekapitány se volt különb kollégáinál. Lehet, hogy Érsekújvár, Hrussó, Palánk, Balassa-Gyarmat, Szécsény gyors meghódolásáról kapott leverő hírek szegték bátorságát, mely Köprili fővezér tengernyi hadának Léva alá érkeztekor még alább hanyatlott, az Ali basa és a fővezér sátraiban végig szenvedett audentia benyomása alatt pedig a semmiségbe süllyedt alá. De nem maradtak el a gyanúsítások sem. Némely történetírónál olvassuk, hogy meg hagyta magát vesztegetni Bartakovics Gáspár. Az bizonyos, hogy kardcsapás nélkül adta fel az őrizetére bízott várat, hogy haja szála se görbült meg se neki, se senkinek a várbeliek közül. Az is bizonyos, hogy hűtlenségéért és gyávaságáért kereset alá vonták. De már abban tévednek azok a gyanakvó historikusok, a kik azt állítják, hogy válogatott kínzásokkal végeztette ki a bécsi hadbiróság. Más körülmények közt erre a rettenetes büntetésre rászolgált volna, de ha Érsekújvár feladója, Forgách Ádám megérdemelte a kegyelmet, az ő példáját követő, kisebb bűnös Bartakovics sem részesülhetett rosszabb sorsban. Igen, Barta-

kovicsot nem végezték ki emberi erőszakkal. Holt ember lett ő hóhér nélkül is. Saját háborgó lelkiismerete végezte ki selmeczbányai magányában tizenkét hosszú év múlva Léva feladása után. Holtáig a becsületét kereste s csak holtá után kapott valami gyöngye mentséget, akkor is a családja iránti részvétből, tisztesség okáért.

Az itt következő oklevelek rendkívül érdekes képét adják a capitulatio lefolyásának. Olvashatjuk a hadviselő felek nyájaskodó levélváltását és a feladás pontozatait. Megkapó közvetlenséggel írja le maga Bartakovics, bizonyosan későbbben a maga mentségére, a török táborban folytatott alkudozásait. Nagy kár, hogy ennek az okmányoknak csak az első íve maradt meg. Végül hallhatjuk a megzaklatott ember becsülete mellett bizonykodó tanúk vallomásait s olvashatjuk a lévai főkapitány engesztelő bizonyítványát.

I. 1663 okt. 12. Husszain budai pasa levele a lévai várörtséghez.

Mi a hatalmas és győzhetetlen török császárnak, a tengeren innent lévő minden hadainak előjárója és gondviselője lévén a hatalmas és nagyságos budai vezér Hussain Pasa.

Tik megnevezett Léva várában főkapitány, magyar és német, a kik vadtok minden tisztviselő rendek, e czímeres pecsétetes levelünk rendiben hagyjuk és parancsoljuk ti néktek, mivelhogy a mi fővezér urunk Nyitra végvárra és Léva végvárra rendelt bennünket, a Nyitra vár(beliek) minden kár nélkül magokat megadták és kimentek belőle, mink is kísértőket(!) adtunk nekik egész Pozsonyig, senkitül semmi bántások, sem károk nem lett.

Azért tik is nagy hamarsággal a Léva kövőrat megadjátok semmi kár nélkül; ha meg nem adtok, mink az oka ne legyünk Isten előtt, azért tudósítottunk benneteket; minden erős hadaival és táborral reátok megyünk és 25 nagy öreg ágyuval, a kik az Ujvárat Isten engedelmességéből minden bástyáit elrontották. Hogy ha most szép szóval nem adtok és ki nem mentek belőle, az után többször kár nélkül soha hitet(!) nem adgyunk(!); mind porrá tesszük a várat és két esztendő gyermekeket is kardra hányunk; hanem inkább éljetez és megtérjetez és semmi bántás nélkül mentek ki a várból, mivelhogy emberségünkre, hitünkre fogadjuk, szépen elkésérgyünk valahova akartok, semmi kár nélkül; úgy higgyétek: bücsületünk, emberségünkre mondjuk.

Isten mindnyájunkkal. Datum Nyitra die 12. Octobris. Ao. 1663.

Te nagysallói bíró fejetek és tisztességtek alatt nagy hamarsággal vigyétek a lévai kapitánynak tulajdon kezébe; nagy hamarsággal és mingyárt választot is hozzatok minékünk semmi mulatság nélkül.

Ez levél gyött éjjel 14. praesentis virradata előtt.

Választ a török levelére.

Hozzánk illendő dologban jövődöbéli szolgálatunkat Ngodnak ajánljuk, ha Istennek úgy tetszik, Isten Ngodat minden jóval megáldja.

A Ngod úri levelét illendő böcsülettel vettük; mit írjon Ngod minékünk megértettük. Az látni való, minden rendeknek szokott kinek kinek fejének(!) lenni, a melynek igaz hivei szoktak urokhoz hittel is kötelesek lenni. Mivel mi is itt tisztviselők az helyben magyar és német renden vagyunk sat. (nincs több).

Hátjegyzet: A budai vezér levelének párja, mely Nyitrán költ 12. octobr. 14 veradta előtt hozatott három sallai ember-től és ugyanazoktól válasz is adatott mi túlünk 4 pecsét alatt.

(Egykoru másolat.)

II. 1663 okt. 22. Szelim aga levele Bartakovics Gáspárhoz.

Szolgálatomat ajánlom klmednek, mint vitéz úr barátomnak és jóakaró szomszédomnak, Istentől jókat kívánok.

Léván viczekapitány szomszéd úr barátom ezt akarám klmeddel tudatnom, hogy e napokban egy lovas legényemet küldöttem vala ki a Garam melléki molnákba a szegény jobbágságnak szolgálatjokra. A legényem elveszett, nem más által, hanem a klmed katonái által; s tudóztam(!) a legény felől, úgy esék fülembbe, hogy Léván vagyon a klmed keze alatt s a mentéjét is lévai katona viseli. Gondolja meg klmed szomszéd vitéz úr barátom, sem én, sem az én szolgám nem igyekeztünk azon, hogy klmednek kárt tennénk, sem a klmed jobbágyinak. Klmedet kérem szeretettel szomszédságbeli barátságomért, tudósítson kelmed valóban szolgám felől; ne vesszen el tőlem s ha ott vagyon, klmedtől illendő sarczon, mint szegény szolgát kiváltom; ha penig Léváról elvitték volna is, adja értésemre klmed, úgy is felkeresem a módját miképen válthassam ki őtet. Klmed nekem is parancsoljon s vagyon módom benne, hogy szolgálhassak klmednek magam személyében is. Ha penig a Nagyvezér előtt kellenék is klmedért valami dologban forganom, ő Nga előtt is vagyon annyi becsőletem, hogy klmed résziről tudnék szolgálni. Erről választ

várok klmedtől. Isten tartsa klmedet jó egészségben. Iratám Nagy Sallóban ma pénteken, anno 1663. 22. 8-bris.

Klmednek vitéz úr barátja
Szelim Aga, a méltóságos és ngos
Basa Vezérnek Kapuci Basája.

Kívül: A nemes nemzetes vitézlő Bartakovics Cáspárnak, Léva praesidiumának viczekapitányjának, nekem vitéz úr barátomnak adassék e levelem hamarsággal.

(Ered. a zárlatán török pecséttel.)

III. 1663 okt. 28. Szelim aga levele Bartakovics Gáspárhoz.

Szolgálatomat ajánlom klmednek, mint vitéz úr barátomnak, Istentől békességet kívánok.

Lévai viczekapitány, vitéz úr barátom ma szombaton vettem a hatalmas Nagyvezér ő nga parancsoló levét az ujbári táborból, melyben nekem, egyik lovas kapitányjának parancsolja, hogy írnék klmednek. Így érts azért jó vitéz barátom a Nagyvezérnek akarátja felől: megesküdt a Nagyvezér az erős hatalmas Istennek, úgy adjon Isten ő ngának jó szerencsét, valamint írja: ha Léva várának kulcsait az én kezemhez nem küldi klmed Nagy Sallóba, a hatalmas császár hadait megindítja ma vagy holnap s ha tovább is megkeményíti klmed magát, bizony meg fogja klmed magán és nemzetin tapasztalni a vérontó fegyvert. Megis esküszik a Nagyvezér ő nga, hogy hét esztendőől fogva feljebb, mind fegyverre hányatja mind férfiát, mind asszony népit.

En Szelim Aga az Isten előtt bizonyoságot teszek, s megmentem magamat, hogy én az én Uram ő nga parancsolatját megírtam nektek lévaiaknak. Ne bizzék klmed semmit a grátiának, soha bizony klmed azt nem veszi; ne biztassa magát és híveit klmed a fejer zászlónak kitételivel, mert valamint a Nagyvezér megesküdt, ha klmed eleit nem veszi a veszedelemnek engedelmességgel, bizony a fejer zászló veressé válik. Szánja meg azért klmed magát s híveit, azoknak feleségeket és gyermekeket, a kiknek vérek klmed ellen az Istenhez felkiálnak; mégis kérem klmedet, vegye eleit a veszedelemnek, mert bizony gyalázatra fordul a klmed élete.

Továbbá azzal se biztasd magadot, hogy az erdélyi fejedelem a hatalmas császár táborában vagy, mert ő nga is nektek bizony semmit nem fog használni. Ha ő nga fejedelem levén, a nagyerejő császárnak fejet hajtott, mit keménkedik klmed? Bizony nem látom, honnan jönne segítséged, a kitől oltalmat várhatnál; bizony nincs annyi kincsed, mely a császár fegyvereitől megtarthasson.

Szánd meg azért feleségedet s gyermekedet s vedd eleit a veszedelemnek. Ha kételkedik klmed benne, ám most csinálják a Garan vizin a hidat, melyből eszébe veheti klmed, hogy bizony közeleg a veszedelem. Adjon Isten békességet az engedelmeseknek. Iratám Nagy Sallóban ma szombaton ao. 1663. 28. 8-bris.

Klmed vitéz úr barátja
Szelim Aga, a ngos Nagyvezérnek
Kapuci Basája.

Kívül: A nemzetes vitézlő lévai viczekapitány Bartakovith Gáspár vitéz úrbarátomnak adassék e levelem igen sietséggel.

(Ered.)

IV. 1663 okt. 28. Bartakovics levele Szelim agához.

Hozzám illendő dologban való szolgálatomat ajánlom klmednek, mint vitéz ur barátomnak, Isten adjon minden jót Klmednek.

Vettem a klmed böcsületes levelét vitéz Szelim Aga uram, mit írjon énnekem a nagyvezérnek ő ngának akaratjából hiszem értem. Csudálkozom vitézlő barátom, hogy a Nagyvezér ő nga minemű irgalmatlanul mind velem s mind mellettem levő vitézekkel akar bánatni, ha Léva várának kulcsait a klmed kezéhez Sallóba nem küldöm. Szereti-e a nagyvezér ő naga (hogy a) török császárnak akármely helyében hív szolgálai legyenek? Én elhiszem, szereti. Hát én tülem miért kívánhatja ő nga, hogy én ilyen erősséget ő felségének csak papiros irogatásokra adjam meg hitem ellen, amelyhez én köteles vagyok. Engemet azért ő nga rossz embernek nem tarthat mind mellettem valóimmal együtt; sőt mind a két részről, magyar és török pártról az igaz szolgálak példát vehetnek rólam Maholnap történhetik, a török (!) pártról kívánhatnak valami erősséget; ha papirosra meg nem adja, nem lészen rossz ember érette; ameddig tarthatja tartaná az olyan erősséget; ha megtarthatná: jóval jó; ha meg nem tarthatná pedig, szabni kellenék magát annak az üdökhöz. Valljon a mi pártunkról az olyan hív szolga gonosz emlékezetben volna é viszont? Bizony Isten is bánná, ha dicséretet nem tenne a más rend is az olyan felől. Ugyanis a hív szolgát a mi pártunkról kötelelessége arra kötelezteti, mindenben valamig lehet, hűséges szolgálakkal tartozik urához lenni addig, a mig oltalmat adhat a mellett néki, az után kéntelen az üdökhöz alkalmaztatni magát.

Én is egyebet a mellettem valóimmal, akik hitesek vagyunk ő felségéhez, nem cselekedhetem. Hogy pedig klmed azt írja: erdélyi fejedelemhez ne bizzunk, ő nga tudja azt, mit keres

s miben adhat oltalmat is, a kit kíván magának lenni abban. én ő ngát nem taníthatom. A kié az ország lészen, most sem tudok egyebet írnom; bizony Léva, magam is megvallom, meg nem tarthatja magánál magát, hanem azé lészen.

Isten adjon klmednek minden jókat. Datum Levae die 28. octobris 1663.

Klmednek minden illendő dologban szolgál vitéz úr barátja
Bartakovith.

(Egykorú másolat.)

V. 1663 okt. 31. Köprili Ahmed fővezér levele a lévai őrséghez.

Mi a hatalmas és győzhetetlen tündöklő és virágzó császárunk, ki e világ alatt levő földön minden föld s tartomány hatalmas császárok és királyok császára, hatalmas és győzhetetlen császárnak s urunk ő hatalmának mindenben gondviselő fővezére, fényes erős hadainak nagy szerdára vagyok.

Te Léva várának kapitánya e mellett Léva várának lovas és gyalog hadnagyi, nemes urak, több tisztek mind fejenként adjuk tudtotokra és értésekre, hogy hatalmas és győzhetetlen császárnak sok számlálhatatlan erős hadai török, tatár, kik ellenségünk nyereségére Havasalföld, Moldva több azoknak mellettünk levő hadakkal Léva várát, Istenünk ő felsége engedelmes akaratjából, megvenni gyöttünk alája, azért igaz török törvényünk mutatása szerint először hírt adtunk, levelet írtunk be nektek, mind fejenként parancsoljuk is vezéri hatalmunkkal, hogy ha a várát szép módjával vér nélkül megadjátok, mind fejenként mindnyájatokat, kik a várban lakoztok akar magyar, akar német, békességgel akar menni, elbocsátjuk; ki pedig közületek meg akar maradni, minden birt jószágokat kezetekbe adjuk birni, birhatja szabadosan; de ha tábori harcz kívántatik lenni, annak utána ha valaki közületek meg hódolna vagy fejét hajtaná, meg nem engedjük a meghajlását, se behódolását, mind éles szablyára hányatjuk, minden vétetek és bűnetek magatok fejére szálljon, ti tudjátok. Török pecsétes és címeres beküldött úri levelünknek megfordult magyarázatja (az az: fordítása) Költ Léva vára alatt levő táborunkból Mindszent havának 31-dik napján anno 1663.

Idem qui supra.

(Eredeti fordítása a nagyvezér török levelének, mely szintén megvan.)

VI. 1663 nov. 1. Léva vár feladásának feltételei.

A hatalmas vezérnek egész sereg képében az a feleleti:

Kívánjuk seregestül a hatalmas vezértül, mindeneknek előtte a hatalmas vezér adjon nekünk hitlevelet, hogy lovas

renden, gyalog renden kiki az ő fegyverével az ő rendi szerént kimehessen javaival együtt, a német vitézekkel együtt.

Másodszor elegendő késérőt adjon ő hatalmassága mind addig a helyig, a ki hova akar menni békességesen közülünk.

Harmadszor a magyar rendre kívánjuk, legyen ötven szekér, a német rendre is ötven.

Ez alatt kívánjuk, hogy mind a két részről az üdő alatt semmi villongás ne legyen, se háborgatás, hanem csendesség mindnyájunk között megtartassék. Valamig ezen kívánságunk végbe nem megyen, a bégyött törökség pedig mindjárt ezen helyből kimenjen.

A magyar kapitánynak magánosan való hitlevelet alatta-valóival együtt, hogy valahova akar menni elmehessen. Hasonlóképen arra is hitlevelet adjon ő nga, hogy valahova megyünk, az ő hatalmassága vitézitől sohult ne bántassunk, se tatárságtul, se moldovaiaktul, se kuruczságtul, se semminemű hadaitul. A németeknek is magános hitlevelet méltóztassék adni.

Mindezeknek végben vitelére kérjük ő ngát, hogy adjon harmad napot és az üdő alatt egy török se bocsáttassék bé a belső városba.

Ezek meglévén, a várat ő hatalmasságának feladjuk és magunkat gratiájába ajánljuk.

Datum Levae die 1. Novembris 1663.

(Egykorú másolat.)

VII. *Bartakovics jelentése a törökkel folytatott alkudozásról.*

1. 9-bris anno 1663 megszállván a nagyvezér reánk Lévát, én reám irván levelet a vezér, avval meg nem elégedvén, ujobban magamat hivatott ki maga eleiben a bennlévő vitézlő nép, ugymint magyarokkal, akikkel én maradtam volt, ugymint mellettem két hadnagyom, két vajdám, porkoláb, strámasterem, seregbirám, négy vagy 5 katonám, egynihány hajdum, akikkel várban voltam. azontúl a németek a mellettem voltak azokkal én egyebet nem mondhatok, mindenbül egyetértően voltunk egymással, közönségesen úgy találták, magam személyemben mentem ki a vezér eleibe. Minek előtte kimentem, a vezér zálogot küldött helyettem, oly fő törököt, a mely alatt, mondták, harmincezer janicsárnak parancsolt legyen. Minek előtte kimentem volna, sok fő törökök a kapu előtt vártak; azok igenesen az Ali basa sátorához vittek, amely Váradot megvevé volt. Németek is velem voltak, amelyeket választottak seregestől; vélem az Ali basa sátorához oda érkezvén, számtalan sok fő török sátorában mellette levén, oda érkezvén, én alám egy kis bárson széket tétetett Ali basa, leültetett. Első szava az

volt: jó (hogy) jöttél kapitány uram; teneked a Nagyvezér estve felé egy levelet küldött, amelyre semmi választot nem adottál ő hatalmasságának; az alatt találta azt ő hatalmassága, teveled szemben akar lenni, minek előtte harcznak kelünk a Léva várának megvételeire, amely ő hatalmasságának igen keveset(!), nem nagy munkával teszi magáévá, amint látja helyeteket. Im most löveti ő hatalmassága Nógrád várát; ma holnap a nagy erős Isten azt is kezünkbe adja. Jóllehet te reád kapitány nagy harag vagy, minek előtte a hatalmas vezér nyakadba nem gyűtt volna is. Ujvárt jó ideje elmúlt a nagy erős Isten kezünkbe adta. Te azalatt sok latorságot tettél, a Garam két felin sok törököt levágattál; a malmokba se mehetek. A hegyekből(?) vitézink szép nyereségekkel tértenek sokszor, te olyanok ellen is mindent cselekedtél, sok károkat tétettél. Im most nyakadba szállottunk, a nagy erőtlől meg nem rettentél, éjjel nappal lövetsz reánk. Minap a budai vezér te reád irt volt, amelyre te semmi választ nem adottál, nem hogy fejet hajtottál volna. Amint nyilván való dolog Nyitrát megadták; egyet sem lőttek ránk; a rettenetes nagy erős várat Gácst pusztán hagyták, mely erősebb volt Ujvárnál; Hruszót is pusztán hagyták; Palánkot, Gyarmatot megégették; Szécsént — kőfallal kerített volt, törököt sem láttak, — pusztán hagyták, megégették. Csak te orrunk előtt voltál; Nógrád az távolabb volt, mégis annyi latorságot nem tettek, mint tik. Én csudálom vas volt feit(?) legfőképen teneked; de ugyan ketten voltatok, a kit tik megcselekedtek, senki mást azt nem cselekedte; mert legfőképen te orrunk előtt lévén, láttad a nagy erős Isten miként Ujvárat kezünkbe adta. Az egész Magyarország immár a mienk; vas volt a te fejed, te magadra vártad a hatalmas török császárnak erejét. A te császárod mihez bizik veled együtt, kapitány? Én arra azt feleltem: Istenben, mi is Istenben bizunk. De mihent a te császárod Ujvárt meg nem segítette, azért, hogy meg nem segítette, biztatok Zrinyihez, Kukulihez(!), Susihez(!), Tekelihez (a pokolban égők közt van). Jó lehet te kapitány, amint a szomszédságban beszélnek, te nem olyan kapitány volnál, amint mások, mivel a szegénységnek gyámolítására, építésére voltál, amelyek elpusztultak; de más kapitányok azt nem cselekedték, csak dúlták a szegény embereket.

Én ezekre jó módjával illendő választ adtam neki. Tért ismét a vezér levelire, hogy ő engemet azért hivatott ki, mivel úgy van értésre, az egész Garam melléki népség szorult; azért én ne várjam azt, semmi hasznát nem látván; ne várjam fejemre vérontással viadallal a kevés mellettem való néppel kívánjam a várat fel tartani, sohonnan nem lévén segítségünk.

Mert ha arra jut is a dolog, avval senkinek semmit nem használlok, a császárodnak sem; más szegénység is elvész a sok had miatt. Én erre illendő választ adtam, amelyre énnéken viszont azt adta választul: te neked vezér eleiben kell menned kapitány; előtte mentsd magadat; én a te mentségednek helyt adok, te amit cselekedtél úgy cselekedted, mint hű szolgához illik. Te azért továbbra mit cselekeszel, jól meglássad, ha a nagy erős (Isten) nagyobb helyeket a mi kezünkbe adta, ezt is azokkal együtt vegyétek vissza. Császárod meg tettek (!) leszen.

Ezekén túl még sokakat beszélt, ezt: ha a te császárod az ő tanácsival akarta volna, e nélkül el lehattunk volna, úgy mint minekünk is számtalan sok kárunkkal vagyon, amiben vagyunk; de ennek csak így kell immár meglenni, Isten jobban tudja. Azután a Nagyvezér ő nga az idén ennél többet nem akart cselekedni, ha akarta volna csak azt nem vitte volna végbe, amit nem akartunk volna végbe vinni. Nám a mi vitézink Bécsnek (!) felől is jártak, pusztítottak, mert nem állott senki ellenünk. Meglátod kapitány uram esztendőre miben fordul a dolog.

Ezen szovait elvégezte, úgy küldött sok fő törököket velem a Nagyvezérhez. Minekelőtte oda mentem, mindgyárt a vezér tihaja sátorába vittek, ottan számtalan sok deli öltözettel lévén törökök mellette voltak. Legalább két óránál tovább ottan voltam; az után a nagyvezér tihaja felkelvén úgy ment a vezér eleibe. Ottan kicsin idő vártatva megtére, úgy mentünk a nagyvezérhez. Ottan amennyi számtalan török volt a friss öltözetekben, ki nem mondhatom, csak a sátor előtt is mennyin voltak. Oda érkeztén a vezér sátorából gyűttenek rettenetes frissen mintegy legalább 30; engemet leszállítván lovamról, karon fogtak ketten; a kardomat letétették velem, a mellettem levőknek is mind letétették fegyvereket, a kezeket öszve kellett tennieik úgy mentek utánnam, a németek közül ketten, a magyarok közül is remilem ketten, a kik mellettem voltak jó távol állottak tőlem; de engem szinte eleiben, nem messze a vezér eleibe állattak. Maga (a) vezér ült szép vánkoso-kon, két felől számtalan sok fő törökök, mind vének. Azok mind fent állottak, akik engemet bevíttek. Beérvén térdre esvén úgy békelték (!) a vezér ruhájához. Én csak megállottam, térdet fejet hajtottam; a vezér is a fejével úgy intett reám. Elsőben is azt tolmácsoltatta: jól gyüttél te kapitány, azt mondatja a hatalmas vezér tenéked. Arra én csak azt mondtam: ihon vagyok én, egyébert nem jöttem, ő nga én reám tegnap egy levelet küldött, amelyre választ olyan hirtelen nem írhattam. Az alatt Ozmán agát küldte ő nga zálogul be, hitre gyűjje ki. Arra nézve im kigyűttem.

A vezér erre tolmácsoltatta nekem: te kapitány uram, hogy kigyüttél igen jól cselekedted, mivel te reád sok panaszok vagynak. Im előttünk áll a budai vezér is, azért te mivel mented magadat örömetst értjük. Én arra azt mondtam: hogy a budai vezér én reám haragszik, im értem, de én attól keveset féltem, sőt semmit, mivel ő nga énnékem uram nem volt, semmit nem vártam ő ngától. Azért haragszik — ugymond — te reád, minap levelet irt Nyitráról, amelyre te akarátja szerint választ nem adtál. Im hallottad Nyitrát a nagy erős várat megadták, Gimesből kiszöktek, mely erősebb volt Ujvárnál. A több végházakat megégették magok; te itten orunk előtt sok latorságot cselekedtél.

Valamit az Ali basa beszélt, épen mind azon szókkal tolmácsoltatott a vezér maga énnékem. Az alatt bizon volt mondom fél óra benne, a vezér maga budai vezérrel beszélt; én azalatt csak hallgattam, de bizony sokat gondolkoztam: mi leszen a vége?

Nagy későre tolmácsa kezdé mondani: te kapitány, látja a hatalmas vezér, te főember vagy, te gyermek nem vagy; amivel te mented magadat, helyt ad annak. Te sok latorságot cselekedtél, amit im avval bizonyítod, mivel nyakadba szállottunk a hatalmas török császár nagy hadaival, de te attól meg nem ijedtél, mindazonáltal nagy károkat az előtt tétettél, most is éjjel nappal lövetsz reánk; látván látod: a nagy erő körülvevett téged.

Én mind ezen szovairá a vezérnek sok igaz mentségekkel illendő választ adtam, amelyre nekem is az volt a válaszom: én egyig amit cselekedtem úgy cselekedtem, mint hiv szolgál urához. Azután én is jobban neki bátorodtam és szólottam, amit láttam jómra valót benne.

(Eredeti, folytatása hiányzik.)

VIII. 1664 febr. 3. Wesselényi nádor Bartakovics Gáspár kérésére tanukat hallgattat ki a lévai vár feladása tárgyában.

Nos Comes Franciscus Wesselény de Hadad, perpetuus in Murany, regni Hungariae palatinus, iudex Cumanorum, aurei velleris eques, comitatum Gömör, item Pest Pilis et Soldt unitorum supremus comes, necnon sacrm principis ac domini domini Leopoldi, Dei gratia electi Romanorum imperatoris semper augusti ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. regis, archiducis Austriae, ducis Burgundiae etc. intimus consiliarius, camerarius et per Hungariam locumtenens, damus pro memoria, quod nos ad instantiam egregii Casparis Bartakovicz pro peragenda et exequenda, nobisque fideliter referenda

attestatione testiumque inquirendorum fassione egregium Nicolaum Soldos tabulae regiae et cancellariae nostra juratum notarium exmiserimus. Qui tandem exinde ad nos reversus totius inibi peracti negotii seriem sub solito suo juramento. in generali regni decreto superinde expresso nobis retulit in hunc modum: Quomodo ipse penes commissionem nostram in libera ac regia civitate Trinchiniensi existente et habita, die vigesima octava mensis Januarii anni infrascripti ad infradenotatos testes, quos videlicet dictus exponens et homo ipsius ad id per eundem deputatos duxisset nominari exivisset, eosdemque sui in praesentiam citasset et convocasset, tumque sub onere in generali regni decreto superinde expresso, secundum deuterum sibi exhibitum infradenotatos testes examinasset. fassionesque eorum sub juramento exegisset.

Et primo quidem super eo: Utrum tudják e bizonyságatok s látták e, hogy mióta Ujvárat a török megszállotta. azolta éjjel és nappal serény vigyázással volt a lévai vicekapitány Bartakovicz Gáspár, mellette levő vitézekkel a lévai végházhoz?

Secundo: Tudják e, hogy lévai vicekapitány Bartakovicz Gáspár urat, a török sok izben reá irván, kérték tőle a várat mind praesidiummal együtt, mely leveleket a bizonyságokkal mind közlötte s mind pengig a várat mind addig sem adták fel, valameddig a nagyvezér táborával alája menván, Lévát éppen környül nem vette?

Tertio: Tudja e tanu, hogy mind azelőtt s mind akkor sok izben sokakat lövetett a várból a törökhöz azon vicekapitány, és hogy a sűrű lövés miatt egy ágyu is elszakadozván, három németet is elrontott?

Quarto: Tudja e, hogy a nagyvezér levelet küldvén a vicekapitányra, hitre kihivatta s kérvén a várat, amikor bejött a tábortul nem maga, hanem a benne levő vitézlő magyar és német rendbül álló sereg egyenlő akarattjából adták föl a várat és hogy azon sereg akarattjából ment is ki a táborra ő kegyelme?

Quinto: Tudja é, hogy lévai vicekapitány uram mellett éppen csak az a két lovas hadnagy, két gyalog vajda, egy seregbíró és strásamester és várbeli porkoláb maradván, a több lovas és gyalog rendbül álló vitézlő nép mind éppen elállván, rebellált?

Sexto: Tudja e, hogy Ujvár megvétele után fogva, mindjárt estve későn kimenvén a főkapitány a végházból, még a legalábbvaló szolgáját sem hagyta ben a végházban, hanem magával mind kivitte, csak magunk maradtunk, nem adván semmi instructiót sem a vitézlő rendnek, se pengig a tisztviselőknak?

Septimo: Tudja e s hallotta e, hogy ha a nagyvezér a várat lövette volna, meg nem tarthatták volna csak kevés ideig is? Azt is ha tudja e s hallotta e, hogy a nagyvezér azt mondotta, hogy ha meg nem adja a várat a lévai vicekapitány Bartakovicz Gáspár, hozzá lövet egyszer vagy kétszer, azután semmi kegyelem nem leszen, hanem két esztendő gyermekeken felül mind levágatja a népet s magát is; és hogy az is volt nagyobb oka, hogy vérek kiontásával, életek elfogyásával sem tarthatták volna meg a várat és apró gyermekek, feleségeik a pogány fertelmes nemzetnek kezekbe estének volna, akik jövődőben az élő Istent és a mi üdvözítőnket káromlották volna?

Primus testis Petrus Gany nobilis sacr. caes. reg. mattis praesidii Levensis iudex bellicus et rationarius ac comitatus Barsiensis juratus assessor, annorum circiter 42, ea fide, qua suae majestati est obstrictus fassus est tali modo, quoad 1. Tudom azt, ugy is vagyom. Quoad 2. tudom, hogy mind ugy van, mint a deutruban van specificalva. Quoad 3. per omnia ugy vallja, amint a deutrum sonal, hoc addito, hogy papiros ágyura meg nem adja a várat. Quoad. 4. tudom azt, hogy öszvegyűjtván az egész magyar és német officéreket, némelyek a német officérek közül nem javallották kimenetelit a kapitánynak, azt állatván okul, hogy a végháznak ártalmára és veszedelmére lenne kimenetele, mindazáltal megmondván ő klme, hogy nem egyéb végre menne ki, hanem értsük, mi szándéka volna a pogánynak, azt állatta, hogy semmi tractába nem indul ott kin a pogánynyal hírek nélkül. Azt értvén az ellent tartó officérek, azok is consentialtanak a kapitány kimenetelinek, olyan conditióval azért, hogy zálogul két főtörök is bejöjjön; amint be is küldetett a belső városba Kálnainé asszonyom házához egy fő jancsár aga és egy párkányi tisztviselő, aki magyarul tudott. És így kiment a kapitány esztergami Kara Ozmán aga parolájára, magával vivén az ott való harminczadost Csathó Mihályt; a német officérek is rendeltek melléjek a várbeli régi muskatérosok feldabelját¹⁾ Joannes Paptista nevűt és azon compániának seregdeákját Melhász Gáspárt, aki magyarul tudott, a másik compániából is egy officért társával együtt. Ezekkel együtt ment ki a kapitány Kara Ozmánhoz. Kara Ozmán vitte Ali basához elsőben s azután a fővezérhez. Kapitány uram onnan megjövén, relatiót tett, mit mondott mind az Ali basa, mind a nagyvezér. A németek is hasonlóképen relatiót tettek a jelen levő magyar és német officéreknek, hogy vagy életet vagy halált válasszanak;

¹⁾ Feldwebel.

a várat adja meg vicekapitány, mert ha csak egyet hagy is lövetni, két esztendő gyermekeken felül mind éles szablyára hányatja őket. Ezt hallván és ruminálván, látván a pogánynak nagy erejét, a nagyvezérnek is személye szerint való jelenlétét, a várnak is erőtlen voltát; azt is megvizsgálván, hogy sehonnan semmi segítségünk nincsen, amelylyel sokszor biztattak mind Komárombul gróf Puhon ¹⁾ uram, mind gróf Csákyné asszonyom, Víglest lévén Camergróf ²⁾ uram ő nga is, kiből úgy megfogytoktunk, nem lévén sehonnan semmi segítségünk, a kapitány bizonyos conditiókra kintelenségbül feladta a várat. — Quoad 5. tudom azt, hogy amint a punctumban vagyon, három vagy négy katona maradván az ő felsége hívségében, ő kegyelmekkel a többi mind elállott; ki elszökött, ki elállott, ki a külső városba menván, a töröknek meghódolt. — Quoad 6. tudom, hogy úgy vagyon, mikor kiment a várbul főkapitány uram ő nagysága, maradt volt még a hajduságban; az is, míg a vezér megszállotta a várat, mind elszökött; a várnak porkolábja két huszárával és két sáfárjával maradt meg. — Quoad 7. per omnia punctum szerint vallja.

Secundus testis Georgius Szilly nobilis praefatae sacrae caes. et reg. majestatis praesidii Levensis equestri ordinis militum ductor, annorum circiter 38, ea fide, qua suae majestati est obstrictus, fassus est in hunc modum. Quoad 1. recognoscit secundum punctum. Quoad 2. az is úgy vagyon, hoc addito, hogy aféle irogatásokra a várat soha meg nem adja. — Quoad 3. tudom azt, hogy szüntelen lövetett éjjel nappal, egy ágyu is szakadozott el lövés miatt. — Quoad 4. fatetur, ut primus testis per omnia. Quoad 5. fatetur etiam ut praecedens testis. Quoad 6. fatetur etiam ut praecedens testis. Quoad 7. azt is úgy vallja, amint a punctum sonal, hoc addito, ha huszezer ember lett volna is benn, annyi török erő ellen meg nem tartotta volna.

Unde nos ad fidelem dicti jurati notarii nostri relationem super inquisitione et attestazione, rescitaeque veritatis praemissorum serie praesentes litteras nostras testimoniales dicto Caspari Bartakovicz jurium suorum futuram ad cautelam necessarias sub sigillo nostro missili, quo hic et nunc pro authentico utimur extradandas duximus et concedendas. Datum in castello nostro Tepliczensi die tertia mensis Februarii anno domini milesimo sexcentesimo sexagesimo quarto.

Comes F. Wesselény m. p.

(Ered. ostyapecséttel.)

¹⁾ Puchaim.

²⁾ Kamara gróf.

IX. 1676 febr. 23. Gf. Csáky Pál lévai főkapitány bizonyítványa Bartakovics Gáspár részére.

Comes Paulus Chaky de eadem sacrae caesarae regiaeque majestatis consiliarius, cubicularius, praesidii Leva supremus capitaneus etc. Do pro memoria, quibus expedit universis, atque recognosco tenore praesentium, quod egregius quondam Casparis Bartakovitz vicecapitaneus praesidii Leva toto vicecapitaneatus sui tempore sese strenuum et fidelem suae majestatis caesareae regiaeque gesserit, multisque praeclaris facinoribus adversus christiani nominis hostem fidelitatem suam debitam sit contestatus. Erepto autem proxime praeteritis bellorum tumultibus, posteaquam solius exercitus turcici obsidionem et furorem fortissimo et inperterrita plane animo non exiguo tempore paucissimo sese milite ipsis etiam turcis ad stuporem submisisset, praetacto praesidio Leva una etiam vicecapitaneatus sui officium cessaverit.

Quare tum ob id, tum ob varios incumbentes morbos ad privatam vitam sese in domum suam Semniciensem conferre coactus est, ubi tandem proxime praeterito anno naturae debitum solvit. Quod ipsum tum ex officio meo supremi capitaneatus, tum veritatis in fulcimentum, tum superstitibus praefati domini Casparis Bartakovitz futura pro cautela necessarium recognoscendum atque manus meae subscriptione, sigillique etiam usualis mei applicatione corroborandum duxi et elargiendum. Datum Posonii die 23 Februarii anno 1676.

Comes Paulus Chiaki.

(Ered. kis gyűrűs pecséttel.)

DR. ILLÉSSY JÁNOS.

KÉT KÖLTEMÉNY ZRINYI MIKLÓSRÓL.

Zrinyi Miklós, a szigetvári hős sarja (1566.), két néphez tartozott: a magyarhoz és a horváthoz. Kiváló helyet foglal el a magyar hadtörténelemben, de nemkevésbé fénylik neve a magyar, valamint a horvát irodalomtörténetben is. Költői hírnevét nagy őseről irt eposza: a »Zrinyiász« alapította meg, a melynek horvát nyelvre történt — Zágrábban legujabban ismét sajtó alá rendezett — fordítása¹⁾ költői nevét Horvátországban is ünnepeltté tette. Hadműveletei a messze külföldön is ismertté tették Zrinyit.

Zrinyi Miklós, Zrinyi György fia, (született 1618. május 1.) fiatal korában a császár szolgálatába állott és a morva-hadjárat után (1646) minden erejét a törökök ellen való harcznak szentelte. Magatartása és magyarországi hadi vállalatai következtében mindenki figyelmét magára vonta. Érsekújvár átadása után (1663) Montecuculli, az akkori hadvezér, idegenkedett a téli hadjáratról, a mi azonban Zrinyit nem akadályozta meg abban, hogy Zerinvárából mintegy 10,000 emberrel a Murán átcsapjon; s Pécs vára alá vonulván, azt a törököktől el is foglalta. Innen Eszék felé vonult, az ott megerősített Dráva hidját lerombolta és Szigetet elfoglalva, onnan intézett állandó támadást a törökök ellen; végre Kanizsa ostromához vezette csapatait.

Nem csoda tehát, hogy vitéz tetteinek híre egy ismeretlen költőt vitézségének megéneklésére buzdított. E dicsőhymnust akarjuk az alábbiakban egy kézirat nyomán közölni. Hogy ki lehet a költemény szerzője, egyelőre nem állapítható meg. Annyit azonban sejthetünk, hogy a szerző valószínűleg egy jezsuita, a ki Morvaország valamelyik kollégiumában élt, a hol gyakran fordultak meg magyarok is.

¹⁾ Cs. és k. udv. könyvtár, 10,122. sz. A művet a költő testvére, Péter († 1671) fordította horvátra a következő czimen: »Adrianskoga mora Sirena.« Velence, 1660.

A mi a költemény keletkezésének idejét illeti, arra nézve a költeményből magából következtetve megállapíthatjuk, hogy a szt.-gothárdi csata előtt (1664. aug. 1.) íródott, mert a költemény szerint Zrinyi parancsot kap, hogy csapatait Kanizsa alá vezesse és ennek bevétele után Bosznia ellen fordítsa fegyvereit.

A dicshymnusz hangja azonban nemsokára gyászénekké változott, a mely Zrinyi halálát siratta. Még ugyanazon év (1664) november havában vadászat alkalmával egy vadkan megsebesítette s rövid idő multán — 46 éves korában — e seb sírba is vitte. Ahova csak elérkezett e gyászhír, a Zrinyi iránt való mély részvétet keltette fel s Francziaország akkori királya gyászmisét is mondatott érte. De nagyobb volt a gyász Ausztriában; legjobban bizonyítja ezt a Zrinyi halálára irt azon költemény, a melyet Harrach biboros, prágai érsek hátrahagyott iratai őriztek meg számunkra.¹⁾ Az alábbiakban közléteszszük ezt a költeményt is, hogy általa e kiváló férfiú emlékezetét ismét megújítsuk. E költemény szerzőjének nevét is homály fedi.

Cantus in victoriosum Nicolaum Zrinyi.

1.

Iam tubae inclytum
decantent Zrinium,
magnum Europae prodigium,
Herculeum virum
et militem mirum,
terribilem ducem,
cui praeferunt lucem
clades hostium.

2.

Tonate bellicae
in orbe machinae,
nitrato gravidae pulvere;
bombardae sonate,
mosquetae crepate,
stridete bipennes,
quas etiam senes
vibrant milites.

3.

Sunt plausus debiti
tam charo capiti
jam Nicolao a Zrinio.
Hic nullus est error,
Turcarum est terror;
hoc Zrinii nomen
ter felix est omen
belli Turcici.

4.

Dum in Pannoniam
iret improvidam
Ahmetis Hanno vezirius,²⁾
ut Vivarinum³⁾
opprimeret primum
et copias, prius
quas Forgach et Pius
male duxerant.

¹⁾ A költemény borítékjára az érsek a következő czimet írta :
»Canzonetta una latina sopra la morte del conte de Serin 5. Decembre 1664.«

²⁾ Ahmet Köprili.

³⁾ Érsek Ujvar. (Neuhäusel.)

5.

Tum nemo omnium
est ausus gentium,
tanto cum hoste concurrere.
Se solus ostendit,
res nostras defendit
Croatiae banus,
in armis non vanus
vindex patriae.

7.

In brevi Zrinium
cum globis equitum
ad Vivarinum persenserat,
tam Marte aperto,
quam dolo deserto
per campum volare
et contrucidare
Turcas obvios.

9.

Interim barbari
accurrunt Tartari
undecim potentes millibus,
et transitâ Murâ,
Orci fex impura
Chaktorniam inclinat,
Styriam festinat
flammis urere.

11.

Tunc videns Styria
tot victa millia
applaudet victori Zrinio,
qui sese salvavit,
Tartaros fugavit,
humanas fert grates,
divites dans rates
contra Turciam.

6.

Quamvis vezirius
trophaeis tumidus
ad Vivarinum subsisteret
et cuperet duros
reficere muros,
invehere bonam
tentaret annonam
defensoribus.

8.

Sed postquam Thraciam
ipsamque Graeciam
hostis intravit exercitus,
ut madens cruore
et fractus labore
se posset curare,
et famem sedare
et quiescere.

10.

Adest volantibus
per ripam hostibus
invictus prorox Illirii.
Cum viris trecentis,
frameis non lentis
in Tartaros pergit,
in Muram demergit
turmas hostium.

12.

Post usus tempore
hiemis frigore
cum Hohenloë Zrinius,
ad Turcicas mortes
contraxit cohortes,
Croatiam gentem
et Teutonum mentem
jussit progredi.

13.

Canisa tremuit,
cum ferox irruit
noster exercitus in Turciam.
Sed jussa est duras

seponere curas,
hunc militis cursum
spectare deorsum
ad Eszekium.

14.

Castella obria
vallis circumdata
vi et terrore sunt domita.
Non nomina pono,
quae horrido sono
pronunciant miri
Illirii viri
lingua patria.

16.

Ah, disertissimus
qui posset calamus
aestum exprimere Zrinii?
Quem raro inanes
extimulant manes,
quem Proavi sedes
accendit in caedes
et excidium.

18.

Cur hic non saevio,
non signa infero
cum Hohenloë acerrimo?
Cur hic non extortas
excutimus portas,
non caedes patramus,
sed pigri spectamus
muros eminus?

20.

Erit occasio,
dum trux obsidio
urbis non occupet,
cum miles Germanus
et nostra haec manus
Achmetem prostrârit
ac procul fugarit
ex Pannonia.

15.

Zigeth fulgentibus
occurrit turribus,
avidos milites allicit.
Sed urbs non est una
sub barbara Luna:
arx bina spectatur
et labor monstratur
ingens militi.

17.

Hic ait, cecidit,
mortem opetiit
Nicolaus ille Zrinius,
qui quondam Solimannum
contempsit insanum,
tot fregit insultus,
nec ruit inultus
claro funere.

19.

Subjungit propere:
Non est de tempore
hic militem nostrum consumere.
Eundum ad passum,
hoc non est incassum,
pons est destruendus!
Hic est exurendus
junctis viribus.

21.

Ad pontem itaque
itur celerrime,
ut ferro et igne intereat.
Est opus famosum,
simul pretiosum,
non anno eductum,
sed brevi destructum
flammae viribus.

22.

Fugantur Tartari
et Turcae terriți,
cum miles noster huc advolat,
ut diruat pontem

nequaquam insontem.
En Teutones currunt,
Croatae exurunt
fixas sublicas.

23.

Cum proceres fervidi
obstringunt Graecii
immaculatae se Virgini;
hac die, hac hora,
nam nulla est mora,
sit ignis non lentus,
quem promovet ventus
in exitium.

25.

Quinque Ecclesias
tum nostras copias
non ardens traxit devotio;
sed praedae cupido
et caedis libido
opes civitatis
daturae jam satis
ampla spolia.

27.

Cum aedes vacuae,
nec jam divitiae,
quas posset miles colligere,
tunc lignis indignis
injicitur ignis,
tunc tecta cremantur
et busta parantur
pompae Turcicae.

29.

Hoc facto Martios
firmavit animos
in militum turmis Zrinius,
spe praedae accendit,
quos metusprehendit,
exemit timorem,
infudit furorem
castris Caesaris.

24.

Miratus Dravus est,
cum conspicatus est
in suis aquis incendium,
saltare ut damas
horribiles flammās,
horrende et mire
in fumos abire
tantam machinam.

26.

Urbs haec amplissima
brevi miserrima
suis exhausta est opibus.
Hic sunt Haramiae,
hic truces Harpyae
discurrunt Germani,
furore insani
praedas colligunt.

28.

Jam tubae insonant,
ad signa ut redeant
versae ad spolia copiae
Ad sua vexilla
haec turma et illa
comparet, reditur
et actus finitur
Turcis tragicus.

30.

Ó Mars Croatiae,
ó spes Pannoniae,
resuscitator Germaniae
Canisam jam preme,
Achmeti hanc deme,
sic recrea Styros
et Martios viros
duc in Bosniam.

Finis.

Aug. 1664.

*Cantus funebris illustrissimi comitis et herois fortissimi Nicolai
a Zrinio. 1664.*

1. Audite me nunc juvenes, senesque huc venite,
tragoediam concinite mortalis hujus vitae!
Plangat et vestrum quispiam moestum fortunae ludum,
dum omnem cernit gloriam ut umbram somniorum.
2. Suspiria et gemitus nunc trahitote cordis,
luctum dum tetrum nuntiant vicina signa mortis;
deforme jam cadaver est, qui viva quondam Martis
mundo imago floruit, jam pulvis est, jam vermis.
3. Cunctis tremendae gentibus emarcuere vires,
nam Achilles ille Zrinius vitae persolvit dies:
nunc abiit in tumulum, Martium qui decus orbis,
virum plusquam Herculeum tumba coërcet brevis.
4. Turmis qui Tartareis glaciale solvit brumam
et aestuans victoriis Turcarum fudit Lunam,
imperium qui turcicum debilitavit nimis,
nunc ictu mortis corruit! Hic triumphorum finis.
5. Heu! quot quondam Zrinii applausus et honores.
qui tot confregit cassides, oppressit tot cohortes.
cruenta cujus framea sic hostibus terrori,
ut quemque illa laeserat, certum habebat mori.
6. Hoc Zriniarum siquidem est proprium commune:
pugnare, stare, vincere, Turricae reniti Lunae;
sic Avus, et sic Proavus se strenue gesserunt,
alterna mors, alterna sors, alterna fata tradunt.
7. O vera belli numina et invocanda castris
delapsa coelo fulmina sic hostium catervis!
Quis manus non exhorruit? Quis terga vestra vidit?
Sinceros et quam strenuos quis est, qui non audivit?
8. Protrusit alter alterum ad patriam tuendam,
fidem quoque catholicam hinc inde propagandam;
alterque se post alterum subduxit e theatro,
periëre quotquot singuli sic glorioso fato.
9. Cum caeteri catastrophën scoenamque finiissent,
novum dedit spectaculum, cui simile nec vidissent,
Nicolaus iste Zrinius toto spectatus orbe,
vestitus tot victoriis, quot crinibus densae comae.
10. Hic pontem ad Essekium e fundo excremavit,
opus sane egregium, quod annis tot duravit.
Quinque Ecclesiarum celebrem solo aequavit urbem
et spoliis praedivitem redegit nunc inermem.
11. Hic ille tot caedens millia paucis cum centenis,

- signa ferens victricia, dum nil luxit habenis:
fugit Constantinopoli timore trepidante
Caesar ipse cum proceribus, nullo tunc remorante.
12. Hic solo suo nomine incusserat timorem
juvenibus et senibus, fama replevit orbem:
hic Mahomete fortior, pede calcavit Lunam,
Turcia ingemuit, inopiam flens suam.
13. Sed heu! nunc evanuit triumphis tot et tantis
heroiri vir pectoris, ac instar adamantis,
infractus stans in acie totus cruore madens,
et hostium in sanguine large fluente vadens.
14. Qui toties intrepidus mortis elusit vires,
fato heu! quam misero perierit, si scires,
vana videres omnia: rotante nam fortuna
quae summa sunt, mox concidunt, mutantur velut luna.
15. Fera quippe pessima Zrinium devoravit,
quod nemo unquam hominum aeternum somniavit.
En miserum in Zrinium quod odium naturae!
quanta unius rabies speciei est porcinae!
16. Fidelem suscepit Israël, qui Dei est, non suum:
en, quam avarum agnus est hoc pessimum porcorum,
nam rapiunt sub se Aquilas et devorant Leones,
verum sic placuit Superis, quousque luant omnes.
17. Hoc fine pompa Zrinii in pulverem redacta.
triumphi quotquot singuli una jacent ruina;
ut orator olim dixerat fine urgente: Dixi,
effluxa sic jam clepsydrâ: hic Zrinus ait: Vixi.
18. Fatale o, exitium! o, interitum plorandum!
sic ne tu eadis hominum spes una, sola, tantum?
O' quam segura sub te patria respiravit,
totam in te Germania spem suam collocavit.
19. Vale, ergo Zrinie, spes firma Germanorum,
dux fortis quondam militum, Achilles tu tuorum:
generosa vale dextera, quae toties vibrasti
ensem in caput hostium, tot colla denudasti.
20. Valetate et vos cineres plut millies colendae,
quae toties olim hostibus eratis metuendae.
Vos membra nunc quiescite tot proeliis lassata,
victricibus tot laureis jure coronata.
21. Nunc praemia capessite supernae regionis,
illustre lumen gloriae coeli vos donet bonis;
tecum laetentur coelites consortis perenni,
te Zrinium sibi societ Dei amore pleni.
22. Tuam per orbem gloriam heroicumque pectus.
Martialem et industriam omnis colet senectus;

te Herculem in proeliis, in triumphis Scipionem.
in victoriis Macedonem, in partiis dices Jovem.

23. In prosperis te Jasonem, te Theseum in adversis,
virtutum idaeam omnium te praedicabit orbis,
propugnatorem fidei et patriae cultorem,
fidelem et imperii extollet defensorem.
24. Quantum hunc, qui cecinit, is haec in te suspexit,
ut tuas laudes caneret, affectus sic allexit,
pro tuo laborum praemio haec tibi decantavit,
aeternum ut coelo viveres, Deo te commendavit.

Közli: MENCSIK FERDINÁND.

LÁNYI PÁL GÖMÖRI ALISPÁN NAPLÓJA. AZ 1712. ÉVI POZSONYI ORSZÁGGYÜLÉSRŐL.

— ELSŐ KÖZLEMÉNY. —

Acta Diaetalia. Diaetae Regni Hungariae Posonii, occasione gloriosae coronationis in Regni Hungariae Invictissimi Imperatoris Caroli VI. Anno 1712. Die 22. Maii Feliciter peractae. Pauli Lanyi vice-comitis eotum Incliti Comitatus Gömöriensis.

Jóllehet a contumacia helyén Nagy-Tapolcsányt a commissariusoktól megtartóztattunk, mintegy tized napokig, de superveniálván, az Ő Felsége kegyelmes parancsolatja: elbocsáttattunk és immineálván a Diaetanak terminussa, elindultunk, sietvén Pozsony felé; késedelmesen utazván a rossz és sűrű árvizek miatta, minthogy 14. Aprilis be is érkeztünk Pozsonyban, holott is alkalmas szállást assignálván, az nap megnyugottunk.

Die 15. Aprilis. Szemben lévén és concurrálván az urak N(emes) Aba-Ujvármegye követ uramiékhoz beszélgettenek együtt, minthogy az előtt is a N(emes) tizenhárom vármegyeék coniunctim köszöntötték a Méltóságokat, mostan is jó volna hasonlót követni, mely ő kegyelmöknek is tetszett, és referálván, hogy más követ urakkal is conferralni fogják, ezzel egymástól elválván, és szintén akkor mustrálván az egész város népet, annak szemlélésére mentünk, melyet a Duna hidjáig két rendben fegyveressen állítván, intra decimam et undecimam érkeztek a koronával a Duna hidjáig, mely hidra rendelt szép czímeres zászlókat renddel raktak vala fel, de micsoda irás volt rajtok, nem láthattunk, a gvárdia oda nem bocsátván.

Minekutána a korona elérkezett volna, első zengési az ágyuknak hallaták, azután lovas officzerek vezetékekkel együtt jöven, azokat egy trupp granatéros sereg követte és ő Felsége hacserai közül 15 és mindjárt ezek után érkezett a Landkocsi, melynek közepén egy láda volt veres bársonynyal betakarva, előtte ülven a korona őrzők, ugymint méltóságos Pálffy

Miklós és Kollonits Ádám uraimék. Ezeket ismét ő Felsége hacserosai követték, és azután más lovas sereg.

A város kapujához érkezvén a korona, két zászlóval a Pozsonyi Biró is tanács ottan állott, holott is megállapodván, ezen N(emes) vármegyének úgy Pozsony városának notariussa egyszersmind peroralt ily formán.

Salve pretiosum Apostolici Hungariae Regni Depositum; Salve donum de coelis missum. Archa gloriae nostrae sacrum a tot pientissimorum Hungariae regum verticibus diadema, vere celebris et vere digna gaudio, tibi universa Hungarorum tellus, dies ista, in qua unica hominis tui gloria, unicum tuarum juvamen victoriarum, unica coram toto, qua late patet, orbe antiquissimae famae tuae et formido et laus. Illustrissimae gentis tuae Corona, olim nunciante de coelis Angelo tibi destinata, per excellentissimos, ac illustrissimos Heroës et charissimos in toga et sago filios tuos dominos, dominos comites Nicolaum Pálffy ab Erdőd, et Adamum Kollonits custodes suos rursum de exteris reducitur tibi provinciis, et quidem in hanc urbem nostram, hinc coelesti pignori, tanquam terrestri numini semper devotissimam, vere haec dies boni est nuntii, Sasctissima enim haec Corona, dum Augustissimum cui imminebit, praecedit caput, aliud exinde augurari nihil nobis licet, nisi cum Corona de coelis missa, mittendum etiam nobis de coelesti totius Trinitatis consilio, regem. Nunc ergo coelestem laeti suscipiamus prodromum, brevi veneraturum etiam dominum. Melyet elvégezvén, Pálffy ur replicált, itt vagyon a szent korona, melyet mostan nem láthatni; de mindnyájan az ország lakosi meg fogják látni rövid nap az ő Felsége Fejedelem (fején).

A városnak a Duna hidjára szóló kapuját megnyitván feliben feltették Magyarország és Pozsony városa czimerét felül pedig koronát ilyen inscriptioval.

ReX MagnVs CaroLVs SeXtVs InaVgVranDVs VIVat.

Mely czimert nézegetvén míg a korona érkezett volna, egy a tanács urak közül monda: ide tegnap a korona helyében egy Archiducalis süveget festettek vala, de a képiróval corrigáltatták és a korona helyében iratot, ismét tekédegelvén a Magyarország czimerében festetett öt vizet, melyet észre vevén mondanak, meg kell a képirót examinálni, miért festett öt vizeket, és kifestette? holott Magyarország czimerében négy vizek vannak, és ugymond azt kell corrigáltatni

A korona a városon által a várban felvitetett, holott Érsek úr püspökökkel és feles pap urakkal eleibe jöván, a templomban bévítette, és ott letevén egy szőnyegre, szentelt vízzel megszentelte, és a mise után délfelől való vártornyában,

in conservatorum bevétetett, az alatt pediglen két ízben voltak az ágyuk zengési.

Die 16. Aprilis. Külön-külön köszöntötték a nemes vármegye követjei méltóságos Érsek uramat Ő Eminentíáját.

Die 17. Ünneplévén semmi occurentiakra nem léptek.

Die 18. A Méltóságos urakat kívánván megudvarlani, de postanap lévén, javallották másnapra el-haladni. Délután estve felé három óráig tartott egy comaedia, a holott producaltatták in Scaena et theatro tenger, lovas, kavallér, Szent György képiben, sárkány, szerecsenyek, dámák, kavallérok és egy intermedius pusio forma Markalf etc. in hac vanitatis prospectatione praeter aliqua moralia ibidem perorata licuit egregie cernere vanitatem mundi, et considerare mundum etiam hunc esse talem Scaenanam, imo mundum esse comaediam, vitamque mortalium tragoediam, unde citissime rapiuntur homines, sursum vel deorsum; ita enim sunt res humanae; nam dum quis se felicissimum reputat, mors supervenit et scenam actuum nostrorum claudit.

Az nap érkezett bé Palatinus urunk Ő Herczegsége, későn estve felé, és hallatott, hogy resenciálva volna Ő Herczegsége, hogy ex parte Dominorum Ablegatorum, nagyobb solennitással kellett volna a koronát felkisélni in conservatorium, de a követek itt igen könnyen excusatusok, mert senkitől ez iránt semmi instantiajok nem volt.

Die 19. April. Udvarolván Iudex Curiae uramnak ő Excelentiájának követ uraimék, és onnan menvén personalis uramhoz és ő nagysága jelentette, hogy már Palatinus urunk beérkezvén, holnapi napon sessio fog celebraltatni, kihez képest pro hora nona az országházához gyűljünk fel, és másoknak is megmondván, és a sessiókban a régi modalitas fog tartatni, jelentette, hogy Palatinus urunk ő Herczegsége az követek katalogusát is kérte, gondolván ő nagysága, hogy a kik nem compareáltak eddig, a Decretalis poenat desumaltatni fogja rajtok több méltóságokat is udvarolván meg azon alkalmatossággal.

Die 20. April. Jó idején menvén nemes Abaujvármegye követ uraimék szállására, együtt lévén N(emes) Sáros, Ung és Torna nemes vármegyék követei, s ottan conferralván, jónak látszott, hogy a Sessio órája előtt egy órával hamarébb menjünk bé az, országházához; hírt tévén a nemes 13 Vármegyék követeinek, fel is menvén reggeli nyolcz órakor, a Sessio az országházának kapujára ilyen Inscriptióval volt: Hodie 20. April Anno 1712. in hac domo erit Sessio Dominorum Regnicolarum Hora Nona. Bémenvén a kapun a nemes vármegyék követei a házat zárva találták, és ad definitam horam nonam senki is bé nem mehetett.

Eljövén pedig a kilencz óra bé gyülekeztek a Statusok és méltóságos Personalis urak is a Király Tábla Assessoraival és az első Táblát occupálván, belső Tábla mellé a Klerus ült, a középső Táblát pedig a Duna melléki nemes vármegyék követei ülték bé, a szélső ajtó felől való Táblát pedig a tizenhárom nemes vármegyék követeinek rendelvén, azon kívül más végső három Táblák, melyet a szabad királyi városok és absens mág-nások követeinek designaltatván ültenek.

A nemes 13 vármegyék követei ezek:

1. Abaujbul: Nikazy György vice-ispán
Gál János notarius uraimék.
2. Zemplinbul: Szirmay András és
Kosovits Márton uraimék.
3. Sárosbul: Bornemisza István és
Róth Mihály uraimék
4. Unghbul: Dravetzky Gáspár és
Nikazy István uraimék.
5. Szathmárbul: Ötvös Miklós és
Ajtai Mihály uraimék.
6. Szabolcsbul: Zoltány Józsa vice-ispány és
Krucasai János uraimék.
7. Szepesbul: Horváth Imre és
Görgei Benedek uraimék.
8. Gömörből: Lányi Pál vice-ispán és
Szent-Imrey Sámuel notarius uraimék.
9. Borsodból: Szent-Péteri Imre és
Borsi Mihály uraimék.
10. Hevesbul: Ortzy István és Almásy
11. Beregbul: Baji Ferencz és Balogh György.
12. Ugocsából: Budai Sigmond és
Ujhelyi Sándor uraimék.
13. Tornából: Török Ferencz és Balogh Pál uraimék.

Notabene. Biharvármegyének követei: Komáromy György és Baranyai Mihály.

Ilyen renddel leülvén, némely nemes vármegyék compe-táltak az praecedentiara, de ideje nem lévén, minthogy a ses-sióban is oly dolgok nem proponáltattak, ebben maradott; hanem a mely tábla mellé ültenek, minthogy két asztalbul állott, s rövid is volt, megszóllaltak és personalis uramat inter-pellálták, ő nagysága mindjárt küldötte Sigrái uramat a nemes kamarához, hogy azon defectusokat orvosoltassa, és illendő elég-séges táblát és székeket készítsen.

Personalis ur felállván, köszöntötte a nemes statusokat és aggratulalt oly szép frequentiajoknak declarálván, hogy megholt felséges Jóseph császár és koronás királyunk ő Felsége

még in Anno 1709. hirdetett vala országgyűlését, melyre ugyan közönségesen fel nem gyűlhettek vala a statusok, az akkori revolutio miatt, és jóllehet a dolgok tractáltatván, voltak propositiók és replicák, de az alatt Isten ő Felsége a felséges császárt és királyt e világból kiszólitván, a dolgok félben maradtak; minthogy pedig a királyságban mostan Felséges urunk Carolus VI. Imperator ő Felsége virtute etiam Articuli 2. Anni 1687. succedált. és magát megkoronáztatni kívánja, és indicálta kegyelmessen ezen gyűlést, hogy azért illendőképpen pro Maiestate ő Felségét az ország excipiálni. méltóságos Palatinus úr ő Herczagsége a directoriumot el fogja olvastatni az ország házában, az holott az urak sessiót tartottak. Kívánja is ő herczagsége, hogy tiz órakor közönségesen fel menvén, akkoron publice fogja elolvastatni, most ahhoz képest több semmi olyan propositiók nincsenek, melyeket ő Nagysága az ország eleiben adna.

Megütvén a tiz órát, turmatim a statusok a zöld házhoz felmentek, a holott maga Palatinus urunk ő Herczagsége Personalis ur által tett declaratiót proponálta és parancsolta a Directoriumot elolvastatni, melynek publicatiója után declarálta ő Herczagsége, hogy az urak közül ő Felsége excipiálására Volffsdorfban választottak magok közül kalocsai érsek Csáki Imre és egri püspök uraimékat; ismét Méltóságos gróf Csáki Sigmond tavernicarum magister uramat, Battyán Ferencz urammal, kihez képest szükség lészen, hogy a nemes statusok is magok közül válaszszanak, akik adiungáltassanak az említett urak mellé, his declaratis a sessio eloszlott, a directoriumot pedig délután három órakor az ország házában ad calamum ledictáltatták, és közönségesen mindenek irták.

Die 21. Aprilis Sessio 2.

A statusoknak indicáltatott a kapura tett inscriptio által pro hora 10. az ország házához; a hova is felgyűlvén a statusok Personalis ur ő Nagysága, Palatinus urunk ő Herczagsége tegnapi szavait declarálván, mondá: hogy a nemes királyi tábla, ő Felsége eleiben menő követ urak mellé denominálta Barlok István és Sigrái Jóseph uraimat, akik tábla bírák ugyan, de egyik nemes Vasvármegyének vice ispánja és követje, hasonlóképpen Barlok ur is nemes Bihar vármegyének egyik követje; a clerus résziről Spátzai és Bakó János uraimékat, az absens mágnások résziről Szluha Ferencz.

Melyet a statusok meghallván, egy kevéssé a tábláknál beszélgettek, az alatt a középső tábla képében felállván Okolicsányi Pál ur, declarálta, hogy személyek és becsületek ellen Barlok és Sigrái uraiméknak nem kíván szóllani, de úgy tesszik nem fog rendesen esni, mivel ő kegyelmek tábla bírái.

hanem a nemes Vármegyék magok közül denominálják Festsztis Pál és Bornemisza István urat a Felföld résziről, melyet elhallgatván Personalis ur declaralta, hogyha tábla bírák is, nihilominus elmehetnek, mert egyszersmind követek is; erre Barlók és Sigrai uraimék kezdvén disputálni Okolitsányi urammal, ő kegyelme megfelelt, az ő kegyelme nevét abban ne keverjék, mert nem magától, hanem azon tábla nevével szól; vagyon úgymond más nagyobb kérdés abban, miért vitatják a követek ezen dolgot, melyet urgeálván Personalis ur mi lehet az, a statusok nem kicsiny zendüléssel voltak, mondván: hát a nemesség részéről senki nem lészen, nem praeiudicium-e ez? Szabad votumunk még is ne légyen, szabad minékünk választanunk; az urak részről is már négyen, a követek részről senki, mirevaló a denominatio, holott jelen nincsenek, a mág-nások részről pedig tegnap denominalt Palatinus urunk ő Herczegsége. Az alatt ismét felállott Okolitsányi Pál uram, és declaralta personalis urnak: ez a fundamentum és kérdés, valjon a nemes királyi tábla denominálhat-e, avagy a statusok válaszszanak, és ha denominal? s nem consensualnak a statusok, a denominatusoknak kell-e megmaradni? Azt úgymond nem resentiálják a statusok, hogy ő kegyelmék denomináltattak, hanem a denominatio alkalmatosságival látják praeiudiciumukat, mintha szabadságok a választásra a statusoknak nem volna; ezen azért sokat és sokáig pro et contra disputálván a statusok és a tábla egész tizenkét óráig tartott; a deputatio is, másként nem is convenialhattanak, hanem követség által determinálták Palatinus urnak és az uraknak ezen dolgot repraesentálni, melynek repraesentatiojára ex parte dominorum ablegatorum kértük közönségesen Okolitsányi és Kosovits Márton urat, és ő kegyelmék magokat resolválván, jóllehet Okolitsányi Pál uram vonogatta magát és nem akarta felvállalni, de ugyancsak a kéréstől meggyőzetett és így ezen Sessio eloszlott.

Die 22. Aprilis.

Sessio nem volt, hanem helvetica confession lévő nemes vármegyék követei együvé menvén, isteniszolgálat felől discursáltak, és az urat Szent Imrei Sámuel urat közakarattal választván Palatinus urunkhoz ő Herczegségéhez, és Cardinalis uramhoz ő Eminentiájához, adiungálván ő kegyelme mellé Baranyai Miklós uramat, el menvén a herceghez, nem sok idő múlva Personalis audientiát adván ő Herczegsége, ezen formalitással proponálta követségét: Kegyelmes Herczeg! Ezen Diaetara concuralt helvetica confession lévő követek, alázatos szolgálatjokat Herczegsége kegyelmességiben alázatosan devoveálják és minthogy teremtés, ezeknek végi szerint is terem-

tőjüket és jó Isteneket közönséges isteni szolgálat által is minden nap tisztelni, lelkek ismérői és keresztyénségek ösztö-
nözi, azon rendes istenitiszteletekhez hozzá fogni kívánnak és
a végre bizonyos lelkitanítót magok köziben behozni akarnak,
másként is a liberum exercitum az egész országban Arti-
culariter stabilialtatott, a Diaeták alkalmatosságival pedig a
mi részünkről is mindenkoron practicaltatott. Melly isteni-
tiszteletünknek elkezdését említett követek uraimék alázatosan
kivánták legelsőben is Herczagségednek bėjelenteni, melynek
alkalmatosságával, hogy annál csendesebb elmével szolgálhassuk
Istenünket, és mind ő felsége kegyelmes urunk és királyunk-
nak szerencsés elérkezéseért, boldog országlásáért, mind pedig
Herczagséged és Hazánk több méltóságos columnáink virág-
zásokért, és a Diaetalis dolgoknak is boldog decursusáért
imádkozhassunk a mennyei Felségnek, alázatosan kérjük Her-
czagségedet, méltóztasson kegyelmesen commitálni Sigrái urnak,
hadd designáljon ő kegyelme oratoriumunknak és praediká-
torunk szállásának egy illendő és alkalmatos helyet, a holott
csendességben maradhasson. És itt való maradása alatt, vegye
Herczagséged kegyelmes protectiójában. Mely Herczagséged
kegyelmességét principálasainkkal együtt közönségesen, alázatos
szolgálatunkkal és devotionkkal remerealni igyekezzük, s el-
sem mulatjuk Herczagségednek.

Ő Herczagsége a Baldacinum alatt állván, csendesen és
figyelmetesen meghallgatta, és kegyelmesen felelt: Édes atyám-
fiai! Az Istent tisztelni szép dolog, ha az előtt való Diaetak-
ban practicaltatott kegyelmetek részéről is cultus, mostan is
nem impediálok; de minthogy eszembe nem jut, ha practical-
tatott-e? informaltatni fogom magamat, és ha volt praxisban,
lészen commissiója a quártély mesternek.

Mely ő Herczagsége kegyelmes resolutioját megköszömvén,
dél után mentenek fel az érsekhez ő Eminentíájához, és sze-
rencsések lehetvén nem sok idő múlva szembe lételéhez, a
feljebb bővebben megírt dolgot proponálván ő Eminentíájának,
és kérvén méltóztassék be jövő praedikátorunknak egy passust
adatni. Ő Eminentíája felelete ez volt: Charissimi filii non
potestis a me novitatem petere, nec ego faciam contra leges
Regni; sed si antea sub Diaeta habuistis cultum omnino,
modo etiam poterunt habere; cras dominus Palatinus veniet
ad me, et curabo per suam dilectionem me informari, tandem
etiam passuales vestro praedicanti dabo.

Die 23. Aprilis.

Sessio nem volt, hanem urgeálván a megírt dolgot említett
követek uraimék ő kegyelmek, ujabban Palatinus urunk ő
Herczagsége palotájára felmenvén, hogy midőn ő Eminentíájá-

hoz által menne, meglátna, és annál inkább emlékezne tegnapi instantiájokról, de ő Herczagsége sokáig nyugodván pro distinctione lejöttek a palotáról, az alatt valami uton módon megtudta ő Herczagsége ott az audientias palotán való lételeket ő kegyelmeknek, minek utánna egy órával azután felmentenek, hogy secretarius urat kérjék, emlékeztesse ő Herczagségét tett instantiájokra, hamarébb secretarius ur ő kegyelmeknek resolvál ő Herczagsége nevével mondván: Kegyelmetek talán a tegnapi instantiával jött, énnekem a Herczeg committalta, mondjam meg kegyelmeleknek, csak légyen recognitioja kegyelmeleknek, a feljebb való Diaetakban practicaltatott a kegyelmelek cultusa, azonnal kegyelmelek mostan is hozzáfoghat, és e felől ő Herczagsége izent Érsek uramnak ő Eminentiajának is.

Estve felé felmenvén Cardinalis uramhoz ő Eminentiajához, és estvéli 8 órakor lévén audientian ő kegyelmek, ujonnan instáltak a kiadandó passusért, ő Eminentiajának micsoda discursusai voltak circiter egy óráig, ki nem jelentették ő kegyelmök. Ő Eminentiaja provocalta magát Palatinus urunk ő Herczagsége resoluciójára, és a passust is megigérte, mihelyt fogja érteni ő Herczagsége resolucióját.

Die 24. Aprilis. A Recognitio kiserzésében fáradoztanak ő kegyelmék.

Die 25. 26. Hasonlóképpen a passusnak kiadását sürgették Érsek uramnál ő Eminentiajánál.

Die 27. Aprilis. A Recognitio kiserzésében fáradozván, melyet Retzler ur jó akarata által Ráday Pál úr ő kegyelme említett uraiméknak megküldött in originali, kiknek is tenora itt¹⁾

Die 4. Maii. Sessio 3.

Sessio volt a regnicolák házában, a holott legelsőben is proponálta personalis ur ő nagysága, hogy Cancellarius uramtól érkezett volna Palatinus urunkhoz ő Herczagségéhez oly levél, és Cardinalis uramhoz ő Eminenciajához is, melyet ő Herczagsége az urak sessiójából majdan a nemes statusoknak befog küldeni, avagy pedig megizenni ő Herczagsége, hogy a nemes statusok a zöld házhoz menjenek és ottan fogja communicálni. Midőn azért a statusok váraoztak volna az alatt nemes Nyitra vármegye követje Bossányi úr egy irást ada bé Personalis urnak, melyel pennáját és indulatyát arra készített stylussal megmutatta. Kivánván evincalni, hogy az említett vármegye ordine praecedentiae sem nemes Pozsony, Soprony,

¹⁾ A Naplóíró ezt nem jegyezte fel, de közlöm másutt: »Adatok az 1712. évi országgyűlés vallásügyi történetéhez« című czikkben.

Vas és egyéb vármegyéknek is nem cedalhatna, elolvastatott, meghallgattatott, és kivált mikor maga nagy és ép voltárul való dicséret argumentuma hallatott, sokaknak szájokból micsoda szó jött ki, nem az én pennám czélja, hogy itt magát azzal fáraszsza.

Lectum auditum nihil in hoc passu determinatum. Ez után nemes város instantiájára in negotiis militiam tangenti-bus Bán uramhoz ő Excellentiájához indicaltatott egy particu-laris követség.

Elérkezett osztán Palatinus urunktúl és az urak sessió-jából egy követség, jöven vice cancellarius Nyitrai püspök Erdődy ur ő nagysága két secularis urakkal; propositiója volt:

A felséges tábla a tekintetes statusoknak ajánlja becsü-lettel való szolgálatát, minthogy méltóságos palatinusunk ő Herczegségének cancellarius uramtúl ő Felsége parancsolat-jából bizonyos levele érkezett, ő herczegsége azon levelet az nemes statusokkal communicálja a melyet Eszterházy Antal uramot ő nagysága instantióját is, melyet a tekintetes statusok maguk között megolvastatván, micsoda opiniojok leszen, ő Herczegsége magok követjei által elfogja várni.

Minekutánna a követ urak elmentek az országházából elolvastatott cancellarius úr levele, melynek alkalmatosságával volt silentium, voltak különböző opiniok, némelyek mondták, nem a statusoknak szól, azért nem is kell a statusoknak ahhoz szólani; némelyek ismét hozták elő, készek-e a praeparatumok vagy nem? úgymint Theatrumok sat! erre ismét feleltek, azokra a statusoknak semmi gondja, a nemes camara visel azokrúl gondot, mivel azonban personalis úr kérdést tenne, a nemes tizenhárom vármegye követeinek micsoda opinioja vagyon, kérték Dravetzky Gáspár urat, nemes Ungh vármegye követjét, mondaná meg egymás között való beszédünket, az iránt. Ő kegyelme felállván, megmondá, nem láthatjuk okát, mért nem lehetne meg az ő felsége coronacziója, holott szív óhajtva vár-juk ő Felségét, nem kétljük a mely második Articulust Anni 1687. inseraltatott, ő Felsége regalisában is a szerint véghez mennek elsőbben is a dolgok, melyre midőn kérdést tennének, micsoda dolgok azok, ő kegyelme nem szóllott, hanem a második táblátul mondanak hozattassék elő a Decretum, abból jobban eszünkbe jut, micsoda dolgok; a Decretum elő hozat-tatott, azon articulus megolvastatott, mely emlékezik a dip-lomatica assecurationul ante coronationem. Sok discursusok után, követség által megüzenék a nemes statusok ezen opiniot, melyen közönségesen megnyugodtak, mely dolgok hamar egy hét alatt véghez nem mehetnének, jónak látnák pro Dominica Trinitatis Die 22. praesentis a coronationak véghez menni.

Tetszett Palatinus urunknak és az uraknak ezen opinio és a szerint cardinalis mindjárt esztergomi érsek ur ő Eminentíája maga kezeivel is írt resolutiot magának ő Felségének, és azt ismét követség által stante eandem sessione communicata is a nemes statusokkal.

Eszterházy úr instantiáját recommendalni determinálták a nemes statusok.

Die 7. Maii.

Conflualván követ uraimék, consignálták hányan vannak itten vallásunkon való követek, limitaltanak is bizonyos summa pénzt in rationem subsistentiae advenientis Domini Clarissimi.

Die 9. Maii.

Érkezett tiszteletes Magyarai Péter ¹⁾ úr Rétsénre, és írt már szerencsés érkezése iránt.

Die 17. Maii. Sessio 5.

Sessio celebráltatott, melyben elsőbben a szirmiai herczeg követjének sessiójárul való bő discursus és privilegialis donatiojának publicatioja volt, melynek alkalmatosságával resolvaltattott, ha az ország Articulusa szerint, az aranyat numerálja, léssen sessiója, a több receptus méltóságos magyarok követei is ad depositionem, sub incursione dictaminis Articuli admo-nealtattak. Azután az urak sessiójából követség jött, mely által Joseph király ő Felsége diplomája in originali elhozattott, ad calamum le is diktáltatott.

Tenor:

Nos Josephus Dei gratia Archi Dux Austriae, Dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Comes Tyrolis et Goritiae etc. Agnoscimus et memoriae commendamus tenore praesentium, quibus cunque expedit universis: Quod posteaquam universi Domini Praelati, Barones, Magnates et Nobiles, caeterique Status et ordines Inclitae Regni Hungariae Partium, eidem annexarum, immensa illa, tantaque et plus quam paternae pietatis et propensionis, benignarumque curarum et protectionis bene meriti Serenissimi Principis ac Domini Domini Leopoldi, Divina favente clementia electi Romanorum Imperatoris semper Augusti, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Regis. Domini ipsorum clementissimi, genitoris autem nostri colendissimi, inde ab initio feliciter suscepti regiminis sui, in eodem clementer contestata, quae nimiram inter coetera novissimis his sub temporibus, victricibus et gloriosis armis suis

¹⁾ Komáromvármegyei ekeli lelkész, a felső dunamelléki református egyházkerület püspöke, ezen országgyűlésen a protestáns követek hit-szónoka.

immanem Christiani nominis hostem turcam crebris cruentis generalibus conflictibus fusum et profligatum coelesti per auxiliante ope ab illorum quotidie capitaliter infestatis cervicibus propulsando, deque ipsius manibus, in quibus hactenus a tanto tempore non absque summa totius huius nationis perniciie gemebant, nominatissima istius Regni fortalicia, interque eadem florentissimam, olim sedem Regiam Budam, et antemurale totius fati Regni Hungariae, cum potiore eiusdem Parte eripiendo, ac vi eliberationem istius dulcissimae Patriae, haec et alia gratiarum genera, declarare et impendere dignata est, humillima gratorum suorum animorum mente perpendentes, de nostra quoque Serenitate in haud absimilem expectationem assurgentes, a sua Serenissima Caesarea Regiaque Maiestate Domino et genitore nostro colendissimo ex proprio ipsorum motu ardentius profecta, supplicatione obtinuissent, ut ad haec in vita Maestatis Suae Nos in haereditarium Regem atque Dominum ipsorum Clementissimum unanimiter et faustis acclamationibus, invocatoque Divini numinis auxilio rite coronarent, ac in perpetuum recolendam, tantorum beneficiorum memoriam jure successionis haereditanae et primogeniturae, quod Augustae Domini Nostrae, iam olim quaesitum (per iniuriam autem temporum non nihil obscuratum fuerat, pristino vigori et luci postliminio restituto) decernerent: quod a modo in posterum neminem alium quae praetitulatae Suae Caesareae Regiaque Maiestatis propriis ex lambis descendentium masculorum haeredum primo genitum in omne tempus id ipsum Articulo etiam 5-to Anni 1547. aliisque statuentibus pio legitimo et haereditario suo rege ac domino sint habituri, et erga semper totiesque, quoties eiusmodi inauguratio instauranda erit, praemittendam Regiam assecurationem, verbumque superinde iuxta formulam a maioribus suis praestitam, deponendum, diaetaliter intra hoc Regnum Hungariae rite coronaturi, in eo casu (que mdivina bonitas, in omnia secula clementer avertere dignetur) quo altae memoratae Suae Maiestati Serenissimae semen Masculinum deficere contingeret; istius modi adipiscendi praenotati Regni Hungariae et partium eidem annexarum, eorundemque Sanctae Coronae atque suscipiendi regiminis successionem erga praeviam, praedeclaratoque modo praemittendam regiam affidationem, et iuramentum, de supradicto modo praestandam, in Serenissimum quoque modernum Hispaniarum regem Dominum Carolum II. eiusque pariformiter masculinum semen redundaturam et transituram pariter acceptantes, demisse rogaverunt, ut Nos infrascriptos articulos, omniaque et singula in eis contenta, rata, grata et accepta habentes, Nostrumque consensum illis

praebentes benigne acceptare, authoritae Nostra approbare et confirmare, tamque Nos ipsi, suo tempore benigne observare, quam per alios quorum interest firmiter observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor sequitur ut est talis:

Primo: Quod praeter praeinsinuatam ab antiquo deductam haereditariam sessionem, Coronationemque in reliquo universas et singulas communes istius Regni Hungariae partiumque eidem annexarum libertates, immunitates, privilegia, statuta, communiaque jura, leges, et consuetudines a divis condam Hungariae regibus, ac moderna etiam perlibata Sua Caesarea et Regia Maiestate, hactenus concessas et confirmatas, in futurumque concedendas et confirmandas (ad quas et quae dicti Status et Ordines formulam quoque iuramenti ad initium Decretorum Serenissimi olim Principis Domini Ferdinandi I-mi memoratae videlicet modernae suae Maiestati Serenissimae gloriosae reminiscentiae antecessoris positam extensam et reductam habent) exclusam tamen et semota Articuli 31. Decretorum Divi Andreae Regis II-di de anno 1222. clausula incipiente. Quod si vero Nos usque ad verba in perpetuam facultatem ac in omnibus suis punctis, clausulis et articulis, prouti super eorum usu et intellectu regio, et communi statuum consensu diaetaliter conventum fuerit sua Serenitas firmiter et sancte observabit, per aliosque omnes et singulos inviolabiliter observari faciet.

Secundo: Quod prae specificati Serenissimi Hispaniarum moderni Regis masculi haeredes, futuri nempe Regis Hungariae, partiumque praedictarum in hoc Regno Hungariae, aut vicinioribus eidem provinciis personaliter residebunt.

Tertio: Sanctam Regni Coronam iuxta veterem consuetudinem ipsorum regnicolarum, legesque patrias per certas de eorum medio unanimiter ad hoc delectas, et deputatas personas seculares in hoc Regno conservabit.

Quarto: Hactenus prae declarato modo recuperata et exposita Deo fortunante et adjuvante recuperanda quaevis huius Regni partiumque eidem annexarum tenuta et partes ad mentem etiam praerepetitae iuramentalis formulae praenotato Regno, et eidem annexis partibus sub modalitate praedictae interpretaationis de usu et intellectu legum et privilegiorum, de toto reincorporabit.

Quinto: Quod in casu (quem Deus procul amovere velit) defectus primum Suae Caesariae et Regiae Modernae Maiestatis, deinde antelati Serenissimi Hispaniarum Regis masculi seminis, praerogativa regiae electionis coronationisque, antefactorum Statuum et ordinum in pristinum vigorem statumque

redibit, et penes hoc Regnum Hungariae ac praedictas partes, eiusdemque antiquam consuetudinem illibate remanebit.

Sexto: Uti praemisum est toties quoties eiusmodi inauguration Regia nostra ambitum saepe fati Regni Hungariae successivis temporibus diaetaliter instauranda erit, toties praenarrati futuri neocoronandi haereditarii Regis praemittendam habebunt, praesentis assecurationis acceptationem, deponendumque superinde iuramentum.

Septimo: Assecurabit quoque Sua Serenitas, quod vivente sua serenissima Caesarea Regiaque Maiestate Domino Nostro clementissimo, in nullam administrationem Regni sese intro-mittit absque Suae Caesareae Regiaeque Maiestatis expressa et specifica benigne voluntate et assensu statibus et ordinibus Regni declarando, atque haec sunt quae Serenitas sua ante coronationem suam acceptaret sufficientibusque literis suis assecuatoriis sub verbo suo confirmare, tempore suscipiendi Regiminis generalibus eiusdem Regni articulis inseri, et publicari dignabitur. Nos itaque praedicta universorum statuum et ordinum Regni Hungariae et partium eidem annexarum instantia benigne admissa, pro benigna animi nostri propensione, ipsisque benigne ratificandi voluntate, per insertos universos Articulos ac omnia et singula in iis contenta, rata, grata et accepta habentes, eisdem nostrum consensum, bene-volum pariter et assensum praebuimus, et illos ac quaevis in eis contenta clementer acceptavimus, praemittentes et assecu-rantes Status et Ordines in verbo nostro Regis, quod prae-missa omnia tam nos ipsi Regiminis nostri tempore observa-bimus, quam per alios fideles subditos Nostros cuiuscunque status et conditionis existant observari faciemus, uti vigore huius Nostri diplomatis acceptamus, approbamus, ratificamus, confirmamus, ac permittimus. In cuius fidem et testimonium litteras has manu propria subscripsimus, et sigilli nostri archiducalis appensione muniri fecimus. Datum in Arce Regia Posonii Die 18. Decembris 1687.

Ad mandatum Serenissimi
Domini Archiducis proprium.

Josephus m. p.

Item a pater Jesuiták instantiája olvastatott; 3-tio az ő Felségének deputalando honorarium iránt való opinio kérése. 4-to Kitzinger urnak heroldusság functiójára való applicatiójának recommendatiója.

Die 18. Maii. Sessio 6.

Sessio celebratott, mellynek alkalmatosságával legel-sőbbben is nemes Verőcze vármegye követjének instantiája

publicaltatott, instálván az ország köziben való incorporáltatásáru és sessiojáru. Lett is csak hamar resolutioja és kivánt incorporatioja és sessiója; némelyek ugyan az urak közül mondták, hogy tartoznék a nemes vármegye Tóthországához, de a vármegye catalogusát olvasván a Decretum Regni feltaláltatott, nemes Magyar országi vármegyék köziben lenni.

Azután a pater Jesuiták közül ketten bejövén és a klerus köziben ülvén felállottak, és tegnapi Sessioban tett receptiójokat megköszönék és ígérék magokat, hogy azt reme-reálni fogják. Ennek alkalmatosságával a királyi táblátul Magyari Gábor úr megszólala, edeant Dominationes — inquit — sed se ipsos emendent. Melly szóra nagy zendülés lön az egész Statusok között, mondván némelyek, miért kell őket piron-gatni, némelyek pedig más módon szóllának a dologhoz, és ezen zendülés alatt ő kegyelmek is leültek, a zendülés is megcsendesedett.

Elolvastatott ezután Száraz György ur Lichtenstein herczeg követjének instantiája, super admittenda ipsius sessione, et sessionis praerogativa admittaltatott is.

Azután a Diplomáru való discursus jöve elő, és minek utánna sokáig való discursus és a tábláknak egymás között való consultatioja elvégeződött volna, Personalis ur ő Nagysága külön-külön mindenik tábla votumát és suffragiumát kívánná. Legelsőbben azért a clerus táblája voxusa: maradjon ugymond Josephinum Diploma; azután a Duna melléki vármegyék táblája adá maga voxát; ezeket követte a nemes tizenhárom vármegye táblájának votuma, mely két tábla votumának summaja volt: minthogy boldog emlékezetü Josephus királyunk ő Felsége a midőn megkoronáztatott és diplomát adott, gyenge és gyermeki idejében volt, és ahhoz képest tétett fel Diplomájában prout diaetaliter conventum fuerit, azután pedig midőn országlásához és guberniumjához is hozzafogott volna in Anno 1709. sub continuatione Diaetae eiusdem Anni azon Diplomának explanatioja és melioratioja alázatosan az ország által ő Felségétül kivetetett, ha azért megkoronázott királyától az ország ezt akkor kérhette, annyival inkább mostani Felséges Urunktul, aki még sem diplomáját ki nem adta, sem meg nem koronáztatott, szabad instálni a szükséges diplomáru; így tehát instaljuk — ugymond — ő Felségét, adja az országnak maga diplomáját, boldog emlékezetü Leopoldus et Ferdinandus ő Felségek diplomája szerint. És ezen clausula, prout conventum fuerit, ne légyen ben, minthogy már ő Felsége plus quam perfectae aetatis, és már cessalt azon ok, mellybül Josephus ő Felsége diplomájában feltétetett.

Az absens mágnások követeinek táblája voxolván, körül-körül ment involuta declaratiokkal voxoknak deklaratioja, a melyből igen kevés világosságot vehettek észre a statusok, de midőn urgeáltattak, hogy világosabban declarálják magokat, osztán reátértek ad petitionem diplomatis Leopoldini.

A királyi városok táblája voxolván, voxoknak summája ez volt: Maneat Josephinum diploma, cum clausulis prout conventum emittendis vel articulatiter explanandis, ac punctis Leopoldini Diplomatis recensendis.

A voxolások meg lévén, discuráltak tovább a statusok és azt találták, ne siessünk a voxoknak a zöld házhoz való megizenésével, hanem instituáljunk követséget, és izenjük meg, minthogy Isten béhozta Felséges királyunkat, várjuk a propositionokat, lássuk meg nem leszen-e reflexio, azokban a Diplomára. és azután szóljunk a diploma felől; ami pedig a honorariumot illeti, az is regi coronato non coronando solet offeri, kihez képest az is maradjon az ő Felsége coronatioja után. Hogy pedig kölcsön vegyenek fel pénzt, senkinek sem tetszék, hanem hogy more antiquitus solito porták után legyen és a nemes vármegyék magok vessék fel a mint akarják és úgy bizonyos terminusra administrálják.

Ezen követséget azért az ország statusai elküldvén a zöldházhöz a felséges Táblához, melyre a zöldháztul is solennis követség jöve az Országházához, mely által izentek az urak, hogy az ország ne halaszsa maga opiniojának kiadását, minthogy az időből épen kirekedtünk, ő Felsége holnapi napon bejövén. Erre ismét az ország statusai követség által resolváltak, egyáltalában sok consideratiokra nézve elébbeni üzenetektől nem desistalhatnak, és még ő Felsége propositióit nem hallják, addig opiniojokat és voxokat nem aperiálják.

Ezen sessio folyása alatt kiszólyttatta Palatinus urunk ő Herczagsége embere által Okolitsányi Pál urat, és megmondá, hogy ő Herczagségének izente a Clerus, miért ugymond a deputationem cistae Sanctae Coronae ex haereticis ő kegyelmét egyikét denominálta ő Herczagsége, és ezen declaratio után, ő Herczagsége embere elment.

Personalis ur azonban megmondá, hogy ő Felsége holnapi napon okvetetlen bejő, a nemes statusok azért a Directorium szerint alkalmaztassák magukat, ő Felsége eleiben való ki-menetelre, és így ezen sessio eloszlott.

Die 19. Maii.

Tizenkét órakor, lovakon, hintókon, csézákon az urak és az egész statusok, a kiknek alkalmatosságok volt, által takarodtak a Duna hidján, melyen két felől huszonnégy eresztett zászlók voltak felrakva, az ő Felsége országainak, melyek a

Magyar koronához tartoznak czímereivel külön-külön insignalva; hanem ezeken kívül egy zászló, melyen volt egy oroszlan festve cum inscriptione aurea Fortitudo; másikon egy galamb zöld ággal; harmadikon egy bárány Pietas; negyediken Fides, ötödiken Spes, hatodikon Caritas, hetedikén Justitia, nyolczadikon Clementia.

Által menvén a hidakon, már kalotsai érsek úr ő Eminentíája anticipato elment Volsdorfra az adiungalt követ urakkal, és ott ő Felsőjét köszöntötte ilyenképpen:

Augustissime Imperator! attigit tandem desideratae felicitatis apicem afflicta Hungaria, benigniore superum vultu recreata, dum sanctissimae Maiestatis Vestrae Augustissimae terrarum et marium victrix praesentia, universos Regni Ordines in applausum vocat triumphalem, nolim ego ad turbendam diei tam festivae laetitiam eorum meminisse, quae vel intestinis exagitata odiis, in mutuas caedes et cruenta praelia Patriam armaverunt, vel immanitate scelerum provocata divina themide calamitosa decumanae luis invixere flagella.

Nunc ut aeternae nunquam sunt factorum iniuriae clarior iam Regno post nubila Phoebus exoritur, quando haereditario Maiestatis Vestrae gubernio e vestigio succedente, post ferales cupressos, amoenae pacis virescunt oleae, et numinis per epidemicam stragem, longe lateque diffusam in nos desonantis iura placatur.

Quid in proinde tot gaudiorum arbitrio et futurarum felicitatum nostrarum prodromo, inter obvios tot gaudiorum arbitrio et futurarum felicitatum nostrarum prodromo, inter obvios eosque solennes, liberatae a tantis periculis patriae applausus, in ampliorem deberem iure meritissimo excurrere gratulationem, nisi iustus censurae metus obstaret, quod iniurius genti, adventum Maiestatis Vestrae intimis cordibus ad regni confinia praestolanti longiorem iniecisse moram videri possem.

Universi itaque in unum congregati Status et Ordines medio nostri ad Thronum Maiestatis Vestrae provoluti, quemadmodum eius felicem ad nos appropinquantem adventum summe gratulentur, ita ad capessendam angelicam, nulli magis quam regicatholico, et totius Christianitatis capiti redimito convenientem coronam, quam submisissime invitant.

Nolit Maiestas Vestra morari desideria nostra quae Deo T. O. M. auspice ad tantum numerum et frequentem exoreverunt, quam tam antea vix unquam fuisse priorum temporum annales et monumenta testantur; inde enim a quo foecunda Regum, ac Caesarum Mater Augustissima Domus Austriaca Mariam Hungar. Regno Reges coepit dare apostolicos semper vel

experta potentia pressum, vel intestinis factionibus divisum in se Regnum misere scindebatur. Nunc laudes superis (omni ex parte quietum, ac tam domesticis tumultibus, quam hostili incursione liberum, cum Maiestate Vestra sibi rediisse Augusti tempora) sub cuius imperio quiescente, ut scriptura testatur universo terrarum orbe genientem sub orci tyrannide mundum princeps pacis suo adventu visitare dignatus est, gratulatur.

Attigisti dixi desideratae felicitatis apicem Hungaria, dum a Deo nobis natum, nobis datum pium, iustum, clementem, fortem, pacificum, regem ac Dominum obtinuisti. Ea igitur gens mea agite dies laetitiae et confidemini illi exaudiet preces Vestras quia clemens, quia pius est medebitur malis nostris quia instus est. Dixi.

Vissza jövén ő Excellentiája, palatinus urunknak ő Felsége érkezését hora intra 3. et 4. referalta. Palatinus urunk ő herczegsége, Cardinalis ur, Personalis ur, és az egész Statusok várták ő Felségét a sátoroknál, melyek az ország határiban versus Austriam voltak felvonva, körös körűl lovas hadak ordinantiákban állván és a népi sokaság, hova minek utánna érkezett ő Felsége és a felleg sátor előtt csészájából ki szállván, a felől megírt méltóságok és statusok cum profunda homagialis submissione acceptáltak, és a sátorban békisérték ő Felségét, a holott egy bársonnyal bevont asztal és szék volt letéve. Cardinalis ur ő Eminentiaja így köszöntötte: Primo ex auditis descriptam ita: Sit nomen Domini benedictum, quod Sacratissimam Maiestatem Vestram Caesaream in hocce regnum suam haereditarium adduxerit, nobisque fidelibus subditis suis conspiciendam premiserit, tot belli calamitatibus, tantisque multifariis angustiiis pressi et coaretati pacem et consolationem anhelavimus, invenimus in Vestra sanctissima Maiestate, quam speramus et confidimus fore numerum talem benignissimum et Clementissimum Dominum et Regem, qui nos in universis libertatibus, immunitatibus, iuribus privilegiis et consuetudinibus clementissime conservabit et manu tenebit, nos enim vitam nostram, fortunas et omnia quae habemus ad homagiale Vestrae Maiestatis devotionem consecravimus et consecramus, erimusque semper fidelissimi subditi. Coeterum quod superest Maiestati Vestrae cuncta de coelo felicia, vitam longaevam, ac diuturnum imperium, gloriososque super omnibus hostibus triumphos ardentem et humillime precamur.

Secundo: Az ő Felsége bejövetele után circiter két héttel ad calamum le dictaltatván az országházában az is ily formán:

Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestas, Domine Domine Clementissime!

Sit nomen Domini benedictum dicimus nos Hungari, quod divina providentia Sacratissimam Vestram Maiestatem ad nostrum Apostolicum regnum tam feliciter hodie attulerit; cum videamus Vestram Caesaream, Regiamque Maiestatem super Regnum suum Hungariae omnem secum portare benedictionem, sic nemo dubitare potest, quod cum introitu Vestrae Sacratissimae Maiestatis hocce Regnum Hungariae tam afflictum et desolatum, de novo reviviscat ac esse incipiat: Quantum nos Hungari consolatissimus, quod ex singulari Dei benignitate, talem habemus clementissimum regem haereditarium qui magno amore prosequatur nostram Hungaricam nationem explicare nemo potest. Nos quoque unanimiter collaborabimus, ut continuationem gratiae et patronii Sacratissimae Vestrae Maiestatis indesinenter promereri possimus, perseverantes usque ad sepulchrum humillimi servi et fideles subditi Vestrae Caesareae Regiaque Maiestatis.

Erre ő Felsége lenta Maiestate felelt, melyet distincte a szorulás miatt nem érthetvén, mindazonáltal kegyelmességét, nem csak királyi, hanem édes atyai jóvoltát is igérte az egész Statusoknak. Ekkor mindjárt proceres regni és akik ott állottanak ad oscula manus mentenek, és mind egy fél óráig állott ő Felsége, akik az alatt accedálhattak mindnyájoknak, kezét a megcsókolásra nyújtotta, és ez után a directoriumban feltett solenitas szerint ágyúzengések alatt intra 5. et 6.-tam érkező a város Bécs felől való kapujában, a városiak in dispositis ordinibus a navali ponte usque a várban felmenő kapuig állván. A magistratus pedig és a város notarius a ő Felségét cum profunda sui submissione reverálván a város kapuinak kulcsait ő Felségének kezében adta; a város notarius pedig köszöntötte ilyenképen:

Tandem ergo post tristem duorum Caesarum Regum Apostolicorum Ecclipsim, novus tibi hodie Hungarica tellus exoritur Phoebus tandem post funesta seditionum incendia, intestinorumque convulsiones motuum novul tibi affulget Salomon, futurus vere Rex pacificus tandem ille summus regnorum moderator Deus vasa furoris sui, quae in te effunderat per lugendas pestes, et famis plagas convertit tibi in instrumenta laetitiae, dum dominum naturaliter clementissimum tuum ad capessenda regalia tua insignia incolumem tibi praesentat. Ades ergo Augustissime Imperator Caroli sexti, et magnae monarchiae Hispaniarum tertius itidem huius nominis et maximus monarcha, et quidem post superata tot itinerum pericula, post eversas, terrae marique hostium insidias, post

innumeros de inimicis Triumphos, post tot heroica ac universo stuperida orbi facinora, post adeptam gloriosae Sancti Romani Imperii inaugurationem, adest Maiestas Vestra in hac Hungariae metropoli, quam de singulari sua clementia nos immeriti inhabitamus vasalli, stupet mens, haeret animus, refugit consilium, et omnes omnibus suis privantur functionibus, dum radiantem in vultu Maiestatem, in oculis clementiam explicatam in fronte serenitatem, ludentem in labris omnium gratianum consonantiam et latentem in corde erga subditos charitatem in Maiestate Vestra, palam intuentur. Et ego indignus patriae meae filius urbis huius servus et specialiter Maiestatis Vestrae infimus subditus loqui possum, possum tamen, licet enim reverentialis timor imperet silentium exsuperans nihilominus uppeditat eloquium.

Saluto proinde omnium civium votis Augustissimam Maiestatem Vestram, et ad Maiestuosos provolutus pedes exclamo cum evangelico sene: nunc laetificat Domine Deus servos tuos, quia viderunt oculi nostri salutare tuum, quia viderunt oculi nostri Regnorum Caesarem, et Regum Apostolicorum non imparem progenitoribus suis sobelem, quia viderunt oculi nostri unicum gloriosissimae domus Austriacae et totius simul orbis delictum quia viderunt oculi nostri compendiosissimam omnium in orbe et ab orbe principum, ideam quia viderunt oculi nostri venerandum illud caput, in quo viduum apostolici hungariae regni diadema feliciter conquiescat.

Perge itaque Augustissime romanorum Caesar et debitum sibi capesse Hungariae regnum, ecce Deus pater tuorum imponet super caput tuum in hac urbe nostra coronam de lapide praetioso, Maiestatem Vestram coronaturus post longae-vam terrae in imperii regimen, gloria et honor in coelesti patria ecce accipiet Maiestas Vestra in hoc peculio suo, velut alter Machabaeus gladium sanctum munus a Deo oblatum, in quo deiiciet omnes adversarios, et quo accinctus super femur suum, non tantum potentissimus Bellator, sed et gloriosissimus evadat Triumphator, ecce accipiet relictum sibi a gloriosissimis pro avis suis Hungariae sceptrum. Lactus ergo acclamo Maiestati Vestrae cum Regio propheta virga directionis, virga Regni tui, unum nunc superest, quod a Maiestate Vestra Civitas deciduo in terram petit poplite, ut dum vi ea invictissima imperialis aquila dupla connectitur cruce, affectus quoque Maiestatis Vestrae in hancce nostram duplicatur urbem.

Közli: THURY ETELE.

LEVÉLTÁRI KUTATÁSOK.

— MÁSODIK KÖZLEMÉNY. —

Veszprém vármegyében, a Somlyó hegy alatt elterülő *Vásárhelyen* állott hajdanában a sz. Benedek rendi apáczáknak sz. Lambertről nevezett kolostora, melynek lakói — a mint ezt Ruppnak »*Magyarország Helyrajzi Története*« című munkájában olvassuk, a XVI-ik század kezdetén »a szerzetesi szabályokkal ellenkező életet éltek s viseletök botránnyos és a monostori magányt meggyalázó volt«. Annak okáért *Goszthonyi János* győri püspök — II. Gyula pápa rendeletére — vizsgálatot indított ellenük, melynek következtében a zárdából kiűzettek s helyükbe a példás életű prémontrei apácák telepítettek, a kiknek fentartására — *Rupp* szerint — *Somlyó-vásárhely* mezőváros, *Szász, Kis Szőlös, Cheruz* (!) és *Lovas* birtokok rendeltettek. (id. m. I/1. 344. l.)

Az alább következő urbéri szabályzatból megtudjuk, hogy a prémontrei apácák Szegedről, a sz. *Lélek* egyházából tétettek át 1511-ben *Vásárhelyre* és a fejedelem asszonnyal együtt mindössze tizenkilenczen voltak s közöttük a *Kemény, Pesthényi, Palásthy, Lorántffy* stb. előkelő családok tagjai. A magyarul szerkesztett urbarium épen az adományba kapott jószágokra — forrásuk szerint — *Vásárhelyen* kívül, *Lovasra, Csősz-re, Iszkász-ra* és *Kis Szőlös-re* vonatkozik s nemcsak egyház és művelődéstörténeti szempontból rendkívül becses, de mint *nyelvemlék* is figyelmet érdemel s épen azért betűhíven közöljük, bár a többszöri átírás következtében eredeti sajátságaiból — úgy látszik — sokat veszített.

Pozsony, 1593 febr. 23. Fejérvöy István kir. helytartó átírja és megerősíti a vásárhelyi apácák 1511. évi urberi szabályzatát.

Nos Stephanus Fejérvöy Dei et apostolicae sedis gratia episcopus ecclesiae Nitriensis, locique ejusdem perpetuus et Comitatus Zaladiensis comes, nec non sacratissimi principis et

domini domini Rudolphi secundi, Dei gratia electi Romanorum imperatoris, semper augusti, ac Germaniae, Hungariae, Boemiaeque regis, archiducis austriacae, ducis Burgundiae etc. consiliarius et per Hungariam locumtenens. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod pro parte et in personis religiosarum virginum dominae *Catharina de Wasarhely* priorissae, et totius conventus sanctimonialium ordinis Praemonstatensis monasterii sancti Lamperti episcopi et martiris in oppido Wásárhely in comitatu Wespremiensi existentis fundati exhibitum nobis et praesentatum extitit urbarium ejusdem conventus in formam libelli confectum, ac sigillo ejusdem Conventus impendenti munitum, continens in se leges et statuta ac legitimos proventus a subditis eidem conventui annuatim provenire debentes, ordine consignatos olim quidem per eundem Conventum in ordinem redactos. recenter vero anno proxime transacto decimo septimo Kalendas Julii per praefatum dominam Catharinam de Wásárhely priorissam unanimi subditorum suorum in possessionibus infrascriptis degentium consensu et voluntate reformatum, ac coram eis perlectum tenoris infrascripti. Supplicatum itaque nobis extitit pro parte praefatorum virginum priorissae ac totius conventus praedicti monasterii ecclesiae sancti Lamperti, ut idem urbarium omnia et singula in eodem contenta rata, grata et accepta habentes, praesentibusque literis nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi facere, ac tam pro ipso Conventu, quam subditis ejusdem perpetuo valituros auctoritate praefatae sacrae caesariae regiaeque Majestatis, qua fungimur confirmare vellemus. Cujusquidem urbarii et in eo consignatorum tenor talis est.

Ezer ötszáz tizenegy Esztendőben irván, visitatio Boldogh Aszszon napián Praemonstratomi avagy Bóldogh Aszony szerzetének apáczái Szegedről Sz. Lélek Egyházából helyhez-tettenek Wásárhelyen való Sz. Lamperth Egyházában, Ferencz Praepostnak sághi Szent Egyháznak és azon Szerzetnek az időben való Fejedelemnek és András Praepostnak Bozóki Szent Egyház Fejedelmének és az egész szerzetnek egyik tanácsának általa és az Apácza asszonyok, az kik az időben itt helyhez-tettenek, ezek voltanak. Első, *Catharina aszony Szegedi*, ki ez szerzetben első szűz volt, itt is penig hagyatott Fejedelemül, a többi: *Örzébet Sárkány, Julianna Pestheny, Anna Kis, Anna Huszár, Catharina Oláh Beatrix, Catharina Horváth, Klara Kys, Catharina Kemény, Catharina Lorántffy, Sophia Kegyes, Mártha Borsos, Mártha Kalmár, Eörzébet Szántó, Margaretha Gyuthi, Catharina Makaji, Eörzébeth Somogy, Anna Kéken, Margaretha Palásthi* és ezek kezében

az felyől megmondott Sz. Lamperth Egyházának adatott ennyi öröksége és marhája:

Vásárhel nevü valál (?), hol az kalastrom és az Sz. Egyház helyeztetett vagy fundáltatott, mely valalban vagyon hetvenkét ülés hely egy fertály héián, és ezek közül volt az üdőben ép hel hatvannyolcz. Minden egész hel Sz. György napban tartozik husz pénzt adóul fizetni, Sz. Mihály napban is husz pénzt, Farsangban azonképen husz pénzt. Ajándékot ad Karácsonban minden egész hely egy kappant, két kalácsot; Husvétban penig tiz tikmonyat, két kalácsot. Sz. Lamperth napján ad két pénz árra pecsenyét és két kalácsot. Szolgálatyok penigh ekképpen vagyon, hogy aratásban minden egész hely tartozik kepét aratni, széna takarásnak idein tartozik minden egész hel négy kalangyát, kiből két szekér telik, gyűjteni és azt behozni. Karácsonban penigh tartozik minden két egész hely egy szekér fát hozni. Ez felyől megmondott adókat, ajándékokat és szolgálatokat az Vásárhely Biró, tizenkét Esküttyével egyetemben tartozik ki szerzeni és az Asszonyoknak be szolgáltatni. Vagyon továbbá azon Vásárhelnek határában az *Somlyó* hegyen szőlőhegye, kiről az vásárheliek az ő szőlőikből borkilenczedet az Asszonyoknak adnak, *de gabonájokból semmit sem adnak*. Vidékiektől penig, kiknek az hegyen szőlők vagyon, akár az Asszonyok jobbágya legyen, akár penigh egyébé, minden egész szőlőtől adóul tizenkét vödör bor fizetetik. Vagyon továbbá ugyanazon Vásárhelynek határában *Torna* nevü vizen két helen való malmok.

Törvénnye penig ekképpen vagyon: Mikor valamely ember mást megölend, tehát ha négy forintot a Birónak adand, avagy házában a Biró láttára bevetendi, tehát se a Biró sem az Ispán azt meg nem foghattya, de Pörössével lesz dolga; továbbá ha ki mást megsebesitend és verend, a Birónak penigh egy fél sem panaszland, semmi *Buságon* nem marad, ha penigh valamely fél panaszland, bátor csak egy Esküttnek panaszolljon. az bünös fél két forinton és negyven pénzen marad. Ez felyől megmondott Birságoknak penig két része az Asszonyoké, harmada az Ispányé. Ha penigh valaki mást megszidand, akár Férfi Asszonyállatot, akár Asszony állat Férfiat, ha valamely fél a Birónak panaszland, tehát azon bünös fél az Urnak egy forint birságon marad. Továbbá ha valaki akárminemü dologért Asszonyának avagy Ispányának a Biró hire nélkül panaszlana, tehát a mint meg vagyon írva. az Urának az az Asszonyának legottan egy forint birságon marad.

Továbbá azon *Somlyó* hegyen a Sz. Lampert Egyházának három szőlője vagyon, és az egyik neveztetik *Polnárné* szőlejenek, az második hivattatik *nagy Szőlőnek*, az harmadik penig-

len sz. Margit Asszony kápolnájának mellette vagyon. Továbbá azon Sz. Lamperth Egyházának vagyon egy helyen való réte is, mely *nagy rétnék* hivattatik.

Lovas második faluja, ki hivattatik *Lovasnak* (igy!). Ez faluban vagyon huszonkét egész hel, és ezeknek tizenhatod fele *ép* és minden egész hely Sz. György napban adóul ad a Sz. Egyháznak husz pénzt, Szent Mihály napban ismég husz pénzt, Karácsonban ad ajándékul minden egész hely egy kappant, egy pecsenyét és három kalácsot. Az *Bogár* nevű rétet kéremés (?) szerént kaszálták az Szent Egyházhoz, kilenczed helyében peniglen valamennyi kepét a Szent István Dézmássa ró, annyi köből számu tiszta jószágot tartozzanak az Szent Egyháznak adni. Azon falu határában vagyon az Szent Egyháznak egy bokor tilalmas erdeje, mely hivattatik *Apácza Asszony Erdeinek*. — Törvények mindenképen egy az városéval egytől megválva: Hogy az ki ő közötték egymást megszidgya, annak hatvankét pénz birsága, mely birság tellyességgel az ott való Biróé.

Cheősz, *Chősz* harmadnevű falujok, ebben vagyon egész hely harminczhetedfél, kik tellyességgel mind épek és minden egész hely Karácsony napban ad a Szent Egyháznak adóul husz pénzt, ugyanazon időben ad ajándékul egy kappant és három kalácsot, farsángban ad adóul ismég husz pénzt, Husvétban ad ajándékul tiz tikmonyat, három kalácsot, Szent György napban ad adóul husz pénzt, Mindszent napban ad ajándékul két pénz ára pecsenyét és három kalácsot. Kilenczedet azonképpen fizeti, miképpen *Lovas* nevű falu. Továbbá azon falu határában a Szent Egyháznak vagyon Úr földé ottollyal (igy!), mely földet az ott való jobbágyok tartoznak megszántani, bevetni, megaratni, bétakarni és béhozni.

Törvények penig ekképpen vagyon, hogy valaki Asszonyának avagy Ispányának Biró hire nélkül panaszlana, tehát az Urnak fején, jószágán marad. Szitokért peniglen egy forint birságon marad az Urnak. Ha valaki penig Biró tilalmát megtörendi, az Urnak fején, jószágán marad és az Valálnak (?) kapunként hatvan-hatvan pénzen.

Iszkász; *Negyed* faluja *Iszkász*. Ezen faluban vagyon egész hely tizenkilencz egy fertály héján és minden egész hely Szent György napban adóul ad husz pénzt, Szent Mihály napban ad ajándékul két pecsenyét, avagy egy kappant, három kalácsot. Husvétban ismét ad három kalácsot, tiz tikmonyat. Egyébb nemő Törvények és kilenczedgyek mind azon szerént vagyon, mint az *Lovas* nevű falunak. Azon falu határában az Sz. Egyháznak vagyon egy réte, kit azon falubeli jobbágyok tartoznak megkaszálni, fölgyűjteni és behozni.

Kis Szőlős. Eötöd falu Kis Szőlős. Ez faluban vagyon tizenkilencz egész hely. Sz. Mihály napban adóul ad husz pénzt, Szent Márton napban ad ajándéku egy kappant, három kalácsot. Sz. György napban adóul ad husz pénzt, Husvétban ajándéku három kalácsot, tiz tikmonyat, mindezeknek fölötté az Sz. Egyház körül ha mi épülésnek kell lenni, azt tartozik az Egyház tartománya megszerezni. Az felől megírt vérbirságnak két része az egyházé, harmad része az Ispányé. Termő fát ki levág az mi Jóságunkban négy forint birság. Továbbá, valaki háttal valami dolgot Földes Urának, avagy Tisztartójának bémond, meg köll bizonyítani, mert minden szónak bizonyosságának köll lenni. Továbbá, valami vidéki embernek, kinek szőlője itt vólna az mi hegyünkön és az Attyafiával osztálos. tehát mikor szőleit elakarná adni, az ő osztálos attyafia meg nem veheti az helység ellen, de az ki egy kenyéren vagyon attyafiával, tehát az megveheti az helység ellen az ő osztatlan attyafia szőleit.

Hunc legum antiquitus statutarum ac legitimorum tributorum a possessionibus et subditis quibus supra ad monasterium ecclesiae S. Lamperti episcopi et martiris in oppido Vasarhely constructum pertinentibus, conventui s. monialium ejusdem monasterii jure antiquo annuatim exigí solvi debentium libellum religiosa et venerabilis virgo Catharina de eadem Vasarhely, pro tunc dicti conventus priorissa curavit ad futuram necessariamque reddituum suorum cautelam unanimi praescriptarum possessionum consensu et voluntate reformatum praesentibusque et coram eis perlectum iri, omnibus illis audientibus et approbantibus anno a verbo nato 1592 decima septima Kal. Julii.

Nos itaque supplicatione pro parte praefatarum virginum priorissae et totius conventus praetacti monasterii Ecclesiae sancti Lamperti modo quo supra nobis porrecta exaudita et admissa praedictum urbarium non abrasum, non cancellatum nec in aliqua sui parte suspectum sed omni prorsus vitio ac suspitione carens praesentibusque literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali insertum et inscriptum, quoad omnes ejusdem continentias, clausulas et articulos eatenus, quatenus idem rite et legitime existit emanatum, viribusque ejusdem veritas suffragatur, ratum, gratum et acceptum habentes auctoritate praefate sacrae caesareae regiaeque majestatis qua in praesenti suae majestatis ab hoc regno abtencia dei gratiosa ejusdem annuentia pleno jure fungimur, confirmavimus, ratificavimus et approhavimus salvo jure alieno, harum nostrarum in formam libelli confectarum, pendentisque et authentici sigilli nostri munimine roboratarum

vigore et testimonio literarum mediante. Datum Posoný die 23 mensis februarii Anno Domini Millesimo Quingentesimo Nongesimo tertio. Idem Episcopus Nittriensis et Locumtenens m. pr. (L. S.). Lecta et correcta per Andreám Kecskés secretarium in dictionibus in margine praecedentis paginae hujus folii additis.

A győri kaptalannak 1681 évi átiratából, melyet Lipót király Bécsben 1693 június 7-én, III. Károly pedig 1721. márczius 30-án a pozsonyi Sz. Klára apáczs szerzet vásárhelyi jobbágyainak, illetőleg a városi tanácsnak kérésére ujjlag átírt és megerősített.

(Orsz. Levéltár. Kir. Könyvek.)

Hagymássy huszti kapitány levele 1563-ból.

Egregie domine et compater honorande salutem etc. Ti kgmeteknek mindenről izenék Ferencztül, de miérthogy itt papirost találék írni is akarék kgdnek. Az dolog csak ez, hogy kgd azt írám, hogy az Balassy népe *Halmiban* vagyon és éjjelre az szentegyházban takaróznak be. Nekem ez teczik, hogy ha ismeri kgtek, hogy ott legyenek és elégök lesznek reája, mert tudgya kgd, hogy Istennek akarattyából az ki másra megyen hir nélkül mindenkor felen is árthat az másiknak, hát István uram menten mennyen valamely többed magával mehet, maradgyon csak ház őrző hon, és vagy estve mig be nem takaróznak az cinteriumba vagy reggel mikor ki oszolnak az faluba, üssön rejájok, bizván Istent, hogy talán megbánnýák ez szin alatt való cselekedeteket. Ha az szükség ugy hozná, hogy vagy falut vagy szent egyházat kellene reájok gyujtani, vigyen tüzes szerszámot vele és az pattantyus is legyen vele, semminek ne kedvezzön, most pedig segítségtül nem kell félni, mert én az asszonyember(t) Zinyérváralján bocsátottam, Balassy azt hiszem, hogy most oda ment mind feleségestül; miért kívánom . . ezt, hogy az én személyem nekül lenne, ez dolog meg, ezt én magamtul megérti ti kgtek . . . ugy teczik, hogy engem megvárjatok, hát . . . én oda jutok addig bizonnýal végére mennýetek, ha ott vannak e Halmiban és mint hogy vadnak? hogy ezzel ne mulassatok, mert mihelt Balassy megérti, hogy én hol vagyok, nyilván tudom, hogy ő is másképen kezdi őrzeni őket, de ő most azt tudgya, hogy én is együtt megyek az ház népével, azok pedig ma indultak el Sukrul (?) . . . hogy még Hétfőn estvére ha szemben leszünk egymással. Az városokra az mely drabantokat rendelt volt k. azt mindenűnen gyűjtsetek be, annak felette ez városokra szekereket mindgyárást hogy az rajtunk . . ha isten akarván mást kellene mivel-

nünk. Máthé deák az alsó járásból holnap délig 30 lovast vigyen be, kiken tornicha legyen.

Az én lovaimat reggel az mezőre kivigyék, oly ember üljön az pej lovon, az ki bátor meg is nyargalja, hadd izzadgyon meg, mert hiszem hogy most elég nehéz. D. V. foeliciter volere optamus. Datum in Zigeth Sabbatho Nocte Anno 1563.

J. Hagmás mpr.

Kivül: *Egregiis dominis Anthonio Was de Zygeth Compatri et Stephano Horváth castellano Arcis Huszth et dominis amicis honorandis.*
(Eredetije szigeti Vass Antal pécsi kir. táblai bíró családi levéltárában.)

Hagyatéki eljárás 1596-ból.

Georgius Király vicecapitaneus arcis Waradiensis etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Hogy ez el mult napokban az meg holt *Debreczeni Thar István* gyermeki az vitélő néhai Bolday Farkas Deákné *Catha asszony*, Zagyvay Kristófné *Anna asszony* és *Thar Gábor* hozták vala énnekem az mi kegyelmes asszonyunknak ő felségének parancsolatját ez dologról, hogy az megholt *Posztómető Andrásnak*, az Thar Istvánné Kathus asszony attyának testamentuma szerint valamit *Posztómethő András* az Thar István gyermekinek legált volna, kiket Thar István tutorságra bizott volna és Thar István az ő kereskedése közében ögyelítette volna, mind azokról az Posztómethő András legatumiról az Thar István árváit contentálván az Thar István-tul maradt örökségből, marhákból sőt még adósságból is. Én azért az ő fölsége parancsolatja szerint annak executiójára választottam vala az ő fölsége hitös directorát *Thalkethő Kelement* és váradi tanácsbeli hitös embert *Paisgyártó Gáspárt*, hogy az Posztómethő András testamentumából az Thar István árváinak hagyattatott jóknak és marháknak summáját és quantitását kikeresvén, arról igaz tételt is szolgáltatnának az tutoroknak Thar Istvánnak örökségéből, marhájából és ha azzal fel nem érnék, bizonyos adósságiból is. Ha penig in specie valamit az Posztómethő András javaiban megtalálnának, azokat is az árváknak kezekhez adnák. Mely hitös emberek az után nekem hitös voltak szerint referállják, hogy ők Debreczemben menvén, ott való nemes embereket Olasz Lukácsot és Geberjeny Jánost melléjük vévén, ilyen képpen exequáltak volna, hogy először Thar Istvannét Cathus asszonyt erős hittel meg eskötették, hogy valami ezüst és arany marha Posztómethő Andrásról maradt volna, in specie jelen volna, — azonképen ha Thar István-tul maradt volna is elő adgya egyéb javaival egyetemben. Így azért Thar Istvánné erős hittel meg eskött volna.

hogy elő adgya és elő is adta volna, mely Posztómethő Andrásról maradt aranyos kupáknak, sellegőknek, poharaknak, kaunáknak, chiészéknek, kalanoknak, nyakban vetőknek, pártá öveknek, kapsoknak, gomboknak, boglároknak, kés hővelyeknek és egyéb efféle ezüst marháknak, műveknek summája, kiről nekem írást hoztanak rendszerint tött volna egy summában *nyolczvan kilenczedfél gyrát, tizenkilencz nehezéket*. Innét adott elő Thar Istvánné egy ötven arany nyomó lánczot, arany filléreket, valami arany pogány pinzeket, kopasz tallérokat, antiquitasokat és arany gyűrőket is, mind asszonyállatnak s' mind férfiúnak való gyűrőket adott elő. Kiknek mind számok s' mind pondusok meg vagy on írva az írásba, kit nekem hites emberek hoztanak, mind ezeket penig Thar Istvánné hittell mondotta meg, hogy Posztómethő Andrástul marattanak és az ő fölsége parancsolattya szerint ezeket az Posztómethő András unokáinak az Thar István gyermekinek számára seligálták ezeket. Annak utánna az Posztómethő András testamentumát elő vévén abból kikeresték az árvákra nézendő summát, ki tett volna az elrendeltetett embereknek computatiója szerint *hatezer hét száz harmincz négy forint*, kilenczven pénzt, melyről való executióját így kezdték vala el:

Debreczenben vagy on egy fehér ház, kinek az helye és földé Posztómethő Andrásé volt, de az épületi Thar Istváné volt; vagy on a ház az piaczon az váras háza mellett, három bolt is vagy on hozzá ragasztván, ezeket mindenestül fogván becsüllették *kilencz száz forintban* az árváknak, Farkas Deáknénak, Zagyvay Kristófnénak és Thar Gábornak.

Vagy on ismét Debreczenben egy téglá ház, *Várad* utczában, kit *vörös háznak* hivnak, ezt becsüllették egyenlő értelemmel *ötszáz forintba*. Ugyan Debreczenben *Burgundia* utca végén két száraz molnot, házaival, köveivel becsülték *hetven forintba*. Az piaczon egy mészárszéket becsülték *harmincz forintba*. Miért hogy penig az testamentomban meg irt summa az örökségből ki nem telt, az ő felsége parancsolatja szerint adósságból is contentalni kellett az árvákat ilyen módon: Debreczeni Nagy Gáspár adós levelét adta be Thar Istvánné, számban az árváknak 913 ftban, 56 pénzben; Debreczeni Kovách György volt adós Thar Istvánnak 433 fttal adós levele szerint, kiért az Pozsonyi Captolonban kötötte volt *Németh utczai* kertét és három molnát, ezt is számban adta az árváknak Thar Istvánné. Adott egy merő pánczélt, elő zománczost, kit becsültek *másfél száz ftra*; Váradi Buza János adós levelét adta számban 675 ftban; Kassai Molnár Péternek vagy on egy adós levele ki szól 6734 ftról 94 pinzről, de ebben számban adott be az árváknak Thar Istvánné 3063 ftot

34 pinzt, ha Molnár Péteren mind megvehetnék az adósságot, ennek az többi (része) vissza menne Thar Istvánnénak és igy telnék ki a testamentombeli summája az árváknak.

Mely executiónak rendit, mikor a hites emberek nekem referálták volna, addig ez meg irt örökségöket, aranyezüst marhákat és adós leveleket kezekben nem adattam az Thar István gyermekinek, hanem másik relatoria levelemből ő fölségének értésére adtam volna kepen az executióknak minden rendit és ő fölségétől akartam értelmet venni, ha az Thar István árváinak kezekhez adgyam e az marhákat avagy nem? az mint az én relatoria levelemből ezek megtetszenek. Annak utána ismét jöve én hozzám az ő fölsége parancsolattya, kinek inscriptioja igy volt: *Generoso Georgio Király arcis nostrae Waradiensis vicecapitaneo etc. fideli nobis dilecto*. Interior continentia haec erat:

Maria Christierna Dei gratia Transylvaniae, Moldaviae, Valachiae, Transalpinae Princeps, partium regni Hungariae domina et siculorum comes, nata Archidux Austriae, Dux Burgundiae, comes Tyrolis etc. Generose fidelis, nobis sincere dilecte! Salutem et gratiam nostram. Megértettük az kgd relatoria leveléből, mely minekünk szól, hogy az miképen minket az néhai Bolday Farkasné Catha asszony, Zagyvay Kristófné Anna asszony és Thar Gábor, az megholt Thar István árvái, az megholt Posztómethő Andreás deáknak penig unokái, ennek előtte megtaláltak volt, és mi is kegyelmednek az ő dolgok felől leveleink által parancsoltunk volt, kgd az mi parancsolatunk szerint executorokat rendelt volt, ugyanazon Andreás deáknak, az könyörgőknek Job attyoknak testamantumában legáltatott jóknak ki keresésére és mind annak az mi jelen találtatott volna azokban az jókban hívségesen való megszámllaltatására s' mind penig annak az résznek, az melyet Thar István, ugy mint András deáktól hagyattatott testamentom tutor elköltött s' alienalt volna benne, az Thar Istvántul maradt örökségekből, ingó marhákból és adósságbul való ki deputálására és helyre állására. Mely executorok az testamentom continentíája és az mi parancsolatunk tenora szerint, az legatumot ki is teljesítették volna, melynek summája 6734 frt és 90 pénzét tött volna és fide mediante referálták is volna kgdnek az ő executiójoknak rendit. Miért hogy penig mind az fel számlált és megbecsültetett örökségek, marhák és adósságok még az executorok keze és birtoka alatt volnának, várja kgd az mi instructionkat, hogy ha tizenötöd nap után kezekben kellenék az megnevezett unokáknak bocsátani mind azokat az Andreás deák jovait melyek in specie megtaláltattak, mind azokat az Thar Istvántul maradt örökségeket, marhákat és

levelekben megírt adósságokat, az mellyekkel helyre állatták az executorok az felől meg denotáltatott summát. Hadgyuk azért kgdnek, hogy az miképpen executorok fide mediante referálták kgdnek ennek az dolognak véghez vitelét és kgd is meg íratta az meg mondott relatoria levélben minekünk, az szerént eresztessen kezében immár kgd mindeneket az András deák megmondott unokáinak. — Secus non facturus. Datum Albae Juliae 12 martii Anno domini millesimo quingentesimo nonagesimo sexto. Et subscriptum erat: *Maria Christerna*, item paulo interius: ad mandatum Suae serenitatis proprium: *Stephanus Bochkay* propria. *Lucas Warady* secretarius.

Én azért az tizenötöd napok elmulván az ő fölsége parancsolattya szerint ismét előhivattam az megmondott hites embereket, kik ez dolgot az ő fölsége parancsolattyának vigorával exequálták vala és mind az felől meg irt debreceni örökségeket, házakat, kerteket, molnokat, mészárszéket, és egyéb afféleket, mind penig az felől meg irt arany-ezüst marhákat, kiket Thar Istvánné hitivel mondotta meg, hogy Posztómethő Andrástul marattak az árvákra s' mind pánczélts és az megírt adós leveleket is Thar István(né)nak kezéből kivéttem és az Bolday Farkas deáknénak Cata asszonnak, Zagyvay Kristófnénak Anna asszonyok és Thar Gábornak kezében adtam és bocsátottam, hogy az ő birtokokban, az ő kezekben legyen és mindezeknek szabad uraságában hadtam Farkas deáknét, Zagyvay Kristófnét és Thar Gábort az ő felsége parancsolattja szerint. Datum Waradini 16 mensis martii Anno Domini 1596.

A váradi káptalani requisitoroknak 1600. évi átiratából, melyet Rudolf király Prágában 1601 márczius 23-án újra átírt és megerősített. (Orsz. Levéltár *Királyi könyvek* V. k. 481. l.)

Özv. Király Albertné, Mátyus Kata végrendelete 1604. decz. 10.

Én Mattyus Cata mostani Bodókö ujfalvi Nagy Gergelyné, annak előtte pedig az néhai vitézlő *Király Albertné*, mostan az Istennek kegyelméből és providentiájából egésségben és állapotban lévén, de azért eszembe jutván az, hogy minden embernek egyszer meg kell halni, annak okáért szabad akaratom szerént, senkinek nem kényszerítéséből az Istentől én reám bizott kicsin jókból teszek ilyen testamentumot, hogy ha énnekem ez mostani reám várandó állapotomban és betegségemben halálom történik, kit az ur Isten távoztasson el.

Elsőben az én Kegyelmes Uramnak, fejedelmemnek az ki Erdélynek, Magyarországnak egy részének Bihar vármegyével egyetemben örökös ura és fejedelme lészen, hagyok *egy arany*

coronát és egy gyöngyházból csinált pohárt, Ő nsgát mint kegyelmes uramot kérem, hogy vegye jó néven.

Ezek után az előtt való időkben az én uramnak Bodóki ujfalvi Nagy Gergelynek az mint kötöttem vala az váradi Cáptalanban az Verebély Mihályrul én reám Hidastelek nevű falut, mely vagyon Bihar vármegyében, azt most is én ő kglmének hagyom. Ezek után az atyámtul maratt ezüst marhából hagyok uramnak ő kglnek három aranyos, fedeles kupát, egy fehér selleget, öreget, egy párta övet, más egy régi módon csinált párta övet, egy arany pereczet, kit énnekem uram csináltatott, egy forgácsos arany lánczot, hagyok ismét egy arany gyűrűt, gyémánt benne, kit én attam volt jegy gyűrűmben, öt darab ezüstöt, egy pecsétetes gyűrűt és egy arany lánczot, kicsint, egy kereszt függő rajta.

Item hagyok uramnak ő kglmének egy ezüstös aranyas szablyát, pallost és egy hegyestört. az kiket mostan is visel, ehhez hagyok két ezüstös fék agyat, két szügyellőt, két farmatringot, ezüstöst, kiket most visel, öt ezüst kalánt is hagyok, egy szügyelőre való boglárt is hagyok. Ismét két nesttel bélelt mentét is hagyok ő kglmének, kiket mostan is visel, hagyok egy ég színű atlacz szoknyát is, és egy ezüst színű atlacz kis subat, nesttel bélettet, zöld prém vagyon rajta, egy bonczokot és egy czapragot.

Az mely házat én vöttem itt Belljében Nagy Zsigmondtul és Zékely Istvántul azt is uramnak hagyom minden részestül. Ezeket pedig uramnak ő kglmének úgy hagyom, hogy senki az én holtom után (kit Isten most távoztasson el) meg ne háborítsa, ha pedig valaki meg akarja háborítani vagy az atyafiak vagy Király György vagy pedig más akárki, soha addig semmi uton se pörrel se egyéb képen meg ne háboríthassa, hanem először tartozik ötezer ftot letenni, azután lássa osztán, de addig meg ne háboríthassák semmiben, valamit én ő kglmének hattam az jószággal egyetemben.

Továbbá az én Christusomban elnyugott uram szerelmes gyermekének, az néhai vitézlő *Király Albert* fiának Király Györgynek hagyok 500 arany ftot és 100 tallért, ezvel adós Csáky István uram, az adós levele itt nállam vagyon, azt megvegyék, ha pedig meg nem veheti Király György, Uramon ő kglmén vegye (meg) mert én velem Uram adatta oda.

Hagyok ismét neki 9 aranyos kupát, virágost, ezeken kívül hagyok egy nagy öreg virágos kék zománczos kupát neki, fedelest; hagyok neki 4 arany lánczot, az egyik öreg több vagyon 100 aranynál benne, az másik gyönggyel vagyon össze foglalva, az harmadik kék és zöld zománczczal korda

módra csinálva, az negyedik paraszt módra csinált négy szegő öreg arany láncz.

Hagyok ismét neki három öltöző arany pereczet, egyik gyöngyszemmel vagyon összefoglalva, a második és harmadik sima karikással vagyon csinálva. Hagyok ismét neki egy arany koronát kövest.

Tavaly uram ő kegyelme küldött volt Nyári Pál után száz aranyat valami levelek váltságára, hogy ha Isten Nyári Pált meghozza és leveleket nem váltott vele, kérjék meg ő tőlle, tarcsák Király Györgynek. —

Imét hagyok neki 22 arany gyűrőt, 3 párta övet. 3 főkötőt, az egyik bogláros, az harmadik viselt(es). Ezen kívül 3 öreg aranyas szélü udvari pohart, két fejér közép selleget, és 5 apró udvari aranyas pohárt, két ezüst kannát. egyik öreg másik kisebb, 10 szablyát és pallost, egy merő ezüst aranyos hegyes tört, két mosdót korsóstul. Hagyok neki három fék agyat, az ketteje köves, az egyik sinóron jár, két aranyas kötőféket, az egyik köves, két sügyellőt, egy sügyellőre való aranyas boglárt, egy bokor ezüstös és aranyos tegzet, két ezüst botot, 3 ezüstös kármán (?) zabolát, két ló nyakára való ezüst aranyos lánczot, 24 ezüst kalánt, 3 ezüst vidlát, egy csinált czafrangot, másikat csinálatlant, ezüstest; egy jancsárnak való sklófiát, két ezüstös nyerges kápástul. 3 öreg szőnyeget, aprót tizet. Hagyok neki egy vont arany dolmányt, török módon csinált egy fél szert vont arany mentét. egy galléros és hosszú mentét, vont aranyat nyusztal béllet(tet), egy csonka fekete bársony mentét nyusztal béllett, egy sárga atlacz mentét, két hosszú subát asszony embernek valót, egyik vörös atlacczal kötött és pegymettel bélelt, másik zöld prémes, nyesttel béllett, az másik (így!) zöld kamuka, nyesttel béllett, harmadik fekete bársony, bojtos, bársonnyal béllett, egy vörös bársony szoknyát, egy te(s)t szín bársony szoknyát. Ezen kívül is egy skófiával varrott ezüstös olasz vászony inget, három bársony héat, egyik virágos bársony, másik török varrással varrot, harmadik atlacz vánkös héj, skofia aranyal töltött egy aranyos paplant, egy merőn . . selyemmel, egy aranyos ezüstös sisakot, négy boncsokot, két ló nyakába való aranyos nyakban vetőt, az hármán vagyon boncsok, az egyiken nincsen.

Ezeknek utánna az én Istenben üdvezült szerelmes uram az néhai vitézlő nagy *Király Albert* az mely jószágokat szerzett jámbor szolgálatjával, tudni illik ezt az *Bélyt*, mint vitézek-tül . . Topát és a többit, az ő tőlle maradott szerelmes gyermekemnek *Király Györgynek* hagyom az váradi házzal és szőlővel egyetemben, ezekkel ne osztozzék senki, meddig Isten Király Györgyöt elteti, kérem is az én Kristusomat, hogy ő

felsége éltesse. Továbbá az mi illeti a kereszturi házamat és a szőlőt, az anyai jószággal egyetemben az mostani uramtól *Nagy Gergelytől* való gyermekemet is szintén úgy illeti Nagy Mihályt is és azt is, a kit minden nap várok, kit nem tudok ha fiu léssen vagy leány, mint szinte Király Györgyöt, azért egyaránt osztozzanak véle mindnyájan. A mi pedig illeti az öt falubeli rész jószágot, az is Király Györgyé léssen mind addig mig él és maradékjáé. Az Hidasteleki jószághoz valameddig Isten uramot élteni Király György is semmi közét ne mongva, üres léssen tölle, mert az uramé gyermekeivel egyetemben. Ha penig uramnak ő kegyelmének magtalanul holta történnék előbb Király Györgynél, kit Isten távoztasson el, Hidastelek is vissza szálljon Király Györgyre. Viszontag ismét ha Király Györgynek is előbb holta történnék magtalanul, uramnál, Nagy Gergelynél és maradékinél (kit az Isten szent fiáért el távoztasson) mind Bély . . öszve, Cselze, Topa, a kereszturi ház szőleével öszve és az jószággal és azon kívül valami lenne, pénz, arany, tallér, ezüstmarha ha lenne, Uramra és maradékára szálljon, ezt megértvén, hogy ha Király Györgynek előbb holta történnék, uram az patha . . rész jószágot tartozik az Király György gyermekinek vissza eresztetni, és az szegény uram atyafiainak, mert azokat illeti, de úgy bocsássa vissza, Uram ő kegyelme Nagy Gergely uram, hogy az én jegyruhámat kivegye vagy megvegye belőle és úgy adgya vissza nekik. Azonkívül való jószág penig, mint felől meg irattam valahol mi lenne, ha én is meghalok és az édes gyermekimnek is holta történnék magtalanul, mind uramra ő kegyelmére szálljanak és maradékira minden valami léssen. Attul elválva az négy ház jobbágyot az Istenben üdvezült szerelmes urammal az néhai vitézlő Király Albert urammal Barbócs Jánosnak attuk volt, mert én most is neki hagyom és fiának, leányának örökké, kérem is penig mind Uramot, . . . Király Györgyöt, hogy meg ne háborítsák, hanem mástul is meg oltalmazzák.

Immár hogy ha mind énnekem s' mind uramnak ő kegyelmének holtunk történnék, s' Király Györgynek is, kit az Isten eltávoztasson, valami jószág vagyon mind itt Bélyhez tartozó s' mind Cselze, Topa, az kereszturi ház szőlő és az . . . arany ezüst, tallér, minden valami léssen, az én uram Nagy Gergely atyafiaira és az enyémeke, atyámfiaira nem másra szálljanak. az patha . . jószágtul elválva, mert az Király György gyermekit, atyafiait illeti és az szegény uramnak atyafiait. De ha Isten uramot Nagy Gergelyt élteni és Király Györgynek is holta történnék, az mind fellyebb meg irattam minden jószág és marha, pénz uramra maradgyon. Ha penig valaki uramot ő

kegyelmét Nagy Gergely uramot éltig az jószágban meg háborítani igyekezik, soha addig meg ne háborithassa, hanem 32 ezer arany ftot tegyen elsőben Uramnak ő kegyelmének, és úgy háborithassa meg.

Mátyus Jánosnak vagyon nállam egy gránát mentéje, tengeri bárány bőrrel béllett, egy ezüst aranyos szablyája, egy bőr . . egy aranyos czipelője. —

Az én gyermekimnek főtutorának penig Király György tutorának és gondviselőjének uramat Boldog-Ujfalusi Nagy Gergely uramot hagyom, kérem is ő kegyelmét penig visellje mindenben oly szorgalmatos gondját és mutassa oly jó kedvét hozzá, melyet ez ideig mutatott és azon is kérem uramot ő kglmét, hogy ő kglme vegye jó néven töllem, az mit ő kglmének hattam jó akaratomból. Uram után penig hagyom és kérem az én kegyelmes uramot, fejedelmemet, az Erdélyi Fejedelem az ki lészen és Magyarországnak Bihar vármegyével bizonyos ura, hogy mind uramnak és az néhai vitézlő Király Albert fiának Király Györgynek legyen oltalmazójok minden ügyekben, kiért az Ur Isten ő nsgát minden dolgaiban tegye szerencséssé és áldgya meg Amen. — Ezen testamentumot irattam ugyan itt Bélyben, az ns. vitézlő Ujlaki Philep deák uram előtt és az Váradi nemes Rumi Gáspár deák előtt, Feni Zsuzsánna asszony Filep deákné előtt. Anno D. 1604. 10. die decembris és az magam neve alatt való pecsétemmel ugyan ő kglmék előtt pecsétlettem meg.

(Orsz. Levéltár. Act. Jesuit. M. Varad. fasc. 71.)

*Gyulafejervár 1619. május 24. Bethlen Gábor erdélyi fejedelem
Dóczy Andráshoz.*

Illustris ac Magnifice domine amice nobis observandissime.

Servitiorum nostrorum paratissimam etc. Nyilván vagyon kegyelmednél az Károlyi terminuson miképen ítéltetett meg Zólyomi Dávid bójárónknak vámospérchi nevü falubeli dimidietasa, hogy tudniillik, ha az hajdu vitézek birni akarják, alkunnának meg vélle. Ehhez képest úgy vagyon az kgd levele mellett meg is találták volt Zólyomi Dávidot, és az kgd tekintetiért compositioban is indult volt vélek, de 300 ftnál többet nem ígértének neki, az pedig nem három százat hanem három ezernél is többet érne, holott nemcsak portionatus abban Zólyomi, hanem az egész dimidietásnak proprietássa ötet concernálja. Mivel azért mi erről az részről valami az ő felsége hiveinek megítéltetett, azt re ipsa effectuálljuk és kinek kinek az ő igazságát megadatjuk; kgdet is kérjük szeretettel többi között Zólyomi Dávidnak is ebbeli igazságát kiszolgáltattván,

ha az hajdu vitézek vele meg nem akarnak alkunni, arról az Zólyómi részéről költöztesse által őket az más részre, ne fogyatkozzék meg ebbeli igazságában. Ugyanis az végezéseknél mi haszna volna, ha azok meg nem tartatnának és kinek kinek az ő igazsága ki nem szolgáltatnék. Ebbeli jó akaratyát mi is kedvesen vesszük kgdtől. Éltesse Isten sokáig jó egészségben kgdet. Datum in civitate nostra Alba Julia die 24. may. Anno 1619.

Illustris ac magnificae D. V.

Amicus addictissimus ad serviendum paratus
Gabriel Princeps mpr.

Kívül: *Illustri ac magn. domino Andreae Dóczy de Nagylőcse Comitatum Barsiensis et Zathmariensis Comiti etc. etc.* -
(Vámos-Pércs város levéltárában.)

Kis Marton 16(37?) nov. 16. Eszterházy Miklós nádor Ugocsa-vármegyéhez.

Spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles domini amici nobis observandissimi.

Salutem etc. Az kgtek ő fölségéhez a mi kegyelmes urunkhoz fölküldött attyafiai szemben levén és megadván ő fölségének az kgtek leveleit, megadák ő kglmek az minékünk szóló kgtek leveleit is, melyeket szorgalmatosan megolvassván és az kgtek attyafiaival azokról nem keveset beszélvén, noha reménljük fideliter mindazokat referálni fogják kgteknek; mindazonáltal rövideden mindazokról akaránk kgteknek mi is írunk.

Tudván annak okáért mit kíványon hivatalunk és kgteknek tölt kötelességünk tőlünk, úgy nagyon szükségesnek nem látjuk kgteknek ebbeli legatióját, kiváltképen azért is, hogy ha mindazok úgy volnának is, az mint kgtek informáltatott, az egész országot inkább és minket illetett volna hivatalunk szerint a dolog, hogy sem kgteket, mindazonáltal nemcsak enyhítettük ő felséget ezekben, de az mint jobban tuttuk és kgtek jóvára hasznosnak itéltük, úgy szorgalmaztattuk ő fsge előtt a dolgokat, mely ő felsége kegyelmes resolútiójával reménljük, hogy contentus fog lehetni kgtek.

Az hol pedig panaszkodik kgltek leveleiben mind ő felségénél 's mind mi előttünk, hogy . . . hamis vádlásokkal disferáltak volna kglteket mintha kgltek valami oly új motusokra igyekeznék viszontag menni, abban nem szükséges kgteknek megbotránkozni, holott annak ő felsége az mi kegyelmes urunk hitelt semmi uton nem adott és kegyelmesen meg is nyugodott a kgtek hűségén s' nem is egyebet, hanem többire

ezen dolgokat, a kikről ő felségét ugyan meg is találta kgtek, akart ő felsége abbeli írásával a kgtek elméjéből kivetni és a jó orvosként sok experientia után, minek előtte betegségben esnék, akart annak jó idején obviálni és remédialni.

Továbbá nagy injuriát tesznek mindazok ő felségének a mi kegyelmes urunknak, valakik azzal terhelik ő felségét kgtek között, *mint ha az erdélyi fejedelemnek halta után armis igyekeznék ő felsége kgteket reincorporálni az szent koronához és az országhoz*, holott nemde nyilván vadnak nálunk az kgtekről való végezések és diplomák s' nem tuggyuk e mit tarcsanak azoknak erejek is, avagy oly együgyűek vagyunk e, hogy neheztelni magát is kgteket nem tudnánk és hinnénk ez kis ideig tőlünk valóideig lött alienatioját, ezek mellett, kgtek kegyelmes urához és koronás királyához való obligatioja is nem tuggyuk e mit kívánjon kgtektől? Semmiképen azért ő felsége arra nem intendált sem intendal, hogy az kgtek reductiojában fegyverrel éljen, mivel mi haszna is volna azokat kényszeríteni, az kiknek mind obligatiojokat s' mind oblatiojokat készségekkel együtt nyilván tapasztaljuk? sőt gondolkodni sem tudunk felőle, hogy hol mi mást cselekedhetnének kgtek mind édes hazájára nézve s' mind maga megmaradására. Hanem ugy vagyon nem tagadhattjuk, hogy vagyon arra vigyázása ő felségének az mi kegyelmes urunknak, hogy casu quo valaki találkoznék (kit jöllehet nem reménljük) az ki maga kgtek obligatiójától és köteles igyekezetitől megakarná fogni hogy az ellen oltalmát nyujcsa ő felsége, melyet ugy reménl ő felsége és mi is ő felsége után hogy nemcsak nem ellenzené kgtek, de azt minden uton kérné, kívánná és szorgalmaztatná is s' bizonyára nem is jó akarója az kgteknek az ki különbet intimál ez dolgokról kgteknek.

Azon kgtek írásában téssen kgtek emlékezetet az utólszori amnestia felől is, mint ha azt némely ő felsége hivei és ministerei in dubium akarnák hozni és hogy arról ugyan consultatiót is tartottanak volna ki, rövid szóval mondván csalárd hamisság . . és nem egyebet néznek az kik ezt kigondolták hanem csak a magunk között való egyenetlenséget és visszavonást, holott bizonságul hívom az Istent, hogy soha senki azt itt mi közöttünk csak meg sem gondolta, nem hogy tanácskozás lött volna felőle s' kiváltképen mi a kik nem keveset fáradtunk annak megszerzésében, kézzel tapasztalván kényszerítés alatt való ellenkezéseket, securus lehet azért ezaránt az ő felsége kegyelmes kiadott assecuratiójában kgtek, el hívén tökéletesen, hogy az mint akkor, a mikor talám vindicatiót is tehetett volna ő felsége, nem szomjuhozta szegény nemzetünknek vérért és veszedelmét, ugy most is, és ezután is, csak mi okot ne adgyunk reája, nem lészen szükséges rettegésünk a mi kegyel-

mes urunktól s' minthogy efféle dolgok új visszavonyásokra és egyenetlenségekre hozhatnának bennünköt, szeretettel kérjük s' tisztünk szerint ugyan intjük is kgtéket, hogy efféle embe-
reket nevezzen megis, hogy iusta animadversio alá vettettet-
hessenek, az kiből tanuljanak mások is, mint kölljön egy
ország népe köziben efféle konkolt hinteni.

Láttatik kgték valami új assecuratio felől is emlékezetet
tenni, melyet igazán írjuk kgtéknek, hogy a mikor értettük
volna sok okokra nézve felette igen csudáltuk, holott de valljon
mint adhatna ő fölsége a mi kglmes urunk nagyobb és erő-
sebben való securitást abban kgtéknek, az minéműt már egy-
szer ad, ki vagy erős avagy erőtelen, és elegendő vagy nem,
ha elég erős . . . mással s' ha nem, hogy adhat erősbet
ő ftsge, holott sub verbo regio emanáltassanak mind azok, s'
más az, az hol az religióról való securitást attá ő fölsége,
ugyan ott sok több szép szabadságainkat confirmálta és így
hanem ha mindazokat is in dubium akarjuk hozni, de külön-
ben ezt az religio dolgát is kétségben nem veheti kgltek. Har-
madszor ez az egész országot is illeti s' ha kgték kétségben
veszi, talám nagyobb része az országnak kétségben venni nem
akarja, a mint méltán nem is veheti és így könnyen meg gon-
dolhatja kgték, micsoda inconvenientiák következhetnének mind
ebből, sőt az ő fölsége császár urunk nagy méltóságos authori-
tásának is nagy sérelmére láttatik kívánsága ennek az dolog-
nak s' talám meg is indulhatott volna ő fölsége rajta ha csak
magának tulajdonította volna kgltek ebbeli kívánságát, de
szokott kegyelmes(ségét) . . . akarván mutatni (?) kgltekhez, úgy
resorválta ez aránt is magát, hogy fölötte igen contentus lehet
kgték vele és bátorságosan el is hiheti kgték, hogy minden
sérelem nélkül megtartja ő felsége egyszer nekünk adott kegyel-
mes diplomáját és azoknak megbántására semmi uton nem
megyen. Ez is azért valami gonosz akaró ember találmanya.
az ki az több fölül megirt dolgokkal együtt kegyelmes urával
s' koronás királyával akarván kgtéket egyenetlenkettetni, de
kérem nagy szeretettel kglmeteket, hogy valamint szegény
nemzetünknek és kevés hátramaradott részecskéinek hazánknak
meg maradását kívánnjuk, efféle kegyelmes urat gyűlöltető és
magunk között egyenetlenséget szerző találmányoknak és inger-
léseknek fészket szívében ne hagyjon verni, de sőt mint vesze-
delmünket néző dolgokat magától messze távoztasson, elhívén
tökéletesen ti kglmetek, hogy erős kötelességünkől nekünk is
gondunk és vigyázásunk vagyon mind törvényére, szabadságára
és megmaradására is kgtéknek s' talán több és nagyobb hogy
sem másoknak, az kik magyarsággal dicsekednek.

Utólszor. Szorgalmazza azon követi s' levelei által kgltek

az országgyűlését is, kit el hihet kgték mi is elnem mulatunk szorgalmaznunk ő fölségénél, az mint minek előtte az kgltek követi föléркеztenek volna, már azelőtt kegyelmesen resorválta volt is magát ő fölsége alkalmas idővel, sőt interim expediáltatta is ő flsge a regalisokat, melyek reméljük eddig kezéhez is jutottanak kglteknek, nem esett azért ezaránt is a mi kglmes urunkban semmi fogyatkozás, akarván hiveinek tött ígéretnének ebben is megfelelni, kit a jó Isten békességesen megadván érnünk, nagy szeretettel kérjük kglteket, hogy szemei előtt viselvén szegény édes hazánknek mostani romlott állapottyát, kemény igyét s' az sok vissza vonyasok miatt megpusztult állapottyát, benne lakó nemzetünknek is ugyanazon visszavonyasok miatt nagy sok felé szakadott elmékedését, legyen azon, hogy ezen gyűlésre válasszon oly fő renden való böcsületes attyokfiait kgltek közül föl, az kik hazájok szerető, békességet kívánó értelmes emberek legyenek. Melytől hogy ne is vonyogassák ő kgltek magokat az kit kgltek arra választandó lészen igen szükséges, holott általljuk kimondani, de igazat irunk, *hogy annyiban jutott immár országunk gyűlése némely apró emberek követsége miatt, hogy majd vásárnak hogy sem gyűlésnek mondhattjuk inkább, ne mondgyam másnak.* És azokat oly informatióval bocsássa kgték, hogy ne onerállják ő fölségét és az országot holmi privatumokkal és az kik már egyszer végezésben vétettnének azokkal is időt ne vesszenek, de kiváltképen hogy mindenek csendesen, szépen és maturo cum iudicio et ratione a sok jámbor egyező értelmével minden visszavonyás nekül proponálljanak igen szükséges lészen, és jól inculcálja ő kglmeknek s' mi is . . . semmit hátra nem hagyunk, hanem az mit a mi szegény hazánknek és nemzetünknek javára és megmaradására ismerünk, ő kglmekkel együtt mindazokban fáradság nélkül akarunk munkálkodni. Ezeknek utánna Istentől kglteknek minden jókat és hazánkbeli békességet kívánunk. De reliquo etc. Datum in arce nostra Kis Marthon 16. Novembris Anno domini 16 . . .

Earundem spect. magn. gener. et egreg. D. V.

Amicus et servitor paratissimus
Comes N. Eszterhazi de Galantha mpr.

(Másolatban, szakadozott állapotban a b. Perényi család levéltárában.)

A Kun örökség kikeresése.

Az 1659 évi pozsonyi országgyűlésen törvényt hoztak arról, hogy a fiú ágon kihalt *Rozsályi Kun* nemzetség összes javai, (az Ugocsa vármegyében fekvő *Salánk* kivételével, mely

Barkóczy László örökösei kezén maradt) a leányági utódok között *juxta ramum genealogicae* felosztassanak.¹⁾

Nagy vagyonról volt szó s az érdekelteknek rendkívül sok fáradságukba és költségükbe került a fiscus követelőzésével szemben megállapíttatni a leányág örökösedési jogát, és gróf *Rákóczy László*, mint a Bánffy Erzsébet férje semmi áldozattól sem riadt vissza, hogy a maga és az osztályos atyafiak igazságát megvédelmezze. A kamara elnökének, a kancellárnak, a personalisnak, sőt még *Leopold hercegnek* is ajándékkal kellett megnyerni a jó akaratját, s míg a gróf az országgyűlésen működött, addig az atyafiak odahaza összegyűjtötték maguk között a szükséges summát, melynek felhasználásáról *Ujhelyi János* és *Sulyok Kata* valamelyik örököse, mint Kun successor, az alább következő, felettébb tanulságos kis jegyzést hagyta reánk:

Minémü expensákat tött Gróf uram ő nsga az Kun jószág kereseti végett arról való jecczés.

Anno 1659 a Psoni gyűlés alatt		
Camara praefectus uramnak	tall.	400
Kancellarius uramnak is	»	400
Ugyan ő ngságának az assecuratoriától	»	200
Personalis uramnak egy lovat	»	65
Vicepalatinus uramnak egy paripát ...	»	38
Personalis uramnak egy kupát	»	90
Protonotarius uramnak egy pohár		
székecskét	»	25
Másik mesternek hasonlót	»	25
Két mesternek tíz réf selyem posztót	»	50
Item két mesternek kész pénzt	»	90
Mandatum végett egy sollicitator uram-		
nak bécsi uti költségére	»	26 et fl 1.
Latus tall.		1409 et fl 1.

Pro obtentione mandati	tall.	1000
Alá hozó követnek Sárosig	»	4
Certificatoriak solicitálására küldött		
ember költségére	»	5
Certificatoriak irásatul Mester uram		
deákjának		7 den. 50.
Ezen certificatoriakat postán hozván		
Sárosig 16 postára	»	32
Ezen postán lévő ember költségére		
és a posta legényekére	»	5

¹⁾ 1659 évi 117. t.-cz.

Mostani itt levő szükségre felvetett	
pénz, mester uram és többek fizetésére ...	tall. 2260
Ezen mestertől extrahálván két requi-	
sitorium mandatumot »	2
Exibeáló emberek költségére »	4
Rosályra kísért katonáknak és gya-	
logoknak »	366
<hr/>	
Latus taller	3625

Révész Ádám uramnak salánki utjára	fl. 20
Az certificatoriákat exibealo emberek-	
nek és Mester uram eleibe küldött szolgál-	
nak adatott költségül fl.	28
Mester uram juratusával Nagy Sze-	
keresen járt szolgálom költsött fl.	1 den 44.
Postán küldetett Palatinus uramhoz	
az brachium végett tall.	42
Ezen postán járó emberek költségére	
és az levelek váltságáért tall.	20
Pro dilatione termini Domini Barakonyi	fl. 100
Cancellariai mandatum solicitálónak	
egy paripát tall.	30
Palatinus uramtul extrahált manda-	
tumért tall.	10
<hr/>	
Latus taller	185 den. 4.

Summa universa facit tall. 5219 fl. 1. d. 57.

Ezen kívül Leopold herczegnek egy lovat 200 tallérban, egy gályaforma pohárt, mely nyomott tall. 60, más pohárt is egyet tall. 40.

(Egykorú feljegyzés a tiszaujhelyi Ujhelyi cs. levéltárában.)

Szolnok 1659. Január 5. Huszain basa levele a hajdu városokhoz.

Mi az hatalmas és győzhetetlen Császáruk Eger, Szolnok, Hatvan végvárainak, Tisza és Duna között levő helyeinek és hadainak gondviselő ura és parancsolója Tekintetes és Nagyságos Vitézlő Huszain Passa. Minden hozzánk illendő tisztességes dologból ajánljuk szomszédságos barátságunkat mind fejenként kgteknek Isten sok jókkal áldgyon meg bennünket.

Ennek előtte az elmúlt napokban onnan alól *Boros Jenő*, *Deszni* várak alól hatalmas, győzhetetlen császáruk török, tatár, kozák, havasalföldi, moldovai derekas, sok, számlálhatatlan ereje és hadai közül felérkeztünk hatalmas császáruk

parancsolattya szerint ide Szolnok várában az szomszédságban mellettünk lévő hadakkal ugyan akkoron csak hamarsággal mind fejenként az kevés hajdu városi kapitányokat, tizedeseket megtaláltuk volt böcsületes levelünkkel a végre, hogy annak előtte sok számu esztendőktől fogva ezen kis darab ország Erdéllyel együtt hatalmas császáruk után az erdélyi fejedelmeknek adóztanak s' szolgálnak, mostani számkivetett, álnok Rákóczi mellől, mely tökéletlen Rákóczinak hatalmas császáruk szerencsés jó egészségében, sója, kenvere, háta köntösével tartotta s' kencsével (igy!) Azok elmultanak, el nem akarnak állani, tanácsot adunk volt mind fejenként kgteknek, mely tanácsadásunkra s' szép levelünkre csak olyan válaszung gyűtt, hogy kgtek Rákóczival edgyütt ellenünk hadakozik. Csudásnak láttuk s' abban hattuk ez ideig, holott hatalmas Császáruk, utánna az fővezér és más sok helyekbeli bosznai, kanisai, budai, szilisztriai és több végvárbeli hadakat rendeltének volt mellénk, vártuk, Istennek hála, Isten segítségével elérkeztenek, ma-holnap bővebben megértheti kgtek sok helyekből. Nem akartunk penig semmit rejtekben cselekedni, hanem világosan, im azért mink is ez egyszer intünk benneteket jó akaratunkból mint atyák s' anyák magok magzatyokat, minthogy sok aprók vadnak köztetek, kik ártatlanok meghalni s' elveszni, a minthogy hatalmas császár hívei voltatok, ez mostani új fejedelem is olyan fogadást tett, hogy meghódolnak, mellé állanak az hajdu városiak, mert ha olyan fogadást nem tett volna, becsületire fel nem vállalta volna, eddig az hajdu városoknak helyeit is szél futta volna. Az mint világosan abból is kiteczett, hogy tökéletlen Rákóczi . . mit nyert Erdély országa, magát Rákóczit mint ellenségét kiveté uraságából s' más böcsületes hivünknek adá uraságát s' fel coronázá, mennyi sok hadakat kívánt mellé, adott Rákóczi ellen. Az mellett penig miért nem veszitek eszetekben magatokat, hogy Rákóczynak az német császár, az lengyel király s' svetiaiai semminémü segítséget nem adtanak, mert olyan hitvány egy emberért országokat el nem rontattják. Ennek utánna sem adnak, kihez bizik! — Avagy mit hisztek ennyi hazugságának? — Megis vagyon erőssen parancsolva hatalmas császáruktól, utánna az tatár császártól derekas hadaival egyetemben valaki Rákóczit hozzá kapcsolja az elvégezett frigy felbomol, minden császári erőnket rájok várják, olyan hatalmas császáruk ellensége miatt mint Rákóczi.

Szemlátomást miért rontattjátok el magatokat? — Holott titeket meg nem oltalmazhat, ti se őtet. Mindazonáltal kérdést kérdünk, akartok e meghódolni avagy nem? — világosan, bővön tudósítsatok. Azt is nem egyébért, hanem az sok láb alatt való szegénységnek siralmokért cselekedtük. Ez levelünket penig

be nem pecsételtük ez okra nézve *mivelhogy fogadástok tartja, hogy soha pecsétes levelünket meg nem olvassátok valámig számkivetett Rákóczinak nem vizíték*. Ezek után Isten segítsége velünk. Költ Szolnok várában 5 napján Januariusnak Anno 1659.

Szomszéd jó akarója kgteknek

Idem qui supra.

P. S. — Szomszéd jó akaró barátink, mivel minden jó akaratunkat, szándékunkat meg nem írhattuk, azért kgteknek hitűnkre levelünket adgyuk zálogul kgtek egy bizonyos szavahihető embert küldgyön be hozzánk, hogy mindenekről bőven tudósítjuk kgteket, ne átkoztassunk, annyi erővel inkább dicsértessünk hatalmas császáruk hajdu vitézitol. Valami uton bejövend hozzánk emberetek török hitűnkre, böcsületűnkre fogadgyuk azon uton békével haza és vissza bocsátjuk, el nem mulattjuk. Interim valeatis.

Kivül: Szabolcs vármegyei hajdu városok kapitányinak, lovas és gyalog hadnagyinak, tizedesinek egy szóval mind fejenként az egész községnek kicsintől fogva nagyig ez levelünk adassék igen hamarsággal.

(Szabolcs vmgye levéltárában fasc. 77 act. nr. 6. Egykoru másolat.)

Polgári 1660. februar 12. A hét hajduvárosbeli kapitányok és hadnagyok levele Szabolcs vármegye közönségéhez.

Szolgalatunkat ajánljuk Nsgtoknak s' kglteknek Isten ő felsége szerencsésen hogy megáldgya Nstokat s kgteket szívünk szerint kívanjuk.

Ez alkalmatossággal kelleték Nsgtokat s' kglteket ez levelünk által requirálnunk, mivel közönségesen mi az hét hajdu városbeli hadakkal itt lévén nemes Polgár városában naponként halljuk s' kiváltképen ugyan bizonyosan hozzák az hireket és mindenünnen megirták, hogy az törököknek minémü gyülekezeti vagyon mind Eghren, Pesten és más török végeken az társzekereket is mindenfelől bevitette Debreczenből is a szerint, azért ez immár csak induló félben vadnak az ebek, azt is bizonyosan megirták s' izenték mindenünnen, hogy nem egyéb felé, hanem az hajdu városok romlására és azután az többire akar megindulni s' azután Erdélyben ugy akar bemenni, mivel azért mi is egyező akaratból itt Polgár városában meggyezytünk szükség Nsgtoknak s' kglteknek is keresztyén nemzete mellett ez alkalmatossággal sietséggel felülni ugy hogy harmad nap alatt Dobra, Dadára és más helyekre ott az Tisza mellett kiszáljon mindenestül, mert azt bizonyosan elhidgye Nsgtok s' kgtek, hogy harmadnap alatt megindul valamely felé leszen, el is hittük oly keresztyén indulattal lévén Nsgtok s' kgtek kiszállani el nem mulattya keresztyén hazája mellett,

mivel mostan ez megveszett időben alig tudtunk kihez folya-
modni. Ez mellett emberséges követ atyánkfiát Vajda György
uramot ő kgl't harmad magával bocsátván Nsgtokhoz s' Kgtekhez
szóval izenvén ő kgktől, kérjük Nsgtokat s' Kgteket mi szónkkal
mondandó ő Kglme beszédének mindenekben hitelt adván
bocsássa oly válasszal hozzánk, kit mi szolgálhassunk meg
Nsgtoknak s' Kgteknek. Éltesse Isten Nsgtokat s' kgteket jó
egészségben sok esztendeig. Datum Polgarini die 12. Febru-
arii 1660.

Nsgtok s' kgteknek jó akarattal szolgálnak

Az hét hajdu városbeli kapitányok és hadnagyok.

(Eredétije Szabolcs vmegye levéltárában fasc. 78 nro 62.)

Tizenkétéves menyasszony.

Anno 1676. die 2. mensis mart. Mi Hodossi Ferencz
nemes Ugocsa vármegyének edgyik szolgabirája, ifjabbik Lázár
Tamás hites assessora, nemzetes vice ispán Ilosvay István
uram ő kgylme commissiójából nemzetes idősbik és ifjabbik
Rajki János uram instantiájára, collateralis attestatiónak
peragálására jöttünk ide *Tisza Ujhely* nevű faluban, ez alább
megirt mód és utrom szerint mely így következik:

De eo utrum.

1. Tudod e néhai Ujhelyi István uram leánya Ujhelyi
Mária hány esztendősen korban volt mikor megesküött ifju Rajki
János urammal?

2. Tudod e bizonyosan, hallottad e hogy Ujhelyi Máriát
az bátyja, nemzetes Ujhelyi Ferencz uram, úgy mint naturalis
et legitimus tutora és ángya Nemzetes *Pogány Borbála* asszony,
ifju Rajki János uramnak kedve és akarattya ellen atták
volna, és hogy erő szakkal esküttették volna meg ő kgylmével,
melyre kedve és akarattya az leánynak nem volt, és az leány
mondotta volna, hogy ő nem szereti?

3. Az hit letételében ha jelen voltál é, akkor sirt e az
leány, és mondotta é, hogy ő nem szereti, és meg nem eskü-
szik vele?

4. Az hit letétel után vagy előtte hallottad e Ujhelyi
Máriátul panaszkodott és siránkozott volna azon, hogy ő
nem szereti és nem is szerette hűtös mátkáját, vagy jó vagy
egyeb gonosz emlékezettel volt volna ifj. Rajki János uram
felől és mi formában?

5. Tudod e, hogy az 1676. esztendőben is, az hitlés után
vött e az leány mátkájátul valami ajándékot vagy pedig el vött
ajándékát vissza vette volna?

1. Fatens *Generosa Domina Euphrosina Szakadáthi* relicta vidua fide mediante fatetur: Ad. 1. nihil. Ad 2-um hallotta Ujhelyi Ferencz uramtul, hogy nem ő kgylme atta férjhez ifj. Rajki János uramnak, hanem maga ment az leány. Ad 3-tium nihil. Ad 4-tum hogy valami gonosz emlékezettel volt volna vagy siránkozott volna ifj. Rajki János uramhoz való menetelin, nem tudgya sőt inkább örült rajta. Ad 5-um látta szemével, hogy az 1676 esztendőben is, az hit letétel után adott egy tallért Rajki János uram Ujhelyi Mária asszonnak, mint mátkájának, melyet jó szívvvel el vött, annak utánna hogy az tallért vagy egyéb ajándékot vissza adott volna, nem tudgya.

2. fatens *Generosus D. Stephanus Gáti* semmit sem tudott.

3. fatens *Generosus D. Joannes Ujhelyi* jurassor fide mediante fatetur, hallotta Ujhelyi Ferencz uramtul, azt mon-dotta minthogy akarattya ellen ment az huga Rajki János uramhoz, ha oly állapottal maradott volna az attyátul, Isten ő kgylmét úgy segéllje, nem várna sok időt neki, csak haza adná neki. Az hit letételében jelen volt, de hogy sirt volna vagy mondotta volna, hogy nem szereti, vagy meg nem esküszik vele nem hallotta. Az leánnak semmi szomoruságát nem látta sőt inkább ha valaki elől hozta is neki, örült nevetett rajta. Hogy valami gonosz emlékezettel volt volna Rajki János uram felől, nem hallotta. Tudgya hogy az hit letétele után adott Rajki János uram ajándékot, ugymint kést, pántlikát, arannyal fel kötött csizmát, melyet annak utánna vissza nem adott, hanem mind eddig is magánál tartja.

4. fatens *Generosa Domina Eva Eröss*, consors generosi Domini Pauli Ujhelyi in possessione Tisza Ujhely residens, annorum circiter 30., fide mediante fassa est. Tudgya hogy *circiter 13 esztendő volt Ujhelyi Mária asszony, mikor hozzá ment Rajki János uramhoz.* Hallotta hogy nem kényszerítésből hanem jó akarattya szerint ment férjhez. Az esketésbe jelen volt, sem sirását nem látta sem panaszolkodását vagy hogy azt mondotta volna, hogy nem szereti, hozzá nem megyen, sem Rajki János uram felől való gonosz emlékezetit nem hallotta ő kgylme. Azt is tudja hogy ajándékát elvette s' vissza nem adta mátkájának.

5. fatens *Petrus György*, tudgya hogy nem kényszerítésből hanem maga jó akarattya szerint ment Ujhelyi Mária asszony Rajki János uramhoz, és ajándékait u. m. pénzt, nestet, csizmát stb elfogadta.

6, 7, 8, tanu *Borbely János, Paládi András, Szabó Dorottya* megerősítik azt, hogy Ujhelyi Mária, önkényt, maga saját jó szántából lett felesége Rajki Jánosnak, s' nem hogy

sirt vagy busult, de ellenkezöleg örvendett azon, sőt kérdez-
tetvén hogy miért megy férjhez, azt felelte: »*Igy tetszett
Istennek, az mit megérdemlettem, az Isten megadta, ha jobbat
érdemlettem volna, Isten jobbat adott volna*«.

1676. martius 6-a az ujhelyi praedikator jelent meg a
küldöttség előtt, bizonytságot tevén arról, hogy a mátkapárt
annak rendje és módja szerint összeadta. Vallomása következő:

»Én Fejércsei Sebestyén mostan Isten kegyelme által
tiszta ujhelyi praedikator, adom tuttára az kiknek illik és
recognoscálok per praesentes, hogy én nemzetes ifju Rajki
János uramot az nemzetes Ujhelyi Mária kisasszonnal ez
szerént copuláltam fide mediante össze m.nt az szent generalis
az ország kibocsáttatta azt nyomtatásban, az kinek formája
szerént az esküvések ő kgylmeknek ekképen lett:

Mondgyad férfi: *Az igaz Isten, ki az atya, a fiu, a
szent lélek teljes szent háromság egy bizony örök Isten, tégedet
ugy segéljen az te igaz hitedben, hogy az te kezeden lévő
személyt szereted, szeretetedben hozzád veszed örök feleségül
és hogy azt holtodiglan, holtáiglan sem egészségében sem beteg-
ségében sem semminémü nyavalyájában hitetlenül el nem
hagyod, vele meg elégszel, vele türsz, szenvedsz, Isten tégedet
ugy segéljen!* — Mondgyad leányzó (a férfi esküjéhez minden-
ben hasonló).

(Ugocsa vármegye jegyzőkönyvéből.)

A szatmári katonák garázdálkodása.

Anno Domini 1670. die 21. mensis novembris.

Mi Hartyáni János nemes Ugocsa vármegyének edgyik
vice ispánnya, Dabolczi István szolgabirája, Futamot György
hites assessora, exmittaltattunk az nemes Ugocsa vármegyének
die 25. októbris Nagy Szölöst celebráltatott gyűléséből Tekén-
tetes és nagyságos vice generalis *Pető Sigmond* uram ő nsga
requisitiójából az alább meg irandó utrum szerint való dolgok-
nak peragálására mely így következik

De eo utrun.

Primo. Tudod e nyilván avagy láttad é szemeddel az
elmúlt Szent Mihály nap tájban koronás király urunk ő felsége
szatmári végházának Kanisay János nevü edgyik lovas had-
nagya, bizonyos számu ő felsége praesidiarius vitézivel ki jüvén
instructiója kívül mit cselekedett, tött e foglalást Bökényben
néhai nztes Petri Gáspár uram megmaradott özvegyének
nemzetes Almási Anna jószágában és ki számára foglalta le?

Secundo, viszont tudod e Forgolánban fogott é nemes

embereket meg, és az haza törvénye ellen mit cselekedett? ezekben mit tudsz, igazán megmondod.

In possessione Bökény.

1 testis *Andreás Székely* nobilis. juratus examinatus fassus est. Tudgya nyilván hogy Kanisay János uram az felső napokban az megemlégett asszonyinak jószágát elfoglalta koronás király urunk ő felsége számára és 4 ökrét is elhajtott. A 2 dum nihil.

2 dus testis *Stephanus Nagy* — hasonlóképen vall.

3.-testis *Kormos István* hasonlóképen vall, 4, 5, 6, 7, 8 tanu *Kormos Péter*, *Bíró János*, *Bocskor Mihály*, *Rákos András*, *Varga Pál* — mint az első tanu.

In possessione Forgolán.

1. tanu nemes *Babos András* vallja, hogy látta szemével, hogy Kanisay János uram Kovács István és Supán György nevű nemes embereket, házokra menvén fel kötöztette és magával Szatmár várába vitte, és ott sok ideig sanyargattanak. Ugy Szabó János és Kanisa Pál nevű nemes embereket is meg kötöztetett az ő felsége vitézivel, verték, szidalmazták. Szabó Jánosnak házára menvén javait el prédálták mely most is oda vagyon, magát 2 frt sarczon bocsátottak el, Kanisa Pálon nem vevén semmit. Vallja azt is hogy Tusa István nevű nemes embert is megverték. Kanisay Ferencz, Szabó János, Jenei András, Kovács Ferencz, Nagy Péter, Jenei György nemes emberek hasonló képen vallanak.

1670. október 31-én Kökényesden Hartyáni János alispán, Vadászi Simon, Dabóczi István szolgabírák, Ráthonyi Péter hites assessor a következő kérdőpontok felett tanukihallgatást eszközöltek

Tudod e nyilván, a vagy láttad é szemeddel, az elmúlt Szent Mihály nap tájban koronás király urunk ő felsége szatmári végházának *Danka János* nevű gyalog hadnagya, három ő felsége gyalog vitézivel ki jüvén Kereszturba, ugyan ő felsége egy gyalog vitézinek holmi dolgainak végben vitelére és mikoron azt végben vitte volna, jöttökben Kökényesd nevű faluban megszálván, micsoda illetlen dolgokat követtenek el, az szegénységet sarczoltatták é? verték e? szitták é? és miformán, ezekben mit tudsz, igazán megmondgyad.

1. — fatens *Berhes Péter* hiti után vallja, mikor *Danka János* nevű ő felsége szatmári gyalog hadnagya Keresztur felől való jöttében ő felsége három gyalog vitézivel Kökényesden

megszállott volna az biró házánál, ez fatens is hűtes ember lévén az biró mellé, és mikoron lovának abrakot kért volna, ottan mindgyárt eleget szerezhén abrakot lovainak azzal indulván Danka uram eleiben, mindgyárt ilyen szitokkal kezdett szidogatni; »Aha ördög hűtü lélek, beste lélek kurvafia, eb hasából, eb seggiből esett, ha az puskát veszem mindgyárt meg lülek.« Es mikoron ez fatens mondotta volna: Nem vétettem uram, nem kell bántani, parancsolt az vitézeknek hogy fogják meg, de azok nem bántották. Annak utánna meg esküvén azon, ha máskor ide jön, Isten ötet úgy segéllje mind magokat, feleségeket gyermekeket megöli s' kardra hányja, ha másszor az falu össze nem gyül és süveget nem vetnek előtte, ha távul meg látják is. —

2. fatens *Kósa Mihály* hiti után vallja. Mikoron Danka János uram be jött az faluba, az ő felsége vitézivel, az gyalogok nem cselekedvén semmit, de Danka János uram egy Nagy Ferencz nevű embert, rut káromkodó szitokkal megszidván, hogy menyen eleiben, megfutamodván onnan, mindgyárt puskát rántott hozzá, az követ is rá csapta hogy meglüjje, azt eltévén, annak utánna egy botval agyba-főbe verte. —

3. fatens *Szeghe Bálint*, hiti után vallja, mikor Danka uram másnap el akarván menni, akkor parancsolt az biróknak hogy ökrös szekeret adgyanak alá, az falu azt hamar végben vivén, ez fatenst rendelvén az szekér mellé Kalyiba Andrással együtt, és mikoron Mikolába jutottanak volna vele az biró házához, az ő felsége vitézivel, Kalyiba Andrászt le vonatta, egy nagy görcsösvel keményen megverette, rut káromkodó szitokkal szidogatván, ezt mondván: » Én vagyok most az ti császáratok ebben a két vármegyében, meghidgyétek ha más szor ki jövök, harmadik falu ellen meghalljátok hiremet is, süvegelve jöjjetek előmben, mert Isten engem úgy segélljen hogy feleségestől gyermekestől megöllek benneteket. Vallja ezt is, ezt elvégezvén ötet is az fatenst levonatta és keményen megverette s' úgy bocsátotta el őket.

4. fatens *Kalyiba András* hiti után vallja, látta szemével hogy Danka uram levonatta Mikolában az biró házánál *Szeghe Bálintot* és egy görcsösvel keményen megverette, rut szitkokkal szidogatván, ezt mondotta: »Én vagyok most ezen az darab földön az ti császáratok nem más, azért ennek utánna azt cselekedgyétek, harmadik falu ellen is, ha meghalljátok menetelemet, süveg vetve előmben jöjjetek, mert ha különben cselekesztek, magatokat, feleségeket, gyermekeket mind kardra hányom, megölöm, sőt penig kérvén azon ez fatens, ne rontasson össze, mert én is immár ő felsége jobbágya vagyok, kire felelvén Danka uram, annál inkább meg rontalak

lélek beste lélek kurvafia, mert én vagyok most a te urad nem más. etc. etc.

(Ugoesa vmgye jkvböl.)

A gyulai szőlőhegy dézmája.

Anno 1686. die 12. martii. Mi Gyulai birák és polgárok: Főbiró Királyi János. Esküttek: Mészáros István, Szabó Miklós, Gál Máthé, Török Pál, Gál Pál, Mark András, Domokos János, Boldizsár András, Gál György és többek.

Adgyuk tudtára mindeneknek, mostaniaknak és mind következőknek ez mi levelünknek rendiben: ennek az mi hegyünknek minémü törvénye volt az mi boldog emlékezetü eleinknek idejektül fogván mind eddig, az dézma felől, (mely az földes urakat ő nsgokat illeti).

Szabados volt mindenkor az gyulai lakos embereknek őstül maradott szőlőjüket eladni másitt való embernek örökösen, ámbár más ur jobbágyának is, ha nállánál több vér ahhoz nem volt, ha pedig ketten. hárman voltak, edgyező értelemmel edgymással annak árával fel osztotzanak, ha pedig valamelyiknek távolý létében adatott volna el az szőlő örökség hire és akarattya nélkül, ahoz az szőlőhöz való igaz vérségét megpróbálván, azon pénzen kezéhez válthatta. Annak pedig dézmája, akár melyik földes ur jobbágyától vötte légyen is, de mindenkor az maga földes urának adta abból az dézmát, és nem annak földes urának, az kitül vötte, mert ha így volna az dézmálás, vagyon olyan földes ur, hogy jobbágyának husz szőlőjéből is az dézma más földes urnak adódnék, mely is nem kárunk lenne, mert elég volna minekünk ha meg adgyuk az dézmát, akár kinek adódgýék. Az mikor pedig vidéki embereknek adott gyulai ember szőlőt, az is nem volt tilalmas az felül meg irt mód és törvényszerint, de annak az dézmája közönséges volt az urakkal ő nsgokkal, melyet *köz dézmának* nevezünk. Az vidéki emberektől ismét, ha gyulai ember vött szőlőt annak az dézmáját az maga földes urának attá mindenkor, akár hová való embertől, akármelyik földes ur jobbágyától vötte. Az vidéki emberek valamenyi szőlőt vöttenek gyulai embertől, nem az maga földes urának, hanem az *köz dézmára* dézmált mindenkor. Ezek így voltak az régi eleink idejében, így is vadnak mind eddig, az melyek mellől mind fejünk fenn állásáig el nem állunk. Az régi, méltóságos, boldog emlékezetü urak bennünket ebben meg nem háborítottanak. Jó lelki ösmérettel így tészünk ezekről, így tészünk bizonyrágot, falunk pecsétivel megerősítvén. Anno et die ut supra notatis. Idem qui supra (P. H.)

(Eredetije a gyulai ev. ref. egyház leveles ládájában.)

Az 1717. évi tatárfutás történetéhez.

Ujhelyi Sándor ugocsai alispán, Bogárdy László, Apagyi Miklós, Makay Ferencz és Bellányi János szolgabírák, Várady Mihály, Futamoth György, Szabó Gáspár és Köncs István esküdtek 1717 sept 22-én vizsgálatot tartván, faluszerterre összeírták a tatárok által 1717 aug. 29 és 30. napján okozott károkat.

Halmi városból elraboltak a tatárok összesen 45 paraszt embert, de 32 Máramarosban, a borsai győzelem után megszabadulván, haza jött. A város templomait mind felégették, hét nemes udvarházzal, közöttük *Perényi Imre* főispán curiájával együtt, kinek összes majorsága, ingóságai, lábas marhája oda veszett.

Tur Terebes-ről csak 4 parasztot vittek el, de ezek közül is megszabadult kettő. A falu és ifj. *Perényi Imre* udvarháza, tökéletesen leégett.

Almásról 105 nemes embert és 38 parasztot raboltak el. Vissza jött 69 nemes, 5 paraszt. — A lakosság minden értékes holmiját a templomba vitte, de a tatárok a sz.-egyházat kirabolták és felgyújtották. — Az egész falu s' benne 7 nemesi curia leégett. —

Csedreg-faluból 11 parasztot vittek el, közülök hármat megöltek, 8 haza került. — A falut egy két ház hiján felégették.

Kökényesd-ről 1 nemes személyt és 57 parasztot hurczoltak magukkal, de a nemes ember és 32 paraszt megszabadult. A falut kirabolták, *Fekethe Márton* curiáját felégették. —

Dabolcz-ről elvittek 8 nemest, de 3 megszabadult. A tatárok a templomba hurczolt összes javakat felprédálták. —

Nevetlenfalu lakossága az erdőkbe futott, csak 1 nemest meg 1 parasztot tudtak elfogni a tatárok s' azok is megmenekültek.

Batár-ról elvittek 1 nemest és 37 parasztot, de 23 megszabadult. Az egész falu a ruthen egyházzal együtt leégett. —

Akli, *Bábony*, *Tamásváralja* (magyar), *Turcz*, *Kis* és *Nagy Gércze* (oláh) lakossága idejekorán elrejtőzött a hegyekben, de a termésben és barmokban a tatárok sok kárt tettek. —

Fekete Ardó városból elvittek 66 parasztot, vissza jött 30. — Néhány embert levágtak.

Szászfalu-ból elvittek 19 parasztot, de öt megszabadult. — Csak 2 ház égett le. —

Gödéngházáról 4 parasztot raboltak el, de mind vissza jött. — A falu szerencsésen megmenekült a tüztől, de a templomba hordott javakat a tatárok prédára hányták. —

Tekeházáról elvittek 5 parasztot, vissza jött 1. Az orosz templom és a parochia, meg 15 ház leégett. A lakosság mindenét a ref. templomba vitte s' minden a tatárok kezébe került.

Királyházán rabul esett 58 paraszt, megszabadult 32. — Perényi Pálnak sok költséggel épített »*magna curiá*«-ja és Perényi Imre főispán udvarháza a majorsági épületekkel együtt leégett.

Verécze-ről elvittek 1 parasztot. Elégett a templom és 19 ház.

Csarnató lakossága a hegyek közé futott s' csak egy embert fogtak el a tatárok, a kik a faluban tábort ütven, mindent elraboltak, de csak egy házat gyújtottak fel.

Oláh-Ujfalu lakossága megmenekült. A helységet kirabolták, 5 házat és a templomot felgyújtották.

Velétéről elvittek 18 parasztot. A tatárok itt újra tábort ütöttek s' az egész falut a templommal együtt felperzselték.

Kis- és Nagy-Tarna, Bocskó, Szárazpatak, Komlós, Batares és Gyula lakossága a hegyekben talált menedéket minden ingóbingó jószágaival együtt. De a mezei veteményekben sok kárt vallottak.

Bökény-ből elvittek 44 nemeset és 88 parasztot. Vissza-jött 31 nemes és 58 paraszt. Fölgyújtották a templomot és minden odahordott értékes ingóság, arany-ezüstnemű ott porrá égett. *Szuhay Márton, Pelsöczy György, Bicskey István, Sztojka László és Bay István* curiája és 4 más nemes telek leégett.

Farkasfalván egy nemes és egy paraszt került fogságba, de a nemes ember megszabadult. A ruthén templom és *Gyulay János* csüre leégett.

Péterfalváról 177 nemesembert raboltak el, de 123 megszabadult. Elégett 32 nemes udvar.

Tivadarból elvittek 25 parasztot és a falut kirabolták. — Szécsenyi Mihály curiája és 4 nemesház elégett.

Forgolány-ból elvittek 44 nemes embert és 16 parasztot. — Megszabadult 30 nemes, 3 paraszt. *Csathó Gáspár* emeritus vicispán curiáját felgyújtották és mindenét elrabolták. Leégett a templom, a papi lak és az iskola.

Csomából elvittek 41 nemeset, de 21 megszabadult. A falunak a tűz keveset ártott, de a tatárok mindent elraboltak és elpusztítottak.

Csepeből elvittek 6 nemeset, visszajött 2. Az elrabolt 25 paraszt közül pedig megszabadult 7. — A tűz kevés kárt okozott.

Heteni-ből elvittek 9 nemest és 23 parasztot. Megszabadult 6 nemes és 13 paraszt. A templomon kívül *Szintay Zsigmond* és *Szabó Pál* curiája leégett.

Szirmából elvittek 30 nemest, 51 parasztot. — Visszajött 16 nemes, 38 paraszt. Leégett a templom, a parochia és 4 ház.

Súsvárról elvittek 75 parasztot, ezek közül megszabadult 43. — A falut kirabolták, de a tűz nem sok kárt okozott.

Fekete Patakról elvittek 3 parasztot, de azok is megmenekültek. A tűz kevés kárt okozott, de a falut a tatárok kirabolták s' a határt elpusztították.

Verbőczről elvittek 1 nemest és 3 parasztot, a kik később megszabadultak. A falut kirabolták, legtöbb kárt vallottak *Márton Péter* és *Papp Zsigmond* nemes urak.

Keresztur-ból a nép idejekorán menekült a beregi erdőkbe, mialatt a tatárok a falut felgyújtották s' a drága templomi edényeket is elrabolták.

Tisza Ujhely-ből elvittek 9 parasztot, de 7 visszajött. A lakosok nagy része az erdőkbe futott, 5 földesur családotól Munkácsvárába menekült. *Ujhelyi Ferencznek* curiáját, két kisebb épülettel s' minden bennök lévő ingósággal és behordott terméssel együtt felégették. A templomba hurczolt értékes javakat elrabolták.

Karácshalváról elvittek 52 parasztot, de 35 hazakerült. A ruthén templomból az oltári eszközöket elrabolták.

Tisza Ujlakról elvittek 7 nemest, és 10 parasztot. Kiszabadult 6 nemes és 7 paraszt. — A falut nem gyújtották fel, de a templomot kirabolták.

Szülösvégardó-ból mindössze egy paraszt ember veszett oda. A falut kirabolták, de a templomnak nem tudtak ártani. *Perényi Imre* főispán curiáját, *Lipcey István* özvegyének lakóházát és *Pelsöczy György* csürét felperzselték.

Mátyfalváról elraboltak 36 nemest családotól együtt, és 105 parasztot. Megmenekült 26 nemes és 67 paraszt. — Elégett 4 curia, 9 jobbágytelek és a parochia. A templomból az urvasorájához való ezüst és ónedényeket elrabolták.

Egres lakossága az erdőkbe futott, csak 2 parasztot fogtak el a tatárok, de azok is megszabadultak. — A templomba hordott ingóságokat elrabolták.

Nagy Szőlös város lakossága jobbjára megmenekült és a tatárok mindössze 9 parasztot fogtak el, de 3 ezek közül is megszabadult. Elvittek még egy ferenczrendű barátot is, a kálvinista papot pedig megvagdalták. A várost kirabolták és 37 házat elégették. Felgyújtották a r. catholicusoknak nagy költséggel restaurált szép templomát, a református templomot, a parochiát és az iskolát, valamint a ruthén parochiát. És

mialatt Perényi Imre főispán *Huszt* várában a császári tisztekkel együtt a tatárokon való győzelem öröme *Te Deum*-ot tartott, az alatt szőlősi kastélyát kirabolták és minden javait prédára hányták. *Perényi Miklós* és özv. *Perényi Istvánné* nemes udvar házait szintén kirabolták, az épületeket felperzseltek. *Ifj. Perényi Imre* curiájának a tűz nem sokat ártott, de egyebekben nagy kárt vallott. *Gróf Teleki János* és bizonyos *Konrád* nevezetű sőtiszt házai mindenestül elégték.

Fancsikáról elvittek 50 embert, nemest és parasztot. Kiszabadult 26 ember. A falut kirabolták, de nem gyújtották fel.

Salánk népe ideje korán menekült a tatárok elől. Mindössze 4 paraszt embert fogtak el, de 3 visszajött. *Károlyi Sándor* generalisnak nagy költséggel épített új kastélyát, melyhez hasonlót azon a vidéken senki sem látott, felgyújtották és leégették. *Gróf Barkóczy*nének udvarházát kirabolták.

Komjátról elvittek 4 parasztot, de 3 visszajött. A falut kirabolták.

Alsó Sáradról elvittek 6 parasztot, megszabadult 5. A templomba hordott ingóságokat elrabolták.

Rákócz lakossága menekült, de 12 parasztot mégis elvittek a tatárok.

Rakasz-ról elvittek 9 parasztot, de csak egy veszett oda.

Veresmartról elvittek 4 parasztot, visszajött 2.

Kis Kupány templomát kirabolták. *Alsó és Felső Karaszló, Ilonokujfalu, Ölyvös, Kis és Nagy Csongova* semmi kárt sem szenvedett. *Felső Sárád* lakossága elfutott, a falut kirabolták.

(Másolat a máramaros-szigeti ev. ref. lyceum könyvtárában.)

Közli: KOMÁROMY ANDRÁS.

VEGYES KÖZLÉSEK.

A LOSONCZI GYÜRKY ISTVÁN CSALÁDI NAPLÓJA.

A Vattay-család putnoki levelesládájában egy kis nyolczad-rétű pergamenbe kötött füzetet találtam. Tartalma: a losonczy Gyürky- és a szentléleki Giczey-családra vonatkozó bejegyzések. E bejegyzések az 1637. évvel kezdődnek és az 1814 évvel végződnek.

Megkezdí losonczy Gyürky István, ki nem csupán a családjában bekövetkezett születéseket, egybekeléseket és haláleseteket jegyzi fel, de megemlékezik a család életében előfordult nevezetesebb eseményekről is. — Gyürky István 1686-ik évig folytatja e feljegyzéseket egy fél századon át, a XVII-ik században szokásos magyar nyelven. Valószínűleg ez évben bekövetkezett halála után (mert a napló nem emlékezik meg róla) legidősebb fiának, Pálnak tulajdonába ment át a kis pergamen-füzet, ki abba 1687—1695-ig latin nyelven jegyezte fel az ezen nyolcz évre eső családi eseményeket.

Pálnak fiú örököse nem maradt, s legidősebb leánya, Judit vette magához a kis füzetet, ki másodszor Giczey Gábor felesége volt s ez időtől, az 1711. évtől kezdve az a Giczeyek családi krónikája lett a család kihalásáig.

Miután a losonczy Gyürky-család ez ágának csak egyes tagjai voltak a genealogia előtt ismeretesek, az összefüggő leszámazása nem, a genealogia is pótló adatokat nyer az által, ha ezen családi krónikát, a maga régi eredetiségében, közvetlenségében, szószerint közöljük.

Jehova est protector vitae meae

Ha kívánsz ember csendesen élni
S örök életet Istentől nyerni
Szívvel, lélekkel hidgy az Istenben
Harczolj az világ száz bűne ellen.
Az könyörgéstől is meg ne szünjél
Tisztvedben híven mindenkor járj el
Ha ez regulát híven követed
Sok jó gyümölcsöt, hasznót hoz neked.

Embereknek dolgát Isten igazgattya
 Felőlük mit rendel által nem hághattya
 Az kinek mit ígért igazán megadgya
 Az ki benne bizik, sok jókkal megáldgya.

Christus ki megtartál engem,
 Gyermek, ifjú emberségben
 Most is tarts meg inségemben
 Ne hadgy el én vénségemben.

Anno Domini 1637 die 14. Januarii halt meg szerelmes anyám asszonyom 17 presentis temettetett el az losonczi temető kertben.

Eodem anno die 24 febr. holt meg az öreg atyám uram Gyürky Miklós, 27-én temettetett el ugyan az losonczi temető kertjében.

Anno 1639 vette el feleségül Atyám uram nemzetes Beretky Susanna asszonyomat, volt lakodalmok farsang három napján Rimaszombatban.

Anno 1640. Második házasságában áldotta meg Isten mostoha anyámat 14 január, édes Atyám urammal, két fiú magzattal. az edgyik Palkónak, a másika Andrásnak kereszteltettek, Palkó születése után két esztendőre megholt, Andris pedig él. — Az ki Sárospatakon házasodott meg.

Anno 1645 die 25 Januarii Atyám nemzetes Gyürky István uram Istenben elnyugott estve öt és hat órák között, 28-án temettetett el az losonczi temető kertben.

Anno 1646 die 28 Febr. jedzette el örök házastársul, nemzetes Szilassy István uram, nemzetes Gyürky Judith hugomat 's a lakodalmok ugyanakkor celebráltatott losonczi házamnál.

Anno 1646 die 10 men. Junii jedzettem el én Gyürky István 's volt lakodalmunk solemnitása Paroczán — nemzetes Liberchey Judithát.

Anno 1647 die 9 men. Julii, nemzetes lossonczi Gyürky Gáspár uram eljegyezvén örökös házastársul Ujváry Juditot, lakodalmok ugyanakkor celebráltatott Rimaszombathban.

Anno 1647 die 21. Julii látogatta s' áldotta meg Isten atyámfiát egy szép fiú magzattal az ki kereszteltetett Mihóknak.

Anno 1649 die 27. Jan. látogatta és áldotta meg Isten az atyámfiát, egy szép leány magzattal, az ki kereszteltetett volt Borbálának.

Anno 1650 die 27. Aug. holt meg az fiam Mihály, kinek temetése volt 30. presentis az losonczi temető kertben.

Anno 1650 die 23. novembr. holt meg az leányom Borbála, volt temetése 24. pres. az losonczi temető kertben.

Anno 1651 die 21. Juli, az Ursten ingyen való kegyelméből áldotta meg az atyámfiát egy fiú magzattal, az ki is 25

psen. kereszteltetett Palkónak. — Éllyen Istennek tiszteletére, dicsősségére.

Anno 1654 die 8. Marti áldotta meg Isten az édes Atyámfiát, délután három és négy óra között egy szép fiú magzattal, 14-én kereszteltetett meg Gábornak. — Éljen Istennek tiszteletére és dicsőségére.

Anno 1656 die 16. Januarii áldotta meg Isten az édes Atyámfiát egy szép fiú magzattal az ki 20 psentis kereszteltetett Ádámnak. — Éljen Istennek tiszteletére, dicsőségére.

An. 1656 die 28. Martii. Attam Palkót az Scholában az gyermekeknek társasága közé, kit éltsessen Isten, maga nevének dicsőségére, az keresztény anyaszentegyháznak előmozdítására 's lelkének üdvösségére 's szüleiknek örömükre.

Anno 1659 die 26. Martý attam Gábor fiamat az Scholában, — Isten nevellye az bölcseségben 's áldja meg lelki, testi jókkal.

Anno 1660 die 30. Januar áldotta és látogatta meg Isten az atyámfiát, egy fiú magzattal az ki 3 Febr. kereszteltetett meg Ferencznek, éllyen Istennek tiszteletére, dicsőségére.

Anno 1661 die 29. martii, attam az Scholában Adamkót, Isten nevellye az Deáký tudományban.

Anno 1662 die Xbris, vittem Palkót selyméczi Scholában, a kit két egész esztendeig tartottam az deáki tudománnak tanulására ottan.

Anno 1664 die 24. Febr. vittem Palkó fiamat, beszterczei bányaí Scholában kit hat hét híján tartottam ott esztendeig.

Anno 1665 die 22. Febr. vittem Palkó fiamat az Sárospataki Scholában, az Úr Isten áldja meg tudományában való boldog előmenetelét az ő sz. lelkének általa.

Anno 1665 die 3. Xbris áldotta meg az Úr Isten ingyen való kegyelméből az édes atyámfiát egy szép leány magzattal 4. presen. megkereszteltetett Eszternek. — Adgya Isten követhesse Eszter asszony nyomdokát.

Anno 1666 die 17. Martii. — Az én kedves házastársam nemzetes Libercsey Judith, éczaka 12 és edgy óra között, losonczy házamnál múlt ki ez világból boldogúl, nekem s nevetlen árva leányomnak holtomig való keserűségünkre.

Anno 1667 die 24. Xbris vittem az Sárospataki Scholában Gábor fiamat. — Éllyen Istennek 's áldgya meg tudományában való boldog előmenetellel.

Anno 1669 die 20. Xbris, vittem az Sárospataki Scholában Adamkó fiamat, éllyen Istennek, 's áldgya meg tudományában való boldog előmenetellel. — Eodem anno et die vettem ki Gyürký Pál fiamat az Sárospataki Scholából.

Anno 1669 die 28. Octobris jedzettem amel magnak örö-

kös házastársul második házasságomban az nemzetes Szöllőssy Magdolna asszonyt, néhai nemzetes vitézlő Nyáry Mihály uramnak özvegyét, ő felsége lovas praesidiumjában. — Adgya az Uristen, éljünk sz. nevének tiszteletire, dicsőségére, gyermekinknek előmenetelekre 's magunknak lelkünknek idvösségére.

Anno 1670 die 16. juni. — Gábor és Ádám fiaim kiűzetvén az Sáros Pataki Scholából, jöttek házamhoz gyalogul haza, mindeneket ott hagyván gazdájoknál 's akkor mentenek ki az doktorok, úgy mint Buzinkay Mihály és Posaházy János Scholamester uraimék ki az Scholából.

Anno 1670 die 13, Xbris áldotta meg Isten az én szerelmes házastársomat ingyen való kegyelméből, nemzetes Szöllőssy Magdolnát egy szép leány magzattal, az ki 17 psen. kereszteltetett Susannának. — Éllyen Istennek, nevének tiszteletére, dicsőségére 's áldgya meg lelki, testi jókkal.

Anno 1673 die 15. Januarii, áldotta meg Isten, az én szerelmes házastársomat egy szép fiú magzattal. 22 psen. kereszteltetett Menyhártnak. — Éllyen Istennek tiszteletére, dicsőségére.

Eodem Anno, die 24. Xbris szállította ki Isten, ez árnyékvilágból Menyhárt fiacskámat, az ki temettetett az Lossonczy temető kertben.

Anno 1674 24. Augusti Gyürky Pál választatott Neográd vármegye Notariusságára. Éllyen Istennek szerencsésen, 's hasznossan szolgállyon hazájának.¹⁾

Anno 1675 die 21. Novembris, áldotta meg az Uristen az én szerelmes házastársomat nemzetes Szöllőssy Magdolna asszonyt, estve kilencz és tiz óra között, egy szép fiú magzattal. — Éllyen, Istennek, nevének dicsiretére, tisztességére, nekünk szüleinek örömeinkre. — 27 presentis, kereszteltetett meg Cristófnak az templomban, Csúzi Cseh Jakab prédikátor úr által, az ki Spanyor országnak, Triest nevü városából saccon szabadult meg. Őrizze és oltalmazza meg Isten ő szent fölsége ennek utánna való időekben ő kegyelmét, olyan veszedelmes rabságtól, azokat pedig kik az rabságban azon idegen országban vadnak, szabadicsa meg, az mint Sz. Pétert megszabadította volt az tömlöczből.

Anno 1676 die 17. Apr. indult meg Gyürky Pál fiam Kasára. Ugyanazon utjában jedzette és vette el feleségül magának. néhai Nemzetes és Vitézlő Hattvaný András uram hajadon leányát Máriát, az mint hogy ugyan akkor meg is esküttek. — Éllyenek Istennek, nevének tisztességére, lelkeknek üdvösségekre, mi nekünk szülejeknek örömeinkre. Ugyanakkor indult meg Gyürky Ádám fiam Krakóban Gróf Wesselényi László uram ő nagysága

¹⁾ Később, de ugyancsak tőle bevezetve.

szolgálattyára, kívánom hogy Isten tegye kedvessé 's áldgya meg az ő kimeneteleket és bejöveteleket. Amen.

Anno 1676 die 24. Juni, volt lakodalma Gyürkő Pál fiamnak Kassán néhay nemzetes vitézlő Hatvaný András uram hajadon leányával, Máriával. — Éllyenek Istennek, nevinek tiszteletire, dicsőségére, az keresztyén anyaszentegyháznak épületire, magok lelkiüdvösségére, nekünk szüleinek, örömünkre. — 2. Juli érkezett házához Füleken az fiam Gyürkő Pál feleségével. — Az Úristen áldgya meg egészséggel, lelki testi békességgel az ő kimenetekben és bejövetelekben.

Anno 1676 die 7. Mensis Decembris. Az nemes Neograd vármegye Losonczi Gyürkő Gábor fiamat szolgabíróságra választotta Füleken. — Az Úristen terjessze az ő áldását annak az tisztnek szerencsésen való végbenvitelére 's adgyon boldog előmenetelt minden dolgaiban, kívánom.

Anno 1677 die 5. Mensis Julii. Renováltattam és ujonnan önttettem meg harmadszor az három mázsás harangot a nemes Losonczi keresztyén Ecclesiával oly conditio alatt, ha valamikor romlása lenne azon harangnak az ki circa 5 másás legelsőben is az ecclesia maradékomat kinállja meg hogy renováltassa, az mint-hogy kérem is successorimat, el ne mulassák renováltatni, kire Isten segítse.

Anno 1677 die 23. Julý, Füleki Presidiumban magunk házánál, ingyen való kegyelméből az Úristen, áldotta meg fiamat feleségével együtt egy szép fiú magzattal, az ki első születtyek vólt Gyürkő Pálnak, Hatvaný Máriával. — Az ki éllyen Istennek, sz. nevének tiszteletire és dicsőségére, az anyaszentegyháznak elébb mozdítására szüleinek örömökre, az ki keresztelhetett Andrásnak. — Éllyen, éllyen Istennek!

Anno 1679 die 9. Febr. Éjfélt után 4 és 5 órák között áldotta meg Isten Gyürkő Pálnét Gács várában egy szép leány magzattal, 13 ejusdem kereszteltetett meg az Losonczi templomban Máriának. — Éllyen Isten dicsőségére, az Anyaszentegyháznak épületére. édes szüleinek örömére.

Anno 1680 die 24. Augusti. Az én kedves onokácskám. nemzetes Gyürkő Máriácskát, 11 és 12 óra között nappal, az Úr Isten ez árnyékvilágból kiszóllította Füleki házamnál, mely onokácskámat ugyan az Füleki temető kertben temettettük el.

Anno 1680 die 20. 9bris Nemzetes Losonczi Gyürkő Gábor kedves fiam, Istennek parancsolattya és az Moysesnek törvénnye szerint, jedzette el magának, néhai nemzetes, vitézlő idősbik Battik Gergely uram megmaradott özvegyét, nemzetes Deóry Susanna asszonyt, mely Battik Gergely uram anyja és Gyürkő Gábor anyja, atyául, anyául egy testvérek voltak, kívánom azért, mind az egész házamnépével együtt, éllyenek Istennek, nevének

tiszteletére, dicsőségére, az Anyaszentegyháznak előmozdítására, magok lelkének örök üdvösségére, minekünk örömünkre, sok emberséges embereknek szolgálattárára. — Áldgya meg az Úristen Sz. Péter Apostol könyvében az 3 részben való boldog előmenetellel, tarthassák magokat az Sz. Péter tanításához 's áldgya meg azzal az ajándokjával is, az mint Sz. Dávid, az Soltár könyvben leírta szép szókkal, az kiknek fiainak fiait érhessek nagy lelki örömmel. Amen. (Későbbi irással: Házasságok hirem 's akaratom ellen lett).

Anno 1681 die 13. Augusti. — Az Fileki vicekapitány Belovicz Zsigmond az ott való lovas és gyalogokkal (Cir. 400) Szécsény alá ment megindítván az csordájokat az . . . hídján által menván az Szécsényi török az csordájuk után, mindjárt megfutamodván ötvenkettőt elevenen elfogván, az Fülekiekben huszonegyet levágván közülök. — Ugyanakkor Gyürkő Gábort is elevenen elfogták 's bevitték Szécsényben 's az Hatvani Allagájért vették meg.

Anno 1682 die 8. Apr. indultam Gyürkő Pállal Temetvén várában Bercsény Miklós generalis Úrhoz eő Nagyságához All. agát megvenni Gyürkő Gáborért. — Az minthogy sokat való tekergésünk után, nagy nehezen nyolczezer négyszáz talléron megvettem.

23. Apr. érkezünk Fülekből vele úgy hogy All aga Gyürkő Gábor 'rabot ki hoz 's még háromezer forintot jó pénzt hoz ki Gyürkő Gábor mellé, az kit hitivel fogadott All aga, de mint hitivel nem gondoló pogány, egész Augusztus hónap 19. napjáig egy ideig Szécsényben kínoztatta Gyürkő Gábort 's azután Hatvanban vitték 's oda is nekünk kellett elsőben bevinni Hatvanban All agát Gyürkő Gáborért, oly conditióval, hogy az szécsényi Uraknak 's az seregnek hitlevelekre, item úgy az hatvani uraknak és seregnek hitlevelekre vittük be All agát 's Gyürkő Gábort is arra adták ki 's úgy hoztuk ki Fülekből meg szállása után ötödnappal 9. 7bris adták meg, 10. jöttek ki az Fülekiek.

Anno 1681 die 26. Novembris étzaka egy és két óra között, áldotta meg Isten Gyürkő Pálnét, nemzetes Hattvaný Mária asszonyt egy szép leány magzattal, Fülekből 29 ejusdem kereszttetett az Barátnagy Ferencz uram csűrös pajtájában, Eörsebetnek. — Éllyen Istennek dicsőségére, szüleinek örömünkre, az Anyaszentegyháznak előremenetelére.

Anno 1682 die 21. Febr. délután 7 és 8 órák között áldotta meg Isten, az én kedves feleségemet egy szép leány magzattal, az mi vénségünkben. — 25 ejusdem, kereszttetett meg az . . . szászi templomban Cláranak. — Éllyen Istennek dicsőségére, nekünk szüleinek örömünkre, az Anyaszentegyháznak előmenetelére.

Anno 1682 die 13. 9bris, az én kedves mostoha fiam. nemzetes, vitézlő Nyáry Imre Sz. Benedekből, Besztercze felé ment volna az feleségéhez, az berzenczei réteken az tolvajok megölték. — Uram adgy boldogúl feltámadást neki.

Anno 1683 die 7. Martii. Az én kedves házastársomat, nemzetes és becsülletes Elefánthy Szöllössy Magdolnát, koporsómban való zártomig való keserűségemre, megírt napon délután két és három órák között, az szomorú halál által kiszollította. az kinek adjon az Úr Isten, boldogúl való feltámadást. Amen.

Eodem Anno die 18. Apr. az én neveletlen édes anyjától elmaradott árva kis Klára leányomat 11 és 12 órák között az Úristen az árnyékvilágból kiszollította. — 19 ejusdem édes anyja mellé temettettem el az Losonczi temető kertben.

Anno 1683 die 12. Martii Gyürky Ferencz indult meg Liptóban, azon uttjában megházasodván vette el házastársul néhai nemzetes Vitézlő Pothornyay János uramnak hajadon leányát Pothornyay Erzsébetet.

Eodem Anno die 17. Apr. indult meg Gyürky Ferencz Liptóban az mátkájaért, Balogh Mihály, Gyürky Gábor fiam, Darvas Mihály és Repeczky Sámuel, Ebeczky György uraimékkal kocsimat küldtem el velek. — Isten szerencséltesd utját.

20. Apr. volt Gyürky Ferencz lakodalma Pothornyán.

25. Apr. hozta haza Gyürky Ferencz feleségét nemzetes Pothornyay Erzsébetet szerencsésen, kívánom, hogy az Úristen áldgya meg őket minden lelki testi jókkal, szerencsés hosszú élettel, boldog előmenetellel, kívánom, — Éllyenek Istennek dicsőségére egymás szeretetiben, nekem s' az többi gyermekeimnek örömünkre 's Atyánkfiainak 's emberséges embereknek szolgálatyokra. — Éllyenek, Éllyenek Amen.

Susánka leányom adott Ferencznek házassága előtt hat lat és egy nehezék ezüstöt, az mely negyedfél sing török gránátot attam ugyan az Susankának szántam volt kis mentécskének 's ő neki kellett ugy kölcsön oda adnom, az mikor kellett neki, mint az ezüstöt 's mint penig az gránátot megadgya Susának. az minthogy tartozik is megadni ha Isten áldását akarja venni.

Anno 1683 die 29. Augusti, délután hat és hét órák között nemzetes Deöry Susanna asszonyt, nemzetes, Vitézlő Losonczi Gyürky Gábor fiamnak feleségét az Úristen Losonczi házamnál ez világból csendesén kiszollította.

Eodem Anno, die 15. 7bris az Losonczi temető kertben. két predikációval, pompásan el is temettettet, szokott magam temető helyén, kinek adgyon az Úristen boldogúl való feltámadást, Amen.

Anno 1683 die 3. Xbris holt meg Gyürky Pál leánykája Eörsik, Gács várában, miután az édes attya fogságban tartatott

Csábrág (Czabrat) várában, midőn Tassy Mihály Heves vármegye Viczispánnya és az Füleki Sövényházy István és több Tökölly híveitől megfogattattak rebellálván, azzal szerzetek magoknak grátziát, azonban Tassy Mihály megholt hirtelenséggel.

Anno 1684 die 17. Januarii, elmúlt éczakán 12 és 1 órák között, az én kedves hajadon leányom, nemzetes Gyürkő Eszter, sok szép Istenes könyörgési, fohászkodási után az Ő lelkét Istennek ajánlotta, testét pedig az ő anyjának az földnek 's kimult az árnyék világból, kinek Isten adgyon boldog feltámadást Amen. — Mely édes hajadon leányomnak lészen temetése pro prima mensis Febr. az Lossonczi szokott temető helyünkön.

Anno 1684 die 14. Junii, nemzetes Pothornyay Eörzsébet, Gyürky Ferencz kedves fiamnak házastársát, reggel kilencz és tíz órák között egy szép fiú magzattal. — Éllyen Istennek dicsőségére. — Item 16 ejusdem kereszteltetett az losonczi templomban Jánosnak. Adgya Isten, legyen követője Sz: Jánosnak, éllyen, éllyen, Istennek dicsőségére, édes szüleinek örömökre, az Anyaszentegyháznak előmozdítására Amen.

Anno 1684 die 12. Julij, nemzetes vitézlő Losonczi Gyürky Pálnét, nemzetes Hatvaný Mária asszont virágoztatta meg egy terhével az Isten az ő tetszése szerint, két szép leány magzattal Beszterczebányán, tizenegy és tizenkét órák között étczaka az kik éllyenek Istennek dicsőségére, édes szüleiknek sok emberséges emberek szolgálattára 's az mi örömünkre.

Eodem Anno die 16. July kereszteltettek meg ugyan Besztercze Bányán, az egyike Boriskának az másika penig Mariskának, az kiket az úr nevellyen maga dicsőségére és az Anyaszentegyháznak elő mozdtítására édes szüleinek örömükre.

(Gyürky Pál írása: Anno 1686 in Aug. ugyan Beszterczén holt meg Boriska 's temettetett az Hajinczi templomban).

Anno 1686 die 15. Januarii, holt meg az fiam Gyürkő Ferencz fia Jankó, Étzaka 11 és 12 órák között Losonczi házamnál, édes attya itthon nem létében. — 17 ejusdem temettetett el az Losonczi temető kertben.

Anno 1686 die 15. Martý áldotta meg az Úr Isten, ingyen való kegyelméből, Gyürkő Ferencz fiam feleségét, nemzetes Pothornyay Erzsébetet egy szép fiú magzattal.

26. Ejusdem kereszteltetett meg Ferencznek az kit az Úr Isten éltsen maga nevének tiszteletére, dicsőségére, Anyaszentegyháznak előmozdítására, szüleinek örömökre, sok emberséges embereknek szolgálattokra. Éllyen Istennek Éllyen!

Consignationes Pauli Gyürky.

1686 Január 14-én délután 5 óra tájban született 's 15-ik napján Kassán tisztelendő Ladányi Albert uram által kereszteltetett, kedves kis leánykám Judita, keresztkomái Nemzetes Vas András, Várady István és Mihály uraimék, és azok feleségei. — Gyarapítsa az Úristen, az ő nevének dicsőségére.

Ugyanez évben jun. 5. vissza adta lelkét az ő megváltójának, kedves leánykám Mária.

Követte őt nagy reményű első szülött fiacskám András ugyanezen Junius hónap 20-án a jelenlevők elég csodálkozására sok imádkozások és fohászkodások között. — Mindkettő a kassai ref. templomban temettetett el.

1689 év 23-ik napján született 's a következő hónap negyedikén a szent keresztségben részesített tiszteletes Otrókosi Fóris Ferencz uram által az én kedves leánykám. Sófia Keresztkomái jelen voltak a keresztelés alkalmatosságával, közöttük: Buday István Bihar vármegye alispánja és Bernáth János perceptor. — A mindenható Isten ki atyja a kegyességnek, gyakoroljon véle kegyességet.

Anno 1692 Die 5. Xbris, hat és hét óra között ismét született egy leánykánk, kit ugyanezen hónap 10-én keresztelt meg a szendrői reformata templomban a főtiszteletű jeles férfiú Sziráky István ezen kerület superintendense. — Jelenlevő komák voltak Gvadagni Sándor gróf, nemzetes Udvarhelyi István, Forgách Dorottya grófné és Várady Erzsébet asszony. — A keresztségben Zsuzsanna nevet nyert. — Éljen Isten dicsőségére és lelkének üdvösségére.

Anno 1695 die 17. Junj, 4 és 5 óra között született nekünk egy kis leánykánk a ki ugyanott a hol elébb Zsuzsanna, ugyanaz által ugyanazon gróf és grófné és Usz Ferencz Borsod vármegye alispánja 's felesége Mocsáry Katalin előtt kereszteltetett 's Juliannának bejegyeztetett. — Éljen Istennek és az örök boldogságnak!

Anno 1695 die 23. 9bris ülte lakodalmát kedves testvérem Gyürky Ádám uram jövőendő élettársával Nemzetes Katarina hajadonnal néhai ifj. Nagymihályi Ádámnak, Fáy Sófia asszonytól született leányával

A feljegyzések itt bevégeződnek. — Ezekből a család ezen ágazatának öt ízen át, a következő leszármazás állítható össze:

Gyürky Miklós

† 1637.

István

† 1645.

(1. Molnár Borbála.)

(2. Beretky Zsuzsanna.)

1.-től:		Gáspár	István	2.-től:	Pál ikrek	András
		(Újváry Judit.)	a napló írója.		* 1640.	* 1640.
			(1. Lőwresey Judit.)		† 1642.	
			(2. Szöllősy Magdolna.)			

1.-től:	Mihály	Borbála	Pál	Gábor	Ádám	Ferencz	Eszter	2.-től:	Zsuzsanna	Menyhért	Kristóf	Klára
	* 1647.	* 1649.	* 1651.	* 1654.	* 1656.	* 1660.	* 1665.		* 1670.	* 1673.	* 1675.	* 1682.
	† 1650.	† 1650.	(Hatrany Mária.)	1676.	(Nagyimihályi Kata.)	(Polhonyay Erse.)	† 1684.					† 1683.
			szolgabíró.									
			(Deéry Zsuzsanna.)		János	Ferencz						
					* 1684.	* 1686.						
					† 1686.							

András	Mária	Erzsébet	Borbála	ikrek	Mária	Judith	Sófia	Zsuzsanna	Julia
* 1677.	* 1679.	* 1681.	* 1684.		* 1684.	* † 1687.	* 1689.	* 1692.	* 1695.
† 1687.	† 1680.	† 1683.	† 1686.				(1. Soós János.)		(tellek István.)
							(2. Giczey Gábor.)		

PÖR CZOBOR III. IMRE HOLTTESTÉÉRT.

Ritka eset történt az 1641—42. években Pozsony városában. *Czobor-sz.-mihályi gróf Czobor III. Imre* holtteste fölött összetűztek a meghaltnak neje, *alsólindvai Bánffy Zsófia* és a gyermekek, kik Czobor Imrének előbbi házasságaiból származtak. Pörüknek azonban különösen a nádornak és a tárnokmesternek ellenkező állásfoglalása kölcsönöz nagyobb fontosságot.

Czobor III. Imre országos hírű férfiú volt, ki mint a határvizsgálati választmány tagja és a föllebbezési törvényszék ülnöke, majd mint az ország tárnokmestere működött.¹⁾ Halála 1641 február hó 20-án éjfél után egy és két óra közt következett be Pozsony városában. Gyermekei, élükön *Bálinttal*, nem tudtak megegyezni az özvegygyel, *alsólindvai Bánffy Zsófiával*²⁾ a temetési feltételekre nézve s így az özvegy elhatározta, hogy addig is, míg kellő tiszteSSéggel eltemettetheti, pozsonyi házában fogja őrizni a halottat. Az örökösök ebbe előreláthatólag nem egyeztek bele s így *Bánffy Zsófia*, hogy férje holttestét erőszakkal el ne vegyék tőle, atyjához, *Bánffy Kristófhöz*, ki akkor tárnokmester volt, fordult pártfogásért. Az atya tárnokmesteri jogaival akarta megvédeni az özvegyet s 1641 ápr. 29-én nyílt mandátumban írt rá a városra, hogy az özvegynek jogait csorbítani ne hagyja s ne csorbítsa a hatalmaskodás eltűrésével saját jogait sem.

Ez a mandatum és *Bánffy Zsófia* protestatiója egy időre legalább elintézte a vitát, mígnem a következő évben (febr. 28-án), több mint egy évvel Czobor Imre elhunyt után *Eszterházy Miklós* nádor lépett közbe a gyermekek érdekében erős hangon ráírva a városra és keményen bírálgatva *Bánffy Kristóf* eljárását, kifogásolva, hogy az ügybe ártja magát, noha csak igazságszolgáltatási ügyekre terjed ki hatalma, hogy bitorolja a király és nádor azon jogát is, hogy nyílt mandátumot adhatnak ki és épenséggel nem tartva illendőnek az apának ilyen beavatkozását sem.

A város sem akarta azonban jogainak csorbulását s a tudósításra, melyet az özvegynek a nádor fenyegető leveléről küldött, nemsokára megérkezett annak újabb protestatiója és *Bánffy Kristóf* is írt újra a városnak, vigasztalva azt, hogy »ő *Nagyságának szoktak efféle fenyegető szavai és beszédi lenni*« és figyelmeztetve, hogy nem köteles a nádor parancsát teljesíteni, »ha szintén áldgyukat vonnának is kegyelmetek ellen«.

¹⁾ Nagy Iván, Magyarország családai III. 209. *Bánffy Zsófia* harmadik neje volt Czobor Imrének.

²⁾ *Bánffy Zsófia* első férje *Liszi I. István*, második férje *Széchy II. István* volt. Nagy Iván III. 209. 1. helytelenül nevezi második férjét *Széchenyi Istvánnak*, de X. 533. helyesen említi *B. Zsófiát Széchy II. István* nejeként. Az *alsólindvai Bánffy-család* tárgyalásánál Nagy Iván nem említi *Zsófiát*.

A nádor és a tárnokmester összekocczzanása a már elalvó ügyet újra felelevenítette. Az özvegy ugyancsak sűrűn küldötte leveleit a városhoz, hogy ügyét megvédje, de a nádor is megmaradt álláspontja mellett s így a város is belenyugodott, hogy ha a nádor valami jó kiutat talál, melyből a városra és jogaira sérelem nem háramlik, úgy hozzájárul az elintézéshez.

Végre királyi parancscsal vetettek véget a kínos ügynek, kiadván a holttestet a halott gyermekeinek, kik azt 1642 május 4-én szállították el *Sasvárra*, hogy majdnem ötnegyed évvel halála után ott eltemessék.

Az ügy itt közölt actáit a *pozsonyi városi levéltár* őrzi *Lad. 34. No. 38. alatt.*

I.

Bánffy Kristóf tárnokmester nyílt mandátuma. 1641. ápr. 29.¹⁾

Comes Christophorus Bánffy perpetuus de Also Lyndua Comitatum vero Szaladiensis et Simigiensis Supremus Comes, Tauernicorum Regalium per Hungariam Magister, Eques Auratus, ac Sacratissimi Principis et Domini Domini Ferdinandi tercy, Dei Gratia electi Romanorum Imperatoris semper Augusti, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Regis, Archiducis Austriae, Ducis Burgundiae, Marchionis Moraviae, Comitis Tyrolis etc. camerarius, consiliarius et praesidiorum Nemptis dictique Also Lyndua supremus capitaneus. egregys prudentibus et circumspectis magistro ciuium, iudici, capitanei, ceterisque juratis civibus liberae regiae civitatis Poseniensis; Salutem cum fauore. Expositum est nobis nomine et in persona Generosae ac Magnificae Sophiae Bánffy, Spectabilis ac Magnifici quondam domini Emerici Czobor de Czobor Szent Mihaly, curiae regiae magistri ac praefatae Sacrae Caesareae atque Regiae maiestatis consiliary etc. relicta eviduae, alias filiae nostrae. Qualiter (prouti etiam vobis bene constat) praefat dusominus et maritus suus, spectabilis ac magnificus condam dominus Emericus Czobor de Czobor Szent Mihaly, proximis elapsis diebus, hic in civitate vestra, vitam cum morte commutauerit, cuius corpus cum in dicta ista ciuitate inque eiusdem exponentis domo honorifice ad futurum sepulturae usque diem reseruetur; filius vero suus magnificus dominus Valentinus Czobor de dicta Czobor Szent Mihaly, nescitur qualiter quoue sub praetextu, illud ex dicta ista civitate vestra ac domo iam fatae exponentis, contra istius ciuitatis vestrae vigentem libertatem fortasse etiam vi mediante efferre conatur. Requisiti itaque sumus nomine et in persona eiusdem exponentis debita cum instantia, ut ipsi circa praemissa de condigno iuris remedio opportune providere digna-

¹⁾ A városhoz érkezett ápr. 30-án.

remur, nec pateremur ipsam iustis suis Juribus improuise destitui, dum alias et ipsa aequitas id ipsum postulat. Cum autem ustai petenti non sit denegandus assensus. Pro eo vos harum serie hortamur et requirimur, atque autoritate nostra Tauernicali, quam in liberis ac regys Ciuitatibus pleno iure fungimur, vobis serio comittimus et mandamus, ut, quatenus acceptis praesentibus, et praemissis sicut praefertur stantibus seque habentibus, contra voluntatem et consensum dictae exponentis, saepefati quondam Domini Emerici Czobor domini et mariti quondam sui corpus, nullatenus, siue mandatum fuerit, siue non, ex praefata civitate ac domo, sub iurisdictione vestra existente, vi efferre permittatis, quin imo iuxta vigentem libertatem vestram ipsam exponentem, hac in re omnibus modis defendere debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praeterea perlectis exhibendis restitutis. Datum in praefata Libera Regia Civitate Poseniensi, die vigesima Nona Mensis Aprilis, Anno Partus Virginei, Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo primo.

Comes Christophorus Bannffy m. p.
L. S.

II.

Bánffy Zsófia 1641 decz. 4-én kelt levele.¹⁾

Szolgálatomat ajánlom kegyelmeteknek mint jó akaro uraimnak, Isten sok jókall és szerencsas, egisséges²⁾ hoszu étlettel, kegyelmeteket meg álgya.

Csak ez dolog fölöl akaram kegyelmeteket meg talalnom iraslom által, im Posombul az én jambor szolgálaim irjak, hogy az én mostaha fiam Czobor Balinth azzal meg nem elégszék, hogy Istenben el nyugodot szerelmes uram hideg teste föld föllöt lévén engem jambor özvegyét minden jószágából és javaibul ki rekesztet, de hogy még hírem és akaratom ellen hitves jámbor uram, hideg testét is foly akarna venni az kegyelmetek szabad böcsöletes varasából, az én magam házambul, az melyet meg értvén hogy kaptalan személy által kérette kegyelmetektől. Azért kegyelmetek meg gondolja az maga szabadságot és böcsöletes állapotat, azt is hogy az én hazam, az váras legar (?) fundusan építettet haz, és így nem hogy egy kucsos böcsöletes szabad várasbul de csak egy faluban volna házam is hatalmasul nem köllönne, nem, az jámbor uram hideg testét de csak más egyéb marhamat is ki engedni vénni. Kegyelmetek az szerint hogy szabadíthatna rea, hogy én ott nem lévén az ki meg esküttem szerelmes urammal és annak árvaja és özvegye lévén akaratom és hírem nélkül

¹⁾ Érkezett decz. 9-én.

²⁾ E levélben három e-féle jel van. A harmadikat az író az e felső részén alkalmazott horoggal jelzi.

mostaha fiam, vaj más akar ki is ki venni kégyelmeteket azért kérem, kégyelmeték elsőben maga szabadságot szeme előtt véseljé az után attyam ura ő nagysága is tisztí szerint kégyelmeteknek adot mandatomjat ./. az én özvégyé böcsőletes allapalomat is (*sic*) tekintvén, kégyelmetek mint se légyen több kősőrúsígem, az én hitves jámbor uram hideg testének ki vételére szabadságot ne agyon se engegyen, se mostoha fiamnak se penig másnak, mert én atalan fogva meg hattam szolgálaimnak, hogy ki ne agyák soha. ha nem ha Czobor Bálinth fiam reájok törí hazamat az melyre szabadságot nem adok, mert én is várási szabadsággal élek, és az országban is, magam szemilemben is élek szabad nemeségemmel, azért most is tiltom kégyelmetek az én házamon hatalmaskodást ne engegyen ben az várasban, hogy jövendőben az országot is felőle meg ne kellessek találnom és busitanom. Jóllehet uram atyám ő nagyságanak is ezzen dolog felől ím sietsíggel meg írtam tudom ő nagysága is ír kégyelmeteknek. Én kégyelmeteknek arvai állapotombéli szolgálatomat ajánlom, éltesse és tarcsa Isten kégyelmeteket jó egegységben. Írtam Bozokon die 4 Decembris Anno Domini 1641.

Kégyelmeteknek minden illendő dolgokban szeretettel szolgall az nehai tekintetes nagyságos örőgbik Czobor Imre uram meg hagyot özvegye.

Bánffy Soffia m. p.

P. S. Kégyelmeteknek ez jámbor szolgám által szóval is izentem, az mit mondand én szómmal kégyelmetek hitelt agyon szavanak.

Kívvül: Nobilibus, Prudentibus et Circumspectis Dominis etc. etc. Iudici, Magistro Ciuium nec non caeteris Juratis Liberae et Regiae Ciuitatis Posonnyensis etc. Dominis Dominis et Vicinis obseruandissimis.

III.

Bánffy Zsófia tiltakozó levele. 1642. febr. 13.¹⁾

Generosi, Nobiles Prudentes et Circumspecti Dominj Amici et Vicinj Observandi.

Intellectis et ruminatis continentys literarum Illustrissimj Comitís Domini Dominj Regni hungariae Palatjn missilium, ad Inclytum senatum Sonante *ratione* duntaxat corporis exanmj, Spectabilis et Magnifici quondam dominj Emerici Czobor Marjtj mej dilectissimi, ut videlicet extradaretur, ad instantiam familiae Czoborianae; super eo solenniter protestor, inhjbeoque a ccontra-dico, ne mihi ulla vis in domo mea ac in fundo liberae et regiae ciuitatis hujus Posoniensis habitae inferi permittatur. Quinimo jnhaerendo dominj Magnifici Christophori Bánffy mandato, vestras

¹⁾ Érkezett febr. 13-án.

quouis dominationes ab omni danda facultate mihi praejudiciosa inhihero. Donec familia Czoboriana mecum conveniat, fassionique praelibatj Dominj Marjtj mej satisfaciat. imo inhihero contradico protestando. harum mearum vigore. Posony. 13 Februarj 1642.

Generosarum, Nobilium Prudentium ac Circumspectarum Vestrarum Dominationum Vicina, Deuota, Relicta quondam Spectabilis et Magnifici Domini Emerici Czobor Vidua

Soffya Banffy m. p.

Kivül: Protestatio Magnificae Dominae Sophiae Banffy etc. ratione intus Clarius denotatum (*sic*).

IV.

Eszterházy Miklós nádor átirata 1642. febr. 13.¹⁾

Prudentes ac Circumspecti Domini Amici honorandi.

Quodcum Sepultura inhumati corporis et ossium magistri condam domini Emerici Czobor, anno superiore in ciuitate ista Posoniensi in domo ciuica defuncti, depositi, non alios quam eiusdem legitimos haeredes concerneret, tum anno superiore, in eo, ne in reseratione domus ciuicae, ubi corpus defuncti depositum esset, auetioneque eiusdem corporis, aliqua inconuenientia, vel uiolentiae, ex eoque praeiudicium aliquod ciuitati quoque earundem incureretur, nolissent dare assistentiam haeredibus eiusdem olim domini Czobor, qui absque resistentia et impedimento viduae insane magistri condam domini Stephani Zechi, post eidem olim Emerico Czobor associatae, inhumatum corpus hoc ad locum sepulturae deferre potuissent; tum vero iam medio egregy Joannis Corbely seruitoris nostri primary, idem dominibus vestris intimari feceramus.

Qua nostra intjmate intellecta, quemadmodum in literis eiusdem Joannis Corbely, seruitoris nostri, ad nos de eo recenter datis informamur, dupplici ex causa D. Vestras, intimationi nostrae minus obtemperantes aduertimus, tum quod dominus comes magister Tauernicorum, genitor dictae viduae patenti suo mandato inhiherit corporis istius haeredibus assignationem, et illinc auetionem, donec scilicet dicta vidua filia sua, per haeredes Czoborianos contentata fuerit; cum quod eadem quoque vidua, in capitulo solemnibus protestationibus et contradictionibus praemissis, easdem quoque D. vestras per personam capitularem iteratis cum protestationibus et contradictionibus, in praemissis inhihuit.

Quibus intellectis, non sine admiratione fuimus; nam esto (*sic*) praefatus dominus magister Tauernicorum, praesit sedi tauern-

¹⁾ Érkezett febr. 28-án.

nicalj causasque liberarum Ciuitatum iudicet; in huiusmodique causis mandata expedire habeat. Attamen citra hoc officium seu vocationem suam, in nullo liberis ciuitatibus mandandi, praesertim, patentibus mandatis, habet auctoritatem, etsi mandat, neutiquam liberae civitates ad obediendum illi tenentur; huiusmodi enim mandandi auctoritas, praeter juridica, (ut supra dictum est) mansit semper penes regiam maiestatem, et post eam, penes locumtenentem regium; Et quid alioquin est etiam hoc, quod Pater mandat, non deberi extradari Corpus, priusquam filiae suae satisfiat? Quid interest d. magistro Tauernicorum? vel si interest, iam agit causam filiae suae, et nec sic mandandi potestatem habuit.

Quantum vero ad protestationes, contradictione set inhibitiones viduae; protestari et contradicere licet, parti etiam iniustissimae, non tamen per hoc veritas et iustitia pati cogitur. Accedit Viennae in pleno consilio, et ore omnium dominorum consiliariorum declaratum esse, nihil haeredes Czoborianos debere viduae; Cui si nihil debetur, quid interest ipsi ad corpus, et eius sepulturam?

Eapropter D. Uestris serio intimandum uoluimus, uiderint . . . ¹⁾ ne alterius onera in se assumant, sibi que ibi difficultates et n . . . ua impedimenta causent, ubi haec omnia suauiter possent p . . . terire: aequum igitur est, et auctoritate nostra palatinalj committimus, ut praefati defuncti corpus filio et filiabus, legitimis nempe haeredibus eiusdem, ad deportandum ad locum sepulturae destinatum eliberare, ac non obstantibus quibuscumque dictae viduae protestationibus, inhibitionibus et obstaculis, ex domo hac ciuica (reserata eadem) ysdem assignare, et ne eo tum aliquae inconuenientiae, inter viduam et haeredes Czoborianos ibidem oriantur, id omni etiam modo praecauere, et Czoborianis assistere velint; Alioquin non deerunt media, sine quo ad brachium seculare, sine quo ad jurisdictionem, censuramque ecclesiasticam, quibus vestrae D. compellantur ad extradandum praefatum corpus, unde si quid acceperint notae et damni, erunt in causa ipsamet; Ad hasce vero siue album, siue nigrum responsum de facto expectamus; His easdem beneuolere desiderantes. Datum Semphthaniae die 13. Febr. Anno. 1642.

Earundem D. Vestrarum

Amicus benevolus

Comes N. Esterhazy m. p.

Kivül: Prudentibus ac Circumspectis Dominis etc. Judici, magistro Ciuium, Juratisque Ciuibus Liberae ac Regiae Ciuitatis Poseniensis etc. Amicis nobis honorandis.

¹⁾ Hiányzik egy szó; a pecsétnél a papiros ki van rágva.

V.

Pozsony város válasza Bánffy Zsófiának. 1624. márcz. 27.

Magnifica Domina Domina observandissima.

Salutem et condecetium seruitiorum nostrorum paratissimam commendationem.

Ad tot et tantas iteratas instantias Familiae Czoborianae, et seria mandata excellentissimi ac illustrissimi domini comitis Regni Hungariae palatini, ut tandem corpus exanime spectabilis et magnifici quondam domini Emerici Czobor, mariti D. V. Magnificae dilectissimi pro futura humatione et sepultura extradaretur; Magnificae D. Vestrae: hisce debite intimandum duximus, admitti haud posse ulterius, ut in priuatis duntaxat aedibus pro sepultura et condecenti humatione neutiquam accommodatis, neque ad eiusmodi usus funerationis destinatis corpus dilectissimi Mariti sui modo plane in liberis regysque ciuitatibus insolito et inaudito, contrariantibus praeterea et redamantibus proximioribus e Sanguine detineatur et prohibeatur, terrae Matri nostrae omnium sepeliendo demandari. Sed confidimus Plane, Magnificam D. Vestram tot serys mandatis, et magnificae familiae instantijs locum daturam, superinde quantocyus responsum expectantes. Quam de caetero felicissime valere cupimus. Datum Posony die. 27. Marty. Anno 1642.

M. D. V.

officia paratissimi N. Iudex etc.

Servitores ad condecetia

Kívül: Ad Magnificam Dominam Sophiam Banffi, Spectabilis et Magnifici quondam Domini Emerici Czobor etc. Relictam Viduam.

VI.

Bánffy Kristóf tárnokmester levele. 1642. márcz. 17.¹⁾

Egregy, Prudentes ac Circumspecti Domini Amici nobis honorandi, Salutem et officij nostri commendationem.

Sok jókkal kedves jó egészséggel álgya meg Isten kegyelmeteket. Az kegyelmetek praesentis mensis Marty die 3. Posonban dataltattot levelet vettök, melyből hogy 21. February költ levelönket kegyelmeteknek meg adták, meg értették. Az mi azért palatinus uram ő nagysága fenyegettőző parancsollattyát illeti, az hol mind ecclesiastica censurával s mind seculare brachiummal fenyegeti kegyelmeteket, ő nagyságának szoktak afféle fenyegettőző szavai és beszédi lenni; de hogy kegyelmetek az maga régi igazsága ellen vagy respectusért, vagy penig félelemért valamit engedgyen s valamiből kedvezzen, kegyelmetek azzal nem tartozzik; sőt tizttünk szerint kegyelmeteknek

¹⁾ Érkezett ápr. 7-én.

hadgyuk és parancsollyuk, hogy kegyelmetek az régi szokásból és igazságból semmi uttal magát ne hadgya ki venni, ha kegyelmetek az ország előtt poenátul és egyéb nagy kárvallástul, igazságának deffalcatiojától magát meg akarja oltalmazni; hiszem ha szinten áldgyukat vonnának is kegyelmetek ellen, mégis ideig kegyelmeteknek magát ez ellen is oltalmazni köllenne. Tiztesség s böcsület adassék mind az ő Fölsége s mind pedig palatinus uram ő nagysága mandatumminak, de, hogy ő Fölsége vagy ő nagysága az kegyelmetek régi szabadsága és igazsága ellen procedalljon azzal nem tartozzik el is hittök, hogy nem.... szik (?). Eltesse Isten kegyelmeteket sokáig jo egészségben. Ex castello nostro Bolothincz die. 17. Martii. Anno 1642.

Egregiarum, Prudentium ac Circumspectarum Dominationum Uestrarum

Amicus beneuolus

Comes Christophorus Bannffy m. p.

Kívül: Egregiis, Prudentibus ac Circumspectis Dominis etc. etc. Magistro Ciuium, Judici, Capitaneo, coeterisque Juratis Ciuibus Liberae ac Regiae Ciuitatis Posoniensis etc. Amicis nobis honorandis.

VII.

Bánffy Zsófia 1642. márcz. 20-án kelt levele.¹⁾

Nobiles Prudentes ac Circumspecti Domini Amicici (*sic*) et Vicini mihi obseruandi.

Seruitiorum meorum paratissimam commendationem.

Isten minden jókall, kedves és kívánnatos jó egessigell, áldgya meg kegyelmedet. Kegyelmeteket mint énnekem minden koron jóakaró bizodalmas uraimékat ennekokaért kinszeritettem az én árva és özvegybeli alapottomban meg találom: az mint ennek előtte is, szolgám, és levelem általl, sőt az böcsüllettes kaptalombeli személyek által, talaltam vala meg kegyelmeteket. Istenben el nyugodot szerelmes uramnak meg hidegült testinek ki adassa felöl. Most is azon szerint; értvén mostoha gyermekimnek ellenemre valo tussakodassát, et dispositionem domini parentis sui agere. Énvelem (az ky Istennek rendellisse szerint, legitima coniunx voltam) vagyok idvözült uramnak, alkuny nem akarnak, sem pedig az meg hidegült testnek teszteségessen való el temetissire napot, egyenlő akarattul vigezni, hanem erős hatalommal, kérem es akaratom nélkül ell vinni es ell temetetni szandikjak. Mely mostoha gyermekimel cselekedettjök nem kicsin gyalázattomra, es későbbigemre (*sic*) volna; es következni. Illyen iniuriam, kegyelmeteknell nyilván lévén, kegyelmetek okos étélyeri (*sic*), hogy igassagon

¹⁾ Érkezett ápr. 7-én.

kövöll egyebet nem kívánnok. Mivel hogy penig, az en hajlikom es hazom, (melyben szerelmes uramnak teste nyugszik) az nemes becsöllettes szabad királyi városnak fundussan vagyon építetve, ennekem penig mindadig házom még birom és az becsöllettes városnak igasságát meg adom tüle. Hogy penig erőszak szerint való hatalom házammon ne következék, (az mely sokaknak jöuendüben példauull volna), ez megírot levelemben inkludalt inhibitoria szerent protestalok, hogy kegyelmetek senkinek szabatsagot ne adgyon se idvözült szerelmes uramnak meg hidegült testit hirem nélkül el vinni. Mert nem Czobor Balind hanem én esküttettem meg idvözült urammall. Az mi kerest mi szokássunk szerent, az igaz házassoknak, egyek az massikat illeti az eltemetis, nem úgy mint én velem idvözült uramnak gyermeki akarnak cselekedni. Nem elégedvén azzal, hogy törvény nélkül mindeneket kezemtől el foglaltak, idvözült uramnak jóságaboll ki rekesztettek. Mégis kegyelmetek oltalmat varva tartsa ezekell Isten kegyelmeteket jo egészben. Datum in Miczke 20. Marty Anno 1642.

Generosarum N. Prudentium et Circumspectarum Vestrarum Donimationum.

Vicina

Quondam S. ac M. D. Emerici

Czobor senioris Relicta Vidua

Banffy Soffya m. p.

Kívül: Generosis, Prudentibus ac Circumspectis Dominis Dominis etc. etc. Domino Judici, Magistro Ciuium, Capitaneo, Caeterisque Juratis Assessoribus et Ciuibus Liberae ac Regiae Ciuitatis Posoniensis etc. Dominis et Vicinis mihi obseruandissimis.

VIII.

Bánffy Zsófia újabb tiltakozása. 1642. márcz. 20.²⁾

Generosi, Nobiles, Prudentes et Circumspecti, Dominis Amici et Vicini mihi obseruandissimi.

Iterato inaudiui, dominum Valentinum Czobor, adhuc agere contra dispositionem domini sui parentis non formidando incurere vinculum in praedispositione eiusdem domini parentis sui expressum. Proinde, quemadmodum antea, sic etiam nunc medio venerabilis Capituli Posoniensis, Generosas Nobiles, Prudentes et Circumspectas Vestras Dominationes inhabeo, et protestor, inhaerendo firmiter mandatis Domini Tauernicorum Regalium magistri; ad quae Vestrae Dominationes G. N. Prudentes et Circumspectas, de lege tauernicali sunt obligatae (nisi forte vellent cassatas esse leges tauernicales ysdemque renunciare) Imo Inhibeo

²⁾ Érkezett ápr. 7-én. Másolat.

et contradico a quauis extradatone corporis domini mariti mei dilectissimi. Si quidem non dominus Valentinus Czobor, Verum ego Sophia Banffy essem relictā, fuerimque coniunx legitima Magnifici Quondam Domini Emerici Czobor. Imo Inhibeo Protestando coram Deo, et toto Regno ne aliqua vis (quae etiam libertatibus Vestrarum Dominationum Generosarum periculosa esset) mihi inferre permitatur. Accedit etiam hoc quoque inter magnatos (*sic*) jure, Rex et Regnum negotium, et non priuata mandata, sine scitu Regni magnatum contrauersias dirimi. Bene valeant G. N. Prudentes et Circumspecti Dominationes V. Datum in Possessione Miczke die 20. Marty Anno 1642.

Generosarum Nobilium Prudentium et Circumspectarum Vestrarum Dominationum.

Vicina et Deuota

Sophia Banffy. Quondam Spectabilis ac Magnifici Domini Emerici Czobor senioris Relicta Vidua m. p.

Kívül: Ad Generosos, Prudentes ac Circumspectos Dominos etc. etc. Iudicem, Magistrum Ciuium, Capitaneum, Caeterosque Juratos Ciues Liberae ac Regiae Ciuitatis Posoniensis etc. Dominos et Vicinos mihi observandos Inhibitoria manupropria.

IX.

Bánffy Zsófia 1642. ápr. 3-án kelt levele.¹⁾

Szolgálatomat ajánlom kegyelmeteknek, mind becsületes szomszéd uraimnak! sok jókkal, szerencsékkel, meg áldgya Isten kegyelmeteket.

Kegyelmetek becsületes leveleit vettem, miről írjon kegyelmettek értem. Hogy kegyelmetek ír nékem az én szerelmes uramnak meg hidegedet testinek eltemetése felől, sőt hogy azt írja kegyelmetek, hogy szokatlan dolog, és hallatlan, hogy olyan formán városban volna temetése olyan fő urnak, és hogy az földet is mintha téltanam tőle, és ellenzenim temetését. Arrul pedig kegyelmetek, csak úgy gondolkodgyik, hogy én, az én szerelmes uramnak meg holt testit, nem az végre tartottam edig és nem is azért tartom, Posoni házamnál, hogy az lenne az ő temetése utolsó én tőlem, vagy hogy az Istennek akarattya ellen járnék, hogy az mi az földből véttett volt, ismeg földbe ne tétettnek. Én azt követni nem akarnám, azt kegyelmetek se érezi, mert edig is csak jó mogyával lehetett volna, s, becsületesnek sérelmivel ne let volna, magamis imár csak azt kívántam volna, hogy szegény szerelmes uram holt testit, becsületesen temethettem volna el. De magamtul nem lehetett ez ideig, az én mostaha gyermekim pedig, az mint kévántak, és most is az

¹⁾ Érkezett ápr. 5-én.

mint akarjak, mind néki szégennek, temető helit szeméttel hán-
nak be, s, mind nékem s, az én becsületes nemzetségemnek nagy
gyalázatjara; akartak, és akarják tennj. Azért tudja azt kegyel-
metek, senkinek nincsen nagyobb közi az néhai tekéntetes.
nagyságos Czobor Imre uramhoz, mint ennékem. Én esküttem
meg vele, nem gyermeki, azt az én hozá köteleztetet esküvise-
met, az ő földben tétteleig meg akarom becsületesen tartanom,
és az után is, és sem neki széginnek sem magamnak, holtomég
való gyalazatommal el temetni nem engedem. Mert ha az én
mostohaim velem egyet érteninek, és egyenlő akarattal végeznink
napot temetissének, és együt hinánk az én nevemmel is semmit
sem ellenzenim vélek, egyet értvén örömet eltakartatnám. De
illen formán az mint ök akarjak, hogy se nevemmel ne hýak,
sem ök én magamot sem hinnak oda, hanem ilyen csufra cse-
lekegyenek jámbor hitvesemmel, kegyelmettek gondolhattja, magam
gyalázatomra, az kit más özvegyel nem cselekedtek, hogy cse-
lekedhessem az ő akarattjok szerint. Ha az Ur Isten az ő
utolsó óráját Posomban hozta el, és az mostoha gyermekimmal
egyenlő akaratbul tettettünk el becsületes el takarasaig ot magam
házomnál bizonyos ideig, nem az véghre, hogy csak ott hadgyam
temetés nélkül, hanem még az Ur Isten alkalmatoságot ád,
hozzá, ugyan gandom van nékem jámbor hitves uramnak tiszte-
séges eltakarására, de üdü nap előtt nem lehet, ennek előtte is
törtint oly dolog, nagy uraknak fejedelmi renden való embe-
reknek, fő aszonyoknak temetéssek, másfély esztendőre, ketüre
halladott bizonyos okokért, ha ez is így törtint, az becsületes
városnak micsoda szorosagot, vagy akadikot téssen, hiszem sze-
gény uram holta napig mind ő Felséginek; mind az egész
Magyarországnak hiv szolgája volt, meg érdemli, hogy becsü-
letes meg hidegedet testi ideig becsületére, az becsületes
városban, magam házomnal legyen. Azért én kegyelmeteknek
most, csak ezt irhattam, im uram atyam ő nagysaganak
kegyelmettek levelét el külttem, ő nagysaga hire nélkül derekas
választ nem adhatom, mihellen választom érkezik ő nagysagatul.
kegyelmetteknek sietseggel értisére adom, azonban kegyelmetek
maga szabadságát, és az becsületes városnak rendét szeme előtt
viseljvén, az én házamra senkit kegyelmetek ne szabadítson, se
otben hatalmot tenni ne hadgyon, az mint káptolom által is izen-
tem kegyelmeteknek, és így nem hadgyván jámbor uram testit
akaratom ellen ki vinni, söt protestalok is az mint ennek előtte is
protestaltam, hogy kegyelmetek semmi uttal az én szeginy¹⁾
uramnak meg hidegedet testit ki vini, söt csak kicsiny marha-
mot is ki vini házombul, senkinek szabadságot ne adgyon arra,

¹⁾ javítva ebből: meg hi . . .

hogy kegyelmeteknek jövendőben meg busulassa miatta ne legyen, hiszem egy faluban sem engednik meg az hatalmaskodást; törvény s igazság, az kinek mind adós vagyok; kegyelmetek kirem, hogy ne nehezteljen hogy a követet ennyi ideig késlettem, uram atyámtul vártam választot, de meg nem érkezet. Irattam Myczkén 3. Aprilis Anno 1642.

Kegyelmeteknek becsölettel szolgál
az néhai tekéntettes és nagysagos
öregbik Czobor Imre uramnak meg
hadgyot özvegye

Banffy Soffia m. p.

Kívül: Amplissimis Consultissimisque Viris Dominis Senatoribus
Etc. Domino Judicj, Magistro Civium. Caeterisque juratis Liberae Regiaeque
Civitatis Poseniensis etc. Dominis nobis observandissimis.

X.

Pozsony város válasza a nádornak. 1642. márcz. 5.

Praemissis Praemittendis.

Quaenam Magnifica domina Sophia Banffy, Spectabilis et Magnifici quondam domini Emerici Czobor, Relicta vidua, in negotio Sepulturae et humationis eiusdem domini mariti sui ad literas nostras specialiter ad eandem datas responderit, Excellentissimae ac Illustrissimae Celsitati Vestrae in praesentibus inclusis paribus humiliter communicandum duximus, (sicut et contenta earundem literarum haeredibus quoque per familiares suos iam innotuerunt) ulteriorem resolutionem eorumdem haeredum expectaturi; quamvis alias per se in hac libera regiaque ciuitate insolitum et inauditum sit, in priuatis duntaxat aedibus pro sepultura et humatione neutiquam accommodatis neque ad usus funerarios destinatis corpus eiusmodi exangue diutius detineri. Quocirca et Nos nihil magis exoptaremus, quam ut abscissis et remotis difficultatibus quibuscunque (de quibus eadem domina relictata in literis suis aliquid minere (*sic*) videtur) sepulturae tandem debite et honeste, absque ulla renitentia peragi queat. Excellentissimae ac Illustrissimae Celsitati V. patrocínio, fauori et gratiae Nos recommendantes. Datum Posony, die 5. Aprilis 1642.

Ex. ac Ill. Cels. V:

Seruitores humillimi

N. Iudex, Magister Ciuium, caeterique
Jurati Liberae Regiae Civitatis Poseniensis.

Kívül: Ad Excellentissimum ac Illustrissimum Comitem Dominum Palatinum.

XI.

Pozsony város 1642. ápr. 10-én kelt felirata a nádorhoz.

Praemissis praemittendis.

In negotio sepeliendi corporis Spectabilis ac Magnifici quondam domini Emerici Czobor senioris, per dominam relictam eiusdem hic in domo sua ciuili repositi, et ex ea ratione etiam inhibiti, quod nimirum haeredes eiusdem defuncti nolint unanimi eiusdem quoque tanquam relictæ consensu huiusmodi sepulturae exequialem celebrationem instituere, denuo mandatum Illustrissimi domini comitis Christophori Banffi et magistri tauericorum regalium per testimonium venerabilis capituli istius Posoniensis exsuperabundanti Nobis exhibitum est, autoritateque sua tauernicali idem illustrissimus comes firmiter nobis committit, interiecta etiam euocationis poenae interminatione, quatenus illud exangue (*sic*) corpus, nisi praetacta ratione haeredes sepelire uoluerint, neutiquam cuiquam uiolenter educi permittatur ex proprijs aedibus antelatae dominae relictæ contra inhibitionem eiusdem, non obstante qualicunque mandato contrario. Quocirca Excellentissimam et Illustrissimam Celsitatem Vestram hisce iterato requiringdam duximus, praemissa humillime intimantes, quandoquidem nobis alias nullum interesse in hac controuersia habentibus, nihil gratius accideret, quam si hoc ipsum quacunque tandem ratione commodiore disponderetur, absque ulteriore discommoditate et damno fatigysque seu alys praeiudicys, exinde successiuis temporibus qualitercunque emergere ualentibus, ne uidelicet Nobis imposte-
rum negotium aliquod juribus et facultatibus Nostris quouismodo onerosum facessere possint, dignetur Excellentissimæ et Illustrissimæ Celsitati Vestrae medium aliquod gratiose adiuuenire, ut praesens negotium quo commodius et juribus consuetudinibusque Regni conuenientius disponi, et absque ulla laesione libertatum nostrarum (quibus scilicet in hoc nihil praeter illibate conservari jura municipalia cordi est) in opportunum et debitum modum ac effectum deduci queat, ne inter duos litigantes successu temporis quouismodo, siue per unam seu alteram partem innoxy et immerentes damnificemur et turbemur evocatione scilicet earundem, exindeque subsecuturis quarumcunque litium sumptuum et extensarum processibus. Quod patrocinium Illustrissimæ Celsitati Vestrae opportune nobis exhibendum oblata quauis occasione promereri haud intermittemus. In reliquo Excellentissimæ et Illustrissimæ Celsitati Vestrae Diuinae protectioni, Nos uero gratiae eiusdem recommendantes. Posony, 10. April, 1642.

Ex. et Ill. Cels. Vestrae

Seruitores humillimi N. Iudex etc.

Kívül: Ad Excellentissimum ac Illustrissimum Comitem Domini Regni Hungariae Palatinum.

XII.

Ferdinánd király mandatuma. 1642. ápr. 5.¹⁾

Ferdinandus Tertius, Dei gratia, electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

Prudentes ac Circumspecti fideles nobis dilecti. Corpus exanimum magnifici quondam Emerici Czobor, de Czobor szent Mihaly. etc. in domo Generosae ac Magnificae dominae Sophiae Banffy etc. in hac ciuitate nostra Posoniensi existente habita, ob certas illegitimas praetensiones illius, non sine publico scandalo etiamnum inhumatum seruari ac ditineri, intelligimus. Id quod ne ulterius cum praeiudicio ac derogamine familiae ac prosapiae suae admittatur. Vobis harum serie benigne ac firmiter committimus et mandamus, quatenus non obstante quauis prohibitione corpus eiusmodi exanimum ad iusta persoluenda ac terrae mandanda, ad requisitionem fidelis nostri Magnifici Valentini Czobor, de annotata Czobor Szent Mihaly, filij ac haeredis praefati Emerici Czobor, sine dilatione ac difficultate modis omnibus permittere debeatis ac teneamini. Secus non facturi, Gratia nostra vobis in reliquo benigne propensi manentes. Datum in Ciuitate nostra Vienna die quinta Mensis Aprilis. Anno Domini MDCXXXII-o.

Ferdinandus m. p.

Georgius Lippay

Episcopus Agriensis m. p.

Georgius Orozy m. p.

Kivül: Prudentibus ac Circumspectis Iudici, Magistro Civium, et Juratis Ciuibus Ciuitatis nostrae Posoniensis etc. Fidelibus nobis dilectis.

XIII.

Eszterházy Miklós nádor 1642. ápr. 12-én kelt átirata.²⁾

Prudentes ac Circumspecti Dominj Amici honorandi.

Literas Dominationum Vestrarum de dato decimo mensis praesentis, in negotio sepeliendi corporis magn. condam dominj Emerici Czobor etc. accepimus, ex quibus intelligimus nouo et ex superabundanti mandato domini magistri tauernicorum interiecta poenae euocationis interminatione, easdem in extradando haeredibus ad sepeliendum corpore eiusdem olim Emerici Czobor impediri, Easdemque huiusmodi mandato obtemperare satagentes, volentesque etiam quasi in me reijcere istius differentiae compositionem.

Verum haec Dominationum Vestrarum excusatio nullo nititur fundamento: nam quoad mandatum domini magistri tauernicorum, quid habet sua Dominatio in similibus mandandi? cuius

¹⁾ Érkezett ápr. 14-én.

²⁾ Érkezett ápr. 14-én.

authoritas non nisi ad iudicia se extendit, in reliquo liberis ciuitatibus mandandi facultas reseruata est pro superioribus magistratibus. ut est sua Maiestas, et post suam Maiestatem Palatinus Regni. Accedit ex consequenti neque habere auctoritatem dominum magistrum tauernicorum, ratione officij sui, quemquam euocandi, extra, ut praemissum est, iudicia, si nimirum in iudiciis mandatis eius non obediretur. Porro agitur etiam propria eiusdem domini magistri tauernicorum causa, in qua Iudex et Actor esse, non potest. Quantum uero ad meam personam, quid mihi interest cum uidua, cuius capilli quidem longi, ac intellectus decurtatus? Viderint igitur quid facient? an ex ciuica domo cimiterium? Et an illegitimis potius, quam legitimis mandatis parere velint? Sed uereor ne huiusmodi speciosis prohibitionibus consentientes, ac exinde speciosis etiam excusationibus usae paulo post serias experiantur difficultates et damnum, quae si euitare uolunt, contendant etiam obtemperare, et sese in extradando exanimj corpore haeredibus Czoborianis ad sepeliendum, penitus accommodare prioribus literis nostris in hocce negotio ad easdem expeditis, quod si fecerint non est, ut ullius minas et terrores metuant, alioquin ut superius attingi, uolentes effugere difficultates, mox eas incurrent, et quidem maximas. Secus non facturi. Datum Semphthaniae die 12. Mensis Aprilis Anno Domini 1642.

Earundem D. Vestrarum

Amicus beneuolus

Comes N. Esterhazy m. p.

Kivül: Prudentibus ac Circumspectis Dominis N. Magistro Ciuium, Iudici, et Juratis Ciuibus liberae ac Regiae Ciuitatis Poseniensis etc. Amicis nobis honorandis.

XIV.

Czobor Bálint temetésre meghívó levele Pozsony városához. 1642. ápr. 27.¹⁾

Generosi Prudentes ac Circumspecti Domini Amici et Vicini mihi observandissimi Seruitiorum meorum paratissima commendatione praemissa.

Quotidiana manifestum reddit experientia, quod quae orta sunt etiam occidunt, qua lege nemo mortalium solutus necessario supremum naturae debitum cogitur persolvere. Ea conditione natus quondam Spectabilis ac M. D. Emericus Czobor de Czobor Szent Mihály etc.: dilectissimus parens meus qui terminum a Deo sibi praefixum assecutus debito pietatis christianaeque fidei zelo, praeuiaque sacramentali confessione communitus die 20. mensis Februarii inter primam et secundam post mediae noctis

¹⁾ Érkezett ápr. 29-én.

horam Anno 1641. in Libera Regiaque ciuitate Posoniensi inuidae mortis medio animam Deo omnipotenti reddidit, mihi caeterisque liberis, amicis quae suis luctum ac perpetuum sui desiderium relinquens. Et quia corpus examine nil postulat aliud, quam ut fideli matri terrae unde eductum erat, in spe futurae resurrectionis restituatur et comendetur ultimum honorificentiae officium pro die 4. May, unanimi consensu amicorum et consanguineorum in oppido nostro Sassin ¹⁾ loco uidelicet, sepulturae consurto (*sic*) ad huc in humanis agentem sibi destinato, circa horam 8-uam matutinam ordinaui atque constitui. Idcirco G. P. ac Circumspectos Dominationes Vestras rogatas esse uoluj, ut supremum funeris honorem praelibato clarissimo quondam parentj meo praestandum decentemque comitiuam adhibendo, die et loco praedictis haud grauatim praesentia sua solemniorem reddere velint. Quod pietatis christianae officium latioribus occasionibus G. P. ac Circumspectis Dominationibus Vestris cupio regratificari certum autem G. P. ac Circumspectis D. V. expectans responsum. Easdem diuinae protectionj commendans, feliciter ualere exopto. Datum in Arce mea Holicisij die 27. Aprilis. Anno 1642.

G. P. ac Circumspectis D. V.

Servitor et Amicus Paratissimus

Valentinus Czobor m. p.

Kívül: Generosis, Prudentibus et Circumspectis Dominjs Iudicj, Magistro Ciuium, caeterisque Juratis Ciuibus Liberae ac Regiae Ciuitatis Posoniensis etc. Dominis Amicis et uicinis observandissimis.

Közli: DR. DOMANOVSKY SÁNDOR.

A KASSAI ÉLELMEZÉSI BIZTOS UTASÍTÁSA 1553-BÓL.

Ferdinandus. Instructio pro fidele nostro N. magistro annonae et victualium nostrorum in civitate nostra Cassoviensi.

Cum nos de fidelitate et integritate N. gratiose confisi ei curam, custodiam, et conservationem universae annonae nostrae in civitate nostra Cassoviensi existentis, durante beneplacito nostro, commiserimus, debet idem dare operam, ut huic nostrae de se fiduciae respondeat, et omnes officii sui partes fideliter obeat et exequatur.

Imprimis vero volumus eundem N. recepta in suam potestatem universa annona nostra, sive sunt fruges, sive vina, sive alia quaecunque victualia, aut ad eadem quovis modo pertinentia, summo studio curare, ut in locis opportunis bene custodita habeantur, et a quavis corruptione integra conserventur. Quod si qua loca, in quibus nunc deposita habetur annona, ad eam conservandam minus idonea fuerint, ea volumus ita instrui et

¹⁾ Sasvár.

praeparari, ut ex eorum locorum vitio nihil damni aut corruptionis annonae accedat.

Et quia Cassoviae domus est, quam monetariam vocant, ad deponendam et servandam annonam commodissima, si ejus tecta, et intestina aedificia reficiuntur, sique fenestrae et fores patentes ac ruptae muniantur, debet magister annonae nostrae ea quamprimum reparanda curare, et providere, ut ipsa annona nostra a coeli simul et hominum ac volucrum injuria tuta sit.

Quod si in ea domo ad reponendam et curandam rem annonariam non satis est loci, sumat sibi alia plura loca in monasterio fratrum Franciscanorum quod nunc vacuum et a monachis desertum esse dicitur, vel si hoc quoque non sufficiet, faciat idem in altero monasterio fratrum Dominicalium cum scitu tamen et consensu capitanei nostri magnifici *Eustachii Feledi*, atque ea lege, ut domicilia fratribus necessaria, et quibus carere non possunt, nequaquam occupentur, nec aut magister annonae aut ejus servitores eisdem negotii aliquid, aut impedimenti exhibeant. Sunt autem, ut dictum est, omnia loca ista bene munita et provisa, et accedat magistri annonae diligentia, ne quid pereat. Nam si quid per ejus incuriam perierit, id non nobis, sed sibi ipsi periisse existimare debet.

Ceterum, cum pleraque victualia ejus generis sint, ut diu incorrupta servari non possint, eoque necesse sit his divenditis alia in eorum locum comparare, volumus, ut idem magister annonae, qualia quaequae sint, diligenter observet, et quae utilius vendi, quam servari posse videbuntur, venalia faciat, sive sint fruges, sive vina. Commisimus autem fidelibus nostris judici et juratis civibus dictae civitatis nostrae Cassoviensis ut eum tam in civitate, quam in suburbio vina, sive in promontoriis Cassoviae nata, sive aliunde importata, libere educillare, ac fruges, quibuslibet (*így!*) quovis tempore vendere permittant, atque ea libertate idem magister annonae nostrae (non curata quacunque dictorum judicis et juratorum civium aut aliorum quorumvis contradictione) uti debet.

Quia vero plus lucri dicuntur afferre vina, quae in locis ultra Cassoviam sitis proveniunt, debet magister annonae id studio habere, ut talia vina comparet, eaque vendat, et nihilominus etiam penes ea alia viliora justo et competenti utroque pretio vendat, nostrumque commodum in omnibus procurare contendat.

Quod si forte in magna frugum et vinorum, ac praesertim eorum quae servari aut vendi non poterint, abundantia videbitur ex re nostra fore, ut aliqua in milites praesidiarios sive equites, sive pedites in rationem solutionis eorum distribuantur, agat ea de re cum capitaneo, aut si ipse prior forte hujus rei mentionem fecerit, sic cum eo conveniat, ut loco pecuniae quo meliore fieri potest pretio eis assignentur.

Ceterum, quod attinet ad emptionem aliorum victualium in locum eorum, quae vendita fuerint, quoniam commisimus fidelibus nostris praefecto et consiliariis camerae nostrae hungaricae, ut certas decimas frugum simul et vinorum in locis civitati Cassoviensis propinquis conducant, debet idem magister annonae eam ordinationem, quae ei de administratione dictarum decimarum data fuerit diligenter exequi, ac summa cura providere, ut decimatio ipsa ac deinde quoque earum tritūratio, et importatio fideliter perficiatur. Et quia ad hoc plurium servitorum opera indigebit, videat, quibus id negotii credat, et commitat, ne quid per fraudem aut negligentiam avertatur et pereat. Praeterea vero cum fruges inexcussae in acervis aut horreis melius quam tritūratae servari posse dicuntur, habeat de eo singularem curam, ut ipsi acervi, si qui in locis opportunis poni et servari poterint, bene tegantur, et ita muniantur, ne ventorum vi disturbentur, aut pluviae vis noceat.

Curet etiam de pecuniis falsis, si quae in illis partibus solvuntur, item de apibus, deque pecuniis christianitatis, aliisque hoc genus proventibus bonam tenere rationem. Quartas autem his, quibus debentur, sine defectu reddi jubeat.

Habeat item curam de parandis mature vasis ad decimas vinorum colligendas, ac provideat ut ea sincera sint, nec impuritate sua vino aliquid corruptelae afferant.

Quod si quid difficultatis vel in administratione decimarum, vel in aliorum negotiorum sibi commissorum curationem inciderint, confugiat ad dictum capitaneum nostrum, et ab eo consilium simul, et auxilium petat, vel si quis in eo erit defectus, ad cameram nostram hungaricam recurrat.

Agnoscat etiam eundem capitaneum nostrum tamquam superiorem suum Cassoviae, nec victualia ulla nisi de consensu ipsius cuique assignet et distribuat, idque tamen non quovis tempore, sed tum saltem, cum, ut dictum est, victualia aliqua sine damno servari, aut vendi non poterint. Nam extra hunc casum neque ipsi capitaneo neque magistro victualium concessam volumus esse facultatem vendendi aut distribuendi victualia nostra, nisi forte alia statim in eorum locum cum lucro comparari possent, aut ea intercederet necessitas ut victualia nostra aliis civium commeatibus deficientibus in milites nostros sive pro praesente pecunia, sive ea deficiente in rationem solutionis distribui oporteret.

Quo vero certior ratio de omnibus teneri possit adjunximus ei contrascribam N. quem totius curae et administrationis victualium nostrorum quantum ad eorum perceptionem venditionem aut distributionem attinet, consensum habere debet.

Teneat autem uterque bonam et liquidam super omnibus rationem, quam per nos, aut cameram nostram hungaricam requisiti reddere et expedire faciant.

Habebit autem idem pro salario personae suae et duobus equis, quibus foris utatur flor. —

Et pro duobus servitoribus quorum opera ad curanda victualia utatur singuli flor. — ac pro duobus aliis cauponibus flor. —

Contrascibae autem nostro dabit in singulos menses flor. —

Alios autem servitores, accessarios, quos tempore decimationis et pro ratione aliorum negotiorum conducet, solutione competente contentos reddet, quidquid autem in eos aut alios necessarios usus cum bona et debita moderatione exposuerit, id in rationibus ejus admitti et approbari faciemus.

Quod si quibus de rebus ampliore aut clariore informatione indigebit, eam vel a nobis, vel a dicta camera nostra hungarica petet.

Más, de egykoru kézzel: Datum in civitate nostra Vienna die decima sexta mensis Junii, anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio.

Eredeti: Orsz. lev. Instructiones XV. cs. »Hadi élelmezés, fuvarozás.«

Közli: DR. KÁRFFY ÖDÖN.

PESTI FERENCZ DEÁK LUSTRAMESTER UTASÍTÁSA 1555-BŐL.

Instructio pro egregio *Francisco literato pesthiensi, magistro*¹⁾ [Joanne Megieretzki]²⁾ *magistro lustrationum sacrae regiae Majestatis. Maximilianus etc.*

Cum officium lustrationis magnam diligentiam et circumspeditionem requirat, debet praefatus *Franciscus literatus* [Joannes Megieretzki] huic negotio summa cura intendere et ad faciendam quovis tempore lustrationem *ita* [ita] semper promptus et paratus esse ut se non modum mature ad locum lustrationis conferat, sed etiam tempus ipsum lustrationi destinatum quantum fieri potest praeveniat, ne qua culpa neglectae lustrationis in eum rejici possit. *Debebit autem idem magister lustrationum regiarum debito eiusdem tempore, videre et recensere milites, quos habent in solutione sacrae regiae majestatis providus Matthias episcopus Varadiensis,*³⁾ *ac spectabilis et magnificus Andreas de Bathor, et Gabriel de Peren etc., nam equites et pedites in Gyula existentes majestas regia sacra dominus et genitor noster observandissimus lustrationi praedicti episcopi varadiensis commisit.*

In lustratione autem non modo numerum equitum aut peditum, sed etiam quomodo quisquis sit instructus et armatus ac num ad militandum sit idoneus diligenter observet, annotet etiam clare in regesto lustrationis nomina capitaneorum, vexillifero-

¹⁾ Az aláhuzott részeket más kéz jegyezte a szövegbe.

²⁾ A [—] zárjelben levő részek az eredeti szövegből ki vannak törölve.

³⁾ Mathias Zaberminus.

rum, decurionum, tubicinum et tympanistarum, similiter et equitum principalium, qui videlicet [ali] quot servitores equites sub se habent [et omnium peditum] *annotato singulorum, ut defectus et mutationes consurgentes facilius possint observari, idem et de peditibus faciat, et propterea non turmatim eos videat sed singillatim consideret, et nominatim conscribat.*

Quod si quem defectum in aetate aut in equis et armis ejuspian viderit, admoneat de eo capitaneum ipsius, ut defectum istum corrigat, aut si id capitaneus non curaret, ipsos etiam dominos, *sub quorum ductu et nomine militant* [vaywodas] de eo faciat certiores. Non vult enim regia majestas stipendia dari, nisi iis, qui ad militiam idonei sunt et [instructi] *et armis equoque bene instructi.*

Quod si forte pauci aliique equites aut pedites abessent. et per dominos [vaywodas] *praedictos* aut capitaneos eorum ad alia loca dimissi esse dicerentur, inquirat diligenter de loco ad quem missi sunt, ac postulet eos nominari, nominaque eorum annotet, et in proxime sequenti lustratione ubi et cur abfuerint, inquirat. Si vero contingeret multos abesse, et ad locum lustrationis venire non posse, vadat ipsemet ad illos lustrandos eum in locum in quo esse dicuntur.

Quod si forte aliquem deprehenderet, qui alieno servo aut equo aut alienis armis pro suis uteretur, eum non modo capitaneo ejus sed etiam dominis [vaywodis] *suis* indicet ut non modo per privationem stipendii sui, sed etiam aliis modis puniatur.

Lustrationis autem cuiuslibet perfectae regestum *seu ejus copiam* distincte et dilucide conscriptam ac manu sua subscriptam [assignare debet manibus egregii domini Ladislai Vass de Gialu supremi omnium regiae majestatis proventuum in Transylvania administratoris, ut idem lustrationi accomodare sciat solutionem dominis vaywodis pro numero lustratorum equitum et peditum, quos sub se habent faciendam] *ad cameram hungaricam regiae majestatis transmittere, vel manibus eorum, qui solutionis faciendae causa eo mittentur, assignare debeat, ut solutio possit melius lustratis militibus et eorundem numero accomodari.* Informet etiam [eundem Ladislaum Wass] *eisdem commissarios seu solutores* de omnibus, quae per eum in ipsa lustratione fuerint observata et deprehensa ut ipsi quoque defectus si qui erunt intelligant, et de his etiam per se, si opus erit, dominos [vaywodas] *praedictos* informare et admonere sciant [Habeat in omnibus officii sui negotiis respectum ad eundem, consilioque et auxilio ipsius uitatur].

Caetera omnia et singula, quae ad commoda regiae majestatis procuranda et incommoda avertere pertinere videbuntur, pro eadem. qua eidem obligatus est fide, quanto maximo potest studio [curet] *idem Franciscus literatus curet, sicuti eum facturum gratiose confidimus.*

Habebit autem pro salario victu et expensis personae suae

et servitorum quibus indigebit, *nec non administratione subsidiorum comitatus Bihoriensis, et certa superinde cura, de qua per cameram Hungaricam informabitur*, per annum florenos trecentos, quae eidem pro ratione temporis per [praefatum Ladislaum Wass] *dictam cameram Hungaricam* persolventur. Datum [in Colosvár vigesima nona] die decembris [in exitu] *Viennae duodecima die mensis augusti*, anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo [tertio] *quinto*.¹⁾

Eredeti fogalmazvány. Orsz. lev. »Instructiones« XV. cs. »Hadi élelmezés, fuvarozás«.

Közli: DR. KÁRFFY ÖDÖN.

BOCSKAI HADAINAK RENDTARTÁSA 1606-BÓL.

Statuta et leges militares, iuxta quas vivere tenentur milites.

Mivel hogy ez ideig miolta az Úr Isten ezt az hadakozást az ő nevének tisztességére és szegény hazánknek szabadságának helybenhozására támasztotta, az hadaknak sok, különb. különb forgandó állapatyja miatt, semmi jó rend tartás az vitézlő nép között nem lehetett, kihez képest sem ő felségének, sem ő felsége után generálisoknak, és kapitányoknak módjok és autorítások nem lehetett, sem az vitézlő népnek rendtartásában, sem az dolgoknak lecsendesítésében, kik miatt az halhatatlan panaszok mind ő felségét szüntelen érték, mind pedig ő magukat, kapitányokat, immár mostan hátra hagyván és semmié tévén minden az előtt lett végezéseket, és anélkül való rendtartásokat, hogy ennek utánna mindenek jobb móddal és rendtartással legyenek, tetszett ő felségének, az országnak és az vitézeknek közönségesképen, hogy az után az hadakozó vitézek között ilyen rendtartás legyen, az mint rendszerint következik.

Legelsőbben hogy az Úr Isten az mi hazánkat megáldja, és szerencséltesse, az kapitányok mindenképen azon legyenek, hogy az Isten tisztessége közöttök nevedjék, és gyarapodjék minden szükségben, praedicatort tartsanak, és az kapitányok az undok szitkokat, és Isten káromlásokat az vitézek között megtilcsanak, ha valaki az tilalom ellen cselekednék, az az kapitány megbüntessen, ő maga is jó példát adjon nekik.

Secundo: az lovas hadnak az ő *regulája* és rendtartása ez, hogy az lovas kapitány legfelebb 500 lóval lehessen, és az kapitány felebb való hadnagyát 100 lovasnál ne tartson alatta, és mind az kapitánynyal, s mind hadnagyokkal az alattok való vitézeknek számok és nevek mind rend szerént írva legyen.

¹⁾ Az utasítás tehát 1553 decz. 29-én Kolozsvárt Megieretzki János lustramester részére kelt és — mutatis mutandis — 1555 aug. 12-én Pesti Ferencz deák kapta.

Tertio: Az kapitánynak gondja legyen reá, hogy sok számú, lovon való vitézeket maga számára avagy szerben ne tartson, ő magánál 10 lovasnál felebb való semmi ne legyen, az főfő legények két három lóval rendszerint legyenek jó szerrel. Item

Quarto: Kapitányt is fejedelem válasszon, és az hites legyen ő felségének és az országnak, zászlót fejedelem adjon nékiek, az alatta való hadnagyokat az fejedelem ő felsége confirmálja, és ő felsége hirivel legyenek, azok is hittel legyenek ő felségének és az országnak kötelesek, zászlót pedig nékiek ő felsége adjon.

Quinto: Az zászlóhoz és kapitányhoz az hadnagy és az nép hittel legyen köteles, és valaki zászlóját, kapitányát elhagyja, tisztességit veszítse, és vagy hadnagy vagy legény, ne menjen maga szükségiben, még csak házához is kapitánya hire nélkül egy nyomást is.

Sexto: Egyik kapitány, se hadnagy az másik kapitányság avagy hadnagyság alatt levő vitézt, és előtte járója hire nélkül, és akaratja ellen alája ne fogadjon, ha pedig ezt akár kapitány, akár hadnagy és az más zászló alatt levő vitézt mód nélkül befogadná seregiben, a féle kapitány, akár hadnagy tisztét elveszesse, és becsülete ne legyen.

Septimo: Az ki magátul zászlót emel, ő felsége hire nélkül, és kapitány is, és hadnagygyá teszi magát, ő felsége akaratjából az generalis az oly kapitányt avagy hadnagyot felakasztassa, és városoknak, faluknak reá támadások szabadon meg lehessen.

Büntetések:

Első, valaki kapitányára avagy hadnagyra támad, szidalommal, avval éktelen szóval illeti, a félét három pálczával keményen megverjenek.

Második büntetés, valaki pedig kapitányokra avagy hadnagyokra fegyvert vonson, és megsebesíti, avagy megöli, fejével éri meg, item kapitányoknak gondjok legyen arra, hogy helyben törvénnyel, mezőn pedig bottal az alattokvalókkal birjanak. Item

Harmadik büntetés, urnak, nemes embernek, papoknak, iskolának az vitézek házokra és majorokra ne száljanak, az ki megpróbálja, fejével érje meg, az magyarország törvénye szerint. Az ki az malmot elvagdálná, az kezit vágják meg érette, mint hogy közönségesen jóra való, az malomban vívókat is az ki megháborítaná megbüntessék.

Negyedik büntetés az jobbágynak lovát, barmát, ingó marháját, akár mit az vitézlő nép el ne vegye, valaki pedig azt által hágja, tehát tartozik az kapitány az marhát visszaadni, és ő magát az féle cselekedetiért keményen meglakolni, ha pedig az kapitány ezt meg nem mivelné, elveszesse tisztit, tisztességit vele, ha pedig eladta volna az marhát, elégíttesse meg az szegény embert.

Ötödik büntetés, valaki szentség házat feltörne, a vagy sirböltöt felásna, fejével érje meg.

Hatodik büntetés, valaki élést feljebb annál, az kit megeszik maga és lova, eladna, avagy maga hasznára fordítaná az árát, item az kik szegény embereket sarczoltatják, égetik, sütik, főzik, kinozzák, pinzt kérnek rajtok, és vesznek, az féléket az kapitányok igen megveressen, avagy törvény szerint megbüntesse, és az hadból is kiűzze.

Hetedik büntetés, az kik ereivel szüzeket törnek, asszony állatokat akaradjuk ellen bántanak, fejekkel ériék meg. Item valaki megtolvajol valakit uton avagy háznál, az kapitány tiszte veszítése alatt mind tolvajt megölessen az féle tevőt.¹⁾

Ha nem mivelné, az kapitányt büntesse ő felsége törvénnyel.

Nyolczadik büntetés: Az kik felvernék az olyan élést, vagy egyéb marhát, az melyet vagy fejedelemnek, vagy uraknak vagy kapitányoknak, vagy hadnagyoknak, vagy országgyűlésire, vagy táborban vagy egyebütt vinnének, tehát fejivel érje meg.

Kilenczedik büntetés: valaki barmokot, hutákat, pénz hordókat, harminczadosokat, és az országnak egyéb jövedelmit, kikiről az vitézlő népeknek kellene fizetni, megháborítaná, fejivel érje meg.

Tizedik: Ha valaki az postákat kik ő felségitül vagy az országtul, ki szentséges, dolgában jönnek, ha megháborítaná, minden kegyetlenekkel megölettessék.

Mind azok közönséges ország dolgában járnak, sőt inkább azoknak segítségivel legyenek, hogy hamarébb jár hassanak.

Tizenegyedik: Ezenkívül is ha valami oly mód nélkül való dolgok esnének az vitézek között, az kapitányok az ő magok becsületiért el ne szenvedjenek, datum in libera comitatu nostra Cassoviensi²⁾ 29. Aprilis anno 1606.

Stephanus m. pr.

Stephanus Eliashazy.

Valentinus Dengheö ³⁾

Homonnai comes

Paulus Nyary

Michael Kattay cancellar.

Thomas Nadasdy

Georgius Warkucz

Sebastianus Tekely.

Georgius Drugett

comes de Homanna.

Michael Czobor.

Sigismundus Balás.⁴⁾

Christophorus Turzo, comes

perpetuus scepusiensis.

Rakoczy Lajos m. pr.

Somody Sigmond; 15 pecsét, hely maradott, kiknek se nevök, se pecsétjök.

Egykoru másolat: Orsz. lev. Instructiones. XV. csomó: »Hadi élelmezés«.

Közli: DR. KÁRFFY ÖDÖN.

¹⁾ Az eredetiben egy olvashatatlan szó áll, olvasása talán helyes conjecturán alapszik.

²⁾ Igy! — »libera civitate nostra« helyett.

³⁾ Valentinus Drugeth Homonnai comes helyett.

⁴⁾ Sigismundus Balassa helyett.

A POZSONYI KORONAŐRSÉG UTASÍTÁSA 1657-BŐL.

Instructio per spectabiles ac magnificos dominos, *Joannem Kéry* de Ipolkér equitem auratum sacrae cesareae regiaeque majestatis consiliarium et *Nicolaum Ostrosicz* sacrae regni Hungariae coronae in arce Posoniensi repositae conservatores. Egregio castellano eiusdem arcis regiae Posoniensis data.

Értvén az vitézlő és nemes *Kapuczi Mihály* uramnak jó szorgalmatos gondviselését, és emberségét, fogadtuk meg az Posony várának porkolábságára, és adtuk azon tisztinek jobb módjára való eljárására ilyen

I n s t r u c t i ó t.

Hogy mindeneknek előtte azon legyen. hogy az keresztény szokás szerint, délben és estve az harangot megvonván. akkor imádságnak adják magukat, az várban levők között minden zajgatást megállítván.

Másodszor: Az egyik porkoláb continuo az korona fölött való helyben lakjék, és éjjel nappal vigyázzon, másik az kapu közbe lakjék.

Harmadszor: Az kapunyitás mind télben, nyárban napkeletkor legyen, betétele estve minekelőtte besötétednék, senkinek az kaput meg ne nyissák, az kapu kulcsai penig mindenkor azon porkolábnál legyenek, az kin a *szeresjárás* a mikor vagyon, mind éjjel és nappal. A midőn itt nem volnánk.

Negyedszer: Az kapu megnyitására mindnyájan az kapu közé gyülekezvén az régi magyarok szokása szerint, Istent segítségül híván, úgy tegyék be és úgy nyissák föl az kapukat. Nappal az derék kapukat mind betéve tartván. Hanem az kis kapun járjanak; Azonképen az *strások* is állattatván mind kívül és belül fölül is az várfokon, az régi szokás szerint, úgy, hogy egymásra vigyázzanak, senkit idegent, semmi renden valót, a két porkoláb híre nélkül bé ne bocsássanak, estve, a mikor ideje, mind az várfokokra, mind a piaczára, kapu közire, és az vár eleire, az megrendelt strásásokat fölállassák az tizedesek és zászlótartók.

Minden holnapban az kemenczéket meglássák, és egyéb tüzelőhelyeket is, az tűz oltalmáért az ház héján kádokban vizet készen tartsanak, azonképen lajtorjákat, csáklyákat csináltassanak. Az pattantyusokhoz is hozzá lássanak, hogy port és lövő szerszámot készen tartsanak.

Az kutaknak gondját viseljék, hogy az víz az várban meg ne fogyatkozzék, az mi defectus lenne, idején tudtunkra adják, hogy mindeneket megcsináltassanak.

Az vitézlő népekre úgy vigyázzanak, hogy az várban semmi pusztítást ne csináljanak és cselekedjenek.

Az strázsamester a porkoláboktól függjön, és az gyalog közül senkit el ne bocsáthasson, se fogad hasson magátúl. hanem az kiben ha mi vétek láttatik, az porkoláb uraim büntessék meg: ha penig oly vétek lenne, ki halálra járna, megfogván, nekünk tudtunkra adván, és törvény szerint mi megbüntetjük.

Senki az várban fegyvert ne fogjon, avagy ne vonjon egymás ellen, keze elveszejtése alatt, az ki vért téssen szántszándékkal, fejével érje meg; az gyalogság sehova porkoláb hire nélkül ki ne mehessenek, és hírekkel jár hassanak.

Valaki léleket szidkozódnék, elsőben tüle hallván megveretessék, ha másszor, tovább ne szenvedjék a várban.

Az vitézlő rend fegyverire gondot viseljenek, hogy jó és kész fegyverrel legyenek. Menstruatim mustrálják meg őket.

Az porkoláb uraimék éjjelre soha ki ne marad hassanak, sub amissione officii, hanem az conservator uraktul bizonyos időre licentiát kérjenek, ha kinek oly arduum negotium volna.

Ha penig valami oly gonosz szándékot értenének, vagy halának vagy az fejedelem, az vár, az urak és magok tiszti ellen, tartozzanak az conservátor uraknak azonnal tudására adni, és ha valami oly hirtelen indulna, az mint hitünk tartja, minden ereinkkel s tehetségekkel annak ellene állani.

Az király úrnak ő Főlsége avagy az ország, vagy az régi szokás szerint az vármegye, ha valami rabokat az várban adnának, azokat tartoznak minden tartani s őrizni.

Item ha az várbeli erdőket és határokat valaki hatalmasúl pusztítaná avagy foglalná, tehetségek szerint, a mikor requiráltatnak, tartozzanak ő Főlsége nevével, mint ő Főlsége jószágát és határát oltalmazni az régi szokás szerént.

Az várban senkit ne szenvedjenek, valaki nem hites. és nem köteles az várhoz, az conservátor urak hire és consensusa nélkül.

Item az várbeli tiszttartókat az kik lennének, azoknak mindenikét az ő rendekben és böcsületökben megtartsák, nem impedialván az ő tisztekben és reájok bízott hivatalokban.

Ezen kívül is ha mi oly szükség, vagy fogyatkozás lenne az helyben vagy idővel vagy történetből az maguk okoskodásuk szerént, maguktól reformálják, nekünk tudtunkra adván ezeket; az mi pedig oly derék dolog volna, azokat megjelentsék. Az többit is az őkegyelmek emberségére, okosságára és szorgalmatos gondviselésére hagytuk. — Actum in arce Posoniensi die ultima septembris 1657.

(Egykorú másolat. Orsz. lev. Instructiones.)

Közli: DR. KÁRFFY ÖDÖN.

CSEREI MIHÁLY JEGYZŐKÖNYVÉBŐL.

I.

Cserei Mihály jegyzőkönyvének tartalommutatója.

Ezen könyvben levő dolgoknak summája és registruma.
Cserei familia régi genealogiája . . . folio 4.

1. Gyermekeim tanuságokra való regulák a folio 5 usque ad folium 9.

2. *Sub littera A.* a folio 9 usque ad folium 14 ilyen dolgok vadnak:

1. Micsoda egyetmásokat adtam férjhezmenete(le) alkalmatosságával az nagyobb leányomnak *Szegedi Gábornénak, Máriának*, készpénzt is mennyit adtam és micsoda conditioval.

2. Micsoda egyetmásokat adtam második leányomnak *Clárának* férjhez menetele alkalmatosságával és mennyi készpénzt.

3. Micsoda egyetmásokat adtam harmadik leányomnak, *Henter Pálnénak* és készpénzt is mennyit adtam.

4. Az kis leányomnak *Chriskának* mit kell adni mikor Isten akaratiából férjhez megyen.

5. Első feleségem mit hozott magával az én házamhoz, mikor elvettem, úgy szintén az második feleségem is.

3. *Sub littera B.* a folio 15 usque ad folium 18 ilyen dolgok vadnak:

1. *Kolozsvármegyei kisnyulasi jószág* s az körül való observatiók.

2. Ott Kis Nyulason való jobbágy házhelyek, szántóföldek, szénafüvek.

3. *Kun Mihály* mint adta volt el azon kisnyulasi jószágot *Luczai Andrásnak*.

4. Micsoda contractusom vagyon nekem azon kisnyulasi jószágnak kiváltásáról.

5. Az kisnyulasi jószágot más atyafiak kik birják és azoknak az defectusán az én gyermekeimnek micsoda successiojok vagyon.

4. *Sub litera C.* a folio 18 usque folium 24. ilyen dolgok vadnak:

1. *Doboka vármegyei nagyiklódi jószág* körül való dolgok.
2. Ott való jobbágysok, házhelyek, szántóföldek, szénafüvek, szőlők.
3. Az Meszesalján való falukban való házhelyek és jobbágysok.

4. *Kun Mihály* micsoda contractus alatt adta volt el az meszesalji jószágokat és jobbágysokat néhai gubernátor *Bánffy Györgynek*.

5. *Kun Mihályné Tarcza Lajosnak* ott Iklódon micsoda contractus alatt adott Iklódon egy házhelyet és, 120 véka fereje (?) földet úgy másoknak is mint adogatta el az ottvaló jobbágysokat, üléshelyeket, erdőt.

6. Micsoda conditiók alatt engedtem meg *Száva Sándornak*, az vejemnek, hogy mind *Bánffy Györgytől* kiváltsa s mind másoktól az miket ott Iklódon és az Meszes alatt *Kun Mihály* és *Kun Mihályné* eltékozlottanak.

7. Mit kellessék az én fiamnak és több gyermekeimnek cselekedni *Száva Sándorral* vagy az ő gyermekeivel az iklódi jószág iránt.

8. Más atyafiak defectusa után micsoda successiojok vagyon az én gyermekeimnek ott Iklódon és az Meszes alatt.

9. Az őri portiot miképpen kell váltani.

5. *Sub litera D.* a folio 25 usque ad folium 47. *Maruszéki káli jószágnak* leírása, melyben vadnak ilyen dolgok:

1. Feleségemnek *káli Kun Ilonának* apai ágon való genealogiája.

2. Kálban való jobbágys sessiók.

3. *Csikszentmártoni* jobbágys sessiók és jobbágysok.

4. Az ottvaló malom iránt mint contrahaltam *Dózsa Mihály* urammal.

5. Káli magyar és cigány jobbágysok.

6. Káli házhoz való szántóföldek, szénafüvek mindenik határban.

7. Káli házhoz való nemes szőlők és azok körül való observatiók.

8. Káli ős jobbágys házhelyekhez való szántóföldek, szénafüvek.

9. Kálban *Orbán Borkától*, az mely jószágot vettem, arról való contractus, ahhoz az jószághoz való szántóföldek, szénafüvek az káli határon, ahhoz való szántóföldeket, szénafüveket másoktól, mint váltottam ki.

10. *Káli Bodoni Jánosné*től az mely benn való jószágot

örökösen vettem. Ugyan tőle az mely 5 drb szántóföldet és egy szőlőt 70 forintokon zálogosítottam.

11. *Káli Nagy Simonnal* az mely szőlőt megcseréltem.

12. *Kun Mihály* adósságáért ezerhuszonkét forintokért az mint káli jószágát, az mi szabadon volt, elfoglaltattam arról való relatoriak.

13. Mit acquiraltam én Kálban mind idvezült feleségem jussán, mind másoktól, azoknak specificatiója.

14. Micsoda jószágok s jobbágyok vadnak még *Kálban* s *Csikszentmártonban* másoknál zálogban s miképpen kellene kiváltani.

15. *Ozdi Miklóstól* miképpen kell kivenni az *gálfalvi* s *nyárádtői* jószágokban való részeket az én gyermekeimnek.

16. Káli jószág körül való szükséges observatiók.

17. Néhai *Kun Benedekné Huszár Borbála* miképpen osztozott meg az fiaival és leányaival az káli, csikszentmártoni, illyei, vadadi, kisnyulasi jószágokban.

18. Az *Gyerőfi* jószágokban micsoda praetensioja volna az én gyermekeimnek az *Kun István* és *Kun Mátyás* gyermekeivel együtt, arról való genelogia (*így!*).

19. *Tövis-Hid* és *Bota* iránt való observatiók és az *Kun* familiából álló possessorok micsoda contractust csináltak magok között az ott való erdő iránt.

20. Micsoda successiojok vagyon az én gyermekeimnek az *Kun* familiából álló fiak és leányok defectusán az káli, csikszentmártoni, illyei, vadadi és kisnyulasi jószágokban.

21. Ha az én első feleségemtől való minden gyermekeim deficiálnának, az káli józágnak kire kell deveniálni.

6. *Sub littera E. Udvarhelyszéki bögözi és alsiki szent-simoni* jószágokról való írás, melyben ilyen dolgok vadnak a folio 47 ad folium 49.

1. Idvezült első feleségem *Kun Ilona* geneológiája az anyjáról.

2. Az bögözi jószágot mint osztották fel az *Farkas Ferenczné* öt leányai egymás között.

3. *Kun Mihály* feleségéstől mint adta el az bögözi portióját.

4. Miképpen kellene retractatio mellett uj divisiót kívánni az bögözi jószágban.

5. Ugyan az retractatio mellett miképpen kellene az bögözi portiót, az melyet *Kun Mihály* eladott, kiváltani.

6. Bögözi pusztá malom helybeli részit, mikor az malom épen volt, mint adott volt el *Kun Mihály* száz forintokért *Gróff Apor Istvánnak* és ő nagysága idvezült első feleségemnek visszaajándékozta.

7. Az alcsiki jószágban és malomban való részét az mint eladta *Kun Mihály gróff Apor Istvánnénak*.

8. Azt miképpen kellene retractio mellett kiváltani.

9. Az bögözi és alcsiki jószágokban micsoda atyafiak defectusán vagyon successiojok az én gyermekeimnek.

7. *Sub litera F.* a folio 49. usque ad folium 95. az *ajtai* jószágnak leírása, melyben vadnak ilyen dolgok.

1. Az én familiámnak genelogiája. Az édes atyám fiainak, leányainak specificatioja.

2. Az szegény atyámon s mind én rajtam egész életünkben forgott nagy szomorú változások, szörnyű kárvallások.

3. Az atyám mint osztozott meg az bátyjaival az *ajtai* s bölöni jószágokban.

4. Az atyám mint cserélte el az bölöni határon való földeit *bölöni Cserei János* urammal.

5. Nagyajtai jobbágy sessiók.

6. *Donát Jóseff* mint cseréltem meg itt az házam mellett, az virágos kert mellett való veteményező helyet. *Gancsiában* levő jobbágy sessiómmal.

7. Itt az vizen túl *László Mihály, Cserei Sámuel* jobbágya az mely jószágban lakik, annak két része az én gyermekeimeti lleti, ki kell váltani tőle.

8. Nagyajtai házhoz szolgáló és tartozó jobbágyok specificatioja, fugitivus jobbágyokkal együtt.

9. Nagyajtai malmom iránt való observatio és *Takó* uram mire obligálta magát, arról való notatio.

10. Nagyajtai házhoz való ős és zálogos földek, szénafüvek mind az három határban külön-külön.

11. Az apáczai határon való szántóföld és szénafü.

12. Bölöni határon levő szántóföldek és szénafüvek.

13. Kenderföldek az *ajtai* határon.

14. Megholt jobbágyaim *Gál János, Urika János, Csutka Bálint, Csutka János* jószágaihoz való szántóföldek, szénafüvek mindenik határban.

15. *Czifra János* jobbágyom jószágaihoz való szántóföldek, szénafüvek.

16. Bölönben való ős és zálogos jószágok.

17. Szárazajtai kicsiny jószágocskámnak specificatioja.

18. Nagy és kisbaczoni belső üléshegyek és azokhoz való szántóföldek, szénafüvek.

19. Nagybaczoni *Molnár Páltól* az mely földet cseréltem itt Nagy-Ajtán.

20. Középajtai ős jobbágy jószág, ahhoz tartozó szántóföldekkel, szénafüvekkel.

21. Közép Ajtán két jobbágy jószág azokhoz tartozó

szántóföldekkel, szénafüvekkel mindenik határban magam acquiritumaim; egyik jószágot cseréltem örökösön száraz ajtai *Barta Lukácsné*től, másikat Bodoni *Fábián András*tól nagyobbtól és kisebb *Fábián János*tól. Ezekre a földekre és szénafüvekre rá kell vigyázni ott Közép Ajtán, hogy az jobbágyok másoknak el ne adják, vagy más emberek el ne foglalják.

22. Középajtai határon Nagymező nevű helyen való szénafüvem 6 szekérre való, melyet mindenkor az én házam számára kaszálanak. Azon szénafü iránt az mint megperlettem az középajtaiakat meg is nyertem, hogy nyomás idején megétették az füvet, meg is fizették az kárt, mert annak az helynek olyan régi privilegiuma vagyon, hogy nyomás idején sem tartozom bekerteltetni, hanem az középajtaiak tartoznak megoltalmazni.

23. Köpeczi határon való zálogos szántóföldek, szénafüvek,

24. Sepsi széki kálnoki jobbágy ottvaló jószággal ahhoz tartozó szántóföldekkel, szénafüvekkel.

25. Másoktól zálogosított földeket melyik esztendőben ganéztattam meg, azoknak specificatioja, mert mikor egy zálogos földet megganéznak, három ugar szerig, mely teszen kilencz esztendőt nem tartoznak kibocsátani.

26. Az marha legelő helyekről szükséges notatiók.

27. Az nagyajtai kastélyban levő kamaráimról való dolgok.

28. Az nagyajtai kastély és porkolábság iránt az mint az unitaria ecclesia minden jussát s pretensioját levette contractualiter.

29. Az nagyajtai kastélyban levő bástyát az mint perlem az falutól.

30. Nagyajtán szántásra, kaszálásra, aratásra kiadott adósságaim iránt való observatio.

31. Az szegény atyám mit acquirált itt Nagyajtán benn való jószágot és kün való szántóföldeket, szénafüveket.

32. *Cserei János* bölöni, ajtai, ágostonfalvi jószágait az mint per notam amittalta és az császár donatioval fiu ágon örökösön nekem adta és micsoda conditiók alatt adtam vissza *Cserei János*nak és az én fiamnak, s gyermekeimnek miképpen kell azok az dolgok iránt magokot viselni, arról való szükséges notatiók.

33. *Kálnoki Bálint* per notam amittált jószágocskáit Nagybaczonban, Kisbaczonban, Szárazajtán, középajtai határon, Kálnokon az mint *gróf Apor István* magának megkérte volt és nékem ajándékozta arról való notatiók.

34. Nagy Ajtán az mely jobbágyokat, jószágokat, szántóföldeket, szénafüveket mind örökösön, mind zálogjára én magam acquiráltam, azoknak specificatioja.

35. Az mint az édes anyámmal s testvéröcsémekkel megosztottam az atyámról maradott belső bonumok iránt.

36. Az mint testvér öcsémekkel megosztottam az atyámról maradott jószágokban, *ő néki oszlás szerint az csiki jószág jutott, nekem az ajtai, ágostonfalvi és bíbarczfalvi portiók.*

37. Az nagyatyám *Cserei Miklós* testamentumának leírása.

38. Az édes atyám *Cserei János* testamentumának leírása.

39. Az testvéröcsémekkel való megosztozás iránt való, igen szükséges notatiók, melyeket szorgalmatosan az én fiam gyermekeim megolvassanak.

40. Az csiki Erős nevű jobbágyokat, hogy magam szolgálattal reducáltam az jobbágyságra az édes atyámnak arról való hiteles attestatioja.

41. Az nagysinki ezer forint adósságot miképpen exscindáltak ki én számomra.

42. Egyébb szükséges dolgokról való notatiók az ajtai jószágban; a folio 89. usque ad folium 95.

1. Arról, ha az én holtom után idegen ember valamely jobbágyot vagy jószágot akarna perleni az én gyermekeimtől itt *Nagyajtán*, akkor mit cselekedjenek az én gyermekeim. *Cserei János*, *Cserei Sámuel* az *Donát* familia, *Henter* familia itt *Nagyajtán*, *köröspataki Költő* familia, *Rafai István*ne defectusán az én gyermekeimnek azoknak jószágokban micsoda successiojok vagyon az én gyermekeimnek.

2. *Nagyajtai Pál János* jobbágyról való observatio, ha az táblán az jobbágyság alól feltalálnának szabadulni.

3. *Nagyajtai Hermán János* jobbágyomot az mint *csiki Mikó Lázár* repetaltatta s táblára evocaltatott érette miképpen kell törvény szerint oltalmazni.

4. Az gyémántos arany pereczről és jóféle gyönggyel füzött arany bogláros övről való notatio, ha *Dániel Ferenczné* atyafiai kiakarnák váltani.

5. *Medgyesszéki ibestorti dézmáról* való notatio, erről az édes anyámnak s mind az testvéröcsémeknek hiteles attestatioi, hogy az atyámtól az fiscus elfoglalván azután solo esztendővel udvarnál laktomban magam szolgálattal reducáltam magam számomra s az testvér öcsémekkel sem bocsátottam divisiora.

6. *Brassai Croner János* micsoda gabonából álló adósságot praetondál (*így!*), hogy a szegény atyámnak adott volna, arról való írás miképen kell obviálni.

7. Az brassai senatus az mint *Ágostonfalván* egy *Sajtán* *Raduly* nevű oláhot repetáltatott és az táblára evocáltanak, mint kell defendálni.

8. *Sub littera G. testvérhugaikkal* micsoda controversiam legyen az ajtai és ágostonfalvi jószágom iránt arról való írá-

sok a folio 95. usque ad folium 117. Abban vadnak ilyen dolgok:

1. Az édes atyám három házas leányai és azoknak gyermekei.

2. *Sigerius Andrásné Cserei Ágnes* hugomot miképpen fizettem ki örökösön abból az mi kevés jussa itt lehetett volna az ajtai jószágban és ahhoz tartozó portiókban, arról való contractusnak leírása.

3. *Ágnes* hugomnak praetensioja az emaritatio iránt, azt miképen kell infringálni legaliter az én holtom után, ha az én gyermekeimet azért háborgatná; második praetensioja egy kocsi iránt, az körül való notatiók.

4. Az második hugomot *Pokornik Janosné Cserei Juditot* mint fizettem ki örökösön, az mi kevés jussa is lehetett volna az ajtai jószágban és ahhoz tartozó portiókban arról való contractusnak leírása. Ugyan mind az két hugomot az mint száz-száz forintokkal, magam tulajdon pénzzemmel az szegény atyám testamentumának tenora szerint kifizettem.

5. Az harmadik hugom *Borberekiné* gyermekei az mint oszlást kívánnak mind az ajtai, mind az csiki jószágokban, arról való magam conceptusom, mi formában kell törvényes uton folytatni az dolgokot. Elsőben az atyám testamentumát miképen kell defendálni; arra micsoda objectioi lehetnének az leányágnak s azokra mit kell felelni. Másodszor, az ajtai jószág, hogy leányágot nem illet, hanem csak szintén egy jobbágyság, az hol most Herman János lakik az Csutka nevű jobbágyságokkal együtt arról való hit szerint való írásai az atyámnak; arra mit objicialhatnának az Borberekine gyermekei s azokra mit kell felelni. Harmadczor az ajtai jobbágyságoknak specificatioja mellyik illeti az leányágot s mellyik nem. Az ajtai szántóföldek, szénafüvek pedig sohul nem illetik az leányokot. Negyedczor: az ágostonfalvi jószágban, ha vagy quartalitiomot, vagy az mely ezer tallárokkal az nagyatyám fiu ágon megvette volt abból az pénzből való részt kíván az leányág, azt miképen kell az leányág ellen oltalmazni. Az ibestorfi dézmában, ha az leányág részt praetendálna, miképpen kell infringálni praetensiojokat. Ötödczör: az bibarczfalvi jószágban az mi just praetendálnak az leányok az iránt való notatiók. Hatodczor: az fületelki pusztas sessio iránt, ha mi difficultást moveálnak, az iránt való observatio. Hetedczor: *Borbereki Dánielnél* és az feleséginél testvérhugomnál lévő szásznegyven forint adósságomról való szükséges observatiók.

Az csiki jószágokban mind az három hugomnak melyik résziben vagyom jussok, az ottvaló jobbágyságokban s melyik résziben nincsen, arról való írások, miképpen kell az törvényben folytatni az ellenök való causat.

6. Mennyi pénzt fizettem én az ajtai nekem jutott jószágért mind testvér öcsémnek, mind az hugaimnak, azoknak specificatioja.

7. Ha az én fiam meghalna is, ugyis az én hugaim nem vehetnének részt az ajtai, ágostonfalvi jószágokban, hanem az én leányaim akkor fiu-leányok lennének és ők maradnának az én jószágaimban.

9. *Sub litera H.* A folio 117 usque folium 137. *fejérvármegyei ágostonfalvi jószágnak leírása*, melyben ilyen dolgok vannak:

1. Az ágostonfalvi donatio az mint elégett Brassóban és annak utána inquiráltatott volt az atyám, melyben világoson megfelel, hogy az nagyatyámnak, *Cserei Miklósnak* örökösön fiúágon Ágostonfalvát *Ápaffi Mihály* adta és az donatio mellett absque contradictione pure statualtatta, magát arról való relatoriát in anno 1716 az kolozsvári káptalanba adtam be pro conservatione az transumptumot penig penes literas requisitorias kivéttem s itt vagyon az leveleim között.

2. Az atyám az két bátyjaival az mint megosztott az ágostonfalvi jószág s jobbágyságok iránt, arról való divisione-nak leírása.

3. Ágostonfalván az én részemen való jobbágyságok.

4. Ágostonfalvi az én részemre való fugitivus jobbágyságok.

5. Az atyám micsoda földeket, szénafüveket váltott ki másoktól.

6. Ágostonfalván mindenik fordulóban micsoda földeket szántottak én számomra.

7. Ágostonfalvi nemes szénafüveknek specificatioja.

8. Ágostonfalvi jobbágyságok szénafüvei, kiket én számomra kaszáltanak.

9. Az Olt mellett *Picirco szegi* nevű szénafüről való notatio *Cserei Sámuellel* controversiába vagyon.

10. Vancsa Jánostól, Keresztes Istvántól az mely szénafüvet elvettem.

11. Ágostonfalván, az mely jobbágyságaim deficiáltak s elbujdostanak az mig én Kálban laktam *Cserei János*, *Cserei Sámuel* jobbágyságai elbitangoltak volt, azoktól az mint elvettem, hol ki vicinitásában azoknak specificatioja.

12. Belső ülés helyekről és mind az oláh papnál, mind másoknál lévő, de engemet illető szántóföldekről, szénafüvekről való notatiók.

13. Ágostonfalvi jószág körül való szükséges observatiók. Az tilalmas csere erdőről. Az csere és bikk erdőkön mikor makk terem. Az Ürmössel kötött ágostonfalvi erdőről. *Maurer* fiakkal micsoda baj vagyon az ágostonfalvi s ürmösi határok

íránt úgyszintén Hoszszu-bércz nevű hely íránt is, az réten az sarjut mint kell tilalomban tartani. Ágostonfalván jobb esztenát tartani, egyik részen való jobbágyoknak sem szabad idegen juhokot esztenára behozni az possesorok engedelme nélkül; az falu alatt való tó helynek egyik része enyém, s mindenkor én számomra kaszáltattam, ezután sem kell megengedni, hogy csak egyedül *Cserei Sámuel* birja. Sok egyéb szükséges dolgok, melyeket az én fiam szorgalmatosan megolvasson.

14. Baróti határra Ágostonfalváról által szakadott nagy rét, melyet *Cserei Sámuel* uram bir, arról való notatio.

15. *Zágorban* az mely szász jobbágyokat *Cserei Sámuel* bir, arról való notatio.

16. Az én jobbágyaim, ha az én akaratom ellen akárkinek földet, szénafüvet eladtanak, mind kell ajándékon venni (*így!*).

17. Ha az én fiam meghalna is, az ágostonfalvi jószágot ugyancsak az én leányaim birják, mert úgy contrahaltam testvér öcsémel, mikor megosztottunk, ha pedig mind az én, mind az ő fia ága deficiálna és akkor az ágostonfalvi jószágom az *Cserei* familiából való más lineán levő férfi atyafiakra szállana, vagy pedig ha Ágostonfalvát elperlenék az *Cserei* familiától, vagy ha az *Cserei* familia in virili sexu egészen deficiálna, az ágostonfalvi jószágnak fiscusra kellene vissza menni, akkor az én leányágam miképpen kérjen satisfactiot magának az testvér öcsém, csiki *Cserei János* leányaitól az ágostonfalvi, kezeiből modo supra specificato kiment jószágnak bonificatiojában arról való notatiók.

18. Bölöni *Cserei János* öcsém, mind bölöni, ajtai, ágostonfalvi jószágaiban ha absque semine deficiálna, nincsen semmi successioja sem az *Cserei Sámuel* gyermekeinek sem az testvér-öcsém gyermekeinek, hanem csak szintén az én gyermekeimnek, mert nótán admittalt jószág, én kértem meg donatioval s én adtam által mint tulajdon magamét *Cserei Jánosnak*, hogy az ő defectusán mindazok az jószágok ismét az én gyermekeimre viasszaszálljanak.

19. Inquiráltatni kell Ágostonfalván az én részemen való deficiált vagy elbujdosott jobbágyoknak az faluban levő házhelyeiről és azokhoz tartozó szántóföldekről szénafüvekről s az ki kezínél találtatnak, mind el kell tőlük venni.

20. Az ágostonfalvi oláh pap íránt való szükséges notatiók, mit cselekedjék az én fiam azzal az pappal és annak fiaival, ugyan jól megolvassa arról való irásaimot, ha kárt nem akar vallani.

21. Az ágostonfalvi egész jószághoz az *Cserei* familia ellen micsoda praetendések legyen (*így!*), mind az *Macskási*,

mind az *Petki* familiából való és azok ellen miformában kell oltalmazni törvény szerint az egész familiának Ágostonfalvát, arról való szükséges notatiok, jól meg kell olvasni.

10. *Sub litera I* a folio 137 usque ad folium 142, *bibarczfalvi, baróti, fületelki, szopori, csiksomlyai, lázárfalvi jószágokról való* irások, melyben ilyen dolgok vadnak:

1. Az édes anyám apai ágon való genealogiája.
2. Az édes anyám anyai ágon való genealogiája.
3. A szüle anyám *Nagy Frusina* genealogiája.
4. Bibarczfalvi két jobbágy sessiok, azokhoz való szántóföldek, szénafüvek mindenik határban.

5. Bibarczfalvi jószágát az mint *Orbán Elek* eladta ugyan bibarczfalvi embereknek örökösön, arról való contradictiot és protestatit az mint beadtam az bardocz-széki prothoculumba.

6. Bardóczi *Fekete Pál* az mely jobbágyokat vett ott Bibarczfalván lakókat, azokat ki kell váltani mivel az édes anyám jussán vérségre engem ez illet.

7. Baróthban való két jószág ahhoz tartozó szántóföldekkel, szénafüvekkel és azokról való inquisitoria relatoria.

8. Fületelki jószágról való irás.

9. Szopori jószágról való irás.

10. Csiki-somlyai és lázárfalvi jószágához tartozó notatiok, a melyekhez, minthogy az én gyermekeimnek igaz jussuk vagyon, miképen kell procedalniok.

11. Az *Apor, Pünkösti, Daniel, Kecseti, Orbán* familiák defectusán micsoda jószágokban vagyon az én gyermekeimnek successioja.

11. *Sub litera K.* a folio 142 usque ad folium 145. *Mostani feleségem Széki Susanna jussán való homoródszentpáli jószágról és homorodkarácsonfalvi jobbágyokról való* irások, melyben ilyen dolgok vadnak:

1. Mostani feleségem apai ágon való genealogiája.
2. Mostani feleségem anyai ágon való genealogiája.
3. Feleségem atyja *Széki István* uram, az mely jószágot bir micsoda jussón birja, arról való notatio.
4. Az homoródszentpáli jószágot és karácsonfalvi jobbágyokat az mind nagy nehezen vargyasi idősebbik *Daniel István* uramtól kiváltottam, mostani feleségem jussán 520 forintokkal, arról való notatio.

12. *Sub litera L.* a folio 145 usque ad folium 180. *Az leveles ládában jószágokról való levelek iránt való* irások, melyben ilyen dolgok vadnak:

1. Az atyámról maradott levelek külön csomókban kötözve, az leveles ládám balkéz felől való fiokjában vadnak.
2. Az magam tulajdon leveleim az levelesládám jobb kéz

felől való fiokjában vadnak. Az atyámról maradott ős levelek egyes betű alatt ugymint A, B, C, vadnak megjegyezve, az magam leveleim külön kettős betűk alatt, ugymint: AA, BB, CC, DD, etc.

3. Mikor valami dologról való levél kívántatik, miképen kell megkeresni az csomó levelek között.

4. Az én holtom után az atyámról maradott ős leveleket nem kell testvéröcsém csiki *Cserei János* kezébe adni ad conservandum, ha különben nem lehetne, az csiki jószágokról való leveleket micsoda modalitással kell kezébe adni öcsémnek, arról való notatiok. Az ajtai ős leveleket penig az én fiam kezénél kell hadni; az magam tulajdon leveleimhez nincs semmi szava sem közi az öcsémnek, mert azoknak az én fiamnál kell maradni.

5. Az ajtai jószágokról való atyámról deveniált leveleknek regestruma betűk szerint, ugy az ágostonfalvi jószágról is.

6. Az csiki jószágokról való atyámról deveniált leveleknek regestruma.

7. Micsoda leveleket adtam az csiki jószágról való levelek közül testvéröcsém keziben, azokról való specificatio.

8. Az ajtai jószágokhoz tartozandó magam tulajdon leveleimnek regestruma kettős betűk alatt.

9. Az ágostonfalvi jószághoz tartozó magam tulajdon leveleimnek regestruma.

10. Szárazajtai, nagybaczoni, kisbaczoni, kálnoki, fületelki, csiki somolyai, lázárfalvi jószágokról való tulajdon magam leveleimnek regestruma.

11. Idvezült első feleségem *Kun Ilona* káli jószágáról való magam tulajdon leveleimnek regestruma.

12. Idvezült első feleségem kisnyulasi jószágáról való magam tulajdon leveleimnek lajstroma.

13. Azon feleségem iklódi és meszesalji jószágáról való magam tulajdon leveleimnek regestruma.

14. Bölöni *Cserei János* uram ajtaji, bölöni, ágostonfalvi contiscált jószágait az mint nekem az császár donatioval adta és micsoda contractus alatt bocsátottam vissza ő kegyelmének arról való magam tulajdon leveleimnek regestruma.

15. Udvarhelyszéki homoród-szentpáli jószágról és karácsonfalvi jobbágyokról való magam tulajdon leveleimnek regestruma.

16. Nagyajtai kastély és porkolábság dolgáról való magam tulajdon leveleimnek regestruma.

17. Az egész csiki jószágnak leírása, mind az ott való ős anyai jószágnak, mind az szegény atyám örökös és zálogos acquisitumainak.

18. Micsoda okokra nézve irtam le ezen csiki jószágot gyermekeimnek tanuságokra, azokról való szükséges notatiok, ugyan jól megolvassák az gyermekeim.

13. *Sub litera M.* a folio 180 usque ad folium 186. *Néhai méltóságos altorjai gróff Apor István testamentumának* leírása.

1. Mivége irtam le ide, megláthatják az gyermekeim ott való írásomból.

2. Micsoda jószágok jutottanak külön *Korda Zsigmondnak*, külön *Apor Péternek*, külön *Apor Farkasnak* és *Lázárnak* azoknak specificatioja, mennyi pénzzel acquirálta volt néhai *gróff Apor István* ur önagysága.

14. *Sub litera N.* a folio 186 usque ad folium 195. *Az mi kevés belső bonumaim megmaradtanak eddig az 1733 esztendeig az sokféle szörnyü kárvallásaim között, azoknak leírása, melyben ilyen dolgok vadnak.*

1. Brassai polgár Sejpner Sámuel uram kezénél s házában való apró szeggel megvert, fekete bőrű, záros, lakatos ládámiban az mi aranyam, pénzem, ezüst marháim s egyéb jóféle portékáim vadnak azoknak specificatioja.

2. Brassai szállásomon levő ládáimban való egyetmásoknak specificatioja.

3. Nagyajtai házamnál a zöld festékű, vasas, záros, lakatos ládámiban való pénzemnek s egyéb jóféle portékáknak specificatioja. Ebben az ládában vadnak az adósságaimról való levelek is egy csomóban kötve. Az brassai fekete bőrű ládámiban pedig az segesvári ezer, nagysinkai ezer és *Daniel Ferencznénél* levő kétszáz forint adósságokról való obligatoriák külön vadnak kötve egy darab kék papirosban.

4. Itt ajtai házamnál lévő ládámiban való egyetmásaimnak specificatioja.

5. Itt ajtai házamnál való férfi köntösök specificatioja.

6. Asszonynak való köntösöknek s egyéb afféle egyetmásoknak specificatioja.

7. Arany, gyöngy, köves és ezüst portékáknak itt, nagyajtai házamnál valóknak specificatioja.

8. Fegyverek s egyéb afféle portékáknak specificatioja.

9. Egyéb belső házi portékáknak s házi eszközöknek specificatioja.

10. Könyveimnek mind itthon valóknak, mind az kik Brassóban vadnak registruma.

15. *Sub litera O.* a folio 195 usque ad folium 201. Mind oda ki Marusszéken - Thordavármegyében, Segesvárott, Nagy Sinken itt Nagy Ajtaján s az körül való falukban, ugy más helyeken levő adósságaimnak igaz hitem szerint való registruma.

16. *Sub litera P.* Nagyajtai reformata ecclesia kezemnél levő pénziről és leveleiről való irások a folio 201, melyben olyan dolgok vadnak az mint ezen könyv vége felé meg van írva.
(A jegyzőkönyv elején öt és fél levélen.)

II.

Cserei Mihály Segesvár városánál lévő ezer forint kölcsönpénzéről és annak négy évi kamathátraléka behajtásáról Korda Zsigmond udvarhelyszéki főkirálybírónak adott utalványa felől. (1710. október 20. — 1748. február 15.)

Emlékezetre méltó írás, hogy az én holtom után az én fiam tudhassa ezen dolgot folytatni.

Segesvár városánál levén nekem ezer forint capitalis adósságom, melyet is idvezült édes jó uram, méltóságos *gróf Apor István* uram sok esztendőig lakván önagysága mellett, hűséges szolgálatomért ajándékozott volt nekem, mely ezer forintnak esztendőnként való interesse abban az időben volt száz forint, úgy is fizették, de a Rakociana revolutioban idvezült első lelkem, jó feleségemmel, gyermekeimmal, cselédeimmal együtt pro fidelitate conservanda Brassóban bészorulván, a segesváriak négy esztendő alatt interest pénzt nem akarván fizetni, én is Brassóban szorulván Segesvárra nem mehettem, hogy az interest rajtok felvegyem, mikor in anno 1710. néhai idvezült *gróf Apor Istvánné* asszonyomat a fiával, néhai idősbik *Korda Sigmond* urammal egy részről és más részről *báró Apor Péter* uramot ő nagyságát, néhai *Apor Farkas* és *Apor Lázár* uraimékat Brassóból Szebenben menvén néhai idvezült *Apor István* urtól maradott bonumok és jószágok iránt megosztottattam, Szebenből visszajöven Nagy-Sinkre, kértem *Korda Sigmond* uramot, hogy a segesváriaknál restantiában levő háromszáz harmincznégy forint interest pénzt én számomra vegye fel, mivel udvarhelyszéki főkirálybíró levén, talán hamarább felvetetheti rajtok és assignatiot adtam ő kegyelme kezében, mintha én nagy szükségemtől kényszerítettvén kölcsön kértem volna ő kegyelmitől háromszáz harmincznégy forintokat és azon assignatio mellett levalja a segesvári pénzt ő kegyelme.

Az assignatio így sonal:

Assignatio. Minthogy ebben a boldogtalan időben jószágomtól elszorulván és Brassóban kelletvén nyomorganom, nagy szükségemtől kényszerítettvén, kértem kölcsön tekintetetes, nemzetes *Korda Sigmond* udvarhelyszéki főkirálybíró uramtól háromszáz harmincznégy forintokat, melyeket is különben meg nem fizethetvén ő kegyelmének, Segesvárott levő ezer forint

interesemnek restantiáját assignaltam ő kegyelmének levén éppen annyi summa pénz restantiam Segesvárott; kegyelme-
teket azért kérem segesvári tiszt uraim, azon háromszáz
harmincznégy forint restantia pénzemet ezen assignatiom mel-
lett minden haladék nélkül Korda Sigmond urnak ő kegyel-
mének vagy ő kegyelme arra rendeltetett emberinek keziben
fizetni el ne mulassák, quietaltatván kegyelmetek magokat
tempore computis (*igy!*), én kegyelmetektől pro percepta accep-
talom. Signatum in oppido N. Sink, die 20 octobris A. 1710.

Michael Cserei de Nagy-Ajta.

(L. S.)

Ezt az assignatit nem tagadom, mert én adtam volt néhai Korda Sigmond uramnak, de ő kegyelme soha nekem soha egy pénzt sem adott kölcsön, mert mikor én Brassóban szorultam kilenczezer ötszáz forint kész pénz volt a ládámban, a melynek is hatezer forintját ott is költöttem el és soha sem abban az időben, sem azután eddig az nyolczvanegy esztendő vénségemben senkinek egy pénzzel sem voltam adós, sőt én adtam kölcsön pénzt másoknak, hanem azért irtam az assignatioban, pénzt kértem kölcsön Korda Sigmond uramtól, hogy a segesváriak inkább igyekezzenek megfizetni az én restantia interes pénzemet ő kegyelmének, de Korda Sigmond ur mint-hogy nekem egy pénzt is kölcsön nem adott, kérette ugyan az assignatio mellett a restantia interes pénzt, de tovább nem akarta urgealni rajtok és én, látván hogy ő kegyelme könnyen hagyja a dolgot, mikor in anno 1711. az akkori méltóságos királyi deputatio commissiojából inspector commissariusnak rendeltetvén Kolos, Thorda vármegyékben és Besztercze székben, három regimentek mellé Bátosban lévén az én station, a Gronsfeld regimentinek colonellusa, *gróf Czernin József* ott levén quartélyban, ő nagyságát requiraltam és egy strasamestert hat lovasokkal együtt expedialván Segesvárra, executione mediante úgy vétette meg azon restantia interes pénzt és nékem kezemben is adta. Azután Korda Sigmond urnak irtam, hogy azt az ő kegyelmének adott assignatiomot küldje vissza kezemben, de ő kegyelme azt mondotta, elszaggatta s a tűzben vetette, és én hittem olyan uri ember szavának, hanem éppen harmincznyolczadik esztendőben mikor azt az assignatit adtam én hoc anno praesente 1748. die 6. februarii, néhai *ifjabb Korda Sigmond* ur relictája *Nemes Julia* asszony ir nekem levelet Kereszturrról ilyen tenorral: Ajánlom az urnak nagy becsülettel való szolgálatomat. Vagyon nálam az urnak egy reversalisa, melyet is ebben zárva elküldöttem in copiis, kérem az urat, azon summat nekem megfizetni vagy ujjobban

Segesvárra assignalni ne terheltecsék; az ur jóakarátját veszem köszönettel, Isten az urat éltesse, kívánom. Az urnak becsü-
lettel szolgál A. *Nemes Julia*, Keresztur 6. febr. A. 1748.
Tekintetes urnak, Cserei Mihály urnak, nekem becsülettel való
jó uramnak, az urnak nagy becsülettel.

Megolvastván a levelet az accludalt assignatio copiajával
együtt, csudálkoztam néhai idvezült idősbik Korda Sigmond
uram dolgán, hogy ezt az assignatiót sem kezemben nem kül-
dötte, sem amint nekem nagy assecuratióval mondotta, el nem
szaggatta s el nem égette. Kihez képest az asszonynak Nemes
Julia asszonynak megírtam, hogy énnekem soha idősbik Korda
Sigmond ur még egy forintot is kölcsön nem adott, sem ő
kegyelmének, sem másnak senkinek eddig az utolsó vénségemig
adós nem voltam, hanem azon assignatióban azért irtam volt,
Korda Sigmond uramtól költsön kértem pénzt, hogy azon
titulus alatt inkább a segesváriakon a restantia interes pénzt
én számomra megvehesse, de fel nem vette, azért én az asz-
szonynak se nem fizetek, se a segesváriakra assignatiót nem
adok.

Ugyanis mikor az az assignatio költ még azután *idősbik
Korda Sigmond* uram sok esztendőig élt, soha éntőlem költsön
adott pénzt nem kért, mert tudta bizonyosan, nekem soha egy
polturát is költsön nem adott; Korda Sigmond uram holtá
után a fiai, *Korda László* és *Korda Sigmond* uraimék sokáig
éltenek, soha éntőlem ezen assignatio mellett refusiót nem
kivántanak, holott egy országban laktunk, ország gyűlésein
gyakorta együtt voltunk, bizony ha idvezült Korda Sigmond
ur nekem olyan nagy summa pénzt költsön adott volna, meg-
kérte volna tőlem, de sem maga, sem holtá után a fiai, házas
leányai, sem egyszer, sem másszor tőlem adósságot nem kér-
tenek, hanem harmincznyolcz esztendő múlva, mikor az assig-
natio költ, Nemes Julia asszony praetendálja, amely dolog
Erdélyben hallatlan példa.

Minthogy az én fiam s több gyermekeim ebben a dolog-
ban semmit sem tudnak, ha az én holtom után azon fenn
declaralt assignatio, melyet néhai idősbik Korda Sigmond ur
successorai az én gyermekeimet infestálnák, vagy törvénnel
prosequalnák, tudhassák magokat ezen írásomból legitime defen-
dalni, amint hogy ezen dolognak nagyobb hitelére ezen alább
következendő hitnek formuláját leírtam, subscribaltam, meg is
pecsételtem, mely ez szerint következik:

Én miklósvárszéki nagy-ajtai idősbik *Cserei Mihály*
boldogtalan utolsó vénségemben, életemnek nyolczvanegyedik
esztendejében, mikor már szintén közelgetek halálomhoz,
esküszöm az élő szent Istenre, ki atya, fiu, szentlélek, teljes

szent háromság egy igaz Isten, úgy segéljen engemet világi életemben, úgy adja halálom óráján bűnöm bocsánatját, szegény lelkemnek örök idvességit, az én két ágon való szegény gyermekeimet világ végéig duraló maradváimat úgy segélje világi életekben, úgy adja lelki, testi boldogságokat, hogy nekem soha teljes életemben sem egyezer, sem másszor néhai idvezült idősbik *Korda Sigmond* ur egy pénzt sem adott költsön, nem is levaltam soha ő kegyelmétől egy pénzt is költsön, sőt eddig az utolsó vénségemig senkinek is soha egy pénzivel adós nem voltam, senkitől költsön pénzt nem kértem, hanem amely assignatiot ezelőtt harmincznyolcz esztendővel, úgymint in anno 1710. die 6. febr. Nagy-Sinken létünkben adtam volt említett *Korda Zsigmond* urnak, melyben azt irtam volt, hogy háromszáz harmincznégy forintokat kértem volna költsön ő kegyelmitől, és úgy adtam volt assignatiot, hogy Segesvár városánál levő ezer forint capitalis adósságomnak restantiában való háromszáz harmincznégy forint interes pénzemet magának felvehesse, nem azért irtam volt, hogy én ő kegyelmitől költsön pénzt kértem volna, vagy ő kegyelme nekem költsön pénzt adott volna, hanem mivel én feleségemmel, gyermekeimmel, cselédimmal együtt a Rakociana revolutioban Brassóban szorulván, nem mehettam Brassóból Segesvárra, hogy azon restans interes pénzemet felvehessem, az ur *Korda Sigmond* uram pedig udvarhelyszéki főkirálybíró levén úgy beszélgettem ő kegyelmével, mintha én adós volnék ő kegyelmének háromszáz harmincznégy forintokkal, maga autoritásával azon assignatio mellett a segesváriakon megvétesse s nekem megküldje, de ő kegyelme fel nem vette és mikor láttam, ő kegyelme nem szorgalmazkodik azon interes pénznek felvételiben. azután Grouszfeld regimentinek commendansa és colonellusa [*gróf Czernin József* uram]¹⁾ mellett Bátosban Kolozsvármegyében az akkori méltóságos királyi deputatiótól, mint inspector commissarius fél esztendeig lakván, ő nagyságát requiraltam s ő nagysága militaris executiot küldvén Segesvárra, úgy exigaltatta azon restantia interes pénzt én számonra és mikor *Korda Sigmond* uramtól kértem vissza az assignatiot, nagy assesuratióval azt mondotta, elszaggatta s a tűzben vetette, én hittem olyan uri ember assecuratiojának, nem is solicitalt tőlem sem idősbik *Korda Sigmond* ur, sok esztendeig élvén az assignatio expedálása után, sem az ő kegyelme holta után sem fiai, néhai *Korda László* és ifiabb *Korda Sigmond* uraim, sem az ő kegyelme házas leányai soha teljes életemben azon assignatio mellett költsön pénzt, minthogy soha adós nem is voltam,

¹⁾ A zárjelbe tett szavak oldalt vannak beszúrva.

hanem harmincznyolcz esztendő mulva in anno 1748. 6. febr. ifiabb Korda Sigmondné asszonyom, *Nemes Julia* asszony levele által kérlette azon assignatio mellett az assignatioban specificalt háromszáz harmincznégy forintokat, de én megírtam az asszonynak, soha idősbik Korda Sigmond uramnak egy pénzével sem voltam adós, nekem egy pénzt sem adott soha ő kegyelme költsön, azért én az asszonynak azon assignatio mellett fizetni nem tartozom, sem az én holtom után az én fiam, leányaim, successoraim fizetni nem tartoznak, mert adós nem vagyok, az atya, fiu, szentlélek egy bizony igaz örök Isten engemet úgy segéljen s úgy adjon boldog kimulást ez árnyék világból s holtom után örök idvességet az én bűnös lelkemnek s világ végig való maradváimnak.

Signatum in Nagy-Ajta die 15. febr. A. 1748.

Nagyajtai idősbik Cserei Mihály m. p.

aetatis suae ann. 81.

(L. S.)

Correcta per me in voce gróf Czernin József.

(Cserei Mihály jegyzőkönyve elején a tartalomjegyzék és 1. levél között.)

III.

Cserey Mihály bevezetése jegyzőkönyvéről és esküje az abban foglaltak igazságáról. Záradékul két sűrvers.

In nomine sacro-sanctae trinitatis unius Dei patris filii et spiritus sancti, cui soli laus honor et gloria.

Anno 1733. 28. mensis Octobris.

Ezt az könyvet feleségem és gyermekeim informatiojokra kezdettem írni itt nagyajtai házamnál az végre, mivel én beteges és sokféle szomorú változásokon forgott ember lévén, ha én meg találnék halni, az én gyermekeim semmit az én jószágaim dolgaiban nem tudhattanak volna, ez könyvből azért eligazodhatnak, mert mind első idvezült feleségem, mind magam kevés jószágai közül micsoda observatiók legyenek, ide mindeneket bővön leírtam, leveleimnek egy részét szóról szóra parialtam, az több leveleimnek regestrumát külön-külön feljeddzettem, azokból eligazodhatnak, ha mi bajoskodások leszen. Mostani feleségem *Széki Susanna* jószágáról még most semmit nem írhattam, mivel az édes atyja életben vagyon s minden jószágot ő bir, ha ezután (melyet nem kívánok) az én életemben az atyja meghalna s testvér atyafiaival mostani feleségem megosztoznék, akkor az mi jószág feleségemnek jut, azt is leirom.

Ez könyvemet pedig valaki az én holtom után ellopná,

eldugná, gyermekeimtől eltitkolná, magánál tartaná, ebből az könyvből kiszaggatna, kívágná, vagy kivonogatna, elégetne, az én gyermekeim károkra, arra az emberre, annak maradékára szálljon az igazán itilő Istennek mindenféle büntetése. Az én gyermekeim is pedig egyik az másiktól el ne titkolja, sőt mind az leányaim külön-külön magoknak leirassák, magoknál tartásák, olvasgassák, az ő hasznokra való dolgokat megtanulják. Ez az könyv pedig az én holtom után maradjon az fiam, *Cserei György* kezénél, de úgy, hogy az mint feljebb is íram mindenik leányomnak párban tartozzék kiadni, valamikor kívánják.

Én nagyajtai miklósvárszéki *Cserei Mihály* esküszöm az élő Istenre, ki atya, fiu, szentlélek, teljes szentháromság egy Isten, az ki is úgy adja lelkemnek idvességit, az örök életet meglátnom, hogy valamely dolgot ezen könyvben irtam, igazán irtam és az mely contractusokat, leveleket ide parialtam, azokat is minden változtatás, hozzáadás vagy elvétel nélkül irtam, ezt pedig azért cselekedtem, hogy az mint eleitől fogva sok becsületes embereken, rajtam is megtörtént, háboruság, bujdosás, tűz ellenség miatt sok levelek elvesztenek, hogy azért az én holtom után feleségem vagy gyermekeim mind kevés imitt-amott való jószágocskáim dolgaiban eltudjanak igazodni és mások ellen oltalmazni, itt mindeneket feltalálnak, úgy az mi adósságaim imitt-amott vadnak s ha valamikor kívántatik, törvényben is ezen írásom mellett bátran és minden tartozás nélkül megesküdhetnek, mert akárki is valaha, az ki engemet életemben ismert, nem mondhatja, hogy még csak közönséges szavam járásában is szántszándékkal hamisat mondtam volna, annál inkább valamikor tudva hamisan megesküdtem volna, úgy most is ezen írásimot, melyeket feleségem s gyermekeim jövődöbeli informatiojokra irtam le, igaz lelkem ismereti szerint irtam le mindeneket és akárki előtt is méltán hitele lehet, pecsétemet is ide tettem, nagyobb erősségeért az dolognak.

(P. H.)

Az én holtom után ha lesz valaki, az én koporsómra felírhatja ezeket az életemben tölem csinált verseket:

Bűnös atyám. anyám, bűnben születtettem,
Bűnös lelkem, testem, bűnben neveltettem,
Nincs semmi érdemeim s jó cselekedetem,
Christus drága vére egyedül reményem.

Minden nyomoruság, inség, keserűség.
Rabság, sok kárvallás, bujdosás, sok szükség,
Itt nyugszik Cserei Mihály s övé az ég,
Nem bántja már fegyver, tűz, pestis s betegség.

Igazán énekli Balassa Bálint, én is elmondhatom magamról:

Ne várd hát éltedben, bár nagy érdemű légy,
Hogy szolgálatodért itt bő jutalmat végy,
Hiredet, nevedet tapodja sok irigy,
Mindazáltal jó légy s másokkal is jót tégy.

(A jegyzőkönyv 1. levele két oldalán.)

IV.

Cserei Mihály följegyzései élete főbb eseményeiről.

Én nagyajtai Cserei Mihály születtem ez világra édes atyám írása szerint Csikban, Rákoson in anno 1667. die 21. octobris.

Mentem elsőben scholában Fogarasban A. 1674. 25 octobris

Azután udvarhelyi collegiumban A. 1678.

Hadtam el az tanulást A. 1685. 10 martii.

Mentem udvarban az öreg *Teleki Mihály*hoz A. 1685.

Ott megbetegedvén jöttem haza Ajtára A. 1686.

Mentem táborban elsőben *Bethlen Gergely* generalissága alatt Harsághoz A. 1686.

Mentem táborban *Macskási Boldisár* generalissága alatt az Bozzára A. 1688. A. 1689.

Mentem harmadszor táborban az Bozzára *Teleki Mihály* generalissága alatt A. 1690.

Bujdostam el Havasalföldiben ugyan in A. 1690.

Jöttem vissza onnan házamban A. 1691.

Mentem udvarban *gróf Apor István* bátyámhoz A. 1692. 6 maji.

Jedzettem el házastársul marusszéki *Kún Mihály* uram leányát, *Ilonát*, ki csak akkor fordult volt tizennegyedik esztendőben, Keczen az ur házánál, akkor meg is esküdtem vele A. 1697. 10 maji.

Volt az lakadalmunk ugyan Keczen az ur házánál nagy urak, uri asszonyok praesentiájában A. 1697. 22. octobris.

Az thesaurariusi officiumban tétettem secretariusnak A. 1697.

Az kuruczok előtt szorultam *Görgény* várban A. 1703.

Onnan kiszabadulván tétettem az országtól csiki főinspec-tornak három esztendőig.

Szorultam feleségemmel gyermekeimmal együtt az kuruczok előtt *Brassóban* A. 1705.

Ott laktam hét esztendeig s három holnapokig, költöttem ott el kész pénzt hatezer tizenkilencz forintokat.

Az kuruczok praedálása miatt vallottam több kárt 18 ezer forintoknál.

A. 1698. die 10. maji lett egy idétlen fia az első feleségemnek halva, kit Nagy-Ajtán eltemettettem.

A. 1699. 23. septembris Kálban adott Isten egy kis leányt, *Máriát* az feleségemnek, vacsora után kilencz és tiz óra között.

A. 1701. 21. maji Kálban adott Isten feleségemnek egy kis leányt, *Klárát* délután négy és öt óra között.

A. 1703. 31. augusti görgényi szorulásunkban adott Isten feleségemnek egy kis fiat, *Mihályt* estve felé öt s hat óra között.

A. 1705. 8. januarii dél tájban tizenegy és tizenkét óra között adott Isten Kálban a feleségemnek egy kis fiat *Jósefet*.

A. 1705. 15. februarii reggeli hat s hét óra között harmadnapi torokfájásban halt meg az édes kis *Minyuskám* Kálban, ott el is temettettem.

A. 1707. 14. decembris éczaka négy s öt óra között adott Isten brassai exiliumban egy kis leánykát, *Évát* az feleségemnek.

A. 1708. 23. julii éczaka tizenegy és tizenkét óra között vizi betegségben holt meg Brassóban az édes kis leányom *Eva*, ugyanott az oh brassai hegyen való templom mellett el is temettettem.

A. 1709. 20. febr. az brassai szorulásunkban adott Isten egy kis leányt, *Susannát* feleségemnek éczaka kilencz és tiz óra között.

A. 1709. 18. julii éczaka egy és két óra között holt meg az lelkem angyali fiam *Jósefem* Brassóban, tizennégy napi szörnyű kinlódási után veres himlőben, magunk ki nem jöhetvén, az testit kiküldöttem Nagy-Ajtára; 20. julii temették el az nagy-ajtai templomban.

A. 1713. 15. maji adott Isten feleségemnek egy kis fiat, *Ádámot* Kálban délután öt s hat óra között.

A. 1714. 28 aprilis Kálban estve felé öt s hat óra között adott Isten feleségemnek egy kis fiat, *Györgyöt*.

A. 1712. 5. januarii holt meg az édes atyám, *Cserei János* uram nagyajtai házában hagymázban életének 72. esztendejében, kinek testit nagy solennitással nagyajtai templomban eltemettettem.

A. 1713. 6. januarii holt meg első feleségem atyja, *Kún Mihály* uram Kálban guttaütésben. Tisztességesen eltemettettem az káli unitáriusok templomában.

A. 1715. 25. decembris karácson napján az édes első feleségem, ki is kemény unitaria asszony volt addig, Istennek

szent lelke által megvilágosittatván és lelkiismeretében az igazságtól meggyőzöttetvén, az egyedül igaz reformata religiora megtért és az káli reformata ecclesiában communicalt.

A. 1715. nyárban káli házamnál jedzette el házastársul az nagyobbik leányomat, *Máriát hidegvizi Szegedi Gábor* uram, az lakadalmok lett ugyan Kálban az magam házamnál A. 1716. die 12. 13. 14. januarii. Adta volna Isten azt az szegény leányomot akkor tettem volna koporsóban.

A. 1715. 18. junii az menykő megütvén káli épületeimet, mindenem porrá égett, még az sem maradt, hogy másnap mit együnk, vagy mivel az szennyes egyet-másból leváltozzuk; csak akkor vallottam kétezer forint érő kárt.

A. 1718. 22. julii brassai szállásom elégett igen sok kárvallással. Ugyanazon esztendőben 8. octobris itt *Nagy-Ajtán* szép házaim, pinczéim, istállóim, gabonásházam, sütőház, szekérszin, tyuk-, lud-, majorság-pajták, jégverem, fás-kertem, disznópajták, kapuk, ház körül való külső belső kertek, gyümölcsfák, egy szóval minden épületek, egynehány száz köből gabonával, sok egyetmásimmal, házi eszközökkel együtt porrá égtenek, az mikor olyan szükség volt az országban, hogy egy véka búzát két forinton, egy véka zabot egy forinton vettenek.

A. 1718. octoberben *Ajtáról* az pestis miatt *Kálban*, onnan ugyan az pestis miatt *Alsó-Köherben* bujdostunk s nyomorgottunk, ugyancsak az Isten szent kezét el nem kerülhettük, mert az lelkem, istenfélő, kegyes, nagyhires gazdasszony, minden jóssággal megékesített, drágalátos jó feleségem *Kún Ilona* 6. septembris éczaka az botai mezőben megmirigyessedik. 9. septembris egy kis leánykája halva elleszen tőle, maga is az nap délután szép készülettel meghal *Kálban*, holtig való keserűségemre, ott temettetem el *Kálban* fenn az hegyen halva lett kis leánykájával együtt.

1718. 20. novembris az édes anyám *Cserei Judith* hosszas ideig való vízi betegségben meghal *Csikban Rákoson* életinek 72. esztendejiben; ott is temették el.

A. 1719. testvérhugom *Borbereki Dánielné Cserei Erzsébeth* meghal *Enyeden* mirigyben egy szép házas leányával együtt.

A. 1720. die 6. augusti *Petken* jedzettem el másodszori házastársul *Széki István* uram kisebbik hajadon leányát, *Susannát* tizenhét esztendő korában; az nap meg is esküdtem vele.

A. 1720. die 16. septembris *Kálban* jedzette el házastársul *Száva Sándor* uram az második kedves leányomot, *Clárát*, az nap meg is esküdt vele.

A. 1720. 5. novembris volt az lakadalmunk Petken *Széki István* uram házánál.

A. 1720. 14. novembris volt káli házamnál *Szára Sándor* uram lakadalma.

A. 1721. 10. martii holt meg Kálban az lelkem jó fiam, *Ádámkó* hajnalban *Marus-Vásárhelyen*, az hol gyógyították, nyolcz esztendő s korában; temettetem el Kálban fenn az hegyen az édes jó anyja mellé.

A. 1721. 29. aug. adott Isten Kálban mostani feleségemnek délután négy s öt óra között egy kis fiat, *Jósefet*.

A. 1722. Alsókőheri egész faluból álló szép jószágomtól megfoszta torkon verve az szebeni országgyűlésiben törvény szine alatt cancellarius *Kászoni János*, itt így nem lakhatván tovább Kálban, jöttem lakni ajtai házamhoz.

A. 1724. 5. martii estve hat órakor itt Nagy-Ajtán veres himlőben az lelkem nagy reménységű kis fiam, *második Jósefem* meghala két esztendő, hat holnapi s egy heti korában; temettetem el itt Nagy-Ajtán az templomban az édes bátyja, *első Jósefem* koporsója mellé, már eddig öt szép fiam, két kedves leányom holtanak meg. Az ajtai templomban fekszenek egymás mellett az két lelkem, egy néven való *Jósef* fiaim, ide hátra az haltartónál való kertben fekszik az édes első kis fiam, Brassóban az oh brassai hegyen való templom mellett fekszik az édes *Éva* leányom, Kálban az édes anyjokkal együtt fekszenek egymás mellett *Minyuska* és *Ádámkó* édes fiaim, és egy kis édes leányom.

A. 1724. 30. maji jedzette el házastársul akaratom ellen nagy-ajtai *Henter Pál* az harmadik leányomot, *Susannát*, az lakadalma is meg lett. Ennek az szegény leányomnak is jobb lett volna akkor meghalni.

A. 1725. 25. julii itt Nagy-Ajtán éczaka egy órakor adott Isten mostani feleségemnek egy kis leánykát, *Christinát*.

A. 1726. 10. julii mostani feleségem édes anyja, *Széki Istvánné Donáth Clára* asszony halt meg Petken vízkórságban.

A. 1726. béres ökreim, teheneim, bialim, tulkaim, kanczáim, bikáim, juhaim az apró borjukkal együtt, úgy szegény ajtai, ágostonfalvi jobbágyimnak minden marhái egyben döglenek.

A. 1728. holt meg *Szára Sándorné* leányom kedves fia, *Mihály*, Váralján.

A. 1728. holt meg *Henter Pálné* kedves leánykája, *Iloncz*a, itt Nagy-Ajtán.

A. 1729. holt meg *Szegedi Gáborné* leányom kedves szép fia, *Péter* Hidegvizen.

A. 1730. holt meg *Henter Pálné* leányom kedves kis fia, *Péter* itt Nagy-Ajtán.

A. 1731. Ujabban juhaim, pénzen vett szarvasmarháim egyben döglenek. Az jobbágyaim az nagy szükségnek miatta Havasalföldiben elbujdosnak.

A. 1730. lett *Száva Sándorné* leányomnak egy kis fia, *József*.

A. 1731. holt meg *Henter Pálné* leányomnak *Palkó* nevű kedves fia itt Nagy-Ajtán.

A. 1731. az nagy szükségnek, drágaságnak miatta ágostonfalvi örökös jobbágyaim mind elbujdosnak Havasalföldiben.

A. 1733. 6. decembris holt meg az én jámbor, igaz, hű nagyajtai tisztartóm, *Incze Márton*, az ki kilencz esztendeig egy végben egész haláláig gondviselő volt az házamnál, mondhatatlan nagy szomorúságomra, vízkórsági nyavalyában.

A. 1734. 19. julii. az példa nélkül való jégeső mindenféle tavaszi gabonámot, zabot, árpát, hariskát, törökbúzát, kölest, alakort porrá tette; vallottam könnyen ötszáz forint érő kárt, az pénzeknek letételiben s devolvatiojában is több károm esett ötszáz forintoknál.

A. 1734. karácsony előtt holt meg az szegény leányom *Száva Sándorné* hat esztendőben járt *József* nevű kedves kis fiacskája, Gogány-Váralján.

A. 1735. holt meg *Henter Pálné* leányom leánykája, *Boricza*.

A. 1736. holt meg az szegény öcsém *Borbereki József* száraz betegségben.

A. 1737. az feleségem 16 hétig feküdt irtóztató hagymázi nyavalyában; ebben az egész esztendőben az pogányságtól való félelem miatt költözödtünk, futottunk Brassóban.

A. 1738. holt meg az második jámbor tisztartóm *Onódi István* itt Nagy-Ajtán guttaütésben.

A. 1740. 1. januarii mátkásodott meg az fiam Kolozsvármegyében Botházán *Nagy József* uram leányával, *Nagy Borbárával*. 5. julii volt az lakadalma ugyan Botházán.

A. 1742. lett egy fia az fiam feleséginek, megkeresztelven meg is holt Magyar-Frátán.

A. 1742. 20. julii mátkásította el a leányomot *Christinát Zejk Moyses* uram itt nagyajtai házamnál, a lakodalma volt káli házamnál 20. novembris.

A. 1744. 7. januarii lett a fiam feleséginek Kálban *Theresia* nevű leánykája.

A. 1744. 3. decembris lett *Zejk Mósesné* leányomnak egy fiacskája Nyujtódon *József*.

A. 1745. 17. decembris holt meg a lelkem kegyes leányom *Zejk Mósesné* Kolosvárott, vízkórságban esztendeig tartott irtóztató nyavalyájában, kimondhatatlan keserűségemre.

A. 1746. 9. augusti lett a fiam feleségének egy fiacskája frátai házoknál, *Antalnak* hiják.

A. 1748. 12. aprilis holt meg a lelkem leányom *Cserei Klára Száva Sándorné* Váralján hosszas betegsége után türehetetlen keserűségemre.

A, 1748. 19. aug. holt meg a szegény unokafiam *Henter Ádámkó* itt Nagy-Ajtán.

(A jegyzőkönyv 2-ik és 3-ik levelén.)

V.

Cserei életbölcséleti tanácsai gyermekei számára.

Gyermekeim tanúságokra való regulák.

Ezeket még ennekelőtte sok esztendőkkel irtam volt akkori apró neveletlen gyermekeimnek tanúságokra, szükségesnek itiltem most is ide leírni.

Én miklósvárszéki nagyajtai Cserei Mihály stb.¹⁾ (*Ld. a Történelmi Tárban; a következő itt új:*)

29.²⁾: Az mi kész pénzetek marad, jó lakásra, czifra köntösre el ne költsétek, hanem zálogosítsatok jószágot, annak hasznát veszitek, mikor kiváltják, az pénzetek is vissza jó, egy részit az pénznek adjátok ki költsön, az interesire kaszálnak, aratnak, szántanak, szőlőt mivelnek, az más részire kész pénz interest adnak, abból költhettek, az pénzetek is megmarad. Ilyen praxissal folytattam én az dolgaimot, különben hová lettem volna én el ennyi szörnyű kárvallások között, ha mindenre csak kész pénzt költöttem volna.

30.³⁾ Azon igyekezzetek, hogy az oh búzát ott érje az új búza, az oh szalonnát az új szalonna, az oh bort az új bor, mert az szegény nemes embernek soha nincsen ártalmasabb dolog, mikor pénzes gabonára szorul, ha egy esztendőben bővön terem az búza, más esztendőben nem terem, azért pénzen ne add mindjárt el az gabonát, kivált mikor olcsó, hanem pünköst tájban mikor árusabb az gabona, akkor eladhattok benne vagy készpénzen, vagy hitelben, egy részit pedig adjátok ki kölcsön, az várására vagy dolgoznak, vagy interes búzát adnak, és így mindenkor tavalyi búzából vessetek, az idei gabona maradjon más esztendőre, mert gyakorta megesik, hogy az búza vagy az szárazság, vagy az hosszas esőzés miatt vagy jégeső miatt oda lesz, vagy az egér lerágja, olyankor,

¹⁾ Közölve a Tört. Tár. 1881. évfolyamában 148—157. lapokon, de részben hiányosan.

²⁾ A Történelmi Tárban ez a pont hiányzik.

³⁾ A. Tört. Tárban 29.) a két szöveg között eltérés.

ha tavalyi búzád nem lesz s pénzen kezdesz búzád venni, bizony felnyilik a szemed.

32.¹⁾ Ha valamelyik székben, vármegyében assessorok lesztek, az törvényben igazán voxoljatok, ajándékért, félelemért, atyafiságért, gyűlölségért hamis sententiát ne mondjatok, mert Isten így parancsolja. Az szegénynek, árvának, gyámoltalan-nak, hogy igaz igyiben elé mehessen, erősen pártját fogjátok, az erőszaktevőktől az mennyire tehetségtek lesz megoltalmaz-zatok, az Isten is úgy leszen mások ellen a ti oltalmatok; ha oly homályos és titkos leszen az causa, vakmerőképen s hirtelen senkit meg ne sententiázzatok, hanem inkább absol-valjátok, mert ha az titkos gonosztevő megszabadul is törvény szerint, azután világosságra jövén dolga, ismét törvényre ránt-hatni, de ha az ártatlant megölik, ha azután napfényre jó is ártatlansága fel nem támaszthatod, hogy absolvaljad.

Többet is írhatnék akár egész könyvet gyermekeim tanú-ságokra, de ezen kívül is sok írásim, magam munkáim vad-nak, azokat olvassák gyakorta s ha életre valók lesznek gyer-mekeim, azok szerint folytathatják dolgokat, hanem ide írtam egynehány deák és magyar verseket, az melyeket utolsó testa-mentom gyanánt hagyok nekik, és azokat feljebb becsüljék minden jószágnál, jóknál, melyek ha Isten megtartja, rólam holtom után rájuk maradhatnak.²⁾

*Harmad rendbeli versek.*³⁾

*Seu sequeris verum, seu damnas, pessime vivis,
Odia divorum contrahis atque hominum.*

Ezeket is magyar versekre így fordítottam:

Akár igazán élj kegyes erkölcsökben,
Akár hamisságot kövess életedben,
Rosszul élsz, mert esel kedvetlenségiben
Istennek, vagy embernek gyűlölségiben.

Mégis jobb igazán és kegyesen élni,
Világ gyűlölségit azért elszenvedni,
Mert meg tud az Isten attól oltalmazni,
Szenvedésed után menyországban vinni.

De ha gonoszúl élsz s úgy akarsz tetszeni
Mások előtt, Isten ha meg kezd büntetni,
Sem ember, sem angyal kiszabadítani
Nem tud, sőt örökké pokolban fogsz égni.

¹⁾ A Tört. Tárbán 31.; eltéréssel s hiányosan.

²⁾ A két első vers megvan a Tört. Tárbán (1880) a következő hiányzik.

³⁾ A Tört. Tárbán hiányzik.

Negyedrendbeli versek így vadnak: ¹⁾

(A Történelmi Tárban »harmad rendbeli versek«.)

Noli facere etc . . .

Hiányzik a következő:

Noli credere omnia, quae audis, quia est levitas,

Ne hidd el mind az mit hallasz, mert nagy gyermekség volna.

(A jegyzőköny 5—8 levelein.)

VI.

*Cserei Mihály följegyzései első feleségétől való három leányának adott kelengyéről, feleségei hozományáról s második feleségétől való negyedik leánya kelengyéről.**Következik specificatiója azon egyetmásoknak, melyeket első idvezült feleségemtől maradott három leányaímnak adtam, mikor férjhez mentenek.*

Sub litera A.

1. Szegedi Gáborné Cserei Mariskó kelengyéje.

In anno 1716. 12 Januarii Szegedi Gábornéval Máris-kóval ezeket adtam:

Egy arany láncz, melyben vagyon 15 arany.

Egy rósáson jóféle gyöngyből füzött nyakravaló.

Egy aranyas, jóféle gyönggyel csinált rubintos nyak-szorító.

Egy jóféle gyönggyel s veres klárisal füzött szömöldök párta.

Egy orientalis s jóféle gyönggyel elegy rakott párta.

Egy négy renddel füzött öregszemü veres kláris nyakravaló.

Egy veres klarisból csinált viselő párta.

Egy 21 renddel füzött középszerü veres kláris öv.

Egy négyrend ezüst aranyos diobeles-öv, melyben vagyon 1 font ezüst.

Egy uj teczin selyem sinor öv sárga skofiummal gombozott.

Egy aranyból való zománczos rubintos, jóféle gyöngyös függő, melyben vagyon három arany, négy rubint, zöld aranyas pántlikára varrva.

Egy aranyos finum ezüsből való boglár karmasin szín selyem s ezüst fonalból csinált pántlikára varrva, melyben vagyon huszonkét rubint és smaragd.

Egy fekete selyemből s ezüsből szőtt veres klárisal s drotall csinált kereszt pántlika.

²⁾ A Tört. Tárban »Harmad rendbeli versek«; a közlött két sor a Tört. Tárban hiányzik.

Két arany gyűrű egyikben nagy öreg jóféle saphir, az másikon hét rubint.

Egy pár tiszta aranyzománczos fülbenvaló, melyben vagyon tíz rubint és az fityegőjében hat öregszem jóféle gyöngy, az fülben valóban vagyon két arany.

Egy pár ezüst nyelű kés villástól. Egy ezüst kalán.

Egy pár aranyos fülbenvaló ezüst karika.

Egy pár kézre való veres kláris.

Egy pár fekete bibor selyemből szőtt kézrevaló rojt.

Egy veres selyemből s ezüst fonalból szőtt nyakravaló gallér.

Egy pár kék selyemből s aranyfonalból szőtt vállára való pántlika.

Egy pár szederjes selyemmel s arany fonallal szőtt pántlika kézrevaló.

Egy pár teczin selyem pántlika vállára való.

Egy sokféle színű selyemből csinált s jóféle gyönggyel imitt amott megrakott koszoru.

Egy pár aranyos téli rosa. Egy kék posztó párna sák.

Egy pár selyem bokréta. Egy koszoru akasztó ezüst tő.

Egy fekete selyem kötés gallér fejér fátyollal, teczin szalma pántlikával megczifrázva.

Egy zöld selyemből s arany fonalból szőtt melyfűző.

Más egy karmasin szín selyemből szőtt melyfűző.

Egy pár szalma pántlikából csinált álhaj.

Egy viola szín bársony nestes kozák süveg, felül sokféle színű szalmapántlikával megczifrázva, apró veres klárisal megrakva.

Egy téli, nestbörből csinált kesztyű.

Egy karmasin szín bojtos, bársony nyári kesztyű, tarka selyem pántlika rajta.

Egy pár karmasin szín tafota kis. Ing, selyem.

Két pár fekete selyemmel varott kis ing.

Egy pár teczin tafota kis ing. Egy pár recze fátyol ing.

Két pár virágos fátyol ing. Egy pár virágos vékony patyolat ing.

Egy pár selymes bulya vászon ing. Négy pár vékony zabolai gyolcs ing.

Egy kolozsvári igen szép varott vékony fátyol négy rendből álló előruha széles vékony csipke körülötte. Egy pár fátyol ing.

Egy új vékony fátyol előruha, három rend recze benne.

Egy fátyol előruha három rendkötés benne, keskeny csipke körüle.

Egy vékony zabolai gyolcs előruha, három rend recze benne.

Egy zabolai előruha, két rend szélyes recze benne.

Egy új tarka portai szőnyeg. Egy tarka új portai kilim.

Egy virágos patyolat előruha.

Egy tarka selyem materiából kék jó féle bagariával bérlett, gyapottal töltött új paplan.

Egy velencei zöld virágos bársony új mente, egészen nestel bérlett, arany csipke körülé, sárga skofiom gombok rajta, kiknek az teteiben egy-egy szem jó féle gyöngy.

Egy karmasin szín angliai posztó új szoknya előruhástól, kétujnyi ezüst csipke rajta, körülé ezüst galand.

Egy narancsszín jóféle új kanavác szoknya két rend keskeny, elegyes ezüst és arany csipke az alján, körülé szélyes ezüst galand, az előruhája szintén olyan, de az előruhán csak egy rend csipke és galand.

Egy velencei igaz, jóféle, zöld, virágos, bársony új szoknya, az alján két rend szélyes arany és ezüst kötés.

Egy velencei zöld, virágos bársonyváll hat rend elegyes ezüst, arany csipke rajta, 22 bokor ezüst kapocs rajta.

Egy narancsszín kanavác váll három rend arany csipke rajta.

Egy zöld habos atlacz váll, hat rend keskeny ezüst galand rajta.

Egy selyem, tarka materiából való váll.

Egy narancsszín rása, viselő szoknya előruhástól selyem csipke az alján.

Egy rószsín angliai mente rókamállal bérlett.

Egy mentének való narancsszín jóféle kanavác.

Egy pár új veres karmasin csizma.

Öt új kender fonalból szőtt, gyapottal öltött abrosz, három új gyolcs abrosz.

Egy végben 24 vékony asztalkeszkenyő, két pohárszékre való abrosz.

Két új tángyértörlő; két szakácsruha, két új derekaj, két vánkös.

Egy új tarka derekaljhéj, más fejr vászon derekaljhéj.

Két veres, kék vánkösőre való varrás.

Egy zöld selyemmel, aranyfonallal varott új gyolcs kendő.

Egy veres selyemmel varott új gyolcs kendő.

Egy kék selyemmel varott gyolcs kendő, új.

Egy kék fejtővel varott vékony vászon kendő.

Négy, veres fejtővel szőtt vékony vászon kendő.

Egy pár zöld, selyemmel aranyfonallal varott gyolcs vánkoshéj, új.

Egy pár veres selyemmel, fejéressel varott új vánkoshéj.

Egy pár reczés új vánkoshéj gyolcsból.

Egy pár veres fejtővel varott új vánkoshéj.

Egy pár zöld selyemmel aranyfonallal varott új gyolcs lepedő.

Egy pár veres selyemmel s fehéréssel varott új gyolcs lepedő.

Egy pár szélyes, reczével csinált új gyolcs lepedő.

Egy pár veres fejtővel varott vászon lepedő.

Egy veres strucztollból csinált legyező. Egy pár veres muszuly kis ing.

Egy öreg bőr láda. Egy új fehér öreg láda. Egy kis zöld tarka láda. Egy kis varró láda.

Három sing új fehér fátoly. (*így!*)

Egy új hollószin szőr materia bérlett melljre való eziüst galandos.

In anno 1719. 28. Decembris adtam ujobban egy hosszú bőrládát, három lovat, egy bornyus tehenet, egy csitkos (*így!*) kanczát. Egyszer az leányomnak adtam 12 forintot, azután adtam egy aranyat, azután adtam hat forintot, azután három forintot. Egy vas serpenyőt, azonkívül turót, sajtokot, gyapjakot, harisnya posztót, báránybőrököt. Magának *Szegedi* uramnak egy flintát, három pár uj kordován csizmát, ismét adtam egy tehenet. In anno 1721. Kálban létemben ugyan idvezült első feleségemnek, az mely rosaszínű angliai hosszú téli mentét csináltattam volt skofiom gombok rajta, rókatorokkal bérlett az eleje, az leányomnak adtam. Ugyanakkor egy hamuszín rása szoknyáját az szegény feleségemnek előruhástól, eziüst galand az alján és egy viola szín angliai vállát, szélyes arany galand egy néhány renddel rajta, azt is néki adtam, ugyanakkor egy pár uj karmasin csizmát. Ismét ujabban adtam egy csitkos kanczát, item adtam tiz fejős juhót, hét báránynyal együtt.

Az ibestorfi, medgyesszéki dézmámot is oda engedtem volt az leányomnak, mikor férjhez adtam, hogy mig az fiaim felnevelkednek, közel lévén Hidegvizhez, vegye hasznát, de az az tékozló *Szegedi* az dézmát egy Medgyesen lakó *Sitvei Andrásnak* hirem, akaratom ellen adta; in anno 1733 nagy nehezen tudtam sok fáradsággal kiserzeni attól az medgyesi embertől az magam tulajdon dézmámot; sok szép drága egyet-másokat is melyeket adtam volt az szegény leányommal, bársony szoknyáit, mentéit arany lánczát, eziüst s klaris övét, fülbenvalóit, gyöngyeit az átkozott ember nagy olcsón mind el tékozlotta.

Ugyanaz leányom számára adtam *Szegedi Gábor* obligatoriájára oly conditioval, ha az leányom meghal s gyermekei tőle valók nem maradnak, tartozzék *Szegedi Gábor* azon

pénzt vagy nékem vagy az én holtom után az én gyermekeimnek készpénzül visszaadni, vagy maga életiben, vagy ha megházasodnék attól az más feleségitől való gyermekei vagy ha magtalanul meghalna, az ő atyjafiai, kikre az jószága szállana, melyről való obligatóriája megvagyon az leveles ládában.

Az pénzt ez szerint adtam:

In anno 1719. 28 Decembris adtam ... flor.	100
Azután adtam »	60
Azután ujobban adtam »	50
In anno 1721 ujobban adtam »	100
In anno 1723 adtam ujobban »	100

Summa flor. 410.

Ezt az pénzt mindazokkal az egyet-másokkal együtt, melyeket oda feljebb leirtam, ha az szegény leányom s az tőle való gyermekek meghalnának az én több gyermekeim *Szegedi Gáboron* megvehetik.

Ezekén kívül in anno 1728 itt nagyajtai házamnál sok reménkedésire adtam Szegedi Gábornak kölcsön 120 forintot erős hit alatt adván obligatoriát, hogy abban az esztendőben megfizeti, de soha eddig rajta meg nem vehettem, ha azért mig én élek fel nem vehetem pénzemet rajta, az én holtom után az káli jószágból addig az én több gyermekeim részt ne adjanak Szegedi Gábor gyermekeinek, mig elsőben az 120 forintot meg nem fizeti. Erről való obligatóriája is meg vagyon az vasas, zöld ládában az adós leveleim között.

Az én Istenem ne engedte volna azt az tékozló embert soha szememmel láthattam volna, szegény leányomot pogány módra tartja, az szegény gyermekeket épen koldulásra juttatta az sok részegsége, tékozlása miatt.

2. Száva Sándorné, Cserei Klárikó kelengyéje.

In anno 1720. die 11. Novembris, az leányommal *Száva Sándornéval Klárikóval*, mikor férjhez adtam ilyen egyetmásokot adtam:

Egy új portai tarka szőnyeget.

Egy új veres portai kilimet.

Hat új abroszt. 16 vékony asztalkeszkenyőt.

Egy pár kék selyemmel, aranyfonallal varrott új gyolcs lepedőt.

Egy pár zöld selyemmel varrott gyolcs lepedőt.

Egy pár fekete nyomtattatott gyolcs lepedő

Egy pár fekete nyomtattatott vászon lepedő.

Egy pár kék selyemmel arany fonallal varrott gyolcs vánkoshéj.

Egy pár sok színű selyemmel varrott új gyolcs vánkoshéj.

Egy pár veres selyemmel, fejéressel varrott új gyolcs vánkoshéj.

Egy pár veres fejtővel varrott vékony vászon vánkoshéj, gyapot.

Egy veres selyemmel varrott gyolcskendő.

Egy selyemmel fejéressel varrott gyolcskendő.

Egy sok színű selyemmel varrott gyolcskendő.

Három új veres fejtővel szőtt vászon kendő.

Egy kék velencei kanavác szoknya arany csipke az alján.

Egy jóféle velencei zöld bársony új szoknya szélyes arany csipke az alján.

Egy zöld angliai új szoknya aranycsipke az alján.

Egy kék új rása szoknya, három rend arany galand az alján.

Egy zöld velencei bársony váll hét rend arany csipke rajta, 22 bokor ezüst kapocs rajta, kigyó formára csinálva.

Egy kék velencei kanavác váll, hét rend arany csipke rajta.

Egy zöld selyemmel ezüst fonallal szőtt melyfűző.

Egy új viola szín angliai posztó váll, hat rend arany galand rajta.

Egy kék kanavác előruha aranycsipke körüle.

Egy zöld angliai előruha, aranycsipke körüle.

Egy kék rása előruha.

Egy veres selyem melyfűző.

Egy fekete, virágos bársony palást nussal bérlett, az eleje ezüst köves rajta.

Egy zöld virágos új bársonymente, arany csipke körüle, huszonkét szkofiom gombok rajta, az tetejiben egy-egy szem jóféle gyöngy egészen nesttel bérlett.

Egy karmasin szín angliai posztó mente róka mállal bérlett.

Egy veres bársony nestes kozák süveg.

Egy pár nest bőrből csinált téli kesztyű, tarka selyem pántlika rajta.

Egy karmasin szín bojtos bársony nyári kesztyű.

Egy mentének való jóféle kék kanavác.

Egy pár arany fülben való rubintos jóféle gyöngyök az végiben.

Egy aranyláncz, melyben vagyon tizenhét arany.

Huszonnégy rend jóféle veresklaris öv.

Háromrend diobeles ezüst öv egy font ezüst benne, hét arany az aranyazásán.

Egy új karmasin szín selyem öv sinor szkofigommal gom-
bozott.

Egy pár kézre való jóféle kláris.

Három rend jóféle vereskláris nyakra való.

Egy rend öregszemű veres kláris nyakra való.

Egy jóféle orientalis gyöngyből csinált párt.

Egy jóféle gyöngyből rosáson fűzött nyakra való.

Egy jóféle gyönggyel csinált nyakszorító.

Egy jóféle gyönggyel csinált konty körül való.

Egy jóféle gyöngyös álhaj.

Egy arany boglár, öt arany benne, négy igen szép öreg
rubint rajta zöld aranyas pátlíkára varrva.

Más boglár ezüst, aranyas tiz rubint, tiz saphir rajta.

Egy veres klárisból szkofigomból csinált pántlika, rósa
kék aranyos pántlika csinálva.

Egy teczin aranyos pántlika.

Egy pár vállra való kék aranyos pántlika.

Egy fekete selymes ezüstös kereszt pántlika.

Egy fekete selyemből, aranyfonalból szőtt gallér.

Egy szalmapántlikából reczéből csinált gallér.

Egy ezüst haj felvarró tű.

Egy fekete selyemből vékony czérnából kötött gallér.

Két vánkös, hét derekalj hét kékesen szőtt derekaljhéj.

Egy új sárga selyem átlácz gyapottal töltött paplan.

Egy arany fonallal varrott főkötő.

Más apró virágokra varrott ezüstös főkötő.

Egy aranyos nyári legyező.

Három darab teczin selyem szélyes pántlika.

Egy pár kézre való fekete selyem rojt.

Egy pár szalma pántlikával cizfrázott főkötő fekete fátyol

Egy előruhára való szélyes csipke, négy sing.

Egy szélyes aranycsipke főkötő hátuljára való.

Három fertály keskeny arany csipke táslira való.

Három sing czérna kötés.

Egy zöld bársony aranycsipkés homlok kötő.

Egy előruhában való szélyes fejér recze, fejéressel zöl-
czött (igy!)

Két pár szélyes virágos zöld selyem pántlika:

Három darab ruha formáló.

Egy pár ezüst nyelű kés, más egy pár gyöngyház nyelű
kés, egy ezüst kalán.

Egy arany gyűrű, egy szép gyémánt az tetejiben.

Egy szkofigommal varrott vékony potyolat keszkenyő.

Egy pár veres musuly kis ing.

Egy pár teczin tafota kis ing.

- Egy pár karmasin szín tafota kis ing.
 Egy pár fekete selyemmel varrott kis ing.
 Egy pár nyomtatott gyolcs kis ing.
 Hét vékony fodor fátyol kis ing.
 Egy fekete selyemmel arany fonallal csinált főre való csipke.
 Egy virágos patyolat ing. Más pár hasonló ing.
 Egy virágos fátyol ing, más ugyan virágos fátyol ing.
 Egy igen szép fejr fátyolra fejéres virágokkal varrott előruha.
 Egy szélyes kötéses fejr fátyol előruha, fejr csipke körüle.
 Egy fejr fátyol szélyes előruha reczés fejr kötés körüle.
 Egy hét renddel csinált reczés előruha.
 Egy két renddel csinált szélyes reczés előruha.
 Egy fekete selyemmel czérnával három rendben kötött előruha.
 Egy kis ingnek való, fekete selyemmel varrott.
 Egy vékony potyolat ing, más potyolat ing.
 Egy hosszú fejr láda.
 Más egy hosszú gömbölyeg bőr láda.
 Egy varró láda.
 Egy kalamáris láda.
 Két kis tarka láda.
 Egy aba párnasák.
 Egy veres klárisal rakott párta.
 Egy pár arannyal felkötött új veres karmasin csizma.
 Más veres kordován csizma.
 Egy pár fülben való, ezüst aranyos karika.
 Egy pár új nyári bőr kesztyű.
 Egy ezüst fogvájó.
 Egy kék perpeta alsószoknya.
 Egy sárga selyem keszkenyő.
 Egy pár szederjes selymü aranyos pántlika.
 Egy szömöldök pártára való veres kláris.
 Két új gyolcs hálóing.
 Két új gyolcs alsó ing.
 Egy gyapotas alsó ing.
 Egy fejr virágos fátyol ezüst fonallal czifrázva borzos főkötő.
 Egy szalma pántlikával czifrázott fekete fátyol borzos főkötő.
 Két pohárszék abrosz, két tángyér törő két szakács ruha.
 Ugyan az leányom számára *Száva Sándor* uram obligatoriajára adtam bizonyos summa pénzt oly conditioval, ha az

én leányom s tőle született gyermekek meghalnak tartozzék Száva Sándor uram vagy az ő kegyelme successorai azon pénzt az én több gyermekeimnek visszaadni, melyről való obligatoria megvagyon az leveles ládámban való csomó levelek között.

Pénzt adtam ez szerint:

In anno 1721 adtam	flor. 100
In anno 1722 20 Maji	» 100
In anno 1723 8 Decembris	» 100
In anno 1725 21 Decembris	» 100
<hr/>	
Summa flor. 400	

N. B. Az vejem *Száva Sándor* scrupulizál abban, hogy csak háromszáz forintot adtam volna az leányom számára az negyedik száz forint pedig nem ment volna kezihez; in anno 1727 die 4 Maji mikor itt Nagy-Ajtán nálam volt Száva uram feleségestől és az öcscsivel *Száva Sámuellel* hozta nekem elé, hogy az negyedik száz forintra nem emlékezik, hogy kezéhez ment volna, én pedig világosan megmutogattam neki, hogy mindaz négyszáz forintot megküldöttem, kétszer küldöttem Kálból száz-száz forintot ott laktomban az maga embereitől, kiket hozzám küldött pénzért az obligatoriákkal együtt; kétszer ugyan innen Nagy-Ajtáról küldöttem ugyan az maga hozzám küldött embereitől, kiket hozzám küldött az obligatoriákkal, egyszer küldöttem száz forintot, azután kilenczven forintot, az kilenczven forint mellé pedig, hogy az is kiteljék száz forintra, ott Küüllő vármegyében Haranglábon lakó *Széplaki György* uram adós lévén nekem tiz forintokkal, azon obligatoriát adtam Száva Sándor kezibe, hogy felvegye, de nem vette fel az adósságomat, oda vagyon és az kilenczven forint mellé kívántató tiz forintot is megadtam Száva Sándornak in anno 1734; azért holtom után is, ha ugyan tagadná, (melyet nem remélek) Száva Sándor uram azt az negyedik száz forintot, esküszöm az élő Istenre ki mennyet földet, tengereket teremptette, (*így!*) hogy mindaz négyszáz forintot megküldöttem az minthogy mind az négyszázforintokról való maga subscriptionja s pecsétje alatt való obligatoriák megvadnak az leveles ládámban. Mert valahányszor az obligatoriákat hozzám hozták, mindannyiszor az száz-száz forintot úgy küldöttem meg, küldött vala abban az 1727 esztendőben is ujottan egy obligatoriát, hogy ötödik száz forintot is adjak, de én nem adtam akkor egy pénzt is az obligatoriáját is visszaküldöttem, mert négyszáz forintoknál többet egyik leányomnak sem adok, ha egy polturát nem adtam volna is nem tartoztam volna vele, mert s'e nem az édes atyám jószágából, se nem az édes anyjok jószágából kerestem volt azt is, az mit adtam, hanem udvar-

nál való laktomban terhes szolgálattal, szabad voltam s vagyok az magam keresményemmel, ha adok is valamit gyermekeimnek, ha nem adok is, más apa annyit sem adott, az én feleségem apja egy polturát sem adott se nekem, sem mostani feleségemnek mégis mi nem panaszkodunk, bizony nekem is jól esett volna bárcsak az feleségem apja negyven forintot adott volna.

3. Henter Pálné, Cserei Susánna kelengyéje.

In anno 1724 die 30 Maji, *harmadik leányommal Henter Pálnéval Susánnával micsoda egyet-másokat adtam, mikor férjhez ment azoknak specificatioja.*

Noha nem az én akarattal ment *Henter Pálhoz*, holott akkor két helyre is jó főemberek kérték, én úgy akartam azok közül menjen valamelyikhez, de ő semmiképen nem akarta, holott akkor járt tizenhatodik esztendeiben; ha az én tanácsomat megfogadta volna nem volna most abban az nyomoruságban, minden veszedelmét magának köszönje, én eleget munkálodtam szép szóval, intéssel, az magam atyámfiait ide hivattam azokkal megintettem, ne bolondoskodják, mert azok is nem jóvalják dolgát, de az Isten megbolondította nyavalyást, elmondotta, ha meg nem engedem *Henter Pálhoz* menjen, felakasztja magát; nem volt mit tennem, maga szabad akarattal kellett bocsátanom, féltem attól nagyobb bestelenség s gyalázat talál miatta vénségemre engemet is, az mint sok szegény apákon megtörtént, csak az én időmben is legközelebb szomorú példa az szegény atyám, kinék egyik leánya *Ágnes*, maga Brassóban menván az szegény anyámmal, addig egy némettel elszökött, ládáját felnyitogatván valamit talált, elvitte magával, azután is sokat kesergette az atyámat, vénségire olyan nagy keserűséget, kisebbséget szerzett szegénynek; azután is, hogy *Henter Pálhoz* ment három ízben is elhadta, visszajött házamhoz s mikor épen az papok székin elakartam választani mindháromszor hirem s akaratom ellen vissza szökött az urához, azért noha engemet felette megkesergetett s nem érdemlette volna meg csak egy inget is adjak neki, de én mint atyja megszáván ellenem való vétkit megbocsátottam és mint Dávid pártos fiát Absolont egész életiben siratta én is siratom boldogtalan állapotját nyavalyás leányomnak, jobb lett volna még gyermek korában meghalni, mintsem ily szigorú szegénységre jutni, én azután is házamtól az mivel lehet segiltettem, ezután is az míg élek segiltem, mert az atyai indulatot meg nem tagadhatom.

Az egyet-mások ezek, az melyeket elvitt magával házamtól:

Egy új zöld virágos bársony szoknya szélyes aranyos kötés az alján.

Egy új karmasin szín jóféle kanavácز szoknya szélyes ezüst csipke az alján.

Egy új karmasin szín kanavácز előruha szélyes ezüst csipke körüle.

Egy új karmasin szín angliai posztó szoknya szélyes ezüst kötés az alján.

Egy új karmasin szín angliai posztó előruha keskenyebb ezüst aranykötés körüle.

Egy viola szín angliai szoknya arany csipke az alján.

Egy viola szín angliai posztó előruha arany csipke körüle.

Egy viselő narancsszín rása szoknya fekete nyomtatás az alján.

Egy új karmasin szín velencei jóféle kanavácز mente szélyes ezüst csipke körüle, szkofiom gombok rajta egy-egy jóféle szem gyöngy az tetejekben róka torokkal. mállal bérlett.

Egy karmasin szín új angliai posztó mente, bogárhátú ezüst sinor körüle, ezüst fonalból való vitézkötéses gombok rajta, rókamállal bérlett.

Egy tarka materiából csinált új melyre való, körüle ezüst galand rókamállal bérlett.

Egy zöld bársonynestés kozák süveg.

Egy nest bőrből való téli kesztyű.

Egy pár új kordován veres csizma.

Egy karmasin szín bojtos bársony nyári keztyű selyem pántlika rajta.

Két pár nyári ujjas bőr kesztyű.

Más két pár új nyári bőr kesztyű.

Egy pár új narancsszín karmasin bőrcsizma.

Egy pár sárga papucs.

Egy velencei zöld bársony váll két rend arany csipke rajta, huszonkét pár kigyóformára csinált ezüst kapsokkal.

Egy jóféle karmasin szín kanavácز váll két rend szélyes ezüst csipke rajta.

Egy viola szín angliai váll egy néhány rend keskeny ezüst galand rajta.

Egy új portai szőnyeg.

Egy új tarka portai kilim.

Egy új paplan, belől veres muszulylyal körül, kék török bagariával bérlett, tarka selyem materiából való.

Egy karmasin szín selyemmel ezüst fonallal szőtt melyfüző.

Egy veres selyemből szőtt melyfüző.

Más kék selyemből szőtt melyfüző.

Egy pár arany fülben való rubintos jóféle gyöngyök az végiben.

Más egy pár finum ezüst aranyos fülben való, smaragdok rajta.

Egy arany láncz, melyben vagyon 16 arany.

Egy igen szép ezüst aranyos forgács öv az aranyazáson vagyon 10 arany, az ezüst nyom 48 lotot.

Egy publican szín sinor selyem öv sárga szkofiommal gombozott.

Egy pár kézre való jóféle veres kláris.

Hat rend jóféle kláris nyakravaló.

Két rend jóféle gyöngy nyakravaló mindenik renden három rendben füzve az jóféle gyöngy és közben-közben igen szép jóféle gránátok benne.

Egy jóféle gyöngyből rosáson füzött szömlődök párta.

Egy fekete apró gyöngygyel s jóféle gyöngygyel füzött nyakszorító.

Egy konty kerületire való jóféle gyöngygyel rakott három keresztforma virágok.

Egy jóféle gyöngyből virágokra csinált szép párta.

Egy veres klárisal rakott párta.

Egy pár jóféle gyöngygyel rakott álhaj.

Egy zománczos ezüst aranyos boglár 10 rubint, 10 smaragd rajta, karmasin szín selyem aranyos pántlika rajta.

Egy veres klárisból szkofiomból csinált pántlika rósa, zöld aranyos pántlikára csinálva.

Egy fekete selyemből ezüst fonalból csinált gallér.

Egy haj felvarró ezüst tű.

Egy pár ezüst nyelű kés villástól, más pár gyöngyház nyelű kés villástól. Egy ezüst kalán. Két új vánkös. Két új derekalj. Két kékesen szótt derekalj héj. Egy veres abából csinált párna sák. Egy igen szép saphiros arany gyűrű, melyet az lelkem első feleségem adott volt nekem jegyben, az asszony *gróf Apor Istvánné* asszonyom nénje lévén ő nagysága adta volt szegénynek, mivel az apja, anyja semmit nem adott volt nékie.

Egy hamuszin nyakra való selyem keszkenyő nyakra való négy sing új fekete fátyol.

Egy nyári veres bőrből való *árnyéktartó*.

Egy karmasin szín selyemmel, ezüst fonallal varott keszkenyő.

Egy nagy zöld festékű láda.

Egy hosszú bőr láda.

Egy kis zöld festékű láda.

Egy nagy tarka iskatulya.

- Egy arany fonallal varott főkötő.
 Más apró virágokra varott selyem főkötő.
 Egy pár kézre való szép fekete selyem rojt.
 Egy selyem materiából való galandos homlok kötő.
 Egy pár fülben való ezüst aranyos karika.
 Egy pár karmasin szín habos tafota kis ing.
 Egy pár sima karmasin szín tafota kis ing.
 Egy pár teczin török bagazia, kis ing. Egy pár kék selyemmel varott kis ing.
 Egy pár feketével nyomtatott kis ing.
 Egy szép aranyos tükör. Más kisebb tükör.
 Egy pár teczin selyemmel szőtt fátyol ing, tászli az végiben.
 Egy pár virágos fátyol ing, tászli az végiben.
 Három pár fodor fátyol ing.
 Öt pár gyolcs ing.
 Három pár ingnek való gyolcs.
 Egy fehér fátyol előruha, az közepén két rend varrás, az körületi is mindkét-felől varrott.
 Egy fehér fátyol előruha, három renddel tenger szín selyemből arany fonalból való recze benne.
 Egy pár vállra való karmasin szín selyemmel, ezüst fonallal szőtt pántlika.
 Egy pártára való zöld selyem pántlika.
 Két pár ingre való tászli, két darab keskeny recze, előruhában való szélyes recze.
 Hat új vékony sáhos abrosz.
 Két vastagabb új abrosz.
 Nyolcz vékony új asztal keszkenyő.
 Tizenkét vastagabb új asztal keszkenyő.
 Egy zöld selyemmel s fehéréssel varott gyolcs kendő.
 Négy fejtővel szőtt új kendő.
 Négy új tángyér törlő.
 Egy zöld selyemmel arany fonallal varott új gyolcs lepedő.
 Egy karmasin szín selyemmel s fejéressel varott gyolcs lepedő.
 Egy pár veres selyemmel varott gyolcs lepedő.
 Egy pár kék fejtővel varott új len vászon lepedő.
 Egy pár feketével nyomtatott új vászon lepedő.
 Egy pár zöld, selyemmel arany fonallal varott gyolcs vánkös héj.
 Egy pár veres selyemmel varott gyolcs vánkös héj.
 Egy pár kék fejtővel varott új gypott vászon vánkoshéj.
 Egy pár feketével nyomtatott vánkös héj.

Egy fejer világos zabolai gyolcs előruha.
 Más két gyolcs előruha.
 Egy vastagabb vászon előruha.
 Két új gyolcs háló ing.
 Négy ing alj.
 Egy sokféle színű selyemből varrott vánkoshéjban való.
 Egy kis iskatulyában hosszú veres jóféle klaris 80 szem.
 Két kis iskatulya.
 Egy imádságos könyv.
 Egy kis soltáros könyv.
 Egy kötés fényes pántlika.
 Egy ágyra való tarkafestékű szarvasbőr.
 Egy teczin selyemmel szőtt fátyol előruha, körüle vékony szőr (*így!*) selyem kötés.

Ugyanezen leányom számára az ura *Henter Pál* obligatoriájára adtam bizonyos számú pénzt oly conditioval, ha az én leányom s tőle született gyermekek meghalnak tartozék *Henter Pál* uram vagy az ő successorai azt az pénzt egészben visszaadni, melyről való obligatoriája megvagyon az leveles ládámban való csomó levelek között, azért az én több gyermekeim in isto casu magok számokra felvehetik.

Pénzt adtam ez szerint:

In anno 1725. 3 Decembris adtam egyszersmind flor. 300

In anno 1733. 25 Decembris adtam készpénzt » 50

Summa flor. 350

Anno 1739. 11 Februarii ujjobban adtam *Henter Pálné* leányomnak 25 forintokat in summa már az, kit neki adtam, teszen flor. 375. még ha élek adok flor. 25, hogy az néki adott pénz is kiteljék 400 forintokra, mint az többinek. Ha én meg nem adnám, holtom után adják meg neki.

Mostani feleségemtől való szegény *Chriska* leányom még csak nyolcz esztendő s ha Isten élteti mikor férjhez megyen, néki is szintén úgy kell adni, mint az több leányaimnak, erről is az testamentumban leszen dispositio.

(A jegyzőkönyv 9—12 levelén.)

4. Cserei Mihály feljegyzése, hogy első felesége káli Kún Ilona mit hozott házához.

NB. Minthogy az Isten az én büneimért való igaz ítéletiből mind ez óráig rajtam forgott sok nyomoruságaim szenvedésem kárvallásim felett azzal ostromozott s keserített meg, leginkább, hogy az én Istent félő kegyes, okos, nagy, bölcs

hires, jó gazda asszony feleségemtől édes lelkem néhai *Kun Ilonámtól* az elmúlt 1719 esztendőben az szomoru halál által reméntenül elválaszta és sok kárommal tapasztalván esztendő alatt az özvegy életet, kivált akkori három nevetlen gyermekeimre nem lévén kinek gondot viselni, az nagy kételenségtől viseltetvén újabb házasságra kellett magamot adnom *Széki István* uram leányával mostani feleségemmel *Széki Susannával*, azért első feleségemről maradott gyermekeim, hogy megtudhassák mi maradott rám az édes anyjokról s annak atyjáról *Kun Mihály* uramról, úgy szintén mit hozott az én mostani feleségem az atyja házából az én házamhoz, igaz hitem szerint ide leirtam.

Az édes első feleségemről sem köntös, sem pénz, sem egy szem jóféle gyöngy vagy klaris. sem egy pénzt érő ezüst marha, sem marha, sem valami házi eszköz, egyszóval semmi nem maradott. sőt mégcsak egy derekaljt vagy egy vánkost, egy kendőt vagy egy pár csizmát sem adott az apja, anyja, mikor én elvettem, lakadalmunkot is nem az apja, hanem idvezült jó uram *gróf Apor István* uram csinálta meg *Keczén* az maga házában, mert az apja anyja mindeneket az mi volt eltékozlott, maguknak sem volt miben háljanak, az sem volt mivel éljenek, én tartottam tápláltam, mikor megholt is, én temettettem el; meg csak egy fakalánja sem maradott rám; az mi szép köntöse gyöngy, arany ezüst portékái voltak szegény első feleségemnek mind én csináltattam. én szerzettem udvarnál való szolgálatommal keresett pénzemmel, ugyan az ő tőle való gyermekeimnek is adtam többire, mikor kiházastottam. Én rám jószág sem maradott egy talpalatni is *Kun Mihály* uramról ajándékon, mert azt ő mind elvesztegette, tékozolta volt. Sok pénzemmel fáradsággal nagy drága áron úgy váltogattam ki úgy csináltattam házakot, úgy fogtam oeconomiához, holta után is *Kun Mihálynak* sok adósságát kellett lefizetnem másoknak, az mint mind kitetszenek hiteles leveleimből.

(A jegyzőkönyv 12. levelén.)

5. Cserei Mihály feljegyzése arról, hogy második felesége *Széki Zsuzsanna* miket hozott az ő házához.

Az mostani feleségem Széki Susanna ezeket hozta az én házamhoz.

Egy meczin sötét virágos bársony szoknyát keskeny arany csipke egy néhány renddel az alján.

Egy zöld velencei virágos kamuka szoknya szélyes arany

csipke az alján; egy viseltes tarka materia szoknya előruhástól, vállastól.

Egy zöld virágos aranyos materia vállat. Más egy veres bársonyvállat arany csipke rajta, két melyfüzőt.

Egy viseltes meczin bársony mentét.

Más egy viselő mákszin angliai mentét.

Egy jóféle gyöngyös pártát arany boglárok közben közben rajta.

Egy kettős rendben csinált nyakra való arany lánczot arany boglárok közte. Ezt elbontatván tiszta aranylánczot csináltatott magának belőle. Kézre való egy rend aranyas lánczocskát jóféle gyönggyel s apró fekete gyönggyel csinált nyakszorítót.

Egy pár ezüst nyelű kést, egy ezüst kalánt.

Egy viseltes selyem sinor övet ezüst fonallal gombozott.

Egy jóféle gyöngyből csinált kereszt pántlikára való boglárt.

Két derekalyt új kék héjjal együtt. három vánkost, egy új csergét.

Egy új veres és zöld selyem materiából csinált paplant.

Egy posztó párna sákot.

Egy nagy zöld festékű ládát.

Más kisebb zöld festékű ládát.

Egy kis varró ládát.

Egy pár jóféle gyöngyös álhajat.

Egy jóféle gyöngyös konty kerületet.

Egy pár kézre való veres apró klárist.

Inget nro. 9. Előruhát nro. 8. Vánkoshéjat nro. 12. Lepedőt nro. 10. Kendőt nro. 9. Abroszt nro 11. Tángyér keszkenyőt nro. 24. Öt pár kis inget. Négy gallért fátvolból valót.

Egy karmasin szín bojtos bársony kesztyüt.

Egy haj felvarró ezüst övet.

Pénzt hozzám semmit nem hozott, sem semmi nemű ezüst portékát, sőt nekem mikor elmátkásítottam még gyűrűt sem adtanak, hanem csak egy aranyfonallal varrott keszkenyőt.

Ezekén kívül valami vagyon brassai szállásomon és itt az ajtai házamnál mindenféle portékákat én acquiráltam nem az atyám jószágának jövedelméből nem feleségeim jószágokból, hanem udvarnál laktomban szolgálatommal keresett pénzemel, mert nékem az édes atyámról sem maradott semmiféle pénzem egyéb egy ötös aranynál, sem egy forint adósság is az mint kitetszik az divisionaleból, mikor az anyámmal testvér öcsémmel meg osztottam.

(A jegyzőkönyv 13. levelén.)

6. Cserei Mihály adományai a ref. templomoknak.

N. B. Mikor elsőben megházasodtam Kálban az ott való reformatata ecclesia számára csináltattam volt Urvacsorájához való ezüst tángyért, melyre az magam nevem felvagyon jegyezve, ugyanakkor adtam egy szép új skárlát szőnyeget az predikáló székre, de minek utánna onnan elkelletett jönnöm ide Ajtára és az én távullétemben az pápisták erőszakoson elvették az ott való templomot, parochialis házat, jószágot azon ezüst tángyért és skárlát szőnyeget onnan elhoztam s ide az nagyajtai reformatata ecclesia számára conferaltam. Adtam ugyan urvacsorájához való ón kannát és egy szép ezüst aranyas pohárt, egy veres selyemmel, arany fonallal varrott potyolat (*így!*) keszkenyőt. Egy öreg váradi magyar bibliát mikor ezt az templomat építették, adtam készpénzt 15 forintokat. Az bölöni reformatusok templomában az predikáló székre adtam egy új portai kilimet s az oda való templom bepadoltatására 3 forintokat etc.

Legyen az én Istenem szent neve örökké áldásban érette hogy szent lelke által ezekre vezérlet engemet; az mit adtam nem az magaméból adtam hanem abból az mit az én Istenem ingyen való kegyelméből minden érdemem nélkül méltóztatott nékem ajándékozni, ha ezer annyit adtam volna is köteles voltam s vagyok adni.

(A jegyzőkönyv 13. levelén.)

7. Cserei Mihály feljegyzése, hogy mennyit adogatott kölcsön leányának Henter Pálnénak.

N. B. Ennek az tékozló Henter Pálnénak az mely szép ezüst aranyas forgács övet adtam volt, melyben volt 48 lot ezüst, azt ő eltörte egy helyen s kilenczedfél lot ezüstet kivett belőle azt hová tette, soha ki nem vehettem belőle maradván az övben 39 és féllot azt titkon hirem nélkül Brassóban egy száznénak zálogban vetette, onnan váltottam ki nagy nehezen 20 forintokkal és 60 pénzzel in hoc anno 1735. 1. Julii noha megmondottam neki ha már minden egyetmását, bársony szoknyáját, kanavácز materiáját, elő ruháját, vállát, mentéjét. bársony vállait, melynek egyikén ezüst kapcsok voltak, jóféle gyöngyös pártáját, jóféle gyöngy nyakra valóját, jóféle gyöngyös álháját, saphiros arany gyűrűjét, arany lánczát, szőnyegét egy szóval mindenféle drága portékákat melyeket neki adtam volt arany rubintos fülben valóját, mind el adta tékozlotta, akár csak azt az ezüst övet ne vesztegesse el, inkább mikor szüksége lesz az pénzre hozza hozzám én adok pénzt egy pénzt interest nem kérek, mikor kiakarja váltani mindjárt kiadom, de ő azt nem cselekedte hirem nélkül titkon Brassóban zálogban vetette onnan váltottam ki, hogy idegen kézre ne menjen. Azután nem

nyughatván tőle kért tőlem azon övre egyszer flor. 3. azután flor. 5; azután nem nyughatván tőle ujabban adtam négy forintot már in summa az mit expendáltam azon ezüst övért teszen flor. 42. den. 60, noha, ha én még penig, nehezen lehetett, ki nem váltottam volna az szásznétól, az 20 forintokért örökösön oda veszett volna, mert ő azt soha ki nem tudta volna váltani. Azután ujabban adtam két forintot, azután ujabban adtam flor. 2 summa flor. 34. 60. Azután ujabban adtam egy forintot 56 pénzt summa flor. 36. 16 pénz. Ujabban adtam 2 forintot, ujabban adtam két forintot. summa flor. 40. Ujabban adtam 4 forintot summa flor. 44.

(A jegyzőkönyv 13. levelén.)

8. Cserei Mihály feljegyzése, hogy mit adott második feleségétől való negyedik leányával férjhez menetelekor.

Anno 1742. A negyedik leánnyommal Zeyk Mojsesnével Cserei Christinával micsoda egyet másokat adtam, mikor Kálban 21. Novembris volt a lakadalma, azoknak specificatioja.

Egy viola szín világos bársony szoknyát öt rend három ujnyi arany csipke az alján, ezt az szoknyát 90 forintokkal magam pénzzel vettem a feleségemtől. Egy igen szép ezüstös virágos hajszin új materia szoknya, az alján egy arasnyi ezüst gazdag kötés rajta, magam pénzzel csináltattam. Egy félviseltes teczin aranyos materia szoknya arany csipke az alján.

Egy félviseltes hajszin angliai posztó szoknya viselő vállal együtt.

Egy veres kamisor új szoknya.

Egy zöld virágos kamuka szoknya velencei, az alján szélyes arany csipke.

Egy zöld virágos velencei bársony mente nestel bérlett, arany csipke körüle 15 jóféle gyöngyvel rakott gombok rajta pikkelyekkel együtt a gombok tetejében egy egy smaragd.

Egy karmasin szín velencei kamuka mente, szélyes ezüst csipke körüle, fehér szkophiom gombok rajta, rókamállal, torokkal bérlett.

Egy új hajszin angliai posztó paszamántos mente husz apró sárga skofiom gombok rajta pikkelyekkel együtt.

Három bársony váll, kettejin arany csipke, egyiken arany galand, az egyik vállon 22 pár kigyóformára csinált ezüst kapsok; egy új hajszin aranyas materia váll arany csipke rajta.

Egy zöld aranyas materia váll, aranyas kötés rajta.

Egy karmasin szín bársony váll arany csipke körüle.

Egy ezüstös materiából való mely tartó.

Egy ezüstös laszli palatingyával együtt (*így!*).

Egy kamukából való sárga skofiommal varrott lászli.

Egy virágos atlaczból való új selyem paplan.

Egy portai szőnyeg.

Egy zöld tafotából való új superlag.

Kétfejű sas jó féle gyönggyel rakott. Ezt hatvan forinttal vettem.

Kilencz rend jóféle gyöngyből fűzött nyakravaló.

Egy jóféle gyönggyel rakott gallér.

Egy jóféle gyöngyből csinált szép koszoru.

Egy jóféle gyöngyből csinált pártá, azon vagyon öt arany, rubintos boglár.

Két rend basarósa maggal s jóféle gyönggyel fűzött nyakravaló.

Egy arany medály, négy szép öreg gyémántok benne.

Kézre kötő két aranyas pántlika öt apró arany boglárok rajta.

A jóféle gyönggyös, rubintos, bogláros pártát a feleségemtől vettem meg hatvan forintokkal, úgy adtam az édes leálynomnak.

Egy arany smaragdós fülbenvaló arany karikáival együtt.

Más egy kisedel arany fülbenvaló rubintos.

Egy arany láncz, melyben vagyon húsz arany, ezt a feleségemtől vettem magam pénzemmél kilenczven forintokkal.

Nagy szemből álló veres kláris öv tizenegy rend.

Egy szép ezüst aranyas forgács öv.

Egy kék bécsi selyem sinor öv fejjér skofiommal gombozott.

Két arany gyűrű, egyikben két gyémánt, másikban kilencz rubint.

Két pár ezüst nyelű kés villástól; egy ezüst kalán.

Két nagy zöld festékű láda.

Egy fekete bőrű szeggel vert nagy láda.

Egy kis író ládácska.

Egy aranyas tükör.

Hat, asztalra való lengyelországi vékony abrosz.

Másféle abrosz nyolcz, asztalra való.

Tizenkét lengyelországi vékony asztalkeszkenyő.

Másféle asztalkeszkenyő huszonnégy.

Két derekalj héjastól, négy vánkös.

Egy pár karmasin szín selyemmel s arany fonallal varrott lepedő.

Selyemmel varrott hat lepedő.

Két vánkoshéj selyemmel s aranynyal varrott.

Selyemmel varrott hat vánkoshéj.

Hat reczés lepedő; hat reczés vánkoshéj; egy selyemmel arany fonallal varrott kendő. Selyemmel varrott két kendő.

Három varrás nélkül való kendő.

Négy tángyértörlő.

Három szakács előruha.

Négy cselédnek való abrosz.

Nyolcz vékony len ing.

Két virágos fátyol ing, egy ezüstös fátyol ing, egy potyolat ing.

Egy ezüstös fátyol előruha.

Karmasin szín selyemmel s arany fonallal töltött reczés előruha.

Más virágos fátyol előruha, recze körülötte.

Nyolcz len előruha.

Kék brassai kétszer ványolt posztóból való új párnasák.

Narancsszin virágos selyem materia, mellrevaló, arany csipke körülé, rókamállal bérlett, nesttel prémezett.

Egy pár kézrevaló karmasin szín selyem bojt.

Egy ezüstös nyakra való keszkenyő.

Ezüst arannyal koczkáson szőtt melyfűző.

Más selyem melyfűző.

Egy ezüst haj felakasztó.

Egy aranyas bőrü, gyűrűknek való tok.

Egy kis soltáros könyv; magyar cathechesis; Praxis Pietatis nevű könyv.

Más egy imádságos könyv.

Kemény János historiája.

Az Ur vacsorájáról való könyvecske.

Ezeken kívül adtam egyszersmind mikor in anno 1743. Nyujtódra bejött volt Zejk Mojses uram a leányommal együtt kész pénzt háromszáz nyolczvan forintokat, azzal vettek szép úri hintót s szekeret, lovakat magok számokra ugyan a fiam által küldöttem négy aranyakat és így már adtam négyszáz forintokat készpénzt, a mint a több házas leányaimnak is adtam négy-négy száz forintokat neki is kiadtam, melyről való levelek megvadnak a leveles ládámban sub litera A.A.

(A jegyzőkönyv 13—14. levelén.)

VII.

A Cserei-család leszármazása és egyes tagjainak, főkép Cserei Mihály-nak viszontagságai, kárvallásai.¹⁾

Az én édes atyámnak az apja volt *Cserei Miklós*, nagy-hirű, nevű okos nagy gazda takarékos, csinos ember, kinek emlékezete örökké fen leszen az egész Háromszéken. Cserei

¹⁾ *A külön fejezet címe a lap tetején a következő: Következnek már azoknak az jószágoknak leírásai, melyek vagy idézült atyámról*

Miklós felesége volt *Költő Margit* kőröspataki az *Rafai* familiából való. Cserei Miklósnak édesapja volt *Cserei János* Baróthon, ott volt őslakóhelye, az hol most *Cserei Sámuel* udvarháza vagyon, onnan jött volt ide Nagyajtára, az szüle anyámat vévén el feleségül, *Henter Margitot* az nagy hirű öreg *Henter András* leányát. Henter Margit egy testvér volt *Henter Annával*, az öreg *Donát Jánosnéval*, kinek is mind férfi, mind leány ágon való defectusán az nagyajtai, középjai és bölöni jószágoknak az én familiámra kell szállani, noha én bizony soha egyiknek is defectusát nem kívánom, csak pro memoria teszem fel. Henter Margitnak az más urától, *Oláh Benedektől* való unokája volt *Bakcsi László* is Nagyajtaján, az anyja volt *Oláh Kata Bakcsi Istvánné* annak fia *Bakcsi László*, kinek fia volt *Bakcsi Gábor*. Ez magtalanul holt meg. Leánya Bakcsi Lászlónak ákosi *Rafai Lászlóné*, ennek az gyermekei, ha deficiálnának az nagyajtai, középjai jószágoknak az én familiámra kell szállani. Az öreg Henter Andrásnak az szüle anyám *Henter Margit* apjának fia volt az öreg *Henter Péter*, annak fia ifjabb *Henter Péter*, annak fia *Henter Miklós*, Miklósnak fia *Henter Farkas* ez megholt maradott egy fia *Henter Mihály*, másik fia Henter Miklósnak *Henter Pál* ez vette az én akaratom ellen *Susi* leányomat el feleségül; ezek az ajtai Henter fiak is, ha sine semine deficiálnak az ajtai középjai jószágoknak mind az én familiámra kell devalválódni.

Cserei Miklósnak voltak öt fiai, egyik fia *Mihály* Vas-
kapunál, másik fia *Miklós* Gyalunál ifju legény korokban este-
nek el az harczon. Hárman maradtanak, az kik ember kort
értének: *Cserei György*, ennek sok szép fiai voltak, *Sámuel*,
Dániel, *György* mind meghaltanak. hanem egyik fia *Sigmond*
maradott volt meg; annak fia *Cserei Sámuel*, ki most Baróton
lakik, ennek vagyon életben hat fia: *Sámuel*, *Sigmond*, *György*,
Mihály, *János*, *József*. Leányai Cserei Györgynek Léczfalván
Bodor Mihályné, Kajdicsfalván *Török Istvánné* és *Török*
Gáborné, Nagysolymoson *Koncz Boldizsárné*. Ezeknek sok fiai,
leányai vadnak, életrevaló köztök inkább *Török István* fia.
Török Menyhárt. *Török Gábor* fia *Török Sámuel* és *Török*
Farkas.

maradtanak reám, vagy magam acquiráltam, az melyek vadnak Miklós-
várszékben: Nagyajtán, Bölönben, Középján, Köpeczen, Szárazajtán,
Nagybaczonban, vagy Udvarhelyszékben: Kisbaczonban, Bibarcfalván
vagy Sepsiszekben: Kálnokon, vagy Fejérvármegyében: Ágostonfalván,
vagy ugyan az erdőn túl Udvarhelyszékben: Karácsonfalván.

Legelsőben sub litera F.

Az nagyajtai udvarház, ahoz tartozandó jószágokkal, jobbágyok-
kal és egyéb appertinentiákkal együtt és az körül való observatiók.

Második fia Cserei Miklósnak az öreg Cserei Farkas - ennek az több fiai ifju legény korokban holtanak meg, hanem maradott meg Cserei Farkas az ifjabb, ennek leányi Szegedi Gáborné Lapadon, Oklocsániné Hariban, Csongrádi Ferenczné és Thoroczkaíné. Másik fia az öreg Cserei Farkasnak László élnetetlen, tékozló, haszontalan ember, familiánkot gyalázó. Harmadik fia Cserei Farkasnak az öregnek bölöni Cserei János, tanult okos nagyelméjű ember, ez vette volt elsőben Sírosi János leányát, ki tanácsur, praesidens és ítélőmester volt, az felesége gyermekivel együtt meg holt, azután vette el itt Nagyajtán Donáth György leányát, ettől vadnak két fiai Miklós és Farkas. Leányai ötön még csak gyermekek.

Az öreg Cserei Farkasnak egyik leánya Inczédi Sigmondné, ennek leánya Szilvási Jánosné, most Czirjék Pálné. Inczédiné férjhez menvén ujjban Hokmár Jánoshoz, attól is maradott egy leánya Szegedi Jánosné. Másik leánya Nemes Gáborné, kinek apja volt az öreg hidvégi Nemes János tanácsúr és háromszéki főkapitány. Nemes Gáborné egyik leánya Drusianna elsőben Eperjesi Mihályné most Pekri Ferenczné. Másik leánya Christina Matskási Jánosné. Nemes Gáborné ujjban férjhez ment diódi Mikse (így!) Györgyhez, de rá talált az házasságra az jó hugom. Harmadik leánya Cserei Farkasnak az öregnek diódi Mikse Istvánné, Mikse István fia, Mikse László, leánya Mikse István leánya Aranyosszéken Kapronczai-hoz ment férjhez. Mikse Istvánnénak az első urától való fia Boér Sámuelről ugyan Boér Sámuel Diódon lakik.

Harmadik fia az nagyapámnak Cserei Miklósnak az édes atyám Cserei János ennek kisebbik fia Cserei János öcsém Csikban Rákoson lakik, fiai, leányai felesen vadnak. Másik fia az atyámnak én vagyok Cserei Mihály, hat fiaim voltak, öt meghalt, egy maradott életben, György. Leányaim az első feleségetől lelkem Kún Ilonától, Mária Hidegvizen Szegedi Gáborné, fiai, leányai vadnak, maga élnetetlen tékozló ember. Másik leányom Klára váraljai Száva Sándorné, ennek két fia életben Sándor és József. Harmadik leányom Susánna nagyajtai Henter Pálné, ennek is életben két fia Elek és Adám, mostani feleségetől egy nyolcz esztendőben járó leánykám Christina.

Az édes atyám leányai ezek: Borberek Dánielné, Enyeden, Erzsébet, maga meghalt maradott egy fia, József, az is házas. Leányai Drusianna enyedi Szántó Mihályné. Másik leánya az atyámnak Judith, Pokorinik Jánosné Magyarországon lakik, annak leánya Johanna. Az harmadik leánya az atyámnak Ágnes Brassóban nyomorog; egy német strázsamesterhez ment volt férjhez, az édes atyám akarata ellen, attól maradott

egy fia *Sulcz Lajos*, ez szegény baráttá lett a Minoriták között, azután az hugom *Ágnes* egy brassai *Sigerius Anbráshoz* ment, az az ura megholt, attól való tia is megholt.

Tanulhatnak az én gyermekeim az szegény atyám szomorú példáján, hogy az gyermekeket, kivált az leányokat nagy fenyítékben tartsák, ne henyéltessék, hanem jó idején sütni, főzni, mosni, tehénfejni, gondviselni szoktassák, mert az olyant könnyű elhadni, ha olyan helyre mennek férjhez, az hol nem kívántatik, de nehéz megtanulni nagykorokban, ha azelőtt nem szokták és leghamarább az leányok szoktak apjokra, anyjokra gyalázatot, keserűséget hozni, ha jó vigyázat alatt nem tarják, az mint csak az én időmben is nagy emberek házain is megtörtént az olyan casus.

Az én szüle anyám *Cserei Jánosné, Henter Margit* nagy jószágú asszony lett volna, ha el nem tékozolta volna, mert Nagyajtának, Közéajtának nagyobb része mind az övé volt, azokat ő többnyire elvesztegette, az jobbágyokat manumittálta, azalatt meghal az nagy atyám *Cserei Miklós*, csecsszopó korában marad árvául, az nénje *Henter Anna*, ura *Donáth János* veszi tutorság alá, az is, az mi megmaradt volt az Henter Margit tékozlásától, az jó tutor mind elfoglalja az árvától maga számára, annyira, hogy mikor az nagyatyám felnevekedett, egy talpalatnyi jószágát nem találta szabadon, azután sok fáradsággal, pénzzel, törvénykezéssel rehabeált valamit az jószágban, az mind, mind az nagy anyám testamentumából, mely megvayon az leveleim között, mind az szegény atyám hit szerint való írásiból kitetszik. Azután a nagyatyám igen jó gazda lévén mind maga, mind jógazda asszony az felesége is, mind *Baróton*, itt *Ajtán*, *Bölönben* sokat acquirált, három udvarházat ex fundamento épített, egyiket *Baroton*, azt testálta az nagyobb fiának, *Cserei Györgynek*, az zágori szász jobbágyokkal együtt; az másikat *Bölönben*, azt hadta középső fiának, *Cserei Farkasnak*, harmadikat is *Nagyajtán*, azt testálta az szegény atyámnak. Fejérvármegyében is *Ágostonfalva* nevű egész falut az fiscustól ezer oroszslányos tallérokka acquirálta, örökösön fiui ágra, melyet az három fiai egyaránt osztottak fel magok között.

Az én édes atyám is ifjúságában egy darabig nagy boldogságban élt, elsőben *Barcsai Ákos* fejedelemnek házőrző inasa volt, azután *Apafi Mihály* fejedelemnek egy ideig bejárója, azután asztalnokja, megházasodván, főember szolgája. Nagysinkszékben fő dézmás, nyolcz esztendeig fogarasi kapitány volt, igen gazdag pénzes ember volt, főemberi módon élt, Fogarasban szép házakot, egy rétet, szép jószágot vett volt; Fogaras földin Butsum nevű nagy falunak épen az felét acqi-

rálta, oda is szép udvarházat épített, nagy oeconomiája volt, de szegénynek megfordult az szerencséje, *Béldi Pál* alkalmatosságával megfogják az atyámat, nyolcz esztendeig tartják vasban, rabságban. Fogarásban, Fejérvárott, Görgényben, fogarasi jószágát Butsummal együtt az fejedelem elvéteti, magát megnótázzák ártatlanul, az direktor kijött, minden belső bonumait, marháit, ménesseit fiscus számára elfoglaltatja, azután megszabadulván, sok fizetés után mind az Tökölyi irruptiójában számtalan károkat vallott, az csiki rabláskor sok asztagjait, csüreit, istállóit elégetik. minden jobbágyságot, melyeket maga acquirált volt, az tatárok rabolják, azok közül senki meg sem szabadult, máig is odavadnak, azután az kurucz világ bekövetkezvén nyolcz esztendeig nyomorgott velem együtt Brassóban, ott mind ő szegény, mind én valamink volt, testig lelkig elköltöttük, Brassóból kiszabadulván esztendőre meghalt hagymázban, hetvén két esztendőskorában; ha az megmaradt volna az mit keresett volt, nekem is jobb lett volna az gyermekeimnek is elég maradhatott volna; egyébiránt az mi kevés jószága volt azt el nem tékozolta, sőt conservalta, szaporította, nem úgy bezzeg, mint feleségem apja, anyja.

Én is bizony eleget acquiráltam volt udvarnál való szolgálattal, mert csak készpénzem volt együtt mikor Brassóban szorúltam, tizedfél ezer forintom annak hat ezerit Brassóban költém el, nyolczadfél esztendeig bujdosván ott az kurucz revolutióban; a mellett sok szép köntösököt, ezüst, arany marhákat gyöngyös, köves portékákat, mindenféle házi készületeket, portékákat, ezüstös fegyvereket s egyebeket annyit szereztem volt, bizony egy nagy főember házában sem volt több; úgy ha azok megmaradhattak volna, egész életükig az szegény gyermekeim megérték volna vele, ha semmit hozzá nem kerestek volna is. Adósságom is sok volt, Marosszéken, Tordavármegyében, azt mig én Brassóban voltam, az kuruczok Rákóczi Ferencz comissiója mellett mind felszedték, negyedfélezer forintokat, sok szép ménesimet, szarvasmarháimat, szép paripáimat mind elhajtották, sok gabonámat, boraimat, sok házi partékáimat mind elprédálták, magamat is Csikban császár szolgálatja mellett elfogtanak, kinoztanak, egy nehányszor meg akartak ölni; csak akkor sok károkat vallottam, szép lovaimat, minden velem levő egyetmásomat elveték, csak aranyam volt kétszáz hetvenöt az turbámban, mind turbástól odalett. Csikban az ládaimat az csűrben elásattam volt, az németek éczaka compániástól rájöttek, kiásták, az ládákat felhasogatták, magát is, szegény feleségem sok magamcsinálta köntösinket jóféle gyöngyös partáit nyakra valóit, egyéb köves portékáit, aranylánczot, ezüst öveket, tángyérokat, mind ujjak voltak, Bécsből hozattam volt, úri két

gyertyatartókat, lengyelországi sok szép új abroszokat, asztal-
 keszkenyőket, számtalan tű szerszámokat, egynehány font sáf-
 rányt, szerecsendió héjat, székfűvet; csak szerecsendió több volt
 hatszáznál: szőnyeget, kilinceket, ezüstös fegyvereket, kantá-
 rokat: több sok úri portékáimot mind elvitték, még a hálni
 való velencei kamuka foszlányomat, hálni való ingemet, de
 úgy, hogy egy néhány ezer forintokra ment csak akkori kár-
 vallásom. Azután *alsó-köhéri* egész faluból álló szép jószágo-
 mat, melyet ezer forintokkal acquiráltam volt, *Kászoni János*
 kanczellárius torkonverve tőlem elvév és Káli addig való szép
 oeconomiámnak, melyet az köhéri jobbágyok folytattak, nyaka
 szakadt. Tűz miatt háromszor égtem, *Kálban* az mennykő tüze
 miatt mindenem egybe égett, még csak az sem maradott, az
 mivel magunk vagy cselédeink leváltozzunk, egy tálam nem
 maradott, az kiből ettünk volna, sem egy falat szalonna 12
 szalonnáim közül, egy korty bor, két hordó borom közül; min-
 den gabonám elégett; hámjaim nyergeim, még egy kantár
 sem maradott; túrók, sajtok, ládák egyetmásostól, egy abrosz-
 mál több nem maradt. *Máriskó* akkor mátkás volt, valamennyi
 arany fonallal, selyemmel varrott lepedőket, vánkos héjakot,
 kendőt, úgy szintén abroszokat, tángyér keszkenyőket s egye-
 bekét készítettett volt szegény feleségem számára, az nap
 mosatta volt meg, mind porrá égtenek. Az új házat az nap
 akarták gerendázni, arra hozattam volt két-két zloton 24 ezer
 sendelyt, ugyan az ház szükségire háromszáz hosszú vastag
 gyergyai deszkákat, mind egyben égtenek; újobban drága pén-
 zen kellett hozatnom más sendelyt, más deszkákat. *Máriskó*
 számára is Beszterczéről, Kolosvárról, Marosvásárhelyről kel-
 lett pénzen hozatnom lepedőket, vánkos héjakot, abroszokat;
 bizony csak akkori égésemben vallottam kétezer forint érő
 károkat. Azután csakhamar brassai szállásom ott való gabonám-
 mal, kilencz vastag szalonnák, ott való portékáim mind egyben
 égtenek. Ugyan abban az esztendőben¹⁾ gonosz ember tüze
 miatt nagyajtai házaim, pinczéim, istállóim, gabonásházam,
 sütőház élésház, legények háza, disznó, lúd, tyúkpajták mind
 sendelyesek, az jószág körül minden borona kertek, még az
 szép gyümölcs fáim is az kertben mind porrá égtenek, az
 méhem is mind kosárokkal együtt elégtenek; *ötszáz köből gabo-
 námnál több égett abban az szörnyű drágaságban*, az mikor
 egy véka buza két forinton, egy véka zab egy forinton, egy
 véka hariska másfél forinton járt. Semmi gabonám teljessé-
 gel nem maradott egész esztendeig, új búzáig pénzes búzával
 tartottam házamot; háromszáz tizenkét forintot adtam gabo-

¹⁾ 1718-ban. Ld. naplójában.

náért, az ajtai pusztán maradt jószágomra mindenféle új épületeket kellett csináltatnom, csak sendelyre, sendelyszegre az mint computáltam, harmadfél száz forintokat költöttem. Azután is négy ízben mindenféle szarvasmarháim, béres ökreim, ménesem, juhaim mind eldöglének, mindenkor készpénzzel kellett másokat helyébe vennem; bizony csak azokra is többet költöttem mióta béjöttem lakni Kálból, tiz esztendőttől fogva 500 forintnál; *Kálban* is egy karóig mindenféle épületeket nagy költséggel én csináltattam; mind a három leányomat főemberi módon kiházásítottam, legalább minthogy készpénzt is adtam mindenik leányomnak az háromnak külön-külön négy-négyszáz forintot; az köntösökkel s egyetmásokkal együtt, az melyeket vélek adtam, könnyen felment ötödfél ezer forintokra. Borom kivált már egy néhány esztendőktől fogva rosszúl termett, pénzes borral kellett asztalom tartanom, sok fizetett cselédet kellett tartatnom, azokat ruháznom, semmi proventusom nem volt, mert sem bort, sem búzát az is igen kevés termett, minthogy az oeconomia is igen kevés, sem marhát el nem adtam, minden introitusom az volt, idvezült *Gróf Apor István* bátyám az mely ezer forintot *Segesvárratt*, ezret *Nagysinken* hagyott volt jámbor szolgálatomért; onnan az két helyről hoznak minden esztendőben hatvan-hatvan forint interes pénzt azzal bizony csak az cselédim kész pénz fizetéseket sem érem be. Egy szóval soha Erdélyben egy emberen annyiféle változás, kárvallás nem forgott mint rajtam, úgy hogy bizony maga csodálkozom az istennek rajtam való specialis kegyelmességén, honnan vagyon nékem csak minden napi kenyerem is: eddig azzal tartottam magamat, feleségemet, gyermekeimet, cselédimet az mit ifjú legény koromban kerestem volt, már az is az seprejére jutott. Én az mi kevés jószágom az édes atyámtól maradt, el nem tékozlottam, sőt szaporítottam, feleségem jószágát sok pénzemmel váltottam vissza, s a mi kevés megmaradott ennyi sok nyomorúságaim között az szegény gyermekeimre marad.

(A jkv. 49—50. levelén.)

VIII.

Cserei Mihály feljegyzései nagyajtai jószágáról.

1. Nagyajtai jószág leírása.

Itt vagyon udvarház minden épületivel együtt úgy ahhoz tartozandó csürkert az kapun kívül, ellenben szegény atyám holta után mindenféle épületek elégtének volt, én építettem nagy költséggel újonnan mind itt benn, mind az csürkertben való mindenféle épületeket egészen. Ennek az udvarház-

nak v[icinusa] egyfelől *Donát György* s *Donát Pál* gyermekeinek jószágá, másfelől *Bereczk Máté* és *Nagy András* jószágok.

Az csűrkertnek és tyukháznak v[icinusa] körül az országut, alól egy darabjának *Donát György* jobbágya *György Istók* jószágá.

Az faluban jobbágy-sessiok ezek:

(1—16 van előszámlálva.)

(A jkv 53. lev.)

2. Jobbágyok az nagyajtai jószághoz.

Nekem feles jobbágyaim voltak itt Nagyajtán, mivel magam is egynek atyját acquiraltam volt jó magyar jobbágyot pénzzel, de azok szegények az pestisben in anno 1718 et 1719 nagy káromra mindenestől fogva meghalának az mint ezen könyvnek az elején névszerént leírtam, az kik megmaradtanak ezek:

(36 pont alatt vannak névleg előszámlálva, de egy pont alatt több is.)

(A jkv 54. lev.)

IX.

Cserei Miklós végrendelete (kelt Nagy-Ajtán 1666 jun. 20.)

Az nagy atyám testamentuma így sonál szóról szóra:

Mi *Donát László* nagyajtai, bölöni *Benkő Mihály* Pap, nagyajtai *Huszár Sámuel* Pap, mindhárman *Miklósvárszékben* lakó nemes személyek ez ide alább megírt testamentumban megbírált testamentarius bírák adjuk tudtára mindeneknek az kiknek illik az mi testamentum levelünknek rendiben, hogy ez jelen való 1666 esztendőben die 20 Junii híva minket nemzetes nagyajtai miklósvárszéki *Cserei Miklós* uram ugyan az maga nagyajtai miklósvárszéki nemes udvarházához és mielőttünk minden névvel nevezendő jóvaiból tön ilyen testamentumot.

Első. Mivel mindeneket valamelyekkel bír (paucis exceptis) jelenté, hogy feleségével együtt acquiralta, mely feleséginek hosszas betegségiben mellette való hűséges gondviseléséről megemlékezvén mindeneket valamelyekkel bír hagyá, adá és testálá az feleséginek, úgy hogy életiig semmit az fiai tőle el ne vehessenek, hanem keressék kedvit az anyjoknak és mint jó anya gyermekit, ha meg nem háborgatják és meg nem kesergetik az felesége is az mivel illik segilje őket. Hozzátevén mindazáltal ezt, hogy ha férjhez találna menni az felesége az mi kevés pénzbeli bonumok vadnak azzal maradván az jószághoz békét hagyjon.

Második. Az ibesthori dézmának gondviselésire elégtelenségét ismervén feleségének, hagyja *Cserei György* uram gondviselése alá úgy, hogy annuatim szolgáltatassa bé az anyjának, fele legyen magáé.

Harmadik. Hogyha az anyjoknak holta történnék *Cserei György* uram az *baróti* jószággal maradjon. Mivel pedig ez még nem érné fel az jószágnak harmadát, hagyja az mellé az *zágori* két jobbágyot cum omnibus pertinentiis. Ez mellett *Nagyajtán* egy nemes udvarház-helyet az *Pető-részt*, *Bereczk Máté* viciniumjába ab una.

Negyedik. Az két fiainak *Cserei Farkas* uramnak és *Cserei János* uramnak az *ajtai* jobbágyokat hagyja egyaránt való oszlás szerint és mivel úgy jelenté, hogy két ház jobbágyánál több nincs, az kit nem maga acquirált volna, azon az kettőn kül az anyjok holta után osszák kétfelé. Az *nagyajtai* udvarház maradjon *Cserei János* uramnak, az *bölöni Cserei Farkas* uramnak. Az *ajtai* molmot is három három hold földdel mindenik fordulóban hagyja *Cserei János* uramnak. *Ágostonfalva* felől pedig így disponála: hogyha kezeknél marad az anyjok holta után öklmek osszák három felé. Valami res mobilis az anyjok holta után taláztatik akár pénz akár marha akár köntös fegyver és egyéb mindeneket háromfelé.

Végezetre. Istenes jószándékából az *nagyajtai* templom épületire hagyja flor. 100, százforintot. Az *nagyajtai* malomnak szombati vámját hagyá a scholában tanoló idegeneknek az kiket házoktól atyjok nem táplálhatnak olyanoknak számára. Mely mielőttünk ekképen véghez ment testamentumnak rendit mi is irtuk meg, az mi igaz hitünk szerint pecsétünkkel és kezünkíráásával megerősítvén. Datum anno die locoque in praescriptis.

Judices iidem qui supra. Correcta per eosdem.

Donátt László.
(L. S.)

Mihály Pap.
(L. S.)

Huszár Sámuel Pap.
(L. S.)

(A jkv. 83. lev.)

X.

Id. Cserei János végrendelete. (Kelt Nagy-Ajtán 1709 decz. 9.)

Az szegény atyám testamentuma pedig így sonál szóról szóra:

Mi Gergely Balás Pap és Huszár Pál mindketten Miklósvárszékből Nagy Ajtán lakó nemes személyek adjuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik, hogy ez jelen való 1709-esztendőben decembernek 9-ik napján hivata minket T. N. nagyajtai öregbik *Cserei János* uram magaházához és minket

megbirálván mielőttünk ilyen testamentumot tőn, mely így következik:

En Miklósvárszéki nagyajtai *Cserei János* senior noha az én Istenemnek jóvoltából még ép elmével vagyok, de testemben hosszas és kínos nyavalyát szenvedek, melynek is bizonyos vége az halál, mivel azért az halandó emberek közül mindennek az ő végső órája Isten titkában és decretumában vagyon, jó idien akarok feleségem és gyermekeim között ilyen testamentaria dispositiot tenni:

Elsőben is mivel szegény idvezült atyám néhai nagyajtai *Cserei Miklós* uram nekem testamentario iure hadta volt ezt az nagyajtai udvarházat, az malmot és mindenik határban három három föld földet, nelyet tempore divisionis az én atyám fiai is helyben hadtanak és kezemnél maradt, én is azért azon jussal testálok az én feleségemnek *Cserei Juditnak*, ez mellett minden névvel nevezendő res mobilisemet az mi még eddig ebben az veszedelmes időben megmaradott, úgy mint ezüst marháimot, pénzemet, adosságomat, marháimot, zálagos jobbágymot, magam acquirált szántóföld és szénafüveimet, melyek vadnak nagyajtai, bölöni, szárazajtai, ágostonfalvi határookban. Az felcsiki, rákosi, dánfalvi göröcsfalvi, mádéfalvi falukban és azoknak határiban örökkiro (*így!*) acquirált jószágimnak emptionalisiban fel lévén az neve téve minthogy együtt acquiraltuk, arról nem szükség disponálnom, mivel az decretum szerint ötöt illeti életiig. Az csiki *rákosi* udvarházamat pedig, minthogy együtt építettük életüg ötöt is illeti, én is neki testálok. Feleségem holta után pedig, ha Isten az két fiamot élteti, s megtartja, mindeneket oszszanak in duas aequales partes cum hac qualificatione:

Mivel az kisebbik fiamot *Jankot* az mostani disturbionos időben úgy nem tanithattam, mely által előmenetele lehetett volna, úgy tanittatására is nem költhettem, hanem még gyermek korában kellett idegen földre szolgálatra kiadnom, annak alkalmatosságával is promovealodhatik-e nem-e az jó Isten tudja, azért extra divisionem Felcsikban *Göröcsfalván* és *Rákoson* Adorjánék két belső ülés helyeket, úgy az Ilyés Istvánét is az borsovai kerttel együtt cum omnibus a se pertinentiis ugymint szántóföldekkel és szénafüvekkel, ez mellett Asztalos Mihályt fiaival és lak helyekkel együtt és Béres Imrét neki hagyom és testalom.

Mivel az nagyobbik fiamnak *Cserei Mihálynak* egyszer is másszor is az res mobilisból adtam, az mit adhattam méltó s az igazság is azt kívánja, hogy az kisebbik fiamnak is hagyjak. Azért extra divisionem hagyok neki száz forintot, egy ezüst pikkelyes lóra való szerszámot egy czafragot, egy ezüst sőtartót.

egy ezüst csészét, két ezüst kalánt egyiket azt, melyet utra magamnak csináltattam volt, egy gyémántos gyűrűt, kinek az társát *Cserei Mihálynak* adtam volt, az magam aranyos kardomot, az kalamáris ládámot, egy ötös aranyat, egy zöld bársony szoknyát vállastól.

Az több ezüst marháimot, ha feleségem oszlásra bocsátja holtom után, álljon szabadságában, kivévén magának harmadát belőle. Feleségem holta után mind csiki s másutt való örökösön acquirált jószágomból, hogy az fiak része meg ne vékonyodjék, mindenik leányomot száz száz forintokkal excontentálják, de ha (kit Isten távoztasson) az kisebbik fiam házassága előtt megtalálna halni, oszolja fel egyaránt. Az leitmanné *Cserei Judit* leányom még kicsiny korában görgényi rabságomban mellettem volt nagy vigasztalásomra s könnyebőségemre, az mostani nyomoruságos idő miatt meg nem hálálhattam, úgy az mint érdemlette volna, hanem lévén Brassóban más fél száz forint adosságom, kit is alig vehettem volna fel különben, hanem neki conferaltam és adtam, melyet is méltóságos general *Chusani* uram segítségével alig vehetett fel.

Az mint pedig brassai szorulásomban tartottam s tápláltam, azt is atyai indulatból cselekedtem, nem lévén honnan és miből élniek, noha nem egészben, mert két esztendők elforgása alatt az urának szénája, abrakja járván, azzal tartottam lovaimot s úgy hordattam fát, melyet ha pénzen vettem volna, többre ment volna, annál az mit ketten megettek s ittak, az enyimből tartottam szabadságomban állott. Az kis unokámnak *Hanikának* az csiki adosságomból hagyok 50 forintot.

Az ajtai jószágomnak kvalitását más írásomban, mely költ a magam kezem írása és pecsétem alatt, feltettem abból eligazodhatnak. Az ágostonfalvi jószág pedig praecise illeti az fiakot, deficiente virili sexu úgy száll az leányokra.

Két udvarházam lévén az két fiam abból alkudják meg atyfiságoson, jóvallom az kissebbik fiamnak, ha Isten megtartja az csiki udvarházhoz nyuljon, feleségem holta után mindazáltal, de mivel az kuruczok miá ruinában van, ha én életemben nem renováltathatom az melyiknek az ajtai házam marad segítse az csikit renovalni, az ott való jobbágyok is minthogy kevesebbek, szegényebbek szolgálatjuk is kevesebb adaequaljak istenesen.

Az mely ötezer forintokat néhai méltóságos ur *Apor István* uram ő nagysága legált volt feleségemnek gyermekeivel együtt, melyben ezer forintot excindáltanak *Cserei Mihálynak*, mely is nem lehetett volna, mivel nem neki, hanem feleségemnek gyermekeivel együtt testalta volt az ur: azért ha az hátra maradott részét apprehendalhatják úgy kezinel marad-

hat az fiamnak az ő rata portioja, ha nem aequalis divisiora kell menni én pro illucidatione teszem fel annectálom ezt is. Ha az kisebbik fiam az mint feljebb is megírtam, házassága előtt megtalálna halni, az *Domokos Thamás* uramtól vettem jószág, melyet specificáltam, lévén másfél száz forintokban, szálljon *Jutka* leányomra.

Ez testamentaria dispositiomat pedig én jó lelkem ismereti szerint igyekeztem tenni, nem akarván egyik gyermekemnek is kárát, ha miben meg nem alhatnak, Isten s az törvényes igazság eligazítja közöttök.

Datum anno die locoque supranotatis, melyet mi is fennemlitett birák irtunk meg fide nostra mediante suscriptionk és pecsétinkkel is corroborálván.

Gergely Balás Pap és Huszár Pál nobilis mp.
L. S.) (L. S.)

(A jkv. 84. lev.)

XI.

Cserei Mihály és testvéröccse János megosztózása az atyjokról rájuk maradt birtokok felett. (Nagy-Ajtán 1715 apr. 2.)

Az atyánkról anyánkról deveniált jószágok iránt való divisio így sonál testvér öcsémekkel szóról szóra:

Mi miklósvárszéki nagyajtai *Cserei Mihály* és ifjabb *Cserei János* mindketten nemes személyek egy testvér atyafiak adjuk tudtára-mindeneknek az kiknek illik, mostaniaknak és következőbelieknek magunk és posteritásunk képekben quod in hoc anno praesente 1715 die 2 mensis Aprilis midőn volnánk Nagyajtán néhai édes atyánk idősbbik *Cserei János* uramtól maradott udvarháznál szabad jóakaratusból s atyafiságos szeretetből édes atyánkról maradott minden névvel nevezendő külső belső bonumokról, jószágokról tévénk magunk között ilyen állandó és megmásolhatatlan divisiót mind magunkra mind posteritásunkra nézve, mely ekképen következik:

Az belső bonumokat az mint az elmúlt 1712 esztendőben juniusban *Donát* György és Bakcsi Gábor uraimék praesentiájokban felosztották volt mindenik az maga részit kezihez vévén azzal contentus úgy mindazáltal, hogy iuxta divisionem az mely belső bonumok az anyánknak *Cserei Judit* asszonynak jutottanak az öklme holta után azok egészen rám devenialjanak *Cserei Jánosra*, nekem *Cserei Mihálynak* azokban semmi részem ne legyen, hasonlóképen az mely bonumok extra divisionem nekem *Cserei Jánosnak* jutottak, azok is az anyánk holta után is mind nálam maradjanak, az mely bonumok pedig

extra divisionem életig az anyánk kezénél maradtanak, az mind az divisionáleból kitetszik, vagy az mely bonumok megoszlásra elé nem hozattattak, ha mi azokból az anyánk holta után megmarad, azokat az ő kegyelme holta után atyafiságon magunk között felosztjuk.

Az ős és vagy örökösön, vagy zálagjára acquirált jószágok iránt pedig eképpen egyezünk meg egymás között: Nekem *Cserei Mihálynak*, feleségemnek és két ágon lévő, vagy ezután leendő gyermeimnek marada az nagy-ajtai udvarház cum omnibus ad se pertinentiis, valamelyek az édes atyánk idejében oda birattatak jobbágyokkal, szántóföldekkel, szénafüvekkel, malommal, mind ős mind quo-quo modo acquiráltatokkal, úgy az fejérvármegyei ágostonfalvi portio ott való jobbágyokkal s egyéb pertinentiákkal együtt és az udvarhelyszéki bibarczfalvi jobbágy s jószág oly declaratioval, mivel az ágostonfalvi jobbágyok száma superálja az csiki jobbágyok számát, azért pro excontentatione et justa adaequatione én Cserei Mihály tartozom az magam pénzből az testamentum tenora szerint az leányokat háromszáz forintokkal kifizetni, insuper Csikban és másutt is lévén az szegény atyánknak százhatvankét forintokig való adóssága, minden controversia nélkül az száz forintokon kívül, mely az csiki adósságból juxta testamentum az öcsémnek, Cserei Jánosnak maradt, azon adósságnak hasonló fele az testamentum szerint engemet illetvén, abból is minden jussomot kiveszem és egészen az öcsémnek cedálok, úgy az három Erős nevű jobbágyokat, kik Alcsikon, Szent Simonon laknak, az kiket is magam szolgálatommal reducáltam az jobbágyságra, azokat is cedálok és adom az öcsémnek, Cserei Jánosnak az csiki jószág excontentatiójára, innen az ajtai jószágban eddig lakott jobbágyok közül Kocsis Balásné gyermekeivel, Jánosi Sigmondot gyermekeivel, Balás molnárt gyermekeivel és az bibarczfalvi jobbágyoknak az mostan házas fián kívül egyik fiát, akármelyiket, mindezeket cedálok és örökösön odaengedem az öcsémnek, és gyermekeinek az csiki jószággal együtt mind az ősből, mind akár örökösön, akár zálagjára vett Csikban akárholott levő jószágokból jobbágyokból, malmokból, szántóföldekből, szénafüvekből, udvarházból egészen kivévém közömöt. Hoc addicto az mint az ágostonfalvi jószág ad virilem sexum van adva, ha az én fiaim meghalának, minthogy én most az öcsémnek olyan jussomot cedálok Csikban, mely mind fiakkal, mind leányokkal köz volna, ha én ott venném ki részemet, azért az én holtom után, ha fiam nem marad is, úgy is az ajtai és ágostonfalvi jószág jure perpetuo az én leányaimra is és azoknak gyermekeire maradjon, ha pedig nekem gyermeim nem maradnak, feleségem holta után

minden mostan nekem jutott jószág szálljon és maradjon az öcsémre, Cserei Jánosra és az ő gyermekeire mint igaz, legitimus successorokra iure perpetuo.

Én *Cserei János*, minthogy Isten jóvoltából már az törvény szerint való legitima aetast az huszonnégy esztendő elertem s ez előtt egy eszendővel meg is házasodtam és szabad jó akaratomból ezen divisionak mellé állottam, azért nekem, feleségemnek és mind most élő, mind ezután leendő két ágon lévő gyermekeimnek juta és marada az felcsiki-rákosi udvarház cum omnibus ad se pertinentiis, valamelyek édes atyánk idejében oda birattattak jobbágyokkal, szántóföldekkel, széna-füvekkel, malmokkal mind az ősből az mi jut (az leányok részén kívül) mind quo quo módo az édes atyánktól vagy örökösön, vagy zálagjára acquirált minden jószágokkal, jobbágyokkal és azokhoz tartozó appertinentiákkal együtt, melyek Csikban, Rákoson, Mádéfalván, Göröcsfalván, Dánfalván, Madarason, egyszóval Felső és Alsócsikon vadnak, mindazokkal együtt modo supra declarato az ajtai, ágostonfalvi és másutt akárholott levő ajtai udvarházhoz tartozandó mind ő, mind örökösön, vagy zálagjára acquirált jószágokból, malomból, szántóföldekből, széna-füvekből az ajtai udvarházból egészen közömmöt kivettem és adom, cedálom iure perpetuo et irrevocabile bátyám uramnak Cserei Mihály uramnak és ő kegyelme két ágon levő maradékinak, úgy pedig, hogy ha nékem gyermekeim nem maradnának, minden mostan nekem jutott jószág (az anyai jószágon kívül, melyben az én defectusomon is az édes atyánk leányainak és azoknak successorainak részek vagyon) szálljon és maradjon bátyám uramra, Cserei Mihályra, és ő kegyelme két ágon levő gyermekeire, mint igaz, legitimus successorokra, minthogy az testamentum tenora szerint mind Ajtán, mind Csikban levő, mind örökösön és zálagjára acquirált jószágok pure et praecise nékem s bátyám uramnak hagyattak, hanem háromszáz forintokkal kell az édes atyánk leányait excontentálni, mely pénzt is modo supra declarato bátyám uram, Cserei Mihály uram levált magára, hogy az maga pénzből az leányokat excontentálta.

Ha penig, kit Isten távoztasson, casu quo ugy találna lenni hogy mind nekem Cserei Mihálynak mind nekem Cserei Jánosnak fiaink nem maradnának és akkor az Cserei familiából más ágon levő férfi atyafiak az én ugymint Cserei Mihály leánytól az ágostonfalvi jószágot legitima iuris via kivennék, akkor az én ugymint Cserei János leányai is azoknak successorai bátyám uram Cserei Mihály uram leányainak és azoknak successorainak az feljebb megirt csiki adósságnak felit ugy mint 86 forintokat és az háromszáz forintoknak is felét ugy mint másfél száz

forintokat ugyan most is adott készpénzt Cserei Mihály uram száz magyar forintokat melyekkel az csiki nagy atyánk édes anyjáról való egy oszláson való atyafiakot azon szüle anyánk jószágából kifizettem azon 100 forintokat is in summa 336 forintokat tartozzannak készpénzül refundálni és ugy osztán mind az csiki mind az ajtai jószágokat osszák fel igazságoson egymás között, melyeknek hasonfele maradjon Cserei Mihály leányi successorainak, fele az Cserei János leányi successorainak.

Hasonlóképen mivel az ágostonfalvi jószágot az Cserei familiától perlik, ha medio tempore sok fáradságom, költsésem, fizetésem után törvénnyel oltalmazván én Cserei Mihály vagy az én életemben vagy holtom után az én gyermekeimtől kiperlenék in eo casu én Cserei János vagy az én successoraim tartozunk Cserei Mihály bátyám uramnak mind penig ő kglme a feenn megnevezett háromszáz harmincz hat forintokat depónálni, melyek Cserei Mihály uram vagy successorai kezeknél maradván, mind az ajtai mind csiki jószágokat és akkor az Erős nevű jobbágyokat is én s az én gyermekeim s azoknak successorai Cserei Mihály bátyám urammal gyermekeivel successoraival in duas aequales partes felosztani, hogy így egyik rész is meg ne károsodjék.

Nagy Ajtán, ha valami rész az leányokat illetné én *Cserei Mihály* ha kifizethetem az magam pénzivel az az rész is nálam és gyermekeimnél marad; Csikban az mi rész az leányokat illetné én *Cserei János* ha kifizethetem a magam pénzivel az az rész is nálam és gyermekeimnél marad.

Mindezen feljebb megirt dolgoknak minden czikkelyeinek egymás között való és posteritásink között szentül való megállására és ezen közöttünk így véghez ment divisionak mindkét részről örökös megtartására atyafiságos szeretetből alább megirt nemes személyeket megbírálván és azoknak mindkét részről kezünket beadván és mindkét részről így megegyezvén obligáljuk magunkot és posteritásinkot sub bona fide nostra Christiana cum evictione legali et cum poena decretalis calumniae kezünk írásával és szokott pecsétünkkel pro perpetuo et sub nullo praetextu revocabili testimonio ezen divisionalis levelünket megerősítvén és mindenikünknek ilyen formán való hasonló autenticum literalis instrumentumot kezéhez adván.

Datum in Nagy Ajta die 2. Aprilis a. 1715.

Correcta per nos

Cserei Mihály m. p.

(L. S.)

Cserei János

(L. S.)

Coram nobis infrascriptis iudicibus arbitris et desuper fide nostra mediante attestantibus propriarum manuum subscriptionibus et sigillis usualibus pro futura cautela roborantibus

Gabriele Bakcsi
de Nagy Ajta jurato
sedis Miklosvár notario.
(L. S.)

Stephano Nagy
et-jurato assessore
sedis Miklósvár.
(L. S.)

Andrea Nagy
nobile de Nagyajta m. p.
(L. S.)

Mivel penig ezen divisionaleban az atyánk testamentuma emlegettetik azt is ide szóról szóra leirtam úgy szintén pro maiore lumine az ajtai jószág iránt, hogy mi karban álljon az nagy ayám testamentumát is leirtam az én gyemekeim informatiojokra.

(Ld. ejőbb IX. és X. sz. al.)
(A jkv 82-83. lev.)

XII.

Cserei Mihály szerződése unokatestvérével Cserei Jánossal kinek konfiskált birtokait magához váltotta, majd neki visszaautasította. (Kelt Nagy-Ajtán 1720 jun. 26.)

Következnek már rend szerint magam Cserei Mihály acquisitumai itt az ajtai jószágban.

Legelsőbben is pro memoria et directione futura meorum successorum azt jegyzem meg, bölöni öreg *Cserei Farkas* fia, *Cserei János* az Rakociana revolutioban az kuruczokkal kibujdosván az országból, mikor in anno 1711. az kuruczokkal való pacificatio meglett, akkor is absentalván magát és gratiara nem redealván, többekkel együtt szebeni ország gyűlésében megszententiaztatott és az fiscus számára fiscalis director *csiki Balás Deák* által bölöni portiója, fejemegyei ágostonfalvi jószágával együtt az sententia mellett el is foglaltatott és minthogy nem volt reménség hazajövele felől más idegenek penig erősen sollicitáltak az confiscalt jószágait maguk számukra, kik is ha obtinealhatták volna, soha sem ökegyelme hazjövén is kezihez nem vehette volna, az familiánktól is szép, őstől maradott jószágunk végképen oda lett volna, kihezképest sok fáradsággommal, költségemmel az erdélyi akkor generalis commendans gróf *Steinville* patrociniума által az felséges római császártól magamnak és gyermekeimnek azon confiscalt jószágokat megkérvén meg is adták donatioval, statualtattam is magamot absque omni contradictione el is foglaltattam és az mennyire aestimalták volt örökösön ad flor. Rhen. 547.

magam pénzemből az fiscusnak deponaltam is, az alatt *Cserei János* uram Lengyelországból Bécsben jöven eleget sollicitalta az jószágát, de meg nem adták, hanem csak ad caput gratiazták meg. Bécsből leveleket irván nekem reménkedett bocsássam vissza a jószágát, meg vadnak levelei az leveles ládámban; hazajöven Erdélyben én igaz atyafiságomtól viseltetvén ökegyelminek az jószágot egészben remittaltam, csak szintén itt Nagy ajtán Czifra János nevű két jobbágyot jószágával, öcsceivel együtt reservaltam magamnak pro successione, oly conditioval mindazáltal, ha ökegyelme in utroque sexu deficiálna, azon jószágok mindjárt az én gyermekeimre mind *Bölönben, Ajtán, Ágostonfalván* viasszaszáljanak és senkinek sem maga, sem gyermekei azon jószágokat semmi okból el ne adhassák, az minthogy az ökegyelmivel való compositionalis levél meg vagyon, ide is szóról szóra leirtam, mely ez szerint következik:

En miklósvárszéki nagyajtai *idősbik Cserei János* néhai T. N. *idősbik Cserei Farkas* uramnak édes fia adom tudtára mindeneknek az kiknek illik mostaniaknak és következőknek ad perpetuum rei memoriam, hogy az mikor az feljebb való esztendőken több hazafiaival együtt én is az Rákóczi Ferencz fejedelem directioja alatt való magyarok közé elegyedvén édes hazámból kibujdostam volna és in anno 1711. az pacificatio után is Erdélybe nem redealtam, hanem az felséges mostani lengyel király szolgálatjára applicalván magamot. azalatt az felséges római császár s erdélyi haereditarius fejedelem Carolus VI. kegyelmes urunk ő felsége parancsolatjából több kibujdosott erdélyi fő és nemes rendekkel együtt in anno 1717 die 25 Januarii Szebenben közönséges országgyűlésében az magyar nemzet törvénye szerint megnotáztattam és az Erdélyben lévő jószágom per notám fiscus részire adjudicáltattak és vigore latæ sententie mostani fiscalis director csikszentmártoni Balás Deák uram által iuxta processum in similibus observari solitum Miklósvárszékből Bölönben való udvar házam ottlevő jobbágyokkal külső belső áppertinentiákkal együtt úgy bölöni házamhoz tartozó nagy ajtai, ugy-szintén fejevármegyei ágostonfalvi portioim minden azokhoz tartozó jobbágyokkal, sessiokkal, külső, belső apertinentiákkal együtt fiscus számára elfoglaltattak volna, minthogy T. N. nagy ajtai *Cserei Mihály* bátyám uram, kinek édes atyjával nagy ajtai legidősbik *Cserei János* bátyám urammal idvezült édes atyám *idősbik Cserei Farkas* uram egy testvér volt, mind apával anyával, mind azon confiscatio alkalmatosságával magát periculumra vetvén, nagy hasznoson szolgált és midőn azon confiscált jószágomot az director aestimaltatta is, sok

fáradtságával industriájával és director uram ellen való keménkedéseivel is velem olyan nagy jót cselekedett, hogy az aestimationak summája csak félannyira ment, az menyinyire de jure kellett volna menni, sőt affélét látván bátyám uram ő kegyelme *Cserei Mihály* uram, hogy már idegenek ambialják és sollicitálják az felséges udvarban magok számokra azon fenn megírt confiscalt jószágokat melyet is, ha ő kegyelme nem praevenialt volna és donatioval más valaki az jószágot megkérte volna, soha sem én sem az én maradváim sem atyám-fiai etiam cum depositione pecuniae az jószághoz nem juthattunk volna, hanem örökösön őstől maradt jószágaim oda lettek volna, azért bátyám uram ebben is hozzám akkori bujdosó atyafijához igaz és példanélkül való atyafiságot akarván megbizonyítani (holott közelebb való testvér atyám fiai semmit is azon dologban fáradni nem akartanak) mind az erdélyi mostani méltóságos generalis commendans gróf *Steinwille* ő exciája mind az ő felsége Erdélyben residealo thesaurariusának méltóságos *Ignatius Hann* uram recommendatioja által az felséges udvarban sok fáradtságával s ott való agensének forgolodásával és az méltóságos udvari cancellarius liber baro *Bornemisza János* uram őnagysága patrociniával azon confiscalt feljebb említett jószágokat magának és gyermekeinek ad posteritates iure perpetuo obtineálta és az excelsa aulica camera decretuma mellett maga számára mint fiscusra per notám devenialt és az fiscustól őkgmének conferaltatott jószágot elfoglalván de iure ő kgme magának és posteritasának absque ullá contradictione in perpetuum reserválhatta volna, de mégis bátyám uram ő kglme istenes és atyafiságos hozzám való indulatjától (melyért is mind ő kegyelmének mind ő kglme gyermekeinek mind én mig Isten éltet mind az én gyermekeim ha isten azokkal megfog áldani mindörökké obligátusoknak ismerjük magunkot) mind Bécsből mind Saxoniából ő kglmének irt leveleimben lett instantiáimra arra condescendalt, hogy azon confiscalt és az fiscustól ő kglmének conferalt jószágokat azon jussal melylyel ő kglmének adattak remittálja nékem, az minthogy az mi kegyelmes urunk haereditarius fejedelmünk nékem kegyelmesen adott grationalisa mellett, mely szónál csak ad vitae et capitis gratiam de nem ad bona confiscata most in anno praesente 1720 die 16 Martii édes hazámban hosszas bujdosásom után és Nagy Ajtára, bátyám uram ő kglme házához békével érkezvén remittálá is és kezemben bocsátotta mind bölöni házamat, jobbágyimot cum apertinentiis ugy nagyajtai és fejevármegyei ágostonfalvi portioimot jobbágyokkal minden külső belső appertinentiakkal együtt oly conditiok alatt mindazáltal:

1.) Mivel az mint feljebb bővön declaralva vagyon bátyám uram ő kegyelme maga industriájával és sok fáradságával s nagy méltóságos jó urainak patrociniuma által vitte véghez, hogy azon jószágok idegen kézre nem jutottak és örökösön nem abalienáltattak ő kglme sollicitalta és kérte meg magának és posteritásinak, ő kglmének s nem másnak conferalta az felséges udvar donatioval azon jószágokat és ő kegyelme maga acquirálta tulajdon jószágait nagy atyafiságos szeretetiből ajándékozta nekem és az én gyermekeimnek és azon jószágokat én is már nem azzal az jussal birom, az mint az idvezült édes atyámtól testvér atyámfiaival együtt való divisio szerént nekem jutottak volt, mert az az juss penitus tolláztatott, mikor per notam fiscus számára itiltetett és elfoglaltatott, hanem azzal az jussal birom, az mely jussal *Cserei Mihály* uramnak az felséges udvarhoz az elmúlt revolutiókban sok ezereket érő kár vallásával és sok esztendeig való hűséges szolgálatjával megmutatott hűségért adta és conferálta az felséges római császár őfelsége mint Erdélynek hereditarius fejedelme.

Azért in casu defectu seminis mei proprii in utroque sexu azon megnevezett jószágok nem az én testvér atyámfiaira, sem az *Cserei* familiából való több atyafiakra, kiknek már azon jószágokhoz semmi jussok és azokban semmi successiojok nincsen, nem is lehet, hanem tulajdon csak *Cserei Mihály* uramra és ő kegyelme holta után az ő kegyelmitől származott fiaira vagy leányaira és azoknak posteritásira száljanak jure perpetuo azon jószágok és ha, kitől Isten oltalmazzon, és az mint magammal bizonyosan elhitettem, bátyám uram ő kegyelme sem kívánja vagy én meg nem házasodván meghalnék úgy, vagy megházasodván is gyermekeim nem lennének, vagy ha lennének is, azok is idővel, mind fiu mind leány ágon egészen deficiálnának, *Cserei Mihály* bátyám uram ő kegyelme, vagy az ő kglme holta után az ő kglmitől származott, vagy ezután származandó mind fiak mind leányok és azoknak fiu és leány posteritásai szabadon minden törvény nélkül magok erejekkel minden contradictio, inhibitio, repulsio, mind eddig practisalt, vagy ezután practisalandó processusok in perpetuum vigore praesentium abscindaltatván és excludaltatván, azon jószágokban, mint igaz legitimus törvényes successorok belé szálhassanak, magok számokra elfoglalhassák s birhassák és legitimus successorokra transmittalhassák, az minthogy *Cserei Mihály* bátyám uram ő kglme maga is kétágon lévő successorai számokra pro retentione juris azon fenn declaralt jószágokhoz et pro immediata et legitima sui suorumque in praefatis bonis successionem et reservationem futura Nagy Ajtán Czifra János nevű jobbágyot feleségével, gyermekeivel és öcsei-

vel és azon jószággal cum appertinentiis az hol azon jobbágy lakik, magának reserválá, úgy mindazonáltal, hogyha bátyám uram *Cserei Mihály* uram ő kglme és két ágon lévő gyermekei in utroque sexu s azoknak posteritásai előbb deficiálnának, mint sem én vagy az én gyermekeim in isto casu azon Czifra János nevű jobbágy, öccsei, gyermekei s jószága nem az ő kglme testvér atyafiaira s azoknak posteritásira, hanem én reám s posteritásimra deveniáljanak és én vagy az én gyermekeim in isto casu azon jobbágyot jószágával együtt minden törvény nélkül magunknak elfoglalhassuk és senkinek azon jobbágyot ő kglmek el ne adhassák s cserélhessék.

Es in isto casu szabad leszen mind nekem mind az én gyermekeimnek s azoknak posteritásinak azon egész confiscalt jószágokat, melyeket most *Cserei Mihály* bátyám uram nekem ajándékoz, akárkinek elhadni, legalni, eladni, zálogositani akár örökösön mindaddig penig, míg *Cserei Mihály* uram bátyám uram ő kglme lineája in utroque sexu végképen nem deficiál, sem nekem, sem az én gyermekeimnek és azoknak posteritásinak sem életünkben, sem pedig az ultimus vagy ultima deficiensnek is ne legyen szabad soha semmi nemű időben és állapotban, sem az fiscustól más jusson való donatioval magunknak megkérni, sem atyafiainak s másoknak *Cserei Mihály* bátyám uram és ő kglme gyermekein kívül azon jószágokat, sem másoknak akkár kinek akár mi praetextus alatt se zálogjára, se örökösön, se cserében eladni, sem az jószágokat vel in toto vel in parte quocunque sub colore elidegeniteni, sem testamentaliter, sem contractualiter másokra transferalni, melyet is, ha vagy én, vagy az én gyermekeim s azoknak posteritási cselekedném, vagy cselekednénk afféle fassiók contractusok concambiumok, vagy donatiók impetrálási akármi formában, akármi sollenitással, akármi legitimus fejedelmektől s azoknak idejében akár káptalanokban, akár itilő mester, vagy más akármi névvel nevezendő autentika personák előtt és által, etiam iuridice menjenek véghez penitus et in perpetuum haszontalanok, erőtelenek semmire kellők legyenek. azoknak soha semmi törvényes székekben hely ne adassék, invalidáltassanak, cassaltassanak és mindazok ellen *Cserei Mihály* uramnak és ő kglme két ágon lévő gyermekeinek és azoknak succesorainak in perpetuum irrevocabiler et inmutabiliter azon feljebb említett és mostan *Cserei Mihály* bátyám uramtól nékem ajándékoztatott jószágokhoz igaz jussa s legitima successioja mindenkor fen és in suo vigore maradjon et illis non obstantibus in casu utriusque mei sexus caducitatis azok az jószágok ne másra senkire, hanem ökegyelmekre deveniálhassanak, és ha szintén én vagy az én gyermekeim s azoknak

posteritási olyan titkon és alattomban való fassiokot másokkal való collusiokot csinálnánk is és azon jószágokat sub manu mások keziben úgy ejtenők is, hogy *Cserei Mihály* uram vagy az ő kegyelme gyermekei s azoknak posteritási vagy az akkori fennforgó boldogtalan állapotok, vagy az magok illegitima aetasok, vagy egyéb akármilyen névvel nevezendő akadályok miatt paevie eszékben nem vehetnék is, és suo tempore az ellen nem contradicalnának is, ha szintén 32 esztendőök eltelnének is azon jószágoknak mások kezére quoquo modo deveniálásokban, ugyancsak affelől non obstante praescriptione decretali, mint olyan legitimus és immediatus successorok az *Cserei Mihály* uram gyermekei, akármely hosszas időnek eltelése után is az fenn megírt jószágokat mint tulajdon sajátjokat, akárki kezinel és birodalma alatt találhatják, mint olyan malae fidei possessoroktól szabadoson törvény nélkül magoknak reducalhassák, rehabealhassák, approprialhassák, semminemű tőlem, vagy az én gyermekeimtől adatott evictio nem suffragalván.

Excepto, minthogy az világi emberek s azoknak dolgai bizonytalanok s változandók, ha vagy én vagy az én gyermekeim olyan utolsó extremitásra szegénységre jutnánk, vagy Isten oltalmazzon rabságra esnénk, vagy történetből való casus miatt fejünkre sententiaztatnánk, vagy ha magam valami okokra nézve az bölöni házamnál lakni s azon specificált jószágokat birni nem akarván, hanem permissu superiorum más országra és messzebb való helyre, mintsem ezen jószágokat birhatnám, menni akarnék, akkor is nem különben, hanem mivel *Cserei Mihály* bátyám uram öklme az mely 645 forintot maga pénzéből tett volt le az fiscus számára azon jószágok aestimatioját és Bécsben az decretumnak kiserzésiért fizetett, úgy mint 108 forintokott, azonkívül 529 forintot és 80 pénzt, lévén én ados testvér bátyám *Cserei Farkas* és öcsém *Cserei László* uraimnak az ágostonfalvi jószág divisioja alkalmatosságával, azon pénzt is *Cserei Mihály* uram az én bujdosásomban nekik megfizette, én pedig haza jövén *Cserei Mihály* bátyám uramnak ezen fenn specificált pénzt ugymint in summa 1282 forintot és nyolczvan pénzt idest ezerkétszáznyolczvankét forintot s nyolczvan pénzt az magam bujdosásomban szolgálatommal keresett pénzemből letettem, az fenn megírt casusokban ezen proxime specificált pénzig azon jószágokat megkínálván akkor is elsőben *Cserei Mihály* bátyám uramot és az öklme gyermekeit, s ha bizonyos dolgok vagy akkori költségtelenségek miatt kezekhez nem válthatnák, másoknak is zálogjára csak annyi pénzig és semmi képen nem örökösön eladhassuk, úgy pedig, hogy akár mikor

Cserei Mihály uram vagy az ő kglme gyermekei az pénznek szerét tehetik, minden törvény nélkül attól, az kinek zálogban eladjuk, mindjárt kiválthassák, és ha pénzzel megkínálván kinem akarnák adni, az pénzt is amittálja az olyan emptor az jószágot is magok erejekkel *Cserei Mihály* bátyám uram vagy az ő kigyelme gyermekei elvehessék, mint sajátjokat és azért semmi poenán ne maradjanak.

Mely fenn megirt dolgokra és conditiokra magam szabad jó akaratomból és nem kényszerítésből obligálván mind magamot és mindkét ágon lévő gyermekeimet in perpetuum et irrevocabiler adom ezen obligatoriamot magam és successorim képekben sub bona fide mea Christiana, kezem írása és szokott pecsétem alatt. Datum in in sede Siculicali Miklós-vár in possessione Nagyajta et ibidem existente domo nobilitari perillustris domini fratris Michaelis Cserei anno praesente 1720. die 26 mensis Junii.

Nagyajtai idősbik *Cserei János*. (L. S.)

Coram nobis infrascriptis iudicibus arbitris et de super fide nostra attestantibus.

Joanne Gazdag

nobile de Bölön inclytae sedis Siculicalis et Miklós-vár jurato notario.

(L. S.)

Andrea Jako

eiusdem sedis Siculicalis Miklós-vár jurato assessore.

(L. S.)

(A jkv. 72—73. lev.)

Következik sub Litera N.

Eddig az 1741. esztendeig szüntelenül rajtam forgott szörnyű változások, hallatlan sok rendbeli kárvallások után a mi kevés bonumaim megmaradtanak, azoknak specificatioja mind Brassóban, mind itt az ajtai házamnál.

I. Brassóban való bonumaimnak specificatioja.

(1. — Vagyon Brassóban egy fekete bőrrű, körül apró vas szegekkel megvert vasas ládám, kinek zárja kolcsos, azon kívül két lakat vagyon rajta. Belől és kívül a láda fedelire s oldalára a magam nevémet felírtam és micsoda egyetmások vadnak abban a ládában, azokat is leírván és a ládában való fejr fedeles iskatulyában egy kék papirosban kötve vagyon a regestruma, a segesvári ezer és nagy sinkieknél levő ezer és az öreg Daniel Ferencznénél való két száz forint adóságokról való obligatoriakkal együtt. ¹⁾)

¹⁾ () A kéziratban keresztül húzva. L. alább is.

Vadnak abban a ládában ilyen egyetmások:

(Egy szederjes bőr erszényben két ruha zsacskóban feljül békötözve s megpecsételve tizes, ötös, kettős és egyes aranyak nyolcz száz. Nro 800. ¹⁾)

Egy ruha zsacskóban békötve s pecsételve öreg tallér Nro 125. facit flor. 300.

Más ruha zsacskóban békötve s pecsételve öreg fél tallérok, flor. 200.)

A több pénzem, aki abban a ládában volt, mind elkölt a sok változás, kárvallás és drága szűk esztendőkből.

(Egy aranyas fedeles szép virágos kupa. Egy kis fejér czapás ezüst pohár. Egy karmasin bőr tokban egy kis ezüst aranyas csésze; én csináltattam. Egy kerek tarka iskatulyában egy ezüst aranyas só tartó; én csináltattam. Egy fa tokban tizenkét egyben járó belől egészen aranyas ezüst czapás pohárok; én csináltattam, de két pohár(t) ide ki hagytam Nagy Ajtán; tíz vagyon abban a ládában. Egy ezüst aranyas forgó ezüst aranyas tollakkal együtt; én csináltattam. Egy ruha zsacskóban kötve dolmányra való ezüst aranyas hosszúkó gombok 30, harmincz pikkelyekkel együtt. Ugyan dolmányra való harmincz kerek sima ezüst gombok 30, annyi pikkelyekkel együtt. Két öreg szerencse dió. Egy kis réz lámpás. Egy fa tokban két kristály csésze. Két ruha zsacskóban kötve két rendbeli lóra való aranyas szerszám.

A fejér iskatulyában bepecsételve: Papirosban kötve nyolcz ezüst kalánok. Egy aranyas gyűrű tokban arany gyűrű öt; egyikben igen szép szegletes gyémánt, másokban szű forma gyémánt, harmadikban hét smaragd, negyedikben hét szép türkisz, ötödikben nyolcz apró rubint s egy smaragd. Egy haj felvarró ezüst tő. Egy ezüst zománczos pészma tartó. Elefánt csontból való tubák tartó. Papirosban kötve: raritás pogány pénz nro 11, a legnagyobbik világ bíró Sándor képire. Fél fülben való ezüst. Egy tengeri csiga. Két levél szkófiom. Kék papirosban selyem sinórral kötve. Segesváriaknál levő ezer forintról való obligatoria. Ugyan nagy sinkieknél lévő ezer forintról való obligatoria. Az öreg Daniel Ferencznénél való

¹⁾ Ez és a következő két tétel a kéziratban csaknem olvashatatlanságig tintával átvakarva. Hasonlóképen a lapszél hosszában írt következő sorok, melyek ide vágnak:

Anno 1744. újabbon kellett ki hozatnom a tábori készületekre 100 aranyat; maradott hat száz.

Anno 1743. A nyolcz száz aranyból hozattam ki 100 aranyat; maradott hét száz arany.

Az egyik aranyas pohárt, a melyik volt Ajtán, a fiamnak adtam. — A. 1746. vettem ki 100 aranyat; maradott három héján 500 arany.

A pogány pénzek az Ajtán való zöld festékes ládában vadnak.

két száz forintról való obligatoria. Cserei Sámuel uram attestatioja, hogy semmi praetensióját nem tartja hozzám, a miatt idvezült atyám gyermek korában tutora volt, segesvári tisztek levelét az ezer forint adósságról.

Egy hosszúka tarka iskatulyában: Papirosban kötve sárkány fog. Papirosban kötve óriás fog. Egy kis fa tokban pésma tartó; más kis pésma tartó. Fekete márvány kőből való pésma tartó. Papirosban kötve apró cseh gyémántok. Egy fél ezüst aranyas sarkantyú, a másik félnek darabjával együtt. Ugyan ott egy kis iskatulyában magam pecsét nyomó gyűrűmnek a köve. Idvezült feleségem pecsét nyomó gyűrűjének a köve. Két pecsét nyomónak való jaspis kövecske. Papirosban kötve fecske fészekben találtatott apró kövecskék; szem fájástól hasznos, ha megdörgölik vele. Papirosban kötve négy türkis, 6 veres kláris.)

A tizenkét egyben járó ezüst pohárokban a kisebb fonttal együtt vagyon ezüst 178. A virágos kupában fedelestől 31 lot. Az ezüst kannában, kit a fiamnak adtam 38 lot. A só tartóban 6 lot. A nagyobb csészében 14 lot. A középső csészében, kit a fiamnak adtam 10 lot. Az harmadik csészében heted fél lot. A három rend drótos ezüst övben 30 lot. A kafénak való ezüst ibrikben, kit a fiamnak adtam 27 lot; az öreg bécsi fonttal penig 21 lot.

A fehér iskatulyában papirosban kötve tizenegy régi raritás pogány pénzeket kivettem ebből a ládából és az itthon való zöld festékes vasas ládámban a legalsó fiokjában tettem.

Ezt a fekete bőrű ládámot újobban ad conservandum küldöttem bé a fiamtól brassai bíró Christoff Pál uram keziben. Az ő kegyelme házánál való boltban tették in hoc anno praesente 1741. die 15. Junii; melyről levelet is adott brassai bíró uram maga subscriptioja alatt. Az a levél az Nagy Ajtán való zöld festékű vasas ládámnak a legalsó fiokjában, a hol aranyak is vadnak ruhában kötve, ott vagyon. Az én holtom után a fiam azt a levelet ott keresse s mikor kihozatni akarja azt a fekete bőrű ládát, azon bíró uram levelit akkor bé kell küldeni ő kegyelmének, mert a levél nélkül ki nem adják a ládát.

2. — Brassai szállásomon való egyetmásaimnak regestruma.

A keskeny hosszú fehér fegyveres ládámban vagyon 4 hegyes tör hivelyestől. Egy vas csákány. 2 pallos. Egy puska kolcs. Egy bádóg sőtartó. Egy régi terseny puska. Egy flint karabély. Egy kerekcs stucz. Egy vágó aczélú rövid stucz. Egy gyöngy házzal rakott tölcseres karabély. Egy két csőjű gyöngyházas karabély. Egy pár két csőjű pisztoly. Egy pár

aranyas kerekcs pisztoly. Két csontos gyöngy házú hosszú tersenyi puska. Két karabély szíj. Két pár belső puska tok. Egy kis fa puska palaczk. Két balta. Egy rézmozsár törőstől. Három hosszú pipa szár. Egy ruhában varrva salétrom, Egy hosszú fa kalamáris. Az szegény atyám kard vasa. Más egy új kard vas. Egy belin szarv. Egy vad kecske szarv. Szarvas szarvából csinált puska por palaczk. Egy vas buzogány. Egy vas fogas. Egy öreg ón kanna. Egy réz éték melegítő. Egy köntös tisztító seprű. Az ládában felyűl egynehány könyvek.

3. — Ugyan brassai szállásomon a viseltes hosszú tarka ládamban: Egy hosszú vas fűrés. 2 öreg réz fazék. Más egy réz fazék, abban két kis réz fazék. Más ugyan réz fazék. Egy réz kandér fedelestől. Két réz üstöcske. Egy öreg bélyegző vas. Egy vas fedő. Két kerek vas rostély. Egy öreg vas zsír fogó. Három kis réz medencze. Két öreg réz lév szűrő. Egy karikás réz medencze. Egy öreg vas serpenyő. Két kisebb réz serpenyő. Egy réz abárló. Egy réz étékmelegítő. Egy len héhel.¹⁾

4. — Ugyan Brassóban a magosabb hosszú zöld ládában: Egy tarka paplán. Három portai szőnyegek. Egy kék velencze nyeregben való.

5. — Ugyan ott a fejer ládában: Egy kis bécsi réz lámpás. Egy alabastromból való serét öntő. Öt kis bécsi fűrű. Egy árnyék óra. Egy hamu vevő. Egy vas csap. Két fedeles bokaly. Egy öreg réz gyertyatartó. Más új réz gyertyatartó gombastól. Egy ón gyertyatartó gombastól. Egy ón só tartó, Egy csomó salétrom. Egy darab gyöngy ház. Egy viseltes bőr vánkös. Egy kis cziprusfa író láda. Egy kis üveg pincze tok. Egy heveder. Két darab vastag viasz gyertya. Tarka iskatulyák egyben rakva. Pecsét verő botocska. Egy kis fedeles bokaly korsó. Pálcza végiben való fejer csont. Egy írha erszény. Egy portai lekötő selymes szíj. 2 veres angliai posztó üstök nyomtató. Egy köntös tisztító. Egy fatokban két kristály pohár. Egy fatokban érvágó vas. Egy serét zsacsó. Egy fejer iskatulyában gyöngy ház. Öt hosszú üvegek. Két kerek fa tokban üveg csészék. Két tatár korbács. Egy fekete bőr táskában egy néhány darab vér kő és spárga. Egy csomó viasz gyertya. Egy öreg üveg kanna. Egy padra való festéket. (?) Egy kis egérfogó. Négy bokaly csésze. Egy puska kolcs. Egy kis tarka iskatulyában apróság egyetmás. Egy merő serpenyő. Egynehány darab önyv. Egy turban. Egy tűz gyújtani való üveg.

6. — Ugyan brassai szállásomon a legnagyobb zöld ládában: Egy csomóba kötve cinóbrium. Egy török sapka.

¹⁾ A német Hechel = gereben

Egy veregető botocska. Papirosban kötve porozó. Egy tokban 6 findsia. Egy kafénak való ibrik. Egy asztalra való nyomtatott új veres bőr. Egy karabély szíj. Egy ágyra való tarka szarvas bőr. Egy ágyra való új veres bagaria bőr. Egy asztalra való sárga szarvas bőr. Három czápa bőr. Egy irha bőr. Egy darab veres velence. Egy teczin¹⁾ szőr nyakravaló. Két új tarka kilim. Egy párducz bőr, ezüst gombok s láncz rajta. Egy veres karmasin bőr. Egy sárga karmasin bőr.

7. — Ugyan Brassóban a szeggel vert hosszú fekete bőr ládában: Két aranyas kard. Egy ezüstös pallos. Egy aranyas ezüstös hegyes tör. Egy ezüstös buzogány. Egy ezüstös balta. Egy új bérlett matraccz bőröstől. Egy tarka kilim. Egy tatár korbács. Szkófiommal varrott angliai posztó tarsoly. Egy szkófiommal varrott lóding, ezüst csatok rajta. Két pár sárga török bérlett szárú csizma. Egy nest bőr erszény. Egy fa tokban két kristály pohár. Egy zöld metszett bársony hintó vánkös. Két pár sárga karmasin kapecza. Két aranyas oldal bőr. Két pár közönséges oldal bőr. Táskában papiros, jegyző könyv, olló. Egy perspectiva. Egy hajszin virágos atlacz nyári foszlány.

In anno 1742. Az egyik aranyas kardot az unokámnak adtam: Száva Sándornak.²⁾

8. — Ugyan brassai szállásomon az öreg borjú bőrös ládában: Egy rókás kozák süveg. Egy kék selyem sinor öv, asszonynak való, szkófiommal gombozott. Egy sötét meggyszín bársony váll, arany csipke rajta. Mentére való karmasin szín selyemmel ezüst fonallal szőtt oldal, pecsenyés gombok, gombszárok. Két sárga selyem tafota keszkenyő. Egy veres selyemmel szkófiommal varrott keszkenyő. Egy zöld selyemmel szkófiommal varrott keszkenyő. Egy portai orcza törölő. Egy tarka selyem keszkenyő nyakra való. Egy darab kék velence. Két új sáhos abrosz, Négy asztalra való vékony lengyelországi abrosz. Más egy szép vékony lengyelországi abrosz. Két vég vékony lengyelországi asztal keszkenyő. Egy darabban türve erdélyi asztal keszkenyők. Hat selymes varrott gyolcs vánkös héj. Egy paraszt vékony gyolcs lepedő. Három veres fejtővel varrott vánkös héj. Öt darab veres fejtővel varrott vánkös héjban való varrások. Egy pár feketével nyomtatott lepedőknek valók. Egy pár feketével nyomtatott vánkös héjban való. Két selymes gyolcs kendő.

9. — Ugyan brassai szállásomon egy magas hosszú ládában: Fa palaczkok, réz medenczék, kengyel vasak, patkoló szerzőszámok, nyergek, fa kupa, s egyéb afféle dibdab egyetnások.

¹⁾ Testszín.

²⁾ Ez a megjegyzes a 6. pont első sora fölött áll.

10. — Ugyan brassai szállásomon a hosszú szíj szerszám-
mos fejr ládában: Egy pár viseltes hám, két igen jó nyergek,
szekeres kantárok, lekötő szíjak, terhelő szíjak, csigás kantár,
szügyelő, farmatring, kötőfék, felrántó szíjak, s több efféle szíj
szerszámok.

11. — Ugyan brassai szállásomon egy fejr láda, mely-
ben szénában rakva mind üvegek vadnak.

12. — Vagyon egy hitván láda, kiben egynehány kászu
szurok vagyon.

13. — Vagyon egy könyvtartó, kiben fa tángyérok vadnak

14. — Vagyon egy öreg pincze tok, kiben hat igen szép
öreg ón sutus üveg palaczkok vadnak.

15. — Vagyon más pincze tok, kiben apró kerek sutus
üvegek vadnak.

16. — Vagyon más pincze tok, kiben nyolcz ón sutus
üvegek vadnak.

17. — Vagyon egy fa tokban ón tál 12; más tokban
12 pléh tálak. Egy fa tokban tizenkét ón tángyér; más fa
tokban 12 pléh tángyér. Más fatokban angliai ónból való szép
virágos gyümölcsnek való csészék.

18. — Egy vasas fekete festékű pincze tokban nyolcz
sutus egy egy ejteles ón palaczkok; vagyon három vas kandér;
négy kis réz üst; egy kis réz lumbik csőtől.

Egy régi sátor; egy veres háttas bőr szék; nyolcz kis
bőr szék; egy zsák tele fa tángyérrel; fa kupák; fa tálak;
fazakak; gyertya tartó; lámpás; hamuvevő; egy asztal; egy
karos pad; két ágy; két szekrény; egy véka; egy bölcső; egy
hosszú fűrés; egy kasza; egy rosta; két dézsa; kosárok, s
egyéb házi eszközök. Három öreg rúd vas; egy kerék fúró
hosszú vas; egy hosszú vas nyárs; egy üst akasztó hosszú vas
horogh; egy légelben ruhában kötve porozó; egy szivárvány;
egy tekenyő; egy kis asztal.

19. — Vagyon egy tarka láda, abban vadnak a több
ladák kolcsai; papirosban kötve hosszú viaszgyertyák; más
csomóban vékony viasz gyertya; egy bádogos öregh gyolcs
lámpás; egy ón kanna és egyéb sok féle apróság egyetmások.

20. — Vagyon ugyan az szállásomon a boltban egy
szekrény; lakat vagyon rajta. Abban egy új fejsze; egy széna
hányó vas villa; konyhára való két kis vas villa; két öreg
erdőlő fejsze; két öreg hosszú láncz; egy tekenyő vakaró;
egy fában csinálva vas gyertya tartó; két vas forgó karika;
két retesz jó csattok; puska aczél; ablakzárok; egy ajtóra
való új zár kolcsostól; tíz vas tángyér karika; egy vas derék
szeg; más vas szeg; két bélyegező vas; öt vas sikolyú; üstnek
való vas horog; egy vas macska; egy vas mozsár törő; két

vas karika; két vas kalán; két pánt vas, egy nyeles fejsze; szőr tarisznyában salétrom; egy pár vágó kés; egy kéz vonó; egy fél kéz fűrész; egy serét öntő vas kalán; hat vas fűrű; egy kasza kalapács; egy üllő; egy balta; egy bárd; egy szőr tarisznya; egy szecska metélő vas; istrángok.

Vagyon ugyan Brassóban két réz mozsár törőivel együtt.

Ugyan gabonának való két nagy hordó. Tizenhárom köblös mindenik.

Egy hosszú fejtér iskatulyában kristály pohárok; kristály karafinák.

Egy öreg réz medencze szappanozni való.

II. Nagy-Ajtai házamnál való ládák, egyetmások, házi portékák, ez szerint vadnak.

1. — Vagyon egy bornyú bőrös ládám; záros, kolcsos, két lakat rajta. Abban vadnak mind az atyámról rám devesniált ősz levelek, mind a magam *tulajdon leveleim*. Rekesze vagyon belől. A bal kéz felől való rekesziben vadnak az atyámról maradott ősz *levelek* külön külön csomóban kötözve és minden csomó egyes betűvel jegyeztetett meg; úgymint: sub litera A : B : C : etc. A jobb kéz felől való fiókjában vadnak az én magam *tulajdon leveleim*; azok is külön külön való csomókban vadnak kötözve és mindenik csomóra kettős betűk íratlak, úgymint: AA : BB : CC : DD : etc., azért, hogy az atyámtól maradott ősz levelekkel egyben ne elegyedjenek.

Erre a ládára az én fiam ugyan szorgalmatos gondot viseljen és ha én meghalok, senki kezihez ne adja, hanem magánál tartsa a kolcsait; s mikor kívántatik, maga nézze meg s olvassassa jól meg a leveleket.

Ennek a leveles ládának és a Brassóban levő fekete bőrű ládámnak és ugyan itt Nagy Ajtán lévő zöld festékes vasas ládámnak, melynek kolcsos zárja és két lakatok vadnak rajta, mind a három ládának kolcsai egy szijuban vadnak kötve itt Ajtán a kalamaris ládámnak a jobb kéz felől való alsó kis fiókjában vadnak a kolcsok eltéve. Mihelt én meghalok, annak az három ládának a kolcsait a fiam kezihez vegye, mert abban a három ládáknak vadnak minden bonumaimnak a substantiája.

2. — Vagyon ugyan itt Nagy Ajtán egy zöld festékes vasas ládám; két lengyel lakat vagyon rajta; kolcsos, zárja is vagyon. Annak bal kéz felől való legalsó fiókjában vagyon ruhában kötve száz arany, nro 90 és ötven forintig való folyó pénz. Summa flor. 500. Egy pár karmasin szín selyemből csinált kézre való selyem bojt, Kriskának adtam. Egy papi-

rosban kötve egynehány levél szkófiom. Egy zöld selyemmel s arany fonállal kötött főkötő. Egy fekete fátyolból csinált asszonyas főkötő, a feleségem maga eltette. — Azon feljúl való fiókban papirosban kötve arany nro 12, folyó pénz flor. 100. Summa flor. 300. — A legfelsőbb fiókban költeni való pénz szokott állani, hol több, hol kevesebb; néha két száz forint is szokott benne lenni. — A jobb kéz felől való alsóbb fiókban, ha az adósságomat ebben az esztendőben Bölönben felvehetem, fel is igyekezem venni, oda teszem; leszen ott három száz forint. — Azon jobb kéz felől való felsőbb fiókban ilyen egyetmások vadnak: Ezüst kalán három. Egy hoszszúko aranyas gyűrű tokban két arany gyűrű; egyikben hét gyémánt, másikban tizenkét apró rubint, a közepiben egy nagy rubint. Egy tokban oculárok. Egy kis perspectiva. Egy aczél tubák tartó. Két bicsak kés. Egy kis kristály strófos üveg olajnak való. Bőr tokban szép elefánt veres csontból csinált pugillaris. Papirosban kötve fa héj. Papirosban kötve ötvenöt sárga szkófiom gombok pikkelyekkel együtt. Mentére való bogár hátú sinór papirosban kötve. Papirosban kötve hét sing ezüst csipke. — A középső öreg fiókban: Fejér iskatulyában három rétű drótos ezüst öv. Egy kerek tarka iskatulyában két pésma tartó. Egy bádóg ompolnácskában balsamom. Egy ezüst fog vájó. Egy réz fül vájó. Egy réz dűszű. Négy koczka. Egy réz árnyék óra. Két kis bádóg kalán. Egy juhar csontból való gyűrű; igen jó, a ki arenában vagyon, ha abból keveset vakarnak s innya beadják akármi italban. Papirosban kötve szalamiak. Papirosban kötve róka tüdő nevű gyükér, annak is haszna vagyon orvosságban. Papirosban takarva egy kis ezüst láncz. Sárga selyem ruhában kötve apró ezüst csatok. Egy kis hoszszúko tarka iskatulyában négy szerecsen dió. Egy csont fül vájó. Egy kis aczél. Egy réz árnyék óra. Egy penna csináló kés. Egy réz aranyas kis óra tokostól. Arany s ezüst próba kő. Egy csomóban kötve segesvári s nagysinki tisztek levelei a két városnál levő két ezer forint adósságomról. Egy csomóban kötve az én adósságaimról való levelek. Más csomóban kötve nagyajtai reformata ecclesia dolgairól, jószágáról, szántóföldeiről, adósságairól való levelek; abban vagyon, a mint az én kezemben forgott az ecclesia pénze, mit percipiáltam, hová mit erogáltam. Ezüstben foglalva saskő; a terhes asszonyok, mikor nehezen szülhetnek, azt szokták a hasára kötni; Bécsből hozattam volt két aranyon, most a fiamnak adtam oda. A nagy atyám, édes anyám apja csiki Cserei Mihály vasból való pecsét nyomó gyűrűje; a fiamnak adtam. Ugyan abban a fiókban juhok vásárlására való pénz egy ruha zacskóban; meg vagyon a czédula a zacs-

kóban, hány forint. Ugyan más ruha zacskóban Chriska ruházatjára való pénz, flor. 125. Ugyan egy ruha zacskóban a nagy ajtai reformáta ecclesia pénze; meg vagyon a czédula a zacskóban, hány forint. Ugyan abban a nagyobb fiókban szokott lenni ruha és bőr zacskókban költeni való pénz; néha két száz, néha száz forint. — Ugyan azon ládában az tologatóban egy pár arany perecz, száz harmincz apró gyemánt rajta. Ugyan asszonynak való öv szép nagy szemű gyöngyökből rózsáson csinált. Hat arany boglár rajta; hárma nagy, ketteiben négy négy szép öreg rubintok; hárma apróbb, azokban is apró rubintok vadnak. Ezt a két szép drága portékát, mikor a fiam megházasodott, néki adtam oly conditióval, ha Isten élteni s gyermekekkel megáldja, nálok maradjon; ha penig, melyet a jó Isten szent Felsége kegyelmesen eltávoztasson, meg találna halni és gyermekei nem maradnának, a felesége, vagy felesége atyafiai azon portékákat tartozzanak az én több gyermekeimnek vissza adni; úgy szintén, ha a fiamtól gyermekei lennének és a fiam holta után az ő tőle való gyermekei is meg halnának és a fiam felesége máshoz menne férjhez s attól az urától való gyermekeire nem maradhatnak azok a szép portékák a fiam feleségire és második urától való gyermekeire, hanem tartozzanak az én gyermekeimnek vissza adni. Mikor a lakadalma volt a fiamnak Botházán, akkor is úgy adta a felesége kezéhez, hogy magára kösse mind az arany pereczet, mind az övet, hogy a fiam holta után tartozzék vissza adni az én több gyermekeimnek. — Az a két portéka megér nyolcz száz forintokat.

(A lap szélén): Egy papirosban kötve tizenegy raritás régi pogány pénzek nro: 11.

A gyémántos gyűrűt és más rubintos arany gyűrűt mind gyűrű tokostól Chriskának adtam, mikor Zejk urammal megmátkásodott.

A felső nagy fiókban egy zacskóban fl. 215; más zacskóban tallér pénz fl. 100; mindenik Chriska ruházatjára való. Ugyan egyik zacskóban 20 arany Chriskának arany lánczra.

3. — Vagyon itt Nagy Ajtán egy magos zöld festékű láda, magamé; abban mostani feleségem szokta gyolcsát, vásznát s egyéb portékáit tartani.

4. — Vagyon egy borjús bőrű láda, két lakat rajta; abban nincsen egyéb, hanem egynéhány *könyveim* vadnak.

5. — Vagyon más hosszú borjúbőrös láda; a fiam vitte el magával.

6. — Vagyon egy kis vasas kalamáris láda; a fiam vitte el magával.

7. — Vagyon más kisebb vasas kalamáris láda; mostani feleségemnek adtam.

8. — Vagyon egy hosszú zöld festékű láda; magával hozta mostani feleségem; abban köntösöket s fejér ruhákat szoktak tartani.

9. — Vagyon egy közép szerű fejér láda; abban tiszta fejér ruha egyetmásokat tartanak.

10. — Vagyon egy nagyobb fejér láda; abban mind *sok szép könyvek* vadnak; ugyan abban vadnak hosszú fasciculusokban kötve sok szép dolgokról való *hasznos levelek*: genealogiákról, erdélyi politicumokról valók; nem jószágról való levelek ugyan, de szükség a fiam conserválja s olvassassa. mert azokból igen sokat tanulhat; a genealogiákat is azokból kitanulhatja.

11. — Vagyon egy kis szalma ládácska, záros, a kiben vagyon egy jó féle gyönggyel imitt amott fűzött koszorú és leány fejére való bécsi selyem virágok.

12. — Vagyon egy üveg pincze tok, nyólcz ón sutus két ejteles üveg palaczkok benne.

13. — Vagyon más üveg pincze tok, hat üveg palaczkok benne.

14. — Vagyon egy kis üveg pincze tok, égett bornak való nyólcz sutus üvegek benne.

15. — Vagyon egy borsoló láda; én csináltattam. Egy varró láda; mostani feleségem hozta magával.

16. — Vagyon egy közép szerű zöld festékű láda; mostani feleségem hozta magával.

17. — Vagyon egy patika láda; orvosságnak való üvegek s egyéb affélék benne.

18. — Vagyon egy nagy fejér láda; abban szolgáltnak való csizmák, talp bőrök, csizma bérlés, bőrök, irhabőrök vadnak. Ugyan abban a ládában: réz tál 4; egy nagy lév szűrő; két réz medencze; egy réz fazék fedelestől; három réz tepszia: réz étek melegítő; hevederek, kantárok, kengyel szíjak. terhelő szíjak, szíj kötő fékek, kantárok; az fiókjában vas csap, apró fűrűk, töltésnek való bádóg szerszámok s egyéb apróság egyetmások.

19. — Vagyon két festékes tolyogató láda; feleségem maga apróság egyetmásait tartja benne.

20. — Vagyon az árnyék széken egy szekrény; istrángok, kötelek, kötőfékek vadnak benne.

21. — Vagyon egy hosszú karos szekrény az élés házban.

22. — Vagyon egy hosszú tarka festékű láda az élés házban; fejszék. fűrűk, sarlók, gyaluk, vésők s egyéb afféle sok féle vas szerszámok benne.

23. — Vagyon itt Ajtán: ón tál 18, ón tángyér 18, réz tál kijáró 2, tál alá való ón karika, egy nagy réz medencze.

(24.) — Ugyan itt Nagy Ajtán a hosszú fekete bőrű ládában: Egy veres velencze. Egy új tarka kilim. Meggyszín virágos bársony hintó vánkös. Egy publican szín selyem öv. Egy veres szőr materia nyakra való. Egy vidra bőr. Egy pár vidra bőr téli kesztyű. Egy egész vidra bőrből való téli bérlett kesztyű. Két pár új papucs. Hálni való egyetmáson. Csomóban kötözve kalendáriumok s levelek. Rókás kozák süveg. Egy zöld oláh süveg. Egy veres angliai posztó. Rókával bérlett alamódi süveg. Magam keszkenyőim. Orczatörlő. Selymes kendők. Dirib darab róka s pegymet bérlések. Két pár nyári kesztyűk. Tarka szőr tarisznya.

(25.) — Vagyon egy tolyogató fa láda, lakat rajta; abban vas kapák, fejsze, bélyegző vasak, békók, tángyér karikák, szán alá vas, vas láncz, kasza kalapácsok, üllők, egynehány darab aczél, patkolni való ráspoly s egyéb afféle vas eszközök benne.

(26.) — Ugyan itt Ajtán az én kalamáris ládában vadnak ilyen egyetmások: Az egyik alsó fiókban négy réz szalamiás kalán: papirosban kötve szarvas gomba; egy darab czérna festeni való kék viasz; papirosban kötve castoreum; kólyika ellen való orvosság; szerecsen diónak való reszelő, abban szerecsen dió. Azon feljúl való fiókban: két plejbarcz; csuka fogak; író pennák. Azon feljúl való fedeletlen fiókban: plejbacz; puska tisztítani való vasból; 2 ugyan puskához való vas szerszám; kova befogni való eszköz vasból; mennyüző kő; kés élesíteni való fenkő; két játszó kerek márványkő; egy bicsak; egy darabocska alabastrom kő szabónak való; két vas türök; koporsóból kivett vas szeg, a kinek a füle kikél s azzal megvájják, használ; egy puskából kilőtt golyóbis, a kit a fegyver meg nem jár, ha avval megtöltik újobban a puskát s úgy lönek hozzája mindjárt megsebesedik; két vas tő; egy hal csont fog vájó; az égettboros pincze tok kolcsa; a kalamáris ládára való kis lengyel lakat. Az oldalaslag való alsó fiókban: hét apró lakat kolcsostól; kés fenni való két aczél; az élés házban való vas eszközös ládának a kolcsa; az itthon való fekete bőrű ládának a kolcsa; papirosban kötve arany mérték. Azon feljúl való fiókban: penna készíteni való vas szerszám; fejer nyelű penna csináló kés; egy bádög ampolnában jó féle terjék; papirosban kötve egynehány darab kék kő; papirosban kötve szalamiak; egy csomó czérna; apró lakatok kolcsai. A szélyesebb alsó fiókban: három kis bécsi fűrű; két nagy olló; egy kis reszelő; papirosban kötve egér kő; pipában való 8 csutura; két csomóban kötve hasznos levelek; papirosban kötve köris bogár; egy rúd veres spanyol viasz. A bal

felől való kisebb alsó fiókban: bécsi egész font rézből. A felsőbb fiókban: az ón korsóban való belső dugó ónból; két játszó koczka; apró réz gombok; ón kapcsok; kilencz kova; egy darabocska rezes ezüst; egy írha tokban czérna. Jobb kéz felől való egyik alsó fiókban: egy aczél, kilencz játszó koczka; egy játszó kerek márványkő; tapló gyújtani való; üveg csontban foglalva; fekete, zöld, veres gyantárok; a kuruczok idejében veretett réz pénz; fejer kréta. A másik alsó fiókban vadnak: a leveles ládámnak, a Brassóban való fekete bőri ládámnak, kiben jobb egyetmások vadnak, és az itt Ajtán való zöld vasas ládámnak a kolcsai, tíz kolcsok együtt egy szijuban kötve; szarvas és őz hívó csontból, rézből csinált sípok, — a fiamnak adtam. A jobb kéz felől való felső fiókban a belsőben két három forint költő pénz szokott állani. A másik fiókban: egy csont fül vájó; penna csináló kés 2; egy csont tokban varró tők; négy hiúz köröm, az egyik(ben) ezüstben van foglalva, — a ki ijedez, annak a nyakában kell kötni: egy csomócskában kötve mostani feleségem levelei; egy két bádóg kalán; várbeli két camarának a kolcsai. A legfelsőbb fiókban: penna csináló kés; gabonás ház kolcsa; boros hordók vas csapjainak a srófjai; egy darabocska spanyol viasz. A legfelsőbb szélyesebb fiókban: bádóg ompolnában terjék. A másikban acherme¹⁾; olajoknak való két kis strófos üveg; papirosban kötve borza fa gomba, — szemfájástól hasznos, ha megáztatják borza vízben s a fájós szemre kötik; papirosban kötve büdös kő; timsó; crispán²⁾; galles; pomagranát héj; egy kis bádóg ampolna; czérna festeni való kékitő.

(27.) — Itt Nagy Ajtán az újabb tarka festékű ládában: Papirosban kötve veres viasz. Egy darab új spongya. Két bádóg palaczkban herba thé. Bádóg skatulyában tört nád méz. Bádóg skatulyában gyonta füstölő; másban czukor, másban tört tubák. Fejer skatulyában falstrom. Tarka skatulyában badján. Tarka skatulyában rák örmény. Tarka kerek skatulyában sáfrány, szerecsen dió, fa héj, szegfű; másban apróság egyetmás. Bőr zacskóban borotva kések, sziju, borotva élesítő kő, két jó lakat kolcsostól. Bőr erszényben puska por. Ruha zacskóban serét, ón golyóbisok. Hármás fűrű, 3 kis fűrű. Egy réz mérték serpenyő. Egész süveg nád méz. Bőr zacskóban tört kafé kalánostól. Ruha zacskóban töretlen kafé. Veres bagaria bőr táska. Más veres bagaria táskában hasznos levelek egyben kötve. Egy sárga bőr táskában sok féle apróság egyetmások. Egy bádóg edényben porozó. Egy bőr

¹⁾ Alkermes ?

²⁾ A német *Grünspan* = zöld rézrozsa.

táskában papirosban kötve hasznos levelek. Egy bőr zacskóban bors; más bőr zacskóban gyömbér. Két pár fekete nyelű kések villástól, hüvelyestől. Egy kis tölcser. Papirosban kötve öt pár kés villástól. Négy pár sárga bőr kapczák. Egy darab sárga viasz. Kék papirosban kötve nád méz. Három fa tokban kristály poharak. Egy veres bőrű legyező. Négy üres írha zacskók. Egy kerek iskatulyában apró szegek. Egy tatár nyüg. Három pár sárga bőr kapcza. Egy pár új sárga papucs. Három csomóban kötve missilis levelek. Egy ruha zacskóban kafé. Puskapor tartó csont palaczk. Két kötés spárga. Két pár fekete nyelű kés villástól. Egy kötés szárcsa gyökér. Egy kis réz lámpás. Egy kötésben dirib darab sok színű posztó. Az szegény atyámtól maradott veres bőrű könyve, kiben minden jószágiról való dolgokat megírt. Egy veres bagaria zacskóban dirib darab nest fark. Egy sárga bőr zacskóban sok féle egyetmások haszonra valók: selyem sinór, gyapot sinor, selyem kapocs, réz fejű szegek. Egy kötés sása borbélynak való. Egy köntös tisztító kefe. Három pár nyári kesztyű: útra való kendő; magam keszkenyeim; asztal keszkenyő. Két uti bőr erszény. Egy ember derekára való bőr dűszű. Egy tarka selyem szélyes nyári öv. Egy háló süveg. Egy kucsma. Kafénak való bőr erszény, abban tört kafé kalanastól. Egy kék muszuly zsacskóban hab pipák. Két olló. Vérkő. Egy bőr zsacskóban borotvák, borotvának való fenkő, borotválkozni való szélyes szijú. Egy csont penna tartó. Ruhában kötve salétrom. Egy uti borsoló erszény. Egy uti bádóg borstartó s egyéb apróság egyetmások. A fiókjában fenkő s egyéb egyetmások.

28. — Az másik viseltes tarka festékű ládában: Egy darab veres velence. Egy táskában egynehány konc papiros. Ruhában kötve füge, malosza szőlő. Két kafénak való ibrik. Két bádogban foglalt nagy gyoles zsidó lámpás. Egynehány kötés posztó szély. Kék papirosban kötve darab nád méz. Papirosban kötve vékony viasz gyertya. Egy bádóg iskatulyában pecsételni való ostya. Két bádóg edényben porozó. Egy tokban kafénak való findsiák. Egy bádóg öreg uti borstartó, egy kis lakat rajta. Egy tatár korbács. Egy patkó verő. Egy harapó fogó. Pipa száraz. Egy fekete bőr zsacskóban egynehány darab vérkő, spárga s egyéb apróság. Egy kerek iskatulyában ónos fejű szegek. Két kristály sutus palaczkocska. Egy tarka iskatulyában galiczko, timjén, timsó, kékkő, crispán s egyéb afféle. Egy ruhában kötve büdöskő, más ruhában kötve timsó. Egy fa tokban két üveg csésze. Egy ruha zsacskóban kafé. Egy lakat, egy vésű, két darab alabastrom kő. Egy zsacskóban egynehány darab önyv. Egy kafénak való bőr erszény kalanostól. Egynehány darab sárga viasz. Két vánkös

hég. 3 asztal keszkenyő. Két selyemmel varrott kendő. Egy fejtővel varrott kendő. Vas horgok. Egy iskatulyában csuka hég. Egy ruhában kötve szarvas és szű gomba. Két vascsap. Egy nagy vadkan fog. Egy tűz kiütő aczél tokostól és több apróság egyetmások. — Két tatár korbács. Öt darab sárga viasz.

29. — Az mely köntösök, arany ezüst gyöngyös portékák ide haza vadnak, azoknak specificatiója:

Elsőben férfi köntösök.

Egy teczín sálya posztó dolmány bogár hátú sinór körüle; mellyin, újján harmincz harmincz pár hosszú szkófiom gombok pikkelyestől. Ahoz való teczín sálya posztó nadrág; teczín sálya mente róka torokkal s mállal bérlett, harmincz pár sárga szkófiom hosszú gombok pikkelyestől rajta; mindkét felől sárga arany fonalból varrás rajta. Ezt az egész szép köntösömet Gyuriczának adtam, az fiamnak. — Egy szederjes angliai posztó dolmány, bogár hátú sinór körülötte, az mellyin sárga szkófiom gombok pikkelyestől rajta; az újján ezüst drót. — Egy szederjes angliai posztó nadrág. Egy szederjes angliai posztó mente róka torokkal s mállal bérlett, sárga szkófiom gombok rajta; két felől az mellyin sárga arany fonalból szép varrás rajta. Ezt az egész köntöst is a fiamnak adtam. — Egy fahég szín angliai dolmány, az mellyin harmincz aranyas gombok pikkelyestől, az újján is két felől harmincz aranyas gombok pikkelyestől. Olyan színű posztóból való nadrág. — Zöld új angliai mente róka mállal bérlett, 24 fejér szkófiom gombok s pikkelyek rajta. — Egy karmasin szín angliai dolmány, az mellyin harmincz aranyas gombok, az újján két felől harmincz kerek ezüst gombok pikkelyestől. — Egy viselő szederjes angliai posztó mente, róka mállal bérlett, 20 aranyas tekervényes gombok rajta. — Egy új hosszú viola szín posztó mente róka nyakkal s háttal bérlett egészen; székfű szín selyemből, ezüst fonalból vitéz kötések rajta. — Egy fa hég szín gerlicz¹⁾ posztóból való új nadrág. — Egy viselő szederjes francia posztó nadrág. — Gyuriczának egy rózsa szín angliai posztó viselő mentéje, aranyas tekervényes gombok rajta. — Ugyan Gyuriczának két viselő dolmánya; egyiken 24 pár aranyas gombok pikkelyestől, az másikon 26 apró ezüst gombok pikkelyestől. — Egy kék selyem férfinak való öv szkófiommal gombozott. Más publican szín selyem viselő öv. Harmadik publican szín selyem öv szkófiommal gombozott. Ezt Gyuriczának adtam. — Nadrágban való három ezüst csattú s végű szíj. Egyiket Gyuriczának adtam. — Egy szederjes páros nuszto süveg. — Egy hajszín posztó bécsi borz

¹⁾ Görliczi.

bőrű süveg. — Egy vidra bőrű zöld posztó süveg. — Egy teczin angliai török nesttel prémezett süveg. Ezt Gyuriczának adtam. — Más egy vidra bőrű téli süveg. Ezt is Gyuriczának adtam. — Egy pár vidra bőr kesztyű. Más pár vidra bőr kesztyű. Ezt is Gyuriczának adtam. — Egy hosszú vidra bőr kesztyű vadmacska bőrrel bérlett. — Három kucsma. — Egy karmasin szín posztó oláh süveg; más is olyan zöld posztóból. — Egy veres, egy zöld posztó rókával bérlett alamódi süveg. — Egy veres posztó kozák süveg. — Egy török sapka; egy kalap, enyim; másik Gyuriczáé. — Egy szederjes posztó köpenig; más új fejer aba, Gyuriczáé. — Egy nyári fejer gyolcs foszlány 24 pár apró ezüst gombok rajta. — Egy teczín angliai posztó nadrág, magamé. — Egy tarka materiából való japonica. — Egy láng szín selyem tafota nyári foszlány; a fiamnak adtam.

Asszonynak való köntösök itt az ajtai háznál.

Én valahány sok szép drága bársony és egyéb selyem s posztó asszony köntösöket nagy drága pénzzel csináltattam volt, mind azokat az három kiházásított leányaimmal oda adtam; majd mondani, semmi köntös az házamnál nem maradt, mert bizony nagy jószágú s familiájú ember itt Erdélyben nagyobb készülettel három leányt úgy ki nem házásított mint én; úgy hogy az szegény Chriskámnak, mostani feleségemtől való leánykámnak, sem köntös, sem fejer ruha az én házamnál nem maradt; hanem ez után kell őt is szegényt, ha Isten éltetné, vagy nekem életemben, vagy holtom után a fiamnak el készíteni. Én ugyan testamentumomban hagyok annyitját, melyből kitelik az ő részére való egyetmás, mert ez is szintén olyan leányom mint szintén az többi.

Az mi kevés megmaradt, ezek:

Egy teczín selyem aranyas materia szoknya két rend arany csipke az alján. Én csináltattam idvezült első feleségem idejében.

Egy zöld virágos velencei bársony mente, nesttel bérlett, arany csipke körüle, apró jó féle gyöngyből tizenkét gomb rajta, kiknek tetejében egy egy rubint vagyon. Én csináltattam volt első feleségem idejében.

Egy zöld sima bársony váll, egészen sárga galand sűrűn rajta, 22 pár ezüst kapcsokkal. Én csináltattam első feleségem idejében.

Egy veres bársony váll, arany csipke rajta. Én csináltattam.

Egy zöld bársony asszonynak való nusztoz kozák süveg. Én csináltattam.

Egy pár nusztból való téli kesztyű. Én csináltattam.

Egy zöld velencei kamuka szoknya, szélyes arany csipke az alján. Mostani feleségem hozta az apja házából.

Egy zöld aranyas materia váll. Mostani feleségem hozta magával.

Egy sötét meggyszín bársony szoknya, keskeny arany csipke egynehány rend az alján. Mostani feleségem hozta magával.

Egy veres bársony váll, arany csipke rajta. Mostani feleségem hozta magával.

Egy viseltes meggyszín bársony mente. Mostani feleségem hozta magával.

Egy kék selyem öv, ezüst fonállal gombozott. Mostani feleségem hozta magával.

Egy 18 rend jó féle kláris öv. Én vettem volt első feleségem idejében.

Egy szederjes posztó angliai szoknya előruhástól, ezüst kötés rajtok. Én csináltattam mostani feleségem idejében.

Egy viola szín angliai posztó mente, rókatorokkal bérlett, arany fonalból való varrás és sárga szkófiom gombok rajta pikkelyestől. Én csináltattam volt első feleségem idejében; mostani feleségem viselte el.

Egy karmasin szín angliai hosszú téli mente, róka mállal bérlett. Én vettem mostani feleségemnek; ő megfeketítette magának s azt viseli.

Egy arany fonállal szőtt karmasin szín selyem melly fűző. Első feleségem idejében csináltattam volt. Henter Pálnénak adtam.

Más arany fonállal szőtt melly fűző. Mostani feleségem hozta magával.

Egy pár kézre való veres kláris. Első feleségem idejében csináltattam. Henter Pálnénak adtam.

Más pár kézre való veres kláris. Mostani feleségem hozta magával.

Egy pár kézre való selyem bojt. Én vettem első feleségem idejében.

Egy viseltes bojtos karmasin szín bársony kesztyű. Mostani feleségem hozta.

Az mely két aranyas főköttő vagyon mostani feleségemnél, első feleségem idejében csináltattam.

*Egy fátyol*¹⁾ előruha zöld selyemből s arany fonalból kötött recze benne. Első feleségem idejében csináltattam. Henter Pálnénak adtam.

¹⁾ Az alábbiakra vonatkozik ez a lapszéli jegyzés: *Ezeket mind a leányomnak, Chriskának adtam.*

Egy igen szép fejér virágokra varrott fátyol elő ruha. Első feleségemmel hozattam Kolosvárról.

Egy fejér előruha, reczés. Mostani feleségem idejében vettem.

Egy pár arany fonállal varrott kis ing. Első feleségem idejében vettem.

Egy pár zöld tafota kis ing. Első feleségem idejében vettem.

Egy pár fekete selyemmel varrott kis ing. Első feleségem idejében csinálták.

Egy pár kék selyemmel varrott kis ing. Első feleségem idejében csinálták.

Egy pár fejéres vánkos héjban való. Első feleségem idejében vettem.

Egy pár gyolcs selyem vánkos héj. Első feleségem idejében csinálták.

Egy sahos abrosz. Első feleségem idejében csinálták.

Egy selymes kendő. Első feleségem idejében csinálták.

Két ezüst fonállal s selyemmel varrott keszkenyő.

Egy pár kék selymes vánkos héj. Első feleségem idejében csinálták.

Egy kék selymes lepedő. Első feleségem idejében csinálták.

Egy kendőben való szép fejér varrás; négy darab vánkos héjban való varrások; két selymes lepedők. Mind első feleségem idejében valók.

Két szélyes reczés lepedők. Első feleségem idejében csinálták.

Egy fekete selyem nyári bibor palást. Első feleségem idejében csináltattam volt; nem viselték. magára megszakadozott, elszakadott.

Egy fekete bársony virágos téli palást, szélyes ezüst csipke körül, pegyméttel bérlett, török nesttel prémezett. Én csináltattam volt első feleségem idejében. Ezt sem viselték; magára megszakadozott; elbontattam.

Egy kötésben ruha formák, dirib darab reczék. Első feleségem idejében valók.

Egy öreg szerecsen dió pohár. Mostani feleségemnek adtam.

Szegény atyám temetésire való három aranyas czímerek.

Egy kis aranyas kristály pohár tokostól. Mostani feleségemnek adtam.

Egy nagy tükör. Szegény anyámtól maradott rám.

Egy fa tokban ezüstös kis tükör. Mostani feleségemnek adtam.

Egy új kék metszett bársony vánkos muszulylyal bérlett. Első feleségem idejében vettem.

Hálni való hajszín virágos atlacz foszlány. Hálni való ing. Lábra való. Koporsóban való vánkosoznak két darab zöld tafota.

Egy arany fonallal varrott selyem keszkenyő. Mostani feleségem adta jegyben.

Egy kék posztó párna zsák. Mostani feleségem hozta.

Egy fa héj szín angliai posztó asszonynak való mente, sárga arany fonalból való varrás rajta, róka mállal bérlett. Mostani feleségem maga csináltatta magának.

Egy karmasin szín bársony váll, arany csipke körüle. Daczó Ferencz uram adta nékem.

A feleségem bársony szoknyáját kész pénzemmél én vettem meg Chriska számára; nyolczvan forintokkal az után toldattam meg; 10 forinton vettem bársonyt s galandot.

Arany gyöngy köves és ezüst portékák, melyek itt nagy ajtai házuknál magunkkal együtt vadnak.

Egy ezüst pohár, belől egészen aranyas; magam s első feleségem nevünk s czímerünk rá felmetszve. Első feleségem idejében csináltattam volt Brassóban. — Tizenkettő van ilyen egyben járó. Az tizenegy pohár Brassóban az fekete bőrű ládámban vagyon Sejpner Sámuel uram házánál.

Az mint feljebb is megírtam, az itthon való vasas záros két lakatu zöld festékű ládámban vagyon egy pár kézre való gyémántos arany perecz és egy jóféle gyöngyből csinált arany bogláros köves öv. Első feleségem idejében zálogosítottam. A fiamnak adtam.

Vagyon egy szép arany boglár, válogatott gyémántok benne. Első feleségem idejében szerzettem. Chriskának adtam.

Vagyon tizenöt rendre jó féle gyöngyből fűzött nyakra való. Első feleségem idejében vettem; mostani feleségemnek oda adtam ugyan hogy viselje, de néki nem ajándékoztam. Chriskának adtam.

Vagyon egy jó féle gyöngyből csinált gallér. Első feleségem idejében csináltattam.

Vagyon egy pár arany fülben való arany karikáival együtt; szép smaragdok benne, jó féle gyöngyök az végiben. Első feleségem idejében csináltattam. Chriskának adtam.

Vagyon itt Ajtán három arany gyűrű. Első feleségem idejében vettem. Egyikben egy szép szeges gyémánt; másokban hét smaragd, az közepiben egy kis gyémánt; harmadikban szű forma gyémánt. Ezt az gyűrűt adtam volt mostani feleségemnek jegyben, mikor elmátkásítottam; azért az az gyűrű holtom után is az feleségemnél maradjon, noha ő nékem gyűrűt nem adott jegyben.

Vagyon mostani feleségem kezínél két rend jó féle gyönggyel s bazsa rózsza maggal fűzött nyakra való. Első feleségem idejében csinálták. Chriskának adtam.

Vagyon fekete selyem pántlikára öreg szemű jó féle gyönggyel csinált konyt kerület. Első feleségem idejében csináltattam.

Vagyon két rend nyakra való arany láncz. Mostani feleségem hozta magával. Chriskának adtam.

Vagyon jó féle gyönggyel rakott arany bogláros rubintos párta. Mostani feleségem hozta magával az apja házától.

Vagyon jó féle gyöngyből csinált szép nagy virág, konty hátuljára való. Mostani feleségem csináltatta az maga gyöngyéből.

Vagyon egy pár kézre való kis arany lánczocska. Mostani feleségem hozta magával.

Vagyon jó féle gyönggyel s apró fekete gyönggyel fűzött nyak szorító. Mostani feleségem hozta magával.

Vagyon jó féle gyönggyel csinált álhaj. Mostani feleségem hozta magával.

Vagyon három rend finum ezüsből csinált drótos öv. Első feleségem idejében csináltattam Kolosváratt.

Henter Pálnénak mostani feleségem maga hozta arany fülben valóját adtam; az helyiben maradott feleségemnek az én fülbe valóm.

Vagyon egy aranyas ezüst csésze, kit az uton magammal hordozok. Az atyámtól maradott rám, de pénzzel váltottam vissza, mert zálogban adták volt.

Vagyon egy ezüstös nyelű balta. Ifjú legény koromban csináltattam.

Vagyon öt ezüst kalán; egyiket mostani feleségem hozta magával, az négyit első feleségem idejében csináltattam.

(Vagyon egy kis herba théhez való ezüst kalán; eltörött. Magam csináltattam.)

Vagyon két ezüst óra s egy kis réz óra. Magam pénzzel vettem.

Vagyon egy aranyas kard sinórostól, az kit viseltek. Más egy ezüstös kard sinórostól; ifjú legény koromban szereztem.

Vagyon egy ezüstös kard zöld selyem majcczal, ezüst csattokkal, boglárokkal, szíj végekkel. Gyuricza számára én csináltattam.

Vagyon egy haj felvarrani való ezüst tő. Mostani feleségem hozta magával.

Vagyon egy ezüst fül vájó. Első feleségem idejében csináltattam.

Vagyon férfinak való egy pár ezüst nyelű kés tokostól. Első feleségem idejében csináltattam.

Vagyon egy pár ezüst nyelű kés; asszonynak való. Mostani feleségem hozta magával.

Vagyon egy pecsét nyomó arany gyűrűm. Első feleségem idejében csináltattam.

Vagyon egy ezüstös nád pálcza. Más két csontos nád pálcza.

Az nyakban vető palloson vadnak ezüst csattok s pikkelyek. Én csináltattam.

Az puska palaczkon vadnak ezüst csattok, pikkelyek. Én csináltattam.

Vagyon egy jó féle gyöngyből csinált két fejű sas, az közepiben hosszú arany boglár; feljúl is vagyon egy kis arany boglár. Ugyan külön egy jó féle gyönggyel rakott kereszt pántlika, annak is az közepiben egy kis arany boglár. Az két-tőben két ezer nyolcz száz szem jó féle gyöngy. In anno 1730 Brassóban vettem ötvenhat forintokkal. Mostani feleségemnek úgy adtam, hogy az maga hazúl hozott jó féle gyöngyös pártáját adja az én kis leánykámnak Chriskának azok helyiben, mivel nékem pártám nincsen, az kit szegény Chriskának adhatnék. Chriskának adtam.

Vagyon szép ezüst forgács öv, aranyas, a kit Henter Pálnénak adtam. Ő zálogban vetette Brassóban, a tékozló asszony; onnan nehezen tudtam kiváltani s úgy adtam a leálynomnak Chriskának. Chriskának adtam.

Fegyverek s egyéb afféle portékák.

Két rezes flinta; az harmadik flintát Gyuriczának adtam. Két pár rezes pisztoly szíjastól; egyik párt Gyuriczának adtam. Egy közönséges pár pisztoly. Egy flint karabély. Egy nyakban vető pallos; veres bagaria szíj rajta, ezüst csattok pikkelyekkel. Egy rövid hegyes tör szíjastól. Egy fekete karmasin bőrrű jáger táská. Egy kerek puska palaczk; bagaria szíj rajta ezüst csattokkal, pikkelyekkel. Két utra való bőr túrba. Egy veres bőrből tarsoly formára csinált uti táská. Egy kard, karmasin szín posztó tarsoly rajta. Egy viselő veres csujtár; Gyuriczának adtam. Más új dufla veres csujtár; Gyuriczának adtam. Egy viseltes vászonnal bérlett csujtár. Egy teczín angliai posztó veriték lóra való, abával bérlett; szkótiomból varrott virágok rajta; a fiamnak adtam. Egy teczín fajlandis posztó; marha hajtó czafrang, kék selyem szélyes sodrás körüle, ugyan afféle sodrással megczifrázva az két szárnya. Gyuriczának adtam. Egy ezüst szeggel vert magam nyergem minden készületivel. Más metszett nyereg magam

vezetékemre való, minden készületivel. Két nyereg, mindenik metszett, magamnak való; nincsen szíj szerszám rajta. Gyuriczának adtam egy nyerget, magának valót; mást szolgálta nyerget minden készületivel. Két szolgának való nyereg minden készületivel. Két kocsis nyereg minden készületivel. Két szolgának való nyereg; nincsen szíj szerszám rajtok. Hat degettes kantár zabolástól, magamnak való. Két szolgálta kantár. Gyuriczának adtam két kantárt, egyiket magának, másikat szolgáljának. Vezetékre való terhelő szíj. Egy bérlett matrác veriték abával, bőrivel együtt. Más matrác veriték abával, bőrivel együtt; Gyuriczának adtam. Egy vezeték lóra való veriték aba, bőrivel együtt. Nyereg alá való új sebesi pokrócz. Ugyan nyereg alá való viselt 2 sebesi pokrócz. Nyeregben való kék velence. Nyeregben való veres velence. Falra való szélyes hosszú veres kilim. Egy új tarka kilim. 2 viselt kilim. Egy veres szélyes kilim. Vezetékre való szép két nagy medve bőr. Nyeregben való medve bőr; Gyuriczának adtam. Nyeregben való vad kecske bőr. Más nagyobb medve bőr nyeregben való. Egy nagy medve bőr bakra való. Egy kék posztó lóra való uti párna zsák. Két abából való vezetékre való uti párna zsák. Köpenyegnek való veres aba tok; Gyuriczának adtam. Magam köpenyegemnek való fehér aba tok. Hat régi hám szekeres fékekkel. Hat német hám szekeres fékekkel, gyeplőkkel együtt; én csináltattam. Egy régi szíj gyeplő. Egy útra való tarka szőr materia tarisznya. Egy borz bőr puska tok. Más egy abából való puska tok. Két pár veres bőrű puska tok nyeregben való. Hosszú puskának való tok posztóból. Egy kinn járó tatár korbács. Ló lábára való hét vas békó kolcsostól. Három patkó verő. Három harapó fogó. Gyuriczának adtam egy patkó verőt, egy harapó fogót, egy békót. Patkolni való rás-pok; köröm faragó, köröm metélni való kés. Patkó szerszám-nak való bőr táská. Más olyant adtam Gyuriczának is. Egy öreg bélyegező vas. Más apróbb három bélyegező vas. Egy szecska metélő vas. Két harisnya posztóból való által vető; az harmadikat Gyuriczának adtam. Az árnyékszéken egy faragó fejsze. Hét sarló. Nyolcz fűrű. Egy véső. Egy kéz vonó. Egy lánczos nyűg. Más két lánczos nyűgöt Gyuriczának adtam. Ökör szekérre való nagy kötelek, kötőfékek. Ökör fejére való istrángok. Hámban való istrángok. Hárs kötelek. Hintó bak-jára való kötelek. Az patkós lábában patkók, tángyér karikák, tűz szítani való vas, két darab aczél, ajtóra való zár. Egy tarisznyában két kasza kalapács, két üllő, üst végiben való vas horog, két darab ón. Az ládán feljül egy faragó fejsze; egy hosszú fejsze, erdőlni való. Az házban egy vas macska. Két vas kalán. Egy verő vas bot. Egy réz ágy melegítő. Egy vas

étek melegítő. Egy réz étek melegítő. Két pipa szár sütni való vas. Ökör nyakára való csengetyű. Egy falra való óra. Egy vas fogas. Nyeregben való két posztó takaró; magamé.

Egyeb belső házi portékák.

Vagyon egy apró szegekkel vert fekete bőrű láda, abban vadnak köntösök, dirib darab róka bőrök, róka nyak, far, torok, pegymet bőr bérlés, egy új vidra bőr, 3 egész róka bőr, kucsmák, süvegek s egyéb apróság egyetmások.

Vagyon egy selyem materia paplan. Mostani feleségem hozta magával.

Vagyon két viselő tarka paplan. Első feleségem idejében csináltattam.

Vagyon egy szép 20 forintos perzsiai lasnak. Első feleségem idejében vettem.

Vagyon két veres cserge. Mostani feleségem csináltatta.

Vagyon egy skarlát szőnyeg. Első feleségem idejében vettem.

Vagyon egy tarka szőnyeg. Első feleségem idejében vettem.

Vagyon két falra való kárpit. Az atyámról maradtott rám.

Vagyon veres és kék velenczéből utra csinált paplan. Első feleségem idejében csináltattam.

Égett bor főző üst fedelestől, csöstől, a kit Kálból hozattam ide ajtai házamhoz.

Vagyon két derekalj; négy párna. Első feleségem idejében csinálták.

Vagyon más két derekalj; két párna. Mostani feleségem hozta magával.

Vagyon nagy bőr vánkoss 3, kisebb bőr vánkoss kettő. Én csináltattam.

Vagyon két sléziai kék festékű derekalj héj. Mostani feleségem hozta.

Vagyon 3 kékesen szőtt derekalj héj. Mostani feleségem itt az háznál csináltatta.

Vagyon egy kis tarka bársony vánkoss. Első feleségem idejében csináltattam.

Vagyon két fedeles ón kanna. Egy strofos ón korsó; első feleségem idejében csinálták. Egy bádog ejtel. Bádog fél ejtel. Bádog fertály. Bádog hordó töltő nagy tölcser. Két kisebb bádog tölcser. Egy bádog szivárvány. Két vas abroncs kolcsostól. Két viseltes kinn járó réz gyertya tartó. Egy kis ón só tartó, kinn járó. Egy öreg réz mozsár törőjével együtt. Más kisebb réz mozsár törőjével együtt. Réz víz meregető. Egy réz étek melegítő. Egy öreg lánczos réz medencze; más kisebb két réz medencze. Réz mosdó korsó. Egy hitvány réz medencze.

Egy kobor. Két égett bor főző üst csóstól; egyiket mostani feleségem maga pénzével csináltatta. Egy öreg réz fazék; más kisebb réz fazék. Három gerebenel. Három héhel. Két kis len héhel. Három bádóg fa olaj tartó. Egy négy ejteles ón sutus réz kandér bornak való. Egy kinn járó kafénak való ibrik. Egy tokban kafénak való findsiák. Egy bors őrlő; egy bors szítáló. Három réz tepszia. Egy réz bor hűtő. Egy páva fark legyező. Tűz szítani való kis fűvő. Egy uti fa kalamáris tokostól. Egy csont kalamáris; más csont kalamáris, Gyuriczának adtam. Három kinn járó kristály üveg pohárok. Két két kristály üveg palaczkoska. Tizenegy viaszas palaczkok. Két üveg lámpás. Egy ágyra való bagaria bőr; más ágyra való szarvas bőr. Két asztalra való bőr. Két kinn járó ruha tisztító seprű. Két kinn járó hab pipa. Két vas csap. Egy gyapjú posztónak való vas olló. Papiros metszeni való olló. Egy ezüst pésma tartó az zsebemben. Kin járó bádóg ostya tartó. Egy veres karmasin s kordovány bőrrel borított, szeggel megvert háttas bőr szék. Egy sárga kordovánnyal borított háttas bőrszék. Három kis bőr szék. Egy útra való bőr árnyék szék. Egy kis gyolcs párna. Egy útra való fél ejteles égett boros ón palaczk. Egy serét öntő vas kalán. Egy üveg kalamáris tintának való. Két vas rosta. Egy vasas véka; más fa véka; egy fél véka fából. Egy zöld s veres bagariából csinált superlát. Egy réz simító. Szolgáknak való két pallos. Mindezeket is első feleségem idejében csináltattam. Négy gyalu is vagon.

Vagon egy nagy ser főző üst. Első feleségem idejében csináltattam Brassóban.

Vagon egy kis páva legyező. Mostani feleségem hozta magával.

Vagon kinn járó két pár szántó vas. Három kasza. Két fél kéz fűrész. Egy nagy fűrész. Egy csont vágó fejsze. Négy erdőlő fejsze. Zsendelyező szekercze 2. Az élés házban öt fűrű, két véső, egy hornyoló fejsze, két kéz vonó, üst akasztani való vas horog. Tiszta viznek való két réz üst. Szapullani való három réz üst; más egy kis üst. 18 új lapos vas. 8 torocz-kai rúd vas. Két erdőlő hosszú vas láncz. Szán tartani való két rövid láncz. Hintóra való vas láncz 2. Két bőrből való uti könyves táska. Négy vas kapa. Vas ásó három. Egy vas lapát. Egy pár vágó kés. Hamu vevő kettő. Egy bádóg gyertyatartó. Egy vas gyertyatartó. Egy nagy kés, szakácsnak való. Két torna reszelő. Két vas rostély. Három vas nyárs. Két vas fedő. Mindezeket első feleségem idejében vettem s csináltattam.

Három lábú vas karika, tál alá való. Két vas serpenyő. Két réz serpenyő. Két pár gyapot fésű. Egy pár gyapjú fésülő. Bordák, nyüstök. Három osztovata. Eresztő kádak. Virics kádak.

Káposztás kádak. Boros hordók. Négy béres szekér. Két ló szekér. Sok bokályok. Fűvíznek, rózsá eczetnek, égett bornak való üvegek, üveg palaczkok. Boreczetes átalagok. Fonal vetélők. Alma eczetnek való átalagok. Ágy fák. Asztalok. Karos padok. Egyes székek. Hosszú padok és afféle házi eszközök; többek is az ló istállóárnyéka alatt. Gabonának való fedeles öreg hordók. Hosszú s rövid lajtorják. Korcsolyák, etc.

Vagyon egy német formára csinált két bakú egész hintó melyet mostani feleségem idejében csináltattam két száz forintokkal. A feleségem a maga pénziből is fizetett az árában; különben is a Decretum szerint az én holtom után ötöt illeti.

Vagyon fél fedelű bőrös koci is, melyet Brassóban csináltattam 90 forintokkal magamnak, mivel messze útra már ló háton nem járhatok.

Vagyon hintóban való két záros láda és két zöld posztó hintóban való vánkos, azokat is a hintóval együtt csináltattam.

(Következik a könyvek regestruma.)

XIII.

Cserei Mihály könyveinek jegyzéke.

Könyveim regestruma, mind a kik brassai ládámban vadnak, mind a melyek ide haza vadnak.

1. Drexellius munkája.	21. <i>Quinti Curtii Historia.</i>
2. Öreg decretum.	22. Szakács könyv.
3. Dictionarium verborum et historiarum.	23. Baromius Verulanius.
4. Horologium principum.	24. Theologia Machovii.
5. Mizlald Antal orvos könyve.	25. Juvenalis satira.
6. <i>Hármas Historia</i>	26. Vendelinus kettő, egyik deák, másik magyar.
7. Kertész könyv.	27. Szentirás historiája.
8. Institutio Joan. Calvinii.	28. Mars Germanicus.
9. <i>Livius historicus.</i>	29. Persecutiones ecclesiae Boemicae.
10. Ursinus Theologiája.	30. Sambuci emlemata (<i>így!</i>).
11. Augustini opera.	31. Alciates cum Aesopi fabulis.
12. Philosophia Kechermannii.	32. Sententialis.
13. <i>Herodoti historia.</i>	33. <i>Ars heraldica.</i>
14. Sphinx.	34. Theologia Amesii.
15. <i>Egy fekete bőrben varrva magam munkáim.</i>	35. Bellarminus Enervatus.
16. Tholnai kalauza.	36. <i>Historia ecclesiarum Transsylvanicarum.</i>
17. Seneca.	37. Didacus Savedra.
18. Pápai orvosságos könyve.	
19. 20. Két soltáros könyv.	

38. Georgii Hernii historia ecclesiastica.
39. Manuale politicum.
40. Joannis Thaddaei conciliatorium biblicum.
41. Confessio helvetica.
42. *Keskeny ut.*
43. Szt. János Jelenése magyarázatja.
44. *Historia Universalis Henrici Breveri.*
45. Philippi Melanchtonis apologia.
46. *Chariclia historiája.*
47. Matthias Cocinus.
48. Adolphi Brachelii historia universalis.
49. Eiusdem authoris historia.
50. Compendium operis Tripartiti.
51. Magyar biblia.
52. Lelki balsamom.
53. Meditationes Gerhardi 2.
54. *Cornelius Tacitus.*
55. Soltáros könyv Mennyei Tárházzal együtt.
56. *Origo nationis Ungaricae.*
57. Theologia pacifica.
58. Breviarium politicum.
59. Élő kenyér.
60. Diaphanes Scotodolus.
61. Plinii secundi historia.
62. Impressum.
63. Dictis Cretensis cum commentaris Julii Caesaris.
64. Lelki bölcsességre tanító iscola.
65. Praxis Pietatis 2.
66. *Fejér irhaban kötve, magam írásaim.*
67. Ezüst kapcsos deák biblia.
68. Vulgata biblia.
69. Más deák biblia.
70. Cynosura iuris prudentiae.
71. Dictionarium Alberti Molnar.
72. Decretum, Approbata Compilata egy compactioban.
73. Matthaei Christiani historia de 4 Monarchiis.
74. *Istvánffi Historiája.*
75. *Egy sárga bőrben varrott magam munkáim.*
76. Decretum compendiuma.
77. 78. Tizenkét elmélkedések, egyik magyar, másik deák.
79. *Flavii Iosephi historia.*
80. *Bonfinii historia.*
81. Beniaminis Vodroffi examen examinis.
82. Refutatio 15 dilemmatum 2.
83. Bellator pacificus.
84. Pax sepulchri.
85. Pax animae.
86. Pax crucis.
87. Pax corporis.
88. Thalamus nuptialis electoris bavariae.
89. Collis face Junonina ardens.
90. Vectigal Transsylvanicum.
91. Egy néhány Tyrnaviense kalendariumok.
92. Disertatio metaphisica de cultu rationali.
93. Orationes de liberata Vienna.
94. Volter király historiája.
95. *Meta Mikesiana.*
96. Austriaca Austeritas.
97. Continuatio ejusdem.
98. *Kemény és Mikola familiák genealogiája.*
99. Annotatio de hyppica.
100. *Bethlen Farkas historiája.*
101. *Bethlen János historiája.*
102. Samuel Puffendorf de iure naturae et gentium.
103. Juris tyrocinium 3 részben
104. Regulamentum militare.
105. Prokatorok historiája.
106. *Gróf Apor István bátyám funebris oratioja.*

107. *Bethlen Elek és Mikes Mihály funebris oratioja.*
108. *Veselényi István temetésén való praedicationok, oratiók.*
109. *Teleki Pál temetésén való praed. oratiók.*
110. *Kendefi János temetésén specialis praedicatio.*
111. *Res memorabiles Hungariae.*
112. *Liber selectorum carminum.*
113. *Responsa non responsa.*
114. *Felserdült keresztény.*
115. *Eutropius: Marcellus.*
116. *Terentius Christianus.*
117. *Centuria colloquii.*
118. *Joannes Decius.*
119. *Andreae van der Muelen forum fori.*
120. *Három részben foglaltott könyvecske.*
121. *Lessus sacri sanctorum.*
122. *Organum Aristotelis.*
123. *Logica Kekhermani,*
124. *Professiones scolasticae Pauli Lisznyai.*
125. *Origines Hungaricae.*
126. *Petri Castelli Pegma.*
127. *Rudimenta.*
128. *Tractatus historicopoliticus.*
129. *Vestibulum linguae latinae.*
130. *Poncianus.*
131. *Novum testamentum graecum.*
132. *Novum testamentum latinum.*
133. *Justini, Flori historia egy compactioban.*
134. *Balassa, Benyeczki (így!) ¹⁾ egy compactioban.*
135. *Joannis Bardaii Satyrica.*
136. *Eobanus Hessus.*
137. *Baltasaris Cellarii politica.*
138. *Institutiones aulicae.*
139. *Kemény János historiaja.*
140. *Lusus symbolicus.*
141. *Török birodalomról énekes historia.*
142. *Graeca erotemata.*
143. *Templum pacis.*
144. *Theologia pacifica.*
145. *Pestis Daciça.*
146. *Plutarchi Moralia.*
147. *Virgilius.*
148. *Virgilis Christianus*
149. *Deak és magyar cathéchismus.*
150. *Rövid igazgatás az erdélyi törvényről.*
151. *Joannes Kitionits.*
152. *Oratoria.*
153. *Philippi Melanctonis epigrammata.*
154. *Mennyei lakóház.*
155. *Catonis disticha.*
156. *Seneca omnia opera.*
157. *Seneca Christianus.*
158. *Apologia pro ecclesiis reformatis.*
159. *Orationes heroicae.*
160. *Titulare.*
161. *Scripta theologica.*
162. *Libellus repudii.*
163. *Pacis tractatus cum Turca Caesaris et Moscovitarum.*
164. *Veritas declarata.*
165. *Synopsis historiae Ungaricae.*
166. *Historia vetus Hungariae.*
167. *Historia nova Hungariae.*
168. *Pauli Ritter fata.*
169. *Cloppenburgii Volebii theologia.*
170. *Kincses tárház.*
171. *Corona virtutum.*
172. *Philosophia Sylvani.*
173. *Physica M. Szathmari.*

¹⁾ *Beniczky Péter.*

174. Becherus.	205. Aritmetica.
175. Amesii synodalia decreta.	206. Speculum politicum.
176. <i>Csombor Márton könyve:</i>	207. Exercitationes oratoriae.
177. <i>Lisznyai magyar chronicája.</i>	208. Suetonius.
178. Elegantiae Aldi Manutii.	209. Thomas Kempis. 2.
179. Calendarium oeconomicum
perpetuum.	210. Lelki Tegez.
180. Pentas elegiarum.	211. Számvető könyv.
181. Lusus Allegorici.	212. Summum bonum.
182. Catullus, Tibullus, Propertius egy compactioban.	213. Scola Salernitana.
183. Ouenus.	214. Andreae Fredro monita.
184. Ovidii Tristium et de
Ponto.	215. Justi Lipsii monita politica.
185. Logica, oratoria.	216. Rádai Pál lelki hódolat.
186. Inscriptio cathecheseos.	217. Tizenkét lilium.
187. Theses de SS. Trinitate.	218. Pápasták ujsága.
188. Enchiridion praecatorium.	219. Commentarii J. Cocceji.
189. Rissenii theologia cum metaphysica M. Némethi.	220. Csengetyő.
190. Phrases Aldi Manutii más.	221. Szentháromság titka.
191. Enchiridion oratorium.	222. <i>A magam jedező könyvem.</i>
192. Institutio Justiniani.	223. <i>Egy veresbőrben varrott könyv, jószágokról való dolgokat irtam bele.</i>
193. Concilium Tridentinum.	224. <i>Más kisebb veres bőrben varrott könyv törvényes dolgokról való magam notatioim vadnak benne.</i>
194. Martialis epigrammata.	225. Apologia unitariorum cum refutatione.
195. Logica Businkai.	226. Calvinus János Istene cum refutatione.
196. Logica Rami.	227. Pauli Jovii elogium.
197. Historica Sulpicii.	228. Palingenii poetica.
198. <i>Tüzes oszlop.</i>	229. Commenius.
199. Philosophia moralis.	230. Confessio Helvetica.
200. Rudimenta rhetoricae.	231. Palingenius.
201. Geographia Cluverii.	
202. Geographia Golnicz.	
203. Sodalis Augustus.	
204. Apologia Otrokoci.	

Cserei Mihály apologiája.

Anno 1747 10. Aug. aetatis suae annorum 80.

Egy atyamtia sokszor objicialta nekem mind magam házamnál, mind publice az egész nemes szék előtt: a micsoda eszem, experientiam nekem vagyon, ha akartam volna nagy promotiora mehettem volna és ha az én eszem, elmém ökegyelménél lett volna, uraságot kaphatott volna; a melynek ez az consequentiája: én nem tudtam, vagy nem akartam az én eszemmel

élni, de őkegyelme tudott volna a maga promotiójának megnyerésire. De ez éppen carnalis opinio, a midőn valaki csak a secunda causákat forgatja, de nem tudja, vagy nem akarja a prima causát considerálni; a kitől mind a lelki, mind világi dolgok függenek, bölcsen és szentül igazgattatnak, az ilyen opinitiot, mind a teljes szentírás, mind szélyes e világon minden országokban respublicakban csaknem mindennap szemlátomást történő példák egészen evertálják. Mert ha annál az én atyámfianál nem csak az én vékony eszem s experientiam, hanem néhai idvezült nagy emlékezetű Bethlen Miklós urnak incomparabilis bölcsessége lett volna is, de ha az isteni decretum ő kegyelmét, nem akarta volna promotealni, a mint engemet nem akart, minden esze, elméje bölcsessége, akaratja, szorgalmatossága, fáradtsága mellett a porban, sárban maradott volna.

Ha a szentírást megtekintjük, Bölcs Salamon, kihez hasonló bölcs, okos ember nem volt világ kezdetitől fogva; nem is leszen világ végiig és kinek mindenféle scientiákban, titkos elrejtett dolgokban perfecta experientiája volt és a ki minden féle dolgokat az ég alatt megpróbált azt mondja maga Praedicatori Könyvében cap. 9. v. 13. Fordítám magamot, elnézem s úgy tapasztalam, nem a gyorsaké a futás, nem az erősöké a harcz, nem a bölcséké az éték, nem az okosoké a gazdagság, nem az elméseké a kedvesség, hanem minden dolgok a nap alatt időtől s történettől igazgattatnak; melynek ez az értelme: Emberi opinio szerint a gyors és serény emberek futhatnának jobban s hamarabban, de úgy tapasztaljuk, gyakrabban a rest, tunya emberek megelőzik a gyorsakat a futásban. Emberi opinio szerint a tanult vitéz emberek harcolnának jobban, de gyakorta sok ezer erős vitézekből álló egész armadát sokkal kevesebb számból hadi dolgokban tudatlanabb seregéből álló corpus meggyőzi. Emberi opinio szerint a bölcs okos emberek szerezhethetnének nagy gazdagságot magoknak s pompás asztalt tarthatnának, de gyakrabban az olyan bölcs, okos emberek szegényül s szigorán élnek, más tudatlan haszontalan emberek magok s mások reménsége felett nagy gazdagságot nyernek, gazdagon élnek, vendégeskednek. Emberi opinio szerint elméseké volna a kedvesség, de gyakrabban a szép discursusu jó tanácsot adni tudó emberek contemnáltatnak, a hazudozó hizelkedő s tréfás bolondsághoz szokott rossz emberek aestimáltatnak s kedveltetnek. Nézd el bár a mostani világi dolgokat ugyan jól, meg kell vallanod szentül s igazán monddotta a bölcs Salamon, a mit mondott.

De valjons (*így!*) mi az oka annak, hogy az emberi balopiniók így frustrálódnak, meg mondja Szent Dávid király

Soltar 135. v. 6. A Jehova a mi neki tetszik, azt cselekeszi mind az égből, mint a földön s tengeren is ugyan. Soltar. 75. v. 7—8. a tisztségre uraságra fel magasztaltatás nem napkeletről, vagy napenyészésről, nem is a pusztából jó, hanem az Isten Biró a kit akar felemeli, a kit akar megaláz, nem az embernek opinioja s akaratja szerint folynak hát a dolgok, hanem a nagy Isten szent dispositioja szerint; a Sámuel Proféta kegyes anyja is azt énekli I. Samuel 2. v. 7. A Jehova a kit akar meggazdagít, a kit akar megszegényít, a kit akar felmagasztal, a kit akar, földig megaláz. Ugy is volt eleitől fogva, úgy vagyon most is, úgy is leszen ez után is, hogy a nagy érdemű, nagy elméjű közönséges jónak folytatására capax activus emberek praeterealtatnak, porban maradnak, a politizáló magok privatumat szerető személyek minden emberi opinio s reménység ellen promovealtatnak, mert ha csak az okos emberek mennének elé a magok dolgokban, azt gondolná e világ, kiki a mit akar, azt véghez viheti, de az Isteni providentia azért szokta confundalni az emberek intentióját, hogy nyilván legyen a világ előtt, a mit Isten szentül elvégzett, csak a megyen végben, vagy akarja az egész világ, vagy nem akarja; ha az egész világ akarna is valakit felemelni, haszontalan, ha Isten nem akarja; ha az egész világ impediálni akarná is valakinek promotióját, ha Isten elrendelte előmenetelét, véghez megyen a Szent Isten Decretuma; mindezekről nevezetes példák vadnak a Historiákban.

Gyakran a nagy potentatorok bölcsek tudós expertus consiliariussai ministeri egyben gyűlnek okoson tanácskoznak, urok királyok statusának conservatiójára hasznos munkát tesznek s olyan mediumokat találnak fel, hogy emberi opinio szerint abban defectus nem lehetne. mi lesz belőle, az Isteni Decretum egyszersmind minden tanácskozásokat munkájokat felfordítja mint a bölcsek Achitofel Absolon részire igen hasznos propositumot eversálja efféle példákkal is tele vadnak minden időbeli Historiák, a ki akarja megolvashatja, mert Homo multa proponit, sed Deus aliter disponit.

Ugyan Szt. Dávid azt írja Soltar. 113. v. 7. Felmagasztalja Isten a szegényt a porból, a szükölködőt a szemétből ganéjból s azt cselekeszi a nagy fejedelmekkel hatalmasokkal együtt üljenek. Példa erre mind a Szentírás, mint a világi historiák. Mosest, Dávidot juhpásztorságból fejedelemségre felemelé, Lescust parasztleányaságból lengyelországi, Agatoclest fazakasból sicilia, Tamerlanest utonálló tolvajból napkeleti tatárországi királyságra, Valentinianust kötélverőségből, Maximianust barompásztorságból római imperatorságra. Ellenben a nagy hatalmas potentátorokat egy szempillantásban meg-

alázza. Dionisiust a siciliai királyt schola mesterségre, Boleszlaut a régi lengyel királyt szakácsságra, Velerianust a római imperátort lovászságra, Bajazetest a híres török császárt vas-kaliczkában holtig való rabságra juttatá; Nabugodonozort barommá változtatá, Fomumbejus napkeleti nagy sultan aegyptomi syriai királyt akasztó fára függeszteté, Policratest a nagy, egész életiben szerencsés samiusok királyát keresztfára szegezteté, a nagy győzelmes hadi imperátort Belisariust megvakítottá s koldulásra juttatá. Ezer s meg ezer példák vadnak a historiákban; mitől vadnak az ilyen változások, megmondja Szent Job cap. 9. v. 10. Imé az Isten cselekeszik nagy és megvizsgálhatatlan dolgokat és megszámlálhatatlanokat s ki mondhatja miért cselekedted (I.) és ki foghatja meg az ő kezit. Dániel 2. v. 35. Igazán mondja a böles poeta: Ludit in humanis Divina potentia rebus.

Sokan sok esztendőig királyi császári udvarokban hűségesen szolgálnak, volna nagy eszek elméjek, megérdemlenék, a promotiot, de semmit nem obtineálhatnak; ha szintén akarnák is. Néha a fejedelmek királyok az olyan érdemes szolgáljokat felemelni, hol egy, hol más akadályok interveniálván meggátolhatnak. Valjóns (*így!*) miért? azért mert az isteni providentia nem akarja az olyanokat felemelni, hanem másokat s néha olyanokat, a kik magok sem tudtak volna ingyen gondolni vagy kívánni, melyről szép emlékezetre méltó példa vagyon a Theatra Historica de 4. monarchiis, a hol így irnak: Sigmond császárnak egyszersmind magyar királynak volt többi között egy udvari szolgálja, a ki sok esztendőig hűségesen szolgálván, semmi promotiot nem nyerhetett; a császár s király néha akarta is promoteálni, de csak abban maradt. Ő szegény gyakran panaszkodott a maga szerencsétlen sorsáról, megmondják a császárnak, megparancsolja két egyarányu edényeket készítsenek, egyiket mind ónnal, másikat mind arannyal bétöltik, felyül mindenik edényt bécsinálják; hivatja azon udvariszolgáját, mondja, vegye el magának, a melyiket akarja; oda megyen az asztalhoz, nézi, forgatja, felemeli mindeniket, melyik nehezebb; utoljára azt találja elvenni, a melyben csak óndarabok voltak. Mondja neki a császár: Látod már nem méltán panaszkodtál ellenünk, mert a királyoknak szive mindenkor hajlandó arra, hogy az érdemes szolgáljokat megjutalmazzák, de többnyire úgy történik, hogy a királyok kegyelmességinek gyümölcse nem azoké leszen, a kik megérdemlenék, hanem a kinek az isteni végezetből rendeltetett és nem az emberek serénysége, okossága dexteritássa szerzi az előmenetelt s egyéb világi jókot, hanem az isteni providentiától függenek s osztogattnak. Bizony úgy is vagyon. Valljóns Berzenczei István

vice királyság-ból (*így!*) Marusszéki főkirálybiróságra, Macskási Péter főbiróságból Hunyadvármegyei főispánságra, Maxai vagy Máriafi Dávid oláh papok íródeákságából Kolozsvármegyei főispánságra azért promoveáltak-e (*így!*), hogy mások felett való eszek elméjek lett volna; közel sem, mert azon székekben s vármegyékben náloknál sokkal nagyobb gradusu nagy uri emberek, nagy elméjű, nagy érdemű capax személyek voltak, azok praeterealtattak, amazok felmagasztaltattak minden emberi opinio felett; mert úgy volt felőlök az Isteni Decretum, s annak kellett véghez menni. Dár ne szöljünk az erdélyi régi dolgokról; az én időmben udvarnál lakomban Kászoni János kolosi sóaknán máglás, az öreg Szentkereszti András kolosvári szegény prókátor vala; remélhette volna valaki emberi opinio szerint, hogy az első nagyméltóságra, udvari cancellariusságra, a második tanácsuraságra emeltessék s annyi dominiumokat aquiráljanak. Ilyen metamorphosis sok volt Erdélyben, leszen ezután is.

Jól mondotta hát amaz római respublica szabadságának conservatiójáért hűségesen és dicsőségesen hadakozó nagy Constans resolutus romai fejedelmi ember Marcus Brutus, mikor a római szép libertast opprimáló Octavius és Antonius ugyan római imperatorok ellen az actikai mezőn harczolna, látván, hogy nem virtusból hanem hirtelen való történetből az ellenség győzedelmet vesz, inkább megületi magát, hogy sem gyalázattýára s hazája romlásának szemléletire tovább éljen, — azt kiáltja nagy felszóval: Plus fortuna potest, quam virtus, mely fontos rövid szöket ilyen versekben adtanak ki: Infoelix virtus et verbis provida solis, fortunam in rebus consequeris Dominam. Ugyanis az egész világ látja s szomorán experialja az olyan nagyra született igaz jó hazafiai, a tündér szerencsének haszontalan fiaitól földre taprotatnak. de mit tehetünk; meg kell alázatosan nyugudnunk az Szent Isten akaratián, fejet kell hajtanunk szent végzésinek. Azért mondja a Szent Isten Jeremiás prófétának Cap. 9. V. 23. Ne dicsekedjék az erős a maga erejében, a gazdag a maga gazdagságában, a bölcs a maga bölcsességében, hanem a ki dicsekedni akar, dicsekedjék a Jehovában.

Sokszor mosolyog az álhatatlan világ némelyeknek, promotióra való alkalmatosságot s eszközöket teszen eleiben s mikor nem is gondolnák, elrántja előlük s lefordítja a szerencse kerékről, a hova fel kezdettenek vala hágni. Ha szükség volna, ezer példákat említhetnék ilyeneket a historiákból, éppen csak egyet említek a mi familiánkából. Cserei János uram ifjúságában nagy tanácsúrnak, ország praesidensinek nagy jószágú leányát elvevé feleségül, éppen tágas kapu nyittaték nagy

állapotra való promotióra, de másképen lett az Isteni decretum; csakhamar meghala felesége gyermeke, elfordula szerencséje, azután sokáig táborozván nagy promotiot, koronás királynál colonellusságot obtineála, az is elmulék; vissza jöven hazájában mindenek előtt nagy aestimatiója respectusra lévén, uri házban házasodhatik vele, én általam intimáltatták ő kgl-mének, nem akará Isten, nem mene véghez; azután ítélő mesterségre candidáltatik, még penig emberi nagy bizodalommal s assecurationnal, nem volt Istentől elrendelve, attól is el kelle maradni, holott ha nagy elmére s experienciára adatnék mindenkor a promotio, a mint az én atyámfia opiniója tartja, volt, vagyon nagy scientiája, experienciája Cserei János uramnak theoologiában, philosophiában, jurisprudentiában, historiák olvasásában, pólitiai és militaris directioban; de ha Isten valamit felemelni nem akar, a sok szép virtus qualitás a világi szerencsétől elnyomatik.

Az Emblematicus könyvekben a többi között írnak le egy embert, kinek jobb kezén nagy sas szárny vagyon s azzal repülni igyekeznék felfelé, de a bal kezére egy nagy kő köttetett, akár mint akarjon repülni, nem lehet, mert a más kezére köttötött kő lehúzza a földre; így vagyon sokaknak s majd többire minden virtuosus embereknek állapotja, a virtus repülhetne, de az isteni decretom követ köt a kezére, nolens volens fel nem kelhet a porból s nézni kell, más sokkal alább való érdemetlen emberek kaczagva danolva promotiot obtineálnak.

Bizony engemet is így hánt egyik kézről a másikra ez az mostoha világ, felemelt egy kevésség, ismét a földhöz sujtot; a Rakociana resolutio előtt tizenegy esztendeig terhes officiumban való szolgálatom után mikor már szintén kezemen tartottam nagyobb officiumra való promotiomat, nagy jövedelmes jószágnak obtineálását, melyet akkori erdélyi s felséges udvarban való nagy patronussaim munkában vettek volt, a Rakociana corruptioja nem csak nyakát szakasztá minden reménységemnek, hanem a mit addig acquiráltam volt, minden bonumaimból exhauriáltattam, nyolczadfél esztendeig kelle nyomorganom Brassóban feleségemmel, gyermekeimmal, cselédeimmal, a brassai piacz sok ezer forintot megemészté, kin maradott mindenféle marháimot, házi eszközeimet s egyéb jóvaimot a kurucok mind elprédálék, Marus széken, Thorda vármegyében sok száz forintokból álló adósságomat erőszakkal felszedék s elkölték; ismét a szerencse mosolyogni kezd rám; az akkori méltóságos gubernator idvezült groff Bánfi György jó uram lévén ugyan favorabiliter és commissionaliter nomine gubernii recommendála a csiki főkirálybiróságra (mivel a csiki főtisztek oda voltak Rákóczy pártjára s engemet

inspectornak rendeltek Csik széki directiójára, a holott is elfogának a császár hűsége s a közönséges szolgálat mellett az Havasokon lappangó kuruczok, mindenemből kifosztának, egy darab ideig sanyarú rabságot kelle szenvednem, de a csiki pápista papok barátok a székbeli embereket fascinálták, hogy én református lévén főtisztségre fel ne vegyenek. Az után hogy a deputatio ex tribus nationibus et quatuor religionibus erigáltaték, candidáltattam másokkal együtt prosecretario, ki is reménlette olyan nagy fidelitásomért, a fidelitás mellett sok ezer forintot érő damnificatióért s rabságszenvedésemért ne obtineáltam volna; de minthogy nem akarta a szent Isten, abban is frustrálódám; ujabban mikor a pacificatio után az új gubernium és a királyi tábla felállítatik, táblai assessorságra candidáltattam, voltak is nagy recommendatoraim, de mivel non placuit superis, én csak a candidatióval maradék, sőt a lőn remuneratiója fidelitásomnak, hogy az akkori cancellarius Kászoni János sub specie juris torkon verve kifordita egész faluból álló hűséges szolgálattal keresett Alsó köhéri jószágomból s egész holtáig nyilván való ellenségem volt, s minthogy kezben volt az erdélyi directióról való penna, ha szintén akartam volna is valamit obtineálni, lehetetlen volt, olyan nagy respectussa s hitele lévén az én adversariusomnak a felséges udvarban és hogy a brassai hosszas exiliumból kiszabadulhaték, káli elpusztult házamat s egyéb épületeket nagy költségemmel felépítvén, menykő tüze miatt minden új épületeim, minden ott való javaim porrá égének; egyéb nem maradt, a mi a testünkön volt, feleségemnek, gyermekeimnek, cselédeimnek még egy falat kenyerem, egy csep borom, egy falat szalonnám, egy tál vagy kendő abrosz; meggondolhatja akárki, mely nagy költséggel kellett reperálnom annyi nagy mértékben való kárvallásomat. Az után csakhamar brassai szállásom ott való javaimmal együtt elége; ugyanabban az esztendőben ősszel abban a hallatlan drágaságban itt Nagy Ajtán gonosz ember tüze miatt házaim, minden épületeim, minden gabonám porrá égének, egy vékáni semmiféle gabonám nem maradt, mennyi sok summa pénzzel kellett reperáltatnom elégett épületeimet, pénzes gabonával kellett egész esztendő alatt interteneálnom házamat. Mind Kálban, mind Ajtán Ágostonfalván feles jobbágyaim a pestisben elhalának; hány izben döglöttek egyben juhaim, szarvasmarháim, lovaik s azok helyiben toties quoties készpénzzel kellett másokat vennem; négy szegény leányaimot nagy készülettel sok ezer forintot érő drága portékákkal ki házassítottam, tisztséget nem viseltem, a melyből vagy fizetésem, vagy egyéb proventurom lett volna. Occonomiám igen kicsiny volt, nem hogy abból

pénzt szerezhettem volna, de asztalom tartására, magunk s cselédeink intertentiójára sem sufficialhatott. Többeket sokakat írhatnék efféléket, úgy hogy ha az én atyámfia ezeket jól considerálná, nem azon csudálkoznék, hogy eszemmel experientiámmal uraságot nem tudtam magamnak szerzeni, de akár-mely rationabilis ember azon csudálkozhatik inkább, hogy subsistálhattam csak úgy is, a mint vagyok, s annyiféle irtoztató változások s kárvallások között, hogy maradott meg csak mindennapi kenyerem is; mert ilyen hallatlan damnificatiok bizony nagy characterű, nagy értékű, nagy jószágú embert is egészen enerválhattanak volna, de az én Istenem csudálatos providentiáját méltóztatott hozzám mutatni, hogy még eddig ilyen hosszas világi életemben, ilyen gyámoltalan utolsó vénségemben, más ember ajtajára, succursusára nem szorított, a melyért örökké való áldásban maradjon az ő szentséges neve mindent teremptett állatoktól, úgy azokkal együtt az én szegény bűnös lelkemtől is.

Nagy szent emberek mint szent Jób, Dávid, Habacuc próféta, mások is gyakran panaszra fakadtanak ki az olyan embereknek boldog állapotjokon, promotiojokon; az én gyarló elmémben az olyan imaginatiók megfordultanak, de én mindjárt corcáltam gondolatomot az olyanokról, s nem azt forgattam, mások minden reménség felett mint mennek elé dolgokban s én csak a porban fekszem, hanem azt consideráltam, hány ezerni ezer emberek vadnak széljes e világon, a kik nálamnál nyomorultabbul s boldogtalanabbul élnek, hány ezer keresztények nyomorganak a pogányok kinos rabságában, ott is halnak meg; hány ezeren mezitelenen kénszeríttetnek a gályát vonni egész holtokig, irtóztató néppel kinoztatnak; hány ezeren magok hazájokban tömlecz fenekin sonyorganak, hány ezeren minden jószágoktól megfosztatván idegen helyekre számkivettetnek; hány ezeren tiz tizenöt husz esztendeig nehéz nyavalyába az ágyban kinlódnak; hány ezer szegény koldusok vadnak, a kiknek nincsen egy falat kenyerek, se ruházatjuk, hanem házról házra járnak, úgy kéregetnek; ha megbetegednek, nincs ki szánja, nincs ki gyógyícsa, nincs ki hozzájuk lásson. Mikor ezeket contemplálom, elég consolatiót találok magamnak, hogy ha nem tetszett is Istennek engemet uraságra, nagy tisztségre promoteálni, mindazáltal olyan statusban vagyok, hogy sok miserabilis emberek nagy örömmel, nagy vigasztalással, nagy hálaadással kívánnák és vennék, ha az én állapotom szerint világi életüket folytathatnák.

Sokan vadnak, a kik mások supplántálásával promotiot szerezhetnek, a magok privatumát per fas et nefas más felebarátjuk igazságos jussának eversiójával sőt gyakran religiojuk

prostitutióval (*így!*) folytatják, éjjeli nappali gondolkodással, fáradsággal a világi mulandó jókat vadászszák, a magok lelkek idvességeinek munkálkodása ritkán jut eszükben, azon gyönyörködnek, ha tanács urak, főtiszték consortiumában vadnak s nem reflectálnak arra, a mit Szent János apostol ír I. Ioan. 2. v. 16. Valami ez világon vagyon testnek gonosz kívánsága, szemnek bujálkodása, életnek kevélysége és ha mind az egész világnak minden dicsőségét egyedül megnyerné is, mit használ, ha lelke elkárhoznék; abban kellene inkább mindenek felett gyönyörködni, a mit édes idvezítőnk a maga tanítványainak mondott, ha az ő nevek fel van iratva az menyországban, mert ez a világ elmulik, mind azoktól a kik kedvekre világi boldogságban buborékolnak, mind a kik velem együtt sok nyomorúságot keresztet viselnek, ez a világ non est summum bonum; egy a szükséges dolog, a mint Idvezítőnk mondja a szorgalmatos Mártának, arról kell szüntelen gondoskodni, annak elnyerésiben munkálódni.

En soha nem áhitoztam világi promotióra, senki tiszt-sége után nem sovárgottam; senki igaz praetensióját a magam privatumának szeretetivel, annál inkább religion prostitutiójával meg nem itettem ¹⁾ sőt igaz religiómért sokat szenvedtem s gyakran veszedelemben forgottam; mindeneknek vékony tehetségem szerint sincere szolgáltam, senki igaz causáját sem tanácsadásommal, sem voxommal szántsándékkal (hanem ha tudatlanságból) el nem fordítottam, minden embert a maga rendi szerint megbecsülöttem, magam sorsommal contentus voltam, ha már ez az erdélyi világ engem félrevetett s contemnált, azzal vigasztalom magamot, a mit ír nekem Szebenből az elmúlt esztendőben egy igaz reformatus nagyelméjű méltóságos úri ember nekem küldött leveliben ilyen szókkal: kívánnék én is kglmednek régen megérdemlett elémeketelt, ha tudnám maga is kívánná kgl; így peniglen kívánom, hogy adja meg Isten, tudom meg is adja kglmednek azt az tisztességet, vagy nagyobbat is annál, melyet ez rossz háladattal világ kglmedtől elvont: Legyen e világi becsület promotio azoké, a kiknek Szent Isten rendelte, nekem Szent Pállal együtt életemben, halálom óráján, holtom után egyetlen egy nyereségem az engemet ingyen kegyelemből megváltó s idvezítő édes Jézusom, kegyelmes Christusom, a kinek drága érdemiben, elégtételiben vagyon minden teljes bizodalmam; ugyanis.

Bűnös atyám, anyám, bűnben születtem,
Bűnös lelkem testem, bűnben neveltettem,
Nincs semmi érdemem s jócselekedetem.
Christus drága vére egyedül reményem.

¹ Kiszakadva.

Ha uraságot nem kaptam is, elég nekem s örök háladással tartozom az én kglmes Istenemnek, hogy nem barommá vagy csuszó mászó oktalan állattá, hanem emberré terempteni méltóztatott, hogy mint sokakat szegényeket nem némán, süketen, vakon, bénán, tébolyodott elmével, hanem ép testtel, okos lélekkel e világra hozott, Hogy nem jobbágyi vagy koldusi, hanem nemessi szabadságban állított, holott ha akart volna ő Szent Felsége, az én jobbágyomot nemésségre felvehette, engemet jobbágyságra vethetett volna. Elég nekem, hogy nem pogányi vakságban, vagy más kárhozatos eretnekségben. hanem igaz idvezitendő religióban felnevelt, mely az egész világnak minden uraságánál, királyságánál, gazdagságánál, dicsőségénél sokkal nagyobb isteni beneficium, a mint szentül mondotta a kegyes római császár Theodosius Magnus, hogy ezerszer feljebb becsüli, hogy ő az igaz ecclesiának tagja, mint sem hogy a római birodalomnak imperatora. Elég nekem születésemtől fogva eddig az utolsó vénségemig, ételemre, italomra, ruházatomra kívántató eszközököt az én rendem szerint kglmesen s bőségesen kirendelte; elég nekem, hogy teljes életemben Erdélyben csaknem hallatlan szomorú példával tengeri habok módjára rám tóduló lelki testi gyötrelmek, siralmas változások, irtoztató kárvallások, szívet lelket epesztő s fonyasztó keserűségek, bánatok között is Szent Lelke kegyelme által úgy megbátorított, hogy mint más szegény felebarátimon csak az én időmben is, sokkal kevesebb nyomoruságok miatt megtörtént, annyi sokféle tribulatióim között se meg nem bolondultam, se magamot meg nem öltem, hanem az irgalmas Isten azoknak békeséges türéssel való szenvedésre erőt adott és mind annyi szenvedésektől is sokszor minden emberi reménség felett csudálatoson kiszabadított, kivált minden változásaim között a maga szent akarátján olyan constanter megnyugtató, hogy annyi sokféle nyomoruságaim között is az én Istenem ellen nem zúgolódtam, az engemet keservesen sújtó édes atyai kezeit nagy alázatossággal csókolgattam s egészlen magamot ő Szent Felséginek submitáltam; nem is találtam soha ennél nagyobb vigasztalást a keresztviselésben, hanem a mint a bölcs Epictetus philosophus írja in Enchiridione: mea voluptas est sola Dei voluntas; ezt merem commendálni minden nagy kísérletekben forgó minden igaz keresztény embernek. Elég nekem, hogy noha soha magamot erővel becsültetni nem igyekeztem, de még is nagy uri familiából álló méltóságos uri emberek, mind az én religiómon, mind más religión valók, mind velem való beszélgetésekben, mind nekem gyakran küldött levelekben sokkal nagyobb becsülettétellel illetnek engemet, mint sem az én rendem s állapotom érdemlené vagy kívánná. Elég nekem ura-

mot, hazámat, széketmet iffúságomtól fogva igaz hűséggel szolgáltam, és nem csak itt Erdélyben, hanem a felséges udvarban is jó hírem emlékezetem nagy mértékben meg vagyon, holtom után is fen marad; a bölcs Cato pedig azt intimálja: Omne si pendas famam servare memento. Nekem soha senkire jószágáért, tisztségiért, gazdagságáért nem irigykedtem, senkinek is még gonoszakarómnak is nyomorúságán soha nem örültem, sőt keresztényi indulattal szánakadtam, mert éppen természet szerint oltotta bé az én jó Istenem a misericordiát az én szivemben és a szegényeken, nyomorultakon, igyefogyottakon való condolentiát s azoknak sublevátiójára az én kevés tehetőségem szerint való mindennapi készséget.

Nincs már egyéb hátra, várom igaz hitből való teljes bizodalommal szegény bűnös lelkemnek ez árnyékvilágból és bujdosásnak siralmas völgyiből boldogul mentől hamarébb, mikor a Szent Istennek tetszik, kiköltözésit s az én Istenem véghetetlen irgalmasságából egyetlen egy szülött s velle egy természetű Szent Fiának drága érdemeiből örök boldogságomat az Istennek szent országában. Mert

Boldogságot kettőt senki is nem vehet. Ez világon avagy a másikon lehet.

Nekem e rossz világ részt abban ha nem tett. Várom az istentől, melyet elkészített Amen.

Ezeket írák mind az én szegény gyermekeimnek, úgy kedves atyámfiaiinak s másoknak is tanuságokra és siralmas változások s kísértetek között hathatós vigasztalásokra, szívek s lelkek háborúinak csendesítésire, mind a fen említett atyámfia opiniojának enerválására.

(Cserei Mihály eredeti kézírata az Erd. Muz. Egylet kézirtárában.)

Közli: DR. SZÁDECZKY LAJOS

B. WESSELÉNYI MIKLÓS KIADATLAN LEVELEI KOSSUTH LAJOSHOZ.

— NEGYEDIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

LXXXVIII.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1847. decz. 20.

Szeretett barátom! E soraim vételekor megbizottaink már Posonyban vagy ahoz közel vannak. Ide mellékelve küldök ügyünkben írt néhány levelet. Éljen boldogul, barátod.

U. i. A Széchenyinek s Vay Miklósnak írott leveleimet ohajtom, hogy megolvassátok: azért azokat oly borítékba tettem, melyen gummizott czimerem van, hogy olvasás után a gummit megáztatván, becsinálhassátok.

[Wesselényi e napról írt gr. Batthyány Lajosnak, gr. Vay Miklósnak, gr. Majláth Györgynek, gr. Vay Ábrahámnak, br. Wenckheim Bélának, Bernát Sigmondnak, Szemere Bertalan-nak, Bónis Sámuelnek, Tarnóczi Kázmérnak, Lónyai Gábornak ugyanez ügyben.]

LXXXIX.

Kossuthnak. Zsibó, 1847. decz. 21.

Szeretett barátom! Megint küldök ügyünkben néhány levelet s egy pár adatot. — Ez uttal Teleki Domokosnak címeztem azokat. Az adatokat s egy pár nyíltan hagyott levelet olvass meg, kérlek, főként a mit Lónyai Gábornak s Tarnóczinak írtam. A Lónyai Gáboréban említett ténynek Szolnokot illetőleg jól végire jártam; Krasznából még várom a tudósítást. Éljen boldogul, barátod . . .

[Tarnóczinak írja Wesselényi, hogy nov. 26-iki kerületi ülési beszéde aggodalmat keltett, hol így szólt: »ha Magyarországon törvény van arról, hogy a részek Magyarországhoz csatoltassanak, Erdélyben törvény van, hogy azok Erdélytől el ne szakíttassanak.« Ily törvény nincs s a részek elvétele

nem sérti Leopold diplomáját sem, melyben Erdély integritását igéri; mert ő megtagadta ezek Erdélyhez kapcsolását s csak 1732-ben a Carolina resolútió kapcsolta őket Erdélyhez, Erdély kívánata s Magyarország beleegyezése nélkül. Ezért 1836-ban a kormány is elismerte, hogy az 1741 és 1792-ben becsúsztatott »auditis etiam Transylvanis« szükségtelen s ezért 11 évig végre nem hajtani az 1836: XXI. t.-cz-et nagy bűn és hiba volt.

Lónyay Gábornak írja decz. 22-ről, hogy a kibúvó ajtók elzárása a tényleges visszakapcsolás elől, a fő szükség s minthogy most Erdély 1847-iki feliratába fognak kapaszkodni, ki kell mutatni, hogy e kérdésben Erdély ellentmondása semmis; mert a hozzászólás joga csak Magyaroszágé. E kérdésben fősérelem az, hogy a részbeli megyék ellen az elmarasztaló ítéletet nem hajtották végre. A 10-ik orsz. ülésben a személynök a megyéknek még karhatalommal való ellenállását említette; de ez nem igaz; mert K.-Szolnok megyében az alispán a Gubernium parancsából ellent állott ugyan az executiónak; de az executió utáni karhatalomnak az ellentállást nem jelentette ki. De még ha így volna is, végre kellene hajtani. Az unióról annyit szólók csak e kérdést akarják elnyomni]

XC.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1847. decz. 31.

Szeretett barátom! F. hó 23-iki leveledet örömmel vevém. Azon levél írása után csakhamar fel fogtak küldötteink érkezni. Tőlük meg fogtad tudni azt is, mikint azon hiedelem, hogy Kővár a magyarhoni gyűlésre választott volna követeket, egy hibás, csakhamar vissza is vont hirlapi czikken épült. Ha választottak volna követeket, már eddig fenn lennének, de arról ott szó sem volt s alig is lehetne.

Hogy az ostromozandók illően megostoroztassanak, igen helyes; de — azt hiszem — itt az ostromozás nem lehet cél. hanem eszköznek kell a visszakapcsolás elérésére lenni. Nehogy annyira suhogjon és sujtson tehát az ostor, hogy az érdekeltek megcsökönyösödjének.

Miskának irok. Köszöntsél, kik rólam emlékeznek, valamint küldötteinket is. Áldás legyen ez új év folytán át működéseitökön. Mit egészséged felől írsz, szintűgy szomorít, mint nyugtalanít. Neked nem szabad most betegnek lenned; erre nem szabad érkezned. Kérlek, a hon nevében kérlek, közöld bajodat, gyógyíttasd magadat Attomyrral. Ne gondold, hogy a folyvásti munka mellett is a jól választott szerekek hatásuk ne lehetne. A munka nálad nemcsak második természetté vált.

sőt annyira szükségessé vált neked, hogy a nélkül lennél abnormis állapotban. A henyélés inkább zavarná curádat, mint a megszokott munka.

Nőm téged igen szívesen köszönt, áldjon az Ég! barátod W.

XCI.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1848. jan. 6.

Szeretett barátom! Iveket szeretnék neked írni: egyben nézetemet közölvén veled, másban kérdést intézvén hozzád. De Barátom! drágább időd s többet kell dolgoznod, tenned, hogysen hosszú levél olvasásával szabad lenne rabolni idődet. Azért csak a részekről: Katona Miklósnak irok jelen postával s küldök néhány iratot. Azok közt a krasznai jegyzőkönyvi kivonat jól használható.

Tudom, hogy eddig ez ügyben annak minden részletét illetőleg sok mondatott. Fájdalom: mi itt szörnyű későn jutunk a mondottak tudásához. A felsőházban T. ¹⁾ L. szólt Dec 11-én a részekről s a visszakapcsolás kívánásának főokául azt adta, miszerint kívánni kell, hogy a korszerűbb uton járó s erősebb Magyarhon a részekkel *erősödjék*, »s hogy Erdélytől, hol a szabadság ideje lejárt, elvéttessenek ezen megyék.« Én ezt nem mondtam volna ki, sőt inkább azt mondanám, hogy azon félelem, miszerint a részekkel Magyarhon annyira erősödendik, hogy a kormány vele még inkább nem fog bírhatni, alaptalan; s hogy a nyereség, miként a részek követői a RR. közt ne időljenek, korántsem oly nagy, hogy azért a kormány részéről jó számítás és eszély lenne törvény végrehajtásának nem akarása vagy nem tudása, gyűlöletessé vagy nevetségessé tevő borzasztó nagy árán vásárolni azt meg, sőt hogy a kormánynak a részbeli megyék mostani okolilag jól sikerült demoralizációja következtében tiszta nyeresége lenne azon megyéknek ottani ülésében, és hogy a RR. most valóban csak elvből és korántsem pártérdeki számításból kívánják a visszakapcsolást. És ez való is; mert ezen szegény megyék most úgy subjugálva vannak, hogyha követeket küldenek, azok kétségen kívül most és Isten tudja meddig oly pecsovicsook lennének, melyektől még Babarczy, Pocaly, Bory et consortes is elborzadnának. Ugyanazon 11-ik ülésben T. D. pedig Dezsőffy Emilnek, ki az erdélyi közelebbi országgyűlésről oly magasztalólag szólt, felelvén, elmulasztotta ezen igen jó alkalmat, melyben teljesen felfedezhette s kimondhatta volna, hogy az erdélyi conservatívek a hon békéje, sőt saját birtokuk s éltök

¹⁾ Gr. Teleki László.

veszélyeztetésével mennyire kívánták conserválni az eddigi parasztnyúzó s nyúzható viszonyokat. Kérlek, közöld ezen két barátinkkal ezeket s mondd meg nekik, miszerint tőlök sokan várjuk, hogy az erdélyi szabadszelleműek s általában a magyar név becsülete mentségére igaz és eleven színekkel lefessék, hogy Erdélyben azok, kik magokat kormányiaknak nevezik, a kormány érdeke mindenfelé mutatott iránya s itt is kifejezett akarat ellenére szennyos önzés vakult dühében miként akarták még az Ulászló korabeli törvényhozóknál is illiberalisabb szellemben a parasztokkali viszonyok rendezése annyira lélekben járó alkalmát allodiaturáik szaporítására használni fel. Nem állhatom, Barátom, hogy ezen emberek szelleme jellemzésére meg ne mondjam neked, miszerint egyik fővezetőjük, a közép-szónoki főispánnak vallomása szerint úrbér tárgyában elve: »toujours prendre, jamais rendre et encore prétendre.«

Nőm szívesen köszönt, áldjon az Ég! barátod W.

U. i. Kérlek, figyelmeztess Katona Miklóst, hogy a postán keresse fel leveletem.

XCH.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1848. jan. 27.

Szeretett barátom! Még mind bizonytalanságban vagyok, mi lett a partiumot illető indítványodnak országos ülésben s felsőtáblánál sorsa. Indítványodat sem olvashatám még terjedelmében.

Az országgyűlés folyta, szelleme, úgy látszik, jó. Igaz, hogy sok dolog távolról jobbnak látszik; az árnyoldalak csak közletről tűnnek fel; de a hangulat mindenesetre jobb, mint hinni s remélni lehetett.

Az indirect adó rovatai közt óhajtottam volna, hogy a pálinkagyártás s nem csak az, hanem a pálinkaárulás is egyik főhelyen álljon. Ha a valódi polgárosodás s értelem nincs még — fájdalom — annyira fejlődve, hogy a szeszes italok készítése s árulása, ezen igazi privilegizált mérgezés általában el legyen tiltva, törölve: vegye legalább a status valami hasznát ezen fonákságnak. Ha a pálinkafőzés és árulás jóformán meg lenne adó által róva s terhelve, a pálinkakórság legalább valamennyire ritkulna is; annak egy fő forrása ezen méreg olcsósága lévén. Lehetne talán legalább még most azt is tenni, hogy mint Poroszországban, a szeszgyártásért fizetni kellett jó nagy adónak jó nagy része visszaadassék, ha a szeszgyáros bebizonyítja, hogy a gyártott szeszt külföldre adta el. Szorosan véve helytelen ugyan a külföldöt is méreggel látni el; azon-

ban még soká maradand csak jámbor fohász, hogy »helyesség és morál jőjön el a te országod!«

Valamiről kell neked szólnom, mifelől már régecske kellett volna említést tennem. Keresztfiamnak, a kis Lajosodnak. mult évi nevenapjára egy kanczát ajándékoztam. Gondolván. hogy egy ló sok bizonytalanságnak kitett birtok; jobbnak láttam azt kijátszani. A sorsok elköltek s a televér kanczát igen szép méncsikkójával együtt Gr. Degenfeld Imre nyerte. Ezen kijátszásból jött pénz, t. i. 1000 pft, mit azon kancza csikkójával együtt meg is értek, a mult október 1-ső napjára egybegyűlt. Ha beleegyezel, ugy ezen pénzt azon üdőről szóló kötlevél mellett, mint kamatolandó tőkét magamnál tartom még. Ha ezt helyesled, írd meg, hogy az évi kamatot mindenkor hol fizessem le. Nem lenne-e jó, azt mindig a takarékpénztárba tenni, hogy ott növekedjék, míg a fiu 20 éves leend? Ha pedig másként akarod keresztfiamnak e pénzét számára használni s gyümölcsöztetni: rendelkez tetszésed szerint. A nálammaradás esetében a kötlevelet közelebbről elküldöm.

Résztvevő fájdalommal értettem sógorodnak elhunytát. Szegény nővéredre nézve borzasztó ezen csapás. Adjon Isten neki, mint anyának, erőt annak elhordozására. Nődre is, tudom. lesújtó volt ezen vesztés hatása. Kérlek, tudasd velem hogylétöket s velök legőszintébb részvéteimet.

Nőm igen szívesen köszönt. Áldjon az ég! barátod.

U. i. A *Hetülap* 2, 3 s 4-ik számaiban az Austria s honunk közti vám felőli cikket bár ne Te, hanem más valaki írta volna; mert így hazánk két oly egyénre lehetne büszke, ki ily felséges valamit képes írni.

XCIII.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1848. jan. 20.

Szeretett Barátom! Katona Miklós tegnapelőtt érkezett ide s mene még azon éjjel haza. Azt, hogy Kővár követet küldjön, — a mennyire a körülményeket ismerem, nem hiszem, hogy eszközölhetette volna; azonban alkalma sem lett próbát tenni; mert a közgyűlést az administrator még folyó hó 14-én megtartotta; őtet pedig még egy más szolgabíróval együtt hivatalától felfüggesztette.

Örömmel értettem tőle, hogy a hangulat a részek ügyét illetőleg nálatok s a felsőtábla egy részénél is jó. Nagyon sajnálom, hogy ő elébb indulván le; indítványod felől bővebben szólani nem tudott. Nagyon vágyom azon indítványt már olvashatni. Irod minapi leveledben, miszerint a kormány e tárgyban úgy sarokba fog szoríttatni, mikint vagy meg fog

közelebbről a visszakapcsolás történni, vagy ostromlás leend, milyen már rég nem volt. A sarokba szorításnak hiszem, hogy ilyen lesz az eredménye; de az alternatíva egyik fele valódi s közvetlen hasznót nem sokat hajtand. Épen ezért óhajtottam volna, hogy ne szoríttassék a kormány felette nagyon sarokba. — Én hasonlatosságot látok a 834-iki erdélyi s a mostani pozsonyi országgyűlés közt. Amaz által is úgy sarokba volt a kormány szorítva, hogy menekülni nem tudott. De mit tett? az országgyűlést kergette szét. Ti is vagy Apponyit kergetitek el, vagy ő kerget el titeket. Épen azért, hogy ne legyen a sarokbaszorítás által ez utóbbira kényszerülve, javaltam volt azt, mit decz. 17-iki levelemben írtam. Hogy a 21-ik cikk teljes végrehajtásának megkivánása a teendők legelsőbbike — kétséget nem szenved. De hiszen a kormány által előterjesztett törvényjavallatnak valamint czíme sem egyéb, úgy czélzata sem kellett s nem is lehetett annak mást adni, mint a 21-ik t.-cz mikénti végrehajtása. — Hogy a végrehajtásra semmi új törvénycikkre sincs szükség és hogy épen a javallott cikkekből látszik, hogy a végrehajtó hatalmat semmi sem gátolta a végrehajtásban, — az is bizonyos. De mi kár van abban? a végrehajtó hatalom oly tárgyat, mely egyenesen az ő körébe tartozik, — a törvényhozás elébe terjeszt? Ugy mint én gondoltam s javalltam volt, el lehetett volna okozott fájdalom s aggodalomként mondani mindent s teljes expectorativ megrovás után fejezni ki, hogy ámbár a végrehajtó hatalomnak kellett s könnyen is lehetett volna a 21-ik t.-cikket teljesen végrehajtani; de ha a végrehajtás mikéntjét a felség a törvényhozás elébe kívánja terjeszteni: hálával tisztelik a RR. királyunknak azon alkotmányos irányát, miszerint távol attól, hogy gyászos idők példája szerint a törvényhozásra tartozó tárgyakat a végrehajtó hatalom körébe vonná, olyakat is, mik egyenesen azt illetnék, a törvényhozás elébe adni s így a nemzettel megosztani kíván. Hogy most a 21-ik t.-cz. életbe léptét a részbeli törvényhatóságoknak Erdélytőli elszakasztásán s magyar kormány s igazgatás alá helyezésén akarjatók kezdeni, s a követküldést ennek következtében eszközölni: — az igen czélszerű, mert míg ezen törvényhatóságok az erdély gubernium alatt lesznek, aligha fognak követeket küldeni; de van a dologban következtelenség is; mert logice az kellene, hogy ama törvényeknek maga a törvényhozás által már létrehozott, de a kormány közvetett s közvetlen befolyása alatt életől megint megfosztott része, támasztassék újra fel. Jól tudjuk ugyanis, mikint a 21-ik t.-cz.-nek vagyis a visszakapcsolásnak két ága volt: t. i. a részek közjogi és közigazgatási állása felől leendő rendelkezés. Amazt azon t.-cz. maga

megtette, a részbeli megyéknek országgyűlési helyet s szavazatot adván; ezt pedig a kormányra bízta. Természetes tehát, hogy a mi akkor már mindjárt létező ténynyé tétetett, ne létesüljön később mint az, minek megtörténendő létesítése felől tétetett rendelkezés. Adja Isten, hogy igen erélyes működésüket siker koronázza,

Igaz-e, hogy Valdesteinnal vívtál? s jót szeltél reá? Bár írná meg nekem valaki, hogy miért és miként történt? Nőm igen szívesen köszönt, áldjon az Ég! barátod W.

XCV.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1848. febr. 20.

Szeretett barátom! A mai postával reméltem megtudhatni, hogy a f. hó. 5-iki megveretés után az ennek rút és káros eredményén valamennyire enyhíteni kívánó 7-ik s 8-ki tanácskozások mit szültek. Azonban a mai posta nékem sem levelet, sem hirlapot nem hoz. Bajos dolog az ily távol s félrelakás, kivált midőn a sors ezen büntetése búfejükön az utak s postarendszer egyenlőn borzasztó volta által cum exasperatione hajtatik végre.

Azon szomorú jelenetnek, miszerint eddigelő majd minden országgyűlés a nemzet jogai öregbítése helyett azokból hol többet, hol kevesebbet eljátszott: nem annyiban az volt oka, hogy rossz utasításokkal és rossz követek *mentek oda*, hanem hogy rosszak jöttek el onnan. Kivált hosszabb országgyűlések alatt mennyien változtak meg. Hogy egy követnek szabad-szemlélművé válása ritka volt, — s azt hiszem, hogy leendő is — mint a fehér holló, de a másik párthoz szegődötteknek száma — csak a mi tudunkra is, rémítően nagy. A jelen bukást is, gondolom, ily átszegődés okozta. Koráni kezdet. Mentsetek meg, a mit s a miként lehet.

Az egyéb tárgyakra nézve: a honosítási s nemzeti nyelv iránti törvények felett folyt viták alkalmával sajnálandó, hogy a horvátokkal annyit kellett vesződnetek s hogy annyi keserűség mondatott. Batthyányi Lajosnak ugyan mi jutott eszébe s mi birta azon indítványára, hogy horvátok közt a deák nyelv helyett a horvát vagy illyr nyelv tétessék hivatalossá? Vannak dolgok, miknek bekövetkezését — bármennyire rettegtünk is attól — előre kell látnunk. Kinek sorvadásban sinlődő drága betege van s jól tudja, hogy sokáig nem fog élni az, szabad-e azért élte fonalát ketté vágni? — Azon indítvány sem tud nekem sehogy is tetszeni, hogy a felső vidékek tótjai feleslege telepíttessék az alföld pusztáira. Nagyobb betegségünk sincs, mint hogy oly kis számú magyarainkkal

szemben oly sok tótunk van, még szaporítani akarjuk ezeknek számát s eltótosítani honunk magyarabb vidékeit is? Inkább 50000 németet külföldről, mint 10000 slávot bárhonnan is. A német a magyarba inkább bele tud olvadni, s régen talán létezett magába olvasztó erejét e népfaj újabb időkben teljesen elvesztette. Ellenben a poloskához hasonló szapora tót annyival inkább fog a megmagyarítás minden kísérleteinek daczolni, mivel közel lánczolatban marad tót rokonival, a kik közül s azon tót vidékekkel, a honnan jött. Azon feltét alatt, hogy jól rendezett s oly kisdedóvókat, népiskolákat állítsanak, melyekben a magyar legyen fő nyelv s még néhány kikötés mellett, akár egy pár 100000 becsületes német beköltözésétől, sőt gyarmatosításától sem félnék. Ha csakugyan átmenne a tótokkali népesítés eszméje, mellőzhetlennek tartom magyarosításukról oskolák, magyarul tudó papok s minden hivatalos dolgaiknak magyarul folytatása által gondoskodni.

A fenyegető inséget illetőleg, hogyha annak oly rémítő volta előbb és teljesen tudva van, legillőbb, leghelyesebb lett volna jelen országgyűlését minden egyéb mellőzésével azzal kezdeni. Emberi és polgári kötelesség éhség s éhhalállal küzdők s küzdendők megmentése felől gondoskodni. Csak ki s miután ezt eszközölte, szólhat a teljesített kötelesség nemes önérzetével egyéb bajokról, sérelmekről s kezdhet a haladás kérdései megoldásához nyugodt lélekkel. Ha a körülményeknek nem mindenek előtt s nem elég mértékbeni tudva léte talán mentté teheti is az országgyűlést attól, miszerint szennyfoltjának ne tekintessék az, hogy mindenek mellőztével nem az e veszélyben forgó ezerek megmentésével foglalkodott; de bizonyynyal fényoldalának semmi esetre sem tekinthető, hogy azon fontosságra bármely mással vetélkedhető, sürgetősségre pedig minden mást felül muló tárgyat csak közbevetőleg vette fel. — Az inségnek jelenre s jövőre ható óvoszerei közt kétségen kívül a mérséketesség s jelesen a pálinka nem ivás elől áll. Te említetted is ezt, de ex professo kellett volna ennek, — úgy hiszem — tárgyaltatnia. A pálinkafőzésnek jelenben egészen el kellene tiltatnia, vagyis jobban mondva már rég kellett volna azt eltiltaniok. Mit a szeszgyártás mellett az árvai helyettes mentességére felhoztak, szintoly kevéssé áll, mint a mit a Gazd. egylet választmánya felülről hozzá intézett kérdésre — merem mondani — hivatását felejtve felelt. Mondták, hogy a nép még hálával vette rothadásnak indult burgonyája összevásárlását s kifőzését. Ugyde; már rothadó burgonyát pálinkának sem lehet kifőzni; a mig nem rothadó pedig, volt s van ki megegye, mert ezrek éheztek s éheznek. A gazd. egylet pedig mondta, miként a marhatenyésztés érdeke nem engedi a szesz-

gyártás megszüntetését. Feledték ezen jó urak, miszerint a párolt burgonya szintoly jó, sőt még jobb bárminő marhának, mint a pálinkafőzéstől maradt moslék. Feledték továbbá, hogy a burgonyából pálinkafőzés jó mennyiség rozsot is igényel. minek emberek szájátóli elvonását éhség idején csakugyan az sem fogja helyeselhetni, ki nem átallja a állattenyésztést az emberek meg vagy meg nem élhetésével aránysúlyba hozni.

A városok ügyében nagyon sajnálva olvastam Tóth Lőrincznek s még egy párnak nemesség elleni épen nem eszélyes kifakadásait s azokat követő megrovásaikat. Az efféle rossz vért csinál.

Kritizálgatásaim közt eszembe jut az is, miként botránykoztam, hogy a ki idegen hadseregnél szolgál: honfiuságát veszítse. Bár, mindenütt hol golyók cseréltetnek, százankint volnának a majd hadban edzve hazatérendő honfiaink.

A partium iránti indítványodat háromszor is olvasám s növekedő gyönyörrel olvasám. Minden megvan benne, a mi kell s pedig úgy, a hogy kell. Alig kaptam egyebet, mi kimaradt volna, mint annak megemléstét: miként az erdélyi sújtásos és rodomontáros felírata a mult országgyűlésnek [a Jósika műve] egy hatalmas anacronismust foglal magában. Fő erősségül használják ugyanis azt, hogy a felség az Erdély integritását nem sértheti a részek attóli elvétele által, miután a L. Diploma, hittel erősítette, mely diploma azon integritást biztosítja. Amde midőn azon diploma kelt, akkor a részek nem Erdélyhez, hanem M.-országhoz tartoztak; ahoz menvén azok vissza az Apaí halálával, ki azokat szintugy, mint az előtte volt fejedelmek, csak haláláig bírta. Mondhatlan feszültséggel várjuk, hogy a partium ügyében mi fog történni. Közelebbi postával s azelőtt is egy párral irtam s küldöttem Teleki Lászlónak néhány azon tárgyra vonatkozó adatot. Most csak ennyit: 1846. márczius 8-án Pestről vagy Bécsből a következőket írja Deáki Samunak Kovács Lajos: »Olvastam az ő felségéhez készített propositiót a visszacsatlás végrehajtása iránt. Olvastam ő Felsége saját kezével aláírt kormányparancsot, miből láttam, hogy a valóságos visszacsatolás csak a főcancellár restségén tört meg eddig. Ebből láttam, hogy a császár négy évben egymás után sürgette keményen a visszacsatlás ügyét; végre most keserűn így szól a Handbillet: Ez által lőn alkalom az Oppositio némely megyéiben gyanut és bizalmatlanságot támasztani kormányom ellen s azt folytonosan terjeszteni. Midőn azért e halasztásnak okait magamnak előadatni parancsolom, egyszersmind rendelem, hogy előbbi négy évben általam kiadott parancsok értelmében, a visszacsatlás végrehajtását kimerítő felterjesztés tüstént megkészíttessék s előmbbe terjesz-

tessék, hogy legfensőbb kir. határozatomat arra mielőbb kiadhassam. 2-ik Dec. 1845. Ferdinánd.»

Vetted-e Január 27-iki levelemet? Kérlek, tiszteld nődet s csókold gyermekeidet nevemben s nőméiben, ki téged igen szívesen köszönt. — Ő szegény most sincs jól s a mellett győtrő aggodalmak közt élünk; mert itt is kiütött a helységben a vörös himlő, mely Zilahon, Kolozsvárt, Deésen s több helyen skarláttal együtt az egész télen dühöngött. Köszönts, kérlek, a köszöntendőket. Éljen boldogul, maradok barátod.

XCV.

Kossuthnak. Zsibó. 1848. febr. 28.

Szeretett Barátom! Február 17-iki gyönyörű leveledet vettem, annak mind örvedetes, mind komoly tárgyaira fentartom magamnak a mentől előbbi válaszolást. Most csak igen röviden valamiről. A *Hetilap* 2-ik s 3-ik számjában értettem, hogy nem régiben felrugtatták a lenfonal vámját 50 krról 2 frt 30 krra s fehérítve 3 frt 20 krról 5 frtra. Tudod, miszerint a nőm apja Szedresen telepedvén meg, több szövőszékekkel s jó sikerrel működik. Készítményének jócska kelete lévén, még egyszer annyira vagy még nagyobbra is akarja üzletét emelni s e végre most az ősz óta építési anyagok s egyebek szerzésére feles költségeket tett. Valjon az említett vámfelemelés nem fogja-e az előállítást oly drágává tenni, mint a hogy gyolcsait az olcsóbban előállító csehek és sleziaiak mellett el ne adhassa? Kérlek, írd meg ez iránt véleményedet.

Irod, hogy a »bécsi finantia minden órán egy új statusbankrot körül jár.« Egy ily bankrotnak az egyesekre, tőkepénzesekre, úgy mint adósokra, mi lehetne hatása? Minden kötlevéldarab húszasokról szóló. Oly istentelenséget talán csak nem lehet gondolni, hogy ily kötelezettségek mellett is a hitelező valami devalvált mennyiséggel kényszerítettessék megelégedni? A banknótának tudtomra még nincs cursusa, egyszerre miként deválválódhatnának? — A pesti takarékpénztárban nem gondolod-e az odatett pénzeket a netaláni statusbanquerot esetében eléggé biztosítottaknak? Miért lenne más távoli, p. o. a debreczeni takarékpénztárban több biztosság?

Áldjon az ég, hogy nem idejére, hanem sikerére nézve oly Xenophoni hátrálást tudtál kivívni. Vajha tudhatnám a dolog és dolgok folyta rejtettebb oldalait.

Azt, hogy a horvátoknak kebelbeli dolgaikban anyanyelvük használata megengedtesse: én is indítványoztam volt a *Szózat*-ban. De nem úgy értettem, hogy az a felső tábla által ingyen vettessék oda, hanem hogy már az alsó

tábla tegye az engesztelés céljából rokonérzet jeléül s béréül annak, hogy ők is a magyar nyelv iránti idegenkedéssel felhagyjanak. Ha most a dolog már meg van pendítve, s a miatt azt az alsó táblán ellenezni már nem tanácsos, szükséges lesz legalább annyi jót halászni ki belőle, hogy mivel meg leend nekik engedve, hogy közigazgatási s pörös dolgaikban s keblökben horvát nyelvvel éljenek, szűnjék meg közöttük is a deák nyelv használata vagyis diplomaticai érvényessége, valamint minden hivatalos levelezéseik magyar törvényhatóságokkal s kormánysszékekkel, ítélősszékekkel, úgy minden felírásaik s fellebb vitt pöreik általuk ne deákra, hanem magyarra fordítassanak, illetőleg magyarul szerkesztessenek. Ennek lenne legalább annyi nyeresége, hogy sokan lennének kénytelenek közöttök magyarul tanulni.

Az erdélyi kormánynak a magyarhoni kormány s közvéleménynyeli daczolásának nem csekély jele, s a felségnek nem kis compromissiója az, mikint általa dicsírteték [L. *Mult és Jelen* 14-ik számában] meg azon főispán, ki nyílt konferenciában azt nyilvánította, hogy a felség nevébeni ítélet végrehajtóját, úgy szólván az ő képében működő ítélőmestert, tehát részint személyének emanatióját, meg kellene verni s kötni.

Nagyon szomorított, hogy Szentkirályi — mint mondták — veled meghasonlva eltávozott. Hála istennek, hogy visszament; adja az ég: ne maradjon köztetek a keserűségnek legkisebb magva is.

Örömmel látom leveledből, hogy a nádorral a részek iránt is szóltál, s vagy vele érintkezésben. Meglátjuk, ez ujjhuzásban övé leend-e vagy Jósikáé a diadal?

Adja a mindenható, — mit erősen reméllek is — hogy tisztelt nőd egészségét már visszanyerte legyen. Nekem hitem az, hogy a minket annyit rongált ég házi boldogságunkat adta bonificatióul s hogy ezzel is el ne higgyük magunkat, ezen körben is olykor ránk ijeszt, de nem veendi el tőlünk, mire — árva lelkemre mondom — teljesen reászolgáltunk. Az én nőm is ősz óta beteges, de hiszem istentől, hogy teljesen visszanyerendi s tartósan élvezendi egészségét ezen őrangyalom. Ő titeket igen szívesen köszönt, gyermekeidet velem együtt csókolja. Aldjon az Ég! barátod W.

XCVI.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1848. márcz. 6.

Szeretett Barátom! Már aligha igen sürűn is nem mennek leveleim. Sok s fontos dolgaid közt apróságokra rabolni idődet bűn; de mégis kell neked ezuttal is egy tárgyról írni.

Talán kár volt, hogy február 12-én a személynök ellenvetésére s okoskodásaira a részek tárgyában bővebben s czáfolóban nem feleltetek. Gondolom, hogy jól lett volna alapos czáfolat által bevágni utját annak, hogy azon okoskodások s ellenvetések a fő RR-nél is ismételtessenek. Azon ellenvetések főként a törvénykezési nehézségekből merítettek: többek előtt — hihetően — fontossággal bírónak fognak látszani, holott voltaképen súlytalanok. Mi lett volna könnyebb s a végrehajtó hatalom körébe tartozóbb, mint a 21. t.-cz. következtében kimondani: hogy ezentúl a megyékből a perek nem az erdélyi kir. táblához s guberniumhoz, hanem a m.-honi kir. táblára fognak fellebbeztetni s e végre oda ideiglenesen napidíj mellett egy-két oly erdélyi vagy partiumbeli egyént rendelni, ki az ilyen pörökben előadó legyen sat.

Sem figyelemnek, sem erőnek eldarabolása nem jó, midőn azok pontosításától lehet inkább sükert remélni; azonban az előttünk álló roppant fontos tárgy, ha nem kerülend is mindjárt szőnyegre, de vannak már a megpendítetteken kívül is olyanok, melyeket jelen országgyűlésén sem lehet hallgatással mellőzni. Ilyen, meggyőződéseim szerint, egy nagyszerű nemzeti »Nőnevelőket képező intézet« felállítása. Tudod, Barátom, hogy az nekem régi kedvencz, csaknem rögeszmém. Szerettem volna az ügyet socialis téren létesíteni, vagy legalább megkezdeni; de engem változó körülményeim mindig gátoltak, valamint gátolnak most közvetlen működve lépni fel; mást sem ösmerem s nem is ösmerek olyat, kinek lenne ideje, erélye s kedve ezen nem kis vállalat létesítésének eszközzésére. Ha kimondaná most az ország a mondottam intézet szükségét s ki azt, hogy azt országos költséggel is segíteni kész: ez talán első lépésnek elég lenne s a többit az alakulandó egylet s annak választmánya megtehetné. Azonban, ha lehető, még jobb lenne, az országgyűlésnek még többet tennie, bizottmányt nevezvén ki, országul rendelkeznie a felállítandó intézet elveiről, irányáról, kiterjedéséről s költségeiről. Ird meg, barátom, e tárgyról véleményedet. Ha kivihetőnek s jónak látnád; intéznék én vagy más valaki Pestmegyéhez indítványt e tárgyban adandó utasítás iránt. Mig olyatén intézetünk nem lesz, nem lesznek magyar nőnevelők s ennek következtében nem lesznek — főként gazdag s nagy házaiknál — magyarul tudó s magyarul érző hölgyeink s leányaink s mig ilyenek nem lesznek, addig nemzeti érzet s igaz magyarság ifjaink közt sem lesz valóban honos. A salonok nyelve nem magyar nyelv s a felső táblánál uraink csak kinosan fognak inkább mekegni, mint beszélni magyarul.

Nőm igen szívesen köszönt. Nődöt mindketten tiszteljük

s szivünkben óhajtjuk, hogy egészsége teljesen helyreállott legyen. Elj boldogul, barátod W.

U. i. Széchenyiről magam is gyakran fájdalomak közt éreztem s vallottam meg magamnak, hogy jobb lenne, habár Chinában uralnák is, mintsem hogy köztünk gyanúsítások s sophismák által rosznak hintse magvait. Azonban most a vasutakról javallatában — úgy látszik — vissza van megint adva saját magának s nemzetének. A munkát még nem olvastam; csak a *Hetilap* s *P. Hírlap* közléseiből is ítéltetvén: a munka nekem tetszik. A jót mindenkiben s benne kettősen kell méltatni, ápolni; mert rosszat vagy legalább ártalmast bizonynyal senkiben sem fájlaltunk inkább látni, mint benne. Ha jelen javallata közjogi nagy nemzeti vagy érdek sértése nélkül általunk is pártoltathatik, azon tekintetből nagy nyereség leend, mivel ő az által újra meg lesz — legalább nagy részben — ügyünknek nyerve.

XCVII.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1848. márcz. 13.

Tisztelve hajlok meg, Barátom, a márcz. 3-iki beszéded szónoklati fénye előtt. Mint rokonimat ölelem annak eszméit, áldván az eget, hogy ők, kiket távolról s csaknem lappangtatva kellett ezelőtt néhány évvel honosinkkal megismerkedtetni, most általad mutatva be, nyíltan léphettek fel az ország színe előtt s nyílt karokkal fogadtattak. Roppant fontosságú körülmények, reánk nézve igen szerencsés egybetalálkozása, oly kedvező pillanatot idézett elő, milyent az ég ritkán juttatott számunkra. Ritkán tudták nálunk a szerencsés körülményeket használni. Ki tudta és tudja, nagy annak érdeme. A mart. 3-iki indítványodnak mérhetlen nagy lehet és leend honunkra, sőt a monarchiára is üdvös hatása, hogyha fogjuk és fogják azt használni tudni s hogyha a körülmények kedvezők maradnak. A most előttetek álló fontos működéseitekben nem csak lelkes örömemnek, de szent kötelességemnek is tartanám bármi csekély részt is venni. Haladék nélkül indulnék közitekbe, de nőm terhes beteg. Már hónapok óta többféle bajok s szenvedések által rongáltan, most közelebbről előbbi bajai csoportjához torokgyuladást kapott s most abban sinlik. Alig merem remélni, hogy egy pár hónap előtt utazható állapotra vergődjék. Gyermekünk is igen kicsinyek, a gyermekekre veszélyes ezen hónapokban utazni. Nőm nélkül pedig, ha lenne is annyi — mondhatom — óriási erőm gyámoltalan állapotomban útra indulni; de őt ismerve tudom,

hogy ez reá nézve most veszélyes következésű lehetne s lenne is. Így tehát csak áldásomat küldhetem nektek.

Távolból a legközelebbi körülményeket s azok szövedékeit nem ösmerve — alig lehet dolgokhoz helyesen szólni: azonban ha nőm betegsége írásra időt enged, s kedvet ad, úgy fogok e napokban Neked néhány tárgyról írni, melyek, gondolom most előfordúlhatnak.

Ha van, kinek meghagyhatnod, iratnád meg vele nekem a dolgok fejleményeinek, folyvásti fejlődéseinek rejtettebb szálait. Valóban nagy jót teendenél velem. Testi setétségben élvén, kettősen keserves dolog az iránt is homályban lenni, minek szüntelèni folyta annyira s mindenekfelett érdekel. Áldjon az Ég azokért, a miket tettél, s adja áldását azokra, miket vagy teendő, barátod W.

XCVIII.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1848. márcz. 23.

Szeretett Barátom! Csak tíz nap előtt írt levelem s e jelen közt eseménydús, egész életüdő fekszik. Hála az égnek, nem tévedtem, mondván a minapi levelemben, miszerint a mart 3-iki indítványoknak mérhetetlen nagy lehet és leend honunkra, sőt a monarchiára is üdvös hatása, hogyha fogjuk és fogják azt használni tudni s hogyha a körülmények kedvezők maradnak. Áldás reád s mindazokra, kik azt tudtátok használni, s áldott legyen az úr szent neve, hogy a körülmények kedvezők nemcsak maradtak, sőt még reményfeletti jó s kedvező fordulatot vettek. E kedvező fordulat s az események ellenállhatatlan gyorsasággal fejlődő folyamának kell tulajdonítanunk, hogy indítványod mennyei szikrája derítő, melegítő s tenyésztő, fénynyé s lánggá vált ország s országokszerte. Oly szívemelő s kebeldagasztó mindaz, mi azóta történt, miszerint természetesnek látnám, hogy bárki is azokat hallván, s olvasván, szemeit dörgölve, igyekezzék meggyőződni arról, hogy nem alszik s nem álmodik. A lelkesültség örömviharában bajos higgadtan fontolni s jónál és felségesnél egyebet látni: rajtam azonban az öröm élvezete közt nehéz gondok ülnek. Az absolutismus átkos rendszerének a zsoldos katonaságon kívül három gonosz tényezője van: hierarchia, olygarchia és bureaucratia. Ezek nálunk is nagyon s szintoly fájdalmasan mint veszélyesen lőnek a legközelebbi események által sértve. Nem fognak-e ezek bármi erőfeszítéssel reaction dolgozni s reactiót eszközölni? Reform mindég az értelem s azért üdő szerűbb — kívált nálunk — egy kisebb szám vagy kevesek míve, de e mű bármi fényben és gazdag remények közt

jelenjék meg: szappanbuborékként pattanhat szét, ha nincs jóra kész s legalább valamennyire művelt és értelmes nép. Ez hiányzik nálunk. Pedig csak ehhez támaszkodva verheti vissza, nyomhatja el a reform a reactio titkos és nyílt megtámadásait. A mi népünk, mely Pesten és másutt mint ilyen jelent meg s demonstratiókat tett, szinte csak annyira létezik s szinte csak úgy igazi nép, mint voltak faluk és városok, melyeket a Catharina utazásában hizelgői festve helyeztek utja közelébe. Csak mesterkéltnépség a miénk, egy két maroknyi lelkesült ifjak s írókból improvisálva. A valódi tömeg legfeljebb a látványban gyönyörködni vagy bámészkodni gyűl egybe lélek s részvét nélkül. Egy része pedig e városi tömegnek s még inkább a faluk népessége, sokkal kevésbbé érzi a szellemi nyomást, — mely ellen a reform tüsténti sikerrel működhetett s működött — mint a szegénység *rögtön* nem orvosolható nyomását. És ezen nyomás alóli *egyszerrei* felszabadulását reméli úgy lehet már is s követelendi talán nem-sokára. Megtanulandja könnyen ez a szerencsétlen *Nemzeti dal*-ból az »esküszünk, hogy rabok többé nem leszünk«-et; csakhogy könnyen megeshetik, miszerint azt értendi rajta, hogy sem megyei, sem földesuri előljáróinak az eskü kimondása után többé ne engedelmeskedjék. Igaz, példás mérséklet jellemzé eddig mindenfelé e jelen mozgalmakat s hála Istennek, nálunk is. Azonban bár az általam szeretett s becsült ifjuság inkább lelkes és buzgó eszköz volt volna, higgadtabb s érettebbek vezérlete alatt; mert már is mondattak s irattak olyanok, melyeket rosszakarat ellenünk s ügyünk ellen fog felhasználhatni. Igen jó hogy Klauzál Pesten van, bár Deák is lenne ott.

A másik, mi nekem sok aggodalmat okoz, az, hogy Pozsonyban a horvátok sem maguk nem nyilatkoztak, sem általatok felszólítva nem lőnek. Ők ellenszenveikkel, igényeikkel szintoly tekintélyes, mint fenyegető Európaszertei szláv combinatióikkal nem ignorálhatók; — és az sem képzelhető, hogy nyugton engedjék magukat a magyar szellem által absorbáltatni s elmulaszták rokonaikkal fogva kezét, nemzetiséggel vívni ki maguknak azt, t. i. alkotmányosságot és önállást, mit velünk együtt csak nemzetiségük árán nyerhetnek meg. Én a szlávok vagy horvátok részéről hallgatást vihar előtti csendnek tekintem.

Fogtad már hallani, miszerint Erdélybe s Kolozsvárra is hatott az események ereje. Az ellenzékiek s köztök conservativek is, p. o. Jósika Lajos s Toroczkay Miklós tanácskoztak s többek közt kimondták az általános és teljes unio óhaj-tását s annak eszközlésérei készséget. Számos ellenzékiek fel-

szólítottak engem is: menjek Pozsonyba ez ügyben működendő. E felszólításban nemzetem szavát véltem hallani, s fájlaltam, hogy azon órában vagyis tegnap tüstént nem indulhattam. Beteg ágyából csak most felkölt nőm, valóban nőmhöz illő buzgósággal hallotta a felszólítást s minden eseményeket, új élet és erő hatotta át s képesnek nyilatkoztatta magát utazni s késznek azon áldozatra is, hogy imádva szeretett kisebbik fiunkat, ki még *ilyen* utazásra igen kicsiny, — itthon hagyja.

En ugyan látom hogy a felmenetel reá s nagyobbik fiunkra nézve is épen nem veszélynélküli. Hogy a sokat szenvedett polgárban épen polgári kötelessége teljesítésekor az igazságos ég kimélettel leend az ember iránt: veled együtt remélve, indulok hozzátok, mihelyt e napokban dolgaimat csak valamennyire is rendezhetem. Kérlek, szereztess számunkra szállást. Bár jót kaphatnék.

Áldjon az ég azért is, hogy alkotmányunkat s képvisellet, úgy mint parlamenti kormányt, megyei s törvényhatósági élet megtisztítandó s egyszersmind szilárdítandó alapjára akarod fektetni.

Mennyivel több események tudásával olvasod Te e soraimat, mint a mennyivel én irom azokat, még csak a 17-iki *Hírlap*-ot olvasám. Adja az ég, hogy láthatárunkat azóta semmi se borusította legyen.

Nődet tiszteljük, gyermekeidet csókoljuk nőmmel együtt, ki tégedet igen szívesen köszönt. Éljen boldogul addig is, míg baráti jobbodat, a leghívebb s legforróbb érzettel szorítandja W.

XCIX.

Kossuth Lajosnak. Pestről Pesten. 1848. ápr. 18.

Temérdek dolgaidd miatt sem te nem jöhetvén hozzám, sem én nem tarthatván szabadnak téged háborgatni, egyszerűsem találkozhatánk, lejövetelünk óta.¹⁾ Én azonban most reggel vivén nőmet Szedresre, szülőinek régóta ohajtott látogatására, nem tehetem, hogy búcsúszavacska nélkül menjek.

A létrejövendő s annyira kíváncsi lapra nézve tudom, hogy két egyéniség nem futotta el figyelmedet, egyik Kemény Zsigmond, másik Pap Endre. Mindkettő igen hasznos leend. Keménynyel szoltam. Ő igen kész, csak azt ohajtja, hogy azok közül, kikkel most van a hírlapnál érintkezésben, valaki, főként Ötvös Ferencz vegyen, az új hírlapban, mint dolgozó vagy dolgozgató társ részt. Azt is megtudakoltam tőle, hogy a *Pesti Hírlap*i dolgozása következtében mennyit kap? Ő mondja,

¹⁾ T. i. Pozsonyból lejövetel óta.

mintegy 1200—1300 forintot. Gondolom, miként ennél többet kellene kapnia.

Hiszem, hogy egy igen olcsó s igen jó népujság felől is gondolkodtál. Erre is ismerek egy igen alkalmas segédet, ez Pap Zsigmond, ő hitű oláh pap, igen szép tehetségű s jó irányu ember.

Még van egy egyén, kiről mind a hirlapot, mind a miniszterium néhány szakát illetve, nem tehetem, hogy ne említsem, t. i.: Somogyi Antal, ügyünkhöz oly hív egyén s oly derék kapacitás, kit, azt hiszem, mellőzni vétek lenne. Én 29-én jövök vissza. Aldjon az ég.

C.

Kossuth Lajosnak. Szedresről. 1848. ápr. 19.

Megint egy pár sor olvasására kéntetlek. Bocsánat érette.

Tudom, hogy eleget gondolkoztok arról: kiket s mire kelljen alkalmaznotok.

Magam is erről [habár hivatlan] sokat gondolkozván: két egyént tudok, kiket mellőzni kár és hiba is lenne. Egyik a szilárd jellemű s tiszta lelkű Erdődi Tamás, kivel az előbbi kormány oly méltatlanul bánt s ki a nemzeti s alkotmányos ügyérti hűségéért szenvedett. Igaz, hogy őt illetőleg azon nagy baj létezik, miként a magyar nyelvet nem bírja eléggé. Mindamellet is benne az ügy, vagyis az ő kijelelésében, elégtételt s diadalt igényel. — A másik Prényi Zsigmond. Biró társai közül [az öreg Récsin kívül] egyedüli, ki a mű pereinkben s a többi üldözöttekében mert helyes meggyőződése szerint szólni, s ki azóta is az ellenzékkal tartott.

Nagyon óhajtanám a Somogyi Antal alkalmazását is. Én őt közelebbről ösmerem. Hív és hév keblű ember. Feje jó, terjedt ösmeretei alaposak, s munkássága kitünő; és a mi nem felejthető, rég s egyenlő hűséggel küzd, — ő a szatmári 12 pont szerzője, — a jó ügy mellett.

Nőm szívesen köszönt, áldjon az ég, barátod.

U. i. Azon Nyiznyanckit, kiről Pozsonyban szóltam, ajánlom kegyedbe.

CI.

Kossuthnőnek. Pest. 1848. ápr. 30.

Egy pár keresésre sem sikerüle sem nekem, sem nőmnek önt honn találhatni; Lajost is csak éppen most s csak egy pillanatra találhatám ittlétem óta legelőször.

A kedves kis keresztfiamat illető ezen ide mellékelt iratot méltóztassék számára eltenni.

Nőm önt igen szívesen öleli, gyermekeit csókoljuk, maradok tisztelő barátja W.

CII.

Kossuth Lajosnak. Kolozsvár. 1848. május 14.

Pénzügyminister ur! Közép-Szolnok megyében már számos őrsereg van felkelve s rendezve, de fegyver majd mi sincs. Legczélszerűbbnek látszott — kivált olcsóság tekintetéből — lándsákkal látni el a gyalogság két első s teljesen puska nélküli sorát. Egy ily lándsza körülbelől 1 pengő frtba kerül. Igen szükségesnek vélem, hogy a pénztárnak azon részéből, mely a megye házisükségei fedezésén kívül fenmarad, s oda lesz küldendő, hová a pénzügyminister ur rendelendi, 1000 pfrt fordíttassék. Azon reményben, hogy a pénzügyminister ur ezen igen szükséges kiadást helyeslendi, én már a lándsák készítését meg is rendeltem.

Közelebbről leend szerencsém a visszacsatolt törvényhatóságok pénztárai kimutatását megküldeni, melyekből megtetszend, hogy az adó dolgában természetesen novemberig már semmi változást nem tehetvén, csak annyi felől lehet s lehetend rendelkezni, mennyi a régi kivetés után már bejött s még bejövendő, de hogy a törvényhatóságok belsükségeire az illő mennyiséget fentartván, megmarad annyi fölküldendő vagyis felküldhető, miből lehet még a bizottmányilag kiszakasztandókon kívül más szükséges célra is adni a törvényhatóságokban. Ily szükséges cél a börtönök építése, melyek a törvényhatóságokban borzasztó minőségűek. Ha nem lenne is most czélszerű új börtönök építéséhez kezdeni; de szükséges az építésre anyagokat szerezni.

CIII.

Kossuth Lajosnak. Kolozsvár. 1848. jun. 18.

Szeretett Barátom! Tudván, hogy nyugalom fő feltéte annyira óhajtott mentől előbbi meggyógyulásodnak, s tudván, hogy e nyugalom ugyis annyira van ostromolva, nem irtam neked, mert nem tudtam volna hozzád szólani a nélkül, hogy közdolgainkról s a honról ne szóljak, mely nekünk oly drága s melynek látatára oly setét! Hirlapból örömmel értem jobban létedet, azért irok egy pár szót csak ezeni örömöm s örömünk [kifejezésére.] Nőm legszívesb üdvözlése s azon kérdés lenne e soraim foglalata, hogy nődnék jelents mindkettőnk részéről igen szíves

köszöntést s csókold helyettünk gyermekeidet. De nem állhatom, hogy arra is ne kérjelek, miként a miket Deáknak, Battyáinak, Szemerének, Klauzálnak részint ma, részint a napokban írtam, s a mik iránt őket felszólítottam, azok mellett szólj te is, a mennyire egészséged engedi. egy pár pártoló szót. Cura. ut valeas! barátod.

CIV.

Kossuth Lajosnak. Pest. 1848. jul. 17.

Szeretett Barátom! Fájt nekem, hogy tegnap nem lehetünk egy értelemben. Nincs szomorítóbb, mint midőn meggyőződésünk tilt vélekedésben kezet fogni azzal, kinek jobbját az élet minden viszontagságai közt híven szorítottuk s szorítandjuk sirunkig.

Megbocsáss, de kéntelen vagyok, nekünk drága időből, egy pillanatot elrabolni. Egy igen jó ismerősöm, Kempelen Rudolf mellett kell szót emelnem, hogy ki és mi, meghallod tőle; csak annyit irok, hogy becsületes, jókészületű s munkás ember, ha valami helyecske lenne számára, igen igen örvendene barátod.

CV.

Kossuth Lajosnak. Pest. 1848. jul. 22.

Szeretett barátom! Volt titoknokom, Mártonffy, irt neked Ó-Becséről az ottani dolgok állásáról. Mivel ő nekem két nappal későbből irt, közlöm veled levelét. Az ő nézetei s okoskodásai lehetnek félszegek, hibások: de e leveléből látszik az, hogy az ottani sergeknek nincs bizalmuk vezéreikben, nincs saját magukban: gyanakodnak egymás ellen s ügyök és az eredmény iránt csaknem kétségbe vannak esve. Ily hangulatnál s szellemnél rosszabb alig lehet. Ilyesmit nem orvosolhat egyéb, mint erélyes, határozott fellépés s szerencsés süker. Ha minden létező elvárázsolható erő nem concentráltatik az ellenség ottani fészkei ellen, ha feles ágyú mobillé téve s összeveendő vagy requirálendő lovakkal ellátva oda nem küldetnek: az ugynevezett rablócsoportok, de a kik — úgy látszik, nem rossz vezérek alatt állanak — lassankint mind feljebb és feljebb, talán idáig jövedenek.

Rosz benyomást okozand, hogy Hrabowszki, — kinek tapasztaltságához s tudományához sokaknál volt bizalom kötve — onnan eljő s egy, a legtöbbek előtt ismeretlen nevű s — amint tudom — ráczfaj tábornok megy helyébe. — Jó hatású s hasznos lenne, ha Mészáros bármi rövid időre lemenne, a dol-

gok állását saját szemeivel látandó. Hogy ezt eddig nem tette, — megvallom — nem tudom megfogni; valamint azt sem, hogy a Nádor nem ment még s nem megy most oda. Engem legalább, tudom, az ő helyzetében lánczon sem tudnának megtartani, hogy oda ne menjek. Bizony, a nehéz idők mind inkább súlyosodnak reánk; és dum Róma deliberat, non solum Sagunthum, sed et Roma perit. Barátod W.

CVI.

Kossuth Lajos miniszternek. Pest. 1848. júl. 24.

Tegnap is elmentem hozzád; mert kellett volna egy pár tárgy iránt veled szólanom. Ezt nem tehetvén, bocsáss meg, hogy e sorokkal terhellek.

Emlékezhetsz azon közép-szolnoki követre: Buda Sándorra, ki velünk ment volt hozzád, mikor az oláhok szándokáról szoltunk. Ezen egyénről azóta győződtem meg, miszerint neki az oláhok közt itt és az eddigi Erdélyben is nem kicsiny hatása van; s hogy ez által ő épen nem fontosság nélküli személy. Erre nézve kettő lenne szükséges: egyik, hogy ő lekenyereztesse, másik, hogy ő itt magánál jobbnak adjon helyet. [Ő a 36-tal szavazott.] Azonban az is szükséges, hogy ő a megyében se legyen jelen; mert ő ott épen az oláhok legnagyobb fészkeben lakván, nem jót fog tenni. Ezekre nézve legjobb lenne annak teljesülhetnie, mire ő épen vágyik, t. i. hogy ő a Bányán felállítandó bányatörvényszéknek egyik bírójává neveztetethetné ki. Ha lehet — kérlek — eszközöld ezt.

A volt Erdély első polgárának, a nagy tehetségű s aranytiszta jellemű idősb Bethlen Jánosnak nagyobbik fia mellett szólok. A fiu előbb katona volt s mint hadnagy vagy főhadnagy lépett ki. Szép esze van s főként a német s franczia nyelven írásban igen kifejezett. A külügyhöz nagyon jól lehetne alkalmazni. Ez annyival kívánatosabb, mivel ez által érdemdús atyja is jutalmazva s vigasztalva lenne. Neki, az értékileg felettebb megcsökkentnek, hét fiut kell részint nevelnie, s mind tartania. Szóltam tegnap e tárgyról Pulszkyval; ő hozzád utasított. Ezekre kér barátod.

CVII.

Kossuth Lajosnak. Pest. 1848. júl. 25.

Kedves Barátom! A székelyek telepítését illető törvényjavallatra nézve kérnék, hogy mihelyt azt elkészítéd, még mielőtt nekünk átadnád, olvasnánk együtt keresztül. Én a székelyek sajátságait ismervén, lehet, hogy némely fontos körül-

ményre figyelmeztethetnék. Továbbá jónak látnám, hogy azon törvényjavallatot, mielőtt a háznak beadnád, az erdélyi országos bizottmányynal is közölnéd. Általában a székelyek ügyére nézve ezen bizottmányynal leendő legszükségesebb értekeződni; jobban s könnyebben vezetend célra, mint a csupa székelyek-keli tanácskozás. Velök nem oly könnyü — kivált némely dolgokra nézve, — megegyezni. Bő tapasztalásból beszélek. Áldjon az ég!

CVIII.

Kossuth Lajosnak. Pest. 1848. aug. 1.

Szeretett Barátom! Pesten egy szép menyecske által felszólítva intézem hozzád azon kérést, hogy Zámoryt, ki az engem megbízó ösmerősöm, Szentimrei-nőnek közel rokona, helyhez, ha csak lehet, a kassai vagy sóvári kamarai inspec-toratushoz számnoki állomásba. Áldjon az ég! barátod.

CXI.

Kossuth Lajos urnak Pesten. Pest. 1848. aug. 15.

Szeretett Barátom! Jellasicstól proclamatio jelenék meg. Nem lenne-e jó, hogy részünkről is a ministerium vagy a törvényhozó test által proclamatio bocsáttatnék magyar ugy, mint horváth és szloven nyelven? Békés hanggal kifejtendő, hogy teljesen helytelen s ok nélküli harcziar nyilatkozatuk s készül-tük. Szeretnék veled egy-két tárgy iránt szólni. Mikor lehet? Barátod.

CX.

Kossuthnak. Pest. 1848. szept. 2.

Szeretett Barátom! Bár hivatalos és nem hivatalos, de részint nagyon is fontos dologról óhajtottam volna több napok óta veled szólni; de szükségesebb dolgoktól nem akartam idődet rabolni. Megbocsáss, hogy ezt mégis e pár sorral teszem.

Emlékezhetsz, mikint az erdélyi országos bizottmány tagjai napidíjokra nézve hozzád kérdést intézvén, azt felelted, hogy szintúgy fognak azok és szintazon napidíjt fogják kapni, mint a képviselők. Mi, azon bizottmányynak több tagjai, kik képviselők nem vagyunk, a napidíj felvétele iránt tettünk lépéseket; de mindenünnen csak azon választ kaptuk, hogy te még nem tettél az iránt rendelést. Kérlek, tedd meg azt.

Megyémben én a nemzetőrség felfegyverzésére 1000 drb. lándzsát készíttettem s ennek árát, mint kir. biztos, a megyei

pénztárból kifizettettem. Óhajtanék ez iránt tőled egy helybenhagyó szót bírni, nehogy az nekem később difficultáltassék.

Mikor lehetne veled néhány szót szólanom? Áldjon az ég!

CXI.

Kossuth Lajos pénzügyminiszternek. Pest. 1848. szept. 7.

Szeretett Barátom! Nem csudálom, de nagyon sajnálom, hogy dolgaidd halmaza miatt nem teljesítheted e napokban irt soraimban kifejezett azon kérésemet, hogy áldozz ha csak néhány pillanatot is nekem, egy-két egyéni s egy pár közdolog felőli beszélésre. Nem tudván, lehetek-e és mikor szerencsés veled szólhatni, két egyén dolgában szólok hozzád néhány szót.

Katona Miklós — kit ismersz — fel van szólítva, vagy talán meg is kínálja őrnagysággal az Erdélyben alakuló Kossuth-lovassághoz. Ő azonban nem tudja tisztán, hogy azon kinevezés érvényesen eredhet-e onnan s e végre csak egy pár perczi veled szólhatást kér általam is. — A másik Péchy nevű, kit én számos évek előtt ismertem, mint hadnagyot az akkori József huszároknál. Bizonyítványai az ellenség előtti vitézségéről igen jók vannak. Dobay ezredes Erdélyben az ottani önkéntes gyalogsereghez azért nem alkalmazta, mivel inkább csak a lovas szolgálathoz ért, s mivel már igen idősek találta. Igaz, hogy a ficzko már 52 éves s 7 seb fedti testét; de jó erőben van. Kérlek, alkalmaztasd őt is óhajtása szerint hasonlóan a Kossuth lovassághoz. A minapi sorokra választ vagy izenetet kér, barátod.

[Kossuth e levélre jóváhagyólag felelt.]

CXII.

Kossuth Lajosnak. Freywaldau. 1848. okt. 16.

Tisztelt Barátom! Engedj egy őszinte szót barátodnak. Sokszor volt nagyon sok és fontos dolgod; de tudom, sohasem annyi s oly fontos mint most. Mégis kénytelen vagyok ezek közepette egy pár perczedet igénybe venni.

A honhoz képest egyén bárki is csak morzsa, s a polgár nagy kötelessége mellett a barát iránti tekintet messzire háttérbe szorúl. De az egyes polgár becsülete is a hon vagyona s mint ilyen, szent; s van baráti tartozás is, melyet senkinek és sohasem szabad feledni.

Emlékezhetsz, hogy pestrőli elmenetelem előtti estve nálad voltam s mondtam, miszerint nőmet s gyermekeimet Pestnél nyugalmasabb s bátorságos helyre azaz Gräfenbergbe

fogom vinni. Mondtam akkor, még pedig ismételve mondtam, mikint ha a hon szolgálata s törvényes szabadságunk szent ügye körül valami adja magát elő, melyben én, a vak s magammal jótehetetlen, tehetek s használhatok valamit: irjatok nekem s én azonnal sietek vissza honomba s oda, hol azt a szükség kívánja.

Ezen ünnepélyes nyilatkozat és kérés után nem lehetett nem csodálkoznom, hogy mielőtt f. hó 10-én a távollevők iránti indítványodat tetted, vagy irattál nekem [pl. Stuller által,] bár egy pár szót, vagy pedig nem tettél indítványodban a vakokat s nyomorékokat illetőleg kivételt. — Ezt nem tévén, barátodat azon keserű alternativeba tetted, hogy sorssujotta napjaiban üldözés tárgyává váljék, vagy pedig az mondattasék róla, hogy őt, ki a kötelességteljesítésre soha intést sem, várt arra kényszeríteni kellett, s hogy büntetéstőli féltében tért honába vissza. — Barátom, félelemmel a hajdani kormány sem tudott engem semmire is bírni; a jelen vagy jövő sem birand egy lépésre is. Inkább, hogysem a gyávaság bélyegét tűzzem nevemre, kész lennék koldusbotra jutni áldott nőmmel s ártatlan gyermekimmel együtt.

Hogy engem honunk s a világ előtt úgy jelentessen meg, mint vagy kötelességéről elfelejtkezettét, vagy gyáva félelemből cselekvőt: azt én senkitől sem érdemlettem meg s legkevesebbé tőled, barátom.

Ezért egy hónapért élt s szenvedett honfi becsülete s a barátság szent nevére kérlek, hozd helyre e sértést, melyet becsületemen kivétel nélkül mondott ezen szavaiddal ejtettél. [»Nincs most annak ideje, hogy külföldön sétáljanak.«] És ments ki a fenmondottam keserű alternativából az által, hogy reám nézve tétessék nyilvános kivétel, mint a ki vaksága által azon keserves állapotra jutott, hogy a mozgalom s cselekvés jelen pillanatai közt a megtámadott hont nem védheti és semlegesen kell maradnia, s cselekvőleg nem léphet fel.

Ezekhez járul az is, hogy tegnapelőtt egy oly kínos és veszélyes gyomorgörcs rohant meg, s 19 óráig gyötört, melyért Priesznitz komoly cura alái vételt ítélte mulhatatlannak s azt meg is kezdette.

Mindazáltal ismételem újra is, hogyha van vagy lehetne most, vagy később a közjót s honunk törvényes szabadságát illetőleg reám valami szükség s én a honban elveimhez s meggyőződésemmel híven maradva használhatnék: úgy rendelkezék velem a hon s mihelyt az, mit feljebb kértem, megtörténvén s én a nélkül mehetek, hogy visszatérésemen a kényszerültség s büntetéstőli félelem színe legyen, azonnal megyek, s erőm utolsó maradványát és utolsó lehetetemet is a honban

szentelendem a honnak. Igenis bár betegen, hacsak mozgatható állapotban leszek, sietendek vissza s megteendém a legnagyobb áldozatot, mit én tehetek, t. i. vagy áldott nőm, egyedüli ápolóm nélkül megyek, vagy megengedem, hogy a hív nő a szint oly hív anyának törje meg szívét, gyermekeinket idegen földön anya nélkül hagyván.

A feljebbi kérések teljesítéséért esd barátod.

CXIII.

Kossuth Lajos elnöknek. Freywaldau. 1848. Okt. 19.

Tisztelt Elnök ur! Hogy megyémben a Szamos mentén s leginkább azon (fájdalom!) magyar helységben, melynek oskolák általi művelésén már szüleim s magam is annyit igyekeztünk, minő vért fagylaló s undorító kegyetlenségekben nyilvánul a dühös lázadás, azt az épen most vett ide mellékeltekből átlátni méltóztatik.

Erdély a legvészesebben pusztítandó tűznek gyűlöpontja jelenben. De alig van s talán nincs is hely, melyből a minden rendet felforgató, alkotmányunkat megsemmisítő s nemzetiségünk kiirtását inkább előmozdító mozgalmak dúsabban fejlődnének ki s harapódnának szét, mint épen a fennemlített Sibó helysége, mely Közép-Szolnokmegyének Doboka s Belső-Szolnokmegyéekkel s Kővár vidékével összerúgó s határos szegletén fekszik. Ha ezen hely s annak környéke törvényes engedelmességre nem szoríttatik, még pedig rögtön s haladék nélkül: a romboló tűz annyira leend bizonynyal terjedve, hogy annak tízannyi erő, mint most, sem fog gátot vethetni, száz és ezer ártatlanok felmészárlása mulhatatlanul be lesz következő.

Jól tudom azt, hogy nekem, mint főispánnak e pillanatban ott lenne helyem. És bizonynyal sok más igen fontos tekintetek mellett azt is félre tenném, miszerént azon felbőszült nép [ha eddig már meg nem tette] bizonynyal szétrombolandja ott mindenemet, mihely megtudandja a büntető igazság nevébeni közeledésemet; mindezt, mondom, nem tekintve sietnék oda, hogyha elegendő fegyvereserő nélkül s szerencsétlen vak és nyomorék állapotomban ott személyemben hivatalomat nem tenném ki a leglealázóbb s szörnyebb bántalmaknak; melyektől, bármi kinokat foglaljanak is magokban, személyemre nézve nem irtózni elég erősnek érzénem magamat, hogyha azzal ügyünknek valamit használhatnék s nem ártalmas botrányt és kárt okoznék.

Esdeklek, rendelkezék ön a szerént, hogy azon szerencsétlen s most már gonosz ármány által minden katonai oltá-

lomtól megfosztatott vidékbe haladék nélkül elegendő fegyveres-
erő küldessék. — Erdélyből küldettetni bizonyynyal nem fog,
máshonnan kell tehát azt küldeni.

Illő tisztelettel maradok Önnek hív polgártársa.

CXIV.

Kossuthnak. Freywaldau. 1848. okt. 24.

Tisztelt Elnök ur! Remélem, vette ön f. hó 16-án sürgöny
által küldött privát s 19-én irt hivatalos leveleimet. Ezekben
a gyalázatos reactio gaz törekvései által felizgatott népnek
előbb Kővárban kitört, azután megyémbe is áthatott vétkes és
botrányos fellázadásáról szólván, kértem önt, a nagy vést szü-
lendő, de még most kevés erővel is elfojtható lázzadás elnyomá-
sára szükséges fegyveres erőnek haladék nélküli odarendelésére.

Fogja ön tudni, miszerint megyémből az ott volt igen
kicsiny számú katonaságot is eltávolította az erdélyi hadi
kormány s így a felbujtogatott nép martalékául van közigaz-
gatás és rend, úgy mint a békés polgárok személye s vagyonuk
oda vetve. Hogyha lehetetlen oda sorkatonaságot küldeni, mely-
nek csak megjelenése több hatással lenne az aziránt nagy
hódolattal viseltető nép közt, mint más fegyveres erőnek, véres
küzdelemnek. úgy a szomszéd magyar megyékből lenne szük-
séges a lázongás elnyomására elégséges [500—1000 főből álló]
fegyveres erőt küldeni. Igen szükséges lenne 500 vagy 600
szuronyos fegyvert a megyémbeli nemzeti őrsereg, 200-at pedig
a zilahi őrsereg számára adni és sietve vasuton s előfogatok-
kal éjjel-nappal küldeni.

Ezen kérésemet honfi figyelembe s buzgóságába ajánlván,
tisztelettel maradok önnek hív polgártársa.

Kiadja: FERENCZI ZOLTÁN.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A.

Abafalva, 247.
Abauj, vm. 99. 127. 130. 395. 397.
 398., — *vár*, 127.
Ádám Tamás, 290.
Adánd, 31.
Adorján cs. 534.
Adózás ügye 1847/8, 349. 586.
Aeneas Sylvius, 203.
Aggápoló intézet, 301. 302.
Agostonfalva, 485—491. 502. 503.
 526. 528. 533—535. 537—542.
 545. 578.
Aigner Ferdinánd, 165.
Ajka, 355.
Ajkai család 355—357.
Ajtai Mihály, 398.
Akai Péter, veszpr. várnagy és alisp.
 358. 359.
Akli falu, 442.
Akol falu, 358. 359. 368.
Ákos István nádor és fiai hűtlensége,
 120—122.
Akus-alias *Peturfalva*, 122.
Albert király, 370. 371.
Aicsik, 537. 538.
Aleppo, 58. 66.
Ali basa (1663), 379. 382. 384.
Alispán kinevezése Liptóban, 261.
Almágy, 82.
Alman Péter, 255. 258. 261. 263—265.
Almás, 285; — 121. 122. 442.
Almássy család öse Fertés, 122.
Almássy, 398. Anna, 438. Pál, 165.
Alsó-Bajon, 95. — *Csernáton*, 93.
 — *Kőhér*, 501. 502. 530. 578.
 — *Láncz*, 127. — *Lindva*, 457 —
 örsi nemesség, 358; — *Sabrák*, 127.
Altörja, 87. 93.
Alvincz, 86. 98.
Anatolia, 57. 66.
Ancsikfalu (Ancsikoven, Aniczkove),
 260. 263.

Andaházy család, 260.
Andicz, 260. 263.
Andohy, Máté, 363.
Andrásfalva, 261. 263.
Andrásfia István, 372.
Andrássy István tábornok, 152.
 — *Károly* gróf, 164.
Andreánszky család, 259.
Andronicus Ferencz, 199; — *Tran-*
quillus, 198. 199. életrajza Gritti-
 ról, 198—229.
Anglia, 50. 62. 163.
Angol posztó és divat, 508. 509. 511.
 516. 521. 523. 549. 550. 559—561.
 563. 565. — *székely* lovak, 31. 32.
Antalfia Ányos, 362. Péter, 365.
Antos György, 95.
Ányos Mihály (fajszi), 363. 364.
Apácza község, 84. 92. 96. 484.
Apafi Mihály, I. 488. 528. 591: — II.
 90. 91.
Apagyi Miklós, 442.
Apahida, 85. 89.
Apátimagasi, 372.
Apor Farkas, 492. — István, 83. 93.
 483—485. 492. 493. 499. 517. 520.
 531. 535. — László, 87. — Lázár,
 492. — Péter, 492. — család, 490.
Apponyi gf., György, 28. 325. 326.
 588; — Lajos és Leopold, 164.
Apuli, 37. 50.
Arabok kiűzetése Spanyolország-
 ból, 43.
Aranybulla záradéka, 406. 408.
Arany holmi, 268. 270. 273. 275.
 421. 424—427. 443. 444. 492.
 506—513. 516—518. 520—525. 529.
 535. 547. 548. 550. 553. 554.
 559—565.
Aranyművesek, 276.
Aranyos-Megyes, 132. 133. — *szék*,
 527.
Arapataka, 84. 87.

Ardó (Ordo, Ordou), 122. 127.
Ároktő, 283.
Árpás falu, 365. 366. 369—371.
Árpási Péterfia, 371.
Artnisius hegy, 152.
Árva vm. 257. 590.
Asti, 64.
Aszár, 369.
Asztalos Mihály, 534.
Aszú bor (Azw), 131.
Athén (Sedime) 49.
Áts falu, 288. 289.
Attomyr homeopáta orvos, 171. 172. 336. 584.
Atya falu, 123.
 »*Augsburger Allgemeine*« magyar-
 ellenes czikkei, 161—166. 187. 195. 323. 325.
Augusz Antal, 165.
Ausztria, 47. 205. 208. 388. 410 — és
 Magyarország. vámkérdése, 587.
Ayas basa, 38. 41. 55.
Azár falu, 289.
Azsia. 42. 61. 62.

B.

Babarczy Antal, 585.
Babona, török —, 41. 42.
Bábony, 442.
Babos András, 439.
Baczon, 484. 485. 491.
Badeni herczeg, 252. 295.
Bagaméri Király István, 279.
de Bagny százados, 78. 81.
Bagosi Márton, 283.
Bagvár, 316.
Bajazet szultán (II.), 63. 575. mauso-
 leuma, 63.
Baji Ferencz. 398.
Bajorország, 152.
Bajza József, 165.
Bakcsi Gábor, 526, 536. 540; — Ist-
 ván, 526; — László, 86. 526.
Bakith Pál, 56.
Bakó János, 399.
Bakócz Tamás, 100.
*Bakonybéli apátok és oklevélkivona-
 tok*, 355—372.
Bakos kurucz tisz. 245.
Balamér, 86.
Balassa András, 257; — Bálint, 499.
 lipői főispán 256; — (Balassi)
 Menyhért, 130. 419; — Zsigmond,
 478.
Balassa-Gyarmat, 130 373. 380.
 TÖRT. TÁR. 1903. IV. FÜZET.

Balaton, 361; — *főkajár*, 363.
Balázsfalva, 86. 92. 95.
Balázsfia Dózsa és János, 365.
Balázsházi, 97.
Balázstelke, 86. 94.
Balintit Zsigmond követsége Caraffá-
 hoz. 97. 98.
Ballabás István, 145.
Balogh Boldizsár, 88; — György,
 398. — János, 165. 171. 173. —
 Lőrincz, 158. — Mihály, 452; —
 Pál, 398; — Péter, 279.
Bálpataki János, 86.
Bán család (Liptó), 261. — de Megyes
 család, 365. 366.
Banda falu, 85.
Bánffy Albert és Dániel, 166; —
 Dénesné, 93; — Erzsébet (Rákóczy
 Lászlóné), 432; — Farkas, 89. 90.
 94; György, 86. 89; — György
 gubernátor, 482. 577; — János,
 166; — Kristóf (alsólindvai) tárnok-
 mester, 456—459. 462. 463. 468; —
 Miklósné (Bethlen Kata), 346; —
 Zsófia, alsólindvai (Czobor Imréné),
 456—460. 462—465. 467. 469.
Bánhida, 141.
Bánhidai Albert, 165.
Banna poss, 119. 120.
Bányai Gergely, 142.
Bányatörvényszékek, 603.
Bányavárosok, felvidéki —, 7. 243.
 302—304; — és a lengyel pénz
 (1581.) 256.
Barabás falu, 128.
Barabás Péter, 89.
Barakonyi, 433.
Baranyai Mihály, 398; — Miklós,
 400.
Barát család, 126.
Baratnaky Ferencz, 451.
Barbócs János, 426.
Barcelona, 43.
Bárczay Mihály, 165.
Barczaság, 84, 215.
Barcsa, 86.
Barcsai Ákos, 528; — Mihály ügye
 az 1684. fogarasi országgyűlés előtt,
 88; — Péter, 86.
Barchfai István, 360.
Bardocz-szék, 490.
Barkóczy Ferencz, 70. 244. 245. 247;
 — László, 432. — gfné, 445.
Barlók István, 399. 400.
Barnald, 362.
Baroch család (de Kyspech), 360. 361.

- Barót*, 83. 85. 86. 88. 489. 490. 526. 528. 533.
Bars vm. 384. 428.
Barta János 277. — Lukács, 485.
Bartakovics Gáspár lévai alkapitány (1663.) 373—379. 382 —386. család levéltára. 373.
Bártfa, 242.
Bártfay László, 165. 171. 176.
Bärenklau tábornok, 155.
Batár falu, 118. 121. 442. — patak, 122.
Batarcs, 127. 443.
Batáry László, 118.
Báthory András, 130. 474 ; — *István* erd. vajda, 123. 124. 209—211. 214. országbíró, 264 ; — *János*, 111. Kristóf, 317.
Bátorkeszi, 141.
Bátorkeszi János, 283.
Bátorkő vára, 368.
Bátos falu. 494. 496.
Batthyány, 181. 184 ; — *Ferdinánd*, 165 ; — *Ferencz*, 399. — *Fülöp*, 165 ; — *Iván*, 165 ; — *Kázmér*, 164. 195. — *Lajos*, 164. 195. 329. 354. 583. 589. 601 : — *Orbán*, 215. 216. 218. 220.
Battik Gergely, 69. 450 ; — *Péter* 69.
*Baty*z Kristóf (de Alsó-Malethyn) nemessége, 254.
Bay István, 443.
Beatrix királyné, (I. Mátyás özvegye) 123. 124.
Bebek Ferencz, 131 ; — *György*, 131. 132. — szerepe (1566.), 303. 305. 306. 308. 309. 311—313. 319. 320.
Béb falu, 371.
Béby Dózsa 369. 371.
Becs (Bewcz) sókamarája, 125.
Bécs, 13. 14. 22. 55. 65. 87. 96. 97. 131. 132. 197. 258. 289. 325. 381. 412. 419. 461. 469. 474. 476. 529. 541. 542. 545. 549. 553. 591 ; ost-roma (1529), 43. 47. 206 ; (1683.), 142. 294. 295.
Bécsben járó tót (délszláv) és pest-vármegyei küldöttség, 5. 197.
Bécsi-erdő, 295 ; — iparczikkek, 524. 555. 556. 559.
*Becskerek*y, 239.
Bedegei Ferencz, 365.
Bedőháza, 83.
Begogli, 37. 53—56.
Behárfalva, 261. 263.
Bekényi család, 126.
Bekesi István, 269.
Békési főesperes, 119.
Béla kir. II. 356.
Belatincz, 463.
Belcsháza (Bielch —), 261. 263.
Béldy Dávid, 92. 94—97 ; — *Ferencz* és *György*, 166 ; — *Pál*, 529.
Belgium, 141.
Belgrád, 45. 208.
Belizár, 575.
Bellányi János, 442.
Bellicum, I. Hadi tanács.
Bellovics Sámuel 249 ; — *Zsigmond* Fülek várának alkapitánya, 240. 241. 248. 451.
Belopotoczky Mihály, 264. 265 ; — *Tamás*, 260.
Belryche poss. 120.
Belső-Szolnok, L. Szolnok.
Bélteki, 245 ; — *Pál*, 73.
Bély, 425—427.
Bellye, 424.
Béllyei Sámuel, 141.
Benczés apácák, 414. V.ö. B a k o n y- b él. Pannonhalma.
Bene falu, 85. 93.
Bendik Antal, 28.
Benedekfalva, 259. 260. 263.
Benedekfia Orbán, 372.
Benicz, 260. 263.
Beniczky Ferencz, 255. 258.
Benkő Mihály Pap (bölöni), 532. 533.
Benyovszky Péter, 165.
Benusháza (Benyewshaza) 261. 263.
de Benziis Gualdo András spalatói érsek, 358.
Beóthy, 25 ; — *Lajos*, 165 ; — *Ödön*, 165. 174. 193.
Bercsényi Miklós, 451.
Bere György, 363.
Bereczk, 84 ; — *Máté*, 532.
Bereg, 72 ; — vm. 120. 121. 128. 242 250. 398.
Berei család, 364 ; — *Péter*, 363.
Berenhida, 368.
Berény, 285. 286.
Béres Imre, 534.
Berethalom, 95.
Beretky Zsuzsánna, 447.
Bergantino hadak, 37.
Berhes Péter, 439.
Béri Anna (Csifut Szabó Györgyné) és *Mihály*, 270.
Beriszló Bertalan vránai perjel. 124 ; — *Péter*, váci püspök, 129.
Bernald alias Kethelaka, 357. 371.

- Bernád* Ferencz, 83. 98.
Bernáth János, 454. — Zsigmond, 583.
Berzencze, 452.
Berzenczei István, 575.
Berzeviczy György nyitrai püspök, 123—125; — Péter, tárnokmester, 123.
Besenyő (Erdélyben) 85.
Besztercze, 96. 530; — *szék*, 494; — *vár*, 257.
Beszterczebánya, 234. 242. 300—303. 313. 320. 448. 452. 453. levéltára, 300. 302. 320.
Betfalva, 83.
Bethlen Farkas, 166; — *Ferencz*, 346; — *Gábor* fejed. 346. 427. 428; festőjének fizetése 146; lantosa, 147; levele Dóczy Andráshoz (1619.), 427. 428. — *Gábor* gróf, 166; — *Gergely*, 499; — *Imre*, 166; — *János*, 85. 166. 354. — *id. János*, Erdély első polgára 602; — *Kata* (Bánffy Miklósné), 346, — *Miklós*, 86. 90. 97. bölcsesége. 573; — *Pál*, 166.
Betző István, 87.
Bezerédj István, 9. 25. 165. 193. 322. 323.
Bezzech György, 69.
Bibarczfalva, 486. 487. 490. 537.
Bicse, 300.
Bicske, 141.
Bicskey István. 443.
Bihar, 269; — *vm.* 345. 398, 399. 423. 424. 427. 454. 476.
Bihari botrányok (1844.), 173.
Bíró János, 439.
Biscayai hajóhad Zakynthosban, 57.
Bobrovnik, 261. 263.
Bobrovnický család. 261.
Bocsárd, 86.
Bocskay István, 423. 478; — hadainak rendtartása, 476—478.
Bocskay alias Casparith Gáspár, 260. 262—264.
Bocskó, falu, 443.
Bocskor Mihály, 439.
Bodfalva, 90. 92.
Bodoló, 127.
Bodoni János, 89. 482.
Bodor Mihály, 526.
Bodrog foyó, 143. 144. 230. 231.
Boér Samuel, 527.
Bogárdy László, 442.
Bogarmolna poss. 362.
Bogdán, 361. 362.
Bogdán Péter, 84.
Bogdányi család, 364; — Márton, 284.
Boham, 81.
Bohus Mihály nemességéről bizonyítvány, 262.
Boldizsár András, 441.
Boleszló lengyel kir., 575.
Bologna, 211.
Bonczida, 89. 90.
Bonczos Thuri László, 278.
Bónis Sámuel, 165. 583.
Borbély Gáspár, 282; — György- 287; — János, 281. 437.
Borberek, 86.
Borbereki Dániel felesége (nagyajtai Cserei Erzsébet), 487. 501. 527; — Druzsianna (Szántó Mihályné), 527; — József, 503. 527.
Bornemissza Ignác, 166; — István, 398. 400; — János, 275. 277. 278. 542.
Borosjenő, 433.
Borosnyó, 84.
Boroszlai Jeromos, 41.
Boroszlói posztó, 157.
Borsa. 442.
Borsi Mihály, 398.
Borsod helység, 252. 361—363. 366; — *vm.* 398. 454.
Borsos Benedek sárosvári kapitány, 125; — János, 273. 276; — Márta, 415.
Borsova, 534.
Bortermés Erdélyben (1685.), 95.
Bory, 585.
Borzás, 86.
Bossányi nyitrai követ, 402.
Bosznia, 388. 391. 434.
Boszorád Katalin, 140.
Boszporuszi oroszán meséje, 41. 42.
Bota falu, 483.
Botháza, 503. 554.
Boynnytha, 158.
Bozok, 459.
Bozóki prépost, 111. 415.
Bozza (szoros:) 84. 85. 499.
Bögöz, 86. 483. 484.
Bökény, 126. 127. 438. 439. 443.
Bölcselkedések, 573—582.
Bölön, 88. 92. 484. 485. 489. 491. 522. 526. 528. 534. 540—542. 545. 553.
Böny, 289.
Büszörmény, 79.
Brandenburg, 151; — örgrófja György, 214.
Brassó, 83—88. 90. 93—95. 97. 215.

219. 340. 486. 488. 492—494. 496.
 499—503. 515. 521. 522. 527—530.
 535. 546. 548—552. 557. 563. 565.
 568. 569. 577. 578.
Brassai posztó, 525.
Breznóbánya, 235. 301.
Breznói hegyek, 240.
Brna család nemeslevele, 262.
Brnysze, 261. 263.
Brodarich István eszterg. érseki tit-
 kár, 105. 106.
Brót Balázs, 268.
Brthosska Balázs, 260.
Bruck a Lajta m. 46.
Brussza, 63.
Bubla-Marczel-Melcz család, 255.
 258. 260.
Bucignola Paolo, 41.
Buda Sándor Kővár vidékének volt
 követe 354. 602.
Buda vára, 56. 62. 70. 92. 99—102.
 106.—108. 119. 120. 123. 125. 128.
 141. 145. 150. 161. 186. 208. 209.
 217. 219. 223. 230. 281. 307. 356—
 360. 362. 364—366. 370—372. 374.
 375. 405. 434; — ostromai, 45
 —47. 205. 207.
Budai basák, 80. 240. 241. 250. 251.
 295. 305. 380. 382. — hévvizek,
 281. 284; szoborművek Konstanti-
 nápolyban, 38.
Budai István, 454; — János, 98;
 — Zsigmond, 398.
 »*Budapesti Híradó*,* 173. 174.
Budetin, 257.
Buffon, 14.
Buken György, 359.
Bukovina (Liptó), 261. 263.
Bukovinszky család, 261.
Burgos, 43.
Butsumfalva, 528. 529.
Buza János, 421.
Buzinkay Mihály, 449.
Büdeskúti, 97.
Büntetések, hadi —, 477. 478.
Bürkös, 87.
Bűvös háziszerek, tárgyak, 548. 553.
 556. 557.

C. Cz.

Calcedon, 64.
Calicut, 57.
Canagili Manoli, 42.
Cantelino Caesar, 37.
Caprara tábornok, 239—243. 245 —
 248. 250.

Carolina Resolutio (1732.), 344. 348.
 584.
Casal, helység, 153.
Casparith alias Bocskay, 260. 262—
 264.
de Castelliono Jakab, veszpr. alispán,
 358.
de Castillon, 58.
Cavaletto Jeromos velencei tenger-
 nagy, 55. 57.
Cavallo. Monte-, 153.
Chaireddin Barbarossa kalózfőnök,
 50. 52. 63. 65. 66.
Chairii (Chayr) Archmat pártütő
 egyiptomi basa, 54. 62.
Celeby Musztafa (Dselalfade), 43.
Chenig cseh község, 356.
China, 595.
Christoff Pál brassai bíró, 548.
Chwothowen, 263.
Chwyst család, 260.
Cimiotti Lajos, 165.
Cob generalis, 72.
Corone város, 37. 42. 51. 52. 55.
 58—61. 63.
Corvin János, 123. 124.
Cozul basa, 41. 58. 66.
Croner János, 486.
Cusano Mihály, 37. 38. 55. 58. 59. 535.
Czege, 90. 98.
Czernin József gf. 494. 496. 497.
Czibak Imre, 35. 209. 211. 214—216.
 218. 228; — jellemzése, 213; —
 halála, 215. 216.
Czifra János, 484. 541. 543. 544.
Czigány jobbágyság, 482; — vajdák,
 274.
Czikmántor, 88.
Czirjék Pál, 527.
Czobor Bálint gf, 456—459. 464. 465.
 469—471; — Imre nádori hely-
 tartó, 132. 135. 456—460. 462.
 465—470. — holttestéért per, 456—
 471; — Mihály, 478.
Czófalva, 84.
Czövek István, 287.
Czukorgyár, magyar — részvényei
 (1844) 181. 184. 189.

Cs.

Csaba község, 80.
Csábrág (Csábrád), 234. 242. 453.
Csajághi család, 364. László fia Tamás,
 365.
Csák Máté, 121.
Csákán család (péterfalvi), 126.

- Csákányi* István, 293.
Csáktornya, 389.
Csáky Gábor, 84; — György, 166; — Imre kalocsai érsek, 399. — Istvánné (Mindszenti Krisztina) 93; — István, 424. — László, 95. 97. 141; — Pál gf. lévai főkapitány, 385. 386; — Zsigmond gf. tárnokmester, 399.
Csallóköz, 139. 140. 293.
Csamay Jakab deák, 129.
Csanád (Szász-), 80. 89.
Csanádi püspök, 132.
Csanády István, 81. 82.
Csány, 127.
Csányi László, 165.
Csapó falu, 94.
Csapó Dániel, 165; — János, 288.
Csapodi Pál, 165.
Csarnató, 127. 443.
Császár István, 287.
Császári falu, 292.
Chatár György (bogdáni), 362.
Csatári Benedek, 369.
Csathó Gáspár, 443. — Mihály, 384.
Csáva, 89.
Csázmai konvent, 371.
Chebúrka fiai, 119.
Csedreg (Chudruk) 121. 122. 442.
Csécs, 127.
Csécse, 128.
Csege, 70.
Csegei Illés, 372; — István, 369.
Cheglei család (István, János és Tamás fia Imre), 370—372.
Cseh Jakab, 449.
Cseh ipar, 592.
Csehország, 151.
Cseke, 128.
Chekehuthi család, 362.
Cselze, 426.
Csémi András, 290.
Csemicze, 260. 263.
Csemiczky Benedek, 255. 258. 261. 264. 265.
Csengeri Pál, 143.
Csepe, 122. 443.
Csepel sziget, 108. 110.
Cserei család leszármazása, 525—531; — Ágnes (Sigerius Andrásné), 487. 515. 527. 528; — Dániel, 526; — Erzsébet (Borbereki Dánielné), 501. 527; — Farkas (bölöni), 527. 528. 533. 540. 541. 545; — György, 83. 498. 526—528. 533. 559 560. 564—566. 568; — János, 484—486. 488. 489. 491. 500. 501. 526. 527. 533. 534. 536—541. 546. 557; végrendelete, 533—536; — Jánosné (Henter Margit) 528; — Judit (Pokornik Jánosné), 487. 527. 534—536; — Klára (Száva Sándorné), 481. 501—504. 510. 527; — Krisztina (Zeyk Mózesné), 481. 503. 519. 523. 527. 552. 554. 560. 561. 563—565; — László, 527; — Mária (Szegedi Gáborné), 481. 506. 527. 530; — *Mihály* (nagyajtai), 494. 495. 497—500. 504. 519. 520. 522. 523. 526. 531. 534—546; (csiki), 553. — apologiája, 572—582; — családi levelei, 490. 491; — feleségei (Kún Ilona), 499. 501. (Széki Zsuzsánna), 490. 497. 501; jegyzőkönyve, 481—582; — könyvei, 569—572. — leányai, 481; — műveinek kéziratai, 569. 570; — *Miklós*, 486. 488. 525—528. 532. 534; végrendelete, 532. 533; — Sámuel, 484. 486. 488. 489. 526. 548; — Zsigmond, 90. 526; — Zsuzsánna (Henter Pálné), 502. 515. 527.
Csergő Bálint, 139.
Csernáton, 87.
Csernel Tamás, 132.
Csernovics Péter, 165.
Csertán, 9.
Csesznek, 369. 371.
Csicso, 291. — *Keresztúr*, 85. 90.
Csifut (Szabó) 270.
Csík szék és vm. 93. 499. 501. 527. 529. 535. 537—539. 577. 578.
Csík-Samlyó, 490. 491; — *Szentmárton*, 482. 483; — *Szentsimon*, 486. 537.
Csikay János, 278.
Chismachia Péter, 273.
Csitvándi Egyed mester, 370. 371.
Chewkuthi Pál, 369.
Csőreges (Chioreghes) alias *Eötvös* István, 273.
Csősz (Chewz, Cheősz, Chősz) falu, 414. 417.
Csokonyai Ferencz. 140. 292.
Csoma, falu, 443.
Csoma Zsigmond, 96.
Csongrád, 191.
Csongrádi Ferencz, 527.
Csongva, Alsó- és Felső-, 127; Kis- és Nagy-, 445.
Chonkai Miklós, 366.
Csontmező, 123.

Csornai konvent, 360. 365. 368 ;
 prépost, 363. 367.
Csornai Péter, 365.
Csupor család (monoszlai), 367. 370.
 371.
Csutka Bálint és János, 484. 487.
Csúzi József, 283.

D.

Dabolcz, 442.
Dabolcsi István, 438. 439.
Dacia, 203.
Daczó Ferencz, 563 ; — János, 85. 88.
 89. 95.
*Daczó*lom, falu, 242.
Dada, falu, 435.
Daguerreotyp, L. Nagy Károly.
Dak, 89. 94.
Dalmácia, 199.
Damjánfalva, 259. 263.
Dánfalva, 534. 538.
Dánia, 151.
Daniel család, 490 ; — Ferenczné,
 486. 492. 546. 547 ; — István, 90.
 96. 490 ; — Judit, 93 ; — Mihály,
 84 : — Péter, 92.
Danka János, 439. 440.
Danzig, 151.
Dardanuskok, 203.
Darnó, 123.
Daróczy Kristóf, 106 ; — Márton,
 127 ; — Szerafin, 136.
Darvas Mihály, 452.
Deák Antal, 7 ; — Balázs (csíkszent-
 mártoni), 540. 541 — Ferencz, 2.
 7. 9. 13. 14. 165. 174. 177. 190.
 193. 322. 597. 601 ; — betegsége,
 336. 338 ; lemondása a zalai követ-
 ségről, 13. — Péter, 270.
Deáki Sámuel, 349. 591.
Debreczen, 141—144. 171. 192. 266.
 267. 281—284. 337. 348. 420. 421.
 423. 435 ; — építkezése a 16. és 17.
 szdban, 267. — kereskedelme, 267.
 — kollégiumának kéziratára, 268.
 — polgárainak háztartása, 266—279.
Debreczeni János, 276 ; Péter, 283.
 292. L. Király, Nagy,
Debrenthe, 361. 367.
Debrenthei Benedek, 366. 367 ; —
 Miklós, 359.
Debród plébánosa (1516), 115.
Deccard soproni rector, 150.
Décsei László, 349.
Deés (Dézs), 86. 89. 98. 168. 169.
 184. 340. 592.

Degenfeld Imre gf, 166. 587 ; — Ottó
 gf, 166. 328 ; — Pál gf, 166. 328.
Della Valle, 35.
Délszláv küldöttség Bécsbe (1845.),
 197.
Dém falu, 357.
Demeczki szablya, 159.
Démi László fia Miklós, 357. 358.
Dereske, 365.
Dereskei Pál, 363.
Dersffy Miklós, 257.
Désán István a hajdú városok kapi-
 tánya, 284.
Dessewffy Aurél, 173. — Emil, 165.
 174. 585.
Deszni vára, 433.
Dethek, 127.
Deutz város, 65.
Déva állapot (1683), 86.
Devalvatio Erdélyben (1734.), 503 ;
 jelei 1848-ban, 592.
 »*Dévényi* Szvatopluk árnya,« 11.
Dicső-Szentmárton, 88.
Diód, 527.
Dionysos, tyrannus, 575.
Diósgyőr, 76. 80. 241.
Dióssy, 325. 326.
Divény, 233.
Dluhaluka, 261. 263.
Dluholuczky család, 260. 261.
Dob (Tisza), 455.
Dobák család, 261.
Dobay, 604.
Dobó (ruszkai) Anna, Perényi Istvánné
 132. 133. 135 ; — Ferencz, 135—
 137 ; 220. 221. 224 ; — István,
 131 ; — Jakab, 137 ; — kurucz
 hadnagy, 75.
Doboka vm. 482. 606.
Doboly, 92.
Dobrosy, 191.
Dóczy András (nagylúcsei), 427. 428 ;
 — János, 216. 219—221. 223. 224.
 jellemzése, 221.
Dolgos Miklós (de Baryloyth) 128.
Domáld, 86.
Dombói György, 368.
Dominikanuskok, 472.
Domokos János, 441 ; Tamás, 536.
Donát(h) család, 486 ; — György, 527.
 532. 536 ; — János és felesége
 Henter Anna, 526. 528 ; — József,
 484 ; — Klára (Széki Istvánné), —
 502 ; László, 532. 533 ; — Pál, 532.
Doria (de Auria, Aurea) András, 55.
 57. 58.

Dorothycz Pál armálisa, 259.
Dömjén Kecskeméti István, 283.
Dömsöd, 292.
Dömsödi Sámuel, 282.
Döry Imre, 165. — Zsuzsanna (Gyúrky Gáborné), 450. 452.
Dothor család, 126.
Dózsa Mihály 482.
Drágakövek, 38. 51. 57. 424. 425. 486. 492. 506. 507. 509. 511—513. 517. 521—524. 529. 535. 547. 548. 553. 554. 560. 561. 563.
Drágffy (bélteki) Bertalan, 124; — Zsófia (Perényi Jánosné), 130. 131.
Draskovics Antal gf, 165.
Dráva folyó, 46. 49. 387. 391.
Dráveczky Alajos, 165; — Gáspár, 398. 403.
Dreinka Gergely, 261.
Drezda, 151.
Drinápoly, 96.
Drugeth (homonnai) Bálint és György gf, 478; — János ungi főisdán, 126. 127.
Dselalfade török történetíró, 43.
Duca moldva vajda, 87.
Dul Mihály seregbíró, 74.
Duna, 145. 186. 204. 207. 208. 221. 223. 230. 240. 288. 395. 396. 398. 408. 409. 433. — torkolata, 203.
Duskás Sára, 268.
Dussove (Liptó) 263.
Dussový család, 261.

E.

Ebeczky György, 452. — Menyhárt, 73. 74. 77. 78.
Eberhard váradi püsp. kanczellár, 356—358. 362.
Ebesfalva, 95.
Écsi Balázs, 362.
Edények, 547—551. 553. 555. 558. 562. 564. 568. 569.
Eger, 70. 75. 80. 82. 233. 239. 240. 245. 250. 306. 307. 319. 433. 435.
Egerszeg, 174.
Egerszegi Dániel. 286.
Egres falu, 118. 119. 127. 444.
Egrestő, 90.
Egri basa, 68. 69. 251; — egyház megye, 114. — prépostság, 227; — püspök, 399.
Egyesület a magyar ellenes külf. támadások visszautasítására, 163—166. L. Gazdasági. Iparvédegyletek.
Egyezségek, 149. L. Osztályok.

Eilenburg város, 56.
Eischel János, 165.
Ekel, falu, 404.
Ekemező, 87.
Ékszer, 38. 157. 268. 270. 275. 278. 421. 424. 486. 506. 507. 509. 511—513. 516—519. 521—524. 535. 547. 553. 554. 563—565.
Elekes falu, 98.
Életbölcselet, 446. 447. 504—506. 573. 574.
Életrajzok. L. Andronicus, Gritti, Károly, Tatai.
Elvedi János, 360.
Emberevő tatárok, 311.
Endre kir. II., 118. 406; — III. 119.
Endréd, 355. 357.
Enyed, 501. 527.
Eördögh, 16.
Eötvös Bálint, 273. 278; — Bertalan, István (alias Csöreges), Miklós, 273. — *József* br. 165. 169. 175; — Lőrincz kassai ötvös, 320; — Mihály 165; 273. 325.
Eperjes, 80. 133. 301. 308.
Eperjesi István, 149; — Mihályné, 527.
Erdély, 80. 202. 203. 208. 210—212. 214—219. 229. 250. 282. 305. 307. 308. 314. 329. 330. 339. 342—346. 423. 434. 435. 475. 495. 531. 541—543. 555. 560. 576—578. 580—585. 588. 591. 593. 597. 602. 604. 606. 607; első polgára, id. Bethlen János, 602; jellemzése Wesselényinél, 170; uniója Magyarországgal, 170. 331. 429. 597.
Erdélyi férfiak pályája, 576; fejedelmek, 71. 81. 242. 244. 294. 376. 427. 429. 434; — havasok, 204; — inség, 501. 503. 530; — követség Karaffához (1686.), 96. 97; Lengyelországba (1686), 98. — országgyűlések, 83. 84. 83. 96—98. 342. 343. 588. L. az illető helyneveket. — pestis (1718/19.), 532, 578; — püspökség, 213. 243; — politikai pártok 1848-ban, 585. 586; — selyemgubóbeváltók, 14; — só árának kérdése, 346. 351. 353. — táblabírák minősítése és hatáköre, 16. 23; — úrbér ügye, 23. 30. 195. 196. 332. 337. 346; — vajdák, 201. 204. 209—211. 304. 305. 307. 309—311. 313. 315—319.
»Erdélyi Híradó,« 17. 23. 30. 167—169. 172. 173. 177. 337.

Erdőd, 118. 130. 307.
Erdődy gf., János, 165; — László Ádám püspök, 403; — Sándor, 165; — Tamás, 599.
Erdőszáda, 328.
Erdő-Szentgyörgy, 85.
Eresztevény, 87.
Eresztevényi András, 87.
Erked, 93. 94.
Ernő fhg. helytartó, 258.
*Ernusz*t, János »Hampo,« (csáktornyai) 124; — Zsigmond püspök, 123.
Eröss Éva (Újhelyi Pálné). 437; — Lajos, 165.
Érsekújvár, 67. 373. 374. 376. 380. 382. 383. 388. 389. — feladása 1663-ban, 387.
Essekvári család, 362. 370. 371.
Eszék, 387. 389. 392.
Eszény (Ezen) várad, 125.
Esztegár Gál, 365.
Esztergom, 145. 208. 285. 307. 309. 384; ostroma Gritti által, 208. — vmegye, 139.
Esztergomi érsekek, 100. 288. 366. 404; — kanonokok, 101. 302.
Eszterházy Antal, 403. 404; — János, 281; — József, 165; — Kázmér, 165; — László, 67; — Mihály, 165; — Miklós hg, 165; — Miklós nádor, 67. 296. 428. 431. 456. 460. 461. 469. 470. semptei várnagyának utasítása, 296—300; Ugocsa vármegyéhez (1637.), 428—431. — Pál, 165; — Pál nádor, 67. 68. 70—72. 244. 249. 250. 252. 294. 295; — levelei Koháry Istvántól, 67—82. 232—252. — hgi főlevéltár, 68. 252. 395. 300.
Ete falu, 291.
Európa, 12. 42. 61. 161. 167. 203. 388. — jobbágyságának története, 339.
Euzen fiai, 119.
Ezüst tárgyak, 268—270. 272. 273. 275. 278. 279. 421. 424—426. 443. 444. 452. 492. 506—509. 511—513. 516—518. 521—525. 529. 534. 535. 547. 548. 550. 553. 557. 559—565.

F.

Fábián András (bodoni), 485; István, 84.
Fafakove, 263.
Fanchaly alias Jób Mátyás, 261. I. Jó(o)b.

Fancsika, 445.
Fancsikay Tóbiás, 129.
Fano város, 153.
Farka László, 364.
Farkas Deákné (boldai), 420—423: — Ferencz, 141. 287. 483; — György (örsi), 358; 78. — Pál, 86; — Vincze, 289.
*Farkas*d, 139. 365.
Farkasdi Dániel, 286. 288. 291. 292; — Judit (Tatai Jánosné), 288.
Farkasfalva (Ugocsa), 443.
Fáy András, 166; Zsófia (Nagymihályi Ádámné), 454.
Fazekgyártó Mihály, 370.
Fegyver, 158.⁶ 276. 424. 425. 427. 492. 529. 530. 535. 548—550. 564. 565.
Fehér Lajos, 165.
Fehér tenger, 151.
*Fehérvár*y Miklós, 165.
Fejér János, 281. 284. 290. Komáromi János, 285.
Fejér vm. (Erdély), 26. 345. 488. 526. 528. 537. 540—542.
Fejércsei Sebestyén, 438.
Fejéregyháza, 85.
Fejérkövy István helytartó, 414.
Fejérpatak alias Kelecsény, 260.
Feyrpathaky de Kelechen család újtott armálisa, 262.
Fejérvár (Gyula —), 86. 87. 89—92. 94. 95. 98. 125. 423. 427. 428. 529. — (Székes-), 367.
Fejérvári (Gyula—) országgy. (1686). 98; — (székes—) keresztesek, 371. 372.
Fekete Anna (Keczeli Jánosné), 271. 272; — István. 271. 275. 276. 278; — János, 287. 288. 290; — Jánosné (Körtvély Zsuzsanna), 271. — Márton, 442; — Pál (bardóczi). 490.
Fekete-Ardó, 122. 132. 442. — *Patak*, 444; — *tenger*, 203. 204.
Felcsík, 534. 538.
Feledi Euszták, 472.
Felmér, 84.
Felnempti, 121.
Felpéczi Márk, 361.
Felső-Rákos, 93. 95.
Feni Zsuzsanna, 427.
Fényes Elek, 30. 166.
Fenyőfő, 365. 369. 371.
Ferdinánd kir. (I.), 40. 45—51. 53. 55. 59—61. 130—132. 201. 203—206. 209. 210. 213. 214. 218. 226

229—231. 262. 406. 408. 471. —
 első török követsége, 45. 46; — kir.
 (III.) 457. 469; — »katholikus,«
 spanyol kir. 43.
Ferencz, I. — francia kir. 50. 51.
 63. — fogsága, 44. 45.
Ferenczi László Wesselényi gazda-
 sági titkárja, 188—190.
Ferenczrendiek 40. 57. 444. 472.
Ferrara, 55. 62.
Fertaff szerdár, 318.
Fertes (Furtes) fia az Almássyak öse,
 121. 122.
Festetics Pál, 400.
Fiátfalva, 83. 85—94. 97. 98.
File Kovács Boldizsár, 273.
Filep János, 270. 271.
Filesd, 128.
Filpessy, alias Lipthay György, 260.
Fiume, 31. 65; — folyó 42.
Fiumei botrány 842-ben, 5. 8; —
 kikötő ügye, 5; — vasút ügye,
 332. 333. 340.
Flaccus római legatus Oláhországban,
 203.
Flandria, 43.
Flistik Mihály brassai bíró, 98.
Fodor Ferencz, 293.
Fogarás, 88. 89. 93. 94. 97. 499.
 528. 529. — »vidéke,« 345.
Fogarasi országgyűlés, 84. 88.
Fomumbej szultán, 575.
Forgách gf. Ádám, 67. 373. 388;
 — Dorottya, 454.
Forgolány (Folgram). 122. 438. 439.
 443.
Forgolányi (Fargalan) 119. 126.
Fóris Ferencz (otrokocsi), 454.
Forkan Thoso, 37.
Forum Julianum (Cividale), 54.
Fót, 186.
Földvár, 92.
Fraknoi Vilmos, 301. 303.
Francia követség Erdélybe (1680),
 244; — német béke (1533), 57; —
 posztó, 559.
Franciaország, 38. 43. 163. 202.
 388.
Frangepán Iskóta (Erzsébet?), Perényi
 Istvánné, 129. 130; — Katalin,
 Perényi Gáborné, 130; — Kristóf,
 129.
Frankenburg Adolf, 166.
Freywaldau, 2. 3. 5—10. 12. 13.
 15—18. 21. 23. 25—30. 604. 606. 607.
Friedrichsburg, 151.

Fröhlich Tamás kassai lelkész, 300—
 303. 306. 309. 313. 315—318. 320;
 levelei, 300—320.
Futamoth (gödényházi) család. 126.
 438. 442.
Fülek vára, 67—72. 74—82. 142. 232.
 233. 235—247. 249. 251. 252.
 311—314. 320. 450. 451; — Püs-
 pöki, 239.
Füleki András, 283.
Fületelke, 487. 490. 491.
Fürdők, 85.
Füri Gergely, 286.
Füszer, 530. 547. 553. 556—559.
Füzy Ambrus, 157. 160; — György,
 273.

G.

Gács, 243. 245. 248. 380. 450. 452.
Gál, (Gaál) György, 441; — János,
 398. 484; — József. 166; Máté,
 441; — Pál, 441.
Gálfalva, 483.
Galove(n), Gálfalva, 260. 263.
Gáncsia falu, 484.
Ganna, 359. 361. 363. 366.
Gány Péter, 384.
Garad, 84. 95.
Garai László, macsói bán, 369—371;
 — Miklós, nádor, 356. 357. 360. 363
 —365. 367. 371.
Garam folyó, 375. 377. 380.
Garázda György. 269. 275. 278.
Gáspár György, 277. 278.
Gasparith. L. Bocskay.
Gáti István, 437.
el Gattin de Boloigna, 37.
Gazdag János, 546.
Gazdasági egyesület, 13. 30. 183. 590;
 — pangás Spanyolországban, 43; —
 tanácsok, 504; — utasítás. 472—
 474.
Geberjény János, 420.
Géczy Zsigmond, 76. 77. 252.
Gecse falu, 364. 365.
Gelencze, 96.
Gellért István, 286. 287.
Genchy család, 363.
Gentsch Simon török fogoly, 56.
Genua, 37. 63. 152. 155.
Gércze (Alsó-, Felső-), 127. 130; (Kis-
 Nagy-), 442.
Gergely Balázs Pap, 533. 536.
Gergelyfalva, 127.
Gerőfi György. 90. 94.
Gerseny család. 363.

Gerzsény falu, 365.
Gesztes, 140.
Géták, 203,
Gibraltari szoros (Herkules szorosa), 57.
*Gicz*y (Ghiczy, Gychi) család, 317. 358—363. 365—367. 370. — Kálmán és Péter, 165.
Giczey család, 446.
Gidófalva, 89. 94.
Gimes vára, 382.
Gogány-Váralja, 503.
Gombos Imre, 247.
Goszthonyi János püspök, 414.
Göde család, 126.
Gödénháza, 442.
Gömör vm. 70. 76. 235. 395. 398.
Göncz, 80. 245. 311.
Gönyű falu, 288. 289.
Görgei Benedek, 398; — hajósmester, 286.
Görgény, 125. 499. 500. 529. 535.
Görlitzi posztó, 559.
Göröcsfalva, 534. 538.
Görögország, 389.
Götz, a vaskezü, 193.
*Grác*z, 391.
Granada, 43.
Gräfenberg, 604.
Grispani Horváth János, 259.
Gritti András, 37. — Antal, 223. 226; — György, 53. 56. 63—66. — fogsága, 38; — Lajos (Alajos), 33—37. 43. 49. 52—56. 58—66. 198—200. 202. 204—207; — befolysása Konstantinápolyban, 53. 59. 60. 62; — gyűlöltsege a töröknél, 55. 58; — életrajza, 198—229; — halála, 225; — külseje, 58; — tervei, 226; — törvénytelen leánya, oláh vajdáné, 56.
Gronsfeld ezred, 494. 496.
Guadagni Sándor gf. 454.
Guba mester ispán, 121. 122.
Gulátsi Tamás, 285.
Gúnyvers I. János hirályra, 229. 230.
Guoth Mátyás nemessége, 255.
Guothore, 260.

Gy.

Gyalakuta, 85
Gyalu, 526.
Gyarmat falu 123. 363.
Gyarmati család, 275; — Zsigmond, 141.
Gyepes falu, 356.

Gyergyó, 530.
Gyerő-Monostor, 85.
Gyerőfi család 483.
Gyimolt falu, 365.
Gyöngyház, 424.
Gyöngyös, 235. 245.
Gyöngyösi András, 143; István deák, 69.
Győr, 87. 141. 280. 281. 289. 295. 359. 363. 369. 371; — vmegye, 288. 360. 361. 363. 369. 371; — közgyűlése, (1437) 369.
Györgyfa János, 365.
Győri kanonokok, 367; — káptalan, 359—361. 363—371. 419; — püspökök, 365. 369. 414.
Györke Tatár György, 269.
Győry György, 271. — István, 283. 284.
Gyula pápa (II.), 102. 109. 414.
Gyula falu, 127. 128. 443; — vára 300. 301. 441. 474; — ostroma (1566), 306. 307. 309. 313—319.
Gyulafejérvár, l. Fejérvár.
Gyulafi László, 97.
Gyulai Ferencz, 83. 86. 96. 97; követsége Karaffához, 96. — János, 443; — Lajos gf, 166.
Gyulai ev. ref. egyház levéltára, 441. szőlőhegy dézmája (1686.) 441.
Gyuthi Margit, 415.
Gyémolchy alias Wssaly László, 260.
Gyürky (Iosonczy) család, genealogiája 455; — István naplója, 446—454. Ádám, 448. 449; András, 447. 450; Borbála, 447. 453; Erzsébet, 451. 452; Eszter, 448. 453; Ferencz, 448. 452. 453; Gábor, 448—452; Gáspár, 447; István, 446. 447; János, 453; Judit, 446. 447; Klára, 451. 452; Kristóf, 449; Mária, 450. 453; Menyhért, 449; Mihály, 447; Miklós, 447; Pál, 81. 82. 245. 246. 446. 448—454; Zsuzsanna, 449. 452.

H.

Hader bég, 223.
Hadi rendtartása Booskay Istvánnak, 476—478; szerencsét jósoló török babona, 41. — tanács, 69—71. 73. 75. 78. 81. 239. 240.
Hagyatéki, eljárás 1596-ból, 420—423.
Hagymáskér (Hadmáskel), 360.
Hagymássy Kristóf huszti kapitány, 125. 419. 42

- Hajdú városok*, 284. 433—436.
Hajdúk, 79. 427. 428. 435. — fogadalm (1659), 435. — levele Szabolcs vármegyéhez. 435. 436.
Hajgató Kecskeméti István, 283.
Hajincz falu, 453.
Hajnóczy, gymn. rector, 153.
Halász, kisdédóvó, 176.
Halaxia (Halagia) Syriae, 58. 66.
Haller, 8; — Pál, 85. 91. 97.
Halmi község, 419. 442.
Hamburg, 151.
Hampo, L. Ernuszt.
Hamúzsír, 189. 190. 192. 333—335. 337.
Hanersdorf, 97.
Hann Ignác, 542.
Hannover, 151.
Harangláb kg. 514.
Hargitta, 85.
Hári falu 527.
Háromszék, 84. 86—89. 95—97. 525. 527.
Harrach biboros-érsek, 388.
Harság, 499.
Harsány-Mezőgyán, 244.
Harsányi, 243. 245; Ábrahám, 283.
Hartenstein, 295.
Hartyáni János, 438. 439.
Hathalom, 357. 358.
Hatvan, 80. 284. 433. 451.
Hattvan, András és Mária (Gyürky Pálné) 449—451. 453.
Havasalföld, 83. 84. 88. 93. 202—204. 215. 216. 223. 378. 433. 499. 503. követsége az erdélyi fejedelemhez (1684). 88.
Havasd, 93.
Házassága, 12 éves leánynak (1676), 436—438.
Házi adó, 13—15.
Hechei Balázs, 363.
Héderfája, 89. 94.
Héderváry György, 370. 371; — Lőrincz nádor, 370. 371; — Miklós, 124.
Heer János jászói polgár, (1516), 115.
Hegedűs Péter, 372.
Hegyalja, 75. 80.
Heister ezredes, 294.
Héjasfalva, 91.
Heckenast, 175.
Helmecki István 283; — y Mihály »Jelenkor«-a, 13. 14.
Helvét vallásügy az 1712. országgyűlésen, 400—402.
Henszelmann Imre, 166. 323.
Henter család, 481. 486. 502. 503. 515. 519. 520. 526—528. 561. 564. 565.
Hercules-szobrok Budán, 38.
Hermán János, 486. 487.
Hermanzeg, 120.
Hermány, 86. 92.
Hernád vize, 242.
Hernalsi nőnevelő, 22.
Hertelendy Miksa, 165.
Hethen(i) falu, 119. 444.
»Hetilap,« 191. 196. 323. 329. 334. 587. 592. 595.
Hétúr falu, 89. 94.
Heves vm. 74. 398. 453.
Héviz, 84.
Hidas Tatai János, 283. 284.
Hidastelek, 424. 426.
Hidegráz község, 509. 527.
Hídvég, 83—85. 87—90. 92—94. 96. 97.
Hírlapi cikkek, magyarellenes külföldi —, 3. 4. 8. 12. 13.
Hírlapok: L. Erdélyi Hiradó, Hetilap, Hírnök, Honderú, Jelenkor, Magyar Életképek, Magyar Gazda, Pesti Hírlap, stb.
»Hírnök,« 187.
Hispalis (= Sevilla), 43.
Hym de Debrenthe család, 359. 361.
Hymfy Benedek, 366.
Hlinik község, 261. 263.
Hoberdanacz, L. Oberdanský.
Hodos, 123.
Hodossi Ferencz, 436.
Hodrusbánya, 301.
Hoffer Gáspár, 260.
Hoffmann, 14.
Hohenlohe tábornok (1664), 389. 390.
Hokniár János, 527.
Holdvilág falu, 89. 95. 98.
Holics vára, 471.
Hollabrunn, 295.
Hollós Miklós kanonok, 356.
Hollósi Miklós. 366.
Homeopátia, 168. 169. 172. 173.
Homonna, 250.
Homonnay Zsigmond gf. V. ö. Drugeth.
Homoród-Karácsonfalva, 400. 491; — Szentpál, 490. 491; — Szentpéter, 87.
»Honderú« és Wesselényi M. 19—21. 28.
Honosítás ügye 1848-ban, 589. 591.
Hont vm. 67. 197. 232. 337.

Horhy Mihály, 165.
Horvát hadak, 70; küldöttség Bécsbe (1845.), 197. mozgalmak 1842-ben, 6.
Horváth Balázs, 360; — Imre 398;
 — István 166; — János (grispáni) 259; — Katalin, 415; — Kozma, 86; — Vilmos, 165.
Horvát Antal, 165; — János, 288;
 — Péter (alias Szabó de Szatmár), 276. 277.
Horvátok álláspontja 1848-ban, 597; és a magyar nyelv, 589. 592. 593.
Horvátország, 5. 202. 387. 389. 391. állapota 1844/5-ben, 196. 197. francia kormány alatt, 10. és II. József és Napoleon nyelvreformjai, 10.
Hosszúaszó, 86. 87. 89—91. 94. 95. 97. 98.
Hosszúmező, 125.
Hosszúpatak, 95. 98.
Hosszútóthy (Hwzytothy) család, 367. 371.
Höltövény, 87. 88. 89. 93. 97.
Hrabowszki, 601.
Hrussó vára, 373. 380.
Hudoba Ábrahám, 301.
Hunyad vára, 214; vmegye, 576.
Hunyadi János kormányzó 372; — Péter deák, 157. 160.
Huora község, 259. 263.
Hús Péter, 141.
Huszain budai basa, 374. 433. levele a hajdú városokhoz (1659), 433—435.
Huszár Anna, 415; — Borbála Kún Benedekné, 483; — Károly br. 166; — Mihály, 126; — Pál, 533, 536; — Sámuel Pap (nagyajtai), 532. 533.
Huszták elleni háború, 364. 366.
Huszt, 90. 98. 125. 126. 129. 312. 419. 420. 445.

I.

Ibestorf, 486. 487. 509. 533.
Ibrahim basa nagyvezér, 38. 39. 41. 42. 43. 46—48. 52—57. 59. 60. 62. 66. 202. 205. 206. 228; hatalma, 44; leírása, 39. 40.
Igló, 301. 302. város levéltára. 302.
Igmánd, 289.
Illésházy István gf. lipóti főispán, 258. 264. 478.
Illyr törekvések, 6; — és tót hírlapok Magyarország ellen, 4.
Illyria, 389. 390.
Ilonokujfalu, 445.

Ilyefalva, 83. 87.
Ilyés István, 534.
Illye, 483.
Illyési Judit, 274.
Ilósvay István, 436.
Imecs Tamás, 96. 98.
Imecsfalva, 96.
Incze Márton, 503.
Inczédi, 97; — Zsigmondné, 527.
India, 57.
Inichar, 42.
Inség Erdélyben, 501. 503. 530. veszedelme 1848-ban, 590.
Iparosok, külföldi — telepítése, 186.
Ipar-védegyletek, 27. 30. 181. 182. 184; — műkiállítás, 330.
Ipolthfy Gergely, 101.
Ipolyi Arnold, 303.
Ir mérsékleti társulatok, 173.
Ister, 230. L. Duna.
Istvánfia György, 362.
Iszkász falu, 414. 417.
Ivacsnófalva, 260. 263.
Iwank poss. 120.
Izabella királyné, 125. 131.
Izsépháza, 261. 263.

J.

Jaicza elleni hadjárat, 129.
Jákó falu, 367. 366.
Jákó András, 546.
Jaksi étekfogó, 96.
Jáksó, 70.
Jakubik Jakab, 260.
Jakubove(n), 259. 263.
Jám falu, 359.
Jámbor Márton, 292.
Jánd, 128.
Janicsárok, 208; új harcsmódora, 306. 307; zsoldja 1533-ban, 40.
Jánki Miklós, 121.
Jankó Tamás, 87.
János kir. (I. Szapolyai —), 45. 47. 48. 60. 126. 131. 200—206. 208. 210. 213. 225. 228—231. L. Szapolyai János; levele Pest városához, 230. 231. gúnyvers reá, 229. 230. — *Albert* magyar király, 125. — *Zsigmond*, választott király 125. 303. 305.
Jánosfia Bartám, 372; — Imre, 369; — János, 365.
Jánosi Zsigmond, 537.
Jári Balázs, 361.
Járványok, 291. L. Pestis.
Jász Lukács, 317.

Jászberény, 234.
Jászó, 239. plébánosa (1516), 115.
Jászai Pál (Bálint) mester, jászói prépost, 100. 102. 106. 111. 113—117.
Jászói konvent, 108. 111. 116. 131; monostor megreformálása (1511), 102—104. plébános és káplán (1516), 115.
Jászói prépostok, l. *Jászai*; prépostság vitás kegyúrsága, 99. 104—117.
Jegyzői, várm. — levelek díja, 255. 256.
 »*Jelenkor*«, 13. 14. 19. 28. 174. 181. 187. 188. 195.
Jellasics kiáltványa, 603.
Jenei András, 439; — Benedek, 285; — György, 439.
Jenő vára, 319.
Jeruzsálemi kir. cím és a török, 49.
Jeszenák Pál, 150.
Jezsuiták, 387. 407. 408.
Jó(o) Balázs (kezeaházi), 133; — János kir. személynök, 264, (más) 288.
Jó(o)b erdődi ispán, 118; *fancsali*—, Marczel lipthói alispán, 253. — Mátyás alias Fanchaly, 261.
Jobbágyfalva, 93.
Jobbágy európai — és parasztság története, 339.
Jóffő, 97.
Jomis bég, 42. 43. 53. 61.
Jósa pater, 79. 234.
Jósika br., 97. 593; — Lajos, 597; — Miklós, 165. 179. 181. 186. 187. 192. 591; — Samu, 343.
Josipovics Antal, 165.
József, kir. I.—, 398. 404. 407. 408. hitlevele, 404—409; II. — császár, 345. nyelvreformjai, 10; — huszárok, 604.
Jövedicsi András, 149.
Juhos Ferencz, 277. 278.
Juristics Miklós követsége a Portán, 47. 48.
Justh András, 258.
Juthasi család, 358. 361—365. 369.

K.

Kabos Gábor, 97. 98.
Kacza falu, 83. 90. 93. 97.
Kadas György, 274. 275.
Kajár, 358. 361. 364. 365. 367. 368. 371.
Kajári család, 356—358.
Kajdacs Demeter, 287.
Kajdicsfalva, 526.

Káka Gáspár, 268.
Kakuk Gergely, 70.
Kál falu (Erd.), 482. 483. 488. 500—503. 509. 514. 522. 523. 530. 531. 567. 578.
Kállay Ödön, 165. — család levéltára, 118.
Kálló 79. 247.
Kalmár György, 370; — Mártha, 415.
Kálnainé, 384.
Kálnok, 485. 491. 526.
Kálnoki Bálint, 485; Farkas, 84. 88. 91; — Sámuel, 83. 84. 87.
Kalocsai érsek, 399. 410.
Kalós család, 126.
Kalózok, 57. 58.
Kalus György (kalusfalvi), 362.
Kalyiba András, 440.
Kan falu, 233.
Kanizsa vára, 295. 387—389. 391. 434.
Kanizsai László és fiai, 369; — Ferencz, János, Pál, 438. 439.
Kapornaki konvent, 372.
Káposztafalva, 242.
Kapronczai, 527.
Kapuczi Mihály, pozsonyvári porkoláb, 479.
Kara Ozmán aga, 384.
Karacsay Sándor gf, 166.
Karácsfalva, 444.
Karácsondy Gergely jászói prépost, 111. 113—115.
Karácsonfalva, 90. 526.
Karácsonyi János, 315—318; — László, 165.
Karaffa, 96. 98. 145. 241. — követeleése Erdélylyel szemben, 98.
Karaszló (Kis- és Nagy; Alsó- és Felső) 123. 445.
Karaszna falu, 233.
Karchemis város, 50.
Karmachy Sebestyén, 366. 367. 369 —371.
Károly, I. — kir. 120. 121. 356; — III. kir. 291. 395. 399. 405. 412. 419. 541; — V. császár, 37. 38. 41. 43. 45. 47—54. 63. 206. 208. 226; címekorsága és a Porta, 49; perzsa követsége, 58; tárgyalása a törökkel, 44—52. 59—62 — VI. császár, 152.
Károly, város, 171. 427.
Károly (simaházi) család, 150; — István kapitány verses életrajza. 150—156.

- Károlyi* György gr, 165; — István, 186; — Sándor generális, 445.
Kassa, 79. 103—105. 107. 115. 146. 147. 158. 160. 243. 245. 246. 250. 301. 302. 306. 308. 309. 313. 315. 320. 449. 450. 454. 471—473. 478; eleste (1682), 251. 252; kegyúri joga a jászói prépostsághoz, 103—117; levéltára, 100—102. 104—108. 110—117. 160. megerősítése (1566), 303. 305. 306. 308. 311.
Kassai élelm. biztos utasítása, 471—474; szerzetek, 472; kamarai felügyelőség, 603; pénzverő, 472.
Kassai Gergely, 287. 288; — János, 287.
Kastenholz falu, 96.
Kaszaniczky család, 260.
Kaszás János, 288.
Kászoni János kancellár, 502. 530. 576. 578.
Katalin cárnő, II. 597.
Katona Miklós, 349. 585—587. 604.
Katonaság és polgárság torzsalkodása. 73. 74.
Kattay Mihály, 478.
Kaza (Sajó-), 244.
Kazai András, 290. 292.
Kazinczy Gábor stílusa és Wesselényi M. br. 9.
Kecseti család, 490.
Kecskemét (Aegopolis), 145. 285.
Kecskeméti Pál, 292; — István (Döm-jén), 283; (Hajgató) 283; (Kincses), 282. 283; (Vitéz), 286.
Kecskés András, 419.
Kecze falu, 499. 520.
Keczeli Jánosné (Fekete Anna), 271. 272.
Keczer Ferencz, 157. 158; István, 157; János, 158. 159; Kata (Kövesdy Lukácsné), 157. 159; Lajos, 157. 158.
Keglevics Miklós gf, 165.
Kegyeri Illés, 365; falu, 369.
Kegyes Zsófia, 415.
Kegyúri jog történetéhez adatok, 99—117.
Kehida, 338.
Kéken Anna, 415.
Kékkő, 240.
Kelecsény, 111.
Kelemenfalva, 263.
Kelemenfia Balázs, 365.
Kemencze falu, 158.
Kemény, br. Dénes, Domokos, Ferencz, István, 166; — János, 91. 96; »históriája«, 525; József gf, 166; Kata, 415; Sámuel gf, 166; *Zsigmond* br., 328. 329. 331. 354; hírlapszerkesztősége, 325. 326. 347. 598; — család, 414.
Keménytelke, 94.
Kempelen Rudolf, 601.
Kende Márton, 70.
Kendefi János. 89; László, 88; Mihály, 93; Miklósné, 83. 86. 88. 89.
Kendi Ferencz, 225.
Kenyeres Balázs, 278.
Képirók, 146.
Kercz falu, 89, 96.
Kerczesóra, 89.
Kerecsényi László gyulai várkapitány, 315—319; — Mátyás 318.
Kerekes Mihály, 273.
Kereskedelem a Középtengeren, 42.
Kereskedelmi társaság, magyar —, 161. 168. 171. 174. 181. 184. 186. 189. 192. 193; — válsága, 329, 331. —336.
Keresztély, VI. — dán kir., 151.
Keresztény-Sziget, 97.
Keresztes falu, 247.
Keresztes István 488.
Keresztesek, fehérváriak, 371. 372.
Keresztesi Sámuel, 97.
Keresztúr, 143. 144. 245. 426. 439. 444. 494.
Keresztúri Miklós, 141.
Kéry gf, Albert, 248. 249; — Ferencz Bécs ostromáról Eszterházy Pál nádorhoz (1683), 294. 295; — János koronaőr, 479.
Kerkápolyi, 165.
Kesserű (Chesserius) Mihály, 210. 222. 228. 229.
Késmárk vára, 147.
Keszi falu, 283.
Kethelaka alias Bernal, 357. 358. 371.
Kevi, város, 110. 111.
Kézdi szék, 83. 86. 97; — Vásárhely, 87.
Kézművesek, 299.
Kígyószelidítés, 63.
Kilyén, falu, 83. 84. 87. 88. 94—97.
Kincses, I. Kecskeméti.
Kinizsi Pál, 123. 124.
Király, magyar — személyes székelése az országban. 406.
Király Albert, 423—425. 427; — Albertné (Mátyus Kata), 423; végrendelete (1604), 423—427. György, váradi alkaptány, 420. 422. 424—

- 427; — István (bagaméri), 279. (Debreczeni), 283.
- Királyfalva*, 86.
- Királyháza*, 127. 132. 443.
- Királyi János*, 441.
- Királylehotá*, 259. 263.
- Királyválasztás joga*, 406. 407.
- Kirva*, 127.
- Kis Anna*, 273. 415; — András kurucz hadnagy, 242; — István, 292; — János korponai alkapitány, 238; — Klára, 415; Lőrincz, 157; — Mihály kurucz hadnagy, 57; páter (1680), 250.
- Kis-Horváth János*, 124.
- Kisbaczon*, 526.
- Kisdédvás ügye* 30. 176. 590.
- Kisfalva*, 234.
- Kisfaludy*, 15. 366. 367.
- Kis-Igmánd*, 288; — Kapus, 86; — Kupány, 445; — Marton, 68. 69. 72. 238. 428. 431: Eszterházy hgi főlevéltára, 68. 252. 295. 300. — Namény, 123; — Nyulas, 481. 483; — Palugya, 259. 263; — Pécz, 361; — Styavnicza, 260; — Szekeres, 123; — Szőlős, 414, 418; — Tany, 140.
- Kiszely család*, 254. 255. 259. 260. — Péter nemessége, 254.
- Kitzinger*, 407.
- Kivándorlás inség miatt*, 503.
- Klamm*, 180.
- Klára-apácák*, 419.
- Klaudusz család*, 261.
- Klauzál Gábor*, 9. 25. 165. 193. 322. 597. 601.
- Klecsény*, alias Fejérpatak, 260. 263.
- Kliegel*, 26. 27.
- Klobusiczky*, 250.
- Klopán András*, 259.
- Kmíta János*, 149.
- Kocs*, 286. 288. 289. 292.
- Kocsi Bálint*, 286. 288; — István, 140. 293; — János, 283—285.
- Kocsi Horváth Zsigmond*, 28.
- Kocsi és hintó*, 129. 569.
- Kochyó András*, 127.
- Kocsis Balázné*, 537.
- Koháry I. István*, 67. 68; — II. István, 67—72. 74—78. 80—82. 232—235. 237—240. 242—249. 251. 252; levelei Eszterházy Pál nádorhoz, 67—82. 232—252; — Péter, 67.
- Kóka*, 80.
- Kollonics*, 31. 32; — Ádám, 396; — Lipót, 288.
- Kolosy család iratai*, 147.
- Kolozs Jeromos*, 369. 371.
- Kolozs vm.* 481. 494. 496. 503. 576; — sóaknai, 576.
- Kolozsvár*, 85. 89. 94. 96. 171. 184. 190. 476. 503. 530. 562. 564. 576. 592. 597. 600.
- Kolozsvári fátyol*, 507; — káptalan, 488;—unitáriusok egyezségnyomda iránt, 49.
- Kolthay György*, 359. 366. 367; — Miklós veszprémi várnagy és alispán, 361. 366. 368.
- Koltsi (nadudvari) Mihály*, 273.
- Komana*, 94.
- Komárom*, 145. 283. 286. 290. 293. 384; — vm. 138—140. 290. 369. 404.
- Komáromy György*, 165. 398; — István, 283; — Szabó Mihály, 285.
- Komját*, 445.
- Komlós*, 127. 443.
- Komlós Péter*, 127.
- Komorócz*, 127.
- Kompolti István*, 360.
- Konstantinápoly*, 34. 36. 42. 45. 55. 63. 64. 66. 201. 202. 204—210. 213. 221. 393. — főtere (1533-ban), 38. 39.
- Kontos Benedek*, 268.
- Kopasz Miklós nádor és fiai*, hűtlensége, 119. 120. 122.
- Kopó család*, 126.
- Koppány falu*, 369—371.
- Koppányi Bereczk*, 368.
- Koppenhága*, 151.
- Korbely János*, 460.
- Korda László*, 495. 496; — ifj. Zsigmond, 494—497; — id. Zsigmond udvarhelyszéki főkirálybíró, 492—497.
- Kormos István és Péter*, 439.
- Kornis Gáspár*, 85.
- Kóród*, 128; — Szentmárton, 86. 89. 90. 92—94.
- Korona*, 423—425; magyar szent —, 395. 396. itthon őrzése, 406; — örök, 395. 396; — őrség utasítása, 479. 480.
- Koronázás előtti kir. tények*, 407; — ajándéka, 409.
- Koronázási hitlevél*, 405—408.
- Koronczó*, 150.
- Koronthali család*, 362. 372.
- Korpona*, 232. 233. 238. 240. 304.

Korteskedés ellen, 173.

Kósa Mihály, 440.

Kosovits Márton, 398. 400.

Kossa Péter (magyari), 139.

Kossuth Lajos, 1—3. 5—10. 12. 13.

15—18. 21. 23. 25—32. 161. 166—

169. 171—181. 183. 185—187. 190—

193. 321. 324—326. 328. 330—334.

336. 337. 339—341. 343. 347—349.

583—587. 589. 592. 593. 596. 598—

604. 606. 607; Dessewffy Emil pro-

grammjáról, 174; felelete a Kelet

Népére, 2; felesége, 599. fogsága,

1; fiumei útja, 31; hirlapírói hely-

zete, 167—169. 173. 174. 179. 187.

188; lemondása a Pesti Hírlap szer-

kesztőségéről, 167; levelei Wesse-

lénýtől, 1—33. 161—197. 321—354.

583—607; — lovasság, 604; és

Metternich' 180. 181; párbaja Wald-

steinnal, 589; és Széchenyi, 2. 161.

— és Wesselényi a választási jog-

ról, 24; — *ifj. K. Lajos* 340. 587.

Koszka Miklós, 129.

Kovács Balázs, 276; — Bencze, 165;

— Ferencz, 439; — Gergely, 287;

— György, 269. 270. 290, 293. 421;

— István, 287. 290. 439; — Lajos,

165. 325. 326. 328. 591.

Kovácsi Buken György, 359.

Kovászna, 83. 87.

Kozák süvegek, 560.

Kőhalom, 86. 90. 98.

Kői káptalan, 119.

Kökényes, 118.

Kökényesd, 121. 439. 442.

Kökényesy család, 118.

Kökös, 85.

Kölcsealja, 128.

Kölcsey Ferencz országgy. naplója,

166. 167.

Kölesd, 115. 116.

Köln, 65.

Költemények: gúnyvers Szapolyai

János ellen, 229. 230; Zrínyi

Miklósról, 388—394.

Költő család (köröspataki), 486. —

Margit (Cserei Miklósné), 526.

Kömörő, 128.

Köncs István, 442.

Könyvek, 492. 519. 522. 525. 549.

554. 555.

Könyvtárak: M. N. Múzeumé, 36;

máramarosszigeti ev. ref. lyceumé,

445.

Köpecz, 85. 94. 97. 485, 526.

Köprili Achmet, 373. 378. 388. 390.

391.

Körmöczbánya, 300. 301. 303. levél-

tára, 300. 303. 306. 309. 313. 315.

Körös (Nagy-), 141. 281.

Körösegre (Kyrusegre), 121.

Körössi András, 140. 291; — János,

285; — Mihály, 145; — Péter,

288.

Köröspatak, 84.

Körtvély Zsuzsánna, 271.

Körülmetéltetés ünnepe Konstanti-

nápolyban, 64.

Köső, 132. L. Só.

Kőszeg ostroma török színben, 48.

Kővár, 81. 98; — vidéke, 342. 606.

607; — követküldési joga, 344. 345.

347—354. 584. 587.

Kövesd vára, 130.

Kövesdy család, 158—160. — Lukács

végrendelete, 156—160.

Közéapajta, 484. 485. 526. 528.

Középszolnok vm. 344. 345. 349. 350.

352. 353. L. Szolnok. 600. 602. 606.

Középtengeri kereskedelem Velence

kizárásával, 42.

Közigazgatási állapotok Liptóban,

254—265.

Közjogi ismeretek terjesztése, 178.

179.

Közrendészet Liptóban, 265.

Közteherviselés, 7.

Köztisztaság a várakban, 297. 298.

300.

Krakkó, 449.

Kraszna vm. 179. 344. 345. 348—350.

352. 353. 583. 585.

Krasznecz család, 259.

Krétai hajós hadak, 65.

Krucasai János, 398.

Kubak Tamás, 277.

Kubinyi Benedek, 259; — Ferencz,

165. 181; — Jakab és Kristóf, 260;

— László, 73.

Kucsuláta, 94.

Kún Ferencz, 276; Gothárd, 225. 228;

(*káli*)—Benedekné (Huszár Bor-

bála), 483; — Ilona (Cserei Mihályné)

483. 491. 499. 501. 519. 520. 527;

— István és Mátyás, 483; Mihály,

481—484. 499. 500. 520; (*rosályi*)

— Jakab, 123—125; — János, 126;

—nemzetség örökségének kikere-

sése (1659), 431. 433.

Kuncz Boldizsárné, 526.

Kúnok, 204.

Kupi Lőrincz, 368.
Kurucz pénz, 557; — hadak, 70—72.
 75. 80. 233—235. 239. 240. 242.
 244—246. 248. 251. 499. 500. 529.
 577. 578; — bujdosók, 540. 541;
 — testvérharczok, 235.
Kustály, 90.
Kuthy Lajos, 166.
Kuti Anna (Vajda Györgyné), 273.
Küküllő vm. 88. 345. 514.
Külföldi hírlapokban Magyarország
 helyes ismertetése, 3. 4. 162—165.
 iskoláztatás, 302; — magyar-ellenes
 czikkek, 161—166. 195. 322, 323.
Kütritse (Kyuriuche), 120.
Kürpöd, 89, 96.
Kürthössy Miklós, 158.
Kyz(e)ló György, 158. 159.

L.

Ladányi Albert, 454.
Lajos kir. II. 41. 45. 116. 129. 213;
 — egyezsége I. Ferdinánddal, 47;
 Nagy — kir. 121. 266.
Lajos Ferencz, 141.
Lakat István. 268.
Lackenbacher testvérek, 192.
Laki család, 290—293.
Lakompak, 236.
Lambergk József I. Ferdinánd portai
 követe, 47. 48.
Lanczer, 191.
Landerer »Hírlap«-ja, 175. 179.
Lantosok, 147.
Landstein, bécsi kereskedő, 189.
Lányi Pál országgy. naplója, 395—
 413.
Lapad falu, 527.
Laszki Albert, 36. 198. 319; moldvai
 vállalata, 313. 314; — Jeromos
 siradiai, palatinus, erdélyi vajda
 36. 38. 43. 47. 50. 52. 53. 55. 59.
 199. 201. 202. 204. 219; — Vespas-
 ianus, 38.
László, IV. — kir. 118. 119.
László Balázs és László 84; Mihály,
 484.
Latinul értő magyar nemesség száma,
 10.
Lázár Imre, 85. 86. — Tamás 436.
Lázárfalva, 490. 491.
Lázi falu, 260. 263.
Léczfalva, 526.
Lehoczky György, 255. 258. 261. 263.
 264; — János, 261; — Márton
 (lehotkai), 130.

Lelesz, 247. 312.
Leleszi konvent, 119. 126. 129. 130.
 132. 136. 137. — országos levéltára
 (országgtárháza), 119. 129—131. 137.
 — prépost, 132. 243.
Lengyel király, 151. 295. 314. 434.
 541; — követség Erdélyben (1686).
 98. — lakatok, 552. 556; — pénz,
 256. 257. 275; — só, 257; — posztó
 524. 530. 550.
Lengyelek, 72, 204. 295.
Lengyelország, 98. 151. 199. 203. 205.
 541.
Leo, X. — pápa, 114.
Leopold hg. (1659). 432. 433. L. Lipót.
Lepsényi István, 291.
Lesko lengyel kir. 574.
Leslie tábornok, 76. 78. 233—235.
 243. 245.
Lethe vize. 323.
Lethenei, 148.
Léva, 68. 72. 239. 244. 373—380.
 382—386; — ostromához adatok,
 373—386.
Lévai János, 124; — Sámuel 291.
Lévárd, 31. 32.
Levelek kiállításának díja Liptóban
 (1581), 255. 256.
Levelezés, I. Bethlen Gábor, Fröhlich,
 Hajdúk, Huszain basa, Koháry,
 Wesselényi.
Levéltárak: Bartakovics családé, 373;
 besztérczebányai, 300. 302. 320.
 Debreczen városi 266; gyulai ev.
 ref. egyházé, 441; Igló városé, 302;
 Kállay családé, 118; Kassa városé.
 100—102. 104—108. 110—117. 160;
 kismartoni Eszterházy-féle, 68. 252.
 295. 300; Körmöczbánya városé,
 300. 303. 306. 309. 313. 315; leleszi
 konventé, 119. 129—131. 137; Ma-
 róthy családé, 156; M. N. Múzeumé,
 147; Országos, 119. 132. 135. 137.
 146. 147. 149. 419. 423. 427. 474.
 476. 478. 480; pannonhalmi, 355;
 Perényi családé, 120. 121. 126. 129.
 131. 431; Pozsony városé, 457;
 Szabolcs vármegyéé, 435. 436; Új-
 helyi családé, 119; Vámos Pércsé,
 428; *Vass (szigeti) családé. 420;
 Vattay családé, 446.
Liberchey Judit (Gyürky Istvánné),
 447. 448.
Liburnia, 66.
Liechtenstein hg, 153. 155. 408.
Likava vára, 264.

Linz, 46. 243. 294.
Lipcsei István, 444.
Lipót, I. — kir. 404. 408. 419; — hitlevele, 409. 584. 591.
Lippa, 121. 209.
Lipthay alias Filpessy György. 260.
Liptó vm. 254. 256—258. 312. 452; jegyzői leveleinek díja 255. 256. — közigazgatása, 254—265; — nemesi összeírása, 259—261. 263. nemességének vámkiváltsága (1581), 257; országgy. követkölségei (1587), 264; tisztikara (1584—1587.), 255. 257. 258. 261—265; tisztviselők fizetése, 254. 255. 257. 262. 263. L. Alispán.
Liszka helység, 142; — falva, 260. 263.
Lisznyai Pál, 283.
Liszt István, 456.
Lloyd, 322.
Lobkowitz hg. (1722), 152.
Lodron gf, 295.
Lónyay Gábor, 165. 583. 584. — Menyhért, 165.
Lorántffy család, 414. 415.
Losoncz, 240. 447—450. 452. 453.
Losonczy László, 124.
Lószerszám, 270. 279. 424. 425. 530. 534. 547. 550. 551. 555. 565. 566.
Lotharingiai Károly hg, 295.
Lovak és paripák, 30—32. 270. 274. 279. 509. 525.
Lovas falu, 414. 417.
Lovassyról való gondoskodás, 22. 27—29.
Lovászipatona, 368.
Lócse, 314.
Leökös cs. armalisa, 261; — Kristóf, 255. 258. 261. 263—265.
Lewrenthe, 361.
Löwenburg János, Jakab, 289.
Lubele falu, 263.
Luby Gáspár és János, 259.
Luczai András, 481.
Lukács Móricz, 29. 33. 166. 175. 179. 187. 195. 323.
Lukafalva, 86.
Luther Márton, 301; és V. Károly, 47; és a török, 47. 50. 51.
Lutheránusok, 47. 51. 62.
Lübeck város. 151.

M.

Machmut (Machumet), II. — mausoleuma és mecsetje. 63; hajóhada. 64.
Maczedóniai Péter, 131. 132.

Macskási család, 489; — Boldizsár, 98. 499; — János, 527; — Péter. 576.
Macsó bánok, 369—371. — bánság (die Machey), 307.
Mád, 141. 143. 245.
Madachány Benedek és Pál, 260.
Madacsány, 260. 263.
Madaras, 98. 538.
Madaras András, 370.
Mádéfalva, 534. 538.
Mádi János, 141. 290.
Magasapáti, 272.
Magasi falu, 356; — család, 372; — András deák, 356. 358.
Magdeburg, 151.
Mághy Pál, 127.
Mágocs, 123.
Magocsháza, 260.
Magyar György, 367.
Magyar-Beret, 86; — Czesztve. 89; — Fráta, 503. 504; — Komját, 123.
Magyar »Életképek«, 15. — ellenes külföldi támadások visszaverése, 161—166. 195. 322. 323; — »Gazda«, 30. 183. 323; — gazdasági egyesület, 13; — írók művei, 569—572; — lelkesedés szalmatüze, 13; — nemesség nyelve, 10; száma, 10. — nyelv, 589. 592—594; — országgyűlés, 588; — pénz érdeke, 256; — »Tudós Társaság« a szláv mozgalmakról. 10—12; — tisztségek a magyaroknak, 243.
Magyarfalu. 259. 263.
Magyar Gábor, 408; — Péter, 289—293. 404.
Magyarország czimere, 396. 410; és alkotmányi helyzetének ismertetése a külföld előtt, 3. 4. 162—166. — és Erdély uniója, 170.
Magyarul értő nemesség száma, 10.
Mahamut, Gritti titkárja, 59.
Mahomet, 393. L. Machmut.
Mailád István, 228.
Majláth György, 583.
Majthényi Antal és László, 165.
Makay Ferencz, 442; — Katalin, 415; — Lőrincz, 273; — Máté, 269. 273. 275. 277. 278; — Pál, 273.
Makrancz, 127.
Maksa, 87. 89. 97. 576.
Maletin község (Alsó, Felső, Közép), 260. 263.
Malethinskzy, 255.
Málnapataka, 240.

- Mantua*, 55.
Mányoki Ferencz, 141.
Máramaros vm. 346. 442. — szigeti ev. ref. lyceum, 120. 445.
Máramarosi koronavárosok, 125; — sókamara, 125. 126. 128—130.
Maranum, 54.
Márcze Gergely, 286.
Marczel-Melczer-Bubla, 255. 258. 260.
Marczefalva, 260. 263.
Márchiusi napok (1848) és Wesselényi M., 596. 597.
Marsa István, 280. 291. 292.
Margitta, 171.
Marhatenyésztés, 590. 591.
Marhavész Erdélyben, 502. 503.
Mária Krisztierna, 422. 423.
Máriafi Dávid, 576.
Mark András, 441.
Márkosfalva, 86.
Marnzeller orvos, 173.
Maros szék, 482. 492. 499. 529. 576. 577.
Maros-Keresztur, 85. 89. 90. 92. 94. 98; — Vásárhely, 85. 92. 502. 530.
Marosi János, 288.
Maróthy (marótegyházi) család levéltára, 156.
Marthon Ambrus, 119.
de Martinengo Lajos minorita barát, 42.
Marton Péter, 444.
Mártonffy, Wesselényi Miklós br. titkára, 601.
Massimini-ezred, 78.
Mátéfi Mihály, 287.
Mátéfi Balázs, 372.
Matunák Mihály, 301.
Matusech András, 289.
Mátyás, I. — kir. 119. 124.
Mátyásfalva, 261. 263.
Mátyási János, 287.
Mátyfalva, 444.
Mátyus Kata (Király Albertné), 423; János, 427.
Mattyasovszky család (alsó-mattyasoviczi) nemessége, 254. 261.
Maurer cs. (Erd.), 96. 488.
Mauricinus András vértanúsága, 58.
Mauteren, 294.
Maximianus császár, 574.
Medgyes, 93. 97. 128. 133. 217. 218. 509; — szék. 486. 509.
Medina, 62.
Megyei nevű ember, 236. 237.
Megyei gyűlések kihirdetése (1580), 254.
Megyeretzky János, 474. 476.
Megyeri Dániel, 291.
Megyesi János bán, 365. 366.
Méhes kg. 85. 94.
Mehmet bég, 205.
Meiningen, 56. 57.
Mekka, 62.
Melanchton, 301.
Melczer János, 252; — *Marczel* — *Bubla* család, 255. 258.
Meltzer Gergely, 303.
Meleg Boldizsár csanádi püspök és leleszi prépost, 132.
Melhász Gáspár seregdeák, 384.
Merei János, 121.
Merch, a szatmári németek ispánja, 118.
Mérey György, 258; — Mihály kir. személynök, 131.
Mese falu, 93.
Mészáros István, 441; — Lázár, 601.
Meszesalja, 482.
Metternich 174; — jellemzése Wesselényi Miklósnál, 180.
Mezei István, 140.
Miczke helység, 464. 465. 467.
Mihács család 90.
Mihalczfalva, 86. 95.
Mike család, 267. 271. 274. 275. 277—279.
Mikefalva, 88.
Mikes István, 97; — János és Károly, 166; — Kelemen, 83. 84. 89. 90; — Mihály, 91; — Pál, 90. 92. 94—97.
Mikeszásza, 95.
Mikháza, 93.
Miklósfia Péter, 372.
Miklósvár szék, 83. 495. 498. 504. 526. 532. 533. 540. 541. 546.
Mikó fiai (1319). 121. 122; — Imre 166; — István, 87. 91. 92; — Lázár, 486.
Mikola terra, 118; falu, 440.
Mikola Zsigmond; 94.
Mikolay család, 118; — József, 140.
Miksa kir., 54. 132. 134. 312. 474.
Mikse család, 527.
Mikvásár, 85. 88. 92.
Milano, 37. 58.
Milberg helység, 151.
Milota, 128.
Minoriták, 42. 127.
Miquelets pirenei rabló nép, 155.
Miskei Mihály deák, 372.
Miskolcz, 241. 244. 309—311.

Misna, 56.
Mythoska Mihály, 260.
Mitucky, 148.
Mócsa 286—288.
Motsai Mihály. 284. 288. 289.
Mocsáry Ferencz, 69; — *Katalin* 454.
Moesia, 204. 208.
Mogyorós, 85. 94.
Mohácsi vész okai Ibrahim nagyvezér szerint, 44. 45.
Moysháza alias Withalisowcze, 259. 263.
Moldvaország, 83. 84. 203. 219. 225. 227. 378. 433. — keletkezése. 204; — vajdája, 211. 214. 216. 223. 225.
Moldvaországi hadak Bécs alatt, 87.
Molnár György és Mihály, 287; — *Pál* (nagybacsoni), 484; — *Péter* (kassai), 421. 422.
Monok 72.
Monoszlai György, 101. — *Csupor család*, 367.
Monoszló, 368.
Montecuculli, 387.
Moré László, 56.
Móri Mihály, 368.
Móricz László (juthasi), 361.
Móriczhida, 357. 369—371.
Móriczhidai Simon fia Móricz, 368. 370. 371.
Moroch László, 124.
Morva folyó, 295. hadjárat (1646), 387. — *ország*, 295. 387.
Mosony vm., 139.
Mothus család, 261.
Motko család, 260.
Mucsony, 310.
»Mult és Jelen« 593.
Munkács, 72. 312. 319.
Mura folyó, 387. 389.
Murány, 239. 242.
*Musztafa rabló*bég, 67; — *János*, 260.

N. Ny.

Nádas főhadnagy, 22.
Nádas falu, 91. 93.
Nádasd a. Trsztena, 261.
Nádasdy Ferencz hadvezér, 155; — *Tamás nádor*, 131. 478.
Nádorok, 363. 364. 456. *L. Garai*, *Hédervári*, *Palóczi*, *Perényi*, *Wesselényi*.
Nádudvari István deák, 277; — *Sámuel*, 283.
Nagy Sándor kir., 547.

Nagy Albert (péterfalvi), 126; — *András*, 532. 540; — *Ferencz*, 440; — *Fruzsina*, (Cserei Jánosné), 490; — *Gáspár* (debreczeni), 421; — *Gergely* (bodókőújfalvi), 423. 424. 426. 427; — *György*, 287; — *Ignác*, 326; — *István*, 90. 96. 439. 540; — *Debreczeni István*, 286. — *János*, 287; — *József*, 503; — *Károly*, 9. 22. 165; — *Lázár*, 167. 169; — *Márton Pál*, 268; — *Márton*, 291; — *Mihály*, 426; — *Péter*, 439; — *Simon* (káli), 483; — *Zsigmond*, 424.
Nagy-Ajta, 86. 93. 484—493. 497. 499—504. 510. 514. 521. 522. 526—528. 530—543. 546—548. 552—554. 556. 557. 560. 578.; ref. egyháza, 493. 553. 554; — *Bacson*, 526; — *Bánya*, 603; — *Borosnyó*, 84; — *Dobos*, 128; — *Eger*, 122; — *Ekemező*, 90. 91. 94. 95. 98; — *Enyed*, 87. 89. 92; — *Ida vára*, 127. 131; — *Iklód*, 482; — *Keszi*, 289—293; — *Nyulas*, 98; — *Palugya*, 260. 263; — *Salló*, 375—377; — *Sink*, 486. 492—494. 496. 528. 531. 546. 547. 553; — *Soly mos*, 526; — *Styavnicza*. 260; — *Szekeres*, 433; — *Szombat*, 281. 302; — *Szöllős* (Erd.), 87. 88. 90; (Ugocsa), 137. 438. 444. 445; — *Tany*, 293; — *Tapolcsány*, 395; — *Várad*, 171. 309; — *Vezekényi csata*, 67.
Nagyécsi János, 364.
Nagyiday György debreczeni harminczados, 278.
Nagymihályi Ádám és Kata (Gyürky Ádámné), 454.
Naláczi István, 86. 88. 89. 91; követség a Portához (1684), 89; — *Lajos*, 98.
Nánási István, 282; — *Miklós*, 143.
Nándorfehérvár, 96. *L. Belgrád*.
Napló, *L. Gyürky*, *Lányi*, *Nemes*, *Schepper*.
Napoleon nyelvredeletei nálunk, 10.
Nápoly, 37. 152. 155.
Naszályi István, 293.
Némái Máté, 368; — *Mihály*, 360. 366. 367. 370.
Nemes (hidvégi) *Druzsianna*, 527; — *Gábor*, 88. 527; *György*. 96. 293; — *János* id. naplója, 83—98; követség Karaffához, 98. — *János* ifj.

83. 88. 93. 94. 96. 527; Julia (ifj. Korda Zsigmondné), 494. 495. 497; — Krisztina, 527; Mária, 84; — Márton, 260.
Nemes-Lubella, 260; — Ócsa, 139. 140. 291. 293.
Nemesi összeírás Liptóban, 259—261; bizonyítv. és armálisok Liptóban, 254. 255. 259. 261. 262. 276.
Nemesség és a ref. papok tiai, 346; választási joga 24; a végházakban, 236—238.
Német császár, 434; — francia béke (1533), 57; hadak, 70. 71.
Német-Lipcse, 258.
Németek magyarosodása, 590.
Németi falu, 86.
Németi Ferencz, 283; — Pál, 69.
Németország, 47. 62. 163. 202. 206. 211. 393.
Nempti vára, 127. 457.
Nemzet szabadságai, 406; — őrség, 600. 603.
Népkiskolák, 590.
Néprajzi térképek, 11.
Neszmély, 145. 286.
Neszméli Deák István, 288.
Neuburgi hgek, 295.
Nevelés ügye Erdélyben, 346. V. ö. Nőnevelés.
Nevetlenfalva, 442.
Nikápoly, 204. 223.
Nikázy György és István, 398.
Nikolics, 47. 48. 50.
Nyssa, 48.
Nogaroli Lénárt gf, I. Ferdinánd portai követe, 49.
Nógrád vára, 380; vm. 71. 74. 77. 139. 236. 238. 240. 449. 450.
Nórápi Tamás kanonok, 367.
Noszlop, 356. 357. 361. 366. predialistái, 372.
Noszlopi család, 356. 357. 360.
Nőnevelés ügyének felkarolása, 15. 22. 594.
Nugent grófról Wesselényi Miklós br. 5. 6.
Nürnberg, 301.
Nyakazó Ferencz, 125.
Nyaláb vára, 120. 121. 127—135. 137.
Nyárádtő, 483.
Nyáry Imre, 452; — Mihály, 448; — Pál, 425. 478.
Nyeregyártó György, 273.

Nyitra, 257. 380. 382; vm. 139. 402. (Ipoly —), 239. 374. 375.
Nyitrai főispán, 369. 414; püspök, 123—125. 403. 414. 419.
Nyiznyanszky, 599.
Nyomdák, 149.
Nyögér falu, 367.
Nyujtód, 503. 525.

O. Ö.

Ó-Becse, 601.
Oberdanský (Hoherdanacz) János, 45. 46.
Odeschálchy Ágoston hg. 165.
Ojtoz, 84.
Oklevél-kivonatok, 355—372.
Okolicsna, 259. 263.
Okolicsnay János, 264. 265. — Sebestyén, 255—257; — család, 259. L. a köv.
Okolicsányi, 527; — Pál, 399. 400. 409.
Oláh Benedek, 526; — János hadnagy, 75; — Kata, 415. (Bakcsi Istvánné) 526; — Miklós esztergomi érsek kir. helytartó, 131.
Oláh-Kályán, 85; — Ludas, 92; — Ujfalu, 443; — Zsuk, 85.
Oláhfalu, 85.
Oláhok, 307. 313; — jellemzése, 203; — lázadása (1848), 602. 606. 607.
Oláhország, 55. 56. 203. L. Havasalföld.
Olasz Ágoston, 158; — Lukács, 420.
Olasz építészet, 39; — hadak, 37.
Olaszfalva, 371.
Olaszy István, 100.
Olaszország, 37. 47. 62. 211.
Olasztelek, 87. 93.
Olgyay Titusz, 165.
Ölle Mihály, 287. 288; — István (Motsai), 141. 288.
Olmütz, 2.
Olt folyó, 488.
Oltszem, 83. 87. 88.
Omodeus nádor, 121.
Ón tárgyak, 269. 272. 276. 278. 522. 549. 551. 554. 555. 557. 558. 567. 568.
Ónod, 76. 79. 244. 247. 250.
Ónodi István, 503.
Oppelni pénz, 275.
Órák, 549. 553. 564. 566.
Orbai szék, 83.
Orbán család, 482. 490.
Orczy, br. István, 165. 398; — Lajos, 165.

- Orosz-Komját*, 123.
Oroszi falu, 123.
Oroszy Dániel, 141; — Ferencz, István, János, 129; — István, 283. 284.
Ország László (guthi), 124.
Országbírák, 264. 355. 357. 360. 362 — 364. L. *Palóczi*, *Perényi Péter*, *Rozgonyi Simon*.
Országgyűlések, 83. 84. 88. 257. 264. 265. 395—413. 431. 432. 586. 588. L. *Fejérvári*, *Fogarasi*, *Pozsonyi*, *Somlyói*, *Szebeni*, *Tordai*, stb.
Országgyűlési követek költsége (1580 — 1587), 255. 256. 264; — utasításai, 256. 257; — *végzések* kézbesítése, 265.
Országos Levéltár 419. 423. 427. 474. 476. 478. 480.
Országrészek visszacsatolása, 406. L. *Erdély*, *Partium*.
Országtanács (1448), 372.
Orvosok: L. *Attomyr*, *Marnzeller*, *Rudnói*, *Stapf*, *Szöcs*, *Várady*.
Orvosság, házi —, 555—557.
Osgyán, 76.
Osskó János, 255. 258. 260. 261. 263—265.
Ostrosicz Miklós koronaőr, 479.
Osztályok és egyezségek, 149. 269—278. 536—539.
Osztroska, 242.
Othmár homo reg. (1284), 119.
Othobor fiai, 119.
Ozdi Miklós, 483.
Özmán aga (1663.), 381.
Ölyvös falu, 445.
Ör (Erd.), 482.
Öri László, 141.
Örökváltság a *Partiumban*, 347.
Örs falu, 141. 289.
Örsi Farkas György deák, 358.
Ötvös Ferencz, 598; — Miklós, 398. L. *Eötvös*.
Ötvösség, 273.
- P.
- Pacsoth* Ferencz, 257; — János, 157. 160.
Paget János honosítása, 339.
Pageette-térképek, 11.
Paisgyártó Gáspár, 420.
Paksy Benedek, 368.
Pál János, 486.
Palád, 122. 123; — *rize*, 121.
Paládi András, 437.
Palágyi István, 248. 249.
Palánk vára, 234. 373. 380.
Palásthy család, 414. 415.
Pálffy Antal hg. és József gf. 165; — Miklós koronaőr, 395. 396.
Pálfia András, 365.
Palóczy László, 165. — *Mátyus* ország-bíró, nádor. 362—364. 366—369.
Palota vára, 56.
Palothai család, 368.
Palugyay cs. 257—259.
Pályi P. 139; — falu 128.
Pándy Zsigmond, 259.
Pannonhalma 355. 367. — konventje, 357—362. 364—367. 369. — levéltára, 355.
Pannonia, 208.
Panyok, 127.
Pap Endre, 326. 598. — *Izrael*, 75. — *Zsigmond*, 444. 599.
Pápa város, 139. 292. 293.
Pápai István, 291. — János és Péter, 69.
Papok, ref. — fiainak nemessége, 346.
Parád, 1. 191.
Paraszttság, európai — és jobbágyság története, 339.
Paratély, 95.
Páris, 43.
Párisháza, 261. 263.
Párkány 384.
Parlaghy Menyhért, 127.
Parma város, 153.
Parocza falu, 447.
Partium követküldése. 169. 170. 179, 188; — nemességének megadóztatása, 353; — unitáriusai, 346. 351; — visszacsatolása. 188. 342—354. 583—585. 587—589. 591. 593. 594.
Pata Benedek, 362.
Patai István, 283. — János, 292. L. *Selyem*.
Patak, *Sáros*—, 72. 121. 142; (*Liptó*) 261.
Pataki István, 142.
Patona, 367.
Paucsinalehota, 259. 263.
Pázmán cs. 126.
Pázmánd, 286.
Pázmándy Dénes, 165.
Pécz falu, 368.
Péczel, 285.
Pécsi Imre, 361. — János, 371. — Péter, 369. — *Simon*, 363.
Peczolth, 315.

- Péchy*, 604.
Pécs, 104—106. 113. 114. 387. 391. 392. — püspökei, 123. L. Szathmári.
Pejacsevics János, László és Péter gfok, 165.
Pekri Ferenczné, 527.
Pelsőcz 248.
Pelsőczy György, 443. 444.
Pénz és érme, 157. 268. 272—277. 421. 425—427. 432. 433. 509. 510. 513. 514. 519. 521—523. 525. 528. 547. 548. 552—554. 557; L. Kurucz, Lengyel, Oppelni. — *verők*, 572.
Pera, 55. 64. 65.
Perczel Móricz, 165.
Perény, 127.
Perényi Ferencz, 129—132; — Gábor, 123. 125—131. 474; — György, 131. 132. 134. 135. 137; — Imre nádor 99. 127. 442. 444. 445; — ifj. Imre, 442. 445; — István, 125—127. 129. 130. 132. 135—137. 445; — János, 121—123. 125. 130—132. 134. 137; — Mihály 129—132; — Miklós, 445; — Péter erdélyi vajda, 55. 57. 204; országbíró, 122. 123. — Zsigmond, 165. 599; — Zsófia báró Székely Györgyné, 132—135. 137; — család levéltára, 120. 121. 126. 129. 131. 431.
Perger (németlipcei) cs. armálisa, 262; — Illés levele a pozsonyi kamarához, 147. — 149.
Perusith Gáspár, 226.
Perzsa ipar, 567; — király, 58.
Perzsány, 88. 93.
Perzsia, 58.
Pesero, 153.
Pest város, 1. 2. 9—11. 13. 16. 18. 23. 27. 30—32. 111. 112. 141. 171. 172. 175. 176. 183. 185—188. 190. 192. 230. 281. 285. 307. 321. 322. 325. 326. 329. 330. 334. 339. 340. 435. 591. 597. 598. 601—604; — vmegye, 6. 14. 68. 594. indítványa Horvátország iránt (1842), 6; küldöttsége a felséghez (1845), 197.
Pesthényi család, 414. 415.
»Pesti Hírlap« 2. 4. 5. 6. 8—11. 17. 23. 27—30. 167. 174. 187. 196. 323. 342. 347. 595. 598. 600.
Pesti vakok-intézete, 32.
Pesti Ferencz deák lustramenter utasítsa (1555-ből), 474—476.
Pestis, 501. 532. 578.
Péter moldva vajda, 211. 214. 216. 217. 219. 225. — *deák* jászói prépostjelöltsége (1515), 105. 106.
Péterfalva, 443.
Péterffy, 13.
Péterfia László, 356.
Pétervárad, 303. 305.
Pethő Ferencz, 243—245. 247; — Zsigmond, 438.
Peticz Jakab, 371.
Petk falu, 501. 502.
Petki család, 490.
Petneházy, 243. 245.
Petőfi Sándor »Nemzeti dal« a 597.
Petri Gáspár, 438.
Petrőczy, 240. 242.
Petrus György, 437.
Peturfalva, 122.
Piacenza (Plezanz), 153. 155.
Piemont, 155. 156.
Pincz falu, 233.
Pintér Sándor, 373.
Piski, 86.
Platthy András, 255. 258. 264; — család, 260.
Plastyin, 259. 263.
Pó folyó, 153. 154.
Pocaly, 585.
Podhoren, 259. 263.
Podhorszky János, 260.
Podmaniczky Andor gf, 165; — Lajos br. 165.
Pogány család, 250; — Borbála, 436; — Fülöp sásvári homo regius, 126.
Pokorinik Janka, 527; — Jánosné, 487. 527.
Polány falu, 361—363. 366.
Polgári város, 435. 436; — háztartás Debreczenben, 266—279.
Politikai pártok 1846-ban, 326. 327.
Polnárné szölleje, 416.
Polykrates, 575.
Pongrácz (sztmiklósi) cs. 259. 261.
Ponyvád, 363. 364.
Pordány Ferencz, 293.
Poroszlai Mihály, 286.
Poroszország, 586.
Porto-Re, 5.
Portugál kereskedelem, 57; király, 57. 58.
Porumbák, 89.
Porva falu, 365. 369. 371.
Posaházy János, 449.
Pósta állapota 1848-ban, 589.
Posztómethő András, 420—422.

Pothok, 363.
Pothurnya, 259. 263. 452.
Pothurnyay Erzsébet (Gyürky Ferenczné), 452. 453; — János, 259; — Károly, 263. 264.
Póts István és Mihály, 288. 289.
Pozsegay Ferencz, 114. 115; — János, 115.
Pozsony, 16. 18. 22. 27. 31. 131—133. 145. 146. 148. 161. 171. 172. 174. 179. 259. 261. 262. 291. 336. 341. 343. 347—349. 374. 386. 395. 396. 407. 414. 419. 456—471. 479. 583. 597—599; levéltára, 457. vmegye, 139. 402.
Pozsonyi főispánok, 368. 369; kamara, 146. 147. 149. káptalan, 421; koronaórség utasítása, 479. 480; országggy. 256. 264. 395—413. 431. 432; Klarisszák, 419.
Pöstyén, 257.
Prága, 134. 151. 388. 423.
Prásmár, 85. 92.
Prémontreiek, 100. 103. 107—109; apácák, 414. 415. L. Csorna, Jászó, Lelesz.
Presce, Paulus dictus Rum de —, 363.
Priesnitz, 10. 13. 29. 605.
Prod, 89.
Prónay Albert br. 165.
Proszek, 261. 263.
Provence, 156.
Pruth folyó 204.
Pruzsinszky Miklós, 258. 259. 261. 263—265.
Puchaim gf, 384.
Puchó, 257.
Pulszky Ferencz, 165. 323. 602.
Puskaporgyártás, 299.
Putnok, 75. 76. 80. 82. 235. 239. 246. 247. 250. 446.
Püspöki, 142.
Püstkösti cs. 490.

R.

Rába, 268. 370. 371.
Rabenhaupt, 54. 57. 63. 66.
Rác Ádám, 242.
Ráczkevi János, 291; — Mihály, 283. 289.
Ráczország, 57.
Ráday Gedeon, 22. 26—28. 165. — Pál, 402.
Radnót, 84. 85. 94. 228. 229.
Rádoczi K. György, 141.

Radul oláh vajda, 202. 204.
Raduly Komiszné oláh boérné, 87.
Radránszky Antal, 165; — Béla br. 266. 267.
Rády János, 260.
Rafai (ákosi) cs. 486. 526.
Ragályi Miksa, 165.
Raguza, 41. 55. 56. 203.
Raguzai Bernát minorita guardián, 64. 65.
Rahó falu, 239.
Rajki János, 436—438.
Rajna, 65.
Rakamáz, 308.
Rakas, 445.
Rakita György, 285.
Rákócz, 445.
Rákóczy Ferencz II. —, 529. háborúja, 290. 493. 496. 540. 541. 577; — György II. számkivetése (1659), 434. 435; — Lajos, 478; — László, 432.
Rákos András, 439.
Rákos (Csík), 499. 501. 527. 534. 538.
Rakovszky János (rakovi) liptói alispán, likavai praefectus, 259. 261. 262. 264. 265.
Rápolti P. Mihály, 142.
Ráskai Balázs, 124.
Ráztoka falu, 261. 263.
Ráthonyi Péter, 439.
Réday István, 85.
Récsi bíró, 599.
Református papok fainak nemessege, 346.
Regéc, 121.
Répás, 357. 358.
Répási György, Jakab, Móricz, Péter, 357. 358.
Repeczky Sámuel, 452.
Rétsén falu, 404.
Réty falu, 88. 95. 96.
Retzler. 402.
Révay Ferencz és László, 258.
Révész Ádám, 433.
Réz tárgyak és edények, 272. 549—553. 555—558. 564. 566—568.
Rhédey Ferencz, 89; — János gf, 166.
Rhener Szöcs István, 149.
Ribarpole, 260. 263.
Rima-Szécs, 243; — Szombat, 75. 241. 243. 245—248. 251. 311. 447.
Rimaszombati István, 143.
Rincon Antal, 37.

Róka Mihály, 142.
Róma, 102. 104. 153.
Román nép és nyelv, 203.
Romania, 57. 62. I. Havasalföld
 Moldvaország.
Róna, 128.
Rosály, 123. 433.
Rosenauer, 301. 303.
Róth Mihály, 398.
Rotofred, 155.
Rozgony, 157.
Rozgonyi György pozsonyi főispán,
 368. 369. — László, 124. 360; —
 Simon országbíró, 357.
Rózsahegy, 241. 260. 263,
Rozsnyó, 248. 308. 311. 313; (Erd.),
 90.
Rudnói csoda-pap-orvos, 171—173.
Rudolf kir. 259. 261. 262. 415. 423.
Rudolffalva, 260. 263.
Ruhanemű, 158. 268. 270—272. 275.
 276. 278. 424. 425. 427. 492. 506
 —513. 516—525. 529. 530. 535.
 550. 553. 555. 556. 558—563. 567.
 568.
Rum Pál (de Presce) 363.
Rumi Dorosló, 367; — Gáspár deák,
 427.
Rupp »Magyarország Helyrajzi Tör-
 ténete«, 414.
Ruthének földje, 204.
Rücs, 85. 89. 90. 92. 94.

S.

Sadány, 127.
Ság hegy és kg. 287.
Sági prém. prépost, 108. 109. 111.
Ság(h)i, Imre, 356; — János, 141.
Say István, 165.
Sajó folyó, 75; — *Keresztúr*, 85.
Sajtán Raduly, 486.
Sakkjáték, 36. 37.
Salánk, 123. 431. 433. 445.
Salemburg gf. 294.
Sali, 92.
Sallai András, 292.
Salm Gyula, 257.
Salonae város, 226.
Samandriai szancsak, 223.
Sambor kg. 304.
Sándor moldva vajda, 314.
Sandorffy János alországbiro, 264.
Sárad kg. 127. 445.
Sárja Éva, 143.
Sárkány cs. 273; — Ambrus, 88. 126;

— Erzsébet, 415: — György és
 István nemeslevele, 259.
Sárközy Mihály, 269.
Sáros vára, 125. 131. 432; vm. 397.
 398.
Sárosi János. 98. 527.
Sárospatak, 447—449. I. Patak.
Sasvár, 119. 120. 126. 127. 444. 457.
 471.
Saul ispán, 118.
Savoya, 156.
Schavnik, 147.
Schepper Cornelius Duplicius naplója,
 34. 36—66. ennek jellemzése, 34. 35.
Schmid ezredes, 72.
Schwendi Lázár, 301. 303—306. 308.
 309. 311—315. 319. 320.
Slich István, 63.
Sebesi szövet, 566.
Sebestyén erdélyi püspök és leleszi
 prépost, 241. 243. 246—248.
Sebestyén, kisedővő, 176.
Sebestyénfia Pál, 365.
Segesvár, 83. 85. 86. 91. 93. 94. 98.
 492—496. 531. 553. 546—548.
Seghney László, 157.
Sejppner Sámuel, 492. 563.
Seligstadt, 89. 93.
Selmeczbánya, 242. 309. 320. 374.
 386. 448.
Selyem Patai János, 283.
Selyemgubóbeváltás, 14. 176.
Semendria, 45. 223.
Semsey András, 250; — Béla, 165.
 — Pál, 234.
Sempte, 67. 68. 242. 243. 245. 248.
 300. 461. 470; — várnagyának
 utasítása, 296—300.
Senchy György veszprémi alispán,
 362.
Sente Miklós, 291.
Sepsi szék, 83. 86. 92. 485; — *Szent-*
györgy, 90.
Septér, 90.
Serdel, 96.
Serédy Gáspár, 130.
Serényi, 241.
Serke, 244.
Sesza, 127.
Sevilla (Hispalis), 43.
Sigerius András, 528. felesége (Cserei
 Ágnes, 487.
Sigrai József, 398—401.
Silber Antal, 165.
Silberg, 96.
Siklós vára, 57.

Sírcvers, 498.
Siska Mihály, 291.
Sitvei András, 509.
Snopkho, 301.
Só ára Erdélyben, 346. 351. 353;
 lengyel—, 257.
Sóaknák, 576.
Soldos Miklós, 383.
Sólti István 293.
Solymos kg, 90.
Sombor, 85—87. 89. 93. 94. 98.
Somlyói országgyűlés (Szilágy-), 98.
 241—247;
 — hegy, 414. 416. — L. Vásárhely.
Somody Zsigmond. 478.
Somogy vm. 457.
Somogyi Antal, 599; — Erzsébet
 415; — Márton, 287.
Sompach György, 366.
Somsich Pál, 165.
Soós János, 10. 13.
Sopron vm. 357. 402; — városi gymn.
 150.
Sophy, 41. 66.
Sóvári kamara, 603.
Sövényházy István, 453.
Sövényesség, 89. 90.
Spalatói András érsek, 358.
Spányol gőg, 43; — hajóraj, 58. 59.
 63; — zsidók sorsa, 43; — ország,
 42. 43. 50. 52. 449; — gazdasági
 hanyatlása, 43.
Spátzai, 399.
Sporgh tábornok, 69.
Stapf dr. orvos, 172. 174. 175.
Starhemberg Rüdiger, 294.
Statilius János erdélyi püspök, 208.
 213—215. 217,
Steger Ráfael, 302.
Steinville generalis, 540. 542.
Stettner György, 165.
Stoján Mátyás, 224.
Stocklassa, 15. 22.
Strasoldo, 70. 233. 234. 251.
Stuller Ferencz, 176. 191. 605.
Styria, 389. 391.
Styarnicza, 263.
Styarniczky Menyhért, 260.
Styarnik, 239.
Sua generalis, 242.
Subsidium leszállítása (1844), 181.
Suhajda, 242.
Suk helység, 419.
Sulcz Lajos, 528.
Sulyok Katalin, 432.
Supán cs. 126. — György, 439.

Surányi György, 127.
Süszmund András, 306. 309. 315.
 320.
Svéd kir. 434.
Svnggh fiai, János és Teke, 118. 119.
Syracusae, 57.
Syradii palatinatus, 198.
Syria, 66.

Sz.

Szabadka (Gömör), 320.
Szabéd, 92.
Szabó, 192; — Ambrus, 269. 271;
 — Dorottya, 437; — Gáspár, 442;
 — István, 287. 288. 292; — János,
 287. 439; — Józsné, (Duskás Sára),
 268; — László, 157. 160; — Lukács,
 127; — Miklós, 360. 441; — Pál
 a magy. kereskedelmi társaság igaz-
 gatója, 192. 323. 329. 331. 335.
 444; — Péter (szakmári), 270.
 271; — Zsigmond, 95; — alias Hor-
 váth Péter, 276. 277. — Kecskeméti
 János, 142; — Komáromi Mihály,
 285.
Szabolcs vm. 16. 128. 398. 435. levél-
 tára, 435. 436. választása (1843), 16.
Szádvár, 78. 243. 305. 312. 313.
Szakadálthi Fruzsina, 437.
Száki Ferencz, 291. 139.
Szokolcza, 148.
Szalabér, 174.
Szalacs, 266.
Szalacsi Sámuel, 282.
Szalaggyári egyesület, 189.
Szalay András, 273; — István, 287;
 — László, 165.
Szalmád, 357.
Szalóki János, 360.
Szamos folyó, 345. 606; — Újrár,
 98.
Szántó város, 311.
Szántó Erzsébet, 415; — János, 232;
 — Mihályné (Borbereki Druzsiana).
 527.
Szapáry Antal és Ferencz gf, 165.
Szapolyai János kir. életéhez adatok,
 34—66. 198—231. L. I. János.
Száraz György 150. 408.
Száraz-Ajta, 484. 485. 491. 526. 534;
 — Patak, 127. 443.
Szardínia, 155.
Szárics József, 165.
Szarka György, 291. 293; — János,
 290. 292. 293.
Szarvas, 80.

- Szász Károly*, 166.
Szász kg., 414; — *Keresztúr*, 87;
 — *Kézd*, 93; — *Sáros*, 87. 93;
 — *falu*, 127. 442; — *halom*, 87.
 93; — *város*, 86.
Szászok (Erd.) 217. 314; (Szepes),
 229.
Szászország, 151. 542.
Szatmár, 24. 96. 98. 118. 266. 275.
 276. 284. 438. 439; — vmegye, 120.
 123. 128. 250. 328. 345. 398. 428.
Szatmári béke, 540; — katonák kihá-
 gásai, 438—441; — tizenkét pont
 szerzője, 599.
Szathmári, 16; — Ferencz deák, 101;
 — György pécsi püspök, 100. 102.
 104. 106—108. 110. 112—117.
Száva József, 527; — Sámuel, 514;
 — Sándor és felesége (Cserei Klára).
 482. 501—504. 510. 513. 514. 527.
 550.
Száva folyó, 208.
Szávai Miklós, 360.
Szarója, 38.
Szeben (Nagy—), 95—98. 493. 580.
Szebeni országgyűlések, 96. 97. 502.
 540. 541.
Szécheni Frank országbíró, 355.
Széchenyi István, 9. 17. 19. 20. 165.
 183. 185. 325. 327. 583; — »Függet-
 len«-je, 325. 326. 328; — »Kelet
 Népe«, 2. 3. 7; — és Kossuth, 161.
 595; — pártja, 327; — és Szemere,
 347; — és Wesselényi, 173. 349;
 — János, 165.
Széchy cs. 127; — István, 456. 460;
 — Miklós, 362.
Szécsény, 67. 80. 233. 239. 242. 320.
 373. 380. 450.
Szedres kg. 592. 598. 599.
Szeged, 209. 414. 415.
Szegedi Gábor (hidegvízi) és felesége
 Cserei Mária, 481. 501. 502. 506.
 509. 510. 527; — Gáspár, 273; —
 János, 527.
Szeghe Bálint, 440.
Szegheő József, 165.
Szegi Gergely, 290. 293.
Székely András, 439; — Antal, 313.
 314. 319; — Balázs, 159; — György
 (ormosdi), 137; — István, 424; —
 Katalin (özv. Perényi Mihályné)
 132.
Székelyek, 211. 218. 224. 227. 307;
 — telepítéséről szóló törvényjavas-
 lat, 602. 603.
Szekér és kocsi, 270. 274. 279. 525.
Szekeres kg. 128.
Szekeres István, 370.
Székesfehérvár, 56. L. Fejérvár.
Széki István és felesége (Donáth
 Klára), 490. 501. 502. 520; —
 Zsuzsanna (Cserei Mihályné), 490.
 497. 501. 520.
Széksértés Liptóban, 258.
Szeli Sámuel, 290.
Szelim aga, 375. 377.
Szemere Bertalan, 165. 583. 601. — és
 Széchenyi, 347.
Szemerei János, 369.
Szempcz, 139. 146. 147.
Szenczi János, 285; — Pál, 283. 284.
Szend, 289.
Szendí István, 291.
Szendró, 70. 78. 79. 243. 250. 252.
 305. 308. 311—313. 315. 454.
Szent-Ágota, 95—97; — *András*,
 259. 263; — *Anna*, 85. 261. 263;
 — *Benedek*, 452; — *Gotthárdi*
 csata, 388; — *György* (Sepsi), 83;
 — *Háromság*, 99; — *Imre*, 98;
 — *Ivány* (Erd.), 92; (Liptó) 259.
 263. 284; — *Kereszt*, 241. 251.
 260. 263; — *László* (Erd.), 86.
 91; (Veszpr.), 369; — *Lélek*, 93;
 — *Márton* (Kórod), 85; — *Miklós*
 (Erd.) 86; (Komár.), 289; (Liptó)
 259. 263. 265; — *Péter* (Erd.) 93;
 (Sajó—), 244. 309. 310. — *Simon*
 (Csík), 483. 484.
Szentimrey Sámuel, 398. 400. 603.
Szentistványi Sámuel, 291.
Szentiványi cs. 259; — Balázs, 365;
 — János, 261. 263. 264; — Károly,
 165; — Péter, 258. 261; — Sámuel,
 291.
Szentkereszti András, 576.
Szentkirályi László, 165; — Móricz,
 165. 593.
Szentlászlói György, 365.
Szentmihályi Mihály, 141—143.
Szentpéteri Imre, 398.
Szepes vára, 121. 123; — vmegye,
 242. 305. 308. 311—313. 398.
Szepesi kamara, 146; — kanonokok,
 130; — káptalan, 123.
Szepesi János (= Szapolyai), 229.
Széplak, 86.
Széplaki György, 514.
Szepsi, 239.
Szerbia, 205.
Szerémi hg. 404.

Szeremlyei István, 293.
Szerémség, 205.
Szerencs, 76. 79. 245.
Szeszadó, 586. 590. 591.
Szetsei István, 283.
Sziget (Máram. —), 125. 420; —
vár, 320. 387. 390.
Szikszai György, 90; — *János*, 141.
Szikszó, 80. 127. 247. 309—311.
Szilágy vize, 345; vm. 346.
Szilágyi Márton, 144. 282. 283.
Szilási (—ssy) *István*, 285. 447.
Szilézia, 151. 185. 188. 295; — szövö-
ipara, 567. 592.
Szilisztria, 434.
Szilgy György, 385.
Szilvási Jánosné, 527.
Szina (Abauj.) 315. 319.
Szinészet Pozsonyban, 397.
Szintay Zsigmond, 444.
Szinyér vára, 128; — *váralja*, 419.
Szirb moldva boér, 88.
Szirák István, 454.
Sziriai expedíció (1841.), 5.
Szirma, 444.
Szirmay András, 398.
Szitnya, 74. 242.
Szittya sivatag, 204.
Szláv mozgalmak, 6. 7. 10—12.
Szlavónia, 208. 209.
Szluha Ferencz, 399.
Szmrecsán, 259. 263.
Szmrecsányi cs. 259. 262.
Szoborművek, magyar — *Konstanti-
nápolyban*, 38.
Szoboszlai István, 143. 283.
Szoboszló, 284.
Szolimán, l. *Szulejman*.
Szolnok, 70. 142. 310. 433—435;
vm. (Belső.), 168. 179. 606; (Közép),
342. 344. 345. 349. 350. 352. 353.
583. 584.
Szolnoki Bertalan, 366. 367.
Szombatfalvy Antal, 165.
Szombathi István, 286. 288. 290—293.
Szomodi kg. 291.
Szomp Judit, 150.
Szonda István, 92; — *Tamás*, 84.
89. 94.
Szontagh Gusztáv, 13. 14. 166.
Szopor kg. 490.
Szöcs dr. orvos, 169. 340; — *Balázs*,
157. — *István* (Rhener), 149.
Szóke cs. 126; — *András*, 367. 368.
Szőllős (Nagy—), 120—123. 127—
132.

Szőllössy Magdolna, (elefánti) *Gyürky
Istvánné*, 449. 452. — *Pál semptei
várnagy*, 300.
Szőllősvégárdó, 444.
Szőny, 141. 291. 293.
Szőnyi család, 282. 284. 285. 288.
289. 291.
Szőrcsöki István, 366. 367.
Sztojka Imre, 165; — *László*, 443.
Sztoháza, 259. 263.
Sztrecsen, 257.
Szucsány, 257.
Szucser Sorbán moldvai boér, 87.
Szuhay Márton, 443.
Szulejmán szancsakfő, 50; — *szul-
tán I. mecsetje és mausoleuma* 63;
— *Nagy*, (II.), 41. 59. 199. 390; —
és *Ibrahim nvezir*, 44; — magyar
hadjáratai, 45. 46; — *osztrák had-
járatai*, 205. 206. 208.
Szulek Ferencz, 268.
Szunyogh János, 257.
Szurdok, 157. 158.
Szücs kg. 371.
Szücs János, 287.
Szvinyay, 257.

T.

Tabajd, 286.
Tajték pipa (hab-), 558. 568.
Takács Dávid, 273; — *Sándor*, 301.
— *István*, 293.
Takácsi Antal, 359; — *nemesség*,
363—366.
Takáchy Benedek, 365.
Takarékpénztárak, (pesti és debre-
czeni), 592.
Takó András, 289. 484.
Taksony falu, 365.
Tallán János, 165.
Tállya, 144. 245. 248. 311; — *Keresz-
túr*, 304.
Tamás bereg-ugocsai főispán, 120.
121.
Tamási kg. 239.
Tamásváralja, 442.
Tamerlan khán, 574.
Tany kg. 290. 291.
Tar kg. 241.
Taraczké, 273.
Tarcza Lajos, 482.
Tarczal, 72.
Tarján falu, 369.
Tárkány vára, 257. 288. 312.
Tarna falu, 127. 443. — *vize*, 245.
Tarnóczi Kázmér, 583.

- Tarnov*, 122. 199.
Tarvisium város, 54. 55.
Taschner, 29.
Tasnádi István, 283.
Tassel Illés, 370.
Tassy Mihály, 453.
Tata, 140—142. 281. 284—288. 290. 309.
Tatai János, 138. 140; — önélet-írása, 138—145. 280—293; — Mihály, 293; — Szücs Mihály, 141.
Tatár császár, 434.
Tatárlaka, 86. 98.
Tatárok Bécs alatt, 295; — dúlása, 84. 86. 87. 309—311. 442—445. 529; — harcsmódora várostromnál (1566.), 306. 307. — futásához adatok (1717.), 442—445.
Tünczer leánynevelője, 22. 29.
Técső, 125.
Tegze Zsigmond, 122.
Tekeháza, 125. 127. 132. 443.
Telegdi Miklós eszterg. nagyprépost, 302.
Telekdíj (1844.) 167.
Telekessy István. 257. L. Thelekessy.
Teleki Domokos gf. 166. 167. 354. 583. 585; — *Elek* gf. 166; — *János* gf. 445; — *László* gf. 165. 323. 338. 354. 585. 591; — *Mihály*, 76. 79. 81. 89. 92. 96. 234. 499; — és *Thököly Imre* békealkudozása, 246. 247; *Sebestyén*, 478.
Telepítés az Alföldön, 589. 590.
Temesvár, 120.
Temetvény, 451.
Tepla, 260. 263.
Teplicz, 385.
Terdeméshi Bertalan, 372.
Terebes, 120. 127.
Teremes Imre, 361.
Tergenyei Mihály, 282.
Térképek, néprajzi —, 11.
Teszér, 365.
Teveli János, 360. 361. 363.
Thalkethő Kelemen, 420.
Thar család, 420—423.
Thassy Mihály, 69.
Thatai Benedek, 365.
Thelekessy Imre, 131. L. Telekessy.
Theodosius Magnus császár, 581.
Theureck Ambrus (enyingi), 124. L. Török.
Thordai Salathiel zólyomí főesperes, 101.
Thosoky György, 370.
Thököly Imre, 88. 240—245. 252. 380. 453; — Bécs alatt, 295. — béke-tárgyalásai, 241—240; — felkelése, 529; — felvidéki hadjárata, 81. 82. 233—235. 239; — és Wesselényi, 235; — *Kata* 289; — *Zsigmond* ajánlólevele trombitása érdekében, 147.
Thrácia, 389.
Th(u)olt család, 259. 260. 264. 265.
Thuránszky cs. 255. 258. 260. 261. 263—265.
Thurzó Elek, 129; — *Kristóf* szepesi főispán, 478.
Tiberis folyó, 153.
Tinye, 187.
Tisza folyó, 70. 71. 125. 129. 209. 234. 235. 241. 246—248. 283. 284. 310. 312. 433. 435.
Tisza-Újhely, 436—438. 444; — *Újlak*, 444; — *Varsány*, 209.
Tisztviselők fizetése Liptóban, 255. 257.
Tivadar falu, 443.
Tywodor fia Ábrahám, 120.
Tóczó mocsár, 284.
Tokaj, 72. 79. 143. 144. 246. 247. 283. 284. 304. 308. 319.
Tolcsva, 269.
Toldalagi, 98.
Toledo, 43.
Tolnai család (debreczeni) és armálisa, 274—276.
Tomás Bászé, 366.
Topa falu, 425. 426.
Topheus Mihály püspök, 92.
Torda, 89. 212; — vm. 492. 494. 529. 577.
Torda Zsigmond, 308. 313.
Tordai gyűlés (1534), 212.
Torja, 83.
Torma család, 90. 96.
Torna vm. 397. 398.
Torna patak, 416.
Tornalljai Zsigmond, 70. 76.
Tornyai János, 288.
Toroczky, 527; — Péter, 88. 98. — Lajos, 597.
Toroczko 568.
Tót- illyr magyarellenes cikkek, 4; — küldötség Bécsbe, 5.
Tótfalu, 145.
Tóth Dániel, 139; — Ferencz, 138. 139; — Lőrincz, 591; — Lukács, 273. 274. — Márton 287; — Mihály, 93.

Tótok-horvátok és a II. József és Napoleón-féle nyelvreformok, 10; — magyarosodása, 590: — telepítése az Alföldre, 589. 590.
Tótország, 408. — országi szablya, 158.
Tölyhi István, 293.
Török háború (1433). 366; — hadierő (1533). 40; — hajóhad, 37. 58; — hatalmi dicsekvés, 44. 49. 50; — készülődés Olaszország ellen, 37. 40; — követségek Erdélyben (1683—1686) 83. 88, 90—92. 96. 97. szablya, 158; — szövet és ruha, 560 562; — szőnyeg, 508. 510. 516. 524. 549. 550. 556. 566.
Török cs. 30. 526; — Bálint, 56; Ferencz, 252. 287. 398; — Gábor, 165. — Gergely, 287; — István, 257; — János, 166. — Pál, 441; — Péter, 287.
Törökország, 204. 209. 223. 224. 393; — Gritti miatti pusztulásáról jósolat, 58
Törös János, 276.
Török Gergely, 290.
Tövis-Híd, 483.
Tragurium (Trau), 198. 199.
Tranquillus Andronicus, 35. 36. 1. Andronicus.
Traun grófné, 172.
Trefort Ágoston, 165. 175.
Trencsén, 383.
Triballusok, 203.
Triest, 449.
Trombitás Gáspár, 147.
Trónöröklés rendje, 405.
Trónörökös befolyása az uralkodásra, 407.
Trsztena a. Nádasd, 261. 263.
Tudós társaság, 166.
Tuln, 295.
Túr kg. 242. — *Terebes*, 130. 132. 442.
Turcz, falu, 442.
Turhyna falu, 157.
Túri Katalin, 273.
Turik falu, 260. 263.
Turin, 156.
Turnbull, 5.
Turóc vm. 233. 257. 258.
Tusa István, 439.
Tuscia, 62.
Tvarozsna, 261. 263.
Tűzet gyújtó szerszám, 549.

U. Ü.

Udvard, 140.
Udvardi Mátyás, 286.
Udvarhely szék, 6. 85. 330. 337. 483. 491. 493. 496. 526. 537. *Székel* —, 85. 499.
Udvarhelyi István, 454.
Ugocsa vm. 118—120. 122. 123. 126. 129. 242. 250. 398. 428. 431. 436.. 438. 441. 442; — ispánja (1315.), 120; — nemesei, 119. 120.
Ugod, 368.
Ugra, 94.
Ugron István, 166.
Ujgyháza, 95. 96.
Ujfalu (Erd.), 85. — (Liptó), 257.
Ujfalvy Miklós, 165; — Sándor, 166. 190.
Ujfalussy Dorottya Sárkány Györgyné armálisa, 259.
Ujházy László, 165.
Ujhelyi Ferencz, 436. 437. 444; — István, 437; — János, 432. 437; — Mária (Rajki Jánosné) 436—438; — Pál, 437; — Sándor, 398. 442. család levéltára, 119,
Ujlak, 143.
Ujlaki Fülöp deák, 427; — Lőrincz hg. 124.
Újpest, 186.
Újvári János, 286. 288; — Judit, 447; — Mihály, 283.
Ulászló kir. II., 99. 102. 103. 106—108. 111. 123. 125. 126. 128; — korából jobbágytörvények, 586.
Úng vm. 126. 397. 398. 403.
Ungvár, 304.
Ungvári család, 144.
Unitáriusok nyomdaja Kolozsvárott, 149; — a »Partiumban«, 346. 351.
Uray Pál, 165.
Urbariuma a somlyóvásárh. apácázáknak, 414—417.
Urbér és örökváltság ügye, 23. 30. 324—326; 332. 337. 346. L. Erdélyi úrbér.
Urika János, 484.
Úsz Ferencz, 454.
Úszka, 123.
Útasítások, 296—300; L. Kassa, Korrónaórség. Pesti.
Uzon, 86. 92. 95—97.
Uzsai András, 370.
Uzsali család, 366. 367.
Ürményi József gf, 165.
Ürmös falu, 96. 488.

V. W.

Vachott testvérek, 166.
Vác, 145; — püspöke, 113. 129.
Vad falu, 96.
Vadad, 483.
Vadászi Simon, 439.
Vág folyó, 257.
Vajai László nikomédiai püspök, jászói prépost, 100.
Vajda György, 273. 436.
Vakok intézete Pesten, 32.
Vál (falu), 286.
Választási reformok, 24—26.
Valentinianus császár, 574.
Valerianus császár, 575.
Valero-gyár, 184.
Valesius János, 140. 293.
Valladolid, 43.
Vallásos nevelés a hadseregben, 476.
Valle, della-, 35.
Vámkérdés magyar és osztrák, 587.
Vámos, 362; — *Pércs*, 427. 428. levéltára, 428.
Vancsa János, 488.
Ványai András, 285.
Várád (Nagy-), 142. 143. 266. 379. 420—423. 425. 522; — káptalanja, 118. 119. 121. 122. 423. 424; — püspökei, 209. 211. 213. 474. L. Eberhard, Czibak Imre, Zaberminus Mátyás.
Várady orvos, 87. 88; — Erzsébet és István, 454. — Lukács, 423; — Mihály 442. 454.
Váradja, 90.
Váralja (Erd.), 504. — (Liptó), 261.
Várallyai István, 283.
Varasd vm. 342; — latin körlevele a vmkhez, 9.
Varga János, 239; — Pál, 439.
Vargyas, 90.
Várhegy kg. 83. 84. 86. 87. 89. 93—97.
Varjú Gergely (megyeri), 360. 361. 363. 371.
Várkony, 118.
Várkonyi Ádám, 165.
Vármegyék, 13; felvidéki — 397. 398. 403. 408.
Várnagy részére utasítás, 296—300.
Városok táblája, 409; — ügye (1847/8.) 591; — ban élő nemesség, 10.
Vas(s) András, 454; — Bálint, 268; — Sándor szendrői várkapitány 250. l. Wass.
Vas edény és tárgyak, 549. 551. 552. 555—558. 566—568.

Vas vm. 14. 372. 399. 403. gyűlése (1843), 14.
Vaskapu kg, 526.
Vásárhely (Kézdi) 83. — (Somlyó) 360. 362. 367—372. 414—16. 418. 419. prémontrei apáczáinak urbárium, 414—419. L. Urbarium.
Vásárhelyi Katalin prémontrei apáczafő, 415. 418; — Mihály, 273.
Vásári János rimaszombati bíró (1688), 246.
Vasutak, 340. 595. L. Fiume.
Vasvári káptalan, 356. 372.
Vaszar, 365. 369.
Vászoly, 370. 372.
Vattay család levéltára, 446.
Vay 93; Ábrahám és Miklós gf, 583; — Dániel, Lajos és Miklós bárók, 165.
Vazuli Benedek deák, 371.
Védegyletek, ipar-, 181. 182. 184. 329.
Végházak állapota (1680), 235—237. 239. 240. — közmunkái, 255.
Véghles vára, 385.
Végrendeletek, 130. 532—536. L. Király, Kövesdy.
Veledény, 93. 95.
Velence 37. 55. 58. 199. 228; — hajóhada, 57; — kereskedelme ellen, 42; — és a török (1533.), 54. 55.
Velencei szövet és ruha, 508. 511. 516. 520. 523. 530. 560. — *Justinianus* János, 57.
Veléte kg. 443.
Velettri város, 152.
Verantius Faustus császári titkár fizetése tárgyában rendelet, 146.
Verbőcz, 444.
Verebély Mihály, 424.
Verécze, 127. 129. 132. 442.
Veres cs. (Ugocsa) 126; — Mihály, 268.
Veresegyház, 142.
Veresmart, 127. 445.
Verestorony, 97.
Verőcze vm. bekebelezésének ügye (1712.) 407. 408.
Verses életrajz, 150—156.
Vértanúk, keresztény—, 58.
Veszprém, 141. 358. 359. 361. 364. — vm. 360—372. 414. 415. közgyűlése (1436), 368.
Veszprémi alispánok, 358; — kanonokok, 358. 360. 362. 366. 372; — káptalan, 355—360. 362. 371. 372.

Veszprémi János, 284.
Vetsei György, 282. 283; — *István*, 143.
Vezeklés a törököknél, 42.
Vida Miklós, 269. 270.
Vidafölde, 260. 263.
Viddin, 223.
Vidombák, 90.
Vidrászeg, 85.
Víghkedwü Mihály, 278. 279.
Virág Szalontai István, 143.
Visegrad, 355.
Visk, 125.
Vitalis (Wythalys) Antal, 259; — *Ferencz*, 255.
Vithalisovcze (Moisháza), 259.
Vizakna, 97.
Vlád (Vulad) oláh vajda, 215. 223.
Vögyi Benedek, 239.
Vörös Antal tudósításai Kossuthról, 1. 2. 9.
Vörösmarty Mihály, 15. 166. 190.
Vránai perjel, 124.
Vrbó, 261.
Vukovár-fiumei vasút, 340. L. *Fiumei vasút*.
Vukovics Sebő, 165.
Waldecki hg, 295.
Waldstein és Kossuth Lajos párbaja 589.
Warkucz György, 478.
Wass Antal (szigeti), 420; — család levéltára, 420; — *György (cegei)*, 84. 85. 87. 89—91. 94. 98; — *László (gyalui)*, 475. 476.
Wchy Balázs, 362. másképp *Tassel Illés*, 370.
Wécsey István, 130.
Weér Farkas, 166. 190.
Weichselberger Zsigmond I. Ferdinánd portai követe, 45.
Welser, 57.
Wenkheim Béla br., 165. 583; — *László br.*, 165.
Werböczy István, 126. 127. 128.
Wesselényi Farkas, 166; — *Ferencz*, 31. 166; — *Ferencz nádor*, 382. 385; — *László*, 76. 77. 449; — *Miklós*, 1. 2. 166. 328; — »Balitéletek« cz. műve, 178; — családja, 22. 29. 178. 185. 186. 188. 192. 193; — és a Dessewffyék, 173. 174; — a fiumei tengerhajózásról, 5. 7. 8; — hazafias aggodalmai, 321. 322; — *Kazinczy Gábor* stitusáról, 9; — a »Kelet népé«-ről, 3. 7; —

Kossuth hirlapírói jövőjéért, 167—169. 173. 174; — *Kölcsey* országgyűlési naplójáról, 167; — levelei Kossuthhoz, 1—33. 161—197. 321—354. 583—607; — levélmásolati könyve, 1. 186; — a magyar főurakról, 181; — a márcziusi napokról, 596—598; — ménese, 30. 31; — a nemesség választási jogáról, 24; — a nevelésről, 31; — »Nemzeti közállapot«-ja, 15; — és *Széchenyi*, 7. 183; — és a szlavizmus, 5. 6. 8. 9. 11. 12; — »Szózat«-a, 19. 20. 23. 28. 33. 161. 168. 175. 178. 592; — udvarhelyszéki követsége, 330. 331. 337; — úrbéri cikkei, 16. 17. 23. 30. 161; — vakulása, 20. 21. 167—169. 171—176. 181. 183. 184; — ifj. *Miklós*, 322. 329. 339; — *Pál*, 242. 244; — és *Thököly*, 235. 249; — *Polixena*, 339; — *Róza*, 335.
Wigand, 23. 175.
Wildner a közteherviselésről (»Főakadály«), 7.
Wisuk castellum, 319.
Wittenberg, 56. 301.
Wodianer, 15. 22. 33. 171. 175. 181. 184. 186. 189. 334. 340.
Wolffsdorf, 399. 410.
Wrben, 263.
Wssaly a Gywmolchy László, 260.
Württembergi hg, 294.

Z. Zs.

Zaberdinus Mátyás várad püspök. 474.
Zabolai gyolcs, 507. 508. 519.
Záborszky cs. 259; — *Alajos* tudósításai, 22; — *Márton*, 254.
Zadjel (Liptó), 263.
Zágon, 97.
Zágor, 85. 90. 489. 528. 533.
Zágráb, 387.
Zágrábi püspök, 362; — tüntetések, 6.
Zagyvay Kristófné, 420—423.
Záhor (Liptó), 260. 263.
Zajta, 123.
Zakynthos sziget, 55. 57. 63.
Zala vm., 360. 361. 370. 414. 457; — és a házi adó, 13.
Zalaházy, 56.
Zalavári konvent, 358.
Zalkai Ferencz, 270; — *László deák*, 126.
Zalóki Benedek, 369.

- Zámbory*, 603.
Zantho nevű föld, 119.
Zaragoza, 43.
Zarai Jeromos, 34.
Zaránd vm. 344. 350.
Zarnó kg. 252.
Zay Ferencz kassai főkapitány, 132;
 — Károly gf, 165.
de Zegliacco Izidor, 54—56.
Zeller Lukács, 146.
Zemplén vm. 1. 398.
Zen Péter velenczei konzul, 42. 53—
 55. 58. 59. 65.
Zerin vára, 387.
Zetenyi kurucz hadnagy, 242.
Zewra Fábán, 361.
Zeyk Mózes és felesége Cserei Krisz-
 tina, 503. 523. 525. 554.
Zichy, 291; — *Ferraris* család, 180;
 — Herman gf, 165; — István,
 281; — Ottó gf, 165.
Zilah, 95. 182. 349. 592. 607; gym-
 násiuma, 346; kir. város jellege,
 346; országgy. helyzete, 352. 353.
Zirczi apát, 358. 359. 372.
Zohon cs. (almási), 122.
Zoltai Ferencz, 270.
Zoltán cs. (csepei), 122. 126.
Zoltány Józsa, 398.
Zólyom vára, 241. — vm. 241. 243.
Zólyomi Dávid, 427. 428; — György,
 141.
Zomborcsevics Ferencz, 165.
Zongó Ferencz, 270.
Zrinyi György, 387. — Miklós a
 költő, 380. 387—393; gyászének reá,
 392—394; téli hadjárata, 387; két
 költemény reá, 387—394; — Miklós
 tárnokmester, 131; — Péter, 387.
Zyna falu 121.
Zynai Mátyás, 121.
Zsámbék, 281.
Zsedényi Eduárd, 165.
Zsibó, 2. 31. 32. 161. 167—169. 171—
 181. 183. 185—187. 190—193. 321.
 324—326. 328. 330—334. 336. 337.
 339—341. 343. 347—249. 583—587.
 589. 592. 593. 595. 596. 606.
Zsidók kiűzetése Spanyolországból, 43.
Zsidó lámpás, 558; — orvosok, 58.
Zsigmond kir. 122. 123. 266. 356—
 359. 361—369. 575.
Zsitva folyó, 145.
Zsófia-templom Konst.-ban, 38. 63.
Zsoldos Ignác, 165.

